CİLT 2

MİHAİL ŞOLOHOV

UYANDIRILMIŞ TOPRAK

CİLT 2

yordam edebiyat

TÜRKÇESİ: LEYLA SOYKUT

MİHAİL ŞOLOHOV • UYANDIRILMIŞ TOPRAK

Leyla Soykut (1921, Kars - 1974, İstanbul)

Çevirmen. Bursa Kız Lisesi, ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. Öğretmenlik ve gazetecilik mesleklerinin ardından çevirmenliğe yönelmiştir.

Rusçadan yaptığı Dostoyevski, Tolstoy, Turgenyev, Şolohov ve Soljenitsin çevirilerinin yanı sıra, Fransızcadan Jacqueline Monsigny, İtalyancadan Franca Antonioni, İngilizceden William Irish, Kathy Lambert, David Reuben, Adam Knight, Robert Wilder, Edgar Wallace, Vera Caspary, Elizabeth Seifert çevirileriyle adından söz ettirmiştir.

Leyla Soykut'un Rusça aslından yaptığı *Uyandırılmış Toprak* çevirisi ilk olarak Cem Yayınları (1973) tarafından iki cilt halinde (ikinci cilt *Don Kıyısında Hasat* başlığıyla) basılmıştır.

Eserin orijinal adı:
Поднятая целина - Podnyataya tselina

Yordam Edebiyat'ta
Leyla Soykut *Çevirileri*

Delikanlı • Dostoyevski

✲

Karamazov Kardeşler (2 cilt) • Dostoyevski

✲

Uyandırılmış Toprak (2 cilt) • Mihail Şolohov

MİHAİL ŞOLOHOV

UYANDIRILMIŞ TOPRAK

ROMAN

TÜRKÇESİ
LEYLA SOYKUT

İKİNCİ CİLT

yordam edebiyat

Yordam Edebiyat: 44 • **Uyandırılmış Toprak** Cilt: 2 • Mihail Şolohov
ISBN 978-605-172-266-5 (Tk) - ISBN 978-605-172-268-9
Türkçesi: Leyla Soykut • *Düzeltme:* Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Ocak 2018
© Yordam Kitap, 2018

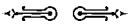
Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 - 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

---

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic. Ltd. Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

UYANDIRILMIŞ TOPRAK

ROMAN

İKİNCİ CİLT

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPRAK, yağmurun getirdiği nemle kabarıyor, rüzgârın bulutları araladığı anlarda görünen parlak güneşin altında sanki gevşiyor, her yerinden mavimtırak bir buğu tütmeye başlıyordu. Sabahları derenin üzerinden, bataklıklarla kaplı, çamurlu alçak yerlerden sis yükseliyor, kıvrıla büküle, dalga dalga Gremyaçiy Log'un üzerinden geçip bozkırdaki tepelere doğru yayılıyor, sonra eriyip gidiyordu. Yalnız ağaçların yapraklarında, evlerin, ambarların saz kaplı damlarında, her yerde ta öğleye kadar, etrafa saçılmış kızgın saçma taneciklerine benzeyen çimenleri hafifçe bastıran kurşun gibi ağır, bereketli çiy damlacıkları kalıyordu.

Bozkırda ayrıkotları diz boyuydu. Otlakların diğer tarafında, Don kıyılarında yetişen sarı yoncalar çiçek açmıştı. Yoncanın tatlı kokusu akşama doğru bütün köye yayılıyor, genç kızların yüreğinde tatlı bir heyecan uyandırıyordu. Kışın ekilmiş buğday koyu yeşil bir duvar gibi ta ufuklara kadar uzanıyordu. Baharda ekilip filiz veren başaklar, ender görülecek şekilde hep birden boy atmıştı. Kumlu, külrengi toprağı da sık dikilmiş ok gibi yükselen körpe mısır fidanları örtmüştü.

Haziran ayının ilk yarısının sonuna doğru hava artık değişmez olmuştu. Gökte bir tek bulut görünmüyordu. Yağmurlarla yıkanmış bozkır, güneşin altında çiçek açarak serpilmiş, güzelleşmişti. Şimdi tıpkı yavrusunu emziren genç bir anaya benziyordu; öylesine güzel, öylesine sakinleşmiş görünüyordu ki! Biraz da yorgun bir hali vardı ama, sanki her yanında, o annelere özgü mutlu, tertemiz, aydınlık gülümseyiş seziliyordu.

Yakov Lukiç her sabah gün doğmadan önce omuzlarına eski branda bezinden yapılmış yağmurluğunu alarak köyün dışına çıkıyor, buğdayları seyretmeye gidiyordu. Çiy damlalarıyla pırıl pırıl

parlayan, dalga dalga ufuklara kadar yayılan kışlık buğdayın başladığı noktada uzun uzun duruyordu. Hiç kımıldamadan, tıpkı yaşlı, yorgun bir at gibi başını önüne eğiyor; 'Eğer Kalmuk rüzgârı vaktinde esmez, kuraklık körpe buğdayları kasıp kavurmazsa, bu yıl kolhoz buğday bolluğu içinde kalacak! Allah kahretsin! Şu Sovyet idaresi denilen belanın da ne kadar talihi varmış! Kolhoz falan yokken, kendi hesabımıza çalıştığımız yıllarda kaç mevsim vaktinde yağmur yağmadı. Şimdi ise sanki gök delindi ve öyle bir yağmur yağdı ki... İyi ürün alınır da kolhozculara çalıştıkları günlere karşılık iyi bir pay çıkarsa, o zaman bu adamları iyilikle Sovyet idaresi karşıtı yapmak mümkün olur mu? Dünyada yapmazlar bunu! Aç insan ormandaki kurt gibidir, nereye istersen sürebilirsin onu. Oysa tok insan yemliğin başındaki domuza benzer; taş çatlasa yerinden kımıldamaz. Bay Polovtzev ne düşünüyor acaba? Ne bekliyor? Bir türlü akıl erdiremiyorum. Şimdi işte Sovyet idaresini temelinden sarsmanın tam zamanı. Onlar ise bunu yapacak yerde keyfedip duruyor...' diye düşünüyordu.

Yakov Lukiç, Polovtzev'in vaat ettiği ayaklanmayı bekleye bekleye yorulduğu için öfkesinden böyle düşünüyordu. Aslında Polovtzev'in rahat davranmadığını, bir şeyler beklediğini, bekleyişinin de boş olmadığını çok iyi biliyordu. Hemen her gece Ostrovnov'un bahçesinin hemen ilerisindeki yamaca tepelerden, uzak köylerden, yabancı kasabalardan atlılar geliyordu. Herhalde atlarını tepenin ormanlık kısmında bırakıyor, kendileri yaya geliyorlardı. Kapıyı daha önce kararlaştırıldığı gibi yavaşça çaldıkları vakit Yakov Lukiç lambayı yakmadan gelenleri içeri alıyor, onları doğru Polovtzev'in odasına götürüyordu. O odanın avluya bakan her iki penceresinin kepenkleri gece gündüz kapalı durur, içeriden de sıkı sıkıya kurşuni yünden yapılmış kalın keçelerle örtülürdü. Güneşli günlerde bile oda tıpkı bir bodrum gibi karanlık olurdu. İçeride de yine bodrumlardaki gibi bir küf, bir rutubet kokusuyla sık sık havalandırılmayan yerlere özgü boğuk bir hava vardı. Gündüzleri ne Polovtzev ne de Lyatevski evden dışarı çıkıyordu. Kendilerini buraya kendi istekleriyle hapsedenler, hela olarak kırık bir tahta altındaki kalaylı bir kovayı kullanıyorlardı.

Yakov Lukiç geceleri hırsızlama gelen her insanı taşlıkta kibrit çakarak aceleyle tepeden tırnağa süzüyordu, ama şimdiye dek bir kerecik olsun tanıdık bir yüze rastlamamıştı; gelenlerin hepsi yabancıydı. Anlaşılan uzaktan geliyorlardı. Yakov Lukiç bir defasında habercilerden birine yavaşça:

"Sen nereden geliyorsun hemşerim?" diye sormak cesaretini göstermişti.

Kibritin titrek ışığında, başlığın altında sakallı, yaşlı bir Kazak'ın cana yakın yüzü görünmüştü. O zaman Yakov Lukiç, adamın gözlerini kısarak alaylı alaylı gülümsediğini, yarı karanlıkta da dişlerinin parladığını fark etmişti. Gelen adam aynı şekilde alçak sesle:

"Öbür dünyadan hemşerim!" diye karşılık verdi. Sonra emir verir gibi ekledi: "Sen beni acele onun yanına götür. Hem böylesine meraklı olmasan daha iyi olur!"

İki gün sonra aynı sakallı adam, yanında bir Kazak'la beraber tekrar gelmişti. Taşlığa ağır bir şey getirmişlerdi ama çok yavaş, hemen hemen hiç gürültü etmeden yürüyorlardı. Yakov Lukiç kibrit çaktı. O zaman sakallı adamın subay atlarına vurulan çeşitten iki eyer taşıdığını gördü. Adam gümüş koşumları omzuna atmıştı, ikinci adam ise şeklinden ne olduğu anlaşılmayan, havı dökülmüş siyah bir pelerine sarılmış uzun bir yük taşıyordu.

Sakallı, çok eski bir ahbabıymış gibi Yakov Lukiç'e göz kırptı ve:

"Odasında mı? İkisi de evde mi?" diye sordu; sonra hiç cevap beklemeden Polovtzev'in odasına doğru yürüdü.

Kibrit Yakov Lukiç'in parmaklarını yakarak yanmaya devam ediyordu. Sakallı karanlıkta tökezledi. Alçak sesle bir küfür savurdu. Yakov Lukiç titreyen parmaklarıyla kutudan bir kibrit çıkarmaya çalışarak:

"Bir dakika, şimdi geliyorum!" dedi. Kapıyı Polovtzev açtı. Yavaşça:

"Girin bakalım! Girsenize, ne oyalanıyorsunuz öyle?" dedi. "Sen de Yakov Lukiç; bana lazım olacaksın! Yavaş olun! Şimdi ışığı yakarım."

Bir gemici feneri yaktı ve ancak incecik bir ışık sızdıracak şekilde ceketiyle üzerini hemen örttü. Işık, döşemenin toprak boyayla kaplı tahtalarına eğri bir çizgi halinde düşüyordu.

Gelenler saygıyla selam verip getirdiklerini kapının yanına bıraktılar. Sakallı ileri doğru iki adım attı, topuklarını sertçe birbirine vurdu; sonra koynundan bir paket çıkarıp uzattı. Polovtzev paketi açtı, içinden çıkan mektubun zarfını yırttı, çabucak okudu. Kâğıdı gemici fenerinin ta yakınına kadar getirmişti. Sonra:

"Ak saçlıya teşekkür ettiğimi söylersiniz. Karşılık beklemesin. Ondan ayın on ikisine kadar haber bekliyorum. Gidebilirsiniz... Gün doğarken hâlâ yollarda olmayacaksınız değil mi?" dedi.

"Hayır efendim... Merak etmeyin, çabuk gideriz. Atlarımız iyidir!"

"Peki öyleyse! Güle güle... Hizmetinize teşekkürler!"

"Hizmet edebildiysek ne mutlu..."

Gelenlerin ikisi de tek bir insan gibi oldukları yerde aynı anda dönüp topuklarını birbirine vurdular, sonra dışarı çıktılar. Yakov Lukiç hayranlıkla: 'Talim görmüş adam diye bunlara derler işte...' diye düşündü. 'Belli ki bunlar eskilerden. Tam bir disiplin altında askerlik yapmışlar. Tavırlarından bile belli... Fakat Polovtzev'e bir söz söylerken neden rütbesini belirtmiyorlar acaba?'

Polovtzev, Yakov Lukiç'e yaklaştı, ağır elini omzuna koydu. Yakov Lukiç elinde olmayarak kendisine çekidüzen verdi. Doğruldu, dimdik olup hazır ol durumuna geçti. Polovtzev alçak sesle güldü:

"Bizim kartalları gördün mü? İşte bunlar ihanet etmez! Benim için kendilerini ateşe de suya da atarlar! Voyskovo köyündeki bazı alçaklar, imansızlar gibi değiller. Gel bakalım, bize neler getirmişler..."

Polovtzev bir dizini bükerek yere dayadı, sonra aceleyle yamçıya sarılmış olan yükü sımsıkı bağlayan rutubetli beyaz kayışları çözdü. Yamçıyı açtı ve içinden parçalara ayrılmış hafif makineli bir tüfek çıkardı. Donuk donuk parlayan dört yuvarlak tambur, yağlanmış çuval parçalarına sarılıydı. Polovtzev iki de kılıç çıkardı. Bunlardan biri demiri hafifçe aşınmış, epey gün görmüş, adi bir Kazak kılıcıydı. Öteki ise siyah, üzeri simle işlenmiş bir kın içinde bulunan sağlam yapılmış, gümüş saplı bir subay kılıcıydı. Sapında zamanla kararmış bir George Nişanı vardı.

Polovtzev bu sefer iki dizini de yere dayadı, kılıcı ileri doğru uzattığı avuçlarının üzerinde tutuyordu. Başını geriye atmıştı; ışı-

ğın gümüş üzerindeki yankılarını zevkle seyrediyor gibiydi. Nihayet kılıcı bağrına basarak heyecandan titreyen bir sesle:

"Canım benim... Güzelim benim... Bana nice emeği geçmiş sadık sevgilim benim... Bana canla başla kim bilir daha ne kadar hizmet edeceksin!" dedi.

Vücudunun sağlam yapılı alt kısmı birden titredi. Gözlerine öfke ve heyecandan yaş doluvermişti. Ama güç bela kendini tuttu; solgun, buruşmuş yüzünü Yakov Lukiç'e doğru çevirdi:

"Bunu tanıdın mı Lukiç?" diye sordu.

Yakov Lukiç heyecanla yutkundu, sonra hiçbir şey söyleyemeden başını salladı: Bu kılıcı tanımıştı. Onu ilkin 1915 yılında, genç, korkusuz Kazak asteğmen Polovtzev'in elinde, Avusturya Cephesi'nde görmüştü...

Karyolaya kayıtsızca uzanmış yatan Lyatevski doğruldu, çıplak ayaklarını aşağı sarkıttı. Kemiklerini çatırdatarak gerindi. Tek gözünde hüzünlü bir ışık parlamıştı. Kısık bir sesle:

"Ne dokunaklı bir buluşma!" dedi. "Ayaklanmaya başlangıç olabilecek romantik bir sahne. Böylesine zevksiz bir gösterişe boğulmuş romantik sahnelerden hiç hoşlanmam!"

Polovtzev sert bir tavırla:

"Kesin şunu!" dedi.

Lyatevski omuzlarını silkti:

"Neden kesmeliymişim? Hem neyi keseyim istiyorsunuz?"

Polovtzev hemen hemen duyulmayacak kadar alçak sesle:

"Çok rica ederim, kesin sesinizi!" dedi.

Ağır ağır ayağa kalkmıştı. Birini pusuya düşürecekmiş gibi yavaş yavaş karyolaya doğru yürümeye başladı. Durmadan sarsılan sol elinde kılıcı tutuyor, sağ eliyle de dik yakalı kurşuni gömleğinin yakasındaki düğmeleri çözmeye çabalıyordu. Yakov Lukiç dehşet içinde, Polovtzev'in kudurmuş gibi şaşı baktığını, şiş yüzünün de gömleğinin rengine yakın bir tona büründüğünü fark etti.

Lyatevski ise sakin sakin, hiç acele etmeden karyolanın üzerine uzandı, ellerini başının altında kenetledi. Sonra tek gözünü tavana dikerek alaylı alaylı gülümsedi:

"Bunlar hep rol!" dedi. "Böyle rolleri o kadar çok görmüşümdür ki! Hem de en kötü taşra tiyatrolarında... Onun için bende hiç mi hiç etki yapmıyor. Bıktım ben bunlardan!"

Polovtzev karyolaya iki adım kala durakladı; bitkin bir hareketle elini kaldırdı, alnındaki teri sildi. Sonra eli büsbütün gevşemiş, cansız olarak tekrar aşağı sarktı. Felçliymiş, dilini doğru dürüst döndüremiyormuş gibi anlaşılmaz bir şekilde kekeleyerek:

"Sinir!" dedi.

Yüzü birden yana doğru çekildi. Sanki yan yan gülümsüyormuş gibiydi.

"Bunu da kaç defa duymuşumdur! Kadın gibi davranmayı bırakın Polovtzev. Aklınızı başınıza toplayın!"

Polovtzev:

"Sinir..." diye mırıldandı. "Sinirlerim bozulmuş... Bu karanlıkta, bu mezar gibi yerde yaşamaktan ben de bıktım!"

"Karanlık olgun insanların dostudur. İçimizde yaşantımız üzerine felsefe yapma isteği uyandırır. Sinirlere gelince; o sinir dediğimiz şey, sadece yüzleri sivilce içindeki kansız genç kızlara ya da verdikleri sözleri tutmama hastalığıyla devamlı baş ağrısı çeken hanımlara özgü bir şeydir. Bir subay için sinir şerefsizliktir, yakışık almaz bir şeydir. Hem bence siz sadece rol yapıyorsunuz Polovtzev! Sizde ne sinir var, ne başka bir şey! Sadece bol bol palavra! Size inanmıyorum! Şerefli bir subay olarak yemin ederim, inanmıyorum!"

"Siz subay değil, hayvanın birisiniz..."

"Bunu da sizden birkaç defa duydum. Ama sizi bu iş için düelloya davet edecek değilim. Belanızı benden bulmayın!.. Zaten hem düellonun modası geçti, hem de şimdi hiç sırası değil! Yapılacak daha önemli işler var. Sonra siz de pekâlâ bilirsiniz ki, saygıdeğer beyefendi, düelloda kılıç kullanılır, biraz önce şefkatle bağrınıza bastığınız cinsten bir kasap bıçağı kullanılmaz. Eski bir topçu olarak doğrusunu söyleyeyim, bu soğuk süs eşyalarından nefret ederim. Sonra sizi düelloya davet etmeme engel olan bir neden daha var, sizin damarlarınızda adi bir kan akıyor! Ben ise Polonyalı bir soyluyum. En eski ailelerden birinden geliyorum. Benim ailem..."

Polovtzev birdenbire kaba bir tavırla sözünü kesti:

"Bana baksana Leh piçi!" Sesi birdenbire beklenmedik ölçüde sertleşmişti. Şimdi her zamanki gibi madeni bir tonu vardı, emredercesine konuşuyordu:

"George Nişanı taşıyan bir silahla alay etmek ha? Şu anda bir tek söz daha söylersen, ama tek bir söz, burada seni köpek gibi gebertirim!"

Lyatevski yatağın üzerinde doğrulmuştu. Dudaklarındaki o alaycı gülümseme büsbütün silinmişti. Ciddi, sade bir tavırla:

"İşte buna inandım!" dedi. "Şimdi sesiniz gerçek niyetinizi belli ediyor. Onun için de sesimi kesiyorum!"

Tekrar uzandı, eski pazen battaniyeyi çenesine kadar çekti. Polovtzev öküzlerin yaptığı gibi başını eğmiş, hâlâ karyolanın yanında duruyor, inatla:

"Nasıl olsa seni öldüreceğim!" diye söyleniyordu. "Hem de işte bu kılıçla. Karşımdaki bu soylu kişiden, iki tane aristokrat çıkaracağım. Hem de ne zaman biliyor musun? Don'da Sovyet idaresini devirdiğimiz gün."

Lyatevski alaylı alaylı güldü:

"Öyle mi? O halde ihtiyarlayıncaya kadar korkusuz, rahat rahat yaşayabilirim demektir. Ölümüm buna kalıyorsa, belki de sonsuza dek yaşarım!" dedi, sonra ana avrat söverek arkasını döndü, yüzünü duvara çevirdi.

Kapının eşiğinde duran Yakov Lukiç, yanan kömürlerin üzerinde yalınayak duruyormuş gibi ayaklarını ikide bir kaldırıyordu. Birkaç defa odadan çıkacak oldu. Ama her defasında Polovtzev onu bir el hareketiyle durdurdu. En sonunda Yakov Lukiç dayanamadı:

"İzin verirseniz gideyim! Beni serbest bırakın çok rica ederim efendim. Neredeyse gün doğacak. Benim ise erkenden tarlaya çıkmam gerekiyor," diye yalvardı.

Polovtzev iskemleye oturdu. Ellerini dizlerine koyduğu kılıca dayayarak iki büklüm olmuş bir halde uzun süre sustu. Odada, masanın üzerine koyduğu kocaman cep saatinin işleyişi duyuluyordu sadece. Yakov Lukiç, Polovtzev'in uykuya daldığını sandı. Ama birden o dolgun, ağır vücudunu harekete geçirerek iskemleden fırladı:

"Sen eyerleri al Lukiç, ben de gerisini alırım. Bütün bunları gizli, kuru bir yere götürüp saklayalım. İstersen şu senin... neydi adı canım? Ambarında, hani tezekleri koyduğun yer var ya, oraya götürelim. Olmaz mı?"

Odadan bir an önce çıkmaya can atan Yakov Lukiç hemen:

"Orası tam onlara göre bir yerdir, hemen götürelim!" dedi.

Eyerlerden birini eline almıştı bile. Fakat o sırada Lyatevski birden üstüne kaynar su dökülmüş gibi yataktan fırladı. O tek gözü kıvılcımlar saçıyordu. Çıldırmışçasına:

"Ne yapıyorsunuz?" diye fısıldadı. "Size soruyorum! Neye hazırlanıyorsunuz öyle?"

Yamçıya doğru eğilmiş olan Polovtzev doğruldu, soğuk bir tavırla:

"Yine ne var?" diye sordu. "Ne diye heyecanlanıyorsunuz öyle?"

"Yahu, ne diye anlamıyorsunuz? Eyerlerle o maden parçalarını istediğiniz yere saklayabilirsiniz, ama makineli tüfekle mermi tamburlarını burada bırakın. Kendinizi sayfiyede, bir arkadaşın evinde misafir mi sanıyorsunuz? O makineli tüfeğe her an ihtiyacımız olabilir. Bu kadarını herhalde kavrıyorsunuz, değil mi?"

Polovtzev bir an düşündü, sonra Lyatevski'ye hak verdi:

"Belki haklısınız, Radzivil* özentisi sizi... Mademki öyle, varsın hepsi burada kalsın. Sen de git yat Lukiç, artık serbestsin!"

İnsan bir kere askerlikteki disipline alışmaya görsün, bu disiplin nasıl da ilk fırsatta içine işlemiş gibi hemen kendini gösteriverir! Yakov Lukiç ne yaptığını bile fark etmeden, arkasını dönerken çıplak ayakları sanki kendi kendine soldan geri dönüş yapmış, nasır bağlamış topuklar hafif şapırtıyla birbirine çarpıvermişti. Polovtzev bunu fark edince hafifçe gülümsedi, Yakov Lukiç ise daha kapıyı kapayıp dışarı çıkar çıkmaz, ne kadar yersiz bir davranışta bulunduğunu anladı, utangaç bir tavırla içini çekti: 'Allah kahretsin o sakallı herifi! Askerce davranışıyla beni bile sanki büyüledi,' diye düşündü.

O gece gün doğuncaya kadar gözünü yummadı. Ayaklanmanın başarılı olacağı yolundaki umutlarının yerini, zaman zaman başarısızlığa uğramak korkusuyla birlikte, artık gecikmiş bir pişmanlık

* Radzivil: Eski, soylu bir Leh ailesinin adı.

duygusu, kaderini geri dönülmesi imkânsız bir şekilde Polovtzev ile Lyatevski gibi hayırsız iki kişiye bağlamaktan ötürü duyduğu bir pişmanlık alıyordu.

Düşünürken kendi kendine: 'Ah! Çok acele ettim, dereyi görmeden paçaları sıvamaya kalktım,' diye sızlanıyordu. 'Benim gibi ihtiyar bir budalanın nesine bunlar? Beklemeli, bir kenarda durmalı, daha başlangıçta Aleksandr Anisimoviç'e bel bağlamamalıydım. Hele onlar bir kere komünistleri ezsin, ondan sonra ben de onlara katılıp hazıra konabilirdim! Oysa şimdi beni öyle bir atlatabilirler ki! Kör gibi, beni istedikleri yere sürükleyebilirler! Başımı belaya sokabilirler... Ama iyice düşünülürse şöyle de denilebilir: Ben kenara çekilsem, bir başkası, bir üçüncüsü kenara çekilse, o zaman ne olacak? Ömrümüzün sonuna kadar Sovyet idaresini sırtımızda mı taşıyacağız yani? Bu da iş değil! Bunlar iktidardan iyilikle, kazasız belasız vazgeçmez! Ah, hiçbir zaman vazgeçmezler... Bir an önce işin sonu gelse de rahata kavuşsak! Aleksandr Anisimoviç'e bakarsan yabancı memleketlerden yardım gelecekmiş. Kuban Kazakları da bizi destekleyecekmiş... Bunlar iyi, hoş ama, bakalım iş patlak verince ne yapacağız? Rahat edebilecek miyiz Allah bilir! Peki, ya müttefiklerimiz bizim ülkeye saldırmaktan, çıkarma yapmaktan vazgeçerse, o zaman ne olacak? Ya 1919 yılındaki gibi bize sadece İngiliz kaputu göndermekle yetinir de kendileri evde kalıp kahveler içmeyi, karılarıyla gönül eğlendirmeyi daha uygun bulurlarsa o zaman ne yapacağız? Gönderdikleri o kaputlarla ne yapacağız? O zaman o kaputların etekleri sadece kanlı gözyaşlarımızı silmeye yarayacak, işte o kadar! Böyle bir şey yaparlarsa Allah bilir ya, Bolşevikler bizi yener! Vallahi yener! Zaten onlar böyle şeylere alışkındır. İşte o zaman mahvolduk gitti demektir. Artık böyle bir durumda kim onlara karşı gelebilir? Don toprakları dumana boğulur o zaman...'

Bu düşünceler Yakov Lukiç'in içinde büyük bir hüzün uyandırmıştı. Kendisine acıyor, neredeyse ağlayacak hallere geliyordu. Uzun bir süre içini çekti, hafifçe inledi, haç çıkardı, dualar etti. Sonra yine kendisine bir türlü rahat vermeyen düşüncelere daldı. Bütün o dualardan sonra aklı yine dünya işlerindeydi: 'Aleksandr Anisimoviç

ile o yamuk Polonyalı neyi paylaşamıyorlar anlamadım gitti... Ne diye dalaşıp duruyorlar? Böylesine yüce bir amaçları varken onlar tıpkı aynı kulübeye kapatılmış iki azgın it gibi itişiyor. En çok da o tek gözlü, çalıyı dürtüyor. Palavracının biri! Bir böyle söyler, bir başka türlü... Namussuz herifin biri! Ona hiç inanmıyorum. Boşuna dememişler 'yamuğa, kambura, bir de kendi karına inanmayacaksın' diye... Aleksandr Anisimoviç onu öldürecek! Vallahi öldürecek! Tanrı günahlarını affetsin! Ne olacak, zaten herif bizim dinimizden değil ki...'

Bu sakinleştirici düşüncelerle sonunda pek uzun sürmeyen, karışık rüyalarla dolu bir uykuya daldı.

İKİNCİ BÖLÜM

YAKOV Lukiç uyandığı zaman güneş doğmuştu. Oysa uykuya dalalı daha bir saat kadar olduğu halde, bir sürü rüya görmenin yolunu bulmuştu. Hem de rüyaların her biri ötekinden daha saçma, daha ayıptı!

Bir ara onu kilisede, mihrabın önünde görmüştü. Gençleşmiş, çok da şık giyinmişti. Sırtında bir damat elbisesi vardı. Yanında da uzun, beyaz bir gelinlik giymiş, duvağına beyaz bir buluta sarınır gibi sarınmış olan Lyatevski duruyor, bir sağ bir sol ayağını acele acele yere basıp kaldırıyor, o tek gözünü alaylı, çapkın bir tavırla Lukiç'e dikiyor, hiç utanmadan anlamlı anlamlı göz kırpıyordu. Yakov Lukiç, "Vatzlav Avgustoviç seninle nasıl evleniriz? Aşağılığın birisin, üstelik erkeksin. Böyle iş yapılır mı Allah aşkına! Hem zaten ben evliyim! Gel bunu papaza açıklayalım, Yoksa bizi nikâhlar da dünya âleme rezil eder," diyordu.

Fakat Lyatevski soğuk eliyle Yakov Lukiç'in elini yakalıyor, ona doğru eğiliyor, inandırmak ister gibi:

"Sen evli olduğunu kimseye söyleme, göreceksin sevgili Yaşacığım, ben sana öyle iyi bir eş olacağım ki, sen bile şaşıracaksın!" diye fısıldıyordu. Yakov Lukiç 'Allah belanı versin! Yamuk budala!' diye bağırmak, elini Lyatevski'nin elinden kurtarmak istiyor, ama bunu bir türlü başaramıyordu. Lyatevski'nin parmakları buz gibi soğuk, çelik gibi kuvvetliydi. Yakov Lukiç'inse –ne gariptir– sesi bir türlü çıkmıyordu. Dudakları sanki pamuktandı. Yakov Lukiç öfkeyle, tüküre tüküre uyandı. Sakalının üzeri de yastığı da yapışkan tükürüğüne bulanmıştı.

Haç çıkarıp: "Hay Allah... Hay Allah!.." diye fısıldadı. Ama hemen sonra yine uykuya daldı. Bu sefer oğlu Semyon'la, Agafon Dubtzov'la, sonra daha başka köylülerle birlikte kocaman bir çift-

likte dolaştığını, beyazlar giyinmiş bakıcı genç kadınların denetimi altında domates topladıklarını gördü. Yakov Lukiç'in kendisi de, etrafındaki Kazaklar da nedense çırılçıplaktı. Ama kendisinden başka hiç kimse çıplaklığından ötürü utanmıyordu. Ona arkası dönük duran Dubtzov bir domates fidanına doğru eğildiği sırada Yakov Lukiç gülmekten, aynı zamanda utanç duygusundan neredeyse nefesi tıkanarak: "Hiç olmazsa kadınlardan utan!" diye bağırıyordu. Kendisi ise utancından domatesleri çömelerek koparıyor, sol eliyle de tıpkı çıplak olarak hamamda havuza girmeye kalkan biri gibi önünü kapıyordu.

Yakov Lukiç uyanınca doğrulup oturdu, uzun süre şaşkın şaşkın, korku dolu gözlerle hiçbir şey anlamıyormuş gibi önüne baktı durdu. Sonra:

"Böyle ahlaksız rüyalar hayra âlamet olamaz, muhakkak bir felaket olacak!" diye söylendi... İçinde rahatsız edici bir ağırlık hissi duyuyordu. Bu kez uyanık olduğu halde, sadece biraz önce rüyada gördüklerini hatırladığı için tükürdü.

Fena halde canı sıkılarak kalkıp giyindi, kendisine sokulan kediyi sinirli sinirli yanından kovdu, kahvaltıda durup dururken karısına "Budala karı!" dedi, sofrada ev işleri üzerine konuşurken söze karıştığı için gelinine de -sanki kadın küçücük bir kızmış gibi- kaşıkla vurmaya kalktı. Babasının duygularını böyle açığa vurması Semyon'u neşelendirmişti. Sanki çok korkmuş gibi budalaca bir ifade takındı, karısına göz kırptı. Genç kadın sessizce gülmeye başladı. Gülerken vücudu sarsılıyordu. Bütün bunlar Yakov Lukiç'i büsbütün çileden çıkardı, elindeki kaşığı masanın üzerine fırlattı, kızgınlıkla, kesik kesik:

"Sırıtın bakalım! Yakında kimin gözyaşı dökeceğini görürüz!" diye bağırdı.

Sonra kahvaltısını bitirmeden öfkeyle kalkıp masanın öbür tarafından çıkarken, aksilik bu ya, elini farkında olmadan kâseye dayadı, içinde kalan sıcak borş'u* poturlarının üzerine döktü. Gelin, elleriyle yüzünü kapatıp kendini taşlığa attı. Semyon ise oturduğu yerde, masanın başında kalmış, başını kollarının üzerine indirmiş-

* Borş: Rusların özel lahana çorbası.

ti. Gülmekten adaleli sırtı sarsılıyor, kürek kemikleri oynuyordu. Her zaman çok ciddi olan karısı bile gülmekten kendini alamadı:

"Ne oluyorsun, bey? Ne oldu sana?" diye sordu. "Sol taraftan mı kalktın, yoksa kötü rüyalar mı gördün, ha?"

Yakov Lukiç artık kendisini tutamayarak, müthiş bir öfkeyle:

"Sen ne biliyorsun rüya gördüğümü cadı karı!" diye bağırarak tekrar kalkıp dışarı çıktı.

Yeni saten gömleğinin kolu, mutfağın eşiğinde kapının rezesinden fırlamış bir çiviye takıldı, dirseğine kadar yırtıldı. Odasına döndü, sandığın içinden kendisine başka bir gömlek aramaya başladı. Dikkatsizlikle duvara dayadığı sandığın kapağı ansızın bütün ağırlığıyla ve tok bir sesle ensesine indi. Yakov Lukiç kuvveti kesilmiş olarak bir iskemlenin üzerine çöktü, öfkeyle:

"Allah belanı versin!.." diye söylenerek ensesinde belirmiş olan kocaman şişi yavaşça yokladı.

Güç bela üstündekileri değiştirdi; borş döktüğü poturunu, yırtık gömleğini çıkarıp yenilerini giydi. Ama çok sinirli olduğu, üstelik çok da acele ettiği için poturunun ön düğmelerini iliklemeyi unuttu. O durumda hemen hemen kolhozun idare müdürlüğüne kadar gitti. Yolda rastladığı kadınların kendisine selam verdikten sonra tuhaf tuhaf gülümseyerek hemen başlarını öbür tarafa çevirmelerine hayret edip duruyordu. Bu hayretini ancak karşıdan kendisine doğru küçük küçük adımlar atarak hızla gelen Şukar Dede'nin sözleri giderdi. İhtiyar, aşırı bir serbestlik göstererek duraklamıştı; ilgiyle:

"Eh artık sen de ihtiyarlıyorsun Yakov Lukiç... Öyle değil mi?" dedi.

"Ben ihtiyarlıyorsam sen gençleşiyor musun sanki! Ben gençleştiğinin farkında değilim. Gözlerin kıpkırmızı, tavşan gözü gibi! Hem de ikide bir yaşarıyor..."

"Sen benim gözlerime bakma! Gece kitap okuduğum için öyle yaşarıyor. Ben ihtiyarlığıma rağmen bir şeyler okuyor, çeşitli konularda yüksek kültür sahibi oluyorum. Ama yine de kendime çekidüzen verebiliyorum. Oysa bak sen, bunak bir ihtiyar gibi unutkan olmuşsun."

"Neden unutkan olacakmışım?"

"Ahırının kapısını kapamayı unutmuşsun da ondan. Dikkat etmezsen neyin varsa hepsi ortaya çıkacak."

Yakov Lukiç dalgın dalgın:

"Ziyanı yok, bizim Semyon kapatır!" dedi.

"Senin kapını Semyon kapatmaz..."

Yakov Lukiç'in aklına birden olmayacak bir şey geldi, hemen gözlerini önüne eğdi: "Aaaaa!" diye bağırdı, sonra acele acele düğmelerini iliklemeye başladı.

O uğursuz gecenin sabahı başına gelen bütün aksiliklerden, bütün belalardan sonra hepsinin üzerine tüy diken bir şey daha oldu. Yakov Lukiç kolhoz idaresinin avlusuna girer girmez birinin yere düşürdüğü patatesin üzerine bastı, patates ezildi, Lukiç'in de ayağı kaydı, boylu boyunca yere uzandı.

Yok, artık bu kadarı fazlaydı, bütün bunlarda mutlaka gizli bir anlam vardı. Aslı olmayan inanışlara son derece bağlı olan Yakov Lukiç, başına büyük bir felaketin geleceğine artık kesin olarak inanmıştı. Sapsarı olmuş bir halde Davidov'un odasına girdi, dudakları titreyerek:

"Ben hastayım yoldaş Davidov! İzin verirseniz bugün işe gitmeyeyim. Ambarcı benim işime bakar!" dedi.

Davidov halden anladığını ortaya koydu:

"Sahiden bir tuhaflığın var Lukiç! Git istirahat et. Sağlık memuruna kendin mi uğrarsın yoksa onu senin evine mi göndereyim?"

Yakov Lukiç ümitsiz bir tavırla elini salladı:

"Sağlık memuru bana bir yardımda bulunamaz! Yatarsam kendi kendime iyileşirim ben!"

Eve gelince hemen kepenklerin kapatılmasını emretti, soyundu, karyolanın üzerine yatarak sabırla başına kim bilir nereden gelecek son felaketi beklemeye başladı. 'Hep bu Allah'ın belası hükümetin yüzünden!' diye söyleniyordu. 'Ne gündüz rahat var ne gece... Onun yüzünden! Geceleri saçma sapan rüyalar görüyorum; eskiden bir defa olsun böylesini görmezdim. Gündüzleri de aksilikler, uğursuzluklar art arda geliyor... Bu idare kaldıkça Tanrı'nın bana verdiği ömrü tamamlayamayacağım galiba. Erkenden göçüp gideceğim...'

Ne var ki Yakov Lukiç o gün boşu boşuna endişeyle bekledi. Felaket biraz gecikmişti. Ancak iki gün sonra, hem de hiç beklemediği bir yönden gelip çattı...

Yakov Lukiç o gece uykuya dalmadan önce biraz olsun avunmak için bir kadeh votka içti, geceyi sakin geçirdi. Hiç rüya görmedi, sabahleyin de ruhsal durumu düzelmiş olarak, sevinçle, 'Atlattık!' diye düşündü. O gün akşama kadar hep işleriyle uğraştı. Fakat ertesi gün –o gün pazardı– akşam yemeğinden önce karısının endişeli olduğunu fark ederek:

"Neyin var karıcığım? Hasta gibisin. Yoksa bizim inek mi hastalandı? Dün akşam ben de hayvana baktım da sürüyle beraber dönerken garip, neşesiz bir hali vardı."

Yakov Lukiç'in karısı, oğluna dönerek:

"Syoma azıcık dışarı çıkar mısın? Babanla bir şey konuşmamız gerekiyor!" dedi.

Aynanın önünde taranan Semyon'un canı sıkıldı bu söze:

"Gizli gizli birbirinize bir şeyler söylemenin sırası mı şimdi? Diğer odada babamın başımıza bela ettiği dostları gece gündüz fısıldaşıp duruyor. Şimdi de siz başladınız... Yakında bu evde oturanların sırları doğru dürüst yaşamamıza imkân bırakmayacak! Ev değil, kadın manastırı! Her yerde bir fısıltıdır, bir mırıltıdır gidiyor!"

Yakov Lukiç:

"Hadi kes sesini! Bunlar senin o budala kafanın anlayabileceği şeyler değil!" dedi. "Mademki 'çık' dediler, sen de çık. Son zamanlarda fazla konuşmaya başladın... Bak, dilini tut, yoksa ben onu susturmasını bilirim."

Semyon kıpkırmızı oldu, yüzünü babasına çevirdi. Sesi boğuklaşmıştı:

"Babacığım, böyle ikide bir adamı suçlamasanız daha iyi olur. Bizim ailede ne korkak var, ne de azarlanacak çocuk! Birbirimize gözdağı vermeye başlarsak hepimizin hali kötü olur gibi geliyor bana!"

Bunu söyledikten sonra kapıyı çarparak dışarı çıktı. Yakov Lukiç öfkelenmişti. Karısına döndü:

"Bak, oğlunu görüyor musun? Seyret işte! Ne de kahraman yetiştirmişsin onu! Köpek!" diye bağırdı.

Ona hiçbir zaman karşılık vermeyen karısı, düşünceli düşünceli:

"Ne desem bilmiyorum ki Lukiç, senin o bedavadan ekmeğimizi yiyen misafirlerin de hani pek hoşumuza gitmiyor. Onlar geleli beri korku içinde yaşıyoruz. O kadar ki zaman zaman böyle yaşamaktan usanıyoruz vallahi. Köydeki memurlar gelip evimizi arar diye korkuyoruz. Öyle bir şey olursa mahvolduk gitti demektir. Bu yaşadığımız hayat mı, söyle? Titreyip duruyoruz... En küçük bir hışırtı bizi dehşet içinde bırakıyor. Biri bir yere vurdu mu içimiz ürperiyor. Tanrı kimseye böyle yaşamayı nasip etmesin. Senin için de, Syoma için de acı çekip duruyorum. Burada barındırdığımız adamları bir haber alırlarsa, gelip onları yakalarlar ama, sizleri de götürürler. O zaman biz kadınlar ne yaparız? Yalnız başımıza kalınca elimize bir torba alıp dilenciliğe mi çıkalım?"

Yakov Lukiç:

"Öf, yeter artık!" diye sözünü kesti karısının. "Ben ne yaptığımı biliyorum. Bu iş için ne size, ne de Syomka'ya danışırım! Sen bana ne söylemek istiyordun? Çıkar bakalım baklayı ağzından!"

Gidip kapının her iki kanadını da sıkıca kapadı. Sonra karısının yanına oturdu. Onu dinlerken içinde uyanan endişeyi önce hiç belli etmedi. Fakat sonunda artık kendisini tutamadı, sedirden fırladığı gibi mutfakta bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı. Derin bir şaşkınlık içinde:

"Mahvolduk! Ah sevgili anneciğim! Mahvolduk! Vay başıma gelenler!.." diye söyleniyordu.

Biraz sakinleşince arka arkaya iki büyük maşrapa su içti, sonra derin düşünceler içinde sedire oturdu:

"Şimdi ne yapacaksın bey?"

Yakov Lukiç, karısının sorusuna cevap vermedi. Onu duymamıştı bile. Karısı, bir süre önce evlerine dört ihtiyar kadının geldiğini, ısrarla sayın subayların yanına çıkmak istediklerini söylemişti. Bu ihtiyar kadınlar, subayların, onları evinde misafir eden Yakov Lukiç'in ve Gremyaçiy'deki öteki Kazakların elbirliği ile bu Allahsız Bolşevik idaresini ne zaman devireceklerini, ne zaman ayaklana-

caklarını öğrenmek için sabırsızlanıyorlardı. Yakov Lukiç'in karısı onlara ısrarla evlerinde hiçbir subayın bulunmadığını söylemişti. Fakat onun bu sözleri üzerine fesat, kambur ihtiyar Loşilina kızgınlıkla:

"Sen daha çok gençsin kızım, yalanlarınla beni kandıramazsın! Subayların kıştan beri sizin büyük odanızda oturduğunu özbeöz kaynanan söyledi bize! Onların başkalarından saklandığını biliyoruz. Ama burada olduklarını kimseye söyleyecek değiliz ki! Sen bizi büyük subaya götür bakalım. Hani Aleksandr Anisimoviç dedikleri var ya, ona!" diye karşılık vermişti.

O gün Yakov Lukiç, Polovtzev'in odasına girerken içinde her zamanki gibi bir ürperti duydu. Fakat buna artık alışmıştı. Polovtzev'in olup bitenleri duyduktan sonra üzerine yumruk yumruğa atılacağını sanıyor, bu yüzden köpek gibi boynu eğik, titreye titreye cezasını bekliyordu. Ama heyecandan kekeleyerek, sözleri birbirine karıştıra karıştıra, her şeyi olduğu gibi, hiçbir noktasını saklamadan, nasıl duyduysa öylece anlattığı zaman Polovtzev alaylı alaylı güldü:

"Doğrusu sır saklamasını amma iyi bilen arkadaşlar bulmuşuz! Eh, ne yapalım, nasıl olsa günün birinde böyle bir şey olacaktı. Demek bizi annen ele verdi, öyle mi Lukiç? Şimdi sence ne yapmalıyız, ha?"

Yakov Lukiç, Polovtzev'in sözlerinden cesaret bularak, kararının kesin olduğunu ortaya koyan bir tavırla:

"Bizim evden gitmelisiniz Aleksandr Anisimoviç!" dedi.

"Ne zaman?"

"Ne kadar erken giderseniz, o kadar iyi! Düşünmekle fazla vakit kaybetmeye gelmez."

"Onu ben de biliyorum ama, nereye gidebiliriz?"

"Vallahi bilmiyorum, şey... yoldaş... Affedersiniz, bu sözü kullanmaya alıştım da... Bay Vatzlav Avgustoviç nerede?"

"Burada değil. Gece gelecek. Onu yarın bahçenin yanında karşılayacaksın. Atamançukov köyün öbür tarafında mı oturuyor? Hah, işte ona gideriz, şurada birkaç günümüz kaldı zaten. Bu günleri orada geçiririz. Haydi bakalım, beni oraya götür."

Kimseye görünmeden Atamançukov'un evine kadar gittiler, ayrılacakları sırada Polovtzev, Yakov Lukiç'e:

"Haydi hoşça kal Lukiç," dedi. "Yalnız annenin durumunu düşünsen iyi olur... O kadın bizim işlerimizi suya düşürebilir. Bunu iyice düşünmelisin... Lyatevski'yi karşılar, nerede olduğumu söylersin!"

Yakov Lukiç'i bağrına bastı, kuru dudaklarıyla onun tıraşsız sert yanağını öptü, geri çekildi, bir an için çoktandır badana görmemiş evin duvarına yapışmış gibi durdu, sonra gözden kayboldu.

Yakov Lukiç eve döndü. Yatağına yattıktan sonra kendisinden hiç beklenmeyen sert bir davranışla karısını duvara doğru itti:

"Bak sana bir şey söyleyeceğim! Anama bundan böyle yemek vermeyeceksin! Su da vermeyeceksin. Nasıl olsa bugün yarın ölecek."

Yakov Lukiç'le hiç de rahat olmayan uzun yıllar geçirmiş olan karısı bir çığlık attı. Sonra:

"Yaşa Lukiç! Bunu nasıl yaparsın? Ayol onun özbeöz oğlu değil misin?" dedi.

Yakov Lukiç beraber geçirdikleri kavgasız evlilik yılları boyunca ilk kez elini kaldırdı, artık pek genç olmayan karısına vurdu. Boğuk, kısık bir sesle:

"Sus! O bizim başımıza öyle bir bela getirebilir ki! Hepimizi mahveder! Sus diyorum... Sürgüne mi gitmek istiyorsun yoksa?" diye söylendi.

Sonra ağır ağır yataktan kalktı, sandığın üzerinden pek büyük olmayan kilidi aldı, yavaşça ılık sofaya çıkıp annesinin yattığı odanın kapısını kilitledi.

İhtiyar kadın ayak seslerini duymuştu. Çoktandır oğlunu ayak sesinden bile tanıyordu. Hatta elli yıl kadar önce genç, güzel bir Kazak kadınıyken, ev işini yaptığı ya da yemek pişirdiği zamanlar, arada bir başını kaldırır, dudaklarında gururlu bir gülümsemeyle yandaki odada ilk yavrusunun, biricik sevgili Yaşenka'sının çıplak ayaklarıyla nasıl kararsız bir şekilde dura dura, şap şap yürüdüğünü dinlerdi. O zamanlar oğlu yürümeyi daha yeni öğrenen, ara sıra yerlerde emekleyen mini mini bir çocuktu. Sonradan küçük Yaşutka'sının okuldan dönerken nasıl zıplaya zıplaya, topuklarını yere

vura vura koşup geldiğini dinledi. O zamanlar Yaşa neşeli, çevik bir çocuktu. Tıpkı bir keçi yavrusu gibi! O yaşlarda çocuğunun doğru dürüst yürüdüğünü bile hatırlamıyordu. Yaşa sadece koşardı. Buna koşma da denilemezdi, tıpkı bir keçi yavrusu gibi zıplaya zıplaya uçar giderdi...

Günler uzayıp gidiyordu; herkesin yaşantısı gibi bitmez tükenmez acılar, sonra da kısa süren sevinçlerle...

İşte şimdi kendisi yaşlı bir anne olmuştu. Ama hep için için gurur duyarak düşündüğü uzun boylu, gelişip serpilmiş bir delikanlı olan oğlu Yaşa'nın geceleri kayar gibi hafif adımlarla yürüdüğünü dinlerken içinde bir hoşnutsuzluk uyanırdı. Yaşa gece geç vakit eve dönerken delikanlılığın verdiği bir çeviklikle o kadar hafif yürürdü ki, ayakkabıları hemen hemen yere değmiyormuş gibi olurdu...

Kadıncağız farkında olmadan, oğlu büyümüş, evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı. Yürüyüşü bile ağırlaşmıştı. Çoktandır evde, bir aile başkanına yakışır şekilde, bir koca ağırbaşlılığıyla, aynı zamanda artık yaşlanmış bir adam gibi yürümeye başlamıştı... Oysa, annesi için o hâlâ eskisi gibi Yaşenka idi. Zaman zaman geceleri rüyasında onun küçüklüğünü görüyordu; sarışın, ele avuca sığmaz bir çocuk olarak...

İşte şimdi de kadıncağız oğlunun adımlarının sesini duyunca, yaşlılara özgü boğuk bir sesle:

"Yaşa, sen misin?" diye sordu.

Oğlu karşılık vermedi. Bir süre kapının yanında durdu, sonra nedense adımlarını sıklaştırarak avluya çıktı. İhtiyar kadın mahmur mahmur: 'Çok şükür oğlumu iyi bir Kazak, her şeye değerini veren bir bey olarak yetiştirmişim! Allah'a şükür! Herkes uyuyor. Oysa oğlum kalkmış ağıla gidiyor, her şey yolunda mı diye bakacak,' diye düşündü. Solgun, kuru dudaklarında gururlu bir anne gülümseyişi belirdi...

O geceden sonra evde her şey kötü gitmeye başladı.

Yaşlı kadın iyiden iyiye kuvvetten düştüğü, artık gücü kalmadığı halde hâlâ yaşıyordu. Zaman zaman bir parçacık ekmek, bir yudumcuk su istiyor, Yakov Lukiç sessiz adımlarla sofadan geçtiği vakit, onun boğuk, neredeyse hiç duyulmayacak kadar hafif bir sesle:

"Yaşenkacığım benim, evladım! Sevgili oğlum. Neden bana bunu reva görüyorsun? Birazcık su verin bari!" diye fısıldadığını duyuyordu.

Ev halkı geniş odada kalmaktan kaçınır olmuştu. Semyon karısıyla birlikte gece gündüz avluda kalıyordu. Yakov Lukiç'in karısı ise, herhangi bir ihtiyacını görmek için eve girmesi gerektiğinde oradan hep titreye titreye, hıçkıra hıçkıra ağlayarak çıkıyordu. İkinci günün akşamı, herkes akşam yemeği için sofraya oturduğu zaman, Yakov Lukiç bile, uzun bir sessizlikten sonra:

"Gelin şu birkaç günü hep beraber yazlık ambarda geçirelim," dedi.

Semyon birdenbire irkildi, sofradan kalktı; sanki biri onu itmiş gibi olduğu yerde sallandı, sonra dışarı çıktı...

Dördüncü gün ev derin bir sessizliğe gömüldü. Yakov Lukiç titreyen parmaklarıyla kilidi çıkardı ve karısıyla beraber annesinin odasına girdi. İhtiyar kadın yerde, kapının eşiğinin hemen yanında yatıyordu. Her nasılsa içeride kıştan beri unutulup kalmış eski deri bir eldiven sedirin üzerinde duruyordu. İhtiyar kadın onu dişsiz ağzında çiğneye çiğneye ezmişti... Suya gelince, belliydi ki, ihtiyar kadın onu pencerenin kenarında bulabiliyordu. Çünkü dışarıda hemen hemen duyulmayacak kadar hafif bir sesle yağan yağmur, kepenklerin aralığından gözle görülemeyecek bir çizgi halinde içeri doğru süzülüyordu. Yağmur yağmadığı zamanlarda da, o yaz sabahlar çok sisli olduğundan, herhalde içeriye çiy damlaları da girebiliyordu...

İhtiyar kadının arkadaşları, onun küçük, kupkuru, buruşmuş vücudunu yıkadılar, giydirdiler, gözyaşı döktüler, fakat cenaze töreninde Yakov Lukiç kadar acı acı, bütün ümitlerini yitirmiş gibi ağlayan olmadı. O herkesten fazla ağlıyordu. Duyduğu acı, pişmanlık duygusu, yok olan varlığın yarattığı boşluk, o gün korkunç bir ağırlık halinde ruhunun ta derinliğine indi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VÜCUDUNU yoracak bir iş yapmak isteği Davidov'u yiyip bitiriyordu. Bu sağlam, kuvvetli vücudu ağır bir işe koşmalıydı. Öyle bir iş olmalıydı ki, akşama doğru bütün adaleler bitkinlikten hafif hafif sızlamalı, geceleri de özlenen dinlenmeyle birlikte, hiç gecikmeden hafif, rüyasız bir uyku gelmeliydi!

Bir gün, kolektifleştirilmiş biçme makinelerinin tamir işinin nasıl gittiğini öğrenmek üzere demirciye gitti. Kızgın demirin, yanan kömürün kokusu, örsün bir şarkı gibi uzun uzun çınlaması, eski körüğün de ihtiyarların sesini andıran kısık iniltilerle içini çekercesine hışırdaması ona büyük bir heyecan verdi. Birkaç dakika yarı karanlık tamirhanede hiç konuşmadan durdu, zevkle gözlerini kapayıp çocukluktan beri tanıdığı kokuları derin derin içine çekti, bu özlemin ta içinde sanki bir acı uyandırdığını duydu. Birden yürekten taşan bu duygulara dayanamadı, çekici kaptı... Tam iki gün boyunca tamirhaneden hiç çıkmadan çalıştı durdu. Yemeği bile evin hanımı tamirhaneye getiriyordu.

Ama o şartlar içinde nasıl iş görülebilirdi ki! Her yarım saatte bir gelip işten ayırıyorlardı insanı. Bu yüzden kerpetenlerin arasındaki nallar mavileşiyor, yaşlı demirci Sidoroviç söylenip duruyor, küçük çırağı ise Davidov'un adalelerini germekten yorulmuş eliyle kendisine getirilen beyaz kâğıdın üzerinde doğru dürüst harfler çizeceğine, acayip, karmakarışık, eğri büğrü bir şeyler yazdığını, ikide bir kalemi elinden düşürdüğünü gördükçe açıktan açığa alaylı alaylı gülüyordu. Sonunda Davidov bu şartlar altında çalışmaktan öfkeyle vazgeçti; Sidoroviç'e engel olmamak için, kırk yıllık gemici gibi ana avrat söverek tamirhaneden çıktı; canı sıkılarak, öfke içinde gitti, yine kolhozun idare müdürlüğü odasındaki yerine geçip oturdu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bütün günlerini olağan, fakat yine de kolhozun yönetimi bakımından önemli birçok sorunu çöz-

mekle geçiriyordu: Muhasebecinin yaptığı hesapları kontrol ediyor, bir yığın rapor okuyor, ekiplerin bildirdiklerini dinliyor, kolhozcuların çeşitli isteklerini açıklayan dilekçelerini ayırıyor, üretim işleriyle ilgili toplantılara katılıyor, sözün kısası büyük, kolektif bir çiftliğin var olabilmesi için yapılması gereken bütün işleri yapıyordu. Ne var ki bu işler de onu hiç avutmuyordu.

Geceleri doğru dürüst uyku uyuyamıyor, sabahları da daima baş ağrısıyla kalkıyor, ancak vakit bulunca karnını doyuruyor ve akşama kadar bütün vücudunda eskiden hiç farkına varmadığı anlaşılmaz bir kesiklik duyuyordu. Davidov azıcık kendisini de bırakmıştı. Karakterinde daha önce hiç olmayan yeni bir şey belirmişti: Her şeye öfkeleniyordu. Zaten dış görünüş de Gremyaçiy Log'a ilk gelişindeki iyi beslenmiş, zinde insana hiç benzemiyordu. Çok değişmişti. Sonra bir de Luşka Nagulnova ortaya çıkmıştı. Aklı fikri ondaydı. Çeşit çeşit düşünceler geliyordu aklına... Kahrolası kadın! Hayatına karışmak için ne de biçimsiz bir zaman seçmişti! Şimdi bunların sırası mıydı!

Razmiyötnov bir gün Davidov'un zayıflamış yüzüne gözlerini kısarak alaylı alaylı baktıktan sonra:

"Hep zayıflamaya devam ediyorsun ha Syoma?" demişti. "Şimdi neye benziyorsun biliyor musun? Çok kötü bir kış geçirmiş yaşlı bir öküze... Hani neredeyse yolda giderken yere yatmaya başlayacaksın. Derin bile bir acayip oldu. Tüyü dökülmüş kuşa döndün. Soldun, sarardın, güneş mi soldurdu rengini böyle? Sen bizim kızlara göz atmasan, özellikle dullarla o kadar ilgilenmesen daha iyi olur. Bu iş senin sağlığına fena halde dokunuyor!"

"Git başımdan! O budala öğütlerine ihtiyacım yok benim!"

"Kızma canım! Ben kötülük için söylemiyorum ki, iyiliğin için öğüt veriyorum."

"Sen daima bir şeyler uydurup saçmalarsın! Doğrusu bu!"

Davidov yavaş yavaş kızarmaya başlamıştı. Utancını yenemeyince damdan düşer gibi hiç ilgisi olmayan şeylerden söz etmeye başladı. Ama Razmiyötnov şakalaşmaktan vazgeçmiyordu:

"Sen böyle kızarmayı fabrikada mı yoksa donanmada mı öğrendin ha? Hem yalnız yüzün kızarmıyor, bütün boynun da kıpkırmızı

oldu. Belki de bütün vücudun kızarmıştır! Şu gömleğini kaldırsana bir bakayım..."

Ancak Davidov'un bulanık gözlerinde öfkeli kıvılcımların yandığını görünce, birden sert bir dönüş yapar gibi konuyu değiştirdi. Canı sıkılmış bir tavırla esneyerek hasattan söz açtı. Yarı kapalı göz kapaklarının altından sözümona uykusu varmış gibi uykulu uykulu bakıyor, ama ağarmış bıyıklarının altında görünen dudaklarındaki o anlamlı, o alaycı gülümseyişi bir türlü saklayamıyor ya da saklamak istemiyordu.

Acaba Razmiyötnov, Davidov'un Luşka ile olan ilişkisini sadece tahmin mi ediyordu, yoksa biliyor muydu? Herhalde biliyordu. Kesin olarak biliyordu. Zaten böyle bir ilişkiyi gizli tutmaya imkân var mıydı! Utanmaz Luşka bu işi saklamak şöyle dursun, tam tersine gösteriş yapar gibi davranırken buna imkân var mıydı? Parti sekreteri tarafından terk edilmiş bir kadının herhangi bir kolhozcuya değil de kolhoz başkanına yanaşmış olması, karşı tarafın da ona kayıtsız kalmaması, herhalde Luşka'nın içine biraz adilik karışmış gururunu okşuyordu.

Birkaç defa kolhoz idaresinden Davidov'la birlikte dışarı çıkmış, bununla da kalmamış, omzunu bile hafifçe ona doğru kırmıştı. Davidov kapana kısılmış gibi etrafına bakmıyor, Makar'la karşılaşmaktan korkuyor, fakat yine de onun kolundan çıkmıyordu, aksine, yürüyüşünü Luşka'nın adımlarına uydurarak, tıpkı rahvan giden bir at gibi kısa adımlarla yürüyor, nedense dümdüz yolda bile sık sık ayağı tökezliyordu. Âşıkların insafsız düşmanları olan şımarık köy çocukları arkalarından koşuyor, kırıta kırıta, incecik sesleriyle:

"Ekşi mayadan da yapılır vay vay
Gelinle güveyin hamuru vay vay..."

diye bağırıyorlardı. Sonra da iyice azdıkları için bu anlamsız, saçma tekerlemeyi sayısız şekillerde değiştire değiştire tekrar ediyorlardı. Terden sırılsıklam olan Davidov, içinden çocuklara da, Luşka'ya da, kendi iradesinin zayıflığına da veriştire veriştire sokaklardan güç bela geçiyordu. Bu süre içinde çocukların "ekşi hamur"u değişe değişe "kabarmış", "tuzsuz", "iştah açıcı", "tadı tuzu yerinde" gibi çeşit

çeşit isimler verilen bir hamur oluyordu. Sonunda Davidov'un sabrı tükeniyor, genç adam yumuşak bir hareketle dirseğine gömülmüş gibi olan Luşka'nın esmer parmaklarını açarak:

"Özür dilerim, pek vaktim yok! İşim var! Hemen gitmeliyim," diyerek iri adımlarla genç kadının yanından uzaklaşıyordu.

Fakat insana rahat vermeyen köy çocuklarının takibinden kurtulmak pek kolay değildi, hemen iki gruba ayrılıveriyorlardı. Bir grup Luşka'yı çileden çıkarmak için giderken öteki grup da Davidov'un arkasından gidiyordu. Onlardan kurtulmanın tek ve kesin bir çaresi vardı; Davidov en yakın çite kadar gidiyor, bir dal koparacakmış gibi davranıyordu, işte o zaman çocuklar çil yavrusu gibi dağılıp kayboluyordu. Ancak o zaman kolhoz başkanı sokakta da, civardaki yerlerde de söz sahibi tek kişi olabiliyordu.

Kısa süre önce, yıldızsız karanlık bir gecede Davidov ile Luşka köyün dışında, ta uzaklarda, yel değirmeninin orada, değirmenin bekçisiyle burun buruna gelmişlerdi. Çok yaşlı bir kolhozcu olan bekçi Verşinin, gocuğunu üzerine çekmiş, eski bir kunduz yuvasının tümseği önünde yatıyordu. Üzerine doğru gelen çifti görünce birdenbire doğrulup ayağa fırladı, askerce bir tavırla:

"Dur! Kimsin?" diye bağırdı! Üstelik eski tüfeğini kapıp onlara doğru ateş edecekmiş gibi çevirdi. Oysa tüfek dolu bile değildi.

Davidov'un canı sıkıldı:

"Yabancı değiliz. Benim, Verşinin," dedi. Sonra olduğu yerde sert bir dönüş yaparak geriye çark etti, Luşka'yı da peşinden sürükledi. Fakat Verşinin onlara yetişti, yalvarır gibiydi:

"Sizde azıcık tütün bulunmaz mı acaba arkadaş Davidov? Bir sigaralık olsun yeter. Yok mu? Tütünsüz kalınca sersem oluyorum, kulaklarım şişiyor!"

Luşka yüzünü öbür tarafa çevirmedi, yana da çekilmedi, yazmasıyla yüzünü örtmeyi bile gerekli bulmadı. Sakin bir tavırla:

"Gel gidelim Syoma!" dedi. "Sen de Nikolay dede, bozkırlarda gönül eğlendirenleri takip edeceğine hırsızlara göz kulak ol! Geceleri yalnız kötü insanlar gezmez!"

Nikolay dede hafifçe güldü, sıkılmadan Luşka'nın omzuna yavaşça vurdu:

"Ama şekerim, Luşkacığım, gecenin karanlığında ne olup bittiğini insan bilemez ki! Kimi gönül eğlendirir, kimi başkasının malını taşır. Benim işim bekçilik! Gelip geçen herkese seslenmem, yel değirmenini korumam gerekir. Çünkü değirmenin içinde tezek değil, kolhozun buğdayı var. Neyse, tütüne çok teşekkür ederim. Haydi güle güle, yolunuz açık olsun."

Yalnız kaldıklarında Davidov öfkesini saklayamadı:

"Hangi şeytana uyuyor da konuşmaya katılıyorsun? Yana çekilseydin ya! O zaman belki seni tanımazdı!"

Luşka donuk bir sesle:

"Ben on altı yaşında bir kız değilim! Öyle her karşıma çıkan ihtiyar bunaktan çekinmem!" dedi.

"Ne olursa olsun."

"Ne demek, ne olursa olsun?"

"Kendini herkes görsün diye uluorta meydana çıkarmak olacak şey mi?"

"O adam benim öz babam mı yoksa kaynatam mı?"

"Seni anlamıyorum!"

"Azıcık gayret et, anlarsın!"

Davidov karanlıkta görmüyordu ama sesinden Luşka'nın o sırada gülümsediğini anlıyordu. Onun bir kadın olarak adının lekelenmesine bu kadar kayıtsız kalmasına, töreleri hiçe saymasına canı sıkılarak, heyecanla:

"Anlasana! Ben senin için endişe ediyorum küçük budala!" dedi.

Luşka daha soğuk bir tavırla karşılık verdi:

"Zahmet etme! Ben kendimi korumasını bilirim! Sen kendine bak!"

"Kendim için de çekiniyorum!"

Luşka birden durdu, Davidov'un ta yakınına kadar geldi. Sesinde öfkeyle karışık bir memnunluk seziliyordu. Sanki tartışmayı kazanmıştı:

"Söze başlarken öyle deseydin ya yavrum! Sen sadece kendin için korkuyorsun. Seni üzen şey, gece bozkırda bir kadınla dolaşan adamın sen olduğunu fark etmeleri. Yoksa aslında geceleri kiminle serserilik ettiğim, Nikolay dedenin umurunda bile değildir."

Davidov kızdı:

"Bunun serserilik etmekle ne ilgisi var?"

"Başka ne denir yani? Nikolay Dede feleğin çemberinden geçmiş adamdır. Senin geceleyin buraya benimle herhalde böğürtlen toplamaya gelmediğini pekâlâ bilir. Ama sen korktun, Gremyaçiy'deki namuslu insanların, dürüst kolhozcular hakkında neler düşüneceklerini aklına getirip endişelendin. Öyle değil mi? Yoksa ben, senin umurunda bile değilim; ben olmasam başka bir kadınla köyün dışına çıkıp dolaşacaktın. Ama sen hem günah işlemek, hem de göze çarpmamak istiyorsun! Kimse yaptığın serserilikleri bilmesin istiyorsun. Şimdi anladım seni, aslında korkağın birisin! Ama insan her zaman dört ayak üzerine düşmez yavrum. Bir de denizciyim diye böbürleniyorsun. Nasıl oluyor o öyle? Ben korkmuyorum da sen korkuyorsun! Oldu mu ya? Demek erkek olan ben, kadın olan sen, öyle olmuyor mu?"

Luşka gerçekte işi çekişmeye dökmekten çok şakalaşmak niyetindeydi ama, belliydi ki, sevgilisinin davranışı gururunu kırmıştı. Kısa bir süre sustu, hakaret eder gibi yan yan onu tepeden tırnağa süzdü, sonra birden ayağındaki siyah saten etekliği çıkarıverdi. Emreder gibi:

"Soyun!" dedi.

"Çıldırdın mı sen! Niçin soyunacakmışım?"

"Anlaşılmayacak ne var, sen etekliğimi giyeceksin, ben de senin poturunu. Böylece hak yerini bulur. Herkes nasıl davranıyorsa öyle giyinmeli. Haydi, elini çabuk tut!"

Davidov güldü ama, Luşka'nın sözlerine de istediği bu değiş tokuşa da gücenmişti. İçinde biriken öfkeyi bastırmak için kendini zorlayarak yavaşça:

"Vazgeç yaramazlık etmekten Luşka! Haydi giyin de gidelim..." dedi.

Luşka isteksiz, uyuşuk hareketlerle etekliğini ayağına geçirdi, başındaki yazmanın altından çıkan saçlarını düzeltti, sonra ansızın gülümsedi:

"Eee, canımı sıkıyorsun, denizci bozuntusu sen de!" derken sesinde derin bir hüzün vardı.

Bunun üzerine ta köye kadar tek kelime konuşmadan yürüdüler, yan sokakta yine hiç konuşmadan ayrıldılar. Davidov pek resmî bir tavırla eğildi; Luşka ise belli belirsiz başını salladı, sonra bahçe kapısının arkasına geçip akçaağacın koyu gölgesi altında kayboluverdi.

Birkaç gün birbirlerini görmediler. Sonra bir sabah Luşka, kolhoz idaresine geldi, sofada sabırla en son ziyaretçinin gitmesini bekledi. Davidov odasının kapısını kapamak üzereydi. O sırada gözü Luşka'ya ilişti. Luşka bacaklarını erkek gibi rahatça açmış, bir sıranın üzerinde oturuyordu, etekliği yuvarlak dizlerini sımsıkı sarmıştı. Çıtır çıtır ayçiçeği çekirdeği yiyor, neşeli neşeli gülümsüyordu. Alçak sesle, gülerek:

"Sana da çekirdek vereyim mi başkan?" diye sordu.

İncecik kaşları hafifçe titriyordu. Gözlerinde çapkın bir ifade vardı:

"Sen tarlalardaki ayrıkotlarını yolmaya gitmedin mi?"

"Şimdi gideceğim! Görüyorsun ya, sırtıma günlük elbisemi giymişim. Sana bir şey söylemeye geldim... Bugün hava kararınca çayırın oraya gel. Seni Leonov'ların harman yeri yanında bekleyeceğim. Nerede olduğunu biliyorsun değil mi?"

"Biliyorum."

"Gelecek misin?"

Davidov hiç karşılık vermeden yalnızca başını sallayıp kapıyı sımsıkı kapadı, sonra da masanın başına oturup uzun süre derin derin düşündü. Yüzünü avuçlarına dayamış, gözlerini bir noktaya dikmiş düşünüyordu. Düşünecek o kadar çok şey vardı ki...

Daha ilk dargınlıklarından sonra Luşka iki defa karanlık basınca onu evinde ziyaret etmişti; biraz oturmuş, sonra yüksek sesle:

"Beni geçirsene Syoma!" demişti. "Dışarıda hava kararıyor. Nedense yalnız gitmekten korkuyorum. O kadar korkuyorum ki! Zaten küçüklükten beri korkağımdır. Çocukluğumda karanlıktan korkuttular beni..."

Davidov kaşlarını çatmış, onu korkutmak ister gibi gözleriyle tahta bölmeyi işaret ediyordu. Bölmenin öbür tarafında yaşlı, çok sofu bir kadın olan evsahibesi öfkeyle kedi gibi tıslıyor, Davidov'la kocasına akşam yemeğini hazırlamak üzere tabakları, çanakları şa-

kırdatıyordu. Luşka'nın çok iyi duyan kulakları evsahibesinin ıslık çalar gibi fısıldadığını duydu:

"O mu korkuyor? O kadın kadın değil, şeytanın kendisidir. Ona kalsa ta cehennemin bucağında, zifiri karanlıkta bile o genç zebaniye giden yolu el yordamıyla bulur. Onun gelmesini beklemez bile. Tövbe Allah'ım! Günahlarımı affet benim. Korkakmış! Pöh... Senin gibi şeytan ruhlu bir karıyı karanlık korkutur mu hiç? Ne demezsin..."

Luşka kendisi için hiç de gurur okşayıcı olmayan bu karakter incelemesini gülümseyerek dinliyordu. Herhangi bir sofu ihtiyarın sözlerinden etkilenecek, sıkılacak bir kadın değildi. Duadan başını alamayan, ömrü köşe bucağı yalamakla geçen ihtiyarın sözleri vız gelirdi ona! Kısa evliliği boyunca kahraman Luşka bundan çok daha kötü durumlarda kalmış, Gremyaçiy'deki kadınlarla çok daha çetin çatışmalara girişmiş, onlara karşı koymuştu. Kapının arkasından evsahibi kadının alçak sesle, "Yoldan çıkmış, aşüfte!" dediğini gayet iyi duyuyordu. Ama sanki Luşka o güne kadar yalnız bu oldukça hafif kalan sözlere mi hedef olmuştu? Kendisine kızmış olan kadınlarla kavga ederken çok daha şiddetli sözler duymuştu. Tabii o da daha ağırlarını kullanmıştı. Hele kör bir saflık içinde kocalarını yalnız kendilerinin sevebileceğini sanan kadınlar, üstüne atılıp da onunla dövüşmeye, yakası açılmadık küfürler savurmaya başladıkları vakit... Her seferinde de Luşka kendisini korumasını bilmiş, düşmanlarına gereken karşılığı vermişti. Hayır... O hiçbir şart altında şaşırmazdı. Taşı gediğine koymasını da bilirdi. Hele köyde Luşka'nın başındaki yazmayı çekebilecek, onu saçı başı açık bırakacak bir tek kıskanç kadın yoktu! Bununla birlikte yine de ihtiyara bir ders vermeye kararlıydı! Canı öyle istiyordu. Tutturduğu yolun doğruluğunu ispat etmek için! Çünkü kavgada son sözün daima kendisinde kalması için elinden geleni yapardı!

İkinci gelişinde evsahibesinin de kullandığı oturma odasından geçerken biraz gecikmiş, Davidov'un öne geçmesini, sofaya çıkmasını, sonra da hafifçe çatırdayan merdivenlerden aşağıya, dış kapıya doğru inmesini beklemişti. O zaman çocuk gibi saf saf dönüp evsahibesine bakmıştı. Daha önce aklından yaptığı hesap, dakikası dakikasına doğru çıkmıştı.

İhtiyar Filimonniha acele acele zaten nemli olan dudaklarının üzerinde dilini gezdirip onları biraz daha ıslatarak yavaşça:

"Ne ahlaksız şeysin Lukerya! Senin gibisini ömrümde görmedim!" derken soluk soluğaydı.

Luşka çok utanıyormuş, büyük bir suçluluk duygusu içindeymiş gibi odanın ortasında durmuş, düşünceli düşünceli gözlerini yere indirmişti. Uzun, siyah, sanki kalemle boyanmış gibi gür kirpikleri vardı. Gözlerini yere indirince yanaklarının üzerine koyu bir gölge düştü.

Bu yapmacık utangaçlığa kanan Filimonniha biraz yumuşamış gibi:

"Kendini düşün kızım! Yaptığın iş mi yani?" dedi. "Gerçi boşanmışsın ama, daha önce evliydin ya! Böyle bir kadının bekâr bir adamın evine, hem de alacakaranlık bastığı vakit gelmesi yakışık alır mı? İnsanlara karşı hiç utanman kalmadı mı senin? Aklını başına topla Allah aşkına. Utan!"

Luşka evsahibinin sesine uyarak yine yumuşacık, alçak sesle:

"Hepimizin koruyucusu, hepimizin kurtarıcısı olan ulu Tanrımız..." diye söze başladı.

Bu sözü söyledikten sonra sustu. Kısa süre hiçbir şey söylemeden durdu. Sonra içinde şeytanca kıvılcımlar parlayan gözlerini kaldırarak ihtiyar kadına baktı. Çok sofu olan ihtiyar kadın Tanrı'nın adını duyunca hemen başını önüne eğmiş, aceleyle haç çıkarmaya başlamıştı. İşte o zaman Luşka, büyük bir başarıya ulaşmış gibi yüksekten bakarak son sözünü söyledi. Fakat şimdi artık erkek gibi kaba, sert bir sesle konuşuyordu:

"Ulu Tanrı herkese vicdan dağıtırken, herkesin payına düşecek vicdanları ayırırken evde değildim. Delikanlılarla gezip tozuyor, gönül eğlendiriyor, öpüşüp koklaşıyordum. Onun için dağıtım sırasında benim payıma o bahsettiğin utanmadan azıcık olsun düşmemiş, anladın mı? Ağzını ne açtın öyle? Kapasana!.. Şimdi sana öğüt vereceğim: Kiracın eve dönünceye kadar, yani benimle gönül eğlendirirken, ödevin biz günahkârlar için dua etmek olsun! Anladın mı beygir suratlı kadın!"

Luşka bunları söyledikten sonra, derin bir şaşkınlığa kapılan, neredeyse yerin dibine geçen evsahibesine bakmayı zul sayan gu-

rurlu bir tavırla dışarı çıktı. Onu dışarıda bekleyen Davidov kötü bir şey olacak diye çekiniyormuşçasına:

"Ne konuşuyordun onunla Luşka?" diye sordu. Eski kocasından, tatsız bir konuşmayı önlemek için daima işi şakaya boğmayı alışkanlık edinen Luşka, Davidov'a sokularak hafifçe güldü:

"Hiç! Tanrı'dan söz ettik!"

"Ciddi söyle! Sana neler fısıldıyordu öyle? Seni darıltmadı ya?"

"O beni darıltabilir mi hiç? Bana bir şey yapamaz ki! Kuvveti yetmez bir kere! O fısıldadıklarına gelince, beni senden kıskandığı için söyleniyordu, anladın mı? Dişsiz sevgilim benim..."

Luşka bunu yine şakacı bir tavırla söylemişti. Davidov'un canı sıkılmıştı. Başını salladı:

"Bizden şüphe ediyor! Doğrusu da bu!" dedi. "Evime gelmemeliydin. Bütün mesele burada."

"İhtiyardan korkuyor musun yoksa?"

"Neden korkayım?"

"Korkmuyorsun ha? Eh, madem öyle cesur bir delikanlısın, boşuna laf etmeye değmez."

Kendine güvenen, her şeyin incesini pek düşünmeyen Luşka'ya herhangi bir şeyi kabul ettirmek çok zordu. Davidov ise birdenbire varlığının ta derinliğine sokulan şiddetli duygunun etkisi altında, gözleri şimşekten kamaşmış gibi olmuştu. Birkaç kere ciddiyetle gidip Makar'la görüşmeyi, Luşka ile evlenerek eninde sonunda kendi kendini soktuğu bu yakışıksız durumdan kurtulmayı, bu konuda çıkabilecek dedikodulara da böylece bir son vermeyi düşünmüştü. 'Onu tekrar terbiye ederim. Benim yanımdayken öyle fink atmaya kalkışamaz. Eski oyunlarını da unutur! Onu zorla herkes gibi çalışmaya zorlarım. Kendini yetiştirsin diye önce iyilikle söylerim, dinlemezse zorla yaptırırım! Onu adam ederim işte! Doğrusu bu... Aptal kadın değil ki! İkide bir kızmasına gelince, onu bu huydan da vazgeçiririm. Durup durup öyle herkese ateş püskürmez... Ben Makar değilim! Makar'la birlikteyken bir ipte oynayan iki cambaz gibiydiler. Ama benim karakterim başka! Ona nasıl davranmak gerektiğini bilirim,' diye düşünüyor; gerek kendisini gerek Luşka'yı gözünde büyüttüğünü, kendisine aşırı derecede güvendiğini fark etmiyordu.

Leonov'un harman yerinin yanında buluşmayı kararlaştırdıkları gün, daha öğle vakti saatine bakmaya başlamıştı Davidov. Fakat kararlaştırdıklarından bir saat önce Luşka'nın dış kapıdan içeri doğru gelen hafif adımlarını, sonra da genç kadının tiz bir sesle:

"Arkadaş Davidov evde mi?" diye sorduğunu duyunca hem şaşkınlık, hem de büyük bir öfke duydu.

O sırada evde bulunan evsahibesi ve ihtiyar kocası Luşka'ya karşılık vermediler. Davidov kasketini kaptı, dışarı fırladı; kapıda da gülümseyen Luşka ile burun buruna geldi. Genç kadın bir yana çekildi. Hiçbir şey konuşmadan birlikte bahçe kapısının dışına çıktılar. Davidov sert bir tavırla, öfkeden nefesi tıkanırcasına:

"Böyle oyunlardan hoşlanmam!" diyerek yumruklarını sıktı. "Buraya niçin geldin? Seninle nerede buluşacaktık? Söylesene... Ne duruyorsun!.."

Kendisini tutabilen Luşka öfkeye kapılmadan:

"Ne bağırıyorsun! Senin karın mıyım, yoksa uşağın mı?" diye sordu.

"Bırak lakırdıyı! Hem ben bağırmıyorum, soruyorum!"

Luşka omuzlarını silkti, sonra Davidov'la alay eder gibi sakin sakin:

"Eh, mademki bağırmıyorsun, o zaman iş değişir," dedi. "Seni özledim, onun için biraz erken geldim. Gelişime çok memnun oldun, pek sevindin... Öyle değil mi?"

"Olur mu öyle şey? Memnun olacakmışım! Şimdi benim evsahibesi olup bitenleri bütün köye yayacak. Geçen sefer ona ne söyledin bilmiyorum. O günden beri yüzüme bile bakmıyor. Sadece tavuk gibi gıdaklayıp duruyor. Doğru dürüst lahana çorbası vereceğine pis pis şeyler veriyor. Demek onunla dinden konuştunuz ha? Ne de güzel dinsel konuşmalarmış! Kadın senin ismini duyar duymaz hıçkırığa tutuluyor, gölde boğulmuş gibi mosmor kesiliyor. Sahi söylüyorum, şaka etmiyorum!"

Luşka bir kahkaha attı. Öylesine dinç, öylesine karşı durulması imkânsız bir gülüşü vardı ki, Davidov elinde olmayarak yumuşadı. Ama yine de neşelenmeye hiç niyeti yoktu, onun için Luşka gülmekten nemlenen gözlerini ona doğru çevirerek:

"Demek hıçkırıyor, morarıyor ha? Oh... İyi oldu yobaza... Kendisini ilgilendirmeyen işlere burnunu sokmasın. Benim davranışlarımı kontrol etmek ona mı kaldı?" dediği zaman Davidov soğuk bir tavırla sözünü kesti:

"Demek onun bizim için köyde dedikodu çıkarması sana vız gelir, öyle mi?"

Luşka kayıtsız bir tavırla:

"Umurumda bile değil. Canım sağ olsun!" dedi.

"Sana vız geliyor ama bana hiç de vız gelmiyor. Doğrusu bu... Artık yeter! Saf bir kız gibi aramızdaki ilgiyi başkalarına gösteriş olsun diye herkesin gözleri önüne sermenin gereği yok. Gel seninle bir karar alalım. Ben yarın gidip Makar'la konuşayım; sonra ya seninle evleniriz ya da yollarımız ayrılır... Bu böyle devam edemez. Herkesin beni parmakla gösterip: 'İşte bakın, başkan geliyor, Luşka'nın sevgilisi...' demesine dayanamam. Sen böyle herkesin gözü önünde yaptıklarınla otoritemi sıfıra indiriyorsun, anlıyor musun?"

Luşka kıpkırmızı oldu, sonra olanca gücüyle Davidov'u iterek dişlerinin arasından:

"Pöh! Şu kocaya bakın!" dedi. "Ayol ben senin gibi sümüklü bir korkağı ne yapayım? Demek senin bir işaretine bakıyorum, sen istersen hemen evlenmeyi kabul edeceğim öyle mi? Yanılıyorsun, kazın ayağı öyle değil. Bir kere sen benimle birlikte köyün ortasından geçmeye bile utanıyorsun. Şimdi durup dururken, 'Gel evlenelim' demek de nereden çıktı? Her şeyden de korkarsın! İkide bir etrafına bakınırsın, çocuklardan bile ürker, birini gördün mü kendini deli gibi öbür tarafa atarsın. Mademki öyle, Leonov'ların harman yerine benimle değil otoritenle birlikte git... Orada tek başına otların üstünde istediğin kadar yuvarlan! Amma korkakmışsınız ha!.. Ben de adam sanmıştım seni, oysa tıpkı benim Makarka gibisin. Onun aklında sadece dünya devrimi vardı, senin aklındaysa otorite. Ayol sizin gibi adamların yanında bir kadın can sıkıntısından ölür..."

Luşka bir süre sustu; sonra hiç beklenmedik bir şekilde şefkatle, heyecandan titreyen bir sesle:

"Elveda Syomacığım!" dedi.

Birkaç saniye sanki kararsızlık içindeymiş gibi durdu, sonra arkasını döndü, hızlı adımlarla yan sokaktan uzaklaştı. Davidov, boğuk bir sesle: "Luşka!" diye seslendi.

Luşka köşeyi dönerken başındaki beyaz yazma bir kıvılcım gibi parladı, sonra karanlıkta kayboldu. Davidov elini ateş gibi yanan yüzünde gezdirerek hiç kımıldamadan duruyordu. Dudaklarında şaşkın bir gülümsemeyle:

'Aldın mı dersini? Evlenme teklif etmenin zamanı mıydı sanki? Aptal kafa! Evlen bakalım şimdi. Koca budala!' diye mırıldandı.

• • •

Dargınlığın ciddi olduğu kısa süre içinde anlaşıldı, hatta doğrusunu söylemek gerekirse, bu olağan bir dargınlık değil de, tam bir ayrılıştı. Luşka, Davidov'la karşılaşmaktan inatla kaçıyordu. Davidov kısa zaman sonra başka bir eve taşındı. Fakat bunu haber aldığı halde, Luşka barışmak için hiçbir adım atmadı. Davidov sevgilisini yalnız başına herhangi bir yerde görmek umudunu büsbütün kaybederek, öfkeyle: 'Aman, canı cehenneme! Mademki öyle psikolojik incelikler üzerinde duruyor...' diye düşünüyordu.

Yine de bu düşünce, içinde çok acı duygular uyandırıyordu. Ruhu tıpkı yağmurlu bir ekim günü gibi hem karanlık, hem de fırtınalıydı. Belliydi ki, Luşka kısa süre içinde Davidov'un aşk oyunlarıyla kaşarlanmamış, kurnazlık bilmeyen yüreğine giden en kestirme yolu bulmuştu...

Gerçi bu ayrılışta Davidov için bazı olumlu yönler de vardı: Bir defa artık gidip Makar Nagulnov ile o can sıkıcı konuşmayı yapmaya gerek kalmıyordu. Sonra ahlaka aykırı davranışlarıyla biraz sarsılmış olan o demir gibi sert otoritesini zedeleyecek bir şey kalmamış oluyordu. Ne var ki bu iyi düşünceler zavallı Davidov'u pek az avutuyordu. Yalnız kaldı mı, farkında olmadan hemen gözlerini geçmişe çeviriyor, başka bir şey göremez oluyordu. Hüzünlü, düşünceli bir gülümseyişle Luşka'nın daima kuru, daima kımıldayan dudaklarının hoş kokusunu, her an anlamı değişen sıcak bakışlarını anıyordu.

Luşka Nagulnova'nın şaşılacak gözleri vardı. Kaşlarının altından baktığı vakit, gözlerinde kendini savunamayan suçsuz bir çocuğun bakışını andıran dokunaklı bir anlam belirir; kendisi de o anda feleğin çemberinden geçmiş, çeşit çeşit sevgiler yaşamış tecrübeli bir kadından çok, çocukluktan yeni kurtulmuş bir genç kıza benzerdi. Bir süre sonra ise daima tertemiz, hafif çivitlenmiş beyaz yazmasına parmaklarını şöyle bir dokundurup düzeltir, başını kaldırıp çapkın çapkın, alaycı alaycı bakardı. İşte o zaman donuk bir ışıkla parlayan bu acımasız gözlerde Luşka'nın karşısındakini açıkça küçümsediğini, aynı zamanda her şeyi bildiğini gösteren bir anlam sezilirdi.

Luşka'nın böyle, bir an içinde değişebilmesi, karşısındakini etkilemek için maksatlı olarak başvurduğu, sonradan öğrenilmiş bir nazlanma sonucu değildi, doğuştan sahip olduğu bir özellikti. Daha doğrusu Davidov'a öyle görünüyordu. Sevgisi gözlerini bağladığı için, o kadar sevdiği kadının belki de kendisine aşırı bir şekilde güvendiğini, ayrıca çok da egoist olduğunu fark edemiyordu. Zaten fark edemediği birçok şey daha vardı.

Bir gün, içinden gelen sevginin coşkun etkisi altında Luşka'nın hafifçe allık sürülmüş yanaklarını öperken:

"Luşkacığım benim! Sana bir şey söyleyeyim mi? Tıpkı bir çiçek gibisin. Çillerin bile güzel kokuyor! Doğrusu bu çillerin kokusu neye benziyor biliyor musun?..." demişti.

Luşka ilgiyle hafifçe doğrulup dirseğini yere dayamış:

"Neye?" diye sormuştu.

"Çillerinin taptaze bir kokusu var. Nasıl anlatayım? Çiy damlası gibi bir şey işte! Ya da hani karların altından çıkan çiçekler var ya, onlar gibi belirsiz, ama güzel bir koku..."

Luşka kendine güvendiğini gösteren çok ağırbaşlı bir tavırla:

"Tabii öyle olacak..." demişti.

Davidov susmuştu, Luşka'nın kendini bu kadar beğenmesi, üstelik bunu kayıtsızlıkla açıklaması onu hem şaşırtmış, hem de içinde hoş olmayan bir duygu uyandırmıştı. Biraz sonra Davidov:

"Neden 'Tabii öyle olacak?' diyorsun? Hep öyle mi olur sanki?" diye sormuştu.

"Ama güzelim! Onun için öyle olur."

"Demek sence bütün güzeller güzel kokar, öyle mi?"

"Başkalarını bilmiyorum. Onun için bir şey söyleyemem. Onları koklamadım ki! Hem onlardan bana ne? Ben kendimden söz ediyorum küçük sersem! Çilli olan herkes güzel olamaz ki!.. Çil dediğin bahar çiçeği gibi olmalı. Bak, benimkiler öyledir. Onun için kar çiçekleri gibi kokarlar..."

Davidov'un canı sıkılmıştı:

"Sen kendini beğenmişin birisin! Doğrusu bu! Sana bir şey söyleyeyim mi? Aslında yanakların kar çiçeği değil, turp, soğan, zeytinyağı kokuyor."

"Öyleyse ne diye ikide bir onları öpmeye kalkışıyorsun?"

"Turpla soğanı severim de ondan..."

Luşka hoşnutsuzluğunu belli eden bir tavırla:

"Saçmalıyorsun Syoma... Çocuk gibi aptal aptal konuşuyorsun!" demişti.

"İnsan ancak akıllı bir insanla akıllıca konuşur... Bu atasözünü biliyor musun?"

Luşka hemen cevabı yapıştırmıştı:

"Akıllı insan, bir aptalın yanında da akıllıca konuşur! Aptal olan biri ise, akıllının yanında da olsa, yine aptalca konuşur!"

O zaman da durup dururken darılmışlardı. Fakat o dargınlık çok kısa sürmüş, birkaç dakika sonra barışmışlardı. Oysa şimdi durum bambaşkaydı. Luşka ile yaşadığı anlar Davidov'a şimdi olağanüstü güzel, geri dönülmesi imkânsız, çoktandır geçmişte yok olmuş anlar olarak görünüyordu. Genç kadını yalnız başına görüp de değişen durumu onunla konuşmaktan, nedenlerini ortaya çıkarmaktan umudunu büsbütün kesince büyük bir üzüntüye kapılmıştı. Kolhozun işlerini Razmiyötnov'a devretmiş, kendisi de belirsiz bir süre için kolhoza ait olan uzak bölgelerden birinde nadaslanmış toprağı süren ikinci ekibin başına geçmeye karar vermişti.

Bu, herhangi bir iş için, belirli amaçla yola koyulan bir adamın gidişi değildi. Hem istediği, hem de korktuğu bir sevgi bağının çözülmesinden uzaklaşan bir adamın kaçışıydı. Davidov bunu iyi an-

lıyordu, bazen kendini bir yabancı gözüyle incelediği vakit bunun böyle olduğunu iyice görüyordu, ama artık sinirleri büsbütün bozulmuştu. Köyden uzaklaşınca, hiç olmazsa gittiği yerde Luşka'yı göremeyecek, belki birkaç gün sükûnet içinde yaşayabilecekti. Bu kararı onun için vermişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAZİRAN ayının başında, artık yaz olduğu halde, beklenmedik yağmurlar sık sık yağmaya başlamıştı. Tıpkı sonbahar yağmurları gibi fırtınasız, rüzgârsız, uslu uslu, sessiz yağan yağmurlardı. Sabahları batıdan, ta uzak tepelerden, yavaş yavaş koyu külrengi bir bulut gelip yayılıyordu. Bulut büyüyor, genişliyor, göğün hemen hemen yarısını kaplıyordu. Karanlık kenarlarının altında beyaz kanatlar sarkıyor, aşağı doğru âdeta tül gibi iniyor, bozkırda, tepenin üzerinde duran yel değirmeninin damına değiyordu. Yükseklerde, ta yukarılarda belirsiz bir şekilde babacan bir sesle konuşuyormuş gibi kalın, boğuk bir gök gürültüsü duyuluyor, sonra da bereketli bir yağmur yağmaya başlıyordu.

Sisli bir sessizliğe gömülen toprağın üzerine taze süt damlaları gibi ılık, iri damlalar dökülüyor; köpüklenen su birikintilerinin üzerinde beyaz hava kabarcıkları meydana getiriyordu. Bu aralıklı yağan yaz yağmuru o kadar yavaş, o kadar usluydu ki, çiçekler bile başlarını eğmiyor, avlularda dolaşan tavuklar bile herhangi bir yere sığınmak zorunluğunu duymuyordu. Tavuklar pek önemli bir iş yapıyormuş gibi yağmurdan ıslandıkları için kararmış görünen çitlerin yanında toprağı eşeleyerek yem arıyor; tüyleri ıslanınca pek o kadar gururlu görünmeyen horozlar da yağmura aldırış etmeden sırayla uzun uzun ötüyor, gür sesleri su birikintilerinin içinde serbest serbest yıkanan serçelerin cıvıltılarıyla, havada uçarken birden kendilerini şefkatle çağıran tozlu, yağmur kokulu toprağın üzerine atan kırlangıçların tiz seslerine karışıyordu.

Gremyaçiy Log'daki bütün horozların şaşılacak özelliği de birbirine benzemeyen çeşit çeşit sesleriydi. Gece yarısından hemen sonra, Lyubişkin'in hepsinden daha önce uyanan horozu ötmeye başlardı. Tıpkı görevine bağlı genç bir birlik komutanı gibi neşeli,

gür tenor sesiyle etrafı çınlatırdı. Ona Agafon Dubtzov'un avlusundan, bir yüzbaşı gibi ağırbaşlı ötüşlü, bariton sesli bir horoz karşılık verirdi. Sonra bütün köyün üzerinde karmakarışık bir şekilde, bir türlü dinmeyen çeşit çeşit horoz sesleri dalgalanır, en son Maydannikov'ların kızıl tüylü besili horozu, olduğu yerde kanat çırparak, uykulu, bir şeyler mırıldanır gibi keşik kesik öterdi. Arada bir de –tıpkı emir vermekten sesi kısılmış bir general gibi– kalın, tok bir sesle avazı çıktığı kadar bağırırdı; köyün en ihtiyar horozu oydu.

Köyde âşıklardan ve ağır hasta olanlardan sonra (Nagulnov'a göre ikisi aynı şey demekti), en son uykuya dalan Makar Nagulnov'du. Eskisi gibi, gecenin boş saatlerinden yararlanarak çalışıp duruyor, İngilizce öğrenmeye devam ediyordu. Odasında, iskemlenin üzerinde beyaz keten bir havlu asılıydı. Köşede de kuyudan çekilmiş suyla dolu bir testi duruyordu. Kolay gelmiyordu Makar'a bilgi edinmek. Gömleğinin yakası açık, saçı başı terden karmakarışık olmuş bir halde, her iki kanadı ardına kadar açık pencerenin yanında, masanın başında oturuyor, ikide bir alnında, koltuk altlarında, göğsünde, sırtında biriken teri havluyla siliyor, arada bir dışarıya sarkarak testideki suyu başına döküp zevkle homurdanıyordu.

Beş mumluk lamba donuk bir ışıkla yanıyor, pervaneler gazete kâğıdından yapılmış abajura gelip çarpıyor, duvarın öbür tarafında evin ihtiyar sahibesi hafif hafif horluyor, Makar ise güç bela kelime kelime ezberleyerek o çok çetin, ama aynı zamanda öğrenmeyi gerekli saydığı yabancı dili sökmeye çalışıyordu. Bir gün, vakit gece yarısına yaklaştığı sırada, pencerenin önüne oturup dinlenmek için bir sigara yakınca horoz korosunu ilk olarak duydu. Derin bir şaşkınlıkla sesleri dinleyerek, 'Allah Allah! Tıpkı geçit törenindeki gibi! Sanki bir birlik denetlemeye çıkarılmış da tekmil veriyormuş gibi! Mucize, vallahi öyle...' diye söylendi.

Ondan sonra, her akşam horozların uyanmasını beklemeye, bülbüllerin aşk dolu, şiir dolu dem çekişlerini küçümseyerek, bu gece şarkıcılarının komuta eder gibi ötüşlerini zevkle dinlemeye başladı. Özellikle Maydannikov'ların horozunun o koroda son olarak bir akor gibi duyulan, aynı zamanda bir general sesi gibi kalın, oturmuş sesine bayılıyordu. Fakat bir gece Makar'ın artık alıştığı, be-

ğendiği bu horoz korosunun düzenini birdenbire hiç beklenmeyen bir ses serserice bir çıkışla bozuverdi. Maydannikov'un horozunun o kuvvetli bas sesinden sonra, birden ta yakından, ambarın öbür tarafından, komşu evde oturan Arkaşa Menok'un avlusundan körpe, berbat bir alto ses duyuldu. Belli ki bu henüz yeni palazlanmış genç bir horozun sesiydi. Önce tıpkı tavuk gibi uzun uzun gıdakladı, sonra sesi âdeta bir hıçkırıkla kesiliverdi. Bütün sesler dinince Makar, derin sessizlikte o çelimsiz horozun –herhalde attığı o çığlıklar yüzünden– tünekten düşmemek için kanatlarını çarpa çarpa kümeste yerleşmeye çalıştığını fark etti.

Bu çıkış tam anlamıyla disipline karşı, üstelik rütbeleri hiçe sayan bir davranıştı. Makar'a tıpkı önemli bir general konuştuktan sonra, onun sözlerini düzeltmeye yeltenen, üstelik kekeme olan, çelimsiz, tiz sesli herhangi bir birlik komutanı konuşmuş gibi geldi. Birden öfkeleniverdi; böyle bir saçmalığa dayanamayacağını göstermek için karanlığa doğru "Sus be!" diye bağırdı; sonra da öfkeyle küfrederek pencereyi kapattı.

Sonraki gece yine aynı şey oldu. Üçüncü gece de... Makar iki kere daha karanlığa doğru "Sus be!" diye bağırdı. Bu bağırışı yüzünden evsahibesi korkuyla uykusundan uyandı. Sesleri sanki rütbelere göre ayarlanmış gibi birbirine uyan horozların gece koroları böylece sık sık bozulmaya başladı. Bu yüzden Makar gece yarısından hemen sonra yatmayı âdet edindi... Artık o çeşit çeşit anlamlı sözleri ezberlemeye, aklında tutmaya gücü yetmiyordu. Düşünceleri hep o kendini bilmez horozun çevresinde dönüp duruyordu. Büyük bir öfkeyle bu horozun herhalde hayatta da tıpkı sahibi gibi havai, boş kafalı bir varlık olduğunu düşünüyordu. İçinden hiçbir suçu olmayan horoza küfrediyor, ona "Adi yaratık! Parazit! Zıpçıktı!" diyordu. Maydannikov'ların horozundan sonra ötmek cesaretini gösteren komşu horoz, Makar'ın işini altüst etmişti: İngilizce çalışma çabası birden azalmaya başlamıştı. Keyfi günden güne daha çok kaçıyordu. Artık bu karışıklığa son vermenin zamanı gelmişti.

Dördüncü gün Makar, Arkaşa Menok'un evine gitti, soğuk bir tavırla merhabalaştıktan sonra hemen:

"Bana şu horozunu gösterir misin?" diye rica etti.

"Ne yapacaksın onu?"

"Hiç... Dış görünüşü nasıl, ona bakacağım."

"Canım, dış görünüşünü ne yapacaksın? Sana ne ondan Allah aşkına?"

"Sen göster bakalım! Burada tartışmalara girişmeye vaktim yok!"

Makar bu sözü öfkeyle söylemişti. Kendisi bir sigara sarıncaya kadar, Arkaşa elindeki değnekle ambarın altından rengârenk tavukları güç bela dışarı çıkardı. Tamam! Demek Makar yanılmamıştı... Tahminleri doğru çıkmıştı... On iki kadar kabarık tüylü, süslü, cilveli tavuğun arasında kendini bir oraya bir buraya atan, tüysüz görünen, fare rengi, gösterişsiz bir horoz dolaşıp duruyordu. Makar ona hakaret dolu bir bakış atıp Arkaşa'ya dönerek:

"Şu zamansız doğmuş horozu kessene!" diye öğüt verdi.

"Neden keseyim? Hayvancığın ne günahı var ki?"

Makar fazla açıklama yapmadı:

"Hiç... Erişteyle güzel olur da..."

"İyi ama neden keseyim onu? Bizim kümeste başka horoz yok ki. Hem de bu, tavuklara karşı pek hevesli..."

Makar alaylı bir tavırla dudaklarını bükerek gülümsedi:

"Demek tek marifeti bu ha? Tavuklara karşı pek hevesli olması... Amma da önemli işmiş... Bunun için fazla ustalık gerekmez ki. Budalaca bir şey işte..."

"Bir horozdan daha fazla ne beklenir ki. Tarla sürecek değilim ya onunla. Baksana, ne canı var! Tarlaya sürmeye kalksam sabanın demirini bile sürükleyemez."

"Sen benimle şaka etme! Gerekince ben de şaka etmesini bilirim!"

Artık Menok'un sabrı tükenmişti:

"Sen benim horozdan ne istiyorsun? Ne yaptı sana zavallı? Yolunu mu kesti nedir?"

"Budalanın biri de ondan kızıyorum ona, hiç yol yordam bilmiyor!"

"Ne yol yordamından bahsediyorsun? Senin evsahibesinin bostanına mı girdi nedir?"

"Hayır... Oraya girmesine girmiyor ama, sözün gelişi işte!"

Makar bahsettiği yol yordamın ne olduğunu bir türlü anlatamıyordu. Bir dakika hiç konuşmadan durdu, ayaklarını açmış, kımıldamadan dikiliyordu. Horoza sanki onu bakışlarıyla öldürmek istiyormuş gibi bakıyordu. En sonunda aklına bir düşünce geldi, birden canlanarak Arkaşa'ya:

"Bak komşucuğum, sana bir şey söyleyeyim! İstersen seninle horozları değişelim!" dedi.

Menok hayretle:

"Senin doğru dürüst bir atın bile yok! Horozun nereden olacak?" diye sordu.

"Senin o tüyleri dökülmüş horozuna karşılık bir horoz buluruz elbet!"

"Öyleyse getir bakalım. İşime gelirse değişiriz. Ben illa kendi horozumu tutmaya niyetli değilim."

Makar yarım saat kadar sonra sanki geçerken uğramış gibi, birçok tavuğu olan Akim Beşlebov'un avlusuna uğradı. Bir süre şundan bundan söz ettiler, bu arada Makar avluda dolaşan tavuklara dikkatle bakıyor, horozların sesine kulak kabartıyordu. Beşlebov'un beş horozu da sanki özel olarak seçilmiş gibi çok iri, aynı zamanda göze çarpan renklerdeydi... İşin en önemli tarafı, hepsinin sesi çok gürdü. Aynı zamanda ağırbaşlı, oturaklı hayvanlar oldukları belliydi. Makar, Akim'e veda ederken:

"Bana senin şu horozlarından birini satsana ha?" diye bir teklifte bulundu.

"Hay hay Nagulnov arkadaş! Ama lahana çorbası pişireceksen tavuk al, daha lezzetli olur! Hangisini istersen al. Bizim hanımda öyle çok tavuk var ki..."

"Hayır, ben yalnız horoz istiyorum. Aynı zamanda onu saklamak için bir de çuval versen iyi olur."

Bir süre sonra Makar, Arkaşa Menok'un avlusuna girmiş, çuvalı çözüyordu. Arkaşa trampa yapmaya bayılırdı. Bunu herkes biliyordu. Yapılacak olan değiş tokuşun heyecanıyla sevinçli sevinçli ellerini ovuşturuyordu:

"Bakalım elinde ne koz var? Belki de üstüne para alırız, kim bilir? Çabuk çöz, ne oyalanıyorsun öyle? Ben şimdi bizim horozu tutarım, ikisini döğüşe zorlarız, kiminki kazanırsa, ödülü o alır. Vallahi başka türlü değişmeye razı olmam! Seninki ne cins, iri mi bari?"

Makar çuvalın düğümlenmiş ipini dişleriyle çözmeye çalışarak:

"Aslan gibi!" diye homurdandı.

Arkaşa koşarak kümese doğru gitti, koşarken düşmesin diye pantolonunu eliyle tutuyordu. Bir süre sonra horozun can havliyle bağırdığı duyuldu. Fakat Arkaşa korkudan neredeyse ölecekmiş gibi sık sık nefes alan küçük horozu göğsüne bastırarak döndüğünde, Makar ağzı açık olan çuvalın başında düşünceli bir tavırla ensesini kaşımaktaydı. "Aslan horoz" çuvalın dibinde kanatlarını iki tarafa açmış, portakal rengi yuvarlak gözlerini devirmiş can çekişiyordu. Arkaşa derin bir şaşkınlıkla:

"Ne oluyor buna böyle?" diye sordu.

"Yanlışlık oldu."

"Hasta mı yani?"

"Söyledim ya sana yanlışlık oldu diye!"

"Hayvanda ne yanlışlık olacak? Ne acayip şeyler söylüyorsun!"

"Yanlışlık horozda değil, budala! Bende yanlışlık oldu! Onu buraya getirirken çuvalın içinde bağırmaya kalkmaz mı! Hem de müdürlük binasının önünde! Bunun üzerine ben de ne yapayım, rezil olmaktansa başını şöylece hafifçe büküverdim... Anlıyor musun? Yavaşça! Azıcık. Oysa bak şimdi ne oldu! Çabuk bir balta getir! Yoksa hayvan boşuna kendiliğinden ölecek."

Makar horozu çitin üzerinden, kendi oturduğu evin avlusuna fırlatarak bahçe kapısının yanında bir şeylerle meşgul olan evsahibesine seslendi:

"Buraya baksana anne! Şunun tüylerini yol! Sıcakken gereğini yap. Yarın erişteli çorba pişirirsin."

Sonra bir tek kelime söylemeden tekrar Beşlebov'un evine gitti. Beriki önce inat etti:

"Böyle giderse elimdeki bütün tavukları alacaksın!" dedi.

Fakat sonradan ikinci horozu da satmaya razı oldu. Arkaşa'nın horozuyla trampa yapıldı; biraz sonra ise o horoz da başı kesilmiş

olarak çitin üzerinden öbür tarafa uçtu. Arkasından da Makar'ın memnun bir sesle evsahibesine:

"Al şu Allah'ın belasını anneciğim! Yol tüylerini disiplin nedir bilmeyen keratanın! Yol da hemen tencereye at!" diye bağırdığı duyuldu.

Sonra da çok önemli, büyük bir iş başarmış bir insan tavrıyla sokağa çıktı. Arkaşa'nın karısı, yüzünde hüzünlü bir ifadeyle başını sallayarak arkasından bakakaldı. Biraz önce Makar'ın, onların avlusunda, durup dururken horozların canına nasıl kıydığını derin bir şaşkınlık içinde seyretmişti. Kocasına bir şey sormak istiyormuş gibi bakınca Arkaşa işaret parmağını başına götürdü, sonra elini şakağının hizasında fırıldak gibi evirip çevirerek anlamlı bir işaret yapıp:

"Aklını kaçırmış..." diye fısıldadı. "Oysa ne iyi adamdır. Ama oynatmış bir kere... Sapıtmış! Başka türlü olamaz... Zavallıcık geceleri geç vakitlere kadar az mı oturdu! O İngilizce yok mu, Allah belasını versin! Canına okudu zavallı adamcağızın!"

O günden sonra yalnızlığını unutmaya çalışan Makar, artık geceleri hiçbir şeye takılmadan, rahatça horozların seslerini dinlemeye devam etti. Gündüzleri tarlalarda çocuklarla, kadınlarla beraber zararlı otları yolarak akşama kadar didiniyor, akşam olunca da evine dönüp etsiz lahana çorbasıyla süt içerek karnını doyuruyor, sonra da kendi kendine İngilizce öğrenme yollarını gösteren kitabın başına oturup sabırla gece yarısını bekliyordu.

Çok geçmeden Şukar Dede de ona katıldı. Bir akşam kapıyı hafif hafif vurarak:

"Girebilir miyim?" diye sordu.

Makar hiç de nazik olmayan bir tavırla:

"Gel bakalım! Ne istiyorsun?" diye karşıladı onu.

Şukar Dede çekinerek:

"Şey, nasıl söyleyeyim..." diye kekeledi. "Seni çok özledim de... Onun için geldim Makaruşka... Kendi kendime 'Gidip bir bakayım, ışığı yanıyorsa girer bir ziyaret ederim onu,' diye düşünmüştüm."

"Allah Allah! Sen karı mısın ki beni özlüyorsun?"

"İhtiyar bir erkek, bazen bir kadından daha çok özlem duyar. Benim işim ne ki? Eğlencesiz, kupkuru bir iş. Gece gündüz hep atlara bakıyorum. Oraya bak at, buraya bak at... Konuşmasını bilmeyen bu yaratıklar canıma yetti artık. Sen ona örneğin tatlı bir sözle yaklaşırsın, o susar durur... Habire yulafını yer, kuyruğunu sallamaya devam eder. Ondan bana bir yarar var mı? Yok... Her şey tamammış gibi bir de o teke başıma bela oldu. Allah kahretsin onu! Bu yaratık hiç uyumaz mı ha Makaruşka? Gece tam gözlerini kaparsın, kerata kalkar yanına gelir. Kaç kere ben uyurken üstüme bastı. Ödümü patlattı! Bir kere korkuyla uyandım mı artık dünyada uyuyamam. Ne yapsam gözüme uyku girmez! İşte böyle bir Allah'ın belasıdır! Bu zararlı yaratık yüzünden bütün hayatım zehir oluyor. Gece sabaha kadar tavlada saman yığınlarının üzerinde dolaşıp duruyor. O tekeyi keselim ha, ne dersin Makaruşka?"

"Bunları konuşmaya geldiysen, çek arabanı. Kolhoza ait tekelerle ilgilenmek benim işim değil. Onların komutanı Davidov'dur. Git derdini ona anlat!"

"Ona mı gideyim, Allah göstermesin! Hem ben zaten seninle tekeyi konuşmaya gelmedim ki. Ziyarete geldim! Bana şöyle eğlenceli bir kitap versene! Yanında uslu uslu otururum. Yuvasında oturan fareden daha sessiz dururum. Sen de daha neşeli olursun ben yanındayken. Hiç üzülme, seni bir parçacık bile rahatsız etmem!"

Makar bir an düşündü. Sonra Şukar Dede'nin eline kalın Rusça sözlüğü sıkıştırarak:

"Peki! Otur bakalım yanımda. Şunu oku, ama içinden. Dudaklarını şapırdatma, öksürme, aksırma, anladın mı? Hiç ses çıkarmayacaksın!.. Sigarayı da ben istediğim vakit içeriz... Anladın mı?"

"Ben hepsine razıyım! Yalnız aksırık işini nasıl halledeceğiz? Ya bir de durup dururken aksırık tutarsa o zaman ne yaparım? Benim meslek öyle ki, burnumun içi hep saman tozuyla dolu. Bazen gece uykuda bile aksırıyorum. Şimdi böyle bir şey olursa ne yapayım?"

"Kendini kurşun gibi taşlığa atarsın..."

"Ah Makaruşka! Ben kurşun gibi nasıl hareket ederim? Eskimiş, paslı bir kurşunum... Bir kere kendimi taşlığa atıncaya kadar en aşağı on defa aksırırım, beş defa da burnumu silerim!"

"Sen de biraz daha acele edersin. Ne yapalım yani ihtiyar!"

"Kızın biri de evlenmek için acele ediyormuş, ama kendine koca bulamamış. Merhametli adamın biri çıkmış, kızı yalnızlıktan kurtarayım demiş, sonunda senin anlayacağın kız nikâhsız gelin olmuş. Sonra ne olmuş biliyor musun, kız dört başı mamur bir karı olmuş çıkmış. İşte benim başıma da buna benzer bir şey gelebilir: Bakarsın aceleyle koşarken yolda bir günah işlerim. O zaman kapı dışarı edersin... Bunu anlamak için fala bakmaya gerek yok!"

Makar güldü:

"Sen de acele ederken günah işlememeye dikkat et! Sen kendine hâkim olamıyorsun diye ben otoritemi tehlikeye atamam... Senin anlayacağın, buradayken susacaksın, beni meşgul etmeyeceksin! Önündeki kitabı okuyup kültürlü bir ihtiyarcık olacaksın..."

"Küçücük bir soru daha sorabilir miyim? Ama ne olursun kaşlarını çatma Makaruşka. Bu son sorum!"

"Peki, sor bakalım. Çabuk ol."

Şukar Dede utangaç bir tavırla sedirin üzerinde, oturduğu yerde kımıldayarak:

"Anlatayım. Öyle bir derdim var ki..." diye söze başladı. "Yani çok önemli bir şeydir diyemeyeceğim ama, benim karı bu yüzden bana çok darılıyor... 'Beni uyutmuyorsun...' deyip duruyor. Oysa benim bunda ne suçum var Allah aşkına?"

"Sen işin aslını anlat..."

"Anlatıyorum ya işte! Bende fıtık mı var, yoksa başka bir hastalık mı bilmiyorum, ama karnımda müthiş bir gurultu oluyor. Hani fırtına getiren bulutlardaki gök gürültüsü var ya, onun gibi gürüldüyor işte... Şimdi senin yanındayken de öyle bir şey olursa ne yapayım? Tabii karnım guruldamaya başladı mı seni rahatsız etmiş olurum."

"Dedim ya, taşlığa atarsın kendini... Burada ne gök gürültüsü, ne de şimşek isterim! Anladın mı?"

Şukar hiçbir şey söylemeden başını salladı, içini çekti, sonra sözlüğü açtı. Gece yarısı olunca da Makar'ın komutası altında, onun açıklamalarını dinleyerek ilk kez horozların ötüşünü dinledi. Üç

gece sonra ise ikisi pencereden aşağı sarkmış, omuz omuza yine aynı sesleri dinliyor, Şukar Dede de hayran hayran:

"Hay Allah... Hay Allah!" diye fısıldıyordu. "Bütün hayatım boyunca bu horozların kuyruğuna basmış, onları küçücükten tavuklarla beraber büyütmüşümdür de, bir defa olsun ötüşlerinde böyle bir güzellik olduğunu aklıma bile getirmemişimdir... Şimdi artık anlıyorum. Hele o Maydannikov'un keratası yok mu, nasıl da ötüyor. Ha?.. Tam general Brusilov gibi... Tıpa tıp aynı!"

Makar kaşlarını çattı, ama yine de ciddi bir tavırla:

"O da bir şey mi?" diye fısıldadı. "Sen bizim generallerimizi dinlemiş olsaydın, o zaman anlardın dede. Asıl bizim generallerimizin sesleri sesti. Senin Brusilov da neymiş! Bir kere Brusilov eski Çar ordusundaki generallerden biridir. Bu bakımdan da bence daima şüpheli biridir... İkincisi, Brusilov gözlüklü bir aydın kişiydi. Sesi de herhalde Arkaşa'nın o yediğimiz horozunun sesi gibi cılız bir sesti. Senin anlayacağın, seslerde de -siyasal açıdan- ayrım yapmak gerekir! Nasıl anlatayım! Bak, bizim birlikte bir bas vardı, bütün orduda böyle bir bas bulunamazdı. Ama ahlaksızın biri çıktı, düşmanın tarafına geçti. Böyle bir iş yaptıktan sonra ne değeri kalır? O benim gözümde yine bas mı yani? Ne münasebet! Namussuz herif! Şimdi o benim gözümde bas falan değil, satılmış alçağın biridir..."

Şukar Dede çekingen bir tavırla:

"Ama Makaruşka, politikayla horozlar arasında nasıl ilgi olabilir?" diye sordu.

"Basbayağı olur işte! Bak Maydannikov'un horozu, onun değil de Kulaklardan birinin horozu olsaydı, onu dinler miydim? Dünyada dinlemezdim o asalak yaratığı... Ne yapayım adi, pis Kulak horozunu! Neyse, bu kadar konuşma yeter. Sen kendi kitabının başına otur, ben de kendi kitabımın başına. Bir daha da bana böyle aptal aptal sorular sorma. Yoksa hiç acımadan buradan atarım seni!"

O günden sonra Şukar Dede de horoz ötüşlerinin kıskanç bir hayranı, aynı zamanda titiz bir eleştiricisi oldu. Makar'ı, gidip Maydannikov'un horozuna bakması için kandıran da yine oydu. Bir iş içinmiş gibi Maydannikov'un avlusuna gitmişlerdi. Kondrat o sırada tarlada çift sürüyordu. Makar da karısıyla konuştu, laf olsun

diye neden tarlaya gitmediğini sordu. Bir yandan da dikkatle avluda gururlu gururlu dolaşan horoza bakıyordu. Horoz oldukça gösterişli, iri yapılıydı, çok güzel kızıl tüyleri vardı. Makar onun böyle olmasına memnun oldu. Avludan çıkarlarken hiçbir şey söylemeyen Şukar Dede'yi dürterek:

"Nasıl?" diye sordu.

"Sesi de yapısına uyuyormuş... Horoz değil başpiskopos mübarek!"

Bu benzetme Makar'ın hoşuna gitmedi ama bir şey söylemedi. Hemen hemen kolhoz idaresinin binasına kadar gelmişlerdi ki, Şukar birden gözlerini korkuyla iri iri açarak Makar'ın koluna yapıştı:

"Makaruşka! Göreceksin kesecekler!"

"Kimi?"

"Beni değil ya! Allah korusun! Horozu be! Kesecekler zavallıyı! Ah... Yazık olacak hayvana... Göreceksin kesecekler."

"Ne diye kessinler canım? Niçin kessinler anlamıyorum. Saçmalama Allah aşkına!"

"Bunda anlamayacak ne var! Nuh nebiden kalma bir horoz. Benim yaşıtım sayılır. Belki daha da yaşlıdır. Ben bu horozu çocukluktan beri hatırlıyorum."

"Atma be dede! Horozlar yetmiş sene yaşamaz. Bir kere tabiatın kanununda böyle bir şey yok, anlıyor musun!"

Şukar Dede yine de öfkeyle:

"Oğlum, bir defa horoz yaşlı, gagasının altındaki tüyler bembeyaz olmuş. Yoksa farkına varmadın mı ha?" dedi.

Makar birdenbire topuklarının üzerinde sert bir hareketle geriye döndü. O kadar hızlı, öylesine geniş adımlar atarak, elini kolunu sallaya sallaya yürüyordu ki, Şukar arkasından yetişeyim derken ara sıra olanca gücüyle koşmaya başlıyordu. Birkaç dakika sonra tekrar Maydannikov'un avlusuna dönmüşlerdi. Makar, Luşka'dan "hatıra" kalan tenteneli küçük bir kadın mendiliyle alnındaki teri siliyor; Şukar Dede'yse en az yarım gün tilki kovalamış bir av köpeği gibi ağzını alabildiğine açarak derin derin nefes alıyordu. Tükürüğü mini mini, pırıl pırıl damlacıklar halinde, mora çalan dilinden sakalına damlıyordu.

Maydannikov'un karısı onları karşılayarak candan bir tavırla gülümsedi:

"Ne o, yoksa bir şey mi unuttunuz?"

"Sana söylemeyi unutmuştum Prokorovna, sakın sizin horozu kesmeyin, olmaz mı?"

Şukar Dede vücudunu bir soru işareti gibi eğerek kolunu uzattı, kirli işaret parmağını sallayarak, güçlükle:

"Sakın öyle bir şey yapayım demeyin ha!" diye nefes nefese söylendi.

Makar canının sıkıldığını belli eden bir tavırla ona baktı, sonra devam etti:

"Biz onu kolhoz için damızlık olarak satın almak ya da başka bir horozla değiş tokuş etmek istiyoruz. Çünkü haline bakarsan, çok iyi bir soydan olduğunu belli ediyor. Belki de bunun dedeleri bizde yeni cins tavuk üretmek için ta İngiltere'den, Hollanda'dan getirtilmiştir, kim bilir! Hollanda cinsi horozların gagalarının üst tarafında bir şişkinlik olmaz mı? Olur. Belki senin bu horoz da Hollandalıdır... Sen bunu bilmezsin ki! Değil mi ya? Ben de bilemem. Demek ki ikimiz de bu konuda kesin bir şey bilemediğimize göre, onu kesmeniz hiç doğru olmaz. Bunu sakın yapmayın. Anladınız mı?"

"Hiç bizim horoz damızlık olur mu? Artık ihtiyarladı. Biz onu Troyitza yortusunda keselim diye düşünüyorduk. Kendimize genç bir horoz alacaktık."

Bunun üzerine Şukar Dede dirseğiyle Makar'ı 'ben sana dememiş miydim' dercesine dürttü. Ama Makar ona hiç önem vermeden horozun sahibesine düşüncesini kabul ettirmek için uğraşmaya devam etti:

"İhtiyarlık kusur sayılmaz ki!" diyordu. "Biz onu mükemmel bir damızlık horoz haline getiririz. Onu votkaya yatırılmış buğdayla besiye çektik mi, göreceksin tavukların peşinden öyle bir koşmaya başlar ki, tozu dumana katar vallahi. Yani senin anlayacağın, bu pek değerli horozu yok edemezsiniz. Anladınız mı? Madem genç bir horoz istiyorsun, Şukar Dede sana hemen getirir."

Aynı gün Makar, Demka Uşakov'un karısından düşük bir fiyata, zaten kümeste fazla olan horozu satın aldı; sonra onu Şukar Dede'ye vererek Maydannikov'un karısına gönderdi.

Bütün engeller aşılmış gibiydi. Ama bu sefer köyde herkesi güldüren bir dedikodu yayıldı. Söylendiğine göre, Makar Nagulnov, ne olduğu belli olmayan bir amaçla her yerden toptan ya da perakende horoz satın alıyor, üstelik bunlar için akla hayale gelmez paralar ödüyordu.

Şakadan çok hoşlanan Razmiyötnov böyle bir olaya kayıtsız kalabilir miydi hiç! Arkadaşının bu garip davranışı kulağına gelince, olup bitenleri kendi gözüyle görmek için bir gece geç vakit Nagulnov'un evine gitti.

Makar ile Şukar Dede masanın başına oturmuş, birtakım kalın kitapları okumaya dalmışlardı. Fitili aşırı ölçüde çıkarılmış olan lamba is çıkarıyordu. Odada kara is parçacıkları uçuşuyor, lambanın camı üzerine geçirilmiş kâğıt abajurdan yanık kâğıt kokusu yayılıyordu. İçeride öyle derin bir sessizlik vardı ki! Böylesine bir sessizlik ancak bir ilkokulun birinci sınıfında, yazı dersinde olabilirdi.

Razmiyötnov kapıyı çalmadan içeri girdi. Eşikte durup bir iki defa öksürdü. Ama içeride büyük bir dikkatle kitap okuyanlardan hiçbiri ona önem vermedi. Bunun üzerine gülmemek için kendisini zorlayarak, yüksek sesle:

"Arkadaş Nagulnov burada mı oturuyor?" diye sordu.

Makar başını kaldırdı, dikkatle Razmiyötnov'un yüzüne baktı. Hayır, gece gelen bu misafir sarhoş değildi; ne var ki dudakları o anda kahkahalarla gülmek istiyormuş da kendisini güç bela tutuyormuş gibi titriyordu. Makar'ın donuk bakışında bir parıltı belirdi. Gözlerini kısarak, sükûnetle:

"Sen git kızlarla gönül eğlendir Andrey! Benim seninle eğlenecek hiç vaktim yok! Görüyorsun!" dedi.

Razmiyötnov, Makar'ın hiç de kendisiyle şakalaşacak bir durumda olmadığını anlayınca sedire oturdu, bir sigara tellendirdi. Sonra da ciddi bir tavırla:

"Ama gerçekten merak ediyorum," dedi. "O horozları ne diye satın aldın sanki?"

"Erişteli lahana çorbası yapacağım. Ne sanıyordun ya? Onlarla köy kızları için turşu mu kuracaktım?"

"Horoz turşusu yapacağın aklıma gelmedi doğrusu! Ama yine de şaşmaktan kendimi alamadım! 'Ne diye bu kadar horoz almaya kalkıştı? Neden yalnız horoz alıyor da başka hayvan almıyor?' diye kendi kendime sorup duruyordum."

Makar gülümsedi:

"Erişteli horoz ibiği yemeye bayılırım ben! Bütün mesele bu! Bak, sen neler satın alıyorum diye şaşmışsın, ben ise başka bir şeye şaşıyorum: Ne diye tarlaları şereflendirmediğine."

"Ne yapacakmışım orada? Kadınları mı gözetleyeceğim? O işi bizim ekip şefleri pekâlâ yapıyor."

"Ben sana kadınları gözetle demiyorum. Gidip zararlı otları yol azıcık diyorum."

Razmiyötnov kollarını sinek kovuyormuş gibi sallayarak neşeyle güldü:

"Yani ben şimdi gidip onlarla beraber tarlalardaki otları yolacağım öyle mi? Yok kardeşim! Affetmişsin sen onu! Bir defa bu iş erkek işi değil! Sonra ben öyle herhangi biri değilim ki! Köy Meclisi'nin başkanıyım."

"Köy Meclisi Başkanı da neymiş? Kalantor mu sanıyorsun kendini? Bak, ben sana işin doğrusunu söyleyeyim mi? Köy Meclisi başkanı dediğin dağ değil ki! Dümdüz bir yerde küçümencik bir tümsektir! Sen bana şunu söylesene bir kere, neden ben onlarla beraber ot yoluyorum ya da o biçim çöplüklerle uğraşıyorum da sen aynı işi yapamıyorsun, ha?"

Razmiyötnov omuzlarını silkti:

"Yapamıyorum demedim ki! Sadece Kazakların gözünde küçük düşmek istemiyorum!"

"Ama Davidov hiçbir işi küçümsemiyor! Ben de öyle! Öyleyse sen neden kasketini yana eğip ya sabahtan akşama kadar Köy Meclisi binasında oturup duruyor, ya da koltuğunun altında o eski püskü evrak çantası, köyde bir türlü huzur bulamıyormuş gibi oradan oraya dolaşıyorsun? Ne yani, senin sekreter herhangi birinin aile durumu üzerine bir rapor düzenleyemez mi sanki? Bana kül yutturmaya kalkma Andrey! Yarından tezi yok, birinci ekibe katılıp, kadınlara

'kurtuluş savaşının kahramanları' işe sarılınca nasıl çalışırlar onu göstereceksin!.."

Razmiyötnov ağzındaki izmariti öfkeyle fırlatarak oturduğu sedirden ayağa fırladı:

"Sen çıldırdın mı yoksa şaka mı yapıyorsun? Beni şurada öldürsen yine de gitmem bu işe. Başkalarına alay konusu olmak istemiyorum! Otları yolmak erkek işi değil ki! Sana kalsa belki gidip patateslerin diplerindeki toprağı da kabartmamı isteyeceksin!"

Makar kemirdiği kalemle hafif hafif masaya vurarak:

"Erkek işi kadın işi diye bir şey yoktur. Parti seni hangi işe gönderirse erkek işi odur. Sözgelimi bana, 'Git ihtilale karşı olan adamların kafasını kopar Nagulnov!' derlerse seve seve giderim. 'Git patateslerin altındaki toprağı kabart!' derlerse belki seve seve gitmem ama yine giderim. 'Git inekleri sağ!' derlerse dişimi sıkar, istemeye istemeye giderim, ama yine giderim! Belki Allah'ın belası ineğin memelerini oraya buraya çekerim, çünkü süt sağmasını o kadar iyi bilmiyorum. Ne var ki emir verildiği için o kör olası hayvanı sağarım!"

Öfkesi biraz geçmiş olan Razmiyötnov neşelendi:

"Süt sağmak da tam sana göre bir iş hani! Şu koca ellerine baksana, hayvanı iki dakikada yere deviriverirsin!"

"Devirsem de kaldırırım. Memesinde son damla süt kalıncaya kadar sağmaya devam eder, sonunda işi bitiririm. Anlaşıldı mı?" Makar, Razmiyötnov'un cevabını beklemeden düşünceli bir tavırla konuşmaya devam etti:

"Ben senin yerinde olsam bu konu üzerinde azıcık düşünürüm. Erkekliğinle, Kazaklığınla övünmenin âlemi yok! Bizim partinin şerefi böyle saçma şeylerin üzerinde durmuyor. Ben öyle anlıyorum. Bak, geçenlerde yeni bölge sekreteriyle tanışmak için yola çıkmıştım. Giderken Tubyanskiy hücresinin sekreteri Filonov'la karşılaştım. Bana: 'Nereye gidiyorsun, Bölge Komiserliğine mi?' diye sordu. 'Evet Bölge Komiserliği'ne' dedim. 'Yeni sekreterle görüşmeye mi gidiyorsun?' diye sordu. 'Evet, onunla görüşeceğim!' dedim. 'Öyleyse şuradaki biçilen tarlalarımızı görüyorsun ya, kendisi orada...' dedi.

Elindeki kamçıyla yolun solunu işaret ediyordu. Baktım harıl harıl ot biçiliyor, tam altı biçme makinesi oradan oraya gidip geliyor. 'Çıldırdınız mı siz? Bu kadar erken hasat yapılır mı?' diye sordum. Adam şu karşılığı verdi: 'O biçilenler ot değil, fundalar, dikenler, daha bir süre bilmem ne. Bunların hepsini biçip silolara doldurmaya karar verdik.' 'Bu parlak fikri kendiniz mi buldunuz?' diye sordum. 'Hayır, dün gelen yeni sekreter bizim tarlaları incelerken baktı ki buralar hep fundalar, dikenlerle dolu. Bize: 'Bunları ne yapacağız?' diye sordu. Buraları nadasa bırakacağımızı söyledik. Adam güldü, otları toprağa karıştırmanın pek öyle uzun boylu düşünmeyen adamların işi olduğunu, bunları biçip siloya doldurmanın daha akıllıca bir davranış sayılacağını söyledi."

Makar sustu, sonra, 'Acaba Razmiyötnov buna ne diyecek?' gibilerden onun yüzüne baktı.

Razmiyötnov sabırsızlıkla:

"Yani şimdi sen, o parti sekreterinin onlarla beraber, oraları biçtiğini gördün mü?" diye sordu.

"Gördüm ya! Sola saptım, iki kilometre kadar yol aldım, baktım iki araba duruyor. İhtiyarın biri ateş yakmış lapa pişirmeye çalışıyor. İri yapılı, boğa gibi, kocaman suratlı bir delikanlı da arabanın altına yatmış, ayaklarının altını kaşıyor, elindeki dalla sinekleri kovmaya çalışıyor. Sekreter desen sekretere benzemez: Bir defa yalınayak, sonra suratı kevgir gibi. Delikanlıya sekreteri sordum. Sırıtarak: 'Bu sabah sıra bende diyerek biçme makinesindeki yerimi aldı. Bak, görüyor musun, tarlada oradan oraya gidiyor. Samanı yığınların üzerine atıyor. İşte bizim sekreter odur,' dedi. Bunun üzerine arabadan indim, benim hayvanı oradaki arabaya bağladım, biçme işini yapanlara doğru yürüdüm. Önümden birinci biçme makinesi geçti, üzerinde başına hasır şapka geçirmiş biri vardı. Sırtında terden sırılsıklam olmuş yırtık pırtık bir gömlek, ayağında makine yağına bulanmış bez bir pantolon var. Belli, sekreter değil. İkinci biçme makinesinde saçları dipten kesilmiş genç bir adam oturuyordu. Sırtında gömlek yoktu, terden güneşin altında sanki vücudu yağa bulanmış gibi pırıl pırıl parlıyordu. 'Belli, bu da sekreter değil!' diye düşündüm. Öyle ya! Sekreter dediğin biçme makinesinde göm-

leksiz oturmaz, değil mi ya! Bir de ileri doğru baktım ki ne göreyim! Herkes gömleksiz. Gel de bunların hangisi sekreter diye işin içinden çık bakalım. Kendi kendime, 'Suratında okumuş bir adamın ifadesi vardır, oradan tanırım herhalde,' diye düşündüm. Hepsi önümden geçti ama, kör olası şeytan, bulamadım sekreteri işte! Adamların hepsi yarı bele kadar çıplak, hepsi birbirine benziyor kardeşim! Su damlası gibi hepsi birbirinin aynı. Bu sekreterdir, diye adamın alnında yazılı değil ki! 'Gel de bunların içinde okumuş adam suratlısını bul!' diye düşündüm. Hepsi okumuş adama benziyordu. Saçı sakalı birbirine karışmış bir papazı al, sakalını saçını kestir, çırılçıplak soy, askerlerin yıkandığı bir hamama sok, o kalabalığın içinde papazı bulabilir misin? Orada da öyle oldu işte!"

O zamana kadar konuşmaya hiç katılmamış olan Şukar Dede çekingen bir tavırla:

"Sen, Makaruşka, din adamlarına değinmesen daha iyi olmaz mı? Günah!" diye söylendi.

Makar ona öfkeyle baktı, sonra anlatmaya devam etti:

"Arabaların yanına döndüm, delikanlıya fundaları biçenlerin arasında hangisinin sekreter olduğunu sordum. Koca suratlı budala ne dese beğenirsin? 'Sekreterin sırtında gömlek yok!' dedi. Bunun üzerine ona, 'Sen o göz diye kullandığın budak deliklerini iyice bir ov bakayım. Üzerlerini sinekler örtmüş olacak. Baksana, biçme makinelerinin üzerinde ihtiyardan başka herkes gömleksiz oturuyor,' dedim. Delikanlı arabanın altından çıktı, o budak deliklerini elleriyle ovdu, ileriye baktı, sonra öyle bir gülmeye başladı ki! Ben de baktım, o zaman ben de dayanamadım gülmeye başladım. Arabalara gidinceye kadar meğer o ihtiyar da gömleğini, şapkasını çıkarmış, ayağında sade poturla habire otları biçip duruyor. Dazlak kafası güneşin altında pırıl pırıl. Ak sakalını da rüzgâr ta sırtına kadar savuruyor. Sanki yeşil bir funda denizinin üzerinde beyaz bir kuğu yüzüyormuş gibi oluyordu. Kendi kendime: 'Bak hele! Bölge sekreteri bize nasıl bir moda getirmiş! Allah'ın dağında kırında çırılçıplak dolaşmak. Üstelik o sıska ihtiyarı bile baştan çıkarmış!' diye düşündüm. O kalbur suratlı delikanlı beni onlara doğru götürdü, sekreteri gösterdi. Ben hemen yaklaştım, biçme makinesinin

yanında yürüyerek kendimi takdim ettim. Onunla tanışmak için Bölge Komiserliği'ne gitmek üzere yola koyulduğumu söyledim. Bunun üzerine gülerek atları durdurdu: 'Gel yanıma otur! Atları sen idare et, bir taraftan biçeriz, bir taraftan da birbirimizle tanışırız, olmaz mı yoldaş Nagulnov?' dedi. Ben de atları süren delikanlıyı yerinden indirdim, onun yerine geçtim, atları sürmeye başladım. Senin anlayacağın, tanışıncaya kadar bir baştan bir başa tam dört defa gidip geldik. Aslan gibi delikanlıymış vallahi! Biz öyle sekreter görmedik daha. 'Bakın size, bizim Stavrolpol'de nasıl çalıştığımızı göstereyim' diyordu. 'Sizler daha çok gösterişe, giyime meraklısınız, bizimkiler ise bir tarlayı biçmeye kalkıştılar mı tam biçiyorlar. Sizden bin kat daha iyi çalışıyorlar!' deyip gülüyordu. Bunun üzerine ben de: 'Hele dur bakalım, kim kimden daha iyi çalışıyormuş görürüz. Halep oradaysa arşın burada!' dedim. Bana her konuda birçok soru sordu, sonra: 'Eh, sen evine dön yoldaş Nagulnov. Yakında size de uğrarım,' dedi."

Razmiyötnov heyecanla:

"Başka ne dedi?" diye sordu

"Başka pek önemli bir şey söylemedi. Ha... Evet, bir de Hoprov'u sordu. 'Faal' bir adam olup olmadığını. 'Faal adam olmak nerede, o nerede! Adamı bir işe sürmek için ter dökerdik!' dedim."

"Peki, o ne dedi?"

"Ne desin? 'Adamı niçin öldürdüler? Üstelik ne diye karısı ile beraber canına kıydılar?' diye sordu. Ben ne bileyim? Kulaklar kim bilir neden öldürmüşlerdir! Belki de işlerine gelmiyordu yaptıkları! Onlar da adamı temizleyiverdiler."

"Peki, buna bir şey demedi mi?"

"Sadece ağzına ekşi bir şey almış gibi dudaklarını hareket ettirdi, sonra öksürdü. Mırıldanıp mırıldanmadığını pek anlayamadım. Sadece 'Hımın' dediğini duydum. Ama şöyle akla uygun hiçbir şey söylemedi."

"Peki, Hoprov'la karısının öldürüldüğünü nereden duymuş?"

"Ben ne bileyim? Herhalde GPU'da haber vermişlerdir. Başka türlü olmasına imkân yok."

Razmiyötnov hiçbir şey söylemeden bir sigara daha yaktı. Öyle bir düşünceye dalmıştı ki, Nagulnov'u niçin ziyaret ettiğini bile unuttu. Giderken Makar'ın gözlerinin içine bakarak gülümsüyordu:

"Şimdi aklım başıma geldi! Yarın erkenden birinci ekiple beraber çalışmaya gideceğim. Benim için hiç endişe etme Makar. Tarlada otları yolarken sırtım ağrıyıncaya kadar çalışacağım. Ama sen de pazar günü önüme yarım litre votka koyacaksın! Bunu unutma!"

"İstediğin votka olsun! Bu yolma işini becerip iyi çalışırsan votkayı beraber içeriz. Yalnız, yarın erkenden yola çık. Çalışmak nasılmış kadınlara göster! Onlara örnek ol!"

Makar bunu söyledikten sonra:

"Haydi güle güle... Başarılar!" deyip yeniden kitabına daldı.

Vakit gece yarısına yaklaşırken köye yayılmış olan derin sessizlikte Şukar Dede'yle birlikte yine ilk horoz seslerini büyük bir ciddiyet içinde dinleyerek her birinin ötüşü üzerine ayrı ayrı düşünceler ileri sürdüler. Şukar, kutsal bir ses duyuyormuş gibi heyecan içinde fısıldayarak:

"Mabette ilahi okuyan bir koro gibi..." diyordu. Makar ise lambanın is tutmuş camına düşünceli bir tavırla bakarak düşüncesini belirtiyordu:

"Bir süvari alayında emirler veriliyormuş gibi!"

Böylece ikisine de başka eğlencelere hiç benzemeyen tuhaf bir eğlence çıkmıştı. Bu eğlence yüzünden Makar kısa süre sonra az kalsın hayatından olacaktı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DAVİDOV ekiple birlikte çalışmaya giderken onu yalnızca Razmiyötnov geçiriyordu. Hava çok güzeldi. Toprakları sürecek olanlara kolhozun ambarından yiyecek verilmişti. Ekiptekilerin aileleri de onlara biraz çamaşırla bir iki parça giyim eşyası getirmişti.

Davidov, derisi çatlamış, rengi kızıla çalan eski çizmeler geçirdiği ayaklarını aşağı sarkıtarak arabanın üstüne oturmuştu. İhtiyar bir adam gibi hafifçe kambur duruyor, kayıtsız bir tavırla çevresine bakıyordu. Omzuna aldığı ceketinin altından kürek kemikleri sivri sivri görünüyordu. Uzun süredir tıraş olmamıştı; gür siyah saçları arkaya doğru ittiği kasketinin altından esmer kalın ensesine, ceketinin yağlı yakasına doğru kıvır kıvır iniyordu. Halinde hiç de hoş olmayan, aynı zamanda insanda acıma duygusu uyandıran bir gariplik vardı.

Razmiyötnov ona bakarken büyük bir acı duymuş gibi yüzünü buruşturarak: 'Şu Luşka adamı ne hale getirdi! Allah belasını versin o karının! Mahvetti oğlanı! Hem de ne çocuktu! Şimdi ise insan suratına bile bakamıyor. Aşk dediğin işte erkeği böyle berbat eder. Eskiden yüzüne bakılır adamdı. Şimdi muşmulaya döndü!' diye düşünüyordu.

Bir başkası belki başka türlü düşünürdü ama Razmiyötnov, 'aşkın bir erkeği ne hale getirdiğini' çok iyi biliyordu. Hem de kendi başından geçen olaylardan... Birden aklına Marina Poyarkova geldi, sonra başından gelip geçen başka olayları da hatırladı. Hüzünle içini çektiyse de hemen sonra neşeli bir tavır takınarak gülümsedi; o gün olup bitenleri öğrenmek için Köy Meclisi binasına yollandı.

Yolda Makar Nagulnov'la karşılaştı. Makar her zamanki gibi, bir askere yakışır şekilde dimdik, gösterişe varan bir tavırla, aynı

zamanda çok resmî bir ifadeyle, hiç konuşmadan Razmiyötnov'a elini uzattı, sonra yolun öbür tarafına doğru uzaklaşan arabayı başıyla işaret ederek:

"Yoldaş Davidov'un ne hale geldiğini gördün değil mi?" diye sordu.

Razmiyötnov bu sözlerdeki imayı anlamazlığa gelerek:

"Evet, son zamanlarda biraz zayıfladı," dedi.

"Ben de onun durumundayken her gün biraz daha zayıflıyordum. O ise büsbütün dayanıksızmış. Zayıf adammış vesselam! Neredeyse göçüp gidecek. Benim evde otururken bu karının ne mal olduğunu pekâlâ görmüştü. Onun gözleri önünde bu yuva düşmanı karıyla kaç kere tartıştığımı, kavga ettiğimi gördü. Öyle olduğu halde sen gel karıya tutul, hem de ne tutulma! Biraz önce ona bakarken inan olsun içim kan ağladı. Zayıflamış, herkese karşı suçluymuş gibi bir tavır takınmış. Gözler hep oraya buraya gidiyor; zavallının ayağındaki poturu nasıl düşmeden durabiliyor vallahi bilmiyorum. Göz göre göre gidecek oğlan! O benim eski karıyı daha kışın Kulaklarla ve sevgili Timoşka'sıyla birlikte soğuk bölgelere kovmalıydık. Belki orada karların arasında ateşi azıcık sönerdi!"

"Hayret! Ben meseleyi bilmiyorsun sanıyordum."

"Ben mi bilmiyorum? Hah! Herkes biliyor da ben mi bilmeyeceğim! Benim gözlerim kör mü? Hem bana ne? Allah belasını versin! Kiminle isterse yatsın. Ama yılan karı Davidov'a elini süremez! Benim sevgili yoldaşımı mahvedemez! İşte benim için şu anda mesele bu!"

"Sen de Davidov'u uyarsaydın! Neden sustun sanki?"

"Ona öğüt vermek bana mı düşerdi? Azıcık ayıp olurdu. Belki de karıyı kıskandığım için öyle söylediğimi sanırdı. Ya da kim bilir aklına neler gelirdi. Ama sen bu işte taraf tutmayan bir insandın. Sen ne diye sustun? Niçin onunla ciddi konuşup başına bunların geleceğini söylemedin?"

Razmiyötnov:

"Yani onu azarlamalı mıydım?" diye sordu.

"Öyle kendini bırakmaya devam ederse, azarı başka yerden işitecek. Ama seninle bana düşen bir başka ödev var Andrey! İkimiz de onu arkadaşça uyarmalıyız, artık daha fazla bekleyemeyiz! Luşka

öyle bir yılandır ki, oğlan onunla kalırsa dünya devrimine kadar yaşamak şöyle dursun, bugünden nalları diker! Ya tez vereme yakalanır, ya da frengi gibi bir Allah'ın belası hastalığa tutulur! Emin ol öyle olacak! Ben o karıdan kurtulduğum zaman sanki dünyaya yeniden gelmiş gibi oldum. Artık zührevî hastalığa yakalanırım diye korkmuyorum. İngilizceyi de pekâlâ öğreniyorum. Üstelik bu dili öğretmensiz, kendi aklımı çalıştırarak bellemeye çalışıyorum. Parti işlerini de düzene koydum. Başka işler olursa onları da seve seve yapıyorum! Yani, senin anlayacağın, bekâr adam durumuna girince elim kolum serbest kaldı. Kafam da dinç oldu... Oysa onunla yaşarken votka içmediğim halde her gün sarhoş gibiydim kardeşim! Bizim gibi ihtilalciler için karı dediğin tıpkı esrara benzer. Halkı uyuşturan bir nesne. Ben olsam bunu parti tüzüğüne altın harflerle yazardım. Her partili, her gerçek komünist ya da komünistlere yakınlık besleyen her insan, bu büyük gerçeği her akşam yatağa yatmadan, her sabah da aç karnına üç defa okusun diye yazardım. O zaman bir tek kişi bile bizim sevgili yoldaşımız Davidov'un bugün bulunduğu duruma düşmezdi. Düşünsene Andrey, hayatta kaç erkek bu Allah'ın belası karılar yüzünden ne acılar çekmiştir! Bunlar gurur verir mi yani? Karılar yüzünden ne paralar gitmiş, kaç kişi kendini içkiye vermiştir! Aslında çok iyi çocuklar olan kim bilir kaç delikanlı, karıları işe karışınca parti ileri gelenlerinden azar işitmiştir! Hele kadın yüzünden cezaevine düşenleri bir düşün! Tüylerin ürperir vallahi!"

Razmiyötnov düşüncelere daldı. Bir süre hiç konuşmadan yürüdüler. Sonra da hayatları boyunca karşılaştıkları kadınlardan, yakın ya da uzak anılardan söz etmeye başladılar. Makar Nagulnov, sanki askerlerle birlikte yürüyüşe çıkmış gibi omuzlarını gererek yürüyordu. Ayaklarını sağlam bir şekilde yere vuruyor, sert adımlar atıyordu. Burun delikleri hafifçe kabarmış, ince dudakları kısılmıştı. Her haliyle dokunulmazlığı olan bir insan görünümündeydi. Razmiyötnov ise yürürken ya gülümsüyor, ya elini kolunu sallıyor, ya kıvrık bıyığının ucunu buruyor, şu ya da bu kadını hatırladığı zaman da kedi gibi gözlerini kısıyor, iyi cins bir votkayı yudumluyormuşçasına memnun memnun içini çekiyordu. Arada bir susuyor,

sonra konuştuklarıyla hiç ilgisi olmadığı halde, "Allah Allah! Ne kadındı o, ne kadın! İşte o kadın, kadındı... Hay Allah kahretsin!" diye söyleniyordu.

Gremyaçiy Log dönemecin ardında kalmış, Davidov ise göz alabildiğine uzanan bozkırda kaybolmuştu. Davidov, henüz kurumamış olan kara topraktan yükselen baygın ot kokusunu içine derin derin çekerek ta uzaklarda görünen mezarlara, kurganlara* uzun uzun bakıyordu. Uzaklarda mora çalan kabarık kurganlar nedense ona bir an için Baltık denizinin fırtınada kabaran dalgalarını düşündürmüştü. Birden benliğini dolduran tatlı hüznü yenemedi, derin derin içini çekti. Sonra nemlenen gözlerini öbür tarafa çevirdi.

Dalgın bakışları gökte belli belirsiz görünen bir noktaya takılmıştı. Kurganlarda yaşayan siyah bir bozkır kartalı, ta yükseklerde yalnızlığının ihtişamı içinde daireler çizerek belirsizce, yavaş yavaş alçalıyordu. İyice açılmış geniş, gergin, hareketsiz kanatları onu bulutların altında pek rahat götürüyor, karşıdan gelen rüzgâr kuvvetli kemikli göğsündeki pırıl pırıl tüyleri yalıyordu. Dönerken hafifçe eğilerek doğuya yöneldiği zaman, ışınlar hem aşağıdan hem de karşıdan geliyor, o zaman Davidov kartalın kanatlarındaki beyaz tüylerin arasında birtakım kıvılcımların yanıp söndüğünü görür gibi oluyordu.

Uçsuz bucaksız bozkır, çok eski çağlardan kalma mavi bir sise bürünmüş mezarlar! Gökte siyah bir kartal! Rüzgârın altında hafif bir hışırtıyla toprağa uzanan otlar... Davidov kendini bu uçsuz bucaksız, bitmek bilmeyen topraklarda küçücük, tek başına bırakılmış, kaybolmuş hissediyor, hüzünle sonsuzluğa, insanın yüreğinde bir gariplik yaratan bozkıra bakıyordu. Luşka'ya olan sevgisi de, ayrılığın verdiği acı da, onunla tekrar görüşmek için beslediği arzunun gerçekleşmemesi de, şimdi ona öylesine değmez, o kadar önemsiz, aynı zamanda anlamsız görünüyordu ki! Sanki bütün canlıların dünyasından koparılmış, yapayalnız kalmıştı! Bu duygu bütün varlığını ezen bir ağırlık halini almıştı. Çok eskiden, gemide geceleri gözcü olarak beklemek zorunda olduğu anlarda da buna benzer bir duyguya kapıldığı olmuştu. Ama bütün bunlar ne kadar

* Kurgan: Eski devirlerden kalma mezar.

da gerilerde kalmıştı... Sanki bütün olup bitenler yarı unutulmuş eski bir rüyaydı!

Güneş şimdi daha çok ısıtıyor, yumuşak güney rüzgârı daha hızlı esiyordu. Davidov başını eğdi, farkında olmadan uykuya daldı. Bozkırın artık kullanılmayan eğri büğrü yolunda giden arabanın içinde vücudu hafif hafif sallanıyordu.

Şansına, bindiği arabanın atları zayıftı. Arabayı, pek konuşkan sayılmayan, köyde de herkesçe azıcık saf bir adam olarak tanınan yaşlı kolhozcu İvan Arjanov kullanıyordu. İhtiyar, bakım için kendisine verilen atlara çok acıyordu. Bu yüzden onları ekibin çalıştığı tarlaya kadar pek yavaş sürüyor, hayvanlar da aynı şekilde ağır ağır, tekdüze adımlarla gidiyordu. Davidov yarı yolda bir ara uyandı, kendini tutamayarak soğuk bir tavırla sordu:

"Ne o İvan amca, panayıra çömlek mi götürüyorsun? Hayvanlara kırbaç vurmaktan korkuyor musun yoksa? Yolun başından beri neden hep adım adım gidiyoruz?"

Arjanov başını öbür tarafa çevirip uzun süre sustu, sonra gıcırtılı bir sesle karşılık verdi:

"Ben arabama ne çeşit bir 'çömlek' yüklediğimi biliyorum. Ama sen kolhoz başkanı da olsan, hiç sebep yokken hayvanları dörtnala kaldırmaya zorlayamazsın beni! Bunu kafana koy!"

"Sana boş yere hayvanları dörtnala kaldır diyen kim? Ama hiç olmazsa tırısa kaldır azıcık. Arabanda hazine götürmüyorsun ya! Boş gittiğini farz et, olur biter. Doğrusu da bu!"

Arjanov uzun süre sustuktan sonra:

"Hayvan ne zaman rahvan gideceğini, ne zaman tırısa kalkacağını kendi bilir!" dedi.

Davidov gerçekten öfkelenmeye başlamıştı; artık kızgınlığını saklamayı gerekli görmeden:

"Bak hele!" diye bağırdı. "Peki senin ödevin nedir? Bu dizginleri sana ne diye teslim ettiler? Seni arabamın önüne ne diye oturttular? Ver bakayım şu dizginleri bana!"

Arjanov, bu sefer daha istekli bir tavırla karşılık verdi:

"Bu dizginleri bana, atları idare edeyim diye verdiler. Hayvanlar gereken yere gitsinler diye... Ama eğer yanında oturduğum için

rahatsız oluyor, bu yeri işgal ettiğime kızıyorsan, arabadan iner, yanında yaya yürürüm. Ama yine de dizginleri sana vermem! Bunu böylece bil! Anladın mı?"

İnatçılık ederek ona bakmak bile istemeyen arabacısının yüzünü görmek istiyordu Davidov, ama çabası boşa gidiyordu.

"Neden vermeyecekmişsin bana dizginleri?" dedi.

"Sen kendi dizginlerini benim elime teslim eder misin?"

Davidov adamın neyi kastettiğini ilk anda anlayamadı:

"Hangi dizginleri?" diye sordu.

"Bir de hangileri diye soruyorsun! Sen bizim kolhozun bütün dizginlerini elinde tutuyorsun! Millet bizim malımızı mülkümüzü, kolhozumuzu iyi idare edersin diye sana güvenmiş, dizginleri eline vermiş. Şimdi sen tutup bana o dizginleri verir misin? Vermezsin tabii. İçinden 'Öyle şey olmaz amca,' dersin. Ben de öyleyim işte. Ben senin elindeki dizginleri istiyor muyum, sen de benimkileri isteme!"

Davidov neşeyle güldü. Biraz önceki öfkesinden eser bile kalmamıştı:

"Peki, diyelim ki köyde yangın çıktı, sen bir fıçı suyu götürürken de böylesine adamı çileden çıkaracak şekilde ağır ağır mı gidersin yine?" Bu sefer adamın vereceği cevabı merakla bekliyordu.

"Benim gibileri fıçıyla yangın söndürmeye göndermezler!"

İşte o zaman Davidov, Arjanov'a yan yan bakarken onun rüzgârın kurutup çatlattığı çenesinin üst tarafında gizli bir gülümsemenin hafif kırışıklarını fark etti.

"Peki, sence kimleri gönderirler yangına?"

"Makar Nagulnov'la senin gibileri!"

"O neden?"

"Çünkü köyde ikinizden başka dörtnala giden yok! Yaşamanız da öyle! Hep doludizgin..."

Davidov ellerini dizlerine vurup başını arkaya atarak kahkahalarla gülmeye başladı:

"Demek gerçekten bir yangın patlak verse, benimle Makar'dan başka bu yangını söndürecek yok, öyle mi?" diye sorarken de hep gülüyordu.

"Hayır. Ben öyle bir şey demedim ki. Sizin işiniz sadece su taşımak, atları tozu dumana katarak ter içinde sürmek... Yangını söndürmeye gelince; onu bizler, kolhozcular söndürürüz elbet. Kimimiz kovayla, kimimiz bakraçla, kimimiz baltayla. Yangını söndürme işinde de Razmiyötnov emir verir. Ondan başka emir verecek yoktur!"

Davidov hayretle: 'Bak hele, bir de bu adama saf diyorlar!' diye düşündü. Bir an sustu, sonra:

"Peki. Yangın söndürme işinde herkese emir vermeyi neden Razmiyötnov'a uygun gördün?" dedi.

Arjanov artık açıktan açığa hafifçe gülerek:

"Bak sen akıllı adamsın ama, buluşların zayıf!" dedi. "Kim nasıl yaşıyorsa, yangın çıkınca ona göre, daha doğrusu yaradılışına göre ödev vermeli! Bak sen de Makar da dörtnala yaşıyorsunuz. Ne gece ne gündüz rahat ediyorsunuz! Başkalarına da rahat verdiğiniz yok. Demek su taşıma ödevi en çevik, en hızlı olan ikinize verilmeli. Susuz yangını söndüremezsin, değil mi? Doğru değil mi söylediğim? Andryuşka Razmiyötnov'a gelince; o tırıs gider, azıcık korkaktır, ne başkasının önüne geçer, ne de başkasından geri kalır. Onu ileri sürmek istersen, kırbacı bir parçacık göstermen gerekir. Böyle biri bir de 'ataman' unvanına sahip olursa, yangında ne yapar? Elleri ceplerinde ona buna emir verir, patırtı gürültü eder, saçma sapan işler çıkarır, adamın ayağını dolaştırır. Bize gelince; biz halkız kardeşim! Biz yavaş yaşarız, adımlarımızı sürüyerek gittiğimiz sürece her işimiz rast gider. Öyle fazla aceleye gelemeyiz. Yangın söndürme gibi işlerde de acelesiz, patırtıya kapılmadan iş yapmak gerekir."

Davidov, Arjanov'un sırtına vurarak onu kendine doğru çevirdi, o zaman ta yakınında kurnaz kurnaz gülümseyen gözlerini, candan bir ifade taşıyan şefkatli, sakallı yüzünü gördü. Bunun üzerine kendi de hafifçe gülümseyerek:

"Meğer sen ne kartalmışsın İvan amca!" dedi. İhtiyar neşeyle karşılık verdi:

"Sen de kartalsın Davidov. Hem de öyle en sona kalan kartallardan değil..."

Atlar yine rahvan gidiyordu. Ama Davidov artık hiçbir çabasının işe yaramayacağını anladığı için Arjanov'a acele etmesini söylemekten vazgeçti.

Arada bir arabadan atlıyor, yürüyor, sonra tekrar biniyordu. Kolhoz işlerinden ve başka konulardan söz açmışlardı. Davidov konuştukça arabacının hiç de aklı kıt bir insan olmadığı kanısına varıyordu. İhtiyar her konuda mantıklı, akla uygun şekilde konuşuyordu. Yine de her olayı kendine özgü, acayip bir açıdan ele alıyor, başkasına göre alışılmamış bir ölçüye vuruyordu.

Tarlada çalışan ekibin kampıyla onun yanındaki kamp mutfağının incecik bir çizgi halinde kıvrıla büküle göklere yükselen dumanı görününce, Davidov:

"Şimdi bana doğru söyle İvan amca! Sen bütün hayatın boyunca atlarını böyle adım adım mı sürdün?" diye sordu.

"Öyle ya!.."

"Neden bana atlarını daima böyle yavaş sürdüğünü, sende böyle bir özellik olduğunu söylemedin? Bunu bilseydim seninle yola çıkmazdım."

"Ne diye kendimi kötüleyeyim? İşte atları nasıl sürdüğümü gördün, bir defa arabama bindin ya! Artık bir daha binmek istemezsin..."

Davidov gülümseyerek:

"Peki, acele etmekten niçin bu kadar korkuyorsun?" diye sordu.

Arjanov buna doğrudan karşılık verecek yerde bambaşka bir olaydan söz açtı:

"Eskiden bir komşum vardı, marangozdu. Sarhoşun biriydi. On parmağında on marifet vardı. Ustanın ustasıydı, ama sarhoştu. Kendini tutar tutar, sonra günün birinde birazcık votka kokusu duydu mu, zıvanadan çıkar, artık bir ay ne yaptığını bilemez, elinde ne var ne yoksa hepsini içkiye verirdi. Sonunda beş parasız kaldı."

"Ee, ne olacak?"

"Hiç işte! Oğluna bak, ağzına içki koymaz!"

"Canım, bana hikâye anlatma! Ne demek istiyorsan onu söyle. Dosdoğru konuş."

"Daha uygun söz bulamıyorum ki oğlum! Bak, benim babam müthiş bir avcıydı, hele ata binişi görülmeye değerdi. Askerlikte at yarışları oldu mu birinciliği hep o alırdı. Atla giderken kılıç savurmakta üstüne yoktu. Askerlikten dönünce köylerde ne kadar at yarışı varsa hepsine katılmaya, her yıl ödüller kazanmaya başladı. Bak sana bir şey söyleyeyim mi! Benim öz babamdı ama, zararlı insandı. Allah taksiratını affetsin. Herkese meydan okuyan, her şeye atılan bir Kazak'tı. Bazen sabahları bir de bakardık ki çivi kızdırmış, onunla bıyıklarını kıvırıyor! Halka gösteriş yapmaya bayılırdı. Özellikle kadınların karşısında... Hele ata bindi mi, artık kimse tutamazdı onu. Allah böylesini kimseye göstermesin! Söz gelimi, diyelim bir iş için kasabaya gidecek değil mi? Emektar atını ağıldan çıkarır, eyer vurur, olduğu yerden sırtına fırlayıverirdi. Hayvanı avluda bir koşturur, sonra tozu dumana katarak parmaklığın üstünden uçup giderdi. Ömrü boyunca hayvanı bir defa olsun tırıs ya da rahvan sürmedi! Kasabaya kadar yirmi dört verst vardı, oraya nasıl dörtnala giderse, oradan da öyle dönerdi. Öylesine atılgan adamdı! Atla giderken bir tavşan gördü mü hiç kaçırmazdı. Bak, kurt demiyorum, tavşan diyorum. Fundalıklardan birinde bir zavallı tavşan gördü mü, ne yapar eder onu oradan çıkarır, dörtnala hayvana yetişir, ya kırbacıyla vurur, ya da atının nallarıyla çiğnerdi. Kaç defa böyle dörtnala giderken attan düştü, sakatlandı. Ama yine de eğlencesinden vazgeçmedi. Elimizde ne kadar at varsa hepsini gebertti. Benim aklımda kaldığına göre, altı atımızı onun yüzünden kaybettik. Kimini ölesiye çatlattı, kimini ayağından sakatladı. Annemle bizleri beş parasız koydu. Bir kış, altında iki at geberdi. Hayvan dörtnala giderken donmuş toprağın üzerinde tökezlerse olduğu gibi yıkılıp kalır. Tamam! Bir de bakarız, babam eyeri omzuna vurmuş, yaya dönüyor. Annem bazen ölen ata acınarak öyle bir ağlardı ki, ama babama vız gelirdi! İki üç gün yatar, azıcık oflar pohlar, sonra bir de bakarsın daha vücudundaki morluklar iyileşmeden yine ava hazırlanıyor..."

"Hayvanlar ölüyordu da ona nasıl hiçbir şey olmuyordu?"

"At ağır hayvandır. Dörtnala giderken düştü mü toprağa varmadan en az üç takla atar. Babam öyle mi ya? O ayağını üzengiden

kurtarınca kırlangıç gibi uçar gider! Tabii başı yere çarparsa bir süre baygın yatardı. Ama azıcık kendine gelince kalkıp eyeri sırtladığı gibi eve geri dönerdi. Korkusuz adamdı vesselam!.. Kemikleri bile dökme demir gibiydi."

Davidov hayranlıkla:

"Demek kuvvetli adammış!" dedi.

"Kuvvetli olmasına kuvvetliydi ama, onun hakkından da başkaları geldi."

"Ne oldu ki?"

"Bizim köydeki Kazaklar öldürdü onu!"

Davidov bir sigara sararken merakla:

"Neden?" dedi.

"Bana da bir sigara verir misin oğlum?"

"Hani sen sigara içmiyordun ya İvan amca? Ne oldu şimdi?"

"Aslında içmem, laf olsun diye arada bir içtiğim olur. Şimdi bu eski hikâyeyi hatırladım da ağzımda bir kuruluk oldu, tuzlu bir şey yemiş gibiyim... Neden öldürdüler diyorsun, değil mi? Öldürdüklerine göre, hak etti demektir."

"Ama neden, söylesene!"

"Bir karı için! Sevgilisi yüzünden. Kadın evliydi, tabii kocası bu işi öğrendi. Babamla teke tek boğuşmaktan çekiniyordu. Babam pek uzun boylu değildi ama çok güçlüydü. Babamın sevgilisinin kocası iki kardeşini de bu iş için kandırmış. Büyük perhizden önceki haftaydı, bir gece babamı dere boyunda pusuya düşürmüşler. Allah'ım! Nasıl da vurmuşlar! Ellerinde kazıklar mı, ne varmış. Bir de demirle vurmuşlar. Ertesi sabah eve getirdikleri zaman artık kendini kaybetmişti. Vücudu kömür gibi simsiyahtı. Bütün gece buzun üstünde baygın yatmış. Herhalde çok acı çekmiştir. Öyle değil mi? Kış gecesi buz üstünde yatmak ne demek? Aradan bir hafta geçtikten sonra konuşmaya, kendisine söylenenleri de anlamaya başladı. Senin anlayacağın tamamen kendine geldi. Ama iki ay yataktan kalkamadı. Hep kan tükürüyor, çok yavaş sesle konuşuyordu. Vücudu tamamen kırılmış, bitmiş, parçalanmıştı. Arkadaşları onu ziyarete geliyor, ağzından laf almaya çalışıyorlardı. 'Kim vurdu sana böyle Fedor? Söyle, biz onlara...' diyorlardı. O ise susuyor, yalnız hafifçe gülüm-

süyor, anlamlı anlamlı, yan yan bakıyor; annem dışarı çıkınca da yavaşça: 'Hatırlamıyorum kardeşler, aslına bakarsanız kaç evli erkeğe karşı suçluyum ben!..' diye fısıldıyordu. Annem kaç defa karşısına diz çöktü: 'Sevgili biricik Fedyuşka'm benim! Hiç olmazsa bana söyle, kim öldürmek istedi seni? Allah rızası için söyle. Hiç olmazsa kime beddua edeceğimi bileyim,' diye yalvardı. Ama babam elini annemin başına koyuyor, saçlarını okşuyor: 'Bilmiyorum kimdi. Etraf çok karanlıktı, göremedim! Arkadan başıma vurup yere düşürdüler. Bu durumda beni o buzların üzerinde kimin dövdüğünü fark edemedim,' diyordu. Bazen de hafifçe gülümseyerek anneme şöyle söylüyordu: 'Ne diye eski şeyleri anıyorsun sevgilim? Günah benim! Cezası da bana ait...' Günah çıkarsın diye papaz çağırdık, ona bile bir şey söylemedi. Öylesine sert adamdı işte..."

"Peki sen papaza hiçbir şey söylemediğini nereden biliyorsun?"

"Ben karyolanın altındaydım, konuşulanları dinliyordum. Annem zorlamıştı. 'Karyolanın altına yat Vanyatka... Dinle bakalım, belki de baban papaza katillerinin adını söyler!' demişti. Ama babam hiçbir şey söylemedi. Papazın sorularına en az beş defa 'Günahkârım sayın peder' diye karşılık verdi. Sonra bir ara: 'Söyle, Mitri babamız, öbür dünyada at var mı?' diye sordu. Papaz galiba korktu, acele acele: 'Ne diyorsun Allah'ın kulu Fedor? Hiç öbür dünyada at olur mu? Şimdi sen ruhunun selametini düşün...' dedi. Bundan sonra babama uzun uzun öğütler verdi, onu doğru yola yöneltmeye çalıştı, gerçeği söylesin diye yalvardı. Babam hep susuyordu. En sonunda: 'Demek orada at yok diyorsun, öyle mi? Yazık! Olsaydı orada da süvari olurdum! Ama mademki yok, öyleyse öbür dünyada da bana iş yok! Ölmeyeceğim işte! Benden bu kadar!' dedi. Papaz aceleyle ona kutsal ekmeği verdi, sonra öfke içinde çıkıp gitti; müthiş kızmıştı. Anneme duyduğum her şeyi anlattım. Annem ağlamaya başladı ve: 'Ah! Baban günahkâr yaşadı günahkâr ölecek!' dedi. Bahar gelmiş, kar erimeye yüz tutmuştu. Babam yataktan kalktı, bir iki kez odada dolaştı, üçüncüsünde bir de baktım ki, sırtına içi pamuklu ceketini, başına da kalpağını giyiyor. Bana: 'Git bizim kısrağa eyer vur!' dedi. O zamanlar elimizde üç yaşındaki kısraktan başka hayvan kalmamıştı. Annem bu sözü duyunca hemen ağlamaya

başladı. 'Sen bu halde ata nasıl binersin Fedya? Ayakta bile güç bela duruyorsun, kendine acımıyorsan bari bana ve çocuklarına acı!' diyordu. Babam güldü, sonra, 'Ben ömrüm boyunca yaya yürümedim ki! Hiç olmazsa ölmeden önce bir defacık daha ata binip şu avluda bir dolaşayım. Hayvanı rahvan süreceğim... Sadece iki kez dönüp eve gideceğim o kadar,' dedi. Gidip kısrağa eyer vurdum, hayvanı kapıya getirdim. Annem koluna girip babamı dışarı çıkardı. Babam iki aydır tıraş olmamıştı, ama yine de bizim o karanlık odamızda ne kadar değiştiğini hiç fark etmemiştik! Güneşe çıkınca bir baktım, bakar bakmaz da gözlerimin yandığını hissettim. Babamın saçları daha iki ay önce kömür gibi simsiyahtı, şimdi ise sakalı yarıya kadar ağarmıştı. Bıyıkları da öyle... Şakaklarındaki saçlar ise bembeyazdı. O anda acıklı bir şekilde gülümsemeseydi belki de ağlamazdım, ama kendimi tutamadım... Babam elimden dizgini aldı, hayvanın yelesini tuttu. Oysa sol eli yer yer kırılmıştı. Kemikler daha yeni kaynamıştı. Ona yardım etmek istedim, izin vermedi. Öylesine gururlu bir adamdı ki, zayıf düştüğü için bile utanç duyuyordu. Tabii eskisi gibi kuş çevikliğiyle atın üzerine binmek istedi, ama yapamadı. Üzengiye basarak vücudunu yukarıya doğru aşırdıysa da sol eli son dakikada ona bir oyun oynadı. Parmakları açıldı, dengesini kaybederek sırt üstü yere düştü. Sırtı 'tak' diye toprağa vurdu. Annemle beraber onu yerden kaldırıp odaya götürdük. Eskiden ağzından sadece tükürünce kan geliyordu; o anda ise şarıl şarıl kan akmaya başlamıştı. Annem akşama kadar kıpkırmızı olan havluları yıkadı durdu. Papazı çağırdık, o gece babamın son duasını yaptı. Ama babam öylesine kuvvetli adamdı ki, o son duadan ancak üç gün sonra, akşam üzeri ansızın fenalaştı, yatakta kendini oradan oraya atmaya başladı. Bir ara ayağa fırladı, bulanık, ama neşeli bir ifade taşıyan gözlerini anneme çevirdi: 'Derler ki, son duadan sonra yalınayak toprağa basılmazmış, ama ben azıcık ayakta duracağım! Bu toprağın üzerinde öyle çok yürüdüm, öyle çok atla dolaştım ki, onu terk etmek bana çok acı geliyor... Ver bakalım şu elini karıcığım! Bu eller hayatın boyunca ne kadar çok çalışmıştır,' dedi. Annem yaklaştı, babam elini tutup sırt üstü yattı, bir süre sustu. Sonra hemen hemen fısıltıyla: 'Evet, bu el benim suçum yüzünden az göz-

yaşı silmedi!' dedi. Yüzünü duvara doğru çevirdi ve sonra ölüverdi. Aziz Vlasiy'in at sürülerini beklemek üzere öbür dünyaya göç etti!"

Belliydi ki bütün bu anılar Arjanov'un üzerinde ezici bir etki bırakmıştı. Uzun süre sustu. Davidov bir iki kere öksürdü, sonra:

"Sana bir şey soracağım İvan amca," dedi. "Babanı o şeyin... O kadının kocasıyla kayınbiraderlerinin öldürdüğünü nereden biliyorsun? Yoksa tahmin mi ettin? Belki de sen öyle sanıyorsun!"

"Ne sanması! Babam böyle olduğunu ölmeden bir gün önce bana kendi söyledi."

Davidov oturduğu yerde hafifçe doğrulur gibi oldu:

"Ne diyorsun? Nasıl söyledi?"

"Basbayağı söyledi işte. Sabah annem ineği sağmaya çıkmıştı, ben de okula gitmeden önce derslerimi tamamlıyordum. Ansızın kulağıma bir fısıltı geldi. Babam, 'Vanyatka, yanıma gelsene!' dedi. Yanına gittim. 'Bana doğru eğil' diye fısıldadı. Eğildim. Yavaşça, 'Bak sana ne diyeceğim oğlum. Neredeyse on üç yaşına basacaksın, benden sonra evin erkeği sen olacaksın. Şunu unutma, beni Averyan Arhipov'la iki kardeşi, Afanasiy ile şaşı Sergey dövdü. Eğer beni hemen öldürselerdi, onlara kin duymazdım. Orada, derenin kenarında bile bayılmadan önce beni öldürsünler diye yalvardım. Ama Averyan bana, 'Senin ölümün kolay olmayacak, alçak! Sakat olarak yaşa, kendi kanını doya doya yut, ondan sonra geber!' dedi. İşte Averyan'a onun için kin duyuyorum. Ecel başucumda duruyor, yüreğimde ona karşı hâlâ bir kin var. Sen daha küçüksün, ama büyüdüğünde benim çektiğim bu acıyı unutma. Averyan'ı öldür. Sana bu söylediklerimi de kimseye açıklama, şimdi bunu annene de, başka hiç kimseye de söylemeyeceğine yemin et bakalım.' Yemin ettim, gözlerim kupkuruydu. Sonra da babamın boynunda asılı olan haçı öptüm."

Arjanov'un hikâyesinden heyecana kapılan Davidov:

"Hay Allah! Tıpkı eski zamanlarda Kafkasya'da, Çerkeslerde olduğu gibi olmuş desene..." dedi.

"Çerkeslerinki yürek de Ruslarınki taş mı? Ne sanıyorsun? İnsanlar hep aynıdır oğlum!"

Davidov sabırsızlıkla:

"Peki, sonra ne oldu?" diye sordu.

"Babamı gömdük. Mezarlıktan döndükten sonra sırtımı kapının pervazına dayadım, kalemle başımın üst tarafından bir çizgi çizdim. Her ay böylece boyumu ölçtüm. Bir an önce büyümek, gidip Averyan'ı vurmak istiyordum! Babam ölünce evin erkeği ben olmuştum ama, o zaman on iki yaşındaydım. Yedi kardeşim vardı. Hepsi de birbirinden küçüktü. Babam öldükten sonra annem sık sık hastalanmaya başladı. Allah'ım, o zamanlar ne sıkıntılar, ne acılar çektik. Gerçi babam doğru dürüst bir baba değildi ama, ne olursa olsun, eğlenmesini bildiği gibi çalışmasını da biliyordu. Bazı yabancılar için belki değersiz adamın biriydi, oysa annemle biz çocuklar onu canımız gibi seviyorduk. Öz babamız diye sayıyorduk. O bize ekmek getirir, üst baş sağlar, ayağımıza ayakkabı alır, bizim yüzümüzden ilkbahardan sonbahara kadar tarlalarda iki büklüm çalışıp dururdu. O zamanlar omuzlarım henüz daracıktı, göğsüm de o kadar geniş değildi. Ne çare ki daha o yaşta evin bütün yükünü üzerime almak, tıpkı büyük bir Kazak gibi çalışmak zorunda kaldım. Babam sağken dördümüz okula gidiyorduk. O öldükten sonra ise hepimiz okulu bırakmak zorunda kaldık. Dokuz yaşındaki kız kardeşim Nyurka'ya annemin yerine yemek pişirmek, ineği sağmak gibi işleri verdim. Küçük kardeşlerim de evin yönetiminde bana yardım ediyordu. Ama ben her ay kapının pervazında boyumu ölçmeyi unutmuyordum. Öyle olduğu halde o yıl boyum pek fazla uzamadı. Çektiğim acılar, sefalet, doğru dürüst büyümemi önlüyordu. Averyan'ı ise tıpkı sazlıkların arasında kuşları gözetleyen bir kurt yavrusu gibi gözetleyip duruyordum. Her attığı adımdan haberim oluyordu. Nereye gidiyor, ne yapıyor, hepsini biliyordum! Pazar günleri yaşıtlarım çeşit çeşit oyunlar oynardı. Benim ise oyun oynamaya vaktim yoktu. Çünkü evde en büyük bendim. Haftanın öteki günlerinde onlar okula gidiyordu, ben ise ağılda hayvanları tımar ediyor, temizliyordum. Yaşadığım bu acı hayat yüzünden bazen öylesine içim yanıyordu ki, gözlerime yakıcı yaşlar doluyordu. Yavaş yavaş yaşıtlarımdan uzaklaşmaya başladım. Hatta insanlardan kaçtım. Hep susuyor, taş gibi duruyordum. Kalabalıkta durmaktan hoşlanmıyordum. O zaman köyde benim için 'Vanka Arjanov'un bir tahtası eksik, kafadan sakat,' diye söylentiler çıktı. 'Allah belanı-

zı versin! Siz beni görseniz bir kere! Benim yaşadığım bu acılardan akıllanır mıydınız, akıllanmaz mıydınız? O zaman anlardınız,' diye düşünüyordum. Böyle düşüne düşüne köylülerden nefret etmeye başladım, artık kimseye bakmak bile istemiyordum. Bana bir sigara daha verir misin oğlum?"

Arjanov beceriksiz bir hareketle sigarayı aldı. Parmakları adamakıllı titriyordu. Davidov'un verdiği sigarayı gözlerini kapayarak derin soluklar alıp tellendirdi. Dudaklarını tuhaf bir şekilde aralıyor, dilini şapırdatıyordu.

"Peki Averyan'a ne oldu?"

"Averyan'a ne olacak? Hiç! İstediği gibi yaşıyordu. Karısı babamla seviştiği için onu bir türlü affedemedi; sık sık öldüresiye dövüyordu. Böylece bir yıl sonra onu da öbür dünyaya gönderdi. O sonbaharda yine bizim köyden gencecik bir kızla evlendi. İçimden, 'Eh, Averyan o genç karınla pek uzun süre yaşayamayacaksın!' diye düşünüyordum. Annemden gizli para biriktirmeye başladım. Sonbaharda da en yakın tahıl ambarına gidecek yerde, tek başıma Kalaç'a gittim. Orada bir yük buğday satıp tek namlulu bir tüfek, on da mermi aldım. Dönüşte bir deneyeyim dedim, boşu boşuna üç mermi harcadım. Berbat bir tüfekti! Tetiği çektiğim halde iğne bir türlü düşmüyordu. Üç defa tetiği çektim, mermi ancak üçüncüsünde ateşlendi. Tüfeği evde odunluğun döşemesi altına sakladım. Kimseye bu tüfekten söz açmadım. O günden sonra Averyan'ı gözetlemeye başladım. Uzun süre elimden bir şey gelmedi! Ya arada insanlar dolaşıyor ya da herhangi bir başka sebep onu vurmama engel oluyordu. Ama aklıma koyduğumu en sonunda yaptım ya! Aslında onu köyde vurmak istemiyordum. Bütün zorluk buradaydı. Pokrov yortusunun ilk günü kasabaya, panayıra gitti. Karısını yanına almamıştı. Yalnız gittiğini öğrendiğimde sevincimden haç çıkardım. Yoksa ikisini de vurmak zorunda kalacaktım! Bir gün bir gece boyunca ne yedim, ne içtim, ne uyudum, hep yolun yanındaki hendeğin içinde pusu kurup bekledim. O hendekte Allah'a nasıl dua ettim biliyor musun? Averyan kasabadan bizim köyün Kazaklarıyla beraber değil de tek başına dönsün diye... Allah benim çocukça duamı duydu, ikinci günün akşamı baktım Averyan tek başına dönüyor. Oysa, o zamana

kadar kaç araba önümden geçmişti, kaç kere 'uzaktan Averyan'ın atları geliyor' umuduyla kalbim hızlı hızlı çarpmıştı... Averyan tam benim yanıma gelince birden hendekten fırladım: 'Averyan amca! İn atından. Allah'ına dua et!' diye bağırdım. Yüzü duvar gibi bembeyaz oldu, atlarını durdurdu. Uzun boylu, sağlam yapılı bir Kazak'tı, ama ne yapabilirdi. Benim elimde tüfek vardı. Bana: 'Ne yapmak istiyorsun yılan yavrusu!' diye bağırdı. 'Sana in atından aşağı, diz çök diyorum. Biraz sonra ne yapmak istediğimi anlayacaksın!' diye karşılık verdim. Korkusuz bir adamdı namussuz! Arabadan atladığı gibi bana doğru koştu. Beni yakalamak istedi. Ta yakınıma kadar, nah şu fundalık var ya, işte oraya kadar gelsin diye bekledim, sonra ateş ettim!"

"Peki ya silah yine patlamasaydı?"

Arjanov gülümsedi:

"İşte o zaman, adam beni babamın yanına gönderirdi. Öbür dünyada at sürülerine bakmasına yardım edeyim diye..."

"Sonra ne oldu?"

"Atlar tüfek sesini duyar duymaz ileri doğru fırladı. Ben ise bir adım olsun atamıyordum, dizlerim titriyordu. Rüzgârın önündeki yaprak gibi tir tir titriyordum. Averyan yanımda yatıyordu. Ama ona yaklaşmak için bir adım olsun atamıyordum. Ayağımı kaldırıyor, sonra tekrar yerine koyuyordum. Düşerim diye korkuyordum. İşte böyle titriyordum. Neyse, her nasılsa azıcık kendime geldim. Gidip suratına tükürdüm, pantolonunun, ceketinin ceplerini aramaya başladım. Cüzdanını çıkardım, içinde kâğıt para olarak yirmi sekiz ruble, beş rublelik bir altın, bozuk olarak da iki üç rublelik para varmış. Bunları sonradan evde saydım. Herhalde genç karısına hediye almak için harcamış parasının çoğunu. Boş cüzdanı hemen oraya, yolun üzerine attım. Kendim de yardan aşağı atladığım gibi kaçıp gittim. Aradan uzun süre geçti. Ama olup bitenleri sanki dünmüş gibi öylesine iyi hatırlıyorum ki! Tüfekle mermileri hendeğin orada toprağa gömüverdim. Ancak ilk kar yağmaya başladıktan sonra bir gece gidip tüfeği oradan aldım. Köye getirip bir başka adamın merasına, gövdesi oyulmuş yaşlı bir söğüt ağacının dibine gömdüm."

Davidov sert, aynı zamanda öfkeli bir tavırla:

"Parayı neden aldın?" diye sordu.

"Ne olacakmış?"

"Neden aldın, onu soruyorum?"

Arjanov doğal bir tavırla:

"O sırada ihtiyacım vardı da ondan!" dedi. "O sıralarda sefalet bizi yiyip bitiriyordu."

Davidov arabadan aşağı atladı, bir süre konuşmadan yürüdü. Arjanov da susuyordu. Davidov dayanamadı:

"Hepsi bu kadar mı?" diye sordu:

"Hayır, hepsi bu kadar değil. Hükümet adamları geldi; sordular, soruşturdular, arayıp taradılar, elleri boş geri döndüler. Hiç kimse bu işi benim yapabileceğimi düşünebilir miydi? Kısa süre sonra da Averyanov'un kardeşi şaşı Sergey ormanda odun keserken üşüttü, hastalanıp öldü. Meğer zatülcemp olmuş. O zaman fena halde endişelendiğimi hatırlıyorum. Kendi kendime: 'Ya Afanasiy de kendi eceliyle ölürse? O zaman ne olacak? Babamın intikamını almak için kutsadığı kolum kanadım kırılmayacak mı?' diye düşünüyordum. Hemen harekete geçtim..."

Davidov sözünü keserek:

"Dur..." dedi. "Baban sana yalnız Averyan'dan söz etmişti. Sen ise üçüne de düşman kesildin, öyle mi?"

"Sen babama ne bakıyorsun? Babamın kendine göre düşüncesi vardı. Benim de kendime göre. İşte o zaman öyle bir ateşlendim ki! Afanasiy'i pencereden, akşam yemeğini yediği sırada öldürdüm. O gece kapının pervazında boyumu son defa olarak ölçmüştüm. Sonra bütün işaretleri bezle sildim. Tüfeği, mermileri gidip dereye attım, artık hiçbiri gerekli değildi. Babamın isteğini de yerine getirmiştim, kendi amacıma da ulaşmıştım. Çok geçmeden annem yatağa düştü, ölmek üzereydi. Bir gece beni yanına çağırdı: 'Onları sen mi öldürdün Vanyatka?' diye sordu. İtiraf ettim, 'Ben öldürdüm anneciğim,' dedim. Bana hiçbir şey söylemedi. Yalnızca sağ elimi tuttu, bağrına bastı."

Arjanov dizginleri hafifçe çekti, atlar biraz daha hızlı gitmeye başladı. O zaman ihtiyar, Davidov'a o açık kurşun rengi aydınlık gözlerinde çocukça, saf bir anlamla bakarak:

"Şimdi artık bir daha bana 'Atları neden hızlı sürmüyorsun' diye soracak mısın ha?" dedi. Davidov:

"Artık sormayacağım! Her şeyi anladım!" diye karşılık verdi. "İvan amca, sen at değil, öküz arabası kullanmalısın, su taşımalısın."

"Ben de aynı şeyi kaç defa Yakov Lukiç'ten istedim, ama o razı olmadı. Anlaşılan hayatının sonuna kadar benimle alay etmek istiyor."

"O da neden?"

"Çünkü ben daha çocukken yanında ırgat olarak bir buçuk yıl çalıştım."

"Bak hele..."

"Ya! İşte böyle oğlum! Demek sen Ostrovnov'un ömür boyunca evinde adam çalıştırdığını bilmiyordun, öyle mi?"

Arjanov bunu söyledikten sonra kurnaz bir tavırla gözlerini kısarak:

"Çalıştırdı oğlum, çalıştırdı," dedi. "Ancak dört yıl önce vergiler boğazını sıkınca aklı başına geldi. Kış uykusuna hazırlanan bir yılan gibi çöreklendi, kendi kabuğuna çekildi. Ama kolhozlar olmasaydı, vergiler de daha az olsaydı, Yakov Lukiç kendini öyle bir gösterirdi ki, aklın dururdu. Bizim köyün en berbat Kulak'ı odur. Koynunuzda yılan besliyorsunuz da haberiniz yok!"

Uzun bir sessizlikten sonra Davidov:

"İşin içinde bir yanlışlık varsa ortaya çıkarır, Ostrovnov'a gerektiği şekilde davranırız. Ama İvan amca yine de azıcık garip adamsın..." dedi.

Arjanov gülümsedi, dalgın bir tavırla uzaklara bakarak:

"Garipliğime gelince, nasıl anlatayım sana?" dedi. "Söz gelimi bir vişne ağacı yetişiyor, üzerinde birçok dal var. Ben gelip bu dallardan birini kessem, ondan kendime bir kırbaç sapı yapsam, hani vişne dalından da mükemmel kırbaç sapı olur, ne dersin buna sen? O da kendi kendine yetişiyordu, üzerinde budaklar, yapraklar vardı, kendine göre bir güzellik içindeydi. Sonra ben geldim, o dalı kestim, o zaman işte bak dal ne hale geldi!"

Arjanov oturduğu yerin altından vişne dalından yapılma kurumuş, yer yer çizilmiş, kabuğu yontulmuş kahverengi bir kırbaç sapı çekip gösterdi:

"İşte bu hale geldi! Adamın canı buna bakmak bile istemez. İnsan da öyledir. Bir garipliği, bir özelliği olmazsa, o da işte bu kırbaç sapı gibi çıplaktır, zavallıdır. Bak, Nagulnov yabancı bir dil öğreniyor, o da bir gariplik değil mi? Kramoskov dede yirmi yıldır kibrit kutularını biriktiriyor, bu da bir başka gariplik. Sen Luşka Nagulnova ile dalga geçiyorsun, bu da bir başka gariplik. Bakarsın sarhoşun biri sokakta yürüyor, ayağı tökezleye tökezleye, sırtıyla çitlere sürüne sürüne gidiyor, işte bu da bir gariplik. Bir insanı kendisine özgü olan bu garipliklerden yoksun et, bak ne oluyor? Çıplak, anlamsız bir şey haline geliyor. İşte bu kırbaç sapı gibi. Yaa, işte böyle oğlum! Sayın başkanımız."

Arjanov, Davidov'a kırbacı uzattıktan sonra yine aynı düşünceli gülümseyişle:

"Al, al! Elinde tut onu biraz," dedi. "Düşün bakalım, belki de aklın başına gelir."

Davidov öfkeyle Arjanov'un elini itti:

"Ee! Çek elini! Ben senin yardımın olmadan da her şeyi düşünebilir, inceleyebilirim!"

Ondan sonra tarladaki kampa kadar hiç konuşmadılar.

ALTINCI BÖLÜM

ÖKİP öğle yemeğini yiyordu. Odundan yapılmış uzun masaya zar zor sığabilmişlerdi. Arada bir kadınlar birbirlerine açık saçık erkek şakalarıyla sataşıyor ya da aşçı kadının hazırladığı yemeğin tadını ciddi bir tavırla tartışıyorlardı:

"Her zaman da tuzsuz pişirir: Aşçı değil, felaket!.."

"Sen de boya değilsin ya! Tuzsuz yesen de olur. Merak etme, solmazsın! Tuz az geliyorsa tuzluktan al da tuzla!"

"Nasıl tuzlayayım? Vaska'yla aynı tabaktan yiyoruz. O tuzsuz sever, ben tuzlu severim. Aynı tabakta olan yemeği kendi keyfimize göre nasıl tuzlayalım söylesene? Madem o kadar akıllısın, bize öğüt ver bakalım!"

"Yarın sizin kâsenin içini ikiye ayıran bir bölme yaparız. Sazdan bir bölme ördük mü olur biter! Kafasız sen de... Bu kadar basit bir çareyi kendi kendine bulamadın mı?"

"Sendeki akıl, şu kılları ağarmış öküzünün aklı kadar. Bir parmak olsun fazla değil!"

Daha uzun süre sofrada kalıp birbirlerine laf atacak, şakalaşacaklardı, ama yaklaşan arabayı gördüler. Aralarında en keskin gözlü olan saban sürücüsü Pryanişnikov, elini gözlerine siper ederek yavaşça bir ıslık çaldı:

"Baksanıza, bizim yarım akıllı Vanka Arjanov geliyor! Yanındaki de Davidov..."

Bir sürü kaşık, düzensiz şekilde, tok sesle masanın üzerine indi. Gözler sabırsızlıkla arabanın bir ara gözden kaybolduğu tepeye dikildi.

Agafon Dubtzov, güç bela bastırmaya çalıştığı bir öfkeyle:

"Başımıza gelen! Yine bizi nodullamaya geliyor!" diye söylendi. "Olanlar oldu işte. Yok kardeşim, benden bu kadar! Şimdi cesare-

tiniz varsa onun gözlerinin içine göz kırpmadan bakmaya çalışın. Ben artık gözlerimi yere indirmekten yoruldum. Zaten utancımdan suratına bakmak bile istemiyorum."

Davidov, ekiptekilerin kendisini karşılamak üzere hep birden sofradan kalktıklarını görünce, içinde bütün varlığına yayılan tatlı bir his duydu. Geniş adımlarla yürüdü, onlara yaklaştı. Bütün eller ona uzanıyor, erkeklerin yağız yüzlerini de, genç kızlarla kadınların güneşten hafifçe kızarmış mat, esmer tenlerini de sevinçli gülümseyişler aydınlatıyordu. Kadınlar hiçbir zaman güneşte doğru dürüst yanmıyordu. Çalışırken başlarını beyaz mendilleriyle öylesine bir örterlerdi ki, yalnız incecik bir aralıktan gözleri görünürdü.

Davidov gülümsüyor, yürürken çevresindekiler arasından tanıdıklarını seçiyordu. Onunla çalışanlar kendisine alışmıştı. Bu yüzden gelişine candan sevinmiş, onu bir yakınları gibi karşılamışlardı. Bu hissi bir an için o da hissetti, kalbinde âdeta acıya varan bir sevinç duydu. Bu yüzden heyecanlı, aynı zamanda biraz boğuk bir sesle konuşmaya başladı:

"Merhaba aylaklar! Konuğunuzun karnını doyurmayacak mısınız?"

Pryanişnikov:

"Yatıya gelenleri doyururuz, ama bir saatliğine gelenleri doyurmayız. Böylelerini yerlere kadar eğilerek yolcu ederiz. Öyle değil mi ekip şefim?" dedi.

Bu sözü üzerine herkes gülüştü. Davidov gülümseyerek:

"Bana öyle geliyor ki, ben yanınızda uzun süre kalıcılardanım..." diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Dubtzov kulakları uğuldatan bas sesiyle avazı çıktığı kadar:

"Ambarcı! Bugünden başlayarak arkadaşı da listeye yaz. Sen de aşçı kadın! Çanağına lapa koy bakalım, midesinin aldığı kadar, bol bol yesin!" diye bağırdı.

Davidov masanın etrafından dolaştı, herkesle el sıkıştı. Erkekler her zamanki gibi hiç çekinmeden elini sıkıyor, kadınlar ise utanarak ellerini yan yan uzatıyorlardı. Köydeki Kazaklar kadınları böylesi davranışlara alıştırmamış, onları bu konuda şımartmamışlardı.

Sokakta bir kadına rastladıklarında, ona kendileriyle eşit bir varlıkmış gibi el uzattıklarını gören yoktu. Dubtzov, Davidov'u yanına oturttu; ağır, sıcacık avucunu dizine bastırdı:

"Geldiğine çok sevindik, bizim biricik yoldaşımızsın Davidov!"

"Farkındayım, teşekkür ederim."

"Yalnız ne olursun, bizi hemen azarlamaya başlama."

"Sizi azarlamak aklımdan geçmedi ki!"

"Öyle deme! Nasıl olsa sabredemezsin, biraz sonra bağırıp çağırmaya başlarsın. Hoş, arada bir azar işitmek bizim için yararsız da değil ya! Yalnız şimdilik susuver. Arkadaşlar yemeklerini rahat yesin, iştahları kesilmesin..."

Davidov gülümseyerek:

"Eh, madem öyle istiyorsunuz, beklerim," dedi. "Nasıl olsa esaslı bir konuşma yapacağız. Ama bu işe sofradayken başlamayız. Ne yapalım, sabretmeye çalışırız. Ne dersiniz ha yoldaşlar?"

Dubtzov gülüşmeler arasında kesin bir tavırla:

"Evet, sabretsen daha iyi olur..." deyip herkesten önce kaşığına sarıldı.

Davidov hiç konuşmadan, başını da çanağın üzerinden kaldırmadan ciddi bir tavırla yemeğini yiyor, öğle yemeği için toplanmış çiftçilerin alçak sesle konuştuklarına hemen hemen hiç kulak vermiyordu. Ama nedense üzerinde hep birinin ısrarlı bakışını hissediyordu. Lapasını bitirince rahatlayarak içini çekti: Uzun süreden beri ilk kez doyasıya yemişti. Tahta kaşığını bir çocuk gibi yalayarak başını kaldırdı. Masanın öbür tarafından kendisine ısrarla bakan bir genç kızın gümüş rengine çalan gözleriyle karşılaştı. Hiç ayrılmadan, hep aynı heyecanla bakan bu gözlerde öyle sıcak, açıklanmamış bir sevgi, öylesine bir bekleyiş, bir ümit, bir teslim olma isteği vardı ki, Davidov şaşırıp kaldı. Daha önce de -köyde olsun, toplantılarda olsun, sokakta olsun- bu iri elli, boylu boslu, on yedi yaşlarındaki güzel kızla karşılaştığı olmuştu. Her seferinde de genç kız ona aynı çekingen, şefkatli tavırla bakmış, birden pembeleşen yüzünde bir şaşkınlık, bir heyecan belirmişti. Ama şimdi bu bakışta bambaşka, biraz daha gelişmiş, daha ciddileşmiş bir duygu vardı... Davidov, kızın dalga dalga kızaran yüzüne dalgınlıkla bakarak

kendi kendine söyleniyordu: 'Hangi bilmediğim kuvvet seni bana doğru sürüklüyor? Ben seni ne yapayım sevimli küçük kız? Sana ne yararım dokunur? Etrafında kaç genç dönüp duruyor! Sen ise onlara bakacağına bana bakıyorsun! Gözlerin görmüyor mu yavrum! Bir kere, yaşım seninkinin iki misli! Ruhum yaralı bereli, kendim de yakışıklı değilim. Üstelik bir dişim yok. Ama sen bunlardan hiçbirini görmüyorsun. Hayır yavrucuğum, bağrı yanık Varyuhacığım. Sen yolunda yürümeye devam et! Beni hayatına karıştırma yavrum!'

Genç kız Davidov'la göz göze gelince, hemen başını çevirdi, gözlerini yere indirdi. Kirpikleri de, eski kirli hırkasının kırmalarını karıştıran kalınlaşmış, kabalaşmış parmakları da belirli bir şekilde titriyordu. Duygularında o kadar saf, öylesine tecrübesizdi ki! Çocukça bir saflık içinde yüreğindeki heyecanı bir belli edişi vardı ki, olup bitenleri ancak bir kör fark edemezdi!

Kondrat Maydannikov, Davidov'a doğru dönerek bir kahkaha attı:

"Canım Varka'ya bakmasana öyle! Bak bütün kanı yüzüne hücum etmiş. Git yüzünü yıka Varka. Belki içindeki ateş azıcık söner. Gelgelelim nasıl gitsin kızcağız? Şu anda ayaklarında kim bilir nasıl bir kesiklik vardır! Benim öküzleri o nodulluyor. Bana günlerdir rahat vermedi, boyuna senin ne zaman geleceğini sorup duruyordu. Ona: 'Ben ne bileyim ne zaman gelir? Git başımdan Allah aşkına!' deyip duruyordum. Ama o aynı soruları sabahtan akşama kadar bir ağaç gövdesini gagalayan ağaçkakan gibi tekrar edip duruyordu."

Varya Harlamova, ayaklarında kesiklik olduğu yolundaki sözlerin yalan olduğunu belirtmek istiyormuş gibi yana döndü, hafifçe dizlerini kırarak bir sıçrayışta bankın öbür tarafına atlayıp kampın kulübesine doğru yürüdü. İkide bir arkasına bakıyor, solgun dudaklarıyla bir şeyler mırıldanıyordu. Ancak kulübenin ta yanına geldikten sonra, sofradakilere doğru dönerek öfkeden kesik kesik bir sesle:

"Ama Kondrat amca... Yalan söylüyorsun sen!" diye bağırdı.

Herkes güldü. Dubtzov gülümseyerek:

"Uzaktan kendini savunuyor! Böylesi daha rahat da ondan..." dedi.

Davidov'un canı sıkılmıştı:

"Neden kızı güç duruma düşürdün öyle? İyi bir şey değil ki bu!"

Maydannikov, Davidov'un bu sözlerini hoş gördüğünü belli eden bir tavırla:

"Sen onu daha tanımıyorsun!" dedi. "O seni gördü mü hemen kuzu gibi oluyor. Yoksa hiçbirimiz onunla başa çıkamayız. Bir şey söyleyecek olsak saçımızı başımızı yolar vallahi! Düşünmez bile. Çetin kızdır ha!.. Demir leblebidir. Yerinden nasıl birdenbire fırladığını görmedin mi? Tıpkı bir yaban keçisi gibi..."

Hayır, bu saf genç kızın aşkı Davidov'un erkekçe gururunu hiç de okşamıyordu. Ekipte bu aşkı artık bilmeyen kalmamıştı, kendisi ise bunu ilk olarak şimdi öğreniyordu. Belki başka bir çift göz ona böylesine bir bağlılık, böylesine bir sevgiyle bakmış olsaydı, o zaman iş başka olurdu...

Davidov ortadaki huzursuzluğu dağıtmak için şakacı bir tavırla:

"Eh, aşçı kadına, bir de şu tahta kaşığa çok çok teşekkür ederim! Beni iyice doyurdular!" dedi.

Masanın öbür tarafından görülmemiş derecede şişman, heybetli bir kadın ayağa kalktı:

"Sen aşçı kadınla tahta kaşığa teşekkür edeceğine, harcadığı büyük çaba için sağ eline, bir de o koca ağzına teşekkür et! Biraz daha koyalım mı?"

Davidov saklamayı gerekli görmediği bir hayretle kadının iriyarı vücuduna, geniş omuzlarına, kucaklanması imkânsız kalın beline baktı. Dubtzov'a:

"Böylesini nereden buldunuz?" diye sordu. Şımarık tavırlı bir genç olan ambarcı:

"Taganrog metalürji fabrikasına özel olarak ısmarladık," diye karşılık verdi.

Davidov hayretle kadına döndü:

"Nasıl oldu da seni daha önce görmedim? Öyle bir çapın, öyle bir yapın var ki... Görseydim unutmazdım. Demek seni hiçbir yerde görmemişim anne."

Aşçı kadın öfkeyle:

"Sen bana oğul olabilir misin?" diye söylendi. "Hiç ben senin anan olabilir miyim? Henüz kırk yedi yaşındayım! Beni neden görmediğini de söyleyeyim: Kışın evimden hiç çıkmam da ondan. Bu şişmanlığım, üstelik kısa ayaklarımla karın içinde yürüyecek insan değilim. Düz yerde dursam bile kara gömülebilirim. Kışın hiç dışarı çıkmadan yün eğiririm, şal örerim, senin anlayacağın iyi kötü kendimi beslerim. Çamurlu havalarda da pek yürüyemem. Deve gibiyimdir, çamura basınca ayağım kayar diye korkarım. Etraf kuruyunca ortaya çıktım, aşçılığa talip oldum. Anladın mı? Hem buraya bak. Ben, senin annen filan değilim başkan yoldaş. Benimle iyi geçinmek istiyorsan, bana sadece Darya Kupriyanovna dersin. O zaman bu ekipte olduğun sürece aç kalmazsın!"

Davidov gülümsedi:

"Seninle iyi geçinmek isterim tabii Darya Kupriyanovna."

Üstelik yerinden kalkarak çok ciddi bir tavırla ona doğru eğildi.

"Böylesi hem senin hem benim için daha iyi olur. Şimdi ver bakayım o çanağını, sana azıcık ayran vereyim. Yediğini bastırsın diye!"

Aşçı kadın bunu Davidov'un o nazik tavrına bayıldığını belli ederek söylemişti. Genç adamın uzattığı çanağa en aşağı bir litre ayran doldurdu. Sonra köylü usulü yerlere kadar eğilerek Davidov'a sundu.

Davidov:

"Peki sen ne diye tarlada çalışacağına gelip burada aşçılık yapıyorsun?" diye sordu. "Sende bu ağırlık varken demire bir asıldın mı saban en aşağı yarım metre toprağa gömülür."

"Tarlada nasıl çalışırım? Bir kere yüreğim hasta benim... Doktorların söylediğine göre yağ bağlamış. Aşçılık bile ağır geliyor. Biraz bulaşık yıkadım mı yüreğimin atışını ta şuramda, boğazımda bir yerde duyarım. Hayır yoldaş Davidov! Ben saban sürme işinde yararlı olamam! Böyle işler bana göre değil..."

Dubtzov:

"Hep yüreğinin hastalığından söz eder!" dedi. "Oysa üç kocayı mezara gömdü. Üç Kazaktan daha uzun ömürlü çıktı! Şimdi dördüncüsünü arıyor ama, öyle görüyorum ki pek talibi çıkmıyor. Bu-

nunla evlenmeye korkuyorlar. Düşünsene, böylesine ağır bir teyze ne yapar adamı? Öldürür vallahi!"

Aşçı kadın bu sefer gerçekten öfkelenmişti:

"Yalancı kerata! Kalbur suratlı herif! Aldığım üç Kazaktan bir tanesi olsun ömürlü çıkmadıysa kabahat bende mi? Hepsi de çelimsiz, hastalıklı adamlardı. Allah onlara ömür vermediyse suç bende mi?"

Dubtzov yine ısrar ederek:

"Ama itiraf et ki ölmelerine azıcık yardım ettin!" dedi.

"Nasıl yardım etmişim?"

"Nasıl olduğu belli..."

"Doğru dürüst konuş!"

"Canım bunda anlaşılmayacak ne var?"

"Hayır, ne düşünüyorsan açıkça söyle. Öyle lafı ağzında geveleyip durma."

Dubtzov gülümseyerek, ama yine de sakınmaktan geri kalmadan:

"Neyle yardım ettiğin belli: Sevgi gösterileriyle..." dedi.

Aşçı kadın sofradakilerin kahkahalarını bastıran öfkeli bir sesle:

"Allah'ın budalası!" diye bağırdı, sonra aceleyle sofradaki bulaşıkların yarısını topladı. Ama kolay kolay soğukkanlılığını kaybetmeyen Dubtzov'u susturmak pek güçtü. Ayranını acele etmeden içti, avucuyla bıyıklarını sildikten sonra:

"Belki de gerçekten dediğin gibi budalayım! Üstelik budalanın daniskasıyım, ama bu işlerdeki bütün incelikleri kavrarım kızım," dedi.

Bunun üzerine aşçı kadın, Dubtzov'a öyle bir söz söyledi ki, sofradakilerin kahkahaları etrafı çın çın çınlattı. Gülmekten, aynı zamanda da utancından kıpkırmızı bir hale gelen Davidov, güç bela:

"Bu ne biçim söz çocuklar?" diyebildi. "Böylesini donanmada bile duymamıştım!"

Ama Dubtzov yine ciddi ciddi, aynı zamanda aşçı kadına meydan okur gibi:

"Gerekirse yemin ederim!" diye bağırdı. "Haçın üzerine yemin eder misin deseler onu bile yaparım! Ama dediğim dedik Daşka, sen

aşkınla üç erkeği öbür dünyaya gönderdin. Lamı cimi yok. Aslan gibi üç erkek! Düşünün bir kere! Ya geçen yıl Volotka Graçev neden öldü acaba? Söylesene o da seninle eğlenmiyor muydu?"

Dubtzov daha sözünü bitirmeden başına geleceği anlayarak birden yere doğru eğildi. Tam o sırada ağır tahta bir kazan kepçesi -tıpkı bir obüs gibi hafif ıslık çalarak- başının üzerinden uçup gitti. Dubtzov bir delikanlı çevikliğiyle ayaklarını bankın öbür tarafına aşırdı. Sofradan hemen hemen on metre kadar uzaklaşmıştı ki, birden yana doğru atladı. Tam zamanında davranmıştı! Yanından ayran dolu bakır bir tencere şırıldaya şırıldaya, etrafa ayran saça saça geçti, havada bir eğri çizerek bozkırda uzakça bir yere düştü. Dubtzov ayaklarını açmış, elini yumruk yapmış bağırıyordu:

"Hey! Kendine gel Darya! Üstüme ne istersen at! Ama toprak çanak çömlek atayım deme! Kırılırsa vallahi gündeliğinden keserim. Git Varka gibi kulübenin öbür tarafına çekil; kendini oradan savunman daha iyi olur. Yine de ne yapsan beni kandıramazsın. Kocalarını mezara gönderdin. Şimdi öfkeni de benden alıyorsun!"

Davidov güç bela etraftakileri susturabildi. Sonradan kulübenin yanına oturup birer sigara tellendirdiler. Kondrat Maydannikov hâlâ hıçkırır gibi gülerek konuşuyordu:

"Her gün, ya öğle ya da akşam yemeğinde böyle bir sahne olur işte. Agafon hemen hemen bir hafta kadar gözünün altından başlayıp bütün yanağını kaplayan mor bir lekeyle dolaştı. Darya suratına bir yumruk indirmişti! Yine de kadınla alay etmekten vazgeçmiyor. Bana bak Agafon! Bana öyle geliyor ki, bu ekim işi bitince evine sağlam dönemeyeceksin. Kadın ya gözünü çıkaracak, ya bir ayağını ters çevirip sakat edecek. Onunla böyle alay ede ede belanı bulacaksın!"

Dubtzov yanından âdeta kayar gibi giden aşçı kadına yan gözle bakarak hayranlıkla:

"Kadın değil Fordson traktörü mübarek..." dedi.

Sonra sanki kadını hiç fark etmemiş gibi daha yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Hayır arkadaşlar! Ne yalan söyleyeyim, evli olmasaydım Daşka ile evlenirdim. Ama yalnız bir haftalığına. Sonra kaçar giderdim. Güçlü kuvvetli olduğum halde bir haftadan fazla dayanabileceğimi

sanmıyorum. Ölmeye ise daha hiç niyetim yok... Ne diye durup dururken kendi çukurumu kendim kazayım? Sen bütün bağımsızlık savaşı boyunca savaş, hiçbir şey olma, sonra gel bir kadın yüzünden nalları dik! Hayır, belki budalanın biriyim, ama budala dediysek deli değilim ya! Daşka ile evlenseydim, onunla bir hafta güç bela yaşadıktan sonra bir gece yavaşçacık yataktan iner, sürüne sürüne kapıya kadar gider, avluya çıkar, oradan da rüzgâr gibi ta evime kadar koşardım. Vallahi doğru söylüyorum Davidov! Zaten yalan söylemeye kalksam Pryanişnikov yalanımı ortaya çıkarır. Bir gün pişirdiği yemek çok hoşumuza gittiği için onunla beraber Daşka'yı kucaklamaya karar verdik, o karşıdan gitti, ben arkadan geldim, birbirimize ellerimizi uzattık ama, Darya'yı yine kucaklayamadık. Bunun üzerine muhasebeciyi çağırttık. Biliyorsun, bizim muhasebeci gençtir ama azıcık korkaktır. Çocuk, korkusundan Daşka'ya yanaşamadı bile. Böylece Daşka'yı doğru dürüst kucaklamak nasip olmadı işte, öyle kalakaldı."

Aşçı kadın artık öfkesi geçtiği için gülerek:

"Sen bu Allah'ın belası herife inanma yoldaş Davidov!" dedi. "O bir gün yalan söylemezse, ertesi güne varmaz üzüntüsünden geberir! Her adımda bir yalan kıvırır. Yaratılıştan öyle, ne yaparsın!"

Sigaralar bitince Davidov:

"Daha sürülecek çok yer kaldı mı?" diye sordu.

Dubtzov isteksiz bir tavırla:

"Dünya kadar. Yüz elli hektardan fazla," dedi. "Daha dün akşam yüz elli sekiz hektarlık sürülmemiş arazi vardı."

Davidov soğuk bir tavırla:

"Amma da çalışmışsınız doğrusu!" dedi. "Peki, ne iş yaptınız burada? Aşçı Kupriyanovna ile hep tiyatro mu oynuyordunuz?"

"Bak bunda haksızlık ediyorsun!"

"Ama ikinci ve üçüncü ekipler çoktandır sürüm işini bitirmiş. Siz niye hâlâ sürüklenip duruyorsunuz?"

Dubtzov:

"İstersen akşam bir araya gelip bu işleri açık açık konuşalım olmaz mı?" diye teklif etti. "Şimdi gidip şu sürme işine devam edelim."

Bu akıllıca bir teklifti. Davidov da biraz düşündükten sonra razı oldu:

"Bana hangi öküzleri vereceksiniz?"

Kondrat Maydannikov:

"İstersen benim öküzleri al!" dedi. "Benim öküzler hem işe alışkın, hem bakımlıdır. İki de genç öküzümüz var ama, onlara izin verdik."

Davidov hayretle:

"İzin mi verdiniz? O da ne demek?" diye sordu.

Dubtzov gülümseyerek ne demek istediğini açıkladı:

"Hayvancağızlar zayıf. Arada bir evleklerin içine yatıveriyorlar, biz de onları boyunduruktan çözüp varsın gölün yanında otlasınlar diye serbest bıraktık. Oradaki otlar gürdür, iyi besler onları. Varsın kuvvetlensinler hayvanlar. Zaten yararları da yok. Kıştan zayıf çıkmışlardı, burada ise her gün çalışmaları gerekiyordu. Tabii hayvanlar büsbütün kuvvetsiz kaldılar! Ne yaparsan yap sabanı çekmiyorlar. İşte bu kadar! Bunları tutup yaşlı öküzlerin yanına koşalım dedik, aynı şey oldu. Hiçbir sonuç alamadık! Kondrat'ın öküzlerini alırsan iyi edersin, bu konuda doğru söylüyor."

"Peki, ben onun öküzleriyle çift sürersem kendisi ne yapacak?"

"Ben onu iki günlüğüne evine göndereceğim, karısı yatağa düşmüş. Kadın ona Vanka Arjanov'la çamaşır bile göndermedi. 'Eve gelsin' diye de haber göndermiş."

"O zaman başka. Yoksa ben onu da tatile yolluyorsun diye düşünmeye başlamıştım. Görüyorum ki, burada hepiniz havalanmışsınız!.."

Dubtzov, Davidov'a belli etmeden öbür arkadaşlarına göz kırptı. Hep birlikte yerlerinden kalkıp öküzleri sabanlara koşmaya gittiler.

YEDİNCİ BÖLÜM

DAVİDOV güneş batarken sürülecek olan kısmın sonuna geldi ve öküzleri boyunduruktan çıkarıp serbest bıraktı. Sabanın toprağın üzerinde bıraktığı çizginin yanına, otların üzerine oturdu, ceketinin koluyla alnındaki teri silip kendine bir sigara sarmaya koyuldu. Ancak o zaman ne kadar yorulmuş olduğunu anladı. Sırtı ağrıyor, dizlerinin altında bir yerler zonkluyor, elleri tıpkı ihtiyarların elleri gibi titriyordu. Varya'ya:

"Sabah öküzleri bulabilecek miyiz?" diye sordu.

Genç kız, Davidov'un karşısında, yeni sürülmüş toprağın üzerinde dikiliyordu. Küçük ayaklarındaki eskimiş kocaman çarıkları, biraz önce sabanın altını üzerine getirdiği yumuşak toprağa bileklerine kadar gömülüyordu. Tozdan külrengi olan yazmasını geriye doğru kaydırarak:

"Buluruz, geceleri pek uzağa gitmezler!" dedi.

Davidov gözlerini kapamış, sigarasının dumanını istekle içine çekiyordu. Genç kıza bakmak istemiyordu. Varya ise yorgun, aynı zamanda bütün yüzünü aydınlatan mutlu bir gülümsemeyle, yavaşça:

"Beni de öküzleri de çok yordun! Hemen hemen hiç dinlenmiyorsun!" dedi.

Davidov somurtarak:

"Benim de canım çıktı," diye karşılık verdi.

"Daha sık dinlenmelisin, Kondrat amca sık sık dinlenir, öküzlere nefes aldırır, ama yine de herkesten çok yer sürer... Sen alışmadığın için tabii çok yoruldun."

Az kalsın bu cümlenin sonuna "sevgilim" sözcüğünü de ekleyecekti ama, birden korktu, dudaklarını sımsıkı kapadı. Davidov:

"Doğru söylüyorsun! Bu işe daha alışamadım!" dedi.

Güç bela yerden kalktı, yorgun ayaklarını güçlükle hareket ettirerek sürülmüş tarlanın kenarından kampa doğru yürüdü. Varya da peşinden gitti, ona yetişince yanında yürümeye başladı. Davidov'un sol elinde artık rengi solmuş, yırtılmış bir gemici gömleği vardı. Gündüz öküzleri sabana koşarken, bir ara eğilince gömleğin yakası sabanın demirine takılmıştı ve farkına varmadan doğrulduğunda da gömlek yırtılarak ikiye ayrılmıştı.

Hava yeter derece sıcaktı; bu yüzden Davidov pekâlâ gömleksiz de çalışabilirdi. Ama bir genç kızın yanında, sabanın arkasında yarı beline kadar çıplak bir halde yürümek ona olmayacak bir şey gibi görünmüştü. Utangaç bir tavırla sık sık gömleğinin iki yanını bir araya getirmeye çalışmıştı. Bir ara Varya'ya, yanında topluiğne gibi bir şey olup olmadığını sormuştu. Genç kız üzülerek bulunmadığını söylemişti. Bunun üzerine Davidov canı sıkılarak kampın bulunduğu tarafa bakmıştı. Orası en aşağı iki kilometrelik uzaklıktaydı. Davidov, 'Ne yapayım, gitmek zorundayım,' diye düşünmüş, iç geçirip alçak sesle küfrettikten sonra:

"Bana bak bağrı yanık Varyuha! Sen beni burada azıcık bekle, ben kampa kadar gideyim!" demişti.

"Neden?"

"Şu yırtık gömleği çıkarıp ceketimi giyeceğim."

"Ama ceketin içinde sıcaktan bunalırsın..."

Davidov inat etmişti:

"Olsun... Ben bir gideyim de..."

Gerçekten kızın karşısında gömleksiz dolaşamazdı. 'Allah kahretsin! Bir bu eksikti,' diye düşünmüştü. Zavallı temiz yürekli kızcağız, bir de göğsüyle göbeğindeki dövmeleri mi görecekti? Gerçi o geniş göğsünün iki tarafındaki dövmelerde öyle ayıp bir şey yoktu, hatta romantik bile sayılabilirdi. Demirci olan bir ressam, Davidov'un göğsüne ustalıkla iki güvercin çizmişti. Davidov biraz kımıldayınca göğsündeki güvercinler de harekete geçiyor, gagaları sanki öpüşüyorlarmış gibi bitişiveriyordu. Göğsündeki resimler bu kadarcıktı ama ya göbeğindekiler...

Davidov göbeğindeki dövme yüzünden eskiden beri fena halde sıkılırdı. Daha bağımsızlık savaşında yirmi dört yaşlarında bir de-

nizci olan Davidov, bir gün kendinden geçecek derecede içmişti. Bir mayın tarama gemisinin sintinesinde bir bardak ispirto içirmişlerdi ona. Davidov büsbütün sızmış durumda, ayağında sadece donla ranzanın üzerine uzanmış, yatarken yandaki mayın gemisinden gelen –dövmecilikte de çok usta olan– iki sarhoş arkadaşı Davidov'un üzerine eğilmiş, o sarhoş hayallerinin etkisi altında akıllarına gelebilecek en açık saçık resimleri çizmişlerdi. O günden sonra Davidov hamama gitmekten vazgeçmişti. Sağlık muayenelerinde de ille erkek doktorlara muayene olmak için ısrar etmeye başlamıştı.

Ancak terhis olduktan bir yıl sonra, fabrikada çalışmaya başladığında olanca cesaretini toplayarak bir kere hamama gitmişti. Orada eliyle göbeğini kapatıp boş bir kurnanın önünde başını iyice sabunlarken hafif bir kahkaha duymuştu. Yüzünü yıkayıp da gözlerini açınca, kim olduğunu bilmediği yaşlı, kabak kafalı bir adamın ellerini tahta iskemleye dayayarak, iki büklüm bir durumda hiç utanmadan dikkatle göbeğindeki dövmelere baktığını ve zevkle hafif hafif kahkahalar attığını görmüştü. Davidov hiç acele etmeden başını suyla yıkamış, sonra o kalın, sağlam meşe ağacından yapılmış tası meraklı adamın kabak kafasına indirivermişti!

Adam dövmeyi sonuna kadar seyredemeden gözlerini kapayıp hemencecik olduğu yere uzanıvermişti. Davidov hiç acele etmeden yıkanmış, sonra tasın içine buz gibi su doldurup kel kafalının üzerine boşaltmış, adam gözlerini açınca arkasını dönüp hamamdan çıkmıştı. O günden sonra Davidov bir daha Rus hamamına girip şöyle bir doya doya vücudunu sıcak buhara tutma zevkinden büsbütün vazgeçmiş, evde yıkanmaya başlamıştı.

Varya'nın göz ucuyla da olsa göbeğindeki o dövmeleri göreceğini düşünmek bile Davidov'un bütün kanının başına toplanmasına sebep oluyordu. Bu yüzden ikide bir açılan gömleğinin önünü daha sıkıca kavuşturmuş, içini çekerek:

"Sen öküzleri boyunduruktan çıkar, bırak biraz otlasınlar. Ben bir gidip geleyim," demişti.

Anlamsız bir olay yüzünden onca yolu tökezleye tökezleye yürümek hiç de hoşuna gitmiyordu.

Varya ise Davidov'un davranışlarını başka türlü yorumlamıştı. Kendi utanma duygusuna saygı gösterdiği için büyük bir memnunlukla: 'Sevgilim benim! Yanımda gömleksiz çalışmak istemiyor,' diye düşünmüştü. Hemen ayağındaki çarıkları çıkarıp:

"Ben oraya çabucak koşar gelirim," demişti.

Davidov daha bir söz söylemeye fırsat bulamamıştı ki genç kız kuş gibi uçarcasına kampa doğru koşmaya başlamıştı. Esmer çevik ayakları, sürülmüş siyah toprağın üzerinde iki kanat gibi hareket etmiş, başındaki beyaz yazmanın iki ucu rüzgârda sallanıp durmuştu. Genç kız hafifçe öne doğru eğilmiş, ellerini göğsüne bastırarak koşmuştu. Yol boyunca hep bir tek şeyi düşünmüştü: 'Gidip ona ceketini getireceğim! Ben çabuk koşarım! Böylece ona yardım etmiş olurum! Belki de o, böylece bana şefkatle bakar; hem de 'Teşekkür ederim Varya!' der. Kim bilir?'

Davidov arkasından bakmış, sonra öküzleri boyunduruktan çıkarıp tarlanın dışına yürümüştü. Biraz ileride, geçen yıldan kalma bir fundalığı sarmış olan sarmaşığı bulmuş, incecik saplarından biriyle gömleğinin iki tarafını birbirine tutturmuştu. Sonra sırt üstü yere uzanmış, hemen de –sanki toprak kokan simsiyah, yumuşacık bir şilte içine gömülmüş gibi– derin bir uykuya dalıvermişti.

Yüzünde dolaşan bir şeyin gıdıklamasıyla uyanmıştı. 'Herhalde örümcek, belki de kurttur...' diye düşünmüştü. Yüzünü buruşturarak eliyle yoklamış, tekrar uykuya dalmak istemişti. Ama yüzündeki canlı şey sürüklenip duruyordu. Birden üst dudağı, sonra burnu gıdıklanmıştı. Bunun üzerine Davidov aksırıp gözlerini açmıştı. Karşısında çömelmiş duran Varya gülmekten katılıyor, sesini çıkarmamak için kendini zorluyordu. Elindeki bir parça kuru otu Davidov'un yüzünde gezdirip duruyordu. Davidov gözlerini açtığı anda Varya elini hemen çekmek istemişse de fırsat bulamamıştı. Davidov incecik bileğini kavrayıvermişti. Ama Varya elini kurtarmaya çalışmadan sadece bir dizini toprağa dayamış, o gülen yüzünde ansızın çekingen, bekleyen bir teslim ifadesi belirmişti.

Hemen hemen duyulmayacak kadar hafif bir sesle:

"Sana ceketini getirdim! Kalk!" diye fısıldamış, sonra elini kurtarmak için çabalamıştı.

Davidov parmaklarını açınca genç kızın iri, güneşten yanmış eli dizinin üzerine düşmüştü. Varya gözlerini kapamış, ta içinde, yüreğinden gelen hızlı atışları duymuştu. Sanki hâlâ bir şey bekliyormuş, bir şeyler umut ediyormuş gibi bir tavır takınmıştı. Ama Davidov hiçbir şey söylememişti. Sakin sakin nefes alıyor, göğsü ağır ağır kabarıp iniyordu. Yüzünde kıl kıpırdamamıştı. Sonradan kalkmış, sağ ayağını altına alarak toprağın üzerine yerleşip oturmuş, tembel bir hareketle elini ceketinin cebine daldırarak tütün kesesini aramıştı. O anda başları birbirine değecek gibi olmuştu. Davidov'un burun delikleri hafifçe ürpermişti ve Varya'nın saçlarından baharat kokusuna benzeyen ince bir kokunun yayıldığını duymuştu. Zaten genç kızın bütün vücudu öğle güneşinin yakıcı kokusuyla dolu gibiydi. Teninden etrafa güneşte kavrulmuş ot kokusuyla birlikte hiç kimsenin, hiçbir sözün anlatamayacağı o gençliğe özgü taptaze, güzel bir koku yayılmıştı.

Davidov, 'Ne sevimli kızmış!' diye düşünmüştü. Beraberce ayağa kalkmış, bir süre göz göze bakışmış, ama hiçbir şey konuşmamışlardı. Sonra Davidov kızın elinden ceketini alarak şefkatle, yalnız gözleriyle gülümsüyormuş gibi:

"Teşekkür ederim Varya!" demişti.

Evet, işte böyle söylemişti. 'Varyuha, bağrı yanık Varyuha!' dememişti. Sadece 'Varya...' demişti. En sonunda genç kızın ceketi almak için koşarken hayalinden geçirdiği şey olmuştu işte! Öyleyse o gümüş rengi gözler niçin gözyaşıyla doluvermişti? Neden genç kızın gür siyah kirpikleri, gözyaşlarını zorla tutmak istiyormuş gibi titremişti? Sevimli genç kız neden ağlıyordu? Gerçekten çocukça bir çaresizlik içinde başını önüne eğmiş, garip garip, sessiz sessiz ağlamaya başlamıştı. Ama Davidov hiçbir şey fark etmemişti! O sırada yere bir parçacık olsun tütün düşürmemeye çalışarak dikkatle sigara sarmaya çalışmıştı. Sigaraları bitmişti. Tütünü de tükenmek üzereydi, bu yüzden fazla harcamamaya çalışıyor, pek düzgün, ancak dört beş nefeslik küçük sigaralar sarıyordu.

Genç kız sakinleşmeye çalışarak bir süre daha yanında durmuş, ama bir türlü sakinleşememiş, birden olduğu yerde arkasını dönerek öküzlere doğru yürümeye başlamış, giderken de:

"Gidip öküzleri getireyim!" demekle yetinmişti.

Davidov o sırada bile genç kızın titrek sesinden yüreğini yakan heyecanı fark etmemişti. Hiçbir şey söylemeden, sadece başını sallamakla yetinerek sigarasını tellendirmeye başlamıştı. Aynı zamanda, 'Acaba ekip mayıs ayı boyunca bütün toprakları kendi imkânlarıyla sürebilir mi süremez mi? Bu sürme işi kaç gün devam eder? Acaba buraya daha kuvvetli olan üçüncü ekipten birkaç saban getirtsem daha iyi olmaz mı?' diye derin derin düşüncelere dalmıştı.

Varya, Davidov gözyaşlarını göremediği için rahat rahat ağlayabilmişti. İçli içli ağlamış, gözyaşları esmer yanaklarından aşağı süzülmüş, yürürken de yazmasının uçlarıyla silmişti.

Varya'nın ilk tertemiz sevgisi Davidov'un kayıtsızlığıyla karşılaşmıştı! Zaten Davidov gönül işlerinde pek o kadar uyanık değildi. Birçok şeyi kavrayamıyordu. Kavrasa da bazen gecikmiş oluyor, olup bitenleri iş işten geçtikten sonra anlıyordu.

O gün de Varya'nın biraz önce döktüğü, ama kendisinin fark etmediği gözyaşlarının yanaklarında bıraktığı külrengi izleri, ancak öküzleri tekrar boyunduruğa alırken görmüştü. Sitem ediyormuş gibi sormuştu:

"Aaaa! Bak bu olmadı bağrı yanık Varyuha! Sen bugün yüzünü hiç yıkamadın galiba. Ha? Öyle mi?"

"Yıkanmamış gibi mi görünüyorum?"

"Ne bileyim ben? Yüzün çizgi çizgi olmuş!"

Davidov bunu söyledikten sonra bir çocuğa öğüt verir gibi:

"İnsan yüzünü her gün yıkamalı!" demişti.

Güneş batmıştı. İkisi de yorgun argın kampa doğru yürüyorlardı. Bozkıra alacakaranlık çöküyordu.

Fundalıklarla kaplı yamaçlara sis inmişti. Batıda hemen hemen siyaha çalan koyu lacivert bulutlar ağır ağır renk değiştiriyordu. Önce alt kenarlarında donuk kırmızı bir renk beliriyor, sonra kan kırmızı bir gurup onları sanki deliyor, ışınlar bulutların içinden birden bütün göğü kaplayan kocaman bir yelpaze gibi yukarıya doğru uzanıyordu.

Varya üzüntüyle dolgun dudaklarını sıkarak, 'Sevmeyecek beni!' diye düşünüyordu. Davidov ise alev alev yanan güneşe bakarak, hoşnutsuzlukla:

"Yarın kuvvetli bir rüzgâr çıkacak! Toprağı hemen kurutur. Öküzlerin canı çıkacak!" diye söyleniyordu.

Varya her an bir şeyler söylemek tutkusuyla kıvranıyor, fakat bir güç onu alıkoyuyormuşçasına ağzını açamıyordu. Kampa yaklaştıkları sırada bütün cesaretini topladı, yavaşça:

"Bana gömleğini verir misin?" diye rica etti.

Sonra da Davidov'un razı olmamasından korkarak yalvarır gibi ekledi:

"Ne olursun ver!"

Davidov hayretle:

"Ne yapacaksın gömleğimi?" diye sordu.

"Dikerim! Hem öyle düzgün dikerim ki, dikişini fark etmezsin bile. Sonra onu yıkarım da..."

Davidov güldü:

"O gömlek sırtımda terden berbat oldu, çürüdü. Dikmeye kalksan dikiş tutmaz. Yok bağrı yanık Varyuhacığım... Bu gömleğin artık giyilecek hali kalmadı. Bez yapsın diye Kupriyannovna'ya vermeli onu. Bez yapıp da kulübede yerleri silsin diye..."

Genç kız ısrar etti:

"Sen ver hele, bir deneyeyim! Diktikten sonra bakarsın..."

Davidov razı oldu:

"Peki, al bakalım! Yalnız peşin söyleyeyim, emeğin boşa gidecek."

Varya elinde çizgili gömlekle kampa gitmekten utanıyordu. Elinde görecek olsalar kim bilir ne laflar atacak, ne şakalar yapacaklardı! Genç kız suçlu bir tavırla gizli gizli Davidov'a baktı, sonra omzunu öne doğru çıkararak küçücük bir top haline getirdiği sıcacık gömleği sütyeninin içine sokuverdi.

Davidov'un tozlu gömleği çıplak göğsüne değince o zamana kadar hiç duymadığı garip, tatlı bir heyecan duydu. Sanki o kuvvetli erkek bütün sıcaklığıyla içine girmiş, ruhunu, bütün benliğini tamamen doldurmuştu. Dudakları birden kurudu. Küçük alnında

mini mini damlacıklar belirdi. Yürüyüşü bile değişti; sakınarak, kendine pek güvenemeyen bir insan gibi yürümeye başladı.

Davidov hiçbir şey fark etmemişti. Bir dakika sonra kirli gömleğini genç kızın eline sıkıştırdığını bile unutmuştu. Ona doğru dönerek, neşeyle:

"Bak Varyuha, yarışı kazananları nasıl karşılıyorlar! Bizim muhasebeci kasketini sallıyor. Demek biz seninle çok iyi çalışmışız..." dedi.

Akşam yemeğinden sonra erkekler kulübenin biraz ilerisinde çoban ateşi yaktılar, etrafına oturup sigara tüttürmeye başladılar. Davidov bu sırada:

"Eh, şimdi açık açık konuşalım: Neden kötü çalıştınız söyleyin bakalım! Neden şimdiye kadar sürme işini böyle geciktirdiniz?" diye sordu.

Beşlebov'un oğlu:

"Diğer ekiplerde daha fazla öküz var!" diye karşılık verdi.

"Ne kadar fazla?"

"Sanki bilmiyor musun? Üçüncü ekipte bizdekinden sekiz çift fazla öküz var. Bu da en az dört saban eder. Birinci ekipte ise iki sabanlık fazla öküz var. Demek onlar da bizden iyi durumda."

Pryanişnikov söze karıştı:

"Bizim sürülecek tarlamız da onların tarlalarından fazla..."

Davidov gülümsedi:

"Ne kadar fazla?"

"İsterse otuz hektar fazla olsun! Hoş, ondan da çoktur ya! Ama otuz hektar da olsa, bunca toprağı burnunla kazıyamazsın ya!.."

"İyi ama martta sürülecek topraklar ayrılırken siz bunu kabul etmediniz mi? Ne diye şimdi sızlanıp duruyorsunuz? Üstelik ekip ekip gelip bu toprakları iyice ölçtünüz. Öyle olmadı mı yani?"

Dubtzov ciddi bir tavırla, öfkelenmeden:

"Sızlanan mızlanan yok Davidov!" dedi. "Mesele bunda değil, bir defa bizim ekipteki öküzler kıştan kötü çıktı. Yem dağıtılırken bize herkesten daha az saman, daha az yem verildi. Sen de bunu çok iyi biliyorsun. Onun için bizi boşuna sıkıştırıyorsun. Geç kalmasına geç kaldık, bunu kabul ediyorum, ama öküzlerimizin çoğu

güçsüz hayvanlardı. Sonra yemleri de öyle Ostrovnov'la yaptığınız gibi dağıtmamalıydınız! Zengin evlerden alınan öküzlere çok yem verdiniz, geri kalanlara kötü yem kaldı. Tabii sonucu da böyle oldu. Şimdi bazıları tarlalarını sürme işini bitirdi, hayvanlarını hasada hazırlıyor, biz ise hâlâ toprakla uğraşıp duruyoruz."

Davidov:

"İyi ya işte, size yardım edelim," diye teklif etti. "Lyubişkin yardım eder."

Dubtzov:

"Yardım ederseniz kabul ederiz, o kadar gururlu insanlar değiliz!" dedi.

Arkadaşları bu sözü desteklediklerini belli etmek için susuyordu. Davidov düşünceli bir tavırla:

"Anladım, anladım!" dedi. "İdare de biz de bu işte yanıldık. Kışın yem dağıtmaya kalkıştık; dağıtırken de yalnız tarlaların büyüklüğüne baktık. Bir defa bu yanlıştı, sonra tarlalarda çalışacak olanlarla öküz sayısını iyi ayarlayamadık, bu da ikinci yanlışımız oldu! Ama bunda kim suçlu Allah aşkına? Kendimiz yanıldığımıza göre, bu işi kendimiz düzeltmeye bakarız. Çalışma saatlerinize baktım, günlük programınız hiç de fena değil. Ölçüler normal, ama bir sonuç alınamıyor. Kaç sabana daha ihtiyacınız olduğunu hesaplayalım. Bu çıkmazdan kurtulmak için başka çareniz yok. Gelin hep birlikte hesaplayalım, kalem kalem yazalım! Hasat zamanı yanlışımız olursa, gelecek sefere çalışacak olanları başka türlü dağıtırız! Bundan daha çok yanlış yapmayız ya!"

Çoban ateşinin başında hemen hemen iki saat tartıştılar, hesaplar yaptılar, birbirleriyle çatıştılar. Atamançukov herkesten daha ateşli görünüyor gibiydi, heyecanla konuşuyor, akla yakın düşünceler ileri sürüyordu. Fakat Beşlebov, Dubtzov'a sert bir çıkışta bulunduğu sırada, başını kaldırıp Atamançukov'a bakan Davidov, onun gözlerinde öylesine bir kin fark etti ki, hayretle kaşlarını kaldırmaktan kendini alamadı.

Atamançukov hemen gözlerini indirdi, kestane rengi tüylerle kaplı gerdanına hafifçe dokundu. Başını kaldırıp da Davidov'la tek-

rar göz göze geldiklerinde, bakışlarında cana yakın bir ifade vardı. Yüzündeki her çizgide bir sevgi, candan bir bağlılık seziliyordu.

Davidov: 'Amma da aktör!..' diye düşündü. 'Peki demin neden öyle düşmanca baktı? Herhalde baharda kolhozdan çıkardığım için hâlâ kızıyor bana!'

Tabii Davidov, Polovtzev'in –Atamançukov'un kolhozdan çıkarıldığını haber alır almaz– gece onu yanına çağırdığını, o geniş çenesini gerip dişlerini sıkarak: "Ne yapıyorsun serseri? Senin örnek bir kolhozcu olman gerekiyor. Böyle basit olaylarda budalaca davranır, inatçılık gösterirsen GPU'da sorguya çekildiğin vakit hem kendini, hem de davamızı altüst edersin. Yarından tezi yok hemen gidip diz çökecek, ne pahasına olursa olsun ekibin bu kararının toplantıda onaylanmamasını sağlayacaksın! Anladın mı köpoğlu köpek? Biz işe başlamadan önce adamlarımız en küçük bir kuşkuya kapılmamalı!" dediğini bilmiyordu. Bilemezdi de...

Atamançukov'un diz çöküp af dilemesine gerek kalmamıştı. Polovtzev'in verdiği emir üzerine Yakov Lukiç de, onun gibi düşünenler de hep birlikte Atamançukov'u savunmuşlardı. Bu yüzden genel toplantıda ekibin kararı onaylanmamıştı. Atamançukov'a herkesin içinde öğüt vermekle yetinmişlerdi. O günden beri Atamançukov suya sabuna dokunmaz olmuş, iyi çalışmaya başlamış, üstelik işini kavradığı için biraz tembellik edenlere örnek olmuştu.

Fakat yine de Davidov'a ve kolhoza duyduğu nefreti bir türlü ruhunun derinliklerine gömemiyor; zaman zaman elinde olmayarak bu nefret kendisini ihtiyatsızca sarf edilmiş bir sözde, alaycı bir gülümseyişte ya da karga kanadı gibi siyaha çalan lacivert renkli gözlerinde ansızın parlayıp sönen bir kıvılcımda belli ediyordu!

Alınacak yardımla toprağı sürme işinin ne zaman sona ereceğini ancak gece yarısı saptayabildiler. Davidov hemen orada Razmiyötnov'a bir not yazdı; Dubtzov da hiç vakit geçirmeden yola çıkıp köye gitmeye talip oldu. Güneşin doğmasını bile beklemeyecek, böylece gereken sabanlarla öküzleri üçüncü ekipten alıp öğleye kadar oraya ulaştırabilecekti. Aynı zamanda Lyubişkin'in yanında en iyi çalışan adamları da seçip beraberinde getirecekti. Erkekler

sönmüş olan çoban ateşinin etrafında birer sigara daha tellendirdiler, sonra gidip yattılar.

Bu arada kulübenin yanında bambaşka bir konuşma oldu. Varya kaba saba teneke bir leğende Davidov'un gömleğini büyük bir dikkatle yıkıyor, yanında duran aşçı kadın da erkek sesine benzeyen kalın sesiyle yavaşça:

"Ne ağlıyorsun sersem!" diye söyleniyordu.

"Gömleği tuz kokuyor da!"

"Ee... Ne olmuş yani? Çalışan erkeğin gömleği kokulu sabunla esans kokacak değil ya! Terle tuz kokar tabii. Ne ağlıyorsun be? Yoksa sana bir şey mi yaptı?"

"Yok canım, hiç öyle şey olur mu teyze?"

"Öyleyse ne diye gözyaşı döküyorsun? Aptal mısın nesin!"

Genç kız başını leğenin üzerine eğmiş, hıçkırıklarını zorlukla tutmaya çalışarak:

"Yabancının gömleği değil ya, sevdiğimin, bir tanecik sevgilimin gömleğini yıkıyorum!" diye mırıldandı.

Aşçı kadın ellerini beline koyup uzun süre susarak öfkeyle baktı. Sonra:

"Yok! Artık bu kadarı yeter Varka! Sana söylüyorum, başını kaldır..." dedi.

Zavallı küçücük öküz sürücüsü henüz on yedi bahar görmüştü. Başını kaldırdı. Aşçı kadın kendisine bakan gözlerin nemli olduğunu, ama aynı zamanda mutlulukla baktıklarını fark etti. Genç kız:

"Onun gömleğindeki tuzu bile seviyorum!" dedi.

Darya Kupriyanovna'nın geniş göğsü fırtınaya tutulmuş gibi kabardı. Kahkahalarla gülerek:

"Şimdi işte tam bir genç kız oldun Varka!" dedi.

"Eskiden nasıldım ya?.. Gerçekten bir genç kız değil miydim?"

"Eskiden neydin ki? Rüzgâr gibi bir varlık! Şimdi tam bir genç kız oldun. Bir delikanlı sevdiği genç kız için bir başka erkeği dövünceye kadar delikanlı sayılmaz! Sadece uzun pantolon giymiş bir çocuk sayılır... Kız da öyle. Gülüp durduğu, gözlerini oraya buraya çevirdiği, yan yan baktığı sürece tam anlamıyla genç kız sayılmaz. Eteğinin altına rüzgâr dolan bir yaratıktır o kadar! Ama gözleri sev-

diği erkek için yaşlanır, geceleri yastığını ıslatmaya başlarsa, işte o zaman gerçek bir genç kız olur. Anlıyor musun küçük budala?"

Davidov kulübede uzanmış, ellerini başının altında kenetlemişti. Bir türlü gözüne uyku girmiyordu. Üzgün üzgün düşünüyordu: 'Şu kolhozdaki adamları anlayamıyorum! Ne düşündüklerini bilemiyorum. Önce Kulakların ellerindeki malları aldık, sonra kolhozu organize ettik, daha sonra tarım işlerine giriştik. İnsanlara yaklaşmaya, onları tanımaya, daha yakından öğrenmeye vakit kalmadı. Oysa insanları tanımazsam doğru dürüst bir başkan olabilir miyim? Ama onları tanımaya fırsat bulamadıysam bunu nasıl yaparım? Hepsini tanımam gerekir! Zaten sayıları o kadar fazla değil ki! Yalnız bu iş pek o kadar kolay olmayacak! İşte Arjanov durup dururken kendini nasıl bir ışık altında gösterdi! Hem de adamı saf sanıyorlar. Ama o hiç de saf değil. Saflık nerede o nerede! Ne var ki onu ilk anda anlayabilenin, o sakallı keratanın içini kavrayanın alnını karışlarım! Bir defa daha çocukken kendi kabuğuna çekilmiş, kabuğunu sımsıkı kapatmış. Seni içine bırakır mı bırakmaz mı? Yakov Lukiç desem, o da bir şifreli kilit! Onu adamakıllı şöyle bir incelemek gerekiyor. Tabii eskiden Kulak'tı. Bunu biliyoruz. Ama şimdi, doğrusunu söylemek gerekirse iyi çalışıyor, candan iş görüyor... Belki de geçmişteki işleri ortaya çıkar diye korkuyor, kim bilir? Ama ne olursa olsun onu kolhoz başkanlığından çıkarmalı. Gidip herkes gibi tarlada çalışsın bakalım. Atamançukov'u da anlayamadım. Bana tıpkı sehpaya çekilecek bir adammışım gibi bakıyor. Cellat gibi. Neden acaba? Adam zengin değildi ki, orta halli biriydi... Eh... Beyazların yanında çalışmışsa ne yapalım! Hangisi onların emrinde çalışmadı ki. Hayır, bu işin içinde başka bir şey var, bütün bunları iyice bir düşünmem gerekiyor. Şimdiye kadar kime gerçekten dayanabileceğimi, kime güvenebileceğimi bilmeden körü körüne idare ettim. Yeter artık. Ah! Seni eski denizci! Fabrikadakiler burada kolhozu nasıl idare ettiğini bir öğrenseler, kulaklarını adamakıllı çekerler. Koparırlar bile!'

Kulübenin yanına, açıklık yere, toprağın üzerine öküzleri süren kadınlar yatmıştı. Davidov uyku arasında Varya'nın ince sesiyle

Kupriyanovna'nın baritona benzeyen kalın sesini duyuyordu. Aşçı kadın gülerek, nefes nefese konuşuyordu:

"Anasına sokulan buzağı gibi ne sokuluyorsun kız? Yeter artık! Neymiş bu sarılmalar? Sana söylüyorum! Duyuyor musun Varka! Allah aşkına azıcık yana çekil, her tarafından ateş fışkırıyor be! Soba gibisin. Duyuyor musun? Sana söylüyorum. Hay Allah! Nereden senin yanına yattım? Vücudun amma da sıcak, hasta mısın ne?"

Varya'nın hafif gülüşü tıpkı bir kumru sesini andırıyordu. Davidov uykulu uykulu gülümseyerek yan yana yatan iki kadını hayalinde canlandırdı, tam uykuya dalmak üzereyken: 'Ne cici kız, büyümüş de artık... Neredeyse gelinlik kız olacak. Ama aklına bakarsan daha çocuk. Mutlu ol sevimli küçük bağrı yanık Varyuhacığım!' diye için için söylendi.

Uyandığında artık gün ağarmıştı. Kulübede kimse yoktu, dışarıdan hiçbir erkeğin sesi gelmiyordu. Herkes tarlaya çıkmıştı bile. Yalnızca kendisi geniş ranzanın üzerinde tek başına yatıyordu. Bunu fark eder etmez hemen kalktı; poturunu, çizmelerini giydi. Ancak o zaman yelken bezinden yapılmış bir denizci gömleğinin tertemiz yıkanıp baş ucuna asılmış olduğunu fark etti. Hayretle, 'Bu gömlek de nereden çıktı? Buraya gömleksiz geldim. Bunu yanıma aldığımı hiç hatırlamıyorum! Nasıl oldu da buraya geldi? Hay Allah! Amma karışık iş ha!' diye düşündü. Sonra gördüğünün rüya olmadığını anlamak için serin yelken bezini eliyle yokladı.

Her şeyi ancak gömleği giyip de kulübeden çıktığında anladı: Varya sırtına şık, mavi bir hırka, ayağına da güzelce ütülenmiş siyah bir eteklik giymiş olarak fıçının yanında ayaklarını yıkıyordu. Tıpkı yeni doğan gün gibi taptazeydi. O dolgun kırmızı dudaklarıyla gülümsüyor, birbirlerine pek yakın olmayan, külrengi gözlerinde de bir gün önceki gibi büyük bir sevinç seziliyordu. Gülerek yüksek sesle:

"Dünkü yorgunluğunu çıkardın mı başkan?" diye sordu. "Uyuyakaldın da..."

"Sen bu gece neredeydin?"

"Köye gittim."

"Peki ne zaman döndün?"

"Hemen şimdi..."

"Gömleği sen mi getirdin?"

Genç kız bir şey söylemeden "Evet" anlamında başını salladı, sonra gözlerinde bir endişe belirdi:

"Yoksa yanlış mı yaptım? Belki de evine uğramamı istemiyordun. Ama ne yapayım? O çizgili gömlek artık işe yaramaz diye düşündüm de..."

"Aferin sana Varyuha! Bütün yaptıkların için çok çok teşekkür ederim! Yalnız sen kimin şerefine süslendin böyle? Bu ne şıklık Allah'ım! Parmağına yüzük bile takmışsın!"

Genç kız küçük parmağına geçirdiği gümüş yüzüğü utangaç bir tavırla evirip çevirerek:

"Üstüm başım kir pas içindeydi! Berbat olmuştu," diye kekeledi. "Bu yüzden köye gidip hem annemi göreyim, hem de üstümü başımı değiştireyim dedim..."

Sonunda utangaçlığını yenebildi, gözlerinde muzip bir parıltıyla:

"Ayakkabılarımı da giyecektim, hiç olmazsa bir defa olsun ayağımda ayakkabı göresin diye; ama ayakkabıyla öküz nodullanmaz..."

Davidov bir kahkaha attı:

"Üzülme, artık gözlerimi senden ayırmam benim çevik ayaklı, küçük karacam! Haydi git bakalım, öküzleri boyunduruk altına al. Ben yüzümü yıkayıp geleceğim."

Ama Davidov o gün çalışamadı. Henüz yüzünü yıkamıştı ki, Kondrat Maydannikov yanına yaklaştı. Davidov gülümseyerek:

"Ben sana iki gün izin vermiştim. Neden erken geldin?" diye sordu.

Kondrat elini salladı:

"Canım sıkıldı orada! Karım ayağa kalktı, hastalığı sıtmaymış. O iyi olunca bana yapılacak bir şey kaldı mı? Döndüm arkama, yallah buraya. Varka nerede?"

"Öküzleri boyunduruğa almaya gitti."

"Geldiğime göre, ben gider çalışırım. Sen misafirsin, burada bekle. Lyubişkin sekiz saban getiriyor, buraya gelirken onlara rastladım. Agafon sanki General Kutuzov'muş gibi beyaz bir ata binmiş

en önde geliyordu. Ha... Sana bir haberim daha var: Dün akşam karanlık basınca Nagulnov'a ateş etmişler..."

"Nasıl ateş etmişler?"

"Basbayağı ateş etmişler işte. Tüfekle! Bu işi kimin yaptığını kimse bilmiyor. Nagulnov açık pencerenin önünde oturuyormuş, içeride de ışık yanıyormuş, herifin biri tutmuş ateş etmiş. Kurşun şakağının ta yanından geçmiş. Cildini azıcık yakmış o kadar! Ama başını yine sallamaya başladı. Eskiden geçirdiği kafatası ameliyatından mı, yoksa öfkeden mi bilmiyorum; kafasını sallayıp duruyor! Yoksa başka bir şeyciği yok, sağ salim. Bölgeden milisler geldi, etrafı dolaşıp duruyor, sorup soruşturuyorlar. Herhalde elleri boş dönecekler."

Davidov:

"Yarın sizlere veda etmem gerekecek. Şimdi gidip köye bir bakayım!" dedi. "Ee... düşman başkaldırmaya başladı, öyle değil mi ha? Ne dersin Kondrat?"

Maydannikov sakin bir tavırla:

"Eh, kaldırsın bakalım! Fena değil. Kalkan başı vurmak daha kolay olur!" deyip ayakkabılarını değiştirmeye koyuldu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

GECE yarısından sonra yıldızlı göğü art arda gelen karanlık, kalın bulutlar kapladı. Sonbahar yağmuru gibi can sıkıcı bir yağmur ince ince yağmaya başladı. Kısa süre sonra bozkır kapkaranlık oldu, serinledi, derin bir sessizliğe gömüldü. Tıpkı ta derinlerdeki rutubetli bir bodrum gibiydi.

Gün doğmadan bir saat önce rüzgâr çıktı. Bulutlar üst üste yığılarak harekete geçti. O zamana kadar dümdüz inen yağmur, yan yan, doğuya doğru yönelerek yağmaya başladı. Sonra, nasıl birden başladıysa aynı şekilde ansızın kesiliverdi.

Güneş doğmadan önce ekibin kulübesine bir atlı yaklaştı. Hiç acele etmeden atından indi, hayvanı az ilerideki boy atmış bir fundalığa bağladı, sonra yine hiç acele etmeden, ayaklarını yanlara açarak yürürken topraktan yapılmış ocağın başında uğraşıp duran aşçı kadının yanına geldi, alçak sesle:

"Merhaba!" dedi.

Kupriyanovna bu selama karşılık vermedi. Toprağın üzerine diz çökmüş, dirsekleriyle geniş göğsünü yere dayamış, başını yana eğmiş, kömür haline gelen tahtaları olanca gücüyle üfleyerek ateş yakmaya çalışıyor, ama gayretleri boşa gidiyordu. Yağmurla ıslanmış toprak üzerinde nemlenen tahtalar bir türlü tutuşmuyor, kadının kıpkırmızı yüzüne dalga dalga dumanla, kurşun rengi kül parçacıkları geliyordu.

Canı sıkılan aşçı kadın dumanın etkisi altında boğulur gibi öksürerek:

"Tüh!.. Allah kahretsin böyle aşçılığı!" dedi. Sonra doğruldu, ellerini yukarı kaldırdı, yazmasının altından fırlayan saçlarını düzeltti, gelen adamın karşısında durduğunu ancak o zaman gördü. Adam kadını hafifçe yana doğru iterek:

"Tahta parçalarını geceleri kulübeye kaldırmalısın anacığım!" dedi. "Burnundan rüzgâr esse, yine de ıslak tahtaları tutuşturamazsın! Dur, ben sana yardım edeyim!"

Kupriyanovna somurtkan bir tavırla:

"Bozkırda, orada burada serserilik edip el âleme öğüt verenleriniz çok olur! Sen dene bakalım yakabilir misin? Ben de bir kenara çekilip burnundan çıkacak rüzgâra bakayım," diye söylendi. Ama yine de seve seve yana çekildi, tanımadığı adamı tepeden tırnağa dikkatle süzmeye başladı.

Gelen adam orta boylu, gösterişsiz biriydi. Üzerinde porsuk derisinden epey yıpranmış bir ceket vardı. Ama ceketi kendisine yakıştıracak şekilde giymiş, belini de bir asker palaskasıyla sıkmıştı. Toprak rengi pantolonu yer yer dikkatle örülüp yamanmıştı. Ta yukarıya kadar kurşuni bir çamur tabakasıyla kaplı olan eski çizmeleri de belliydi ki artık ömrünü tamamlıyordu. Bütün bu sade, aynı zamanda fakir denecek derecede gösterişsiz giyime tam anlamıyla aykırı olarak, başında gümüş rengi astragandan –Kuban Kazaklarının giydiği cinsten– şık bir kalpak vardı. Adam onu kaşlarının üzerine kadar çekmişti, ama yüzünde cana yakın, açık bir anlam okunuyordu. Ucu düğme gibi basık küçük burnu gülümsedikçe kırışıyordu. Kahverengi gözlerinin şefkatli, aynı zamanda da bu genç adamın zeki olduğunu belli eden alaylı bakışları vardı.

Yere çömeldi, iç cebinden çakmağını ve mantarı yıpranmış düz bir şişe çıkardı. Kısa süre sonra küçük tahtalar benzinle bol bol ıslanmış, alevler etrafı ısıtarak neşeli neşeli oynamaya başlamıştı. Adam şakacı bir tavırla aşçı kadının etli omzuna hafifçe vurarak:

"İşte böyle yapmak gerekirdi anacığım!" dedi. "Bu şişeye gelince, artık varsın sende kalsın; belki beni hatırlarsın. Ateş yakmak için kullandığın çıralar biraz ıslandı mı bu şişeden benzin dökersin, her şey hemen yoluna girer. Al bakalım armağanını. Ama ekmek tatlısı yaparsan beni unutma, bir çanak dolusu isterim! Hem de en tatlı yerinden..."

Kupriyanovna şişeyi koynuna saklayarak yapmacık bir nezaketle teşekkür etti:

"Çok çok teşekkür ederim oğlum! Sana ekmek tatlısı değil, ballı çörek bile yaparım. Peki ama, bu şişeyi ne diye yanında taşıyorsun? Baytar falan mısın sen? Hani şu ineklerimizi tedavi edenlerden misin?"

Gelen adam doğrudan karşılık vermek istemedi:

"Hayır, inek doktoru falan değilim!" dedi. "Peki sizin çiftçiler nerede? Yoksa hâlâ uyuyorlar mı?"

"Kimi öküzleri getirmek için göle gitti, kimi uzaklardaki tarlalarda iki büklüm çift sürmeye başlamış bile..."

"Davidov burada mı?"

"Kulübede. Uyuyor zavallıcık. Dün bütün gün canı çıktı. İşe geldi mi hepimizi geride bırakır! Çok da geç yattı hani..."

"Geç vakte kadar ne yaptı?"

"Ben ne bileyim? Zaten tarladan geç dönmüştü, bir de gidip daha kışın, kolhoz kurulmadan ekilmiş tarlalara baktı. Ta otlağın üst tarafına kadar gitti."

Adam burnunu kırıştırarak gülümsedi, aşçı kadının pırıl pırıl yuvarlak yüzüne dikkatle baktı:

"İnsan toprakları geceleyin mi denetler?"

"Oraya giderken hava daha aydınlıktı, dönerken kararmıştı. Ama neden geç kaldığını bilmiyorum, belki de orada durup bülbül dinlemiştir. Ah o bülbüller yok mu! Bizim dikenli vadide ne sesler çıkarırlar, aklın durur! Öyle bir öterler ki, öyle çeşitli sesler çıkarırlar ki, gözüne uyku girmez. İnsanın yüreğini altüst eder keratalar! Bazen yattığım yerde seslerini duyarım da, elimde olmayarak gözlerimden acı yaşlar fışkırır. Ağlar dururum!"

"Neden?"

"Neden olur mu! Ya gençliği aklına gelir insanın, ya geçmişte olmuş bitmiş çeşitli şeyler. Ya da gençlikte başından geçenler... Senin anlayacağın, bir kadını ağlatmak için pek fazla şey gerekmez."

"Davidov tarlalara bakmaya tek başına mı gitmişti?"

"Allah'a şükür kör değil, dolaşırken yanına kılavuz istemez!"

Kupriyanovna birden şüphelenerek dudaklarını kıstı:

"Sen kimsin Allah aşkına? Buraya niçin geldin?"

"Arkadaş Davidov'la bir iş görüşmeye geldim." Adam yine doğrudan cevap vermeden devam etti:

"Ama acelem yok, uyanmasını beklerim. Çalışkan çocuktur! Varsın dinlensin, yeniden kuvvet toplasın. Biz bu arada seninle odunlar alev alıncaya kadar şundan bundan söz açar sohbet ederiz, olmaz mı?"

Kupriyanovna:

"Seninle oturup burada çene yarıştırırsam, bu koca orduya patatesi kim soyacak?" dedi.

Her şeye çare bulan yabancı buna da buldu: Cebinden bir çakı çıkardı, keskin olup olmadığını tırnağında denedikten sonra:

"Getir bakalım şu patatesi!" dedi. "Onu soymana yardım edelim. Senin gibi cana yakın bir aşçı kadına hayatım boyunca yardım etmek isterim. Yeter ki geceleri güleryüz göster. Hani şimdi yaptığın kadarı yeter."

Duyduğu hoşnutluktan biraz daha kızaran Kupriyanovna, yapmacık bir tavırla acınıyormuş gibi başını salladı:

"Sen çelimsizsin. Ne canın var ki? Benim dişime göre değilsin! Belki bir gecelik sana da güleryüz gösterirdim ama, nasıl olsa karanlıkta görmezsin ki!"

Yabancı oturduğu meşe kütüğünün üzerine rahatça yerleşti, gözlerini kısıp gülen aşçı kadına baktı:

"Ben baykuş gibiyimdir. Geceleri de görürüm!"

"Ben sana göremezsin demedim, görmezsin dedim. Çünkü o senin keskin gözlerin yok mu... Benimle olunca... Hemen gözyaşıyla doluverir..."

Yabancı hafifçe güldü:

"Demek o kadar çetin cevizsin ha? Dikkat et de önce senin gözlerin yaşla dolmasın! Benim gündüzki iyi halime bakma! Geceleri senin gibi şişkolara karşı canavar kesilirim! O zaman ağlasan da sızlasan da fayda yok..."

Kupriyanovna, 'Hıh, şuna bak!' der gibi burnunu kıvırdı, ama yine de yan gözle –onu beğendiğini belli etmeden– becerikli yabancıya bakmaktan kendini alamadı:

"Eh, görürüz bakalım; kimi kendini över, kimi yaya kalır," dedi.

"Kimin ne yaptığını sabah olunca hesaplarız. Kim mahcup olmuş, kim sabaha kadar mışıl mışıl uyumuş o zaman anlaşılır. Getir bakalım şu patatesi alık saksağan! Boş boş oturmanın yararı yok!"

Kupriyanovna kulübeden bir kova dolusu patates getirdi, sonra gülümsemesini sürdürerek alçak bir iskemle üzerine, yabancının karşısına oturdu. Adamın esmer, çevik parmakları altında patateslerin kabuğunun nasıl ince ince soyulduğunu, nasıl yılan gibi kıvrıldığını memnunlukla seyrederek:

"Görüyorum ki yalnız konuşmakta değil, işte de ustasın, kendime iyi bir yardımcı buldum doğrusu..." dedi.

Yabancı çakısını hızla kaydırarak ağzını açmadan çalışıyordu. Ancak birkaç dakika sonra konuştu:

"Eh, Davidov nasıl? Buradaki Kazaklara kendini sevdirdi mi bari?"

"Sevdirdi ya! Araları iyi. Zaten o da senin gibi gösterişi sevmez, ama yaman adamdır. Bizim Kazaklar gösterişten yanına varılmayan adamları sevmez!"

"Demek seninki gösterişi sevmiyor, öyle mi?"

"Sevmez ya! Kendi halinde bir adamdır." Yabancı muzip bir tavırla kalpağının altından kadına baktı:

"Kendi halinde demek. Azıcık saf öyleyse, değil mi?"

Kupriyanovna karşısındakini iğnelemek için:

"Sen kendine saf mı dersin?" diye sordu.

"Pek saf sayılmam."

"Öyleyse Davidov'a ne diye saf diyorsun? Dedim ya sana, ikiniz birbirinize benziyorsunuz..."

Yabancı yine sustu, ama arada bir konuşmaktan sakınmayan aşçı kadına yan yan bakarak bıyık altından gülümsüyordu.

Güneşin neredeyse doğmak üzere olduğunu belirten al çizgi, kalın bulutun altında gittikçe genişliyordu. Gece boyunca dinlenmiş olan rüzgâr, kanatlanmış gibi Dikenli Vadi'den kalkarak ta oralardan bülbüllerin çileyen gür seslerini getirdi. O zaman yabancı çakısını poturuna silerek:

"Git Davidov'u uyandır! Kışın doya doya uykusunu alır," dedi.

Davidov kulübeden yalınayak çıktı, uykulu, somurtkan bir hali vardı. Yabancıya şöyle bir baktı, sonra kısık sesle:

"Bölge Komitesi'nden paket mi getirdin? Ver bakalım," dedi.

"Paket falan getirmedim ama, Bölge Komitesi'nden geliyorum. Ayakkabılarını giy de gel yoldaş Davidov, seninle konuşacaklarımız var."

Davidov geniş, dövmeli göğsünü kaşıyarak yabancıya yukarıdan baktı:

"Sanıyorum ki, sayın bayım Bölge Komitesi'nden yetkiyle geldi," dedi. "Şimdi geliyorum!"

Gidip çabucak giyindi, çıplak ayaklarına çizmelerini geçirdi, aceleyle meşeden yapılmış fıçının içindeki hafif küf kokan suyla yüzünü yıkadı, sonra dışarı çıkıp pek resmî bir tavırla eğilerek kendini takdim etti:

"Stalin Kolhozu'nun başkanı Semyon Davidov!"

Yabancı birkaç adım attı, Davidov'un ta yanına gelerek geniş omzunu kucakladı:

"Bak hele, kendini amma da resmî bir şekilde tanıtıyorsun! Benim adım İvan Nesterenko! Ben de Bölge Komitesi sekreteriyim. İşte seninle tanıştık ya! Gel azıcık beraber yürüyelim bakalım, şöyle biraz konuşalım. Kolhoz başkanı yoldaş, söyle bakalım daha çok sürülecek yer var mı?"

"Var ya, hem de epeyce..."

"Demek ki hesapta yanlışlık yaptın!"

Nesterenko bunu söylerken Davidov'un koluna girmişti; onu yavaş yavaş yeni sürülmüş olan topraklara doğru götürüyordu. Davidov ona yan yan bakarak, duygularını belli etmeden:

"Yanlışlık yaptım ya!" dedi.

Sonra birden heyecana kapıldı, içini dökmeye başladı:

"Bir kere şunu anla kardeşim: Bu köy işlerinde ben cahilin cahiliyim. Kendimi savunuyorum sanma, ama hesapta yanlışlık varsa, bu yanlışı yalnız ben yapmadım. Bu işte henüz yeniyim sekreter yoldaş!"

"Görüyorum, anlıyorum ama, azıcık daha sakin konuşsak nasıl olur?"

"Yalnız ben yanılmadım ki! Güvendiğiniz bütün arkadaşlar da benimle birlikte yanıldı. Ekipleri ayırırken dengeyi iyice kuramadım, her yere aynı kuvvette ekipler koyamadım. Anlıyor musun?"

"Anlıyorum. Bunda korkulacak önemli bir şey yok. Ne yapalım, işi düzeltmeye çalışırsınız! O kadar üzülmeye değmez! İnsan gücü ve sürüm hayvanı olarak hiç yardım sağladınız mı? Sağladınız ha? İyi... Kuvvetleri dağıtma sorununa gelince; ileride bu işi yaparken daha dikkatli olmaya çalış. Bütün ekipler aynı kuvvette olsun! Hiç olmazsa daha otlar biçilirken bunu yapmalısın. Hele hasat zamanı, ekipler daima aynı kuvvette olmalı. Bütün bunları önceden iyice hesaplaman gerekir."

"Haklısın! Doğrusu da bu!.."

"Neyse, şimdi gel, senin sürdüğün yere gidelim, ne kadar yer sürdün göreyim. Bakalım Leningrad işçileri, Don Kazaklarının topraklarında nasıl iş görüyor? Putilovskiy parti sekreterine herhalde 'Bize ne biçim adam gönderdiniz,' yollu şikâyet mektubu göndermem gerekmeyecek, değil mi?"

"Orasını bilmem! Kendin karar ver!"

Nesterenko küçük, çok kuvvetli eliyle Davidov'un dirseğini sıktı. Davidov, sekreterin açık, candan bir ifade taşıyan yüzüne yan gözle bakınca birden içinde öyle bir rahatlık, öyle bir huzur duydu ki, elinde olmayarak o sert dudaklarında bir gülümseme belirdi. Parti yöneticilerinden hiçbiri çoktandır onunla bu kadar arkadaşça, bu kadar insanca, bu kadar iyi konuşmamıştı!

"Demek yaptığım işin kalitesini göreceksin Nesterenko yoldaş, öyle mi? Bunu ciddi mi söylüyorsun?"

"Yok canım! Ne münasebet, yalnız merak etmiştim; tezgâh başından ayrılan bir işçi, toprakla uğraşmaya başlayınca neler yapabilir diye. Doğrusunu istersen, ben Stavropol çiftçilerindenim, onun için Kazakların sana çift sürmesini öğretip öğretmediklerini tabii merak ederim. Hoş, belki de bir Kazak kızı sana toprağın nasıl sürüldüğünü, nasıl tohum atıldığını öğretmiştir ya! Yalnız sana bir şey söyleyeyim, sen sen ol Gremyaçiy'deki Kazak kızlarının kötü etkilerine kapılayım deme! Onların arasında öyleleri var ki, senin gibi gün görmüş bir denizciye bile külahı ters giydirir, şeytanın aklına gelmeyecek şeyler öğretir. Onlar için senin gibi birini doğru yoldan çevirmek işten bile değil. Yoksa biri bu işi yaptı mı sana?"

Nesterenko neşeli neşeli, sanki önemli bir şeyden söz etmiyor-

muş, söyleyeceği sözleri de daha önce tasarlamamış gibi rahat konuşuyordu. Ancak Davidov bu sözlerin içinde gizli olan şakacı imayı hemen anladı. Bütün varlığı sanki birden gerildi. Hafif bir endişeyle, 'Acaba Luşka'yı biliyor mu? Yoksa rastgele ağzımdan laf mı almaya çalışıyor?' diye düşündü. Aynı şakacı tavırla karşılık verdi:

"Yoldan çıksan da yolunu şaşırsan da ah vah etmek kadına yakışır kardeşim! Erkek, gerçek bir erkek yoldan çıksa da hiç sesini çıkarmadan tekrar doğru yolu bulur."

"Demek sen gerçek bir erkeksin öyle mi?"

"Sen ne sanıyordun ya sekreter yoldaş!.."

"Ben şöyle düşünüyordum: Gerçek erkekleri ortalığı velveleye verenlerden çok daha fazla severim. Onun için herhangi bir şey olur da, düz yolda yürürken bir rastlantı sonucu ayağın kayarsa, kimseye sezdirmeden kulağıma fısıldayıver, anladın mı Davidov? Elimden geldiği kadar yine seni düz yola çıkarmaya çalışırım. Anlaştık mı?"

Davidov artık ciddi bir tavırla:

"Bu candan sözlerine teşekkür ederim..." dedi.

Ama içinden: 'Ne şeytan herif... Demek hepsini öğrenmiş,' diye düşünüp biraz önceki sözü aşırı derecede ciddi görünmesin diye:

"Sen şaşılacak derecede iyi kalplisin sekreter yoldaş... Senin gibi sekreterler nerede? Senin gibisi bulunmaz..." dedi.

Nesterenko birden durakladı, Davidov'a doğru döndü, o şık Kuban kalpağını ensesine kaydırdı, burnunu kırıştırarak gülümsedi, sonra:

"İyi kalpliyim ya! Çünkü gençlikte kendim de her zaman düz yoldan yürümemişimdir pek. Bazen yürürsün, yürürsün, yürürsün, geçit törenindeki gibi adımlarını sert sert atarsın, birden ayağın tökezler, ya da adımını şaşırırsın, Allah bilir nerelere saparsın! Senin anlayacağın, yoldan çıkar, saçma sapan işler yapar, olmayacak bir yönde ilerler durursun. Ta, iyi yürekli insanlar senin gibi genç bir sersemi tekrar düz yola çıkarıncaya kadar. Anlıyor musun şimdi neden böyle iyi kalpli olduğumu denizci? Ama şunu da kafana koy ki, herkese karşı iyi değilimdir. Kime iyi davranacağımı kolayca kestirebilirim..."

Davidov ihtiyatlı bir tavırla:

"Derler ki, at dört ayaklıdır ama onun bile tökezlediği olur," dedi.

Nesterenko yüzüne ciddi bir ifadeyle baktı:

"Eğer cins bir at bir iki defa tökezlerse, kusuruna bakılmaz. Ama öyle atlar var ki her adımda tökezler! Sen ona istediğin kadar doğru yolu göster, elinden geldiği kadar çabala, o yine kendi bildiğini okur. Sürekli burnunu her gördüğü tümseğe sürtmeye kalkar. Böyle bir bela tavlada tutulur mu? Defedersin başından, olur biter..."

Davidov belli etmeden gülümsüyor, susuyordu. Adamın sözleri o kadar anlamlı, o kadar açıktı ki, daha fazla açıklama yapmasına gerek yoktu.

Sürülmüş topraklar üzerinde ağır ağır ilerliyorlardı. Güneş de kocaman mor bir bulutun arkasından ağır ağır yükseliyordu.

Davidov kayıtsız bir tavır takınmaya çalışıp bulundukları yerden ta uzaklara kadar giden saban izlerini göstererek:

"İşte benim sürdüğüm tarla bu!" dedi.

Nesterenko başını hafifçe sallayarak kalpağını kaşlarının üzerine düşürdü, sallana sallana yürümeye başladı. Davidov da arkasından gidiyordu. Birkaç kere, sekreterin sanki çizmesine yapışmış bir otu çıkarmak istiyormuş gibi eğildiğini, sürülmüş toprağın kalınlığını ölçtüğünü fark etti. Sonunda dayanamadı:

"Canım ne diye gizli gizli ölçüyorsun? Açıkça ölç işte! Bana karşı rol yapmana gerek var mı?"

Nesterenko yürümeye devam ederek:

"Sen de hiç fark etmemiş gibi yapsaydın bari!" dedi.

Sürülmüş tarlanın öbür tarafına varınca durdu, canı sıkılmış gibi, ama yine de bir takdir ifadesiyle:

"Eh, genel olarak pek kötü çalışmamışsın, ama sürülen toprak düzenli değil. Sanki bir delikanlı sürmüş burasını. Bazı yerlerde saban derine kadar gitmiş, bazı yerlerde yalnız yüzeyde kalmış, bazı yerlerde de adamakıllı aşağılara kadar inmiş. Tabii bu daha alışmadığından... Belki de sabanın başına oturduğun sıra pek neşeli değildin, canın sıkılıyordu. Bak sana bir şey söyleyeyim Davidov; insan yalnızca savaşta öfkeli olmalı, savaşta öfke adamın çarpışmasına yardım eder. Tarla sürerken daima neşeli olmalısın, çünkü toprak senden her zaman aynı iyi davranışı, kendisine şefkatle bakmanı

bekler. Babam hayattayken bana öyle derdi. Niye düşüncelere daldın, söyle bakalım karaya vurmuş denizci?"

Nesterenko bunu söylerken meydan okuyormuş gibi Davidov'a bir omuz vurdu. Davidov sallandı. Önce karşısındakinin kendisini güreşe davet ettiğini anlamamıştı, ama Nesterenko'nun gülerek kendisini ikinci defa ittiğini görünce bacaklarını açtı, hafifçe öne doğru eğildi. Birbirlerini bellerinden yakalamışlardı. Nesterenko güç bela nefesini tutarak:

"Yalnız belden yukarı mı tutuşacağız?" diye sordu.

"Nasıl istersen öyle olsun! Ama mızıkçılık edeyim deme. Ayak oyunu falan istemem."

Nesterenko karşısındakini çevirmeye çalışarak, soluya soluya:

"Baştan aşırmak da yok!" dedi.

Davidov, sert, adaleli yoldaşını kavradıysa da daha bu ilk kavrayışta karşısındakinin gerçekten tecrübeli bir güreşçi olduğunu anladı. Kendisi belki daha kuvvetliydi ama, Nesterenko çevikliği, ataklığıyla ondan daha üstündü. Bir iki defa yüzleri neredeyse birbirlerine değecek gibi oldu. Davidov ta yakınında, al al olmuş esmer bir yanakla meydan okuyan pırıl pırıl bir göz gördü. Aynı anda, boğuk bir fısıltı duydu:

"Hadi bakalım işçi temsilcisi! Sınıfına layık ol, kendini göster! Neden hep aynı yerde sallanıp duruyorsun?"

Sürülmüş toprağın üzerinde sekiz dakika kadar uğraştılar. Sonra Davidov hemen hemen bitkin bir halde, kısık bir sesle:

"Otların arasına gidelim! Burada canımız çıkacak!" dedi.

Nesterenko güçlükle nefes alarak:

"Olmaz! Nerede başladıysak, orada biter!" dedi.

Davidov son kuvvetini toplayarak rakibini toprağın sert olduğu tarafa itmeyi başardı. İşte o zaman güreşin sonu geldi. İkisi de aynı anda yere düştü. Ama düşerlerken Davidov bir fırsatını bulup Nesterenko'yu çevirmiş, altına alıvermişti. Bacaklarını açarak vücudunun bütün ağırlığıyla yoldaşını toprağa bastırdı ve nefes nefese, güçlükle:

"Ee, söyle bakalım sekreter, ne haber?" dedi.

"Ustalığına diyecek yok! Kabul ediyorum... Kuvvetli adamsın işçi arkadaşım. Beni yenmek öyle kolay değildir, çocukluktan beri bu işle uğraşırım ben."

Davidov doğruldu, büyüklük göstererek yeniden yoldaşına elini uzattı; beriki ansızın, boşalmış bir yay gibi yerinden fırladı, arkasını döndü:

"Sırtımdaki çamuru temizlesene..." dedi.

Davidov erkekçe bir şefkat ve sevgiyle büyük, geniş avuçlarını Nesterenko'nun sırtında dolaştırıp arkasına yapışmış toprağı, çamurları, geçen yıldan kalma ot parçacıklarını temizledi. Sonra yeniden göz göze geldiler ve ikisi de gülmeye başladı. Nesterenko konuştu:

"Hiç olmazsa benim partideki durumuma saygı göstererek yenilmiş gibi davransaydın ne olurdu sanki? Leningrad ayısı ne olacak! İçinde bir parçacık olsun insaf yok! Şefine karşı saygı beslemez misin sen? Şu gülümseyişe bak! Ağzın kulaklarına varıyor, memnun memnun gülüyorsun. Damat gibi!"

Davidov gerçekten memnunlukla, candan gülümsüyordu:

"Gelecek sefer tutuştuğumuz vakit öyle yaparım. Ama sen de daha hafif karşı koymalıydın! Öyle yapacak yerde dizine kadar toprağa gömülüyordun da yine teslim olmak istemiyordun! Ah Nesterenko, Nesterenko! Zavallı Stavropollü! 'Orta halli mal sahibi' seni! Bizim Makar Nagulnov senin gibilere öyle der: Orta çapta mal sahibi insanlar. Sekreter olarak önce şunu bilmelisin ki, işçi sınıfı daima her işte üstün olmalıdır! Bunun böyle olduğunu tarih bile ispat etmiştir..."

Nesterenko alaylı bir tavırla ıslık çalarak başını salladı. Kalpağı ta ensesine kaydı, ama mucize denilebilecek bir şey oldu, yere düşmedi. Gülerek:

"Gelecek sefer kesin olarak tuşa getireceğim seni! Bakalım o zaman ne gibi bir Marksist bahane ileri süreceksin. Yalnız kötü bir şey var: Demin aşçı kadın bizim burada çocuk gibi güreştiğimizi gördü, bizim için kim bilir neler düşünüyordur. Herhalde, 'Akıllarını kaçırdı koca herifler!' demiştir."

Davidov kayıtsızlıkla elini salladı:

"Gençlik deriz olur biter. O da anlar, yaptığımızı hoş görür. Eh, şimdi biraz da önemli şeylerden söz açsak mı yoldaş Nesterenko, ha! Ne dersin? Vakit geçiyor."

"Kuru bir yer bul, oturup konuşalım."

Pek büyük olmayan killi bir kurganın üzerine oturdular. Altlarında terk edilmiş bir tarla faresi yuvası vardı. Nesterenko acele etmeden anlatmaya başladı:

"Buraya gelmeden önce Gremyaçiy'e gittim. Orada Razmiyötnov'la ve köyde faal olan bütün yoldaşlarla tanıştım. Nagulnov'u zaten tanıyordum. Daha köye gelmeden önce tanışmıştım onunla. Bizim bölge komiserine gelmişti de! Ona da, Razmiyötnov'a da söyledim ya, sana da tekrarlayayım: En iyi kolhozcuların, bizim davamıza bağlı olan insanların partiye girmeleri için pek fazla çaba göstermemişsiniz. Kötü çalışıyorsunuz! Oysa sizin kolhozda çok iyi çocuklar var. Öyle değil mi?"

"Var ya..."

"Peki, neden partiye girmiyorlar?"

"İyi olanlar da bekliyor..."

"Neyi?"

"Şu kolhoz işi ne sonuç verecek diye. Bu iş bitinceye kadar daha çok kendi bahçelerinde, bostanlarında uğraşıp duruyorlar!"

"Onları harekete getirmeli! Uyuşmuş kafalarını işlettirmeli..."

"Kafalarını işletmesine işletiyoruz ama, pek sonuç alamıyoruz! Belki de sonbaharda bizim hücreye kaydedilenler olur diye düşünüyorum. Doğrusu bu..."

"Ya... Demek sonbahara kadar oturup bekleyeceksiniz, öyle mi?"

"Hayır. Neden oturalım? Tabii çaba harcayacağız ama, baskı yapmayacağız."

"Ben de baskı yapın demiyorum zaten. Yalnız iyi çalışanlardan şunu ya da bir başkasını bize ısındırmak için en küçük bir fırsatı kaçırmamalısınız... Öyle çalışkan, başkalarına örnek olan birini buldunuz mu onu elde etmeli, anlayacağı bir dilde ona partinin politikasını adamakıllı anlatmalısınız!"

Davidov:

"Biz de zaten öyle yapıyoruz yoldaş Nesterenko..." dedi.

"Yapmasına yapıyorsunuz ama, hücreniz bir türlü gelişemiyor işte! Çabalarınız o kadar durgun ki. Bu alanda hiç çalışmıyor gibisiniz. Neyse, bekleyelim bakalım. İşiniz nasıl yürüyecek görürüz! Şimdi sana başka bir konudan söz açmak istiyorum: Başka bir yönde de bazı aksaklıklar var. Sana onlardan söz etmek istiyorum. Buraya seninle tanışmaya, ne biçim adam olduğunu anlamaya, kısacası açık açık konuşmaya geldim. Sen okumuş adamsın. İş ciddiye binince herhalde gençliğini ileri sürecek değilsin. Senin gençliğin uzaklara gitti! Artık ona yetişemezsin... Geri de döndüremezsin. Sırf bir işçi ailesinden geliyorsun diye, ya da daha tecrübesizsin diye davranışlarına göz yumacağımı sanma. Ama bazı parti yöneticilerinin yaptığı gibi sana karşı aşırı sert de davranmayacağım. Böyle gösteriş yapmayı sevmem..."

Nesterenko bunları söyledikten sonra devam etti:

"Bence bizim partide hiç de akıllıca olmayan birtakım davranışlar, o davranışlara uygun yakışıksız bazı terimler ağızdan ağıza dolaşmaya başladı: 'Kafasına dank ettirelim!' 'Kökünü kazıyalım!' 'Temizleyelim!' gibi. Sanki söz konusu olan insan değil de cansız bir demir parçası. Ne demek bunlar yani? Hem bu sözleri en çok kimler kullanıyor biliyor musun; hayatları boyunca bir tek maden parçasını tornada delmemiş, bir tek odunu yontmamış, eline bir gün olsun eğe almamış insanlar söylüyor! Oysa insan dediğin ince varlıktır. Bu varlığa karşı çok dikkatli, çok anlayışlı davranmak gerekir. Bak sana bir öykü anlatayım. 1918 yılında bizim birlikte öylesine bir düzen, öylesine bir disiplin vardı ki, daha ötesi olamaz! Sanki Kızıl Ordu'nun herhangi bir birliği değil de Mahno'nun haydut çetesinin bir parçasıydı. Vallahi öyle! 1919 yılının başında bize bir komiser gönderdiler, Don havalisindeki madencilerden bir komünistti. Yaşlı başlı, azıcık tıknaz, hafif kambur bir adamdı. Taraş Şefçenko gibi aşağı doğru sarkan siyah bıyıkları vardı. O gelir gelmez bizde her şey başka türlü oldu! Bizim muhafız birliğini Kızıl Ordu'nun bir alayı yaptılar. Bu alaydaki adamlar yine aynı adamlardı ama, sanki onlar gitmiş de yerine başkaları gelmişti. Bir tek disiplin cezası verilmediği gibi, savaş divanına giden de yoktu. Bütün bunlar bizim alaya

o madenci komiser geldikten bir ay sonra olmuştu! O adam bizleri nasıl öyle avucuna almıştı acaba, ha? Duygularımızı etkileyerek! İşte onun sırrı buydu kardeşim! Kurnaz mı kurnazdı! Kızıl Ordu'daki hangi erle konuşacak olsa, her biri için tatlı bir söz bulur, söylerdi. Savaştan önce birinin korktuğunu fark ederse onu bir tarafa çeker, adama cesaret vermeye çalışırdı. Saçmalık edene hemen haddini bildirirdi! Hem de öylesine bildirirdi ki! Adam yerin dibine geçer, rezil olur, bir daha en küçük bir yanlış yapmazdı. Fazla atılgan olanın kulağına, 'Ne ileri atılıyorsun budala! Seni öldürürlerse biz ne yaparız? Sen olmazsan bütün manga, bütün birlik bir çırpıda mahvolur!' diye fısıldardı. O kahraman er de, komiserin kendisi için böyle düşünmesinden gurur duyar, saçma sapan davranışlarda bulunarak dövüşecek yerde, aklı başında bir insan gibi dövüşmeye başlardı. Yalnız bizim komiserin bir tek zayıf tarafı vardı: Herhangi bir köyü ya da bir Kazak kasabasını aldık mı hemen 'eskiciliğe' başlardı!"

Davidov böylesine bir söz beklemediği için pek sert bir tavırla Nesterenko'ya döndü. Beriki az kalsın rüzgârların yonta yonta sivrilttiği o fare yuvası tümsekten aşağı düşüyordu. Oturduğu yerden kaymamak için sağ elinin parmaklarını nemli toprağa daldırdı:

"Yani ne demek istiyorsun? 'Eskicilik yapıyordu' ne demek? Saçmalıyor musun ne?.."

Nesterenko, yavaşça güldü:

"Yanlış bir söz söyledim işte! Demek istiyordum ki, zengin tüccarların, mal mülk sahiplerinin, daha doğrusu o zamanlar kitap alabilecek durumda olanların kütüphanelerini karıştırıyordu. 'Eskicilik' dediğim bu. Bazen işine yarayacağını sandığı kitapları seçer, onlara el koyardı; kimse de itiraz edemezdi. İnanmazsın, her gittiği yerde beraberinde dört araba kitap da taşıyordu! Tekerlekli bir kütüphane kurmuştu. Kitaplara da çok iyi bakıyordu. Tıpkı cephaneliğe baktığı gibi! Her araba çadır beziyle kaplıydı, kitaplar yan yana diziliydi, üstelik altlarına da talaş serilmişti. Mola verilince, iki savaş arasında dinlenirken bile, hatta yemekten ya da tüfekler temizlendikten sonra bir fırsat bulup savaşçıların ellerine kitapları tutuşturuyor, okumalarını emrediyordu. Üstelik sonradan okuyup okumadıklarını denetliyordu. Ben gençliğimde, doğrusunu söyleye-

yim, daha çok kızlarla ilgilenirdim. Kitap okumak pek hoşuma gitmezdi. Zaten okumam yazmam kıttı. Aklım da bir karış havadaydı. Sersemin biriydim. İşte bir gün bizimki bana vermiş olduğu bir kitabı okumadığımı anladı. Bugün bile hâlâ kitabın adı da yazarı da aklımda... Bana kitabın konusu üzerine birçok soru sormaya başladı. Tabii ben hep çuvallıyordum. Bunun üzerine açtı ağzını... Bu gibi durumlarda bizimki adamı başkalarının yanında utandırmamak için bir tarafa çeker, onunla baş başa kalırdı. Bana, 'Ne yani? Ömrün boyunca kafası işlemeyen bir kaz gibi mi yaşayacaksın? Dün akşam senin bir kızın etrafında dolaşıp durduğunu gördüm. Bir kere şunu iyice aklına koy: Okumuş bir kızın gözünde sen cahilin, aptalın birisin! Seni ne yapsın? Beş dakika sonra yanında sıkılmaya başlar. Konuşacak şey bulamaz. Aptal bir kızın işine de yaramazsın, çünkü aptal bir kız senden akıl alamaz, kendinde bir parça olsun akıl yok ki ona veresin. Daha adamakıllı bilgi edinmen gerekiyor. Öteki erkekçe yeteneklere gelince; bunlar okumuş olanlarda da okumamış olanlarda da aynıdır. Bu bakımdan okumuş olanlar yine daha üstün durumda. Anladın mı kabak kafalı!' dedi. Bu sözlerine ne karşılık verebilirdim ki? Tam on beş gün beni iğneledi, alay konusu yaptı! Kaç defa gözlerime yaş doluncaya kadar kızdırdı, ama yine de dediğini yaptırdı. Beni okumaya alıştırdı. Ondan sonra kitaplara öyle bir bağlandım ki, şimdi hiç kimse beni onlardan ayıramaz! Bugün bile onu hayırla anarım. Hem doğrusunu söyleyeyim, ne öğrendiysem hepsini –hatta yetiştirilmemi– ölen babama mı, yoksa o bizim komisere mi borçlu olduğumu bilemiyorum!"

Nesterenko kısa süre sustu; bir şeyler düşünüyordu. Belliydi ki, içinde bir hüzün uyanmıştı. Ama bir an sonra dudaklarındaki alaycı gülümseyişi belli etmemeye çalışarak yine sorular yağdırmaya başladı:

"Sen boş zamanında bir şey okuyor musun? Herhalde yalnız gazeteleri gözden geçiriyorsundur, öyle değil mi? Zaten boş zamanın da azdır. Laf aramızda, köy odasında ilgi çekici kitaplar var, bilmiyor musun? Ama kardeşim bu utanılacak bir şeydir! Bana doğrusunu söyle, hiç köy okuma odasına gittin mi? Bir kerecik olsun gittin mi ha? Yalnız iki kez mi gittin? Olur mu! Senin durumunda olan birine yakışır mı böyle bir şey! Ben buraya gelmeden önce Le-

ningrad'daki işçiler için çok daha iyi şeyler düşünüyordum! Demek yanılmışım. Bak, bunu fabrikadaki arkadaşlarına yazabilirim, ama korkma, şöyle yazacağım: 'Fabrikanızın eski işçilerinden, yirmi beş binliklerden Davidov bugün Stalin Kolhozu'nun başkanıdır. Başkanlık ettiği kolhozcuların en büyük ihtiyaçlarından biri kitaptır, halk için politika, ekonomi, tarım, hayvancılık konularında yazılmış, aynı zamanda genel olarak toprakla ilgili kitaplara ihtiyaçları var. Klasik olsun, modern olsun, bugünkü romanlarla sanat yapıtları da bulunursa iyi olur. Şefliğinize durumu bildirerek falanca adrese üç yüz kadar kitabı bedava olarak göndermenizi rica ederim!' Nasıl, anlaştık mı? Öyle yazayım mı? İstemiyorsun değil mi? İstememekte haklısın. Öyleyse kolhozun imkânlarını kendin kullan da en aşağı iki yüz-üç yüz kitaplık bir kütüphane kur bakalım. Diyeceksin ki bu iş için para gerekir. Değil mi? Saçma! Para bulunur, iki tane yaşlı öküzü satıver, olur biter. O ihtiyar öküzleri sattınız diye fakir düşmezsiniz ya! Korkma, başınıza bir iş gelmez. Onları satıp da parayı aldın mı, kütüphaneyi kurabilirsin. Hem de ne kütüphane! Dün idarede hesabını yaptım, sizde meğer süreceğiniz toprağa karşılık sayıca çok daha fazla hayvan varmış. Ne diye boşuna besliyorsunuz o hayvanları? Çıkarın onları elden! Bil bakalım, elinizde on yaşından yukarı kaç öküz var? Bilmiyorsun değil mi? Yazık sana! Ama zararı yok! Sana bu konuda yardım edebilirim. Elinizde dokuz çift ihtiyar öküz var! Bunların bir kısmı on yaşında, bir kısmı da daha yaşlı. İşten anlayan çiftçiler böyle yaşını doldurmuş hayvanları ağıllarda tutmaz. Besiye çekip satarlar onları. Anladın mı?"

"Anlamasına anladım da, el koyduğumuz bütün kötü hayvanları -bu arada yaşlı öküzleri de- sonbaharda satmaya kararlıydık. Bilgili çiftçiler bana öyle öğüt verdiler..."

"Peki, şimdi o hayvanlar boşta mı geziyor?"

"Hayır, yalnız yaşlı öküzler iş başında, onu iyi biliyorum."

"Peki, bu hayvanları sonbaharda satmanı öğütleyen o bilgili çiftçi kim?"

"Kolhozun idare müdürü Ostrovnov! Başka biri daha var ama, onun adını unuttum."

"Hımın... Çok ilginç! Senin idare müdürün kolhozlar kurulmadan beş dakika önce Kulak'mış. Bu bakımdan işini bilen bir çiftçi olması gerekir. Öyle olduğu halde neden sana bu saçma öğüdü vermiş? Demek öküzleri sonbahara kadar elinizde tutacak, onları boyunduruktan çıkarmayacaksınız, öyle mi? Öyle yaparsanız elinizde bir deri bir kemik kalır. Ben olsam başka türlü davranırım. Şimdi satmak istediğim bütün hayvanları otlaklara salarım, sonra hepsini besiye çeker, üstelik kuvvetlendirilmiş yiyecekler veririm. Sonra onları yazın, etin kıt ve pahalı olduğu bir sırada satarım. Sonbaharda hayvanlarınızı piyasaya sürseniz de piyasada zaten bol bol et bulunacak. Üstelik fiyatlar da düşmüş olacak. Fazla tahılınız var mı? Öyleyse ne duruyorsunuz? İşinize karışmak istemem. Bununla beraber yine de bu söylediklerim üzerinde bir düşünsen iyi olur. Ne olursa olsun, iki yaşlı öküzü daha şimdiden besiye çekip satabilirsiniz! Bu parayı içkiye verecek değilsiniz ya! Kitap alacaksınız. Kısacası ne yaparsanız yapın, iki ay sonra bir kütüphaneniz olsun. Birinci nokta bu. Okuma odanız da şimdiki o yarı yıkık kulübe olmasın, hemen Kulaklardan aldığınız evlerden en iyisini seç, onu okuma odası yap! Bunu yaparsan, yanlış bir şey yapmış olmayacaksın. Bu da ikinci nokta. Ben sana aklı başında bir delikanlıyı gönderirim, kitaplığı o yönetir. Aynı zamanda ona emir veririm, her akşam kitaplıkta yüksek sesle kitap okutur, üçüncü nokta da bu!"

Davidov utancından kıpkırmızı olmuştu:

"Sürekli noktalayıp duruyorsun, yeter!" dedi. "Sana söz veriyorum, bir kitaplığımız olacak; birinci noktayı sil. Okuma odası sağlam ve iyi bir evde açılacak, o da tamam; ikinci noktayı da sil. Geldik üçüncü noktaya, işte bunda azıcık kararsızım... Benim elimde kitaplığı yönetecek aslan gibi bir delikanlı var. Propaganda çalışmalarında birinci. Aynı zamanda üretimde çalışıyor, zorluk burada işte. Öyle sanıyorum ki, sizin gençlik teşkilatı bize yardım ederse delikanlıyı hemen işe başlatabilirim..."

Nesterenko, Davidov'u dikkatle dinliyordu. Yüzündeki ifadeden ne düşündüğünü anlamak mümkün değildi. Bir ara başını salladı, gözlerinde sanki gülümsüyormuş gibi ışıklar belirdi:

"İş başında olan bir adam enerjikse, derhal en doğru kararı verebiliyorsa öyle sevinirim ki... Ama yine de senin şimdiki okuma odası için bir çift sözüm var. Onları da dinle, ondan sonra karar ver. Dün akşam oraya uğradım, Doğrusunu söyleyeyim, pek sevimli bir yer değil. Bomboş, kirli, bakımsız bir yer. Pencerelerde bir karış toz var. Yerler kim bilir ne zamandan beri silinmemiş. İçerisi küf mü, her neyse, tuhaf bir şey kokuyor. Okuma odasına değil de mezara girmişsin gibi oluyorsun! Vallahi öyle! Sonra asıl önemlisi kitaplar öyle az ki! Birkaç tane var, hepsi o kadar. Onlar da eski. Raflardan birinde katlanmış bir afiş buldum, zamanla sararmış. Açtım baktım, üzerinde resimler var, bir de şiir!

Kızlar sevinir erlerimizi gördükçe.
Dualar mırıldanır
İhtiyar kadınlar, dişsiz ağızlarıyla.
Babalar gurur duyar,
Hayran hayran derler ki:
'Aslandır oğullarımız bizim...
Vurun düşmana! Kıstırın kuyruğunu!
Koparın yelesini...'
Toprağı süren çiftçi,
Bil ki senin emeğini
Tüm emekçiler şevkle koruyor!

Bunu görünce, 'Hay Allah! Bu bana hiç yabancı değil,' diye düşündüm. Ben böyle bir afiş görmüştüm, gördüğümden beri de aklımda kalmıştı. Daha yirmi yılında, Vrangel cephesinde. Tabii 'Fakir Demyan'ın sözleri fena değil. Bugün de okunur. Ama şunu kabul et ki, ihtilalden on üç yıl sonra azıcık daha canlı, günümüze daha çok uyan bir şey olmalıydı! Söz gelimi kolektifleştirmeden filan bahseden bir şey olsa daha iyi olur."

Davidov'un utancı daha geçmemişti. Ama yine de öfkeyle değil, daha çok karşısındakine saygı duyduğunu belli eden bir tavırla:

"Amma da keskin gözlüsün! En küçük şeyi kaçırmıyorsun!" dedi.

"Benim görevim çevrede olup bitenleri görmek, aksaklıkların düzeltilmesine yardım etmektir. Bunu da sana karşı dostluk besleyerek yaptığıma inanmalısın Semyon! Ama şimdiye kadar anlattı-

ğım öyküler sadece bir başlangıçtı. Asıl konulara daha sonra gireceğiz. Bak, sen buraya kalkıp gelmişsin, ekiple beraber çalışmaya başlamışsın, kolhozu da, onunla ilgili bütün işleri de Razmiyötnov'a bırakmışsın, oysa yalnız Razmiyötnov'un bu zamanda, bu işlerle başa çıkamayacağını biliyorsun, öyle değil mi? Ne var ki bunu göze almışsın."

"Sen Tubyansk'ta tarlaya çıkıp biçki makinesi kullandın ya! Örnek olmanın bir değeri olmadığını mı savunacaksın?"

Canı sıkılan Nesterenko elini sinek kovar gibi salladı:

"Ben Tubyansk tarlalarında yalnız birkaç saat, halkla daha yakından tanışayım diye çalıştım. O iş başka, senin yaptığın başka. Sen ekibe özel hayatında bir düzen sağlayamadığın için geldin; bu bir fark sayılmaz mı? Bana öyle geliyor ki, Lukerya Nagulnova'dan yakanı kurtarmak üzere kapağı buraya attın. Yanlış mı söylüyorum?"

Davidov'un yüzü birden sapsarı oldu. Başını öbür tarafa çevirdi, dalgın dalgın otları karıştırırken boğuk bir sesle:

"Devam et, dinliyorum!" dedi.

Nesterenko ise elini yavaşça, şefkatle Davidov'un omzuna koydu, onu kendisine doğru çekerek:

"N'olur gücenme bana..." diye rica etti. "Ne sanıyorsun? Ben o sürdüğün toprakların kalınlığını boşuna mı ölçtüm? Bazı yerlerde daha derin sürmüşsün. Traktörden bile derine inmişsin! Öfkeni topraktan alıyorsun! Kızgınlığını öküzlerden çıkarıyorsun! Seni iyi tanıyanlara göre, Lukerya ile aranızdaki macera sona ermek üzereymiş, öyle mi?"

"Öyle gibi."

"Bak, buna candan sevinmek gerek. Ama bu işi fazla uzatma olmaz mı Semyon. Buradaki halk seni çok seviyor. Yine de sana acıyorlar! Bu kötü işte. Anla beni! Bu yoldan çıkmış kadınla ilişkin var diye gerçekten acıyorlar sana. İnsancıklarımız Rusya'daki âdetlere uygun olarak yetimlere, sakatlara acırsa bunda olağanüstü bir şey yoktur. Gelgelelim senin gibi aklı başında bir delikanlıya, üstelik kendi liderleri olan birine acımaya başladılar mı, bundan daha utanılacak, daha korkunç bir şey düşünülemez. Üstelik senin ipe sapa gelmez bir kadına aptalca tutulman, daha kısa süre önce arkada-

şının karısı olan bir kadına kapılman bence her şeyi altüst ediyor. Yaptığın işlerde affedilmez bazı yanlışlara, başarısızlıklara rastlanması, Nagulnov'un da işinin berbat olması başka nasıl açıklanabilir? İkinizi de şeytan kıskıvrak bağlamış! Kendi kendinize bu düğümü çözemezseniz, sonunda Bölge Komitesi düğümü ortasından kesmek zorunda kalacak. Bunu böylece bil!"

Davidov kararsız bir tavırla:

"Acaba Gremyaçiy'den ayrılsam daha mı iyi olur?" diye sordu.

Nesterenko hemen sertleşti:

"Saçmalama!" dedi. "Etrafı kirlettiysen, önce kirlettiklerini temizlemen gerekir, ancak ondan sonra çıkıp gitmekten söz edebilirsin. İyisi mi bana önce şunu söyle bakalım: Sen Komsomol'dan gelen öğretmen Yegorova'yı tanıyor musun?"

Davidov, gencecik, aynı zamanda aşırı derecede utangaç öğretmenle kışın Kulakların mallarına el koydukları sıradaki ilk karşılaşmasını hatırlayıp kendi kendine gülümsedi:

"Tanıyorum ya! Karşılaşmıştık," dedi.

O ilk rastlaşmada genç kadın soğuk, terli elini çekingen bir tavırla, beceriksizce uzatmış, neredeyse gözlerinden yaş fışkıracak kadar kızarmış, güç bela kendini "Öğretmen Lyuda Yegorova" diye tanıtmıştı.

O sıralar Davidov, Nagulnov'a:

"Sen kendi ekibine Komsomol'dan gelen öğretmen hanımı alsana! Varsın genç kadın sınıf kavgası neymiş öğrensin. Görürsün..." demişti. Ama Nagulnov can sıkıntısıyla kaşlarını çatmış, uzun esmer parmaklarına bakarak:

"Sen onu kendi ekibine al! Bizim yaptığımız işlerde ona ihtiyaç yok. O kadın birinci sınıfı idare ediyor, çocuklardan birine iki verince kendisi de çocukla birlikte ağlıyor. Bu kızı Komsomol'a kim almış? Öyle Komsomol üyesi olur mu? Sulu gözlünün biri..." demişti.

Nesterenko ilk kez kaşlarını çattı, Davidov'a sitem eder gibi baktı:

"Ne gülümsüyorsun? Sana sorduğum soruda gülünecek ne var?" diye sordu.

Davidov o yersiz neşesinin nedenini kararsız bu tavırla açıklamaya kalkıştı:

"Bir şey yok canım! Laf olsun diye gülümsedim işte. O öğretmenle ilgili önemsiz bir olay hatırladım da. Çok çekingendir o öğretmen!"

Nesterenko saklamayı gerekli bulmadığı bir sinirle:

"Şimdi saçma şeyleri anmanın gereği yok, eğlencenin sırası değil," dedi. "O çekingen öğretmen kızın sizin köyde Komsomol üyesi tek kişi olduğunu hatırla önce. Böyle büyük bir köyünüz var da, bir tek Komsomol hücresi yok. Bu önemsiz bir şey değil ki. Bundan kim sorumlu? Önce Nagulnov, sonra sen; ikiniz! Ayrıca, sizinle ben de sorumluyum! Bir de gülümsüyorsun. Bu gülümsemeni hiç beğenmedim Semyon Davidov. Hem 'geciktirilmeden yapılması gereken işler var' gibisinden bahaneler ileri sürme. Partinin bize verdiği bütün işler aynı derecede önemlidir. Ama biz başarılı oluyormuşuz, olamıyormuşuz o ayrı mesele..."

Davidov artık yavaş yavaş öfkelenmeye başlamıştı. Ama yine de kendini tutmaya çalışarak:

"Sen Gremyaçiy Log'da bir gün kaldın yoldaş Nesterenko. Bu süre içinde işimizde ne kadar da çok aksaklık, yanlışlık, eksiklik görmüşsün! Üstelik benim özel hayatımı da öğrenmişsin. Ocak ayından beri burada olsaydın halimiz nice olurdu kim bilir! Öyle mi? O zaman yalnız şikâyetlerini söylemek için bir hafta konuşman gerekirdi," dedi.

Davidov'un son sözü Nesterenko'yu neşelendirmişti; onu dirseğiyle alaylı bir tavırla dürttü:

"Gel, bu işi başka yönünden ele alalım Semyon: Ben Gremyaçiy'e yalnızca konuk gelmeyip de sizinle el ele çalışmış olsaydım, yanlışlar daha aza indirgenecekti. Doğru mu söylüyorum?"

"Doğru olmasına doğru. Yanlışlar daha az olacaktı, ama yine de olacaktı. Sen Stalin değilsin ya! Sen de herkes gibi bazı hatalar yapacaktın. Biliyor musun, ben bazı hatalarımı görüyorum. Hepsini göremiyorum tabii; aynı zamanda hepsini birden düzeltemiyorum. En büyük kusurum budur doğrusu. Yazın, bir gün öğrenciler başöğretmenleri Şpın'la tarla faresi yakalamak için kırlara gitmişlerdi, yanlarından geçtim de durmayı gerekli bulmadım. O ihtiyar öğretmenin neyle geçindiğini, nasıl yaşadığını hâlâ öğrenemedim.

Sana daha kötüsünü anlatayım; kışın bana bir pusula göndermişti; kendisine bir araba odun yollamamı rica ediyordu. Gönderdim mi sanıyorsun? Ne gezer, unuttum. Başka işler aklımı da yüreğimi de çelmişti. Şimdi adam aklıma geldikçe utanıyorum! Komsomol meselesine gelince; bak bu konuda haklısın. Bu önemli işi gerçekten ihmal ettik. Bu konuda da suçlu olduğumu kabul ediyorum doğrusu."

Ama Nesterenko'yu böyle açıklamalarla yumuşatmak pek de kolay değildi:

"Yanlışlarını kabul etmen iyi bir şey! Demek utanma duygusunu daha yitirmemişsin. Yalnız sen bundan utanıyorsun diye Komsomol örgütü kendi kendine kurulmaz. Öğretmene de odun sağlamaz. Çalışmak, bir şeyler yapmak gerekiyor Semyoncuğum. Kabahatleri kabul edip kendini suçlamak yetmez."

"Ama her şey düzelecek, gerekenler yapılacak! Sana şerefim üzerine söz veriyorum. Yalnız Komsomol hücresini kurmak için bize yardım etmelisiniz, yani Bölge Komitesi olarak demek istiyorum. Bize bir iki delikanlı, bir de genç kız gönderin, hiç olmazsa geçici bir süre için bizde kalsınlar. Yegorova'ya gelince, doğru söylüyorum, o organizatör filan olamaz, işi altüst eder. O kız toprağın üstünde doğru dürüst yürümekten bile utanıyor; bu durumuyla gençlerle, üstelik bizim köyün gençleriyle dünyada baş edemez!"

Nesterenko ancak şimdi biraz memnun olmuş gibiydi:

"Bak, işte şimdi başka türlü konuşuyorsun. Komsomol meselesinde size yardım ederiz. Bu konuda sana söz veriyorum. Yalnız demin kendi kendini suçladın ya! Ben bu suçlamaya bir şey daha katmak istiyorum: Bir mayıs gününden önce bizim operatör sizden mal almak için iki araba istemişti, değil mi?"

"Evet istedi!"

"Neden vermedin?"

"Fırsat bulamadım. Biz o sırada hem sürüm hem de ekimle uğraşıyorduk. Bütün işler üst üste gelmişti. Alışverişi filan düşünecek durumda değildik."

"Demek iki arabayı olsun gönderecek vaktin olmadı öyle mi? Saçma! Yalan! Sen o iki arabayı tarlalardaki işleri hiç aksatmadan da kolayca gönderebilirdin, ama yapmadın, istemedin! 'Bu işi yapmazsam,

kolhozcular üzerinde ne gibi bir etkisi olur,' diye düşünmedin bile. Sonunda en çok gereken malları, sabunu, tuzu, kibriti, gazı almak için Gremyaçiy'in kadınları üstelik tam bayram arifesinde kasabaya kadar yaya gitmek zorunda kalmışlar! Bu işten sonra bizim Sovyet idaresi üzerine kendi aralarında neler söylediler acaba? Yoksa onların bu konuda ne düşündükleri senin umurunda değil mi? Biz seninle, halk Sovyet idaresine, gözümüz gibi koruduğumuz o idareye küfretsin diye mi bunca yıl savaştık? Hayır kardeşim, bunun için savaşmadık!"

Nesterenko bu son sözü söylerken ansızın hiç beklenmedik bir öfkeyle ve tiz bir sesle bağırmıştı. Ama sözünü fısıltıyla bitirdi:

"Bu kadar basit bir gerçeği bile aklın almıyor mu senin? Kendine gel sevgili arkadaşım! Gözlerini aç da etrafına bak."

Davidov parmakları arasındaki sönmüş bir izmariti ezip büzüyor, hiçbir şey söylemeden toprağa bakıyordu. Bütün hayatı boyunca duygularını hep yenmeye çalışmıştı. Hiç kimse ona hiçbir zaman 'fazla hassas' bir insan diyemezdi. Ama bu söz üzerine ansızın görünmeyen bir kuvvet onu itmiş gibi oldu. Nesterenko'ya sarıldı, hatta sert dudaklarıyla sekreterin tıraş görmemiş yanağına dokundu. Konuşmaya başladığı zaman sesi heyecandan titriyordu:

"Çok teşekkür ederim yoldaş Nesterenko! Çok çok teşekkür ederim! Sen iyi insansın! Seninle çalışmak çok rahat olacak, Korçjinskiy ile olduğu gibi değil. Gerçi bana çok acı söyledin, ama doğru sözlerdi bunlar. Yalnız, Allah aşkına benim güvenilmeyecek bir insan olduğumu sanma. Ne gerekiyorsa hepsini yaparım. Zaten hepimiz üzerimize aldığımız görevleri yapmaya çalışacağız. Bazı konuları yeniden gözden geçireceğim, şimdi epey düşünecek şeyim var! Bana inan yoldaş Nesterenko!"

Bu konuşma Nesterenko'yu da en az Davidov'u olduğu kadar etkilemişti. Ama o, duygularını hiç belli etmiyordu. Şimdi hiç de neşeyle bakmayan kahverengi gözlerini kısarak öksürüp duruyordu. Bir an sustuktan sonra ürperir gibi omuzlarını kaldırdı, yavaşça:

"Sana da diğer çocuklara da güveniyorum. Kendime nasıl güveniyorsam öyle güveniyorum! Bunu daima aklında tut Semyon Davidov. Bölge Komitesi'nde beni de müşkül duruma düşürme. Biz komünistler bir birliğin erleri gibiyiz, hiçbir şart altında, omuz omuza

durduğumuzu unutmamalıyız; zaten sen bunu pekâlâ bilirsin. Bundan böyle de aramızda tatsız konuşmalar olmasın. Allah belasını versin bu konuşmaların... Nefret ediyorum bunlardan! Ama ne yapayım ki, bazen böyle konuşmalar yapmadan olmuyor! Böyle biriyle konuştuktan, onu yerin dibine batırdıktan sonra gece rahat edebilir misin? Edemezsin. Bütün gece uyuyamazsın, kalbin sızlar durur..."

Davidov, Nesterenko'nun sıcak elini sıktı. Dikkatle yüzüne bakınca şaşırıp kaldı; yanında oturan adam sanki biraz önce hoş hikâyeler anlatan, her şeyin tatlı tarafını bulan, konuşkan, neşeli, her an dalaşmaya, güreşmeye hazır genç değildi. Yaşlı, yorgun bir adamdı. Nesterenko'nun gözleri sanki ihtiyar bir adamın gözleri gibi olmuştu. Dudaklarının iki tarafında derin kırışıklar belirmişti. Kemikli esmer yanaklarındaki hafif pembelik kaybolmuş, cildi sarıya dönmüştü. Bir an içinde biri gelmiş, Nesterenko'yu büsbütün değiştirmiş, yerine bir başkasını oturtmuş gibiydi. Genç adam oturdukları tümsekten güçlükle kalkarak:

"Eh, ben gideyim! Burada çok zaman harcadım!" dedi.

Davidov endişeyle:

"Hastalandın mı ne?" diye sordu. "Birden çökmüş gibisin..."

Nesterenko hüzünle:

"Nasıl da bildin!" dedi. "Sıtma nöbetim başlıyor! Bu hastalığa Orta Asya'dayken yakalanmıştım. Bir türlü kurtulamıyorum bu Allah'ın belasından..."

"Orta Asya'da ne arıyordun? Ne işin vardı orada?"

"Bir düşün bakalım, neden gittim dersin oraya? Herhalde armut toplamaya değil! Oradaki basmaçları* ortadan kaldırmaya gitmiştim. O işi başardım da kendi varlığıma yapışan şu derdi, sıtmayı bir türlü ortadan kaldıramadım. Doktorlar uğraşa uğraşa sonunda dalağıma musallat ettiler. Şimdi gel de kurtul! Bunları sana ne diye söylüyorum? İşte! Son olarak bir şey daha söylemek istiyordum: Bizim bölgede ihtilale karşı olanlar sinsi sinsi işe girişmişler; komşu bölgede de, Stalingrad bölgesinde de öyleymiş. Neye güveniyorlar budala herifler! Eşekler... Hani bir şarkı vardı, nasıldı? 'Sizi yeneriz, döveriz, yok ederiz,' dediler..."

* Basmaç: Orta Asya'da Sovyet yönetimine karşı gelenlere verilen ad.

Davidov şarkıdaki sözü tamamladı:

"Bizim de armut toplamıyordu ellerimiz..."

"Orası öyle ya! Ne olursa olsun tetikte olmak gerek. Eh, ne yapalım! Çok sevdiğim bir şeyden ayrılmak zorunda kalacağım. Madem seninle dost olduk, şu oyuncağı sana armağan etmek istiyorum. Belki gerekir de kullanmak zorunda kalırsın. Nagulnov'un bir hatırını sormuşlar... Sen de kendini koru. Sana yapacakları belki daha da kötü olur."

Ceketinin cebinden mat bir parıltıyla parlayan iki numara brovnig tabanca çıkardı, Davidov'un avucuna sıkıştırdı:

"Küçük bir şey ama, ne de olsa kendini savunmada keserden daha etkilidir."

Davidov kuvvetle Nesterenko'nun elini sıktı. Bu iş ona dokunmuştu. Söyleyecek sözcük bulamıyormuş gibi:

"Yoldaşça... Nasıl diyeyim... Evet, beni yoldaşça korumak istediğin için teşekkür ederim. Çok çok teşekkür ederim."

Nesterenko şakacı bir tavırla:

"Güle güle kullan!" dedi. "Yalnız dikkat et, kaybetme! Biliyorsun, savaşçılar yaşlandıkça dalgın olur..."

Davidov tabancayı pantolonun arka cebine sokarak:

"Sağ kaldıkça kaybetmem, kaybedersem kendim de öldüm demektir!" dedi.

Sonra birden tabancayı tekrar çıkardı, kararsız bir tavırla bir ona bir de Nesterenko'ya baktı:

"Yok yok! Bunu alamam... Sen bunu bana verince kendin silahsız kalıyorsun değil mi? Al bunu geri! Bana yararı olmaz."

Nesterenko, Davidov'un uzattığı eli hafifçe itti:

"Merak etme, bende yedek bir tane daha var. Bunu her gün yanımda taşıyordum. Ötekini gözümün bebeği gibi saklarım. O da bana armağandır. Üzerine adım bile kazınmıştır. Ne sanıyorsun sen? Ben orduda boşuna mı beş yıl savaştım, ha?"

Nesterenko bunu söylerken gülümsemeye çalışıyordu ama, hâlâ hasta, acı içinde olan bir insanın burukluğu vardı üzerinde. Yine ürperdi, omuzlarını kaldırdı, titremesini yenmeye çalışarak kesik kesik konuşmaya başladı:

"Dün akşam Şalıy senin kendisine verdiğin armağanla övünüp duruyordu. Ona konuk olmuştum. Süzme balla çay içiyor, hayattan, şundan bundan söz ediyorduk. Baktım, sandıktan senin kendisine verdiğin marangoz aletlerini çıkarmış. 'Ömrüm boyunca iki armağan almışımdır, biri benim kaşık düşmanından... Daha kızken, benim de delikanlı olduğum yıllarda, bana yan yan bakarak kendi eliyle yaptığı bir tütün kesesi vermişti. Bir de şu aletler! Bunları bana yoldaş Davidov, demircilikteki başarımın armağanı olarak verdi. Koca ömrümün sonuna kadar yalnız iki kez armağan aldım işte! Oysa is kokan uzun ömrüm boyunca kaç kere şu ellerimle demir dövdüm, sayısını Allah bilir. Onun için işte bu armağanlar aslında sandıkta değil, yüreğimin ta içinde duruyor' dedi. İhtiyar iyi adam! Güzel, uzun bir ömür yaşamış. Keşke kader herkese o yaşlı demircinin iri elleriyle insanlara yaptığı yararlı işleri yapmayı nasip etse... Gördün ya, verdiğin armağan benimkinden çok çok değerliymiş."

Kamptaki kulübeye hızlı adımlarla gidiyorlardı, Nesterenko artık iyiden iyiye titremeye başlamıştı. Batıdan yine yağmur geliyordu. Havanın bozacağını haber veren ilk yırtık bulutlar ta alçaktan ilerliyordu. Aşağıdan taze bir ot kokusuyla ıslak kara toprağın kokusu geliyordu. Bir ara bulutların arasından görünen güneş, tekrar bir bulutun arkasında kaybolmuştu. İki bozkır kartalı geniş kanatlarıyla serin rüzgâra çarpa çarpa ta yükseklere, gözle görülemeyecek kadar yukarılara doğru yükseliyordu. Yağmurdan önceki derin sessizlik yumuşak bir örtü gibi bütün bozkırı örtmüştü. Yalnız arada bir, tarla farelerinin yağmur yağacağını haber veren endişeli, keskin ıslıkları duyuluyordu.

Davidov ısrarla:

"Sen bizim kulübede biraz dinlen, sonra gidersin," diyordu. "Yola çıkarsan yağmura yakalanır, ıslanır, büsbütün hastalanırsın."

Nesterenko ise kararlı bir tavırla bunu kabul etmediğini belirtiyordu:

"Olmaz, saat üçte toplantımız var. Yağmur bana yetişmez, altımda aslan gibi at var!"

Elleri tıpkı ihtiyar bir adamın elleri gibi titriyordu. Buna rağmen atının bağlarını çözdü, eyerin altındaki örtüyü düzeltti, Davidov'u

kucakladı, sonra kendisinden hiç beklenmeyecek bir çeviklikle uzun süredir bekleyen atına bindi, içini çekerek hayvanı dörtnala kaldırdı:

"Yolda ısınırım!" diye bağırdı.

Kupriyanovna yumuşak nal seslerini duyunca yuvarlanan bir fıçı gibi kulübeden dışarı çıkmıştı. Üzüntüyle ellerini dizlerine vurarak:

"Gitti mi? Yemek yemeden nasıl yola çıktı?" diye söyleniyordu.

Davidov sekreterin arkasından uzun uzun bakarak:

"Hastalandı!" dedi. Kupriyanovna sızlanmaya başladı:

"Aman yarabbi! Böyle iyi biri gelir de insan karnını doyurmaz mı? Her halinden memur olduğu belliydi. Ama bana hiç de öyle yukarıdan bakmadı. Senin kıçında pireler uçuşurken adamcağız gelip yanıma oturdu, patates soymama yardım etti. O adam bizim Kazaklardan değil. Onlar nerede, bu nerede! Bizimkiler hiç yardım ederler mi insana! Onlar sadece habire atıştırmayı, bir de saçma sapan gevezelik etmeyi bilir. Aşçı kadına yardım etmek akıllarına bile gelmez! İstesen de yapmazlar. Oysa o yabancı adam bana öyle tatlı sözler söyledi ki! Öyle şefkatli, öyle yürekten gelen şeylerdi ki... Başkası yüz yıl düşünse böyle sözler bulamaz."

Kupriyanovna bunu söylerken böbürlene böbürlene kırmızı dudaklarını kısıyor, kırıta kırıta, yan gözle, 'acaba bu sözler ne gibi bir etki yapıyor' diye Davidov'a bakıyordu.

Ama Davidov onun söylediklerini duymuyordu bile. O anda biraz önce Nesterenko ile yaptığı konuşmayı enine boyuna düşünüyordu. Fakat Kupriyanovna bir defa konuşmaya başladı mı, artık kimse onu susturamazdı. Devam etti:

"Sen de Davidov, amma adamsın! Allah iyiliğini versin! Hiç olmazsa adam yola çıkıyor diye kulağıma fısıldasaydın ya! Ben de ne aptalmışım! Farkına varmalıydım. Anlayamadım bile. Gördün mü rezaleti! Herhalde 'Aşçı kadın bana görünmemek için kulübeye saklandı' diye düşünmüştür. Oysa ben özellikle ona karşı candan..."

Davidov yine susuyordu. Kupriyanovna ise bu yüzden durmadan konuşabiliyordu:

"Bir defa ata binişini gör! Haline bakarsan, ömründe atla ilişiği olmamış sanırsın, binişine bakarsan sanki at üstünde doğmuş kerata! Kımıldamıyor bile. Ah yavrum! Bir defa olsun sallanmıyor. Nereden baksan tam Kazak. Hem de eski Kazaklardan..."

Kadın bunları söylerken, hayranlıkla uzaklaşan atlının arkasından bakıyordu.

Davidov dalgın dalgın:

"O Kazak değil, Ukraynalı!" diyerek içini çekti.

Nesterenko gittikten sonra nedense içinde bir sıkıntı belirmişti. Kupriyanovna, Davidov'un sözlerini duyunca birden barut gibi ateş aldı:

"Sen onu git de nenene yuttur. Ben sana o adam bal gibi Kazak diyorum. Gözlerin görmüyor mu ne? Bir defa, daha uzaktan, ata binişinden, sonra da tavrından, giyiminden, kadına karşı davranışından özünün Kazak olduğu anlaşılıyor..."

Kadın bunu söyledikten sonra anlamlı bir bakışla:

"O adam gözünü budaktan esirgeyenlerden değil," diye sözünü bitirdi.

Davidov tartışmaya girişmemek için:

"Peki, peki. Senin dediğin gibi olsun. Madem Kazak diyorsun, peki, öyleyse Kazak olsun. Zaten olmuş olmamış, beni hiç ilgilendirmez..." dedi. "Ama iyi çocuk, değil mi? Onun için ne düşünüyorsun? Bu soruyu sana soruyorum, çünkü sen beni uyandırıncaya kadar onunla doya doya sohbet etmişsindir..."

Şimdi içini çekme sırası Kupriyanovna'ya gelmişti. Geniş göğsünü kabartarak öyle bir kuvvetle içini çekti ki, üzerindeki eski hırkanın dikişi koltuk altından boydan boya sökülüverdi. Kupriyanovna bir an sustu, sonra derin bir hüzünle:

"Öyle adamı mumla aramak gerekir," diye söylendi. Sonra öfkeyle kap kaçağı oradan oraya fırlatmaya, patırtı gürültü etmeye başladı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

DAVİDOV hiç acele etmeden geniş adımlarla yürüyordu. Tepeye çıkınca durdu. O sırada kimsenin bulunmadığı kampa, karşı yamaçta ta ufka kadar yayılan sürülmüş tarlalara baktı. Ne derlerse desinler, o üç gün var gücüyle çalışmıştı. Bu yüzden onları fazla çalıştırdığı için ne öküzleri nodullayan Varyuha, ne de Kondrat'ın öküzleri kendisine darılmalıydı. Ama ekim ayında gelip burasını görmek herhalde hoş bir şey olacaktı. Her tarafı kış buğdayının gür yeşil sürgünleri kaplayacak, sabahları üzerlerine gümüş kırağı düşecekti. Öğle vakti solgun mavi gökte alçaktan kayıyormuş hissini veren güneş çıktığı zaman, yağmur yağdıktan sonra olduğu gibi, her taraf gök kuşağının renkleriyle donanacak, en küçük çiy damlası bile soğuk sonbahar göğünü de, tüy gibi bembeyaz bulutları da, donuk güneşi de yansıtacaktı.

Bulunduğu yerden, uzaktan bakınca, sürülmemiş kısmı yeşil otlarla kaplı işlenmiş toprak, tıpkı siyah, büyük bir kadife örtü gibi önüne seriliyordu. Yalnız ta öbür ucunda, kuzeye bakan kenarında toprağın yüzeyine yakın killi bir tabakanın ortaya çıktığı yerde, boylu boyunca yer yer pas rengini alan kırmızımtırak, girintili çıkıntılı bir çizgi görünüyordu. Saban çizgilerinin üzerinde, demirlerin derinden çıkarıp yana doğru devirdiği kara toprağın kümeleri donuk donuk parlıyor, üzerlerinde ekin kargaları dönüp duruyor, sürülmüş tarlanın ortasında tıpkı bir kar çiçeği gibi tek başına kalmış mavi bir leke beliriyordu: Varya Harlamova artık hiçbir ilgi duymadığı işini bırakmış, başını önüne eğmiş, ağır ağır kampa doğru yürüyordu. Kondrat Maydannikov sürülmüş toprağın üzerine oturmuş sigara tellendiriyordu. Öküzleri nodullayacak kimse kalmayınca etraflarında sürüyle atsineği dolaşan hayvanlarla nasıl baş edebilirdi?

Varya tepede duran Davidov'u görünce durakladı. Hemen başındaki yazmayı çıkarıp ağır ağır sallamaya başladı. Bu sessiz, çekingen çağrı Davidov'un dudaklarında gülümsemeye neden olmuştu. O da kasketini sallayarak karşılık verdi. Sonra artık hiç arkasına bakmadan yürümeye başladı.

'Amma da kendi başına buyruk kız ha! Görünüşe bakarsan çok sevimli, çok cici; ama aslında şımarmış, başına buyruk bir kız olmuş. Ee, şımarık olmayan kız var mı ki?' diye düşünüyordu. 'Hiç kırıtmayan, sade bir tavırla konuşan kızlar var mı acaba? Böylesini ne hayatta, ne de rüyamda gördüm. Güzel bir kız on altısına ya da on yedisine basınca süslenmeye başlar, aklının erdiği kadar kendini daha güzel göstermeye çabalar. Sonra da yavaş yavaş erkekler üzerinde nasıl bir etki yaptığını ölçmeye koyulur. Bunu yapmayan yok! Bağrı yanık Varyuha da aklınca beni evcilleştirmek istiyor. Bana irade gösterisinde bulunuyor, ama bu işten bir sonuç alamayacak! Biz Baltıklılar kaçın kurasıyız! Şimdi neden kulübeye gidiyor sanki? Hem de acele etmeden, sallana sallana yürüyor. Demek onu oraya herhangi bir iş için Kondrat göndermedi. Sırf kendi isteğiyle, kendi sersemce genç kızlık kaprisleri yüzünden gidiyor. Belki de ben ekipten ayrılıyorum diye o da çıkıp gitmiştir, kim bilir? Bu doğru ise, kızın bu davranışı disiplinin tamamen mahvolduğunu, yok olduğunu gösterir. Eğer oraya gitmesi için akla yakın bir neden varsa, buyursun istediği kadar yürüsün! Ama laf olsun diye, kaprisine uyarak işini terk ettiyse, ilk ekip toplantısında gençliğine güzelliğine bakmadan adamakıllı sigaya çekmeli kızı! Toprak sürme işi oyuncak değil. Çalışacaksan doğru dürüst çalış demeli!'

Davidov bu son düşüncelerinin etkisi altında öfkeye kapılmıştı. O anda içinde garip bir ikilik vardı: Bir taraftan Varya'ya laf olsun diye işini bıraktığı için kızıyordu. Öte yandan, genç kızın sırf kendisini bir daha görmek üzere, geçici bir süre işini bıraktığını düşünmek, erkekçe gururunu okşuyordu...

Leningrad'taki arkadaşlarından biri gelmişti aklına. Onun gibi denizci olan genç adam, herhangi bir genç kızla ilgilenmeye başlayınca Davidov'u bir kenara çeker, ciddi tavır takınır, sanki bir tertip hazırlıyormuş gibi fısıldayarak:

"Semyon, düşmanla anlaşmaya gidiyorum! Eğer karşı duramazsam beni cenahlardan koru. Yenilirsem ve utanılacak bir geri çekilme hareketi yaparsam, n'olur kaçışımızı örtbas ediver..." derdi.

Davidov bu uzak anıyı zihninde canlandırınca gülümsedi. Hemen sonra da: 'Hayır, benim bu düşmana, bizim Varyuha'ya yaklaşmam doğru olmaz. O kız ne benim yaşıma göre, ne de tipime uygun. Zaten arkasından seğirtmeye kalksam kolhozcular benim çapkının biri, her şeyini kadına feda eden bir adam olduğumu sanır. Oysa çapkınlık nerede ben nerede? O Allah'ın belası Luşka'dan nasıl kurtulacağımı bilemiyorum. Hayır. Bu sevimli Varyuha'yı insan ancak gerçekten sevebilir. Onunla laf olsun diye vakit geçirmeye vicdanım razı olmaz... Temiz yürekli kızdır. Tıpkı hava güzel olduğu zaman doğan tertemiz bir gün gibi. Bana baktığı vakit de gözlerinde ne temiz bir anlam var. Madem daha doğru dürüst sevmesini öğrenemedim, bu işi kavrayamadım, boşuna kızın canını yakmamalıyım. Haydi bakalım denizci Davidov, bu işten kendini sıyır, hem de çabucak! Zaten ondan ne kadar uzak durursan o kadar iyi. Yalnız bana gücenmesin diye ona yavaşça bir iki çift söz söylemeli. Yoksa kırılır bana. Sonra da uzaklaşmalı...'

Davidov bunları düşünürken elinde olmayarak içini çekti. Gremyaçiy Log'da pek de düzgün kuramadığı özel hayatını, Bölge Komitesi sekreterinin karşısına çıkardığı sorunları düşündü. Sonra aklına yine Luşka geldi. Bu gemici düğümünü hiç acı duymadan nasıl çözebilirdi? Görünüşe bakılırsa Makar haklıydı: Ellerin, dişlerin çözemediği bir düğümü kesmek gerekirdi. Bu ne Allah'ın belası şeydi böyle?

'Ondan büsbütün ayrılmak bana zor gelecek, hem de çok zor!' diye söylendi Davidov. 'Ama neden? Niçin? Makar ondan bu kadar kolay kurtuldu da, ben söz konusu olunca iş neden bu kadar zor oluyor? Yoksa iradem mi yok? Böyle bir şey hiçbir zaman aklıma bile gelmedi! Olabilir ya! Hoş, belki bu iş Makar'a da kolay gelmemiştir de, adam sadece başkalarına durumunu belli etmemeye çalışmıştır, kim bilir! Evet, tabii öyle olmuştur. Ama Makar kendi duygularını saklayabilen bir adamdır. Ben ise saklayamıyorum. Bütün mesele burada işte! İş hemen anlaşılıyor...'

Davidov farkında olmadan epey yol yürümüştü. Yol kenarında, boy atmış bir fundalığın dibinde, gölgede yere uzandı, bir sigara tellendirdi. Sonra uzun süre: 'Nagulnov'a kim ateş etmiş olabilir?' diye düşündü durdu. Ancak canı sıkılınca tahmin yürütmekten caydı. 'Ona ateş etmeselerdi bile değişen bir şey olmayacaktı. Çünkü Kulakların mallarına el konduğundan beri köyde hâlâ bir iki alçağın bulunduğunu biliyordum. Makar'la bu işi bir görüşeyim, her şeyi etraflıca sorayım. O zaman belki düşüncelerim aydınlanır. Boşuna ne diye kafa yorayım şimdi!' diye düşündü.

Ayağa kalktı, yolu kısaltmak için ana yoldan saparak sürülmüş toprakların üzerinden yürümeye başladı. Daha yarım kilometre kadar bir yol almıştı ki, ansızın sanki gözle görülmeyen bir sınırın öbür tarafına geçmiş gibi oldu. Kendisini bambaşka bir çevrenin ortasında buldu. Artık çizmelerine sürülen salkım saçak yaban otlarının hışırtısı duyulmuyor, etrafta renk renk çiçekler görülmüyordu. Daha önce ortalığa yayılan çeşit çeşit baygın ot kokusu birden yok olmuştu. Kurşun renginde, çıplak, ölü bir toprak ta uzaklara kadar yayılmıştı.

Bu yorgun, bu acılı toprak, insana öylesine keder veriyor, öylesine yangından çıkmış bir toprağı andırıyordu ki, Davidov içinde bir huzursuzluk duydu. Etrafına bakınınca Biryuk vadisinin tepesindeki topraklara, Yakov Lukiç'in toplantılardan birinde sözünü ettiği el değmemiş topraklara geldiğini anladı. "Kafkasya'da Tanrı koca koca dağları kıvırmış, toprağı acayip bir şekilde kabartmış! Geçebilirsen geç! Peki, biz Gremyaçiy Kazaklarına neden böylesine kötü bir şeyi nasip etmiş bunu anlamıyorum? Bizi cezalandırmak için mi? Şu toprak en aşağı iki bin hektar eder. Ama Tanrı burasını öyle bir tuzlamış ki, ne sürebilirsin, ne ekebilirsin meret toprağı! Yüzyıllarca böyle el süremezsin işte! Yalnız baharda, o da çok kısa bir süre için hayvanların otlamasına yarar. Ondan sonra tükür üstüne, gelecek bahara kadar da buralara uğrama. Bütün yararı bu. Sadece on beş gün kadar, bizim köyün koyunlarını açlıktan ölmeyecek ölçüde besler, ondan sonra bu toprağın ancak raporlarımızda sözü geçer. Hem sorumluluğumuz altındadır, hem de üstelik çeşit çeşit kertenkeleye, bir sürü yılana yuva olur."

Davidov daha ağır yürümeye başladı. Tuzlu toprakta açılmış çukurların, ineklerle koyunların ayak izlerinden kalan derin oyukların etrafından dolaşıyordu. Bu çukurların içi hayvanların pürüzlü dilleriyle pırıl pırıl hale gelecek kadar yalanmıştı! Acı, tuzlu toprak bunların diplerinde külrengi damarlı mermere benziyordu.

İnsana hüzün veren bu ölü toprak, "Nemli Çukur"a kadar en aşağı beş kilometre boyunca uzayıp gidiyordu. Yer yer üzerinde duman rengi sazlar yer alıyordu ama, sıcaktan çatlamıştı, kupkuruydu. Tuzlu düzlükler bembeyaz görünüyor, yer yer terliyor, öğle güneşinin altında kasıp kavruluyor, üzerinden buğular kalkıyordu.

Ama bu verimsiz, yoksul toprağın üzerinde bile kendine göre bir yaşam vardı. Arada bir kırmızı kanatlı çekirgeler Davidov'un ayakları altından çıtırdayarak ileri doğru fırlıyor, toprakla aynı renkte, külrengi kertenkeleler sessizce kayıp gidiyor, tarla fareleri endişeyle birbirlerine ıslık çalıyordu. Bir şahin, bozkırın üzerinden, ta alçaktan, arada bir sazların arasında kaybolarak havada dönerken yana doğru eğile eğile uçuyor, kendilerine bir tehlike gelmeyeceğine inanmış görünen tarla kuşları Davidov'un yanlarına kadar gelmesinden korkmuyor, ona önem vermiyorlardı. Neden sonra isteksiz bir tavırla kanat çırparak havaya yükseliyor, gittikçe daha yukarılara gidiyor, süt mavisi rengindeki bulutsuz göğe gömülüyorlardı. Boğuk sesleri ta yükseklerden gelirken daha hoş duyuluyor, ötüşleri sürüp gidiyor, bir türlü dinmiyordu.

Bahar yaklaşırken karların arasından ilk otlar bittiği sıralar, tarla kuşları nedense çok sevdikleri bu ölü toprak parçasına geliyor, geçen yıldan kalma gevşek kümelerden yuvalar yapıyor, yavru çıkarıyor, sonbaharın son günlerine kadar bozkırları pek gür olmayan, ama yine de her insana çocukluktan beri hoş gelen sesleriyle çınlatıyorlardı.

Davidov az kalsın bir atın ayak izinden kalma küçük bir çukur içindeki ustaca örülmüş yuvaya basıyordu. Korkuyla hemen ayağını çekti, eğilip baktı; eski yuva terk edilmişti. Yanı başında yağmurlardan sonra birbirine yapışıp kalmış mini mini tüyler, küçük yumurta kabuğu parçaları duruyordu.

Davidov, 'Anlaşılan ana kuş yavrularını başka yere götürmüş. Küçük tarla kuşlarını seyretmek kim bilir ne kadar hoş olur. Ama nedense çocukluğumda herhangi bir yerde tarla kuşu yavruları gördüğümü hiç hatırlamıyorum,' diye düşündü. Dudaklarında acı bir gülümseme belirdi: 'En küçük böcekler, kuşlar bile yuva yapıyor, yavru yetiştiriyor, ben ise kırk yıldır şu dünyada tek başıma ömür çürütüyorum. Bir gün çocuk sahibi olmak nasip olacak mı onu da bilmiyorum. Evlenmeli mi, ne yapmalı bu yaşımda?'

Davidov hayalinde kendini evlenmiş, "mazbut" bir hayat yaşayan, yanında Kupriyanovna gibi bir kadın ve çok sayıda boy boy çocuk bulunan bir adam olarak canlandırınca, yüksek sesle güldü. Böyle fotoğrafları kasabaların fotoğrafçı vitrinlerinde kaç kere görmüştü! Durup dururken aklına gelen bu evlenme düşüncesi ona öylesine saçma ve gülünç göründü ki, elini salladı, sonra daha neşeli bir halde köye doğru yürüdü.

Köye gelince evine uğramadan doğru kolhoz idaresine gitti. Sabırsızlık içindeydi. Bir an önce Nagulnov'un başına gelenleri soruşturup öğrenmek istiyordu.

Kolhoz idaresinin ağılı yanında, tezeğin içinde tavuklar tembel tembel eşeleniyor; sundurmanın altında da derin düşüncelere dalmış bir ihtiyarı andıran, nedense Trofim ismi verilmiş bir teke hiç kımıldamadan duruyordu. Teke Davidov'u görünce hemen harekete geçti, meydan okuyormuşçasına sakalını salladı, olduğu yerde ayaklarını yere vurdu ve Davidov'un yolunu kesmek için ona doğru koşmaya başladı. Yarı yola gelince başını eğdi, seyrek bir süpürgeye benzeyen kuyruğunu, savaşmaya hazır olduğunu belli eden bir tavırla dikerek dörtnala koşmaya başladı. Niyeti o kadar belliydi ki, Davidov gülümseyerek sakallı kavgacının saldırısını karşılamaya hazırlandı. Gülerek, becerikli bir atılışla tekeyi kıvrık boynuzlarından yakaladı:

"Sen kolhoz başkanına böyle mi hoş geldin diyorsun ha? Şimdi çizmeli ayağımla kıçına bir tekme vurayım da gör! Kart kabadayı seni! Gel bakalım, şimdi büroya gidelim. Şukar Dede'nin ahbabı haydi, yürü! Seni tembel, seni kavgacı seni!"

Trofim birden uslanmıştı, Davidov'un sözlerine uyarak, yaramazlık etmeden acele acele yanında yürümeye başladı. Arada bir başını sallıyor, hâlâ Davidov'un elinde olan boynuzunu kurtarmaya çalışıyordu. Ama kapının önündeki ilk basamağa geldiklerinde birden fren yapmış gibi bütün ayaklarını gerip zınk diye durdu. Davidov da durunca, hayvan uysal bir tavırla başını ona doğru uzattı, cebini kokladı. Tuhaf bir hareketle dudaklarını kımıldatıp duruyordu.

Davidov sitem eder gibi başını sallıyor, onu utandırmaya, tekeye laf anlatmak için sesine daha dolgun bir ton vermeye çalışıyordu:

"Ah Trofim! Trofim! Artık yaşlandın, şimdi kolhozun emeklisisin, öyle değil mi ya! Hâlâ yaramazlıktan vazgeçmiyorsun ama! Dövüşmek için herkesin üzerine atılıyorsun! Bunu yapamayınca da ekmek dilenmeye başlıyorsun. Ayıp ama! Yanlış davranıyorsun. Hem ne kokluyorsun orada yine?"

Davidov cebinin içinde, tütün kesesiyle kibrit kutusunun altında kim bilir ne zamandan kalan kuru bir ekmek parçası buldu, üzerine yapışmış tütün parçacıklarını temizledi, nedense o ekmek parçasını kendisi de kokladı, sonra bu gösterişsiz armağanı avucunun üzerine koyarak elini uzattı. Teke başını eğerek bir şeyler istiyormuş gibi yumuşak bir tavırla baktı. Kıvırcık tüylerinin arasından görünen gözlerinde ihtiyar bir şeytanın kurnazlığı seziliyordu. Ekmeği hafifçe şöyle bir kokladı, beğenmediğini belli etmek için soludu, sonra gururlu bir tavırla arkasını dönüp gitti.

Davidov bozulduğunu belli eden bir sesle:

"Anlaşıldı, pek aç değilsin!" dedi. "Belli ki askerlik yapmamışsın. Yapsaydın bunu da bal gibi yerdin kerata! Neymiş efendim, ekmek azıcık tütün kokuyormuş! Amma da önemli... Damarlarında herhalde asil bir kan var, tembel herif! Yoksa bu kadar titiz olmazdın!"

Davidov kuru ekmeği bir kenara attı, loş taşlığa girip dökme demirden yapılmış kazandan bir maşrapa su alıp kana kana içti. Sıcaktan ne kadar bunaldığını, ne kadar yorgun olduğunu ancak şimdi anlıyordu.

Kolhoz idaresinde Razmiyötnov ile muhasebeciden başka kimse yoktu. Razmiyötnov, Davidov'u görünce gülümsedi:

"Geldin ha hizmet gönüllüsü! Oh, artık geldin ya üstümdeki yük kalkar. Bu köy işleri ne bela şeymiş! Allah vermesin! Bir bakarsın demircide kömür kalmamış; bir bakarsın bostandaki kuyunun çıkrığı bozulmuş, bir bakarsın bir şey istemeye gelen olmuş, daha onu savmadan bir başkası çıkagelmiş. Hayır kardeşim! Bu sinir bozucu iş benim karakterime göre değil! Ben burada daha bir hafta kalırsam bir tarafıma inme iner de millet beni seyretmeye gelir vallahi!"

"Makar nasıl oldu?"

"Yaşıyor!"

"Sağ olduğunu biliyorum kardeşim. Ama başındaki o eski yara izi ne oldu?"

Razmiyötnov yüzünü buruşturdu:

"Bir kurşun o eski yarayı açamaz. Kırk ikilik topla ateş etmediler ya! Eh, azıcık kafasını sallamış, çiziği votkayla yıkamış, yarım litrelik bir şişede ne kadar votka kaldıysa onu da midesine boşaltmış, olup bitmiş!"

"Peki kendisi nerede şimdi?"

"Ekibine gitti."

"Peki nasıl oldu bu iş?"

"Çok basit: Makar o gece açık pencerenin önünde oturuyormuş, bizim yeni okuma heveslisi Şukar Dede de masanın öbür tarafında... İşte o sırada biri Makar'a tüfekle ateş etmiş. Kimin ateş ettiğini Allah bilir! Yalnız bir şeyi kesin olarak biliyoruz; ateş eden acemiymiş, elinde de tüfek varmış."

"Bunu nereden çıkardınız?"

Razmiyötnov'un kaşları hayretle yukarı kalktı:

"Nereden çıkardınız ne demek? Sen otuz adımlık yerden karavana atar mıydın? Ertesi sabah gidip o yeri bulduk. Adamın ateş ettiği yeri. Boş kovandan anladık. Kendim ölçtüm. Tümsekten çite kadar yirmi sekiz adım vardı."

"Geceleyin otuz adımdan da hedefini şaşırabilir insan."

Razmiyötnov öfkeyle:

"Olur mu öyle şey?" dedi. "Ben olsaydım şaşırmazdım. Gel istersen deneyelim: Sen gece Makar'ın oturduğu yere otur, bana da bir tüfek ver; bir kurşunla tam kaşlarının ortasında delik açmazsam

adam değilim. Demek ateş eden aceminin biriymiş. Doğru dürüst nişan almasını bilmiyormuş."

"Olup bitenleri etraflıca anlatsana!"

"Peki, sırayla anlatayım: Gece yarısına yakındı, köyde silah sesi duydum. Önce bir tüfek sesi, sonra daha boğuk iki ses... Sanki biri tabancayla ateş ediyormuş gibi. Sonra yine tak diye bir tüfek daha patladı. Seslerden silahların çeşidi anlaşılıyordu. Hemen yastığımın altından tabancamı kaptığım gibi ayağa fırladım. Bir taraftan koşuyor, bir taraftan poturumu giymeye çalışıyordum. Öyle sokağa fırladım. Makar'ın evine doğru koşmaya başladım; silah sesleri oradan geliyordu. Günahını aldım adamın! Olur a, Makar bir budalalık etmeye kalkışır, diye düşünüyordum. Yıldırım gibi gittim. Kapıyı çalıyorum, açan yok. Kapı kilitli, içeride biri acı acı inleyip duruyor. Ne yapayım? Ben de kapıya şöyle bir iki omuz attım, sürgü kırıldı. Kendimi içeri attım, bir kibrit çakıp baktım, mutfakta karyolanın altından birinin ayakları görünüyor; tuttuğum gibi çekmeye başladım. Hay Allah! Karyolanın altından ciyak ciyak domuz yavrusu seslerine benzer sesler gelmez mi! Az daha oracıkta kalakalıyordum. Ama yine de ayakları çekmeye devam ettim. Sonunda o çektiğim adamı mutfağın ortasına kadar çıkardım, bir de baktım ki, o çektiğim adam değil, yani erkek değil! Makar'ın ihtiyar evsahibesi! Ona 'Makar nerede?' diye sordum. Kadın korkudan bir tek söz söyleyemedi! Makar'ın odasına koştum. Koşarken ayağım yumuşak bir şeye takıldı, yere düştüm. Tekrar ayağa fırladım. Ama içim şöyle bir yandı. 'Demek Makar'ı vurdular, öldürdüler. Yerde yatan o' diye düşündüm. Güç bela bir kibrit çaktım, baktım yerde Şukar Dede yatıyor. Bir gözünü kapamış, öteki gözüyle bana bakıyor. Alnı da yanağı da kan içindeydi ihtiyarın. Ona: 'Sen sağ mısın? Makar nerede?' diye sordum. O da bana: 'Andryuşa, evladım, Allah rızası için söyle bana, ben sağ mıyım değil miyim?' diye sordu. Sesi öyle yumuşamış, öyle incelmişti ki, gerçekten can çekişiyor gibiydi. Bunun üzerine onu sakinleştirdim: 'Ağzında dilin kımıldıyorsa, daha sağsın demektir. Ama ölü gibi kokmaya başladın' dedim. Acı acı ağlamaz mı: 'Herhalde ruhum tenimden ayrılıyor da ondan öyle

bir koku çıkıyor. Beni belki şu anda sağ görüyorsun ama, yakında öleceğim! Çünkü başımın içinde kurşun var' diyordu."

Davidov, sabırsızlıkla:

"Ne saçmalık bunlar?" dedi. "İhtiyarın yüzü neden kan içindeydi? Hiçbir şey anlamıyorum vallahi! Yoksa onu da mı yaralamışlardı?"

Razmiyötnov gülerek devam etti:

"Yok canım! Kimse yaralanmadı, kazasız belasız atlattılar. Anlatayım da dinle: Hemen gidip her ihtimale karşı kepenkleri kapadım, lambayı yaktım. Şukar geldiğim sıradaki gibi sırt üstü, hiç kımıldamadan yatıyordu. Yalnız bu sefer öteki gözünü de kapamış, ellerini de karnının üzerine koymuştu. Sanki tabuttaydı, tam bir ölü gibi! Bir ara incecik, nazik bir sesle: 'Allah rızası için git benim kaşık düşmanını getir, ölmeden önce onunla vedalaşmak istiyorum' diye yalvardı. Ona doğru eğildim, lambayı yüzüne tuttum..."

Razmiyötnov bunu söylerken kahkahalarla gülmek istiyordu ama, bu isteğini güçlükle bastırarak devam etti:

"Lambanın ışığında baktım, Şukar'ın alnının ortasına bir meşe tahtasından kopmuş büyücek bir kıymık saplanmış. Anlaşılan, kurşun pencerenin kenarından bunu koparıvermiş, kopan parça da fırladığı gibi Şukar'ın alnına saplanıvermiş. Ama yalnız derisini zedelemiş, o kadar. İhtiyar sersemliğinden onu kurşun sanmış, hemen kendini yere atmış. Sapasağlam adam durup dururken gözümün önünde neredeyse ölecekti. Ben ise gülmekten iki büklüm olmuş, bir türlü doğrulamıyordum. Tabii kıymığı çıkardım, ihtiyara da: 'Kurşunu aldım, kalk bakalım, boşu boşuna yatma oralarda. Yalnız bana söyle, Makar nerede?' dedim. Baktım, bizim Şukar Dede neşelendi, ama nedense ben oradayken kıvranıp durmasına rağmen yerden kalkmak istemiyordu. Geveze herif yattığı yerden de gevezelik edip duruyordu. 'Düşmanlar bana ateş edip de kurşun tam alnıma çarpınca ayaklarım yerden kesildi, kendimi kaybettim!' diye anlatıyordu. 'Bunun üzerine Makar hemen lambayı söndürdü; pencereden aşağı atladı, yok oldu gitti. Görüyor musun, dost dediğin böyle olur işte: Ben yerde yaralı yatıyorum, neredeyse öleceğim, o beni düşmanlar parçalasın diye bırakmış, korkudan kaçıyor. Andryuşa!

Ne olur, o kurşun var ya, hani az kalsın beni öbür dünyaya gönderiyordu, onu bir göster bana. Allah ömür verir de sağ kalırsam, bizim ihtiyara söylerim, tasvirlerin altına koysun onu. Ömrümün sonuna kadar bu işi unutmayayım diye.' 'Olmaz!' diye karşılık verdim. 'Kurşunu sana gösteremem. Bir defa kan içinde! Onu sana gösterirsem, belki yine kendini kaybedersin, neme gerek! Tarihe geçecek olan bu kurşunu Rostov'a göndereceğiz! Orada müzeye koysunlar.' Ben bunu söyleyince ihtiyar büsbütün sevindi, çevik bir hareketle yana doğru döndü; 'Bana bu kahramanca davranışımdan ötürü, yani düşmanlar üzerime atıldıkları zaman yaralandığım için belki de yukarıdakilerden bir madalya falan gelir. Ha, ne dersin Andryuşa?' diye sordu. İşte o zaman dayanamadım, fena halde kızdım. Tahtayı aldığım gibi eline sıkıştırdım. 'Al bakalım kurşununu!' dedim. 'Böylelerini müzeye falan koymazlar, tasvirlerin altında sakla. Haydi bakalım, şimdi de kuyunun başına! Kahramanlığının eserlerini iyice yıka, kendine çekidüzen ver. Leş gibi kokuyorsun be!' Şukar avluya çıktı, bir daha bana görünmedi. Biraz sonra da Makar geldi. Nefes nefeseydi, tıpkı tavşan kovalamış tazı gibi. Masanın başına oturdu, hiç konuşmuyordu. Ancak bir süre dinlendikten sonra kendine geldi: 'Vuramadım alçağı' dedi. 'İki defa ateş ettim, göz gözü görmüyor ki! Öyle bir karanlık var, kurşunlarımdan biri ağaç gövdesine saplandı, öteki de yandan geçip gitti. Oysa herif bir ara durakladı, bana tekrar ateş etti. O zaman sanki biri gömleğimden çekmiş gibi sarsıldım.' Makar bunu söylerken gömleğinin altını çekti. Baktım, gerçekten gömleğin sağ tarafında, belin biraz yukarısında bir kurşun deliği vardı. Kendisine ateş edeni tanıyıp tanımadığını sordum. Güldü: 'Ben baykuş muyum?' dedi. 'Karanlıkta yalnız baykuş görür. Ama bir tek şey biliyorum, adam gençti. Bunu çok çevik olmasından anladım. Yaşlı adam öyle çabuk koşamaz. Ona yetişeyim dedim ama, imkân var mı? Atlı olsa yine de ona yetişemezdi!' O zaman Makar'a: 'Böyle tehlikeli bir şeyi nasıl göze aldın? Kaç kişi olduklarını bilmeden, sana ateş edenin peşinden koşulur mu? Ya çitin öbür tarafında o herif gibi iki kişi daha seni bekleyip yakalasalardı, o zaman ne olacaktı? Zaten bir kişi daha olsaydı, o biraz daha yaklaşmanı bekler, seni yakından vurabilirdi' dedim. Ama Makar'a laf anlatabilir

misin! 'Yani sence ne yapmalıydım? Lambayı söndürüp karyolanın altına mı saklanmalıydım?' dedi. İşte olup bitenler bunlar... Makar o kurşundan bir tek zarar gördü: Nezle oldu..."

"Nezle mi oldu? Bu da nereden çıktı?"

"Ben ne bileyim! Kendisi öyle diyor. Ben de buna şaştım ya... Ne gülüyorsun. Sahiden, herif ona ateş ettiğinden beri şiddetli bir nezlesi var. Burnu musluk gibi akıyor. Mitralyöz gibi de habire aksırıp duruyor."

Eskiden alaylarda yazıcılık yapmış ihtiyar bir Kazak olan muhasebeci, somurtkan bir tavırla:

"Ne cahiller arasında kaldık!" diye söylendi!

Zamanla çerçevesi kararmış gözlüğünü alnına doğru iterek, soğuk bir tavırla:

"Yoldaş Nagulnov, bunu söylemekle yalnız kendi bilgisizliklerini, cahilliklerini ortaya koyuyorlar," dedi.

Razmiyötnov güldü:

"Bugün her şey, o biçim cahillerin başına geliyor! Hepimizin yerine onlar terliyor," dedi. "Bak, sen kültürlü adamsın, hesap tahtasını tıkır tıkır işletiyorsun. Her harfi yazarken çizgileri kıvırıyor, yazını süslü yazıyorsun, ama her nedense sana ateş eden olmadı, Nagulnov'a ateş edildi. Öyle değil mi ya?"

Sonra Davidov'a döndü:

"Sabah erkenden gidip onu ziyaret ettim," diye devam etti. "Baktım, sağlık memuruyla öyle bir tartışmaya girişmişler ki... Artık hiç kimse onları ayıramazdı. Sağlık memuruna göre Makar'ın nezlesi, gece açık pencerenin önünde cereyanda kalmış olmasından ileri geliyor. Makar ise, ille de kurşunun burnundaki bir siniri zedelediğini, bu yüzden nezle olduğunu söyleyip duruyordu. Sağlık memuru: 'Madem kurşun kulağının üzerinden geçip sadece şakağını yaladı, nasıl oluyor da burnunuzdaki siniri zedeleyebiliyor?' diye sordu. Makar ona şöyle cevap verdi. 'Orası seni ilgilendirmez. Nasıl zedelediyse zedeledi. Zedeledi ya, sen ona bak! Senin işin, bu asabi nezleyi tedavi etmek! Bilmediğin şeyler hakkında saçma saçma konuşmak değil!' Makar öyle inatçı ki! Keçi gibi! O sağlık memuru olan ihtiyar desen, daha da aksi. Makar'a: 'Siz kafamı öyle saçmalıklarla

meşgul etmeyin!' diyordu... 'Örneğin insanın sinirden yalnız bir şakağı oynar, ikisi birden oynamaz. Yine sinirden yalnız bir yanağı oynar. İkisi birden oynamaz. Eğer sizdeki nezle sinirden geliyorsa, neden yalnız burnunuzun tek deliği değil de ikisi birden musluk gibi akıp duruyor? İş meydanda! Soğuk aldınız da ondan!' Makar bir süre sustu. Sonra: 'Bana bak tabur hekimi! Ömründe hiç kimse senin kulağına şöyle bir yumruk attı mı?' diye sordu. Bunun üzerine ben, her ihtimale karşı Makar'ın elini yakalamak için yanına oturdum. Sağlık memuru ise, ondan gittikçe uzaklaşıyordu. Hatta arada bir kapıya bile bakıyordu. Yine de kararsız bir tavırla: 'Hayır, Allah korusun! Öyle bir şey olmadı. Neden sordunuz?' dedi. Makar devam etti: 'Şimdi ben senin sol kulağına bir yumruk atsam, yalnız tek kulağın mı vınlar? Bir deneyelim de bak! Emin ol, her iki kulağında öyle bir çanlar çalmaya başlar ki, kendini kilisede, paskalya yortusunda sanırsın!' Sağlık memuru iskemlesinden kalktı, yan yan kapıya doğru ilerledi. Makar ise: 'Kızma canım! Otur şu iskemleye! Seni dövmeye niyetim yok. Bunları sana düşüncemi anlatmak için, örnek olsun diye söyledim, anladın mı?' dedi. Sağlık memurunda kızıp bağırmak nerede? Bir şeycik yapacak hali var mıydı? Kendini kurtarmak için kapıya doğru ilerlemişti. Ama Makar öyle deyince tekrar iskemlenin kıyıcığına ilişti. Yine de arada bir kapıya bakıp duruyordu. Makar elini yumruk yaptı, adamı sanki ömründe ilk defa görüyormuş gibi şöyle bir gözden geçirdi, sonra: 'Ya suratına şunu yapıştırırsam, o zaman ne olacak?' dedi. Sağlık memuru yine yerinden kalktı, yine kapıya doğru çekildi. Bir taraftan kapının tokmağını tutuyor, öte yandan: 'Saçma saçma şeyler uyduruyorsunuz!' diye söyleniyordu. 'Sizin o yumruklarınızla tıp bilimi arasında hiçbir ilgi olmadığı gibi, tıbbın sinirlerinizle de ilişiği yoktur.' Makar inat etti: 'Olmaz olur mu? Öyle bir ilişiği var ki!' dedi. Sonra yine sağlık memuruna oturmasını rica etti. Büyük bir nezaketle adamı tekrar yerine oturttu. Bu sefer sağlık memuru durup dururken fena halde terlemeye başladı. Çok gecikmiş olduğunu, bir an önce viziteye çıkması gerektiğini söyledi. Ama Makar, 'Hastalar birkaç dakika daha bekleyebilir!' dedi. Aynı zamanda da tartışmayı devam ettir-

mek istediğini söyledi. Üstelik tıp konusunda sağlık memurundan en az beş misli fazla bilgi sahibi olduğunu ispat edeceğini bildirdi."

Davidov yorgun bir tavırla gülümsüyor, muhasebeci eliyle ağzını kapamış, ihtiyarlar gibi alçak sesle gülüyordu; buna karşılık Razmiyötnov bütün ciddiliğiyle devam ediyordu:

"Makar ondan sonra: 'İşte ben ikinci kez şuracığına, aynı yere bir yumruk atarsam, sanma ki yalnız sol gözünden yaş fışkırır. İkisinden de fışkırır! Tıpkı olgun bir domatesten su fışkırır gibi. Buna inan. Asabi nezle de öyledir işte; sol delik akmaya başladı mı, sağ delik de akar. Anladın mı?' dedi. Sağlık memuru bu sefer cesaret bulmuştu: 'Rica ederim ukalalık etmeyin, tıptan hiçbir şey anlamıyor, üstelik benim size yazdığım damlalarla kendinizi iyi etmeye çalışıyorsunuz!' dedi. İşte o zaman Makar yerinden öyle bir fırladı ki, az kalsın başı tavana değiyordu. Avazı çıktığı kadar; 'Ben mi tıptan anlamıyorum? Seni ihtiyar tenkiye aleti seni! Ben Alman savaşında dört kere yaralandım, iki kere kafatasım yarıldı, bir kere zehirli gazla zehirlendim; bağımsızlık savaşında üç defa yara aldım, otuz sahra hastanesinde, büyük şehir hastanelerinde, kliniklerde ömür çürüttüm. Bir de bana tıptan bir şey anlamıyorsun diyorsun ha? Sen hangi profesörlerin beni tedavi ettiğini biliyor musun müshil tozu! Sen bana bakan doktorları, bilim adamlarını rüyanda bile görmemişsindir!' diye bağırmaya başladı. İşte o zaman sağlık memuru çileden çıktı. O cesareti nereden buldu ben de bilmiyorum. Makar'a öyle bir bağırmaya başladı ki: 'Belki sizi gerçekten bilim adamları tedavi etmiştir, ama siz, sayın bay, tıp alanında cim karnında nokta bile sayılmazsınız!' dedi. Makar da ona şöyle karşılık verdi: 'Ben cim karnında bir nokta isem, sen de sıfır çarpı sıfırsın! Senin bildiğin tek şey, yeni doğan bebeklerin göbeğini kesmek, bir de ihtiyarların fıtığını tedavi etmek; hepsi o kadar! Sinir denilen şeyden ne anlarsın? Eşek hoşaftan ne anlar? Hiç! İşte sen de sinirlerden o kadar anlarsın. Bu ayrı bir bilim dalı! Senin bu konularda bir parçacık bile bilgin yok...' Böylece birbirlerine söz ata ata sonunda iyice kapıştılar. Sağlık memuru, Makarov'un odasından neredeyse top gibi yerlerde yuvarlanarak çıktı. Fena halde bozulmuştu. Makar azıcık durulduktan sonra bana: 'Sen idare binasına git. Ben biraz şurada

kendi kendimi iyi etmeye çalışayım... Burnumu yağla ovarım, bir şeyciğim kalmaz! Hemen gelirim,' dedi. Ama bir saat sonra daireye nasıl geldiğini bir görseydin Davidov! Burnu kocaman, mosmor olmuştu. Patlıcan gibiydi. Hem aşağı doğru sarkmıştı, hem de biraz yana doğru dönüktü. Makar, ovayım derken herhalde kemiğini eğriltmişti. Üstelik öyle bir kuyruk yağı kokuyordu ki! Bu koku her tarafa yayılıverdi: Artık kendisi için nasıl bir tedavi çaresi bulduğunu anla! Ona şöyle bir baktım; inan olsun gülmekten patlayacaktım. Berbat etmişti kendini!.. 'Bunu nasıl yaptın?' diye sormak istiyordum ama, gülmekten soramıyordum. Bana fena halde kızdı. 'Ne gülüyorsun? Sersem budala! Açıkta bir şey mi gördün? Nedir? Ne sırıtıp duruyorsun?' Neye sevindin öyle Trofimoğlu! Sendeki akıl bizim teke Trofim'in aklı kadar etmez! Yine de kendini adam sanıyorsun da, doğru dürüst kişilerle alay etmeye kalkıyorsun!' Bunları söyledikten sonra tavlaya doğru yürüdü, ben de peşinden gittim. Baktım Makar bir eyer alıp küçük yağız ata vurdu, hayvanı tavladan çıkardı. Hiç de konuşmuyordu. Belliydi ki, onu görür görmez gülmemi affetmiyordu. Hâlâ kızıyordu. 'Nereye gidiyorsun?' diye sordum. Somurtkan bir tavırla: 'Cehennemin dibine! Zebanilerle sana yer hazırlamaya!' dedi. 'Ben sana ne yaptım?' diye sordum, karşılık vermedi. Ben de onu geçirmeye gittim. Ta evine gelinceye kadar hiç konuşmadık. Kapının önünde hayvanın dizginlerini bana fırlattı, kendisi içeri girdi. Baktım, biraz sonra geri dönüyor; omzuna silahını asmıştı, bunu da usule uygun olarak kınına sokmuş ve belindeki kemere bağlamıştı. Elinde de bir havlu vardı."

Davidov hayretle:

"Havlu mu? Ne yapacakmış havluyu?" diye sordu.

"Sana söyledim ya, şiddetli bir nezlesi vardı diye. Öyle bir nezle ki mendil dayandıramıyordu... Gelgelelim, Makar bozkırda bile bizim gibi burnunu yere sümkürmekten utanıyor."

Razmiyötnov bunu söylerken alaylı bir tavırla gülümsedi:

"Artık onu öyle olağan bir adam sayamayız değil mi? Ne de olsa bir defa İngilizce öğreniyor! Öyle bir adam hiç görgüsüzce bir davranışta bulunur mu? İşte havluyu onun için, mendil yerine almış! Ona: 'Başındaki yarayı sarsaydın daha iyi ederdin Makar!' diyecek

oldum, öfkelendi. Başladı bağırmaya: 'Yara mı o? Serseri! Baksana, görmüyor musun? Basit bir çizik. Yara sayılır mı bu? Ben kadın mıyım ki öyle basit şeyler için nazlanacağım! Ekibin çalıştığı yere kadar giderim. Rüzgâr onu yolda kurutur, üstünü de toz kaplar, olur biter... Acı patlıcanı kırağı çalmaz! Sen de el âleme öğüt vereceğine, bas bakalım buradan. Başkasının işine burnunu sokma.' Gördüm ki sağlık memuruyla kavga ettikten sonra bir de benim kendisine gülmeme pek öfkelenmişti. Bu yüzden laf dinlemiyordu. Yine de ona, tabancasını herkesin kolayca görebileceği gibi tutmamasını usulca söyledim. Dinler mi hiç! Beni öyle bir kalayladı ki! Sonra: 'Ya... Her önüne gelen köpoğlu bana ateş etsin, ben ise elimde sapanla dolaşayım öyle mi? Bu tabancayı sekiz yıldır cebimde taşıdım. Kaç kere cebimi deldi! Artık yeter. Bundan böyle açıkça taşıyacağım işte! Çalınmış tabanca değil ki. Kan dökerek kazandım! Sen onu bana boşuna mı verdiler sanıyorsun? Hem de kabzasında üzeri yazılı gümüş bir levha var. Saçmalıyorsun oğlum! Hem bak yine başkasının işine burnunu sokmuş oluyorsun!' dedi. Bu son sözü oldu. Atına atladı, çekip gitti. Köyden çıkıncaya kadar ta uzaktan havluya nasıl sümkürdüğü duyuluyordu. Sanki boru öttürüyor gibiydi. Sen ona tabanca meselesini söyle, olmaz mı Semyon! Öyle el âlemin gözü önünde tabanca taşıması doğru değil. Herhalde senin sözünü dinler!"

Davidov artık Razmiyötnov'un son sözlerini anlamıyor gibiydi. Dirseklerini masaya, yanaklarını da avuçlarına dayamış, masanın üzerindeki çizgilere, mürekkep lekelerine bakıyordu. Arjanov'un sözleri aklına gelmişti:

"Eh, diyelim ki Yakov Lukiç Kulak'tır. Yine de bu işte neden başkasından değil de ille ondan şüphelenmem gerekiyor? Kendisi tüfek kullanmaz! O iş için artık ihtiyarladı. Sonra, bunu yapmayacak kadar da akıllı. Hem Makar, yanından kaçanın genç, çevik bir adam olduğunu, çabuk koştuğunu söylemiş. Peki ya Lukiç'in oğlu da, sevgili babacığı ile birlikse? Ama elde sağlam bir ipucu yokken Yakov Lukiç'i kolhozun idare müdürlüğünden ayıramayız. Böyle bir şey yapacak olursak, bazı tertipçilerle ilişiği varsa bile, onu sadece ürkütmüş oluruz. Üstelik başkalarını da korkuturuz... Sonra... Lukiç böyle bir işe tek başına kalkışmaz, akıllı heriftir. Tek başına böyle bir

şeyi dünyada göze almaz! Demek ki ona eskisi gibi davranmalı, kendisinden şüphelendiğimizi belli etmemeliyiz. Yoksa her şey mahvolur! Oysa şimdi oyuna aslar girmiş oluyor. En yakın zamanda bölgeye gitmeli, oradaki parti sekreteriyle konuşmalı. Sonra GPU'nun müdürüyle de görüşmeli. Bizim GPU sinek avlıyor! Oysa burada geceleri tüfekle bizleri avlamaya çalışıyorlar... Bugün Makar'a, yarın bana ya da Razmiyötnov'a ateş ederler! Yok kardeşim, bu iş kötü. Bunlara engel olmazsak, alçağın biri üç günde üçümüzü de temizleyebilir. Yine de o Lukiç'in ihtilale karşı bir oyuna katılacağını hiç sanmıyorum ya! O her şeyi öyle bir hesap eder ki! Doğrusu bu! Hem bundan ne elde edebilir? Şimdi kolhozun idare müdürüdür, yönetim kurulu üyesidir. Bir sıkıntısı yok, doğru dürüst yaşıyor. Hayır! Eskiye özlem çektiğine bir türlü inanamıyorum! Zaten eskiye dönüş yok artık! Bunu anlaması gerek. Komşu devletlerden biriyle şu anda savaş halinde olsaydık, belki o zaman harekete geçerdi ama, şimdi onun böyle bir işe gireceğini sanmıyorum..."

Davidov'un bu endişelerini Razmiyötnov dağıttı. Arkadaşının çökmüş yüzüne uzun uzun baktıktan sonra, ciddi bir tavırla:

"Sen bugün kahvaltı ettin mi?" diye sordu.

Davidov dalgın dalgın:

"Ettim, ne olacak?" diye karşılık verdi.

"Hiç. Öylesine zayıflamışsın ki, şaşmamak elde değil! Bir deri bir kemik kalmışsın! Avurtların dışarı çıkmış, onlar da güneşte kapkara olmuş."

"Sen yine eski hikâyelerden mi söz edeceksin yoksa?"

"Hayır, sahi söylüyorum, çok zayıflamışsın! İnan bana."

"Kahvaltı etmedim, edemedim! Zaten canım da istemiyor. Baksana, sabahleyin başlayan sıcak devam edip duruyor."

Razmiyötnov:

"Ama benim karnım acıktı! Haydi gel Syoma, gidip bir şeyler atıştıralım," dedi.

Davidov canı sıkılarak razı oldu. Beraberce avluya çıktılar. Yüzlerine bozkırdan keskin bir pelin kokusu getiren sıcak, kuru bir rüzgâr çarptı. Avlunun bahçesine geldiklerinde Davidov durakladı:

"Sen kimden şüpheleniyorsun Andrey?"

Razmiyötnov omuzlarını kaldırdı. Ağır ağır ellerini iki tarafa açtı:

"Ben ne bileyim? Kaç defa bunu düşündüm, aklıma bir tek kişi olsun gelmedi. Köyde ne kadar Kazak varsa, hepsinin üzerinde ayrı ayrı durdum, şöyle akla uygun hiçbir sonuç çıkaramadım. Şeytanın işi yok, gelmiş, böyle bir bilmeceyi karşımıza çıkarmış, işin yoksa kafa yor bakalım... Bölge GPU örgütünden bir arkadaş geldi; Makar'ın evinin etrafında döndü dolaştı, Makar'ı, Şukar Dede'yi, Makar'ın evsahibesini, beni sorguya çekti, kurşunun kovanını gözden geçirdi. Hani bir kovan bulmuştuk ya, onu! Ama üzerinde herhangi bir ipucu yoktu. Adam baktı baktı: 'Sizin köye düşmanın biri sokulmuş!' dedi. Makar ona: 'Bak bunu iyi bildin! Bu yaşta bu zekâ, hayret doğrusu! Sana hiçbir dostun ateş etti mi? Sen beni dinle, pılını pırtını toplayıp çek arabanı buradan! Biz de işimizi sensiz hallederiz!' dedi. Aptal herif, hiçbir şey söyleyemedi. Yalnız bir iki defa burnundan soludu, sonra atına atladığı gibi gitti."

Davidov, Razmiyötnov'u sınamak için:

"Ne dersin? Ostrovnov böyle bir iş yapmış olamaz mı?" diye sordu.

Ama elini kapının sürgüsüne atmış olan Razmiyötnov öylesine şaşırdı ki, birden kolunu aşağı indirdi, sonra gülmeye başladı:

"Sen aklını mı kaçırdın Allah aşkına? Yakov Lukiç mi yapacak bunu? Böyle bir şeye neden girişsin? Söylesene bana! Bir neden göster. O adam kağnı gıcırtısından bile korkar. Böyle bir saçmayı aklına nasıl getirirsin bilmem ki! Kafamı kessen bu işi onun yaptığına inanmam! Kimi istersen söyle ama, o hiçbir zaman böyle bir şey yapmaz!"

"Peki, oğluna ne dersin?"

"O da yapmaz. Yine yanlış bir hedef seçmiş olursun kendine. Sen öyle rastgele herkesi ileri sürmeye başlarsan bana da sıra gelebilir... Hayır... Bence bu bilmecenin çözümü çok daha karışık. Bu işin kilidi şifreli, öyle kolay açılmaz!"

Razmiyötnov cebinden tütün kesesini çıkardı, bir sigara sardı: Sonra hazırladığı bildiriyi hatırladı. Daha geçenlerde kaleme almıştı. Bildiride ev kadınlarının peçeleri gündüz yakmaları, erkek-

lerin de sokakta sigara içmeleri yasak ediliyordu. Canı sıkılarak sigarayı elinde ezdi. Davidov'un kendisine hayretle baktığını görünce, sanki kendisinin değil de bir başkasının yaptığı işten şikâyet ediyormuş gibi:

"Saçma emirler çıkarıyorlar!" dedi. "Avluda sigara içmek yasakmış. Gel bizim eve gidelim, orada rahat rahat içeriz!"

• • •

Razmiyötnov'un ihtiyar annesi, sofraya Davidov'un her gün yemekten bıktığı buğday lapasını koymuştu. Lapanın üzerinde, fakir ailelerin yemeklerindeki gibi incecik bir yağ tabakası vardı. Ama kadın bostandan bir çanak dolusu taze salatalık getirince, Davidov memnun oldu. İştahla iki salatalık yedi; bunlar öylesine toprak, öylesine güneş kokuyordu ki, genç adam onları yedikten sonra bir maşrapa da meyve suyu içti. Sofradan kalkarken:

"Sağ ol teyze," dedi. "Adamakıllı doyurdun bizi! Hele salatalıklar için ayrıca teşekkür ederim. Bu yıl senin elinden taze salatalık yedim. Ne taze, ne körpe şeylerdi. Doğrusu bu!"

Konuşkan, şefkatli ihtiyar kadın üzgün bir tavırla elini yanağına bastırarak:

"Senin evinde salatalık nereden olsun zavallı oğlum. Sen evli değilsin ki!" dedi.

Davidov gülümsedi:

"Daha evlenmeye vakit bulamadım!"

"Evlenmeye vakit bulamazsan taze salatalık da yiyemezsin. Salatalığı sen ekip sulayacak değilsin ya!.. Benim Andryuşka'm da kansız kalmıştı. Annesi olmasaydı açlıktan ölürdü. Ama bir insanın annesi olursa ne yapıp edip karnını doyurur. Size bakıyorum da içim kopuyor. Andryuşka da bekâr, Makarka da, sen de... Kuzum üçünüz de utanmıyor musunuz? Köyün ortasında koç gibi sapasağlam dolaşıyorsunuz da, bir türlü kendinize uygun karı bulamıyorsunuz! Hiçbiriniz de evlenmeyecek misiniz? Ayıp vallahi! Başka bir şeycikler demem!"

Razmiyötnov gülerek annesiyle şakalaştı:

"Bize kimse varmıyor anneciğim!"

"Daha beş yıl bekâr dolaşırsanız, o zaman gerçekten kimse varmaz size. Öyle sizin gibi karta kaçmış adamları hangi karı alır? Hiçbiri. Artık genç kızlardan söz etmiyorum, sizin kızlara talip olacak yaşınız çoktan geçti."

"İşte görüyorsun ya, sen kendin söylüyorsun. Kızlara göre ihtiyarladık, dulları da biz istemiyoruz. Başkasının çocuklarını mı besleyeceğiz? Bizde o göz var mı?"

Razmiyötnov hep şaka yapıyordu. Bu konuşma kendisi için bir yenilik değildi ama, Davidov buna alışmamıştı. Susuyor, nedense içinde bir huzursuzluk duyuyordu.

Kendisini candan ağırlamış olan evsahiplerine teşekkür etti, vedalaşıp demirci atölyesine gitti. Kontrol ekibi gelmeden önce, hasat için tamir edilmiş biçme makinelerini, tırmıkları kendi gözüyle görmek istiyordu. Kaldı ki, bu tamir işinde bir parçacık da onun çabası olmuştu...

ONUNCU BÖLÜM

DAVİDOV köyün en ucunda bulunan eski demirci atölyesine yaklaşır yaklaşmaz tanıdık sesler, kokularla karşılaştı: İpolit Sidoroviç'in elindeki çekiç, sahibinin her hareketine uslu uslu uyarak eskisi gibi oraya buraya vuruyor, etrafı çınlatıyor, artık ömrünü tamamlamaya yüz tutmuş eski körüğün astımlı bir hastanın iç çekişlerine benzeyen sesi ta uzaklardan duyuluyor, ardına kadar açık kapıdan eskisi gibi genzi yakan bir kömür kokusuyla Davidov'un bir türlü unutamadığı kızgın demir kokusu geliyordu.

Etrafında başka yapı bulunmayan demir atölyesinin önünde kimse yoktu. Her taraf bomboştu. Biraz ilerideki toprak yoldan bir toz ve pazı kokusu geliyordu. Sazla örtülü, hafifçe aşağı doğru çökmüş, üstü de kocaman bir kalasla bastırılmış damın üzerini yaban keneviriyle otlar bürümüştü. Bir sürü serçe orada harıl harıl uçuşup duruyordu. Bu serçeler her zaman, kışın bile, eski demirci atölyesinin saçakları altında yaşardı. Hiç kesilmeyen cıvıltıları, çekicin etrafı çınlatan sesiyle örsün tok sesine karışırdı.

Şalıy, Davidov'u eski bir arkadaş gibi karşıladı. Bütün günlerini henüz delikanlılık çağında olan çırağı ile baş başa geçirmekten canı sıkılıyordu. Belliydi ki, Davidov'un gelişine candan sevinmişti. Cildi kalınlaşmış demir gibi sert elini ona uzatarak gür bir sesle, neşeli neşeli:

"Çoktandır bize hiç uğramadın başkan! Proletaryayı unutuyorsun! Ne yapıyoruz, ne ediyoruz diye gelip sorduğun yok! Öyle anlaşılıyor ki, senin de burnun büyüdü. Söyle bakalım, buraya yalnız beni görmeye mi geldin? Hiç sanmıyorum. Sen buraya biçme makinelerini görmeye geldin! Ben seni o kadar iyi tanırım ki oğlum. Neyi niçin yaptığını hemen anlarım. Hadi, gel gidelim, bak bakalım. Hepsini geçit törenine hazırlanan Kazaklar gibi yan yana diz-

dim. Gidelim! Yalnız, ona buna ille de kusur bulmaya çalışmadan gözden geçir önce. Yanımda çırak diye çalışmadın mı, şimdi bir de benden hesap mı soracaksın?"

Davidov her biçme makinesini dikkatle, uzun uzun gözden geçiriyordu. Ama kılı kırk yarmasına rağmen, yine de tamir işinde en küçük bir ihmal, bir yanlışlık göremiyordu. Sadece unutulmuş bir iki küçük önemsiz nokta fark etti. Ama aletleri gözden geçirirken ihtiyar demirciyi iyice kızdırdı. Demirci, bir biçme makinesinden ötekine Davidov'un peşinden gidiyor, deri önlüğüyle kıpkırmızı olmuş yüzündeki teri siliyor, can sıkıntısıyla söyleniyordu:

"Amma da titiz patronsun ha! Adamı bıktırıyorsun... Şimdi senin bulduğun bu kusurlar kusur mu yani? Yine ne kokluyorsun! Ne arıyorsun? Sana soruyorum? Sen beni ne sanıyorsun, Çingene mi sanıyorsun beni? Oraya buraya azıcık çekiç vurduktan, birkaç şeyi rastgele düzelttikten sonra hemen pılıyı pırtıyı toplayıp arabasına atladığı gibi hayvanları dehleyen ancak Çingenelerdir. Hayır oğlum! Biz öylelerine benzemeyiz. Biz, işimizi vicdanımıza göre yaparız... Her işi kendi işimiz gibi tutarız. Boşuna onu bunu koklayıp kusur bulmaya çalışma..."

"Ben kusur bulup seni kızdırmaya çalışmıyorum ki Sidoroviç! Ne diye yalan söylüyorsun?"

"İlle de kusur bulmaya çalışmasaydın, bunları çoktan kontrol etmiş olurdun. Oysa biçme makinelerinin etrafında dolaşıp duruyor, kokluyor, her şeyi elliyorsun!"

Davidov şakacı bir tavırla karşılık verdi:

"Eh, ne yapayım, benim usulüm bu! Gözlerime inansam da bir de ellerimle yoklarım."

Ama daha kolektifleştirme işi başlamadan önce Antip Graç'a ait olan eski püskü, kırık dökük bir biçme makinesini hepsinden daha büyük bir dikkatle gözden geçirmeye koyulunca Şalıy neşelendi. Biraz önceki hoşnutsuzluğu birden yok olmuştu. Sakalını kavramış, içeride sanki başka biri varmış da ona göz kırpıyormuş gibi şakacı bir tavırla gülümseyerek, alaylı alaylı:

"Sen yere yat yere Davidov! Ne diye öyle horoz gibi dolaşıyorsun? Göbeğinin üzerine yere uzan da dişlisini dişine bir vur bakalım. Ne

elliyorsun onu? Kız mı o? Sen onu dişinle dene, dişinle! Seni acemi demirci seni! Yahu, bakıyorsun da kendi yaptığın işi bile tanıyamıyorsun ha? Bu biçme makinesini sen kendin tamir ettin. Sahi söylüyorum oğlum. Bunun her şeyi, her tarafı senin elinden çıktı. Ama sen farkına varamıyorsun, göremiyorsun! Her şeyde böyle davranırsan gerdeğe girdiğin gecenin sabahı korkarım genç karını da tanıyamayacaksın..."

Şalıy yaptığı bu şakadan memnun olarak kulakları çınlatırcasına kahkahalarla gülmeye başladı. Öksürdü, kollarını salladı. Ama Davidov hiç gücenmeden karşılık verdi:

"Boşuna gülüyorsun Sidoroviç! Bu külüstür biçme makinesini hemen tanıdım. Kendi ellerimle yaptığım işi de gördüm. Ama hasat zamanı tarlada el âlemin karşısında utanmayayım diye hepsinden daha titizlikle gözden geçiriyorum. Bu çerden çöpten biçme makinesinin başına bir iş gelirse, hasatçıların önünde önce sen, 'Davidov'un eline çekiçle kerpeten teslim ettim, bakın nasıl bozmuş makineyi!' dersin, öyle değil mi?"

"Tabii derim ya! Kim yaptıysa o sorumlu olur!"

"Bir de 'İşini tanıyamadı!' diyorsun. Ben onu hemen tanıdım ama, kendi yaptığım işe iki misli titizlikle bakarım."

"Demek kendine güvenemiyorsun ha?"

"Güvenmediğim zamanlar oluyor!" Demirci birden ciddileşti:

"Haklısın oğlum! Öyle davranmak daima daha iyidir," dedi. "Bizim bu demircilik sorumluluk gerektiren iştir, usta oluncaya kadar epey terlemek gerek. Hiçbir zaman öyle kolayca usta olamazsın! Boşuna dememiş bizim demirciler: 'Kendi gençliğine, aklına, zekâna güvenme; çekice, örse, bir de eline güven!' diye... Büyük bir fabrikada işler nasıl sorumluluk yüklerse, küçük bir demirci atölyesinde de öyledir. Bunu sana kesin olarak söylüyorum. Geçen yıl bize bölgeden Hammaddeleri Toplama ve Kontrol İşleri Müdürü geldi, evimizde misafir kaldı. Özel görevle bizim köye göndermişler. Hanımla onu kendi evladımız gibi karşıladık, elimizden geldiği kadar ikramda bulunduk ama, o benimle ve bizim hanımla konuşmayı küçüklük sayıyordu. Bizi küçük görüyordu. Sofraya oturur, konuşmaz; sofradan kalkar, yine konuşmaz. Köy Meclisi'nden gelir, yine

konuşmaz, giderken de hiçbir şey söylemez. Ona bir iki defa politikadan ya da bizim köy işlerinden söz açacak oldum, homurdanarak: 'Bu iş seni ilgilendirmez moruk!' dedi. Bütün konuşmamız bu oldu... Bizim kiracı uslu uslu, hiç konuşmadan üç gün oturdu. Ancak dördüncü gün konuşmaya başladı. Sabah pek gururlu bir tavırla: 'Senin ihtiyara söyle, bana patatesleri tavada değil tabakta getirsin. Sofraya da el bezi değil, hiç olmazsa bir peçete koysun. Ben kültürlü adamım! Üstelik bölgeden özel görevle gelmiş, sorumlu bir kişiyim. Öyle görgüsüzce davranışlardan hoşlanmam...' dedi. En sonunda fena halde öfkelendim: 'Sen kültürlü adam değil, hayvanın birisin,' dedim. 'Kültürlü adam olsaydın, sofraya yemekler neyle getirildiyse, onun içinde ziftlenirdin. Sana verdikleri el beziyle de yetinirdin. Çünkü biz hiçbir zaman peçete kullanmayız. Yoktur evimizde peçete! Tabakların hepsini de bizim ihtiyar kırdı. Senden beş para istemem! Karım seni nasıl ağırlayacağını, nereye oturtacağını bilemedi. Geceyi yumuşak bir yerde geçiresin diye yatağını nasıl yapacağını şaşırıyor. Sen ise burnun kaf dağında dolaşıyor, önemli bir kişi olduğunu söyleyip duruyorsun. Şu senin önemli tarafın nedir söylesene bana? Kapı kapı dolaşıp tavşan derisiyle tarla faresi derisi topluyorsun! Bütün yaptığın iş bu! Hiç de önemli kişi değilsin! Asıl önemli olan benim, ben! Çünkü ben işçiyim. Burada başkandan ve hücre sekreterinden sonra ben gelirim. Çünkü ben olmasam ne toprak sürülür, ne de hasat yapılabilir. Benim yaptığım iş, demir işi. Seninki ise deri işi. Öyleyse ikimizin yaptığı işten hangisi daha önemli? Sen kendini daha önemli sayıyorsun, ben de kendimi! Böyle olunca ikimiz aynı çatı altında nasıl yaşarız? İki cambaz bir ipte oynar mı? Oynamaz! Al bakalım sen şuradan evrak çantanı da çek arabanı! Ne cehenneme gidersen git! Senin gibi gururlu adama burada hiç ihtiyacımız yok!'"

Davidov gözlerini öyle bir kısmıştı ki, ikisi de incecik iki çizgi biçiminde görünüyordu. Gülmekten titreyen bir sesle, yavaşça:

"Demek kovdun adamı ha?" diye sordu.

"Kovdum ki nasıl kovdum! Hemencecik defediverdim. Çekip gitti, üstelik burada yediklerine teşekkür bile etmedi! Önemli köpoğlu köpek!"

"Aslansın be Sidoroviç!"

"Aslan maslan değilim! Ama öyle bir kiracıyı da evimde tutmak ağrıma gidiyordu..."

Davidov'la Şalıy birer sigara tellendirdikten sonra tekrar makineleri kontrol etmeye devam ettiler. Bu iş ancak öğleden sonra bitti. Ayrılırken Şalıy'a namusluca çalıştığı için teşekkür etti. Sonra merakla:

"Bu tamir için sana kaç iş günü yazdılar?" diye sordu.

İhtiyar demirci kaşlarını çatarak başını öbür tarafa çevirdi:

"Yakov Lukiç adama fazladan iş günü yazar mı?"

"Yakov Lukiç'le bunun ne ilgisi var?"

"Öyle bir var ki! Bizim muhasebeciye o öğüt veriyor. Muhasebeci bize, onun sözlerine göre iş günü yazıyor."

"Peki kaç iş günü yazdılar sana?"

"Hemen hemen hiçbir şey yazmadılar oğlum. Ha yazmışlar ha yazmamışlar..."

"Nasıl olur? Neden böyle oldu?"

Daima candan bir tavırla konuşan demirci, bu sefer öyle bir öfkeyle baktı ki, sanki karşısında duran Davidov değil de Yakov Lukiç'ti:

"Benim işimi iş saymıyorlar da ondan. Ben demirci atölyesinde bir gün çalışırsam, bir iş günü yazıyorlar. Ama atölyede çalışmamla sigara tellendirmem arasında fark yok, umurlarında değil. Belki de bir gün içinde beş iş günlük iş yapmışım, yine de bir tek iş günü yazıyorlar! Sen istersen örsün önünde parçalan, bir iş gününden fazla dünyada yazmazlar! Onun için, verdiğin bu ücretle insan pek rahat bir hayata kavuşamaz. Gerçi sağ kalır, açlıktan ölmez ama, ev bark sahibi olmaya kalkışamaz oğlum..."

Davidov, sert bir tavırla:

"Ücretleri ben vermiyorum!" dedi. "Kolhoz veriyor. Sen daha önce bu rezaleti neden bana söylemedin?"

Şalıy kararsız bir tavırla durdu, sonra isteksizlikle karşılık verdi:

"Nasıl anlatayım evladım. Söylemekten utandım işte. Vicdanım elvermedi mi ne! Bir ara sana şikâyet edeyim dedim, ama gelip sana söylersem, 'Yapışkan herife bak, ne versen gözü doymuyor!' diyebi-

leceğini düşündüm. Onun için de söylemedim. Şimdi söylüyorum ya... Hem de daha fazlasını söyleyeceğim. Her şey onların keyfine kalmış, ancak sabanların, tırmıkların tamiri gibi gözle görebildikleri işi iş sayıyorlar. Yani gözle görülebilen eşya üzerinde yapılan işler! Gelgelelim ufak işleri, diyelim ki atları nallamayı, nal yapmayı, zincir örmeyi, ambarların demir sürgülerini, çengelleri, daha başka küçük eşyayı onarmayı işten bile saymıyorlar! Bence bu yanlış bir şey. Çünkü böyle küçük işler çok zaman alıyor."

Davidov'un canı sıkıldı:

"Yine 'Onlar' deyip duruyorsun, kim onlar? Bizim hesapları yalnız muhasebeci yapar. Yönetim Kurulu karşısında sorumlu olan da odur."

"Muhasebeci hesabını yapıyor ama, Lukiç yaptığı hesapları düzeltiyor! Sen bana 'İşler böyle olmalı!' diyorsun, ben sana gerçekte olanları söylüyorum."

"Eğer işler gerçekten dediğin gibiyse fena..."

"Ha... Bak o benim suçum değil oğlum! Bunun suçu sana ait!"

"Sen söylemesen de biliyorum suçum olduğunu. Bunu düzeltmeli. Hem de bir an önce... Yarından tezi yok, Yönetim Kurulu'nu toplantıya çağıracağım!" Davidov kesin bir tavırla ekledi: "O zaman Yakov Lukiç'e sorarız bunları. Onunla adamakıllı bir konuşmamız gerekiyor."

Ama Şalıy bıyık altından gülümsedi:

"Onunla değil, başkasıyla konuşmak gerek."

"Kiminle? Söyle bakalım? Muhasebeciyle mi konuşalım?"

"Hayır, seninle konuşmalı!"

"Benimle mi? Hımım... E, istiyorsan konuşalım bakalım!"

Şalıy sanki Davidov'un kuvvetini ölçmek istiyormuş gibi onu tepeden tırnağa süzerek ağır ağır konuşmaya başladı:

"Sıkı dur öyleyse oğlum. Sana canını sıkacak birçok söz söyleyeceğim. Söylemek istemezdim bunları ama, sırası geldi. Çünkü başkaları sana böyle şeyler söylemeye cesaret edemez, diye düşünüyorum..."

Davidov garip bir seziyle bu konuşmanın hiç de hoşuna gitmeyeceğini anlamıştı. En çok da Luşka ile olan ilişkilerinden söz açılmasından çekiniyordu. Ama yine de:

"Konuş konuş..." diyerek demirciye cesaret verdi. Beklediğinin aksine, Şalıy önce bambaşka bir konudan söz açtı:

"Seni karşıdan gören, gerçek bir başkan sanır, ama birazcık derinine inerse görür ki, bizim kolhozda sen başkan falan değil, öyle gelişigüzel başkanlık koltuğuna oturmuş birisin. Sözde başkansın yani!"

Davidov yapmacık bir neşeyle:

"Amma da naziksin ha!" dedi.

Şalıy soğuk bir tavırla devam etti:

"Nazik falan değilim. Sözlerimde en küçük bir nezaket yok! Zaten açık söyleyeyim, nazik davranmaya da niyetim yok. Bak sen bıçkı makinelerinin altına yatıyorsun, aletleri kontrol ediyorsun, işten tam anlayan bir çiftçi gibi davranıyorsun. Tarlaya çıkıyorsun, orada çalışıyorsun. Ne var ki büroda olup bitenler hakkında hiçbir şey bilmiyorsun! Burnunun dibinde olanları da görmüyor musun? Tarlada dolaşacağına köyde daha çok kalsaydın işler daha iyi yürürdü. Sen ise hem çiftçi, hem demirci olmaya özeniyorsun... Tıpkı şarkıdaki gibi: 'Tarlaya da bakar, kaval da çalar,' derler ya, işte öyle adamlardansın... Oysa burada bütün işleri Ostrovnov yönetiyor. Sen elindeki otoriteyi çoktan kaybettin. Ele Ostrovnov geçirdi onu..."

Davidov soğuk bir tavırla:

"Devam et, devam et, çekinme!" dedi.

Şalıy hiç çekinmeden devam etti:

"Hay hay, devam edeyim."

Sonra bir biçme makinesinin yan tarafına rahatça oturdu, Davidov'u da işaretle yanına çağırdı. O ara atölyenin kapısında konuşmalarını dinleyen çırağı fark ederek ayağını yere vurdu, gür sesle bağırdı:

"Hoşt oradan, köpoğlu! Başka işin yok mu? Hep el âlemi dinlersin, domuz yavrusu! Şimdi kemerimi çıkarıp seni eşek sudan gelinceye kadar döversem aklın başına gelir! O zaman başkalarını dinlemenin ne demek olduğunu anlarsın. Hay Allah! Ne bela oğlanmış be!"

Gözleri pırıl pırıl parlayan, güler yüzlü, üstü başı karalar içinde kalmış çocuk, fare gibi sessizce atölyenin karanlık köşesine daldı. Biraz sonra oradan körüğün boğuk sesi duyuldu. Ocaktan da kı-

vılcım saçan kızıl alevler fışkırdı. Şalıy'ın deminki öfkesi geçmişti; şefkatle gülümseyerek:

"Yetime demirciliği öğretiyorum," dedi. "Delikanlılardan hiçbiri bizim atölyeye gelip çalışmak istemiyor. Sovyet idaresi oğlanları adamakıllı şımarttı. Kimi doktor, kimi ziraat mühendisi, kimi inşaat mühendisi olmak istiyor. Biz ihtiyarlar ölünce halkın ayakkabılarını, çizmelerini kim tamir edecek? Poturlarını kim dikecek? Atları kim nallayacak? Bizim atölyede de durum aynı; kimseyi buraya çekemiyorum. Hepsi de dumandan, isten şeytandan kaçar gibi kaçıyor. Sonunda işte bu Vanyatka'yı almak zorunda kaldım. Yetenekli kerata, ama bana neler çektirdiğini Allah bilir... Bir bakarsın yazın birinin bostanına girmiş. Tabii hesabını benden sorarlar. Bir bakarsın dere boyuna kaçar, oltayla balık avlamaya kalkar. Bir bakarsın bu sefer büsbütün olmayacak bir şey aklına gelir, onu yapmaya çalışır. Öz teyzesi bile onunla başa çıkamıyor. Çocuk teyzesiyle oturuyor ama bütün yaramazlığını, nazını ben çekiyorum. Bütün yapabildiğim de onu azarlamak işte. Yetimi dövmeye elim varmıyor. İşte böyle evladım. Başkasının çocuklarını, özellikle yetimleri yetiştirmek zor iş! Ama yine de ömrüm boyunca en az on çocuğu gerçekten iyi bir demirci olarak yetiştirmişimdir. Şimdi Tubyansk'ta, Voyskovo'da, başka köylerin demirci atölyelerinde benim çıraklarım çalışıyor. Biri de Rostov'daki bir fabrikada çalışıyor... Bunun ne menem şey olduğunu sen de bilirsin. Fabrikada çalıştın çünkü. Şaka değil bu! Öyle önlerine geleni oraya almazlar... İşte benim de övüncüm bu. Ölsem de şu dünyada hiç olmazsa yetiştirdiğim çocuklar kalacak. Doğru mu söylüyorum?"

"Sen bana bizim işleri anlat. Benim çalışmamda daha ne gibi aksaklıklar görüyorsun?"

"Senin bir tek kusurun var: Yalnız toplantılarda başkanlık ediyorsun! Haftanın öteki günlerinde Ostrovnov başkanlık ediyor. Bütün kötülük bundan doğuyor. Bence sen daha baharda bizim çiftçilerle beraber tarlaya çıkmalı, nasıl çalışılacağını göstererek onlara örnek olmalıydın. Bu arada kendin de çift sürmesini öğrenmeliydin. Bir Kolhoz başkanının çift sürmeyi öğrenmesi fena bir şey değil, ama şimdi neden tarlada ömür tüketiyorsun? Bunu bir türlü

anlayamıyorum... Senin çalıştığın fabrikada müdür bütün gününü torna tezgâhlarının başında mı geçiriyordu? Hiç sanmıyorum."

Şalıy uzun uzun kolhozdaki aksaklıkları; Davidov'un göremediği, Yakov Lukiç'in, muhasebecinin, ambar memurunun çabalarıyla onun gözünden saklananları uzun uzun anlattı. Bütün anlattıkları hep aynı sonuca varıyordu. Bu karanlık işlerde daha kolhozun kurulduğu günden beri hep o görünüşte sessiz olan Yakov Lukiç'in parmağı vardı.

"Bunları neden bir gün olsun toplantıda söylemedin? Kolhoz işini benimsemiyor musun yani? Bir de proleter olduğunu söylüyorsun. Sen ne biçim proletersin? Sadece bildiğini adamın kulağına fısıldıyorsun. Toplantıya gelince, mumla arasak seni bulamıyoruz. Böyle proleter olur mu?"

Şalıy başını eğdi, uzun süre sustu. Kopardığı bir ot parçasını evirip çeviriyordu. O incecik, hemen hemen hiçbir ağırlığı olmayan ot parçası, demircinin bir türlü bükülmeyen kocaman siyah parmakları arasında öyle tuhaf görünüyordu ki, Davidov elinde olmayarak gülümsedi. Şalıy dikkatle ayaklarının ucuna, yere bakıyordu. Sanki vereceği karşılık orada gördüklerine bağlıydı. Uzun bir sessizlikten sonra:

"Baharda Atamançukov'un kolhozdan çıkarılmasını istememiş miydin?"

"Evet. Ne olacakmış?"

"Adamı kolhozdan çıkardılar mı?"

"Çıkarmadılar. Ama hata ettiler. Onu çıkarmalıydılar..."

"Doğru. Ama iş sızlanmakta değil ki!"

"Peki nerede?"

"Önce sen hatırla bakalım, Atamançukov'un kolhozdan çıkarılmasına karşı gelen kimdi? Hatırlamıyorsun değil mi? Öyleyse ben sana hatırlatayım: Ostrovnov da, ambarcı Afonka da, Lyuşna da karşı çıkmıştı. Yirmi kişi daha onlarla birlik olmuştu. İşte onlar her şeyi tersine çevirdiler. Demek ki Ostrovnov tek başına çalışmıyor. Anlıyor musun şimdi!"

"Devam et."

"Hay hay, devam edeyim. Mademki durumu anladın, bana artık toplantılarda neden söz almadığımı sorabilir misin? Bir kez söz alırım, ikinci kez yine söz alırım, üçüncüsüne fırsat kalmaz! Beni şu ateşin üzerindeki, kendi ellerimle dövdüğüm demirle, hemen şuracıkta, atölyenin ortasında gebertiverirler. Ondan sonra artık toplantıda söz alma filan hepsi suya düşmüş olur. Hayır oğlum. Ben artık toplantılarda söz alamayacak kadar ihtiyarladım. Sizler söz alın. Ben daha demirin kokusuna doyamadım, bu atölyede bir parçacık daha çalışmak istiyorum!"

Davidov kararsız bir tavırla:

"Bana öyle geliyor ki, sen tehlikeyi azıcık büyütüyorsun babacığım! Doğrusu bu," diye söylendi.

Ama hâlâ demircinin biraz önce anlattıklarının etkisi altındaydı. Şalıy ise Davidov'a dikkatle baktıktan sonra çekik kara gözlerini kısarak, alaycı bir tavırla:

"Olabilir," dedi. "Belki ihtiyar olduğum için etrafı iyice göremediğimden ötürü, dediğin gibi işi büyütüyorum. Ya sana ne demeli delikanlı? Onların yarattığı tehlikeleri bile göremiyorsun. Gençliğin verdiği o hay huy içinde gözlerin etrafı hiç görmez olmuş. Bunu sana açıkça söylüyorum..."

Davidov sustu, şimdi düşünme sırası kendisine gelmişti. Uzun uzun düşüncelere daldı. Şalıy gibi bir ot parçası değil, paslı bir vidayı evirip çeviriyordu. Birçok insan düşüncelere daldığı zaman, gözlerine ilk ilişen herhangi bir şeyi nedense parmaklarının arasında evirip çevirme ihtiyacını duyar.

Güneş ufka doğru inmeye başlamış, gölgeler yer değiştirmişti. Yakıcı güneş ışınları, atölyenin biraz bel vermiş, üstünde yer yer yabani otlar bitmiş saz örtülü damını, biraz ileride duran biçme makinelerini ve yolun yanındaki tozlu otları kasıp kavuruyordu. Gremyaçiy Log'a öğleden sonrasının derin sessizliği sinmişti. Evlerin pencere kepenkleri kapalı, sokaklar ıssızdı. Sabahtan beri köyün sokaklarında serbestçe dolaşan buzağılar bile dereye doğru inmiş, söğütlerin ve akçaağaçların koyu gölgesine sığınmışlardı. Davidov ile Şalıy ise hâlâ o yakıcı güneşin altında oturuyordu.

Şalıy sıcağa dayanamadı; dazlak başındaki ve yüzündeki teri silerek:

"Gel, atölyeye, serin bir yere girelim. Ben sıcakta oturmaya alışık değilim!" dedi. "İhtiyar bir demirci, tıpkı ihtiyar bir hanımefendi gibidir, ikisi de güneşi sevmez... Son yıllarını serinlikte geçirmek isterler. Herkes kendi bildiği gibi serinler."

Serin, gölgeli bir yere geçtiler. Demirci atölyesinin kuzey tarafına bakan bir yere, sıcak toprağın üzerine oturmuşlardı. Şalıy, Davidov'a sokularak âdeta sarmaşıkların arasına hapsedilmiş bir yaban arısı gibi vızıldıyordu:

"Hoprov'u da, karısını da öldürdüler, değil mi? Öldürdüler ya! Peki niye öldürdüler? Sarhoşluktan mı? Hayır oğlum... İşin içinde sarhoşluk falan yok. Karanlık, kirli bir şey var. Bir insanı durup dururken öldürmezler! Belki ihtiyarım, bunağın biriyim ama, şöyle düşünüyorum: Eğer Hoprov Sovyet idaresine karşı gelmiş olsaydı tutuklanırdı, mahkeme kararından sonra da idam ederlerdi. Öyle sinsice öldürmezlerdi. Mademki onu kimseye duyurmadan, sessizce, üstelik karısıyla beraber öldürdüler, bu demektir ki onlar Sovyet idaresine düşman olanların işine gelmedi. Onlardan başka hiç kimse yapamaz bunu. Karısını neden öldürdüler, ha? Soruyorum sana! Basit! Katilleri hükümet adamlarına bildirmesin diye. Çünkü o kadın, katillerin yüzünü görmüştü, değil mi ya? Ama ölüler konuşamaz. Şahidi öldürünce katilin içi rahat eder oğlum... Bu iş muhakkak böyle olmuştur, başka türlü olamaz. Sana bunu kesin olarak söylüyorum!"

"Bütün bunları sen söylemeden de biliyoruz zaten. Bilmesek de tahmin ediyoruz. Ama onları kim öldürdü? İşte bunu kimse doğru dürüst bilmiyor..."

Davidov bir süre sustuktan sonra kurnaz bir tavırla:

"Hiçbir zaman da bilemeyecek!" dedi.

Şalıy sanki onun son sözlerini duymamıştı. İyice ağarmış kır sakalını avucunun içine sıkıştırmıştı. Candan bir tavırla gülümsedi:

"Burada, serinlikte oturmak öyle hoşuma gidiyor ki..." dedi. "Geçmişte başıma bir iş gelmişti oğlum. Bir gün hasattan önce Tavdin'li zengin bir çiftçinin arabasına lastik takıyordum. Araba-

sını almaya gelmişti. Bugün gibi hatırlıyorum, hafta arası bir gündü. Çarşamba mı, cuma mı, her neyse... Paramı ödedi, yaptığım işi övdü, bahşiş verdi. Sonra atları nallamış olan adamları çağırdı, hep beraber kafa çektik. Ben de içki ikram ettim, onu da bitirdik. Ukraynalı herif zengindi ama iyi insandı. Zenginlerin arasında böylesi bulunmaz... İşte adam o gece eğlenmeyi aklına koydu, oysa o sıra en sıkışık iş zamanımdı. Bir sürü, çeşit çeşit sipariş almıştım. Ona: 'Sen işçilerle içmeye devam et Trofim Denisoviç!' dedim. 'Yalnız beni salıver. Ben daha fazla içemeyeceğim, işim çok!' Razı oldu. Onlar votka içmeye devam ettiler, ben de dükkâna döndüm. Kafamda bir uğultu vardı ama, ne olursa olsun, ayakta sallanmıyordum ya. Ellerim de titremiyordu. Yine de adamakıllı sarhoştum oğlum. İşte bu sırada dükkânın önüne çıngıraklı bir troyka geldi; çıktım baktım, arabanın hasır kanepesinin üzerinde, bir şemsiyenin altında bizim bölgeye ün salmış toprak ağası Selivanov oturuyor. Kendini beğenmişin, alçağın biriydi. Onun kadar adi bir adam dünyada bulunmaz. Arabacısının beti benzi atmıştı; duvar gibi bembeyaz olmuştu adam, elleri de tir tir titriyordu. Sol taraftaki atın koşumlarını çözmeye başladı. Herhalde dikkat etmemiş olacak ki, yolda atın nalı düşmüştü. Efendisi söylenip duruyordu: 'Seni köpoğlu köpek... İşten atayım da seni gör bakalım! Üstelik bir de hapse attırayım! Senin yüzünden treni kaçıracağım!' deyip duruyor, daha bir sürü laf ediyordu. Ama Çar zamanında bile, bizim Don bölgesinde Kazaklar öyle toprak ağalarının karşısında pek boyun eğmezlerdi evlat... O Selivanov yok mu, o anda tükürüğümle boğabilirdim onu! Oranın en zengin toprak ağası olması bile vız gelirdi bana! Tam da votkanın etkisi altında neşeyle kapının önüne çıkmıştım; adamın arabacıya nasıl ana avrat sövdüğünü duydum. İçimde öyle bir öfke kabardı ki, neredeyse patlayacaktım. Selivanov beni gördü: 'Hey demirci! Buraya gel bakalım!' diye bağırdı. Ona: 'Bir şeye ihtiyacın varsa, sen gel!' diyecek oldum ama, aklıma başka bir şey geldi: Gülümseyerek ona doğru yürüdüm, arabaya yaklaştım, sanki bir akraba karşılar gibi elimi uzattım: 'Merhaba kardeşim, nasılsın, iyi misin?' dedim. O kadar şaşırdı ki altın çerçeveli gözlüğü burnundan düşüverdi. Gözlük siyah bir şeride bağlı olmasaydı mutlaka kırılacaktı. Herif gözlüğü-

nü tekrar taktı; ben ise hâlâ elimi uzatmış öyle duruyordum. Elimi görsen, is gibi simsiyah, pis mi pis! Adam elimi görmezden geldi, acı bir şey yutmuş gibi yüzünü buruşturdu, sonra dişlerinin arasından: 'Sarhoş musun be adam! O pis elini kime uzattığını biliyor musun köpoğlu!' diye söylendi. 'Nasıl bilmem!.. Hem de çok iyi biliyorum kim olduğunu...' dedim. 'Biz seninle iki öz kardeş gibiyiz... Sen güneşten kendini şemsiyeyle koruyorsun, ben ise toprak damlı dükkânımda saklanıyorum. Hafta arasında içkili olmama gelince, bu konuda haklısın. Ama herhalde sen de işçiler gibi yalnız pazarları içki içmiyorsun. Burnuna bakıyorum da epey kızarmış. Demek sen de içiyorsun... Öyleyse sen de ben de asil soydanız! Başka türlü olamaz! Bana elini vermeyi küçüklük sayıyorsun; çünkü seninki beyaz, benimki siyah! İşte buna bir şeycik diyemem! Vicdanına kalmış bir iş! Ama, öldüğümüz vakit, hiç merak etme ikimiz de aynı renkte olacağız...' Selivanov susuyor, yalnız dudaklarını kımıldatıyor, sararıp soluyordu. 'Bir emrin mi vardı? Atını mı nallatmak istiyordun?' diye sordum. 'Hiç üzülme, hemen yaparız. Yalnız senin arabacıya boşuna bağırıyorsun, halinden belli. Ağzı var dili yok! İyisi mi bana bağır, bana! Gel seninle bizim dükkâna girelim. Kapıyı sıkıca kapayalım, o zaman bana küfretmeyi bir dene bakalım. Ben senin gibi öyle gözüpek adamlara bayılırım.' Selivanov hiç konuşmuyordu. Ama rengi atıyordu. Bir sapsarı oluyor, bir kıpkırmızı. Yine de ağzından bir tek kelime çıkmıyordu. Yan taraftaki atını nalladım, sonra arabaya yaklaştım. Adam beni görmüyormuş gibi arabacısına gümüş bir ruble uzattı, 'Ver şunu o terbiyesiz herife!' dedi. Rubleyi arabacının elinden aldım, arabanın içine, Selivanov'un ayaklarının dibine fırlattım. Gülümseyerek, sanki bu işe hayret etmiş gibi: 'Ne yapıyorsun kardeşim? İnsan böyle ufak şeyler için akrabasına para verir mi? Sana sadakam olsun! Şuradan giderken bir meyhaneye gir, sıhhatime birkaç kadeh iç!' dedim. İşte o zaman benim toprak ağası sarı değil, kırmızı da değil, mosmor oldu. Tiz bir sesle bağırmaya başladı: 'Senin sıhhatine mı içeceğim? Geber inşallah! Alçak! Namussuz! Terbiyesiz! Sosyalist! Senin anan... Gidip Kazak reisine seni şikâyet edeceğim, hapislerde çürüteceğim seni!'"

Davidov öyle gür bir sesle gülmeye başladı ki, atölyenin damındaki bir sürü serçe ürkerek kaçıştı. Şalıy da bıyık altından gülerek kendine bir sigara sarmaya koyuldu. Davidov:

"Demek 'Kardeşinle' anlaşamadınız, öyle mi?" diye sordu.

Şalıy gülmekten kelimeleri doğru dürüst söyleyemiyordu:

"Anlaşamadık ya..."

"Peki paralar ne oldu? Herif arabadan fırlattı mı?"

"Ya! Bir de fırlatacakmış! Uslu uslu paracığını aldı gitti. Zaten mesele parada değildi ki evladım. İşin içinde..."

"Parada değilse, neydi?"

Davidov hâlâ öylesine zinde, öylesine içten gülüyordu ki! Şalıy de neşelenmişti. Arada bir kahkahalar atarak elini salladı:

"Ben de saçmalıyorum galiba biraz!" dedi.

Davidov gülmekten yaşaran gözlerini ona dikti:

"Sonra ne oldu Sidoroviç, anlatsana!"

Şalıy ise yalnız kollarını sallıyor, sakala bürünmüş çenesini adamakıllı açmış, uğultuyu andıran boğuk boğuk kahkahalarla gülmeye devam ediyordu. Biraz önceki ciddi konuşmalarını bir an için unutarak kendini o kısa süren neşeye büsbütün kaptırmış görünen Davidov:

"Allah aşkına anlat! Adamı meraktan çatlatma!" diye yalvarıyordu.

"Anlatacak başka bir şey yok ki! Haa, ne diyordum, bana 'Terbiyesiz! Alçak!' diyor, ana avrat sövüyordu evladım. Sonunda büsbütün çileden çıktı, tıkanır gibi bağırmaya, ayacıklarıyla arabanın döşemesine vurmaya başladı: 'Seni alçak, namussuz sosyalist! Hapse tıktıracağım seni...' Ben o zamanlar sosyalistliğin filan anlamını ne bileyim. İhtilal ne demek biliyordum ama, sosyalist sözüne akıl bile erdiremiyordum. Adam bana öyle deyince bunun, ne bileyim ben, en adi, en kötü küfür olduğunu sandım: 'Sensin sosyalist, eşoğlu eşek! Defol buradan! Defol, yoksa gebertirim seni!' diye karşılık verdim."

Davidov, öyle bir kahkaha attı ki, sonunda dayanamadı, yüzükoyun yere kapandı. Şalıy gülmesinin geçmesini bekledi, sonra hikâyesini bitirdi:

"Ertesi gün beni karga tulumba Kazak reisine götürdüler. Reis bana olup bitenleri sordu, senin gibi işte böyle güldü, sonra hapis cezası falan vermeden bıraktı. Zaten kendisi de fakir aileden gelme bir subaycıktı. Tabii benim gibi basit bir nalbantın, zengin bir toprak ağasını böyle rezil etmesi hoşuna gitmişti. Yalnız beni salarken: 'Bana baksana Kazak delikanlı! Ayağını denk al! Ona buna dil uzatma! Şimdi zaman kötü! Bak, bugün kendin zincir döküyorsun, bakarsın yarın elini ayağını zincire vururlar, ta Sibirya'ya kadar prangalı olarak gönderirler. Anlıyor musun?' dedi. 'Anlıyorum efendim' dedim. 'İyi öyleyse. Haydi git bakalım. Bir daha buraya ayak basma. Ben Selivanov'a seni eşek sudan gelinceye kadar dövdüğümü, derini yüzdüğümü söylerim!' Yaa evlat, işte o zamanlar böyleydi..."

Davidov ayağa kalktı, konuşkan demirciyle vedalaşmaya hazırlandı. Ama Şalıy gömleğinin kolundan çekerek tekrar yanına oturttu, damdan düşer gibi:

"Demek sence Hoprov'ları kimin öldürdüğünü kimse öğrenemeyecek öyle mi?" diye sordu. "İşte bunda yanılıyorsun oğlum! Öğrenecekler! Eninde sonunda ortaya çıkaracaklar. Sadece biraz zaman geçsin!"

İhtiyarın bir şeyler bildiği belliydi, bu yüzden Davidov açıkça konuşmaya karar verdi. Şalıy'ın kurt gözüne benzeyen, akları hafif kırmızımtırak kara gözlerine, içini okumak istiyormuş gibi bakarak:

"Sen kimden kuşkulanıyorsun Sidoroviç?" diye sordu.

Şalıy, Davidov'u şöyle bir süzdükten sonra kaçamak karşılık verdi:

"Bu işte insan kolayca yanılabilir oğlum!"

"Olsun! Sen yine de söyle."

Bunun üzerine Şalıy artık hiç kararsızlık göstermeden elini Davidov'un dizine koydu:

"Bak, sen bana bir gün çıraklık ettin; onun için sana 'çırağım' diyorum. Seninle bir pazarlık yapalım: Herhangi bir şey olursa, beni bu işe karıştırmayacaksın, anlaştık mı?"

"Anlaştık."

"Peki, söyleyeyim. Ben şu kanıya vardım: Bu işin içinde Lukiç var! Buna kesin olarak inanıyorum..."

Davidov farklı bir karşılık beklediğini belli eden sıkıntılı bir tavırla:

"Hiç olur mu kardeşim?" dedi.

"Benim 'kardeşim' Selivanov'du. Sana ise kardeş değil baba olacak yaştayım..." Şalıy bunu öfkeyle söylemişti. Devam etti: "Ben sana Hoprov'ları, Yakov Lukiç kendisi öldürdü demedim ki! Bu işte onun parmağı var dedim oğlum. Bunu anlamalısın. Allah sana akıl fikir verdiyse bunu kavraman gerek!"

"Peki elinde ipucu var mı?"

Şalıy şakacı bir tavırla:

"Sen savcı mısın? Ne diye ipucu soruyorsun?" dedi.

"Değil mi ki bu işten söz açıldı, ne biliyorsan hepsini söyle Sidoroviç. Şakayla işi kapatmaya bakma! Burada oyun oynamıyoruz!"

Şalıy kesin bir tavırla:

"Sen hiçbir zaman iyi bir savcı olamazsın!" dedi. "Acele etmesene! Annenin karnında dokuz ay nasıl sabrettin? Merak etme! Hepsini, evet son noktasına kadar her şeyi söyleyeceğim! Sen her sözümü dikkatle dinle, kafana koy! Bak durup dururken gidip Luşka ile sevişmeye başladın. Oysa o kadın senin neyine gerek! Koca köyde o sürtükten daha iyi bir kadın bulamadın mı kendine?"

Davidov:

"İşte bu seni hiç ilgilendirmez," diye sert bir çıkışla ihtiyarın sözünü kesti.

"Beni ilgilendirmez olur mu evladım? Bütün kolhozu ilgilendirir."

"Neden?"

"Çünkü o eteği düşük orospuyla düşüp kalkmaya başladığından beri kötü çalışıyorsun. Tavuklar gibi kör oldun. Üstelik bir de 'Seni ilgilendirmez!' diyorsun. Bu felaket yalnız senin değil ki, hepimizin, bütün kolhozon başına gelen bir felaket! Sen sanıyorsun ki Luşka ile oynaştığını kimse bilmiyor. Oysa köyde ipliğiniz pazara çıktı. Onun için biz ihtiyarlar bazen bir araya toplanıp, acaba seni o kahrolası Luşka'dan nasıl ayırabileceğimizi düşünüyoruz. Neden biliyor musun? Çünkü Luşka gibi karılar erkekleri çalışmaya yöneltmez, tam tersine işten ayırırlar. Onun için senin adına endişe ediyoruz işte... Sen iyi çocuksun, akıllı uslusun, içki içmiyorsun; kısacası, serseri

değilsin. O ise orospunun biridir. Bu işte de orospuluğunu kullandı, sırtına bindi, seni istediği yere sürüyor... Seni neyle idare ettiğini benden daha iyi bilirsin evlat. Hem sırtına bindi, hem de herkesin içinde: 'Bakın ben kimleri, nasıl idare ediyorum! Kimlerin sırtına biniyorum!' diyerek övünüyor. Ah Davidov, Davidov! Kendine uygun bir karı bulamadın! Bir pazar günü bütün ihtiyarlar, hep beraber Beşlebov'un evinin önündeki tümsekte oturuyorduk. Önümüzden sen geçtin, Beşlebov dede arkandan baktı, baktı, sonra: 'Bizim Davidov'u bir tartmalı, acaba Luşka'yı tanımadan önce kaç kilo geliyordu, şimdi kaç kilo?' dedi. 'Karı, vücudunun hemen hemen yarısını elekten geçirir gibi geçirmiş! Bu iş, iş değil arkadaşlar. Karının umurunda mı? Oğlan göz göre göre un gibi elekten geçirilecek! Ona vız gelir! Bizim için ise öyle mi ya? Davidov'u kaybedersek bir kolumuzu kaybetmiş oluruz!' Bana inan oğlum, bu sözlerden sonra senin adına utandım! Ne dersen de! Gerçekten utandım. Bak sen benim atölyede çırak olsaydın, kimse davranışlarınla ilgilenmez, sana yan bile bakmazdı. Ama sen bizim köyün başkanısın! Baş olmak önemli bir şeydir oğlum! Eskiden kabahat işleyen Kazakları falakaya yatırdıklarında, 'Adamın başı temiz olsun da, isterse kan içinde olsun' diye boşuna dememişler. Gelgelelim bizim kolhoza baş olan kişi pek temiz sayılmaz. Azıcık lekelenmiş. O baş, Luşka'nın yanında yolunu şaşırdığı gibi çamura da bulanmış. Keşke köyde kart bir kız ya da bir dul bulsaydın! O zaman kimse sana bir şey söylemezdi. Ah Davidov, Davidov! Gözlerin görmez olmuş senin. Hem ben öyle sanıyorum ki, Luşka'nın sevdasından değil, vicdanın seni rahat bırakmadığı için eriyip gidiyorsun. Evet, vicdanın seni rahat bırakmıyor, buna inanıyorum!"

Davidov atölyenin önünden geçen yolda, tozun içinde debelenen serçelere bakıyordu. Yüzünde renk kalmamıştı; derisi soyulan elmacık kemiklerinin üzerinde morumsu lekeler belirmişti.

"Eee... Kes gevezeliği!" diye söylendi. "Zaten midem bulanıyor, bir de sen canımı sıkma ihtiyar!"

Şalıy laf arasında söylüyormuş gibi:

"İnsan içki içtikten sonra midesi bulanıp da bir kusarsa rahat eder!" dedi.

Davidov biraz olsun utangaçlığını üzerinden attıktan sonra donuk bir tavırla Ostrovnov konusuna döndü:

"Sen bana bu işe Ostrovnov'un da katıldığını gösteren ipuçlarını ver. Delil gösteremezsen söylediklerin iftira olur. Başkaları, Ostrovnov'un seni gücendirdiğini, senin de buna karşılık kuyusunu kazdığını sanır. Doğrusu bu! Söyle bakalım, elinde ne gibi ipuçları var? Anlat!"

Şalıy soğuk bir tavırla:

"Saçmalıyorsun oğlum!" dedi. "Ben Lukiç'e neden gücenmiş olayım? Çalıştığım saatlerin hepsini yazmadı diye mi? Ben nasıl olsa hakkımı almasını bilirim! Alacağımdan vazgeçmem ki! Delillere gelince; elimde delil falan yok! Katiller Hoprov'un karısını, yani kumamı* işkence ederek öldürürken, ben Hoprov'ların karyolasının altında değildim ki!"

İhtiyar, duvarın öbür tarafından gelen hafif hışırtıya kulak kabarttı. Sonra birden o sağlam yapılı vücudunu doğrultarak oturduğu yerden kalktı. Bir dakika öyle etrafı dikkatle dinleyerek durdu ve tembel bir hareketle sırtındaki deri önlüğü başından aşırarak çıkardı:

"Bak, sana bir şey söyleyeyim oğlum..." dedi. "Gel bizim eve gidip birer bardak soğuk süt içelim, orada serinlikte konuşmamızı bitiririz, olmaz mı? Sana gizlice şunu söyleyeyim ki..."

Davidov'a doğru hafifçe eğilmişti. Kuvvetli, gür sesi –fısıltı halinde de olsa– herhalde köyün yakınındaki bahçelerden duyuluyordu:

"Bu benim piç kurusu yok mu, gizlice her sözümü dinliyor! Her işe burnunu sokar! Adama doğru dürüst konuşma fırsatı vermez, hemen kulaklarını diker. Allah'ım, bana çeşit çeşit yaramazlıkları yüzünden neler çektirdiğini bir bilsen! Şeytanlıklarının haddi hesabı yok. Laf dinlemez, tembel, üstelik şımarık mı şımarık! Ama ne yaparsın ki demircilik işine yeteneği var. Bak, bu konuda hiç laf yok! Çok yetenekli kerata! Elini neye sürse, hemen başarıyor piç kurusu. Hem de yetim, onun için bütün yaramazlıklarına göz yumuyorum. Adam etmek istiyorum onu. İleride benim yerimi alsın diye."

---

* Kuma: Bir erkekle bir kadın beraberce bir çocuğu vaftiz ederlerse, kadın erkeğin 'kuma'sı olur.

Şalıy atölyeye girdi, önlüğünü isten simsiyah olmuş tezgâhın üzerine fırlattı. Davidov'a: "Haydi gidelim," deyip evine doğru yürüdü.

Davidov, Şalıy'nın söyledikleri üzerine iyice düşünebilmek için bir an önce tek başına kalmak istiyordu. Ama Hoprov'ların öldürülmesi üzerine konuşmaları henüz bitmemişti. Bu yüzden, ayı gibi iki tarafa sallana sallana, ağır ağır yürüyen demircinin arkasından gitti.

Davidov yol boyunca susmanın belki de yakışık almayacağını düşündüğü için, laf olsun diye:

"Ailen kalabalık mı Sidoroviç?" diye sordu.

"Bir ben bir de benim sağır kaşık düşmanı! İşte bütün ailemiz bu kadarcık!"

"Hiç çocuğun olmadı mı?"

"Gençlikte iki çocuğumuz olmuştu ama, bu dünyaya doyamadan göçüp gitti yavrucaklar. Üçüncü çocuğumuz ise zaten ölü doğmuştu. Ondan sonra karım artık bir daha çocuk tutamadı. Gençti, sıhhatliydi ama, bir sakatlık gelmişti kadına... Göze mi gelmişti nedir? Anlayamadık! Ne yaptıysak, ne ettiysek yararı olmadı. O yıllarda karım Kiev'de, Lavra'daki manastıra kadar yaya yürüdü, çocuğu olsun diye adak adadı. Bu da işe yaramadı. Giderken ona: 'Bari oradan dönerken eteğinde bir Ukraynalı yavrusu getir,' dedim."

Şalıy bunu söylerken hafifçe gülmüştü. Devam etti:

"O zaman bana, 'Aptal! Sersem!' diyerek tasvirlerin önünde diz çöktü, dua etti; sonra da çekip gitti. İlkbahardan sonbahara kadar koca yolu yaya yürüdü. Ama boşuna! O zamandan beri işte ben de yetimleri alır, yetiştirir, demirciliği öğretirim. Çocuklara bayılırım, çok severim onları! Ama Allah bana kendi çocuklarıma bakıp da sevinmeyi nasip etmedi. İşte böyle oğlum..."

Temiz, düzenli oda yarı loş, sessiz, serindi. Güneş girmesin diye kapatılmış kepenklerin arasından içeri sarı bir ışık süzülüyordu. Biraz önce yıkanmış tahtalardan hafif bir pelin ve kekik kokusu geliyordu. Şalıy gidip bodrumdan içi süt dolu, buğulanmış bir testi getirdi, masanın üzerine de iki maşrapa koyduktan sonra içini çekti:

"Bizim kaşık düşmanı bostanlarda çalışmak istedi; ihtiyar cadıya sıcak bile tesir etmiyor! Ha, ne diyorduk? Bana, 'Elinde bir delil var mı?' diye soruyordun. Sana olup bitenleri açıkça anlatayım: Hoprov'ları öldürdükleri günün sabahı, gidip öldürülenlere bir bakayım dedim. Hoprov'un karısı benim kumamdı ya! Ama oraya gidince anladım ki kimseyi içeri bırakmıyorlar. Kapıda bir polis memuru duruyor, savcının gelmesini bekliyordu. Ben de azıcık kapının yanında durdum. Bir ara baktım, kapının önünde, toprağın üzerinde bana hiç de yabancı olmayan bir iz var. Tam ön tarafta herkesin ayak izleri vardı. Toprak iyice basılmıştı. Ama yan tarafta, parmaklığa doğru uzanan bir başka iz fark ettim."

Davidov ilgiyle:

"O izin sana yabancı olmadığını da nereden çıkardın?" diye sordu.

"Bu, topuğuna demir çakılı bir ayakkabının iziydi. Daha tazeydi, geceden kalmış, sanki toprağı damgalamıştı. O demir bana hiç de yabancı değildi. Bizim köyde çizmelerinin altına bir tek kişi demir çaktırır. Zaten yanılmam söz konusu olamazdı, çünkü o demirleri ben çakmıştım."

Davidov maşrapasını sabırsızlıkla yan tarafa itti; içindeki sütü bitirmemişti:

"Ne demek istiyorsun? Daha açık söyle!"

"Anlaşılmayacak ne var oğlum? Daha kolektifleştirme işi başlamadan iki yıl kadar önceydi. Baharın başında bir gün Yakov Lukiç benim dükkâna geldi, arabasının tekerleklerine lastik geçirmemi rica etti. 'Getir arabayı! Fazla işim yokken yapıvereyim,' dedim. Arabasını getirdi, benim dükkânda yarım saat kadar oturdu, şundan bundan söz ettik. Sonunda kalkıp gitmeye hazırlandı. Hurda yığınının yanında durdu, ilgiyle demirleri karıştırmaya başladı. Benim dükkânda yığınla eski püskü demir dururdu. Bu yığın içinde iki tane ayakkabı demiri buldu. İngiliz malı ayakkabılardan çıkarılmış iki topuk demiri. Herhalde bağımsızlık savaşından beri orada unutulmuş kalmış. Yakov Lukiç: 'Sidoroviç, senden bu iki demiri alacağım! Çizmemin topuklarına çaktırmak için. İhtiyarladım mı ne? Topuklara fazla basıyorum galiba. Çizmelerimin, çarıklarımın topukları habire eskiyor,' dedi. Ben de: 'Al canım!' dedim. 'Bir ahba-

ba eski püskü demirleri vermişim ne çıkar Lukiç? Bu demirler safi çeliktir, ölünceye kadar eskitemezsin! Tabii kaybetmezsen...' Lukiç demirleri cebine sokup gitti. O bu işi çoktan unutmuştur, ama ben unutmadım. İşte yerdeki iz, o demirin iziydi. İçimde bir şüphe uyandı: 'Bu izin burada ne işi var?' diye düşündüm."

Davidov olayı bütün ayrıntılarıyla anlatan ihtiyarı daha çabuk konuşmaya zorlamak için:

"Sonra ne oldu?" diye sordu.

"Sonra, kendi kendime: 'Dur, şu Lukiç'e bir gideyim bakayım, çizmeleri ne durumda,' diye düşündüm. Sanki bir işim varmış, pulluklar için alınacak demirleri sormak istiyormuşum gibi ona gittim. Hemen ayaklarına baktım, ayağına mest giymiş. Oysa o sırada öyle bir soğuk vardı ki! Laf arasında: 'Öldürülenleri gördün mü Lukiç?' diye sordum. 'Hayır, ben ölülere hiç bakamam! Hele öldürülmüş olanlara hiç dayanamam! Kalbim zayıf. Ama yine de oraya gitmek zorunda kalacağım!' dedi. Bunun üzerine başka bir laf arasında: 'Öldürülen Hoprov'la görüşeli çok oldu mu?' diye sordum. 'Evet, çok oluyor!' dedi. 'Ta geçen hafta görüşmüştük. Bak görüyor musun, aramızda ne alçaklar var! Dağ gibi adamı öldürdüler. Hem de niçin? Orası hiç bilinmiyor. Akıllı uslu bir adamdı. Kimseye bir kötülüğü yoktu. Bu işi yapanın elleri kırılsın. Allah belalarını versin alçakların!' Onun bu sözleri birden bütün vücudumu tutuşturmuştu sanki. İkiyüzlü herif bana o sözleri söylerken dizlerim titremeye başlamıştı. 'Ulan köpek! Gece sen de oradaydın. Eğer Hoprov'u kendin öldürmediysen, o işi becerecek birini yanına almışsındır!' diye düşündüm. Ama bunu ona hiç belli etmedim, öylece ayrıldım yanından. Yine de kafama koydum; gidip yerdeki izleri tekrar gözden geçirecektim. Acaba kendisine hediye ettiğim o nalçaları kaybetmiş olabilir miydi? Bir iki hafta mestleri çıkarıp çizmeleri giymesini bekledim. Hava ısınır ısınmaz, karlar erimeye yüz tutar tutmaz, dükkândaki işimi bırakıp hemen kolhoz idaresine koştum. Baktım Lukiç orada. Ayağında da çizme var. Bir süre sonra dışarı, avluya çıktı; ben de ardından gittim. Patikadan ambara sapınca arkasındaki izlere baktım; benim nalçalar damga gibi iz bırakıyordu. İki yıldan beri kopmamıştı!"

Davidov'un yüzü birdenbire kıpkırmızı oldu. Kan başına hücum etmişti. Öfkeyle masaya yumruğunu indirerek:

"Neden o zaman kimseye bir şey söylemedin? Sersem! Neden bu işi gereken yere bildirmedin?" diye bağırdı.

Ama Şalıy onu hiç de dostça olmayan bir tavırla şöyle bir süzerek:

"Sen beni ne sanıyorsun, aptal mıyım ben?" dedi. "Bana baksana delikanlı! Bunu ben senden önce de düşündüm. Diyelim ki, cinayetten üç hafta sonra bu işi memura bildirdim. Kapıda görmüş olduğum o izi bulacaklar mıydı, ha? Beni aptal yerine koyarlardı be!"

"Sen bu işi hemen o gün gidip söylemeliydin! Korkağın birisin be! Ostrovnov'dan ödün patlamış... Bu yüzden söylememişsindir! Doğrusu bu..."

Şalıy itiraz etmedi:

"Eh, ne yalan söyleyeyim! Korku da vardı işin içinde," dedi. "Ostrovnov'la uğraşmak tehlikeli iştir oğlum! On yıl kadar önce, Yakov Lukiç daha gençken, bir gün hasat zamanı tarlada Antip Graç ile kavga edip dövüşmüşlerdi. Antip ona iyi bir dayak atmıştı o zaman. Bir ay sonra gece vakti, Antip'in evinin yanındaki yazlık mutfak tutuştu. Mutfak eve bitişikti. O gece tam da rüzgâr mutfaktan eve doğru esiyordu, Tabii ev de tutuştu. Bütün avlu alev içinde kalmıştı. Ambarlar bile tutuştu. Eskiden Antip'in güzel bir evi vardı. Şimdi ise saz damlı bir kulübede oturuyor. İşte Lukiç'le fazla uğraşan böyle olur. Adama bir kin tuttu mu, artık bir daha unutmaz. Ne eskisini, ne yenisini unutur. Ama mesele bunda değildi oğlum. Polis memuruna içimdeki şüpheyi açıklamaya cesaret edemedim. Hem korktum, hem de kesin olarak bilmiyordum. Belki de ayakkabılarında böyle demir taşıyan yalnız Yakov Lukiç değildir, diye düşünüyordum. Bu işi iyice bir incelemek gerekiyordu. Bir defa, bağımsızlık savaşında bizim köylülerin yarısı İngiliz ayakkabısı giyerdi. Sonra, Hoprov'ların evinin önünde öyle bir kalabalık toplanmış, zemin öylesine çiğnenmişti ki! Orada deve izini at izinden ayıramazdın! Anlıyor musun oğlum? Mesele o kadar basit değildi! Her şeyi etraflıca bir düşündün mü, çeşit çeşit güçlükler çıkıyor insanın karşısına. Zaten ben seni buraya biçme makinelerini göresin diye

çağırmadım. Şöyle bir içimi boşaltayım, olup bitenleri açıkça konuşayım diye çağırdım."

Davidov sitem eder gibi:

"Azıcık geciktin, anlaşılan kafan çok ağır çalışıyor senin!.." dedi.

"Daha iş işten geçmedi. Ama eğer gözünü açmazsan iş işten geçmiş olur. Bunu sana açıklıkla söyleyebilirim."

Davidov bir süre düşündü, sonra söyleyeceği sözleri seçerek:

"Benim için, işim için söylediklerin doğru Sidoroviç," dedi. "Sana çok çok teşekkür ederim. Üzerime aldığım işleri yeni baştan düzenlemem gerek. Doğrusu bu... Ama şimdi en küçük bir yenilik yapmaya kalkarsam, Allah'ın belası herif hemen şüphelenir."

Şalıy:

"Orası doğru!" dedi.

"Senin gündeliğini yeniden gözden geçiririz. Bu işi de düzeltiriz. Ostrovnov'a gelince; madem elimizde bir delil yok, çok dikkatli davranmamız gerek. Biraz zaman kazanmalıyız. Sen bu konuştuklarımızdan kimseye bir tek kelime olsun söz etme, anladın mı?"

Şalıy:

"Üzülme. Tek laf kaçırmam ağzımdan," dedi.

"Bana başka söyleyeceğin bir şey var mı? Yoksa okula gideceğim. Müdürle bir iş konuşmalıyım."

"Var ya. Şu Lukerya'yı bırak Allah aşkına! O kadın seni felakete sürükleyecek!"

Davidov can sıkıntısıyla:

"Hay Allah belanı vermesin!" dedi. "Onun sözünü ettik ya, yeter işte! Bana giderayak doğru dürüst bir şey söylersin sandım. Oysa sen yine eski dalgalardan söz açıyorsun..."

"Sen de acele etme! Benim gibi bir ihtiyarı iyice dinle. Bak sana ne diyeceğim, o karı son zamanlarda yalnız seninle aşna fişne etmiyor. Alnının ortasına bir kurşun yemek istemezsen, bırak o orospuyu. Büsbütün ayrıl diyorum sana!"

"Onun yüzünden bana kurşun sıkacak olanın alnını karışlarım."

Bunu söylerken Davidov'un dudaklarında alaycı bir gülümseme belirmişti. Ama Şalıy bu gülümseyişi fark edince hemen öfkelendi:

"Ne sırıtıyorsun be! Hâlâ sağ olduğuna dua et! Gözün kör mü nedir? Bir türlü akıl erdiremiyorum! Herif neden Makar'a ateş etti de sana etmedi? Bunu anlayamıyorum."

"Herif dediğin kim?"

"Yırtık Timoşka! Başka kim olacak? Makar'ı niye vurmak istedi hiç anlamıyorum. Ben seni, işte bunun için, ayağını denk alasın diye haber vermek üzere çağırdım. Sen ise bizim piç Vanyatka gibi sırıtıp duruyorsun..."

Davidov birden elini cebine attı, sonra bütün vücuduyla masanın üzerine abandı:

"Timoşka mı? O da nereden çıktı?"

"Kaçıp gelmiş, başka nasıl gelecek?"

Davidov hemen hemen fısıldayarak, yavaşça:

"Sen onu gördün mü?" diye sordu.

"Bugün çarşamba mı?"

"Çarşamba."

"İyi ya! Cumartesi gecesi Senin Luşka'yı onunla beraber gördüm. Bizim inek sürüden ayrılmış, o akşam dönmemişti. Allah'ın belası hayvanı gidip aramak zorunda kaldım. Neredeyse gece yarısına yakın kör olası ineği bulup eve götürüyordum. Yolda, bizim köyün ta yanında onlara rastladım."

"Yanlış görmüş olmayasın?"

Şalıy alaylı bir tavırla güldü:

"Timoşka'yla seni ayıramaz mıyım ben?" dedi. "Hayır, benim gözlerim çok keskindir oğlum. Sen ihtiyar oluşuma bakma! Sığırlardan biri karanlıkta tek başına dolaşıyor sanmış olacaklar, oysa peşinden ben de geliyordum. Beni hemen görmediler. Luşka: 'Hay Allah kahretsin şu ineği Timoşka. Ben de biri geliyor sandım...' dedi. O sırada da ben karşısına çıktım. Önce Luşka ayağa fırladı, sonra da Timoşka. Kulağıma hafif bir ses geldi: Timoşka silahının emniyetini açmıştı. Ama kendi susuyordu. Ben ise sakin sakin: 'Oturun, oturun yerinize çocuklar! Ben size engel olmayayım, görüyorsunuz işte ineğim sürüden ayrılmış, onu götürüyorum!' dedim."

Davidov sanki Şalıy'la değil de kendi kendine konuşuyormuş gibi:

"Ha! Şimdi her şeyi anladım," diye söylendi, sonra ağır ağır doğruldu, yerinden kalktı. Sol eliyle demirciye sarıldı, sağ eliyle de dirseğini sımsıkı kavradı:

"Her şey için sana çok teşekkür ederim dostum İpolit Sidoroviç..." dedi.

O akşam Şalıy ile yaptığı konuşmayı Nagulnov'la Razmiyötnov'a anlattı. Bölge GPU örgütüne, Timofey'in köye geldiğini hemen bildirmeyi teklif etti. Ama bu haberi olağanüstü bir sakinlikle karşılayan Nagulnov:

"Hiçbir yere haber vermemeli!" dedi. "Oradakiler bütün işi bozar. Timoşka budala değil, köyde oturmaz! Bölge GPU memurlarından biri buraya geldi mi, hemen haberini alır, buradan çekip gider!"

Razmiyötnov:

"GPU memurları gece gizlice gelirse nasıl haber alacak?" diye sordu.

Nagulnov hem sevgiyle hem de alaylı bir tavırla baktı:

"Sendeki akıl da çocuk aklı be Andrey!" dedi. "Avcıyı önce kurt görür, sonra avcı kurdu fark eder!"

Davidov:

"Peki sen ne teklif ediyorsun?" diye sordu.

"Bana beş altı günlük süre verin, size Timoşka'yı ya sağ, ya da ölü olarak teslim ederim! Ama yine de dikkat edin: Geç vakit evinizden çıkmayın, odanızda da ışık yakmayın. Sizden istediğim bu kadar! Gerisini bana bırakın."

Nagulnov nasıl bir plan kurduğunu açıklamamaya kesinlikle kararlıydı.

Davidov:

"Peki, tamam! Göster kendini öyleyse!" dedi. "Ama dikkat et... Timofey'i elinden kaçırırsan, öyle bir deliğe saklanır ki bir daha taş çatlasa bulamayız onu!"

Nagulnov hafifçe gülümseyerek:

"Merak etme, benden kaçamaz!" dedi; gözlerinde beliren kıvılcımları göstermemek için, esmer göz kapaklarını aşağı doğru indirdi.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

LUŞKA eskisi gibi teyzesinin evinde oturuyordu. Bu küçük ev, saz kaplı damı, sarı kepenkleri, eskilikten eğrilmiş duvarlarıyla dereye bakan yarın üzerinde toprağa sanki yapışıp kalmıştı. Pek büyük olmayan bahçesini yaban otlarıyla fundalıklar kaplamıştı. Luşka'nın teyzesi Alekseyevna'nın bir inek ve küçük bostanından başka malı yoktu.

Bahçeyi dereden ayıran, aynı zamanda pek yüksek olmayan çitte, dereden su almak için açıklık bırakılmıştı. İhtiyar evsahibi buradan getirdiği suyla, bostanına ektiği lahanaları, salatalıkları, domatesleri suluyordu.

Çitteki bu su yolunun yanında, gururla dimdik yükselen devedikenlerinin mor çiçekleri, etrafa dal budak salmış yaban keteni, bir de çitin çubukları arasında kıvrıla kıvrıla yukarı tırmanan asma kabaklarının çan şeklindeki sarı çiçekleri görünüyordu. Sabahları mavi mavi açan sarmaşıklarla çit uzaktan usta bir elin dokuduğu renk renk halı gibi pırıldıyordu. Burası çok ıssız bir yerdi. Nagulnov ertesi sabah Alekseyevna'nın evinin yanından geçerken, nehir boyunda, işte bu ıssız bölgeyi pusu kurmaya en uygun yer olarak seçmişti.

İki gün hiçbir davranışta bulunmadı. Nezlesinin bitmesini bekliyordu. Üçüncü gün ise, hava kararır kararmaz sırtına pamuklu hırkasını giyerek kimseye görünmeden sokağa çıkıp dere boyuna indi. O ay ışığından yoksun, simsiyah geceyi yaban ketenlerinin içine sinmiş olarak geçirdi. Ama o gece su yolunun yanında hiç kimse görünmedi. Makar gün doğarken eve gitti, birkaç saat uyudu. Gündüz, otları biçmeye başlayan birinci ekibin yanına yollandı. Karanlık basınca da yine o çitteki geçit yerinin yanına uzandı, beklemeye koyuldu.

Gece yarısı kulübenin kapısı hafifçe gıcırdadı. Makar, koyu renk şala sarınmış bir kadının kapıdaki karaltısını görebiliyordu. Luşka'yı hemen tanıdı.

Genç kadın ağır ağır kapının önündeki basamaktan aşağı indi, bir süre durduktan sonra çıktı, yan sokaklardan birine saptı. Makar hiç gürültü etmeden hemen hemen on adım kadar arkasından gidiyordu. Luşka hiçbir şeyden şüphelenmeden, arkasına bile bakmadan köyün dışına doğru yürüyordu.

Artık köyden çıkmışlardı, ama bu sırada o Allah'ın belası nezle Makar'ı ele verdi. Makar yüksek sesle aksırdı, aynı anda kendini yere attı. Luşka yıldırım gibi arkasına döndü; bir an hiç kımıldamadan durdu. Donakalmış gibi ellerini göğsüne bastırdı. Tıkanırcasına sık sık nefes alıyordu. Sütyeni göğsüne birden dar gelmiş gibiydi, şakaklarındaki damarlar hızlı hızlı atıyordu. İlk şaşkınlığını giderdikten sonra ihtiyatlı, küçük adımlarla Makar'a doğru yürüdü. Makar dirseklerini yere dayamış, kaşlarının altından ona dikkatle bakıyordu. Luşka üç adım kadar yaklaşınca durdu, boğuk bir sesle:

"Kim o?" diye sordu.

Makar dört ayak durumundaydı. Hiç karşılık vermeden hırkasının eteğini başının üzerine kaldırmıştı. Luşka'nın kendisini tanımasını hiç istemiyordu. Genç kadın korku içinde:

"Aman yarabbi!" diye fısıldadı, sonra hemen arkasını dönüp köye doğru koşmaya başladı.

Makar gün doğmadan az önce Razmiyötnov'u uyandırdı. Sedirin üzerine oturdu, somurtkan bir tavırla:

"Allah kahretsin! Bir defa aksırdım, işi berbat ettim gitti! Ne olursun, yardım et Andrey... Etmezsen Timoşka'yı kaçırırız," dedi.

Yarım saat kadar sonra ikisi birlikte çift atlı bir arabayla Alekseyevna'nın avlusuna gelmişlerdi. Önce Razmiyötnov atları çite bağlayarak kapının önündeki basamaklardan çıktı, eğri kapıyı çaldı. İçerden evsahibi kadın uykulu bir sesle:

"Kim o? Kimi istiyorsunuz?" diye sordu.

Razmiyötnov:

"Kalk Alekseyevna. Yoksa ineğini kaçıracaksın!" dedi.

"Kimsin sen?"

"Şûra başkanı Razmiyötnov!"

İçeriden kadının öfkeli sesi duyuldu:

"Karga bokunu yemeden kapı kapı ne dolaşıyorsun?"

"Görüşülecek bir iş var. Aç bakalım kapıyı..." Kapının sürgüsü çekildi, Razmiyötnov'la Nagulnov mutfağa girdiler. Evsahibi kadın aceleyle giyindi, hiç konuşmadan lambayı yaktı. Razmiyötnov gözleriyle yatak odasını işaret ederek:

"Senin kiracı evde mi?" diye sordu.

"Evde. Sabahın köründe ne yapacaksın onu?"

Razmiyötnov karşılık vermeden gidip öbür kapıya vurarak bağırdı:

"Hey! Lukerya! Kalk, giyin bakalım. Pılını pırtını toplaman için beş dakika veriyorum."

Luşka yalınayak dışarı çıktı, çıplak omuzlarında bir şal vardı. Gömleğinin eteğindeki dantel mat, esmer baldırlarının üzerinde kar gibi beyaz görünüyordu.

Razmiyötnov:

"Git giyin!" dedi. Sonra azarlar gibi başını salladı: "Hiç olmazsa ayağına bir eteklik giyseydin be! Ne utanmaz karısın!"

Luşka dikkatle, soru sormak ister gibi gelenlere baktı. Sonra dudaklarında gözleri kamaştıran bir gülümseme belirdi:

"Siz yabancı değilsiniz ki! Kimden utanacağım?"

Mahmurluğu üzerindeyken bile bir genç kız gibi taptaze, aynı zamanda çok güzeldi. Allah'ın belası Luşka! Razmiyötnov hayranlığını saklamayı gerekli görmeden gülümseyerek, hiç konuşmadan onu seyrediyordu. Makar ise evsahibesine dik dik bakıyordu. Luşka çapkınca omuz kırarak, üzerinden kaymak üzere olan şalı düzeltti:

"Hangi rüzgârlar attı sizi böyle buraya sevgili konuklarım?" diye sordu. "Yoksa Davidov'u mu arıyorsunuz? Olur a..."

Şimdi o da kendine güvenen, meydan okuyan bir tavırla baktı. Öfkesiz, ağırbaşlı bir alaycılıkla eski kocasıyla göz göze geleceği anı bekliyordu. Ama Makar genç kadına sakin, ciddi bir tavırla baktı. Aynı şekilde öfkesiz, ağırbaşlılıkla karşılık verdi:

"Hayır... Biz Davidov'u değil, yırtık Timofey'i arıyoruz..."

Luşka, laubali bir tavırla:

"Onu burada aramanın âlemi yok! Arayacaksanız karlı bölgelere buyurun! Biricik sevgilimi oraya sürdüler, biliyorsunuz ya!" dedi, yine de garip bir şekilde ürperiyormuş gibi omuzlarını kaldırmaktan kendini alamadı.

Makar duygularını belli etmeden, aynı sakin tavırla:

"Bırak numarayı!" dedi.

Onun bu soğuk, kayıtsız tavrı Luşka için öylesine beklenmedik bir şeydi ki, birden çileden çıktı, ona sözle saldırmaya başladı:

"Dün gece köyün dışına gezmeye çıktığımda peşimden sen mi sürükleniyordun yoksa, sevgili kocacığım?"

Makar'ın dudaklarında belirsiz bir gülümseme titredi.

"Demek her şeye rağmen tanıdın, öyle mi?"

"Hayır, karanlıkta tanıyamadım; ama ödümü patlattın şekerim. Ancak köye dönünce karşıma çıkanın sen olduğunu anladım!"

Razmiyötnov, Luşka'nın büyüleyici güzelliğinin etkisine kapılmamak için yapmacık kaba bir tavırla sordu:

"Amma yaptın ha! Senin gibi feleğin çemberinden geçmiş bir aşüfte neden korksun?"

Genç kadın ellerini beline koydu, Razmiyötnov'u öfkeli bakışlarıyla yakmak istiyormuşçasına baktı:

"Sen bana durup dururken küfretme! Git Marinka'na küfret! Belki o zaman Sessiz Demid sana güzel bir dayak atar. Bana hakaret etmek kolay; savunacak kimsem yok benim..."

Razmiyötnov alaylı alaylı güldü:

"Yok mu? Sürüyle vardır be!"

Ama Luşka artık ona hiç önem vermeden Makar'a dönmüştü:

"Neden peşimden geliyordun, ha? Ne istiyordun benden? Ben özgür bir kuşum! İstediğim yere uçarım. Eğer o sırada sevgili arkadaşın Davidov yanımda olsaydı, herhalde peşimizden sürükleniyorsun diye sana teşekkür etmezdi..."

Makar'ın solgun cildinin altında adalelerinin sert hatları hafifçe titredi. Ama büyük bir iradeyle kendisini tuttu, hiçbir şey söylemedi. Yalnız mutfağın sessizliğinde yumruk yaptığı elinin parmaklarını çatırdattığı duyuldu. Razmiyötnov tehlikeli bir yöne dökülmek üzere olan konuşmayı aceleyle kesti:

"Konuştuk ya, yeter işte! Haydi bakalım toplan Lukerya! Sen de Alekseyevna. Hazırlanın, tutuklandınız! Şimdi sizi Bölge'ye götüreceğiz!"

Luşka:

"Ne yaptık ki biz?" diye sordu.

"Orada öğrenirsin!"

"Peki ya gitmezsem?"

"Ha, bak o zaman kuzu gibi elini ayağını bağlarız, zorla götürürüz. Tekme filan da atmana fırsat vermeyiz. Haydi, çabuk ol!"

Luşka birkaç dakika kararsızlık içinde durdu. Sonra geri geri gitti, belirsiz bir hareketle kapının arkasına süzülüverdi. Hemen de kapıyı içeriden kapatıp çengeli takmak istedi. Ama Makar tam zamanında davrandı, pek büyük çaba harcamadan kapıyı kendine doğru kuvvetle çekti. Yatak odasına girdi, sesini yükselterek:

"Seninle oyun oynayacak değiliz burada," dedi. "Giyin, kaçmaya da yeltenme! Kaçacak olursan, arkandan ben yetişecek değilim. Kurşun yetişir, anladın mı!.."

Luşka güçlükle nefes alarak karışık yatağın üzerine oturdu:

"Dışarı çık! Giyineceğim!"

"Giyin! Utanacak bir şey yok. Ben senin çeşit çeşit hallerini gördüm."

Luşka yorgun, öfkesiz bir tavırla:

"Eee... Canın cehenneme öyleyse," dedi.

Üzerinden geceliğini, gömleğini, eteğini çıkardı; gençliğinin taptaze, dolgun vücuduyla, olağanüstü bir güzellik içinde çırılçıplak, serbest bir tavırla sandığa doğru yürüdü, kapağını açtı. Makar ona bakmıyordu: Kayıtsızlıkla gözlerini pencereye çevirmiş, sanki donup kalmıştı!

Luşka beş dakika sonra sırtında sade bir basma elbiseyle, artık çapkın çapkın bakmayan, hatta biraz hüzünlü ifadeyle Makar'a döndü:

"Ben hazırım Makaruşka!"

Mutfakta giyinmiş olan Alekseyevna:

"Evi kime bırakacağım? İneğimi kim sağacak, bostanıma kim bakacak?" diye söylenip duruyordu.

Razmiyötnov ihtiyar kadını sakinleştirmeye çalışarak:

"Biz onlara bakarız teyze, merak etme, döndüğün vakit her şeyi şimdiki gibi yerli yerinde bulursun," dedi.

Hep beraber bahçeye çıkıp arabaya bindiler. Razmiyötnov dizginleri çözdü, sonra sert bir hareketle kırbacı şaklatarak atları tırı-

sa kaldırdı. Köy Meclisi binasının önüne gelince arabayı durdurdu, aşağı atladı:

"Haydi bakalım hanımlar, inin!"

Önce kendisi bodruma girdi, bir kibrit çakıp yürüdü, karanlık bir kömürlüğün kapısını açtı:

"Buyurun, güzel güzel yerleşin!"

Luşka:

"Bizi Bölge'ye ne zaman götüreceksiniz?" diye sordu.

"Hele gündüz olsun, gideriz!"

Ama Luşka bir türlü susmuyordu:

"Madem buraya gelecektik, ne diye bizi arabayla getirdiniz? Yaya gelemez miydik?"

Razmiyötnov karanlıkta gülümsedi:

"Gösteriş olsun diye!" dedi.

Bu meraklı kadınlara, yolda kimse kendilerini görmesin diye arabayla getirdiklerini söyleyemezdi ya! Alekseyevna:

"Gerçekten de buraya yaya da gelebilirdik!" dedi; sonra haç çıkararak kömürlüğe girdi.

Luşka derin derin içini çekerek, hiç konuşmadan ardından gitti. Razmiyötnov kömürlüğü kapadı. İşte o zaman yüksek sesle:

"Lukerya, beni dinle!" diye bağırdı. "Size yemek de su da vereceğiz, kapının sol tarafında, köşede başka ihtiyaçlarınız için bir kova var. Çok rica ederim, uslu durun, gürültü patırtı etmeyin, kapıyı yumruklamayın. Öyle bir şey yaparsanız elinizi kolunuzu bağlar, ağzınızı da tıkarız! Bu iş şaka değil. Haydi, allahaısmarladık! Sabah olunca gelir yine görürüm sizi..."

Dışarı çıkarken dış kapıya ikinci bir kilit takan Razmiyötnov, orada bekleyen Nagulnov'a rica eder gibi:

"Onları burada ancak üç gece tutabilirim, daha fazla tutamam Makar!" dedi. "Sonra ne yaparsan yap! Yalnız Davidov bu işi öğrenirse ikimiz için de kötü olur."

"Öğrenmez! Sen atları yerine götür, bir ara da bunlara yiyecek bir şeyler getir. Haydi, çok teşekkür ederim. Ben eve gidiyorum!"

Hayır... Gremyaçiy Log'un ıssız sokaklarından gün doğmadan önceki o hafif mavilik içinde uzaklaşan Makar Nagulnov, eskisi

gibi dimdik yürüyen, kendine güvendiğini belli ederek tok adımlar atan Makar değildi. Hafifçe kamburlaşmıştı. Başını önüne eğmiş, yorgun argın yürüyor, arada bir kocaman avucunu göğsünün sol tarafına bastırıyordu.

• • •

Nagulnov, Davidov'un gözüne ilişmemek için gündüzlerini tarlada, hasat yapanların arasında geçiriyor, yalnızca geceleri köye dönüyordu. İkinci günün akşamı, gözetleme yerine gitmeden önce Razmiyötnov'a:

"Davidov beni hiç aramadı mı?" diye sordu.

"Hayır, zaten ben de onu hemen hemen hiç görmedim. İki gündür derenin üzerinde köprü yapıyoruz, başımı kaşıyacak vaktim yok. Bir köprüye koşuyorum, bir buraya gelip bizim tutuklulara bakıyorum!"

"Onlar nasıl?"

"Dün gündüz Luşka öyle bir bağırıp çağırmaya başladı ki, duysaydın deli olurdun. Kapıya yaklaştım mı küfrün bini bir para... Öyle bir küfrediyor ki namussuz karı, sarhoş Kazaklardan beter! Nereden öğrendi bu cins cins küfürleri şaşıp kalıyorum. Güç bela susturdum onu! Artık küfretmiyor. Sustu... Ağlayıp duruyor."

"Ziyanı yok, ağlasın; yakında bir ölünün arkasından gözyaşı dökecek!"

Razmiyötnov şüpheli bir tavırla:

"Ben Timoşka'nın geleceğini hiç sanmıyorum!" dedi.

Nagulnov yumruğunu dizine indirerek:

"Gelecek!" dedi. Uykusuzluktan şişmiş gözlerinin derinliklerinde bir kıvılcım parlıyordu: "Luşka'dan kurtulabilir mi o? Gelecektir..."

Gerçekten de Timofey çıkageldi. Üçüncü gece, saat ikiye doğru ihtiyatı bir tarafa bırakarak çitin geçit yerine yaklaşmıştı. Onu köye sürükleyen kıskançlık mı, yoksa açlık mıydı? Belki de işin içinde her ikisi de vardı. Ama sonunda dayanamamış, gelmişti işte.

Tıpkı bir vahşi hayvan gibi sinmiş, hiç ses çıkarmadan dereden ayrılan patikada yürüyordu. Makar ne Timofey'in ayaklarının al-

tında çamurun vıcık vıcık bir ses çıkardığını, ne de kuru bir funda dalının çatırdadığını duymuştu. Birden, beş adım ilerisinde hafifçe öne doğru eğilmiş bir karaltı görünce şaşkınlıktan irkildi.

Timofey sağ eliyle tüfeğini kavramış, hiç kımıldamadan duruyor, etrafı dikkatle dinliyordu. Makar ise hendeğin içine yatmış, nefesini tutmuştu. Bir an kalbi çift çift atar gibi oldu, sonra yine düzgün atmaya başladı. Ama ağzında bir kuruluk, aynı zamanda acı bir tat duyuyordu.

Dere boyunda tiz sesle bir kuş öttü, köyün ta öbür ucunda bir inek böğürdü, derenin öbür tarafında bir bıldırcın çıkır çıkır seslerle etrafı çınlattı. Makar bulunduğu yerden rahatça ateş edebilirdi. Timofey tam hedef olacak şekilde Makar'a sol tarafını çevirmiş, bütün vücuduyla sağa dönmüştü. Büyük bir dikkatle etrafa kulak kabartıp duruyordu.

Makar tabancasının namlusunu dirsekten kıvırdığı sol elinin üzerine dayadı. Kabza çiyden nemlenmişti. Bir süre bekledi. Hayır, o herhangi bir Kulak alçağı değildi. Nagulnov'du o. Kulaklar gibi düşmana sinsi sinsi ateş edemezdi! Olduğu yerde hiç kımıldamadan, yüksek sesle:

"Önüne bak! Ecelin geldi!" diye bağırdı.

Timofey sanki bir tramplenden atlıyormuş gibi önce yukarıya, sonra yana doğru fırladı. Aynı anda tüfeğini doğrultmuştu, ama Makar ondan önce davrandı, gecenin rutubetli sessizliği içinde bir silah sesi duyuldu. Pek kuvvetli bir ses değildi, boğuktu...

Timofey elinden tüfeğini düşürdü. Dizleri kıvrıldı, bütün vücuduyla ağır ağır öne eğildi. Daha doğrusu Makar'a çok ağır hareket ediyormuş gibi görünüyordu. Timofey böylece yavaş yavaş devrildi, sonunda sırt üstü yere düştü. Cesedi patikanın çiğnene çiğnene sertleşmiş toprağına şiddetle çarptığında tok bir ses duyuldu.

Makar daha on beş dakika hiç kımıldamadan olduğu yerde yattı: 'İnsan bir kadınla görüşmeye giderken yanına birkaç kişi daha almaz ama, belki de arkadaşları derenin kenarında saklanmış onu bekliyordur,' diye düşünerek bütün varlığıyla dikkat kesilmiş, etrafı dinliyordu. Her taraf hiçbir sesin bozmadığı derin bir sessizlik içindeydi. Silah sesinden sonra bir an için susmuş olan bıldırcın yine

gıcırtılı bir sesle takırdamaya başladı. Ama bu sefer korka korka, ara vere vere ötüyordu.

Ortalık hızla aydınlanıyordu. Neredeyse gün doğacaktı. Koyu lacivert göğün doğu kenarında al bir çizgi gittikçe büyüyor, genişliyordu. Artık derenin öbür tarafındaki söğüt ağaçlarının tepeleri belirgin görünüyordu. Makar yerinden kalktı, Timofey'e yaklaştı. Sırt üstü yatıyordu. Sağ elini arkaya doğru atmıştı. Donmuş kalmış, ama canlılığın verdiği parlaklığı daha büsbütün yitirmemiş olan gözleri iri iri açılmıştı. Bu ölü gözler sanki artık sönmeye yüz tutmuş belirsiz yıldızlara, alt kısmı hafifçe gümüşlenmiş sedef rengi küçük bulutun tam tepede yavaş yavaş dağılışına, incecik tül gibi bir sisle örtülmüş uçsuz bucaksız göğe derin bir hayranlıkla şaşkınlık içinde bakıyor gibiydi...

Makar çizmesinin burnuyla ölüye dokundu, alçak sesle:

"Eh, söyle bakalım, zamparalığa doydun mu düşman herif?" diye söylendi.

Kadınların şımarttığı, sevdiği Timofey'in ölürken bile yakışıklı bir hali vardı. Güneşten yanmamış temiz beyaz alnının üzerine siyah bir tutam saç düşmüştü. Dolgun yüzündeki hafif pembelik henüz solmamıştı. Yumuşak, siyah bıyıkların çevrelediği üst dudağı hafifçe kıvrılıp yukarı doğru çekilmiş, nemli beyaz dişlerini ortaya çıkarmıştı. Daha birkaç gün önce Luşka'yı büyük bir tutkuyla öpen renkli dudaklarında hayret anlamı taşıyan belirsiz bir gülümseme donup kalmıştı.

Makar:

"Amma da besiliymişsin delikanlı!" dedi. Şimdi ölüye sakin bir tavırla bakarken, içinde ne biraz önceki kin, ne memnunluk, ne de herhangi başka duygu vardı. Sadece büyük bir yorgunluk içindeydi. Günlerce, yıllarca bütün varlığını heyecana kaptıran, bütün kanını kalbine doğru iten kıskançlıktan yaralanmış bir gururdan ötürü için için yanmasına yol açan ne varsa, hepsi Timofey'in ölümüyle birlikte ansızın yok olmuş, bir daha dönmemecesine uzaklara gitmişti.

Yerden tüfeğini kaldırdı, tiksinerek yüzünü buruşturdu, ölünün ceplerini aradı. Ceketinin sol cebinde, "Limoncuk" adı verilen bir el bombasının girintili çıkıntılı yüzeyine rastladı. Sağ cepte ise dört

tüfek kurşunundan başka bir şey yoktu. Timofey üzerinde herhangi bir resmî kâğıt da taşımıyordu.

Makar oradan ayrılmadan önce son kez ölüye baktı; ancak o zaman Timofey'in üzerindeki işlemeli gömleğin tertemiz yıkanmış olduğunu, poturunun diz kısmındaki yırtıkların ustaca dikilip örüldüğünü fark etti. Belli ki bunu bir kadın eli yapmıştı! Makar, 'Halinden belli, seni ne kadar da iyi beslemiş, ne kadar da iyi bakmış sana...' diye acı acı düşündü. Sonra ayağını –sanki çok ağırmış gibi– yavaş yavaş kaldırarak geçit yerinin öbür tarafındaki eşiğe bastı.

Daha çok erken olmasına rağmen Razmiyötnov, Makar'ı bahçe kapısının yanında karşıladı. Hemen elinden tüfeği, mermileri, sonra da el bombasını aldı. Memnun bir tavırla:

"Demek vurdun ha?" dedi. "Korkusuz oğlandı! Hiçbir şeyden sakınmıyordu kendini. Silah sesini duyunca kalkıp giyindim. Hemen oraya koşmak istiyordum. Ama baktım ki geliyorsun, içim rahat etti."

Makar:

"Bana Köy Meclisi'nin anahtarını versene!" diye rica etti.

Razmiyötnov onun ne yapacağını anlamıştı. Ama yine de sordu:

"Luşka'yı serbest bırakmak mı istiyorsun?"

"Evet!.."

"Yanlış bir iş yapacaksın!"

Makar boğuk sesle:

"Konuşma!" dedi. "Ben o namussuz karıyı her şeye rağmen seviyorum!"

Anahtarları aldı, hiçbir şey söylemeden arkasını döndü, çizmelerini şap şap basarak Köy Meclisi'ne doğru yürüdü.

• • •

Makar karanlık taşlıkta anahtarı kilidin deliğine bir türlü uyduramadı. Ancak içeri girip kömürlüğün kapısını da ardına kadar açtıktan sonra, alçak sesle:

"Lukerya... Bir dakika çıkar mısın?" diye seslendi.

Dipte, köşede bir saman hışırtısı oldu. Luşka hiçbir şey söylemeden eşiğe çıktı, yorgun bir hareketle başındaki beyaz yemeniyi düzeltti. Makar yana çekilip onu önünden geçirdi:

"Dış kapıya çık!" dedi.

Luşka dış kapıya çıkınca ellerini arkasında kenetledi, hiçbir şey söylemeden parmaklığa yaslandı. Dayanacak bir yer mi arıyordu, nedir? Hiç konuşmadan bekliyordu. O da Andrey Razmiyötnov gibi bütün gece gözünü kırpmamış, gün doğarken de hafif bir silah sesi duymuştu. Herhalde Makar'ın kendisine o anda neyi haber vereceğini anlamıştı. Yüzü bembeyazdı; derine gömülmüş karanlık, kupkuru gözlerinde Makar'ın o zamana kadar hiç görmediği tuhaf bir bakış vardı.

Makar onun siyah, acılı gözlerinin içine bakarak:

"Timofey'i öldürdüm!" dedi. Sonra şaşılacak kadar kısa sürede, iki gece içinde o tutku dolu şımarık dudakların iki tarafında belirmiş, aynı zamanda derine gömülmüş hüzün çizgilerine baktı: "Tez eve git, pılını pırtını topla, köyden ayrıl. Bir daha da dönme! Yoksa başın belaya girecek! Seni mahkemeye verirler!"

Luşka hiç konuşmadan duruyordu. Makar tuhaf, beceriksiz hareketlerle ceplerinde bir şeyler aranıyordu. Sonunda uzun zamandır yıkanmamış, kirden külrengine dönmüş dantelli, buruş buruş bir küçük mendili genç kadına uzattı:

"Al! Bu senin mendilin! Beni bıraktığın zaman evde kalmış. Al! Artık ne yapayım bunu ben?"

Luşka soğuk parmaklarıyla küçük mendili buruşuk entarisinin yenine soktu. Makar içini çekti, sonra:

"Onunla vedalaşmak istersen, sizin bahçeye çık. Orada, su arkının yanında yatıyor!" dedi.

Öylece, başka hiçbir şey konuşmadan ayrıldılar. Bir daha birbirlerini hiç görmeyeceklerdi. Makar hemen kapının önündeki basamaklardan aşağı indi, ona karşı kayıtsızmışçasına başını salladı. Luşka ise o gururlu başını ta aşağıya kadar eğerek, ciddi bir tavırla selamına karşılık verdi. Sonra arkasından uzun uzun baktı. Belki de, hayatlarının o son buluşma anında, daima sert davranan, başkalarına pek sokulmayan bu adam ona ilk kez bambaşka görünmüştü, kim bilir?

ON İKİNCİ BÖLÜM

GÜZEL, sıcak giden havalar, meralardaki otların daha çabuk büyümesini sağlamıştı. Otları biçenlere son olarak Gremyaçiy Kolhozu'nun üçüncü ekibi de katılmıştı. Ekipteki hasatçılar cuma sabahı çalışmaya gitmişti. Cumartesi akşamı ise Davidov'un evine Nagulnov geldi.

Hafif kamburlaşmıştı, tıraşsızdı. Uzun süre hiç konuşmadan oturdu. Son günlerde sanki birden ihtiyarlamıştı! Davidov, onun sert tüylerle kaplı esmer çenesinde kırağı çalmış gibi görünen beyaz kıllar fark etti.

İlk on dakikada evsahibi de, misafir de hiç konuşmadan birer sigara tellendirdiler. Bir tek söz söylemiyorlardı. İkisi de konuşmaya daha önce başlamak istemiyordu. En sonunda Nagulnov:

"Lyubişkin'in ekibinde herkes ot biçmeye gitti mi acaba? Hiç kontrol ettin mi?" diye sordu.

"Biçme işi için ayrılanların hepsi gitmiştir. Ne olacaktı?"

"Yarın sabah onun ekibine bir gitsen, işleri nasıl düzenledikleri-ne bir baksan, fena olmaz."

"Daha işe yeni çıktılar. Hemen kontrol etmek onları biraz kır-maz mı? Daha erken değil mi?"

"Yarın pazar da..."

"Ee... Ne olacakmış pazarsa?"

Nagulnov'un kuru dudaklarında hafif bir gülümseme titredi:

"Onun ekibinde hep dindarlar var. Hepsi kilisenin büyüsüne tu-tulmuş adamlar! Özellikle eteği eksikler. Otlaklara gitmesine gitti-ler, ama bayram günü geberseler çalışmazlar, bakarsın karılardan bir-ikisi Tubyansk kilisesine bile gider. Oysa işin aksayacak tarafı yok. Hava her an bozabilir. O zaman saman yerine köpek altına bile serilemeyecek çürük çarık otlar kalır elimizde..."

"İyi ya, yarın sabah erkenden gidip kontrol ederim. Kimsenin işini terk etmesine izin vermem tabii. Beni uyardığın için teşekkür ederim! Yalnız Lyubişkin'in ekibinde hep dindarlar toplandı diyorsun; bunu anlayamadım."

"O kafada herifler başka ekiplerde de var ama, üçüncü ekiptekilerin sayıları daha fazla!"

"Anladım! Peki sen yarın ne yapacaksın? İstersen birinci ekibe git, ha?"

Nagulnov isteksiz bir tavırla:

"Hiçbir yere gitmeyeceğim," diye karşılık verdi. "Birkaç gün evde kalacağım... Bir tuhaflığım var, her tarafım kırılıp dökülüyor. Sanki üç araba dayak yemiş gibiyim..."

Gremyaçiy'deki hücre kurallarına göre, bir tarlada iş başlayınca partideki herkes mutlaka o tarlaya giderdi. Genellikle daha Bölge Komitesi'nden emir gelmeden çok daha önce tarlalara gidiyorlardı. Bu sefer de Nagulnov'un ekiplerden birinde bulunması gerekiyordu. Bu, kaçınılmaz bir şeydi. Ama Davidov arkadaşının ruh halini çok iyi anlıyordu; bu yüzden:

"Eh! Ne yapalım Makar! Madem istiyorsun, evde kal öyleyse!" dedi. "Belki böylesi daha iyi olur. Herkes tarladayken idarecilerden biri köyde kalmalı. Ne olur ne olmaz!"

Davidov bu son sözü Makar'a kendisini ne kadar iyi anladığını, üzüntüsünü paylaştığını açıkça belirtmek istemediği için söylemişti. Nagulnov ise sanki Davidov'dan yalnız bu sözü duymak için gelmişti. Hoşça kal bile demeden çıkıp gitti. Ama bir dakika sonra tekrar odaya girdi, suçlu suçlu gülümseyerek:

"Kafam kalbur gibi oldu. Artık hiçbir şeyi aklımda tutamıyorum. Sana hoşça kal bile demedim. Lyubişkin'in ekibine gidip baktıktan sonra gel de, o dindar herifleri bana anlat: Ne yapıyorlar, ne ediyorlar, akılları fikirleri nerede, atların bastığı yere mi, yoksa Tubyansk kilisesinin haçına mı bakıyorlar... O vaftiz edilmiş sersemlere söyle: İsa bile eski çağlarda yaşamış adamlara gökten ekmeği, açlığın olduğu bir yılda yağdırmış. O da bütün ömürlerince bir kerecik olmuş! Bizim Kazakların kışlık samanını İsa hazırlayacak değil. Ona hiç güvenmesinler. Öyle dersin. Yani, kısacası, dine karşı propagandaya

hız verirsin. Zaten bu gibi durumlarda ne söylemek gerektiğini sen de bilirsin. Yazık ki seninle beraber gidemiyorum, yoksa yobazlarla mücadelede sana büyük yardımım dokunurdu. Gerçi pek kuvvetli bir hatip sayılmam ama, yumruğum her tartışmada söz sahibidir kardeşim. Bir kerecik yapıştırdım mı, karşımdaki artık karşılık veremez. Çünkü insan ancak ayaktayken karşı koyabilir. Bir doksan yere uzandıktan sonra artık karşılık marşılık verebilir mi yani? Zaten yatay durumda olanların itirazları sökmez..."

Nagulnov birden canlanmıştı. Neşelenen gözleri pırıl pırıldı:

"Ben de seninle geleyim mi ha Syoma? Bir de bakarsın yobazlık konusunda karılarla başın derde girer. O zaman sana büyük yardımım dokunabilir. Bizim karıları biliyorsun, baharda az kalsın seni öldürüyorlardı! O zaman öldüremediler ama, ikinci kez mutlaka öldürürler. Oysa ben yanında olursam kimse kılına dokunamaz. O şeytan tohumlarına nasıl davranılacağını çok iyi bilirim!"

Davidov gülmemek için kendini tutarak korkmuş gibi elini kolunu sallamaya başladı:

"Olmaz, olmaz! Hiç olur mu? Benim yardıma ihtiyacım yok! Kendi kendime yaparım işimi. Belki de senin bu korkuların boşunadır. Bir defa herkes kolektifleştirmenin başladığı ilk aylara göre çok daha bilinçli. Sen ise hep eskiye göre ölçüp biçiyorsun! "

"Nasıl istersen! Gelmemi söylersen gelirim, gelme dersen kalırım. Ne bileyim ben? Belki yardımım dokunur diye düşündüm, ama madem öyle gururlu bir kahramansın, göster bakalım kendini..."

Davidov gönül almak ister gibi:

"Darılma be Makar!" dedi. "Ama bazı dinsel saplantılara kapılmış adamlara karşı iyi bir savaşçı olamazsın; aksine bu işte her şeyi altüst edebilirsin. Hem de nasıl berbat edersin, hem de nasıl..."

Nagulnov soğuk bir tavırla:

"Bu konuda seninle tartışmak istemiyorum!" dedi. "Ama dikkat et yanılmayasın! Sen daha dün mal sahibi olan adamları hoş görmeye alıştın. Ben ise onlara, bir partizan olarak vicdanım nasıl emrediyorsa öyle propaganda yapıyorum. Neyse, ben gideyim! Hoşça kal."

Sanki birbirlerinden uzun süre için ayrılıyorlarmış gibi erkekçe, kuvvetle el sıkıştılar. Nagulnov'un eli taş gibi sert, aynı zaman-

da soğuktu. Gözlerinde biraz önce beliren pırıltı da yok olmuştu; derinliklerinde yine açıklayamadığı, gizli tutmaya çalıştığı acı bir anlam vardı. Davidov, içinde ansızın uyanan acıma duygusunu güç bela bastırarak; 'Kim bilir şu anda ne kadar güç durumdadır,' diye düşündü.

Nagulnov kapının pervazına dayanarak Davidov'a döndü. Ama ona bakmıyordu. Gözlerini yana çevirmişti; konuşmaya başladığı zaman da sesinin kısık olduğunu fark etti:

"Eski eşim, yani senin de sevgilin, köyden çekip gitmiş, haberini aldın mı?" diye sordu.

Luşka'nın Gremyaçiy Log'a, doğup büyüdüğü, anılarıyla dolu bu yerlere artık bir daha dönmemek üzere veda edip gittiğini, aradan birkaç gün de geçmiş olduğunu henüz bilmeyen Davidov, derin bir şaşkınlıkla:

"Hiç öyle şey olur mu?" dedi. "Üzerinde kimlik filan yokken nereye gider? Herhalde yine teyzesinin yanında oturuyordur, Timofey hakkındaki söylentilerin dinmesini bekliyordur. Hem, şimdi insan arasına çıkması gerçekten yakışık almaz doğrusu. Timofey'le adı kötüye çıktı!"

Makar alaylı bir tavırla gülümsedi. Az kalsın: "Sanki benimle ya da seninle beraber olduğu zaman durumu daha mı iyiydi?" diyecek oldu. Ama bunun yerine:

"Kimlik belgesi elinde, köyden çarşamba günü gitti. Bunu kesin olarak bildiğim için söylüyorum. Kendi gözümle, gün doğarken köyden ana yola çıktığını gördüm. Elinde küçük bir bohça vardı, herhalde içine entarilerini koymuştu. Bir an tepede şöyle bir durdu, köye baktı, sonra defolup gitti. Gözden kayboldu şeytan karı! Teyzesine gidip 'Lukerya ne tarafa göç etti?' diye sordum soruşturdum ama, teyzesi de bir şeycikler bilmiyor. Meğer Lukerya ona: 'Çıkar giderim gözümün gördüğü yere doğru' demiş. Hepsi bu kadar işte! Allah'ın belası sürtüğün kaderine bak! Hayatı sonunda ne şekil aldı!"

Davidov susuyordu. Makar'ın karşısında duyduğu utanma ve çekingenlik şimdi daha büyük bir şiddetle bütün varlığını sarmıştı. Kayıtsız görünmeye, aynı zamanda Makar gibi gözlerini yan tarafa doğru çevirmeye çalışarak, alçak sesle:

"Cehennemin dibine kadar yolu var! Arkasından gözyaşı dökecek kimse yok!" dedi.

"Kimseden gözyaşı beklemezdi o. Ama aşk konusunda seni de beni de geride bıraktı. Ne dersen de doğrusu bu. Ne yüzünü buruşturuyorsun? Hoşuna gitmiyor değil mi? Benim de hoşuma gitmedi o iş! Ama gerçeği saklayamazsın ki kardeşim. Lukerya gibi bir karıyı senin de, benim de elden kaçırmamız çok tabii bir şey. Neden mi? Çünkü o karı, karı değil, şeytanın ta kendisi!.. Sen ne sanıyorsun? Dünya ihtilali olacak mı olmayacak mı diye üzüntü çeker mi o? Umurunda bile değildir! Ne kolhozlar, ne sovhozlar, ne de Sovyet idaresi... Bunlar onu hiç mi hiç ilgilendirmiyor! Onun istediği tek şey, elinden ne kadar gelirse o kadar az çalışmak, gününü gün etmek, dalga geçmek, ona buna kuyruk sallamak. Partisiz bir vatandaş olarak tek programı işte budur. Öyle bir kadınla yaşamak için eline tutkal sürmeli, eteğine yapışmalı, gözünü sımsıkı kapamalı, her şeyi unutmalı. Yine de, öyle sanıyorum ki, azıcık gözünü kapasan o karı tıpkı deri değiştiren bir yılan gibi kendi eteğinin içinden çıkar, anadan doğma yine eğlence yerine koşar. Lukerya, işte o Allah'ın belası karı böyle bir karıydı... Timoşka'ya onun için yapışıp kalmıştı. Bazen Timoşka hafta arası köyde elinde armonikayla dolaşmaya başlardı. Evimizin önünden geçti mi Luşka'yı bir titremedir alırdı. Artık benim evden çıkıp gideceğim anı nasıl beklerdi, görseydin zavallıyı... Biz seninle böyle bir aşüfteyi hiç elimizde tutabilir miydik? Onun uğruna ihtilali, Sovyet idaresinin gerektirdiği işleri bir yana bırakabilir miydik? Ne yapacaktık yani? Üç sıralı bir armonika mı almalıydık? Öyle bir şey yapsaydık bile, bizim felaketimiz olurdu. Üstelik doğru dürüst insanken burjuva kılığına girerdik. Yok kardeşim, isterse gidip kendisini ilk karşısına çıkan ağaca assın, geberip gitsin. Böyle bir namussuz karı bize göre değil Syoma... Onun uğruna partinin çizdiği yönden, düşüncelerimizden vazgeçemezdik."

Nagulnov yine canlanmış, doğrulmuştu. Yanakları al al olmuştu. Kapının pervazına dayanarak bir sigara sardı, yaktı, iki üç nefes çekti. Sonra daha sakin, daha yavaş konuşmaya başladı. Ara sıra sesi fısıltı halini alıyordu:

"Biliyor musun Semyon, sana doğrusunu söyleyeyim, eski karımın Timoşka'nın ölüsünü gördüğü anda bağırıp çağıracağından, ağlayacağından korkuyordum. Hayır. Öyle bir şey olmamış. Teyzesi anlattı: Luşka hiç ağlamadan, hiç bağırmadan yanına gitmiş, önünde diz çökmüş, yavaşçacık: 'Güzel kartalım benim! Kanat çırpa çırpa bana geliyordun. Oysa yolda ecel bekliyormuş. Seni felaketten koruyamadığım için beni bağışla' diye fısıldamış. Yazmasını çözüp saçlarının içinden tarağını çıkarmış, Timoşka'nın düşen kıvırcık saçlarını taramış, dudaklarını öpmüş, sonra çekip gitmiş. Giderken bir kere olsun arkasına dönüp bakmamış bile..."

Makar kısa süre sustuktan sonra daha yüksek sesle konuşmaya başladı. Bu sefer Davidov hayretle Makar'ın o kısık sesinde gizlemeyi bir türlü başaramadığı gururlu bir anlam sezer gibi oldu.

"İşte onunla böyle vedalaşmış. O kadar! Nasıl? Beğendin mi, ha? Kahrolası karı! Amma da yiğit yürekliymiş değil mi? Neyse, ben gideyim, hoşça kal!"

Demek Makar bunun için, bunu söylemek için gelmişti. Davidov onu kapıya kadar geçirdikten sonra yarı karanlık yatak odasına döndü, soyunmadan kendini yatağın üzerine attı. Hiçbir şey hatırlamak, düşünmek istemiyordu. Bir an önce uyuma ihtiyacı duyuyordu. Ne var ki gözünü bir türlü uyku tutmuyordu.

Kaçıncı defadır ki yakışık almaz bir şekilde davrandığı, Luşka ile dillere destan olan saçma bir maceraya giriştiği için kendi kendine küfrediyordu. Aralarında en küçük bir sevgi bile yoktu! Zaten Timofey çıkagelince Luşka bir an bile düşünmeden kendisiyle bütün bağlarını koparmış, yeniden ona dönmüş, başını belaya sokacağını bile aklına getirmeden sevgilisine tekrar bağlanmıştı. Ne olacaktı! Demek ki gerçekten ilk aşk unutulmuyordu.

Luşka köyden bir tek söz söylemeden, allahaısmarladık bile demeden ayrılmıştı. Zaten, doğrusunu söylemek gerekirse, Davidov umurunda mıydı? O, sevdiği erkekle, bir ölüyle vedalaşmıştı. Davidov da kim oluyordu yani? Her şey yerini almıştı işte. Luşka ile pek de temiz olmayan bu hikâye de böylece yarısı yırtılmış, bitmemiş kötü bir mektup gibi parçalanmış gitmişti. Hepsi bu kadar!

Davidov daracık yatağında dönüp duruyor, iç geçiriyordu. Bir-iki defa kalkıp sigara yaktı. Ancak gün doğarken uykuya dalabildi. Uyandığında ortalık ağarmıştı. Kısa uyku onu hiç de dinlendirmemişti.

Tıpkı çok içki içtikten sonra duyulan ağırlığa benzer bir keyifsizlik duyarak kalkmıştı yataktan. Yakıcı bir susuzluk içini kavuruyordu. Başı dayanılmaz derecede ağrıyordu, ağzı kupkuruydu. Arada bir midesi hafifçe bulanıyordu. Güç bela diz çökerek uzun uzun çizmelerini aradı; ellerini portatif karyolanın, masanın altında gezdiriyor, şaşkınlıkla boş yatak odasının köşelerine bakıyordu. Ancak doğrulduktan sonra çizmelerinin ayaklarında olduğunu gördü, canı sıkılarak sövdü, sonra:

'Maşallah ne hale geldin denizci!' diye fısıldadı. 'Tebrikler... Bundan ötesi can sağlığı. Doğrusu bu. Kahrolası Luşka dört gündür köyde yok, hayali ise beni terk etmiyor...'

Kuyunun başında yarı beline kadar soyundu, sırtına buzlu suyu uzun uzun, bol bol döktü. Ofladı pufladı, başını ıslattı. Biraz sonra da kendini azıcık iyileşmiş hissederek kolhozun tavlasına doğru yürüdü.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR saat sonra üçüncü ekibin kamp kurduğu yerin yanına gelmişti. Ama daha uzaktan ekipte birtakım olağanüstü şeyler fark etti: Biçme makinelerinin hemen hemen yarısı çalışmıyor, koşumları çözülmüş hayvanlar serbestçe ortalıkta dolaşıyordu. Kurumuş saman yığınlarını kimsenin topladığı yoktu.

Ekibin tenteli arabasının yanında, yere yayılmış kilimin üzerinde altı Kazak harıl harıl iskambil oynuyordu; yedincisi tabanı kopmuş çarığını tamir ediyor; sekizincisi üstü tenteli arabanın arka tekerleği yanında gölgeye iyice yerleşmiş, yüzünü kirli, buruşuk brandadan yapılmış bir yağmurluğun içine gömmüş, uyuyordu.

Oyun oynayanlar Davidov'u görünce isteksiz bir tavırla, tembel tembel ayağa kalktılar. Yalnız biri yarı yatmış durumda dirseğine dayanarak, herhalde biraz önce kaybettiği paralara üzüldüğünden, düşünceli düşünceli, ağır ağır iskambilleri karmaya devam etti.

Davidov öfkeden sapsarı olmuş bir halde atını dörtnala iskambil oynayanların üzerine sürdü, kesik kesik:

"Ne biçim çalışma bu? Neden otları biçmiyorsunuz? Lyubişkin nerede?" diye bağırıyordu.

Oynayanlardan biri kararsız bir tavırla:

"Bugün pazar!" dedi.

"Hava sizin keyfinizi mi bekleyecek? Yağmur yağarsa ne olacak?"

Davidov atını öyle sert bir hareketle döndürmüştü ki, hayvan dönerken kilimin üzerine bastı. Ancak, ayaklarının altında alışmadığı bir cisim olduğunu fark edince şaha kalktı, kendini yana doğru attı. Davidov şiddetle sallandı, az kalsın ayağı üzengiden çıkıyordu. Ama yine de eyerin üzerinde tutunabildi. Kendini geriye doğru attı, dizlerini olanca gücüyle çekti. Sonunda aynı yerde zıplayıp duran hayvanı güç bela durdurdu. O sırada da daha yüksek sesle:

"Size soruyorum, Lyubişkin nerede?" diye bağırdı.

"Nah, işte orada! Otları biçiyor! Yamaçtaki ikinci biçme makinesinde. Ne diye öyle bağırıyorsun başkan? O kadar çok bağırırsan sesin kısılır..."

Bunu yerden bitme, kırlaşmış kaşları burnunun üzerinde bitişen çilli, yuvarlak yüzlü yaşlı bir Kazak olan Ustin Rikalin hakaret eder gibi alaylı bir tavırla söylemişti.

Davidov öfkeyle bağırmaktan nefesi tıkana tıkana:

"Ne tembellik ediyorsunuz, hepinize birden soruyorum?" dedi.

Kısa süren bir sessizlikten sonra, köyde Davidov'a komşu olan hastalıklı, kendi halinde bir adam, Aleksandr Neçavev karşılık verdi:

"Atlarımızı nodullayacak adam yok da ondan. Kadınlarla kızların bazıları kiliseye gitti. Eh, biz de ne yapalım, istemeye istemeye tatil yapıyoruz. O namussuzlara 'Bu işi bırakın' diye yalvardık yakardık, sözümüzü bile dinlemediler, suratımıza bile bakmadılar. Senin anlayacağın onlara hiçbir şekilde engel olamadık, söz geçiremedik. İnan olsun böyle oldu arkadaş Davidov."

Davidov duygularını biraz olsun dizginleyebildi, yine de aşırı derecede yüksek sesle:

"Diyelim ki buna inandım, peki, siz erkekler niye çalışmıyorsunuz?" diye sordu.

Davidov'un atı bir türlü sakinleşmiyordu. Durup durup diz kırıyor, ürkek bir tavırla kulaklarını kımıldatıyordu. Cildinin altında dokuların mini mini dalgalar halinde titrediği belliydi. Davidov sımsıkı tuttuğu dizginlerle hayvanı uslandırmaya çalışıyor, ipek gibi yumuşak, sıcak boynunu okşuyor, sabırla karşısındakilerin bir söz söylemelerini bekliyordu. Ama bu sefer nedense sessizlik biraz daha fazla uzamıştı. Neçavev öteki arkadaşlarına, onlardan destek bekliyormuş gibi baktı; sonra isteksiz bir tavırla:

"Dedim ya kiminle çalışacağız? Kadınlar çekip gitti; söyledik ya!" dedi.

"Kiminle çalışacağız ne demek? Burada sekiz tembel herif baş başa oturmuşsunuz, dört tane biçme makinesini işletemez miydiniz? İşletebilirdiniz. Onu yapacağınıza iskambil oynuyorsunuz.

Kolhozun işlerine böylesine kayıtsız kalacağınızı sanmazdım! Aklımdan bile geçmezdi doğrusu."

Ustin, meydan okur gibi:

"Peki ne sanıyordun ya? Biz insan değil miyiz? Tarlada çalışan sığır mıyız? Ne sanıyordun?" diye sordu.

"Ne demek istiyorsun?"

"İşçilerin tatil günleri yok mudur?"

"Vardır. Ama fabrikalar pazar günleri durmaz, işçiler de tezgâh başında burada sizin yaptığınız gibi kâğıt oynamaz. Anlaşıldı mı?"

"Herhalde fabrikalarda pazar günleri başka ekipler çalışıyor... Biz ise burada tek başımıza didinip duruyoruz; hem de canımız çıkıncaya kadar. Pazartesiden cumartesiye kadar ter döküp duruyoruz. Bir de pazar günü mü boyunduruk altına girelim? İş mi yani? Sovyet idaresi bunu mu emrediyor? Aksine, emekçiler için çeşit çeşit eğlencelerin düzenlenmesini emrediyor! Siz ise kanunları değiştiriyor, onları çıkarınıza nasıl uygun gelirse öyle evirip çeviriyorsunuz."

Davidov öfkeyle:

"Ne diyorsun, ne saçmalıyorsun? Söyle!.." diye bağırdı. "Kolhozdaki sığırların hepsine kışlık yem sağlamak istiyorum ben. Sizin ineklere de yem kalsın istiyorum. Anlaşıldı mı? Demek bu isteğim kendi çıkarıma, öyle mi? Sırf kendi çıkarım için bunları söylüyorum, öyle mi? Neler saçmalıyorsun? Geveze!"

Ustin kayıtsız bir tavırla elini aşağı salladı:

"Sizin tek düşünceniz planı zamanında tamamlamak! Gerisi umurunuzda bile değil! Bizim inekleri düşünüyormuşsun! Hah! İnanır mıyım ben buna! Aklına bile gelmez! Baharın başında kasabadan Voyskova'ya tohumluk götürürken yolda kaç öküz geberdi, ben bir diyeyim, sen yüz de! Bir de bizi kandırmaya çalışıyorsun!.."

"Voyskova Kolhozu'nun öküzleri neden yolda geberdiler biliyor musun? Senin gibi akıllılar tahılı toprağa gömdükleri için. Kolhoza girmesine girdiler, ama tahılı sakladılar. Oysa toprağa ne ekeceklerdi? İşte bu yüzden öküzleri berbat bir yola, akıl almayacak bir mesafeye sürüp tohumluk almaya gittiler. Hayvancağızlar o yola dayanamadıkları için geberdi. Doğrusu bu! Sanki sen bunu bilmiyor musun?"

Ustin inatla:

"Sizin umurunuzda olan tek şey planı tamamlamak! Onun için elimizde saman biriksin diye böyle çabalıyorsun!" diye homurdandı.

Davidov sabırsızlıkla:

"O samanı ben yiyecek değilim ya! Hepimizin çıkarına çalışıyorum ben! Hem sonra bununla planın ne ilgisi var?" diye bağırdı.

"Sen öyle patırtı etme başkan! Patırtı gürültüyle beni korkutamazsın. Ben askerlikte topçuydum, anladın mı! Haydi diyelim ki hepimizin çıkarı için çalışıyorsun, ama öyle olsa bile insancıkları canları çıkıncaya kadar çalıştırmanın, gece gündüz bellerini bükmenin âlemi var mı? İşte bütün plan bu: Sen bölge idare amirlerinin gözüne girmeye çalışıyorsun! Tabii bölgedekiler bizden önce gelir. Sen göze gireceksin diye, bizler ter dökelim. Sen ne sanıyorsun? Halk bunu görmüyor mu? Kör mü halk? Ne düşünüyorsun? Halk her şeyi görüyor, ama sizin gibi ona buna yaltaklanmak için her şeyi omuzlarına yükleyenlerden kurtulamaz ki. Ne yapabilir? Seni ele alalım, ya da sana benzeyen başka birilerini! Bizler sizleri yerinizden edebilir miyiz? Edemeyiz. Siz de işte böyle aklınıza geleni yapıyorsunuz. Oysa Moskova uzakta, Moskova'dakiler burada çevirdiğiniz dümenleri ne bilsin!"

Nagulnov'un söylediğinin aksine Davidov, şimdi kendisini yalnız kadınlara karşı değil, erkeklere karşı da savunmak zorunda kalmıştı. Aynı zamanda Kazakların ihtiyatlı bir tavırla susmalarından, burada bağırıp çağırmanın yarar sağlamayacağını, işe daha çok zarar vereceğini anlamıştı. Sabırsızlık etmemek, en güvenilir, en etkili yoldan gitmek, karşısındakileri güzellikle yola getirmek gerekiyordu. Dikkatle Ustin'in öfkeli yüzüne bakarak: 'İyi ki yanıma Makar'ı almadım!' diye düşündü. 'Almış olsaydım şimdi burada kavga dövüş başlardı.'

Davidov biraz zaman kazanmak zorundaydı. Ustin'le, aynı zaman da onu desteklemeye kalkışacak olanlarla tartışmaya girişmeden önce, nasıl, ne yönde konuşmak gerektiğini düşünmeliydi. Onun için:

"Beni başkan seçtikleri zaman, sen bana oy verdin mi Ustin Mihailoviç?" diye sordu.

"Hayır, vermedim. Sana ne diye oy verecekmişim? Seni çuval içinde kedi getirir gibi getirip başımıza koydular."

"Hayır, beni kimse getirmedi. Kendim geldim."

"Hepsi bir! Gelip başımıza kondun ya! Ne biçim adam olduğunu bilmeden ne diye sana oy verecekmişim?"

"Peki, şimdi bana karşı mısın?"

"Başka türlü olabilir mi? Tabii karşıyım ya!"

"Öyleyse genel toplantıda beni bu görevden almalarını teklif etmen gerekir. Genel toplantıda nasıl karar verirlerse, öyle olur. Ama teklifini ileri sürerken dikkat et, sağlam temellere dayan. Yoksa burnun sürtülür."

"Sürtülmez, üzülme. Zaten acelesi yok, o işe de vakit var. Söyle bakalım bay başkan, bizim tatil hakkımızı ne yaptın?"

Bu soruya karşılık vermek çok kolay bir şeydi ama Ustin, Davidov'a ağız bile açtırmadı, hemen devam etti:

"Bölgede, yani kasabada demek istiyorum, dairelerde çalışan küçük bayanlar pazar günleri suratlarını boyayıp, pudralar sürünüp sabahtan akşama kadar sokaklarda geziyor. Akşamları da dans ediyorlar, sinemaya gidiyorlar. Onlar bunları yapıyorlar da bizim karılarımız, kızlarımız ne diye pazar günlerini kan ter içinde çalışmakla geçiriyorlar, ha?"

"Yazın iş zamanıdır..."

"Bizim için iş zamanı diye bir şey yok. Kış da, yaz da, bütün bir yıl bizim için iş zamanıdır..."

"Yani, demek istiyorum ki..."

"Boş yere kafa şişirme! Zaten söylenecek bir sözün de yok..."

Davidov karşısındakini uyarmak ister gibi elini kaldırdı:

"Dur, bak sana ne söyleyeceğim Ustin!"

Ama Ustin hızlı hızlı konuşarak sözünü kesti:

"Bir defa şu haline bak! Ben karşında bir işçi gibi duruyorum, sen ise beyler gibi ata kurulmuş oturuyorsun!"

"Azıcık sussana! İnsan gibi söylüyorum sana, bekle bir dakika..."

"Ne bekleyeceğim? Beklesem de beklemesem de ağzından doğru dürüst bir laf çıkmaz ki!"

Davidov kıpkırmızı olmuştu:

"Bana laf söyletecek misin, söyletmeyecek misin?" diye bağırdı.

"Bağırma! Karşındaki Luşka Nagulnova değil."

Ustin geniş burun delikleriyle havayı derin derin içine çekerek, çatlak sesle hızlı hızlı konuşmaya devam etti:

"Ne olursa olsun, seni burada boş yere konuşturmayız. Toplantılarda çatlayıncaya kadar konuşabilirsin. Ama burada söz sahibi biziz. Hem sen bizi kâğıt oynuyoruz diye azarlama. Kolhozun patronları biziz. İster çalışırız, ister dinleniriz. Bayram günlerinde zorla çalıştıramazsın bizi. Gücün yetmez! Anladın mı muhallebi çocuğu!"

Davidov kendisini güç bela tutmaya çalışarak:

"Sözünü bitirdin mi?" diye sordu.

"Hayır, bitirmedim. Hem sana son olarak şunu da söyleyeyim: Bizim bu düzenimiz işine gelmiyorsa, cehennemin dibine kadar yolun var. Nereden geldiysen oraya dönebilirsin. Biz seni kırmızı mumlu davetiyeyle çağırmadık. Sen olmadan da pekâlâ yaşarız, Allah'ın izniyle. Senin anlayacağın, bizim için güneş kadar, hava kadar önemli değilsin..."

Bu açıkça bir meydan okumaydı. Davidov, Ustin'in ne yapmak istediğini çok iyi anlıyor, ama artık duygularını bastıramıyordu. Gözleri bulandı, bir ara Ustin'in birbirine bitişmiş gür kaşlarına, nedense eriyormuş hissini veren yuvarlak yüzüne sanki karşısındakini hiç görmüyormuş gibi baktı. Kırbacının sapını kavramış olan sağ eline kan toplandığını, elinin kurşun gibi ağırlaştığını, kıvrılan parmaklarının eklemlerinde keskin bir ağrının başladığını hissetti...

Ustin tam karşısında, bacaklarını iki tarafa açmış, ellerini ceplerine sokmuş, kayıtsız bir tavırla duruyordu! Nereden aldığı belli olmayan bir güvenlik duygusu içindeydi. Şimdi de konuşmadıkları halde Kazakların kendisini desteklediğini anlayarak, karşısındakine daha üstün durumda olduğuna inanmış bir insan gibi sakin sakin, alaycı bir ifadeyle gülümsüyor, derine gömülmüş mavi gözlerini kısıyordu. Davidov gittikçe daha çok sararıyordu. Ama rengi solmuş dudaklarını kımıldatmaktan başka bir şey yapamıyordu. Bir tek söz söyleyecek hali yoktu. Kendi duygularıyla şiddetli bir savaşa tutuşmuştu. Bütün iradesini toplamış, içinden gelen o çılgın duygu-

ya, varlığını saran öfkeye gem vurmaya, bir yanlışlık yapıp da her şeyi berbat etmemeye çalışıyordu.

Ustin'in sesi sanki ta uzaklardan geliyordu. Ama Davidov, Ustin'in söylediklerini dinlemediği halde ne demek istediğini açıkça anlıyor, sesindeki alaycı anlamı bile seziyordu:

"Ne oldu sana başkan? Sudan çıkmış balık gibi ağzını açıp kapıyorsun, ama bir tek söz söylemiyorsun... Dilini mi yuttun, yoksa söyleyecek söz mü bulamıyorsun? Demin konuşmak istediğini söylemiştin, şimdi ise süt dökmüş kedi gibi susuyorsun. Ama ne yaparsın, güneş balçıkla sıvanmaz ki! Gerçek bu! İnkâr edemezsin ya! İyisi mi, sen bizimle uğraşma başkan; kendini de boş yere üzme. Gel, uslu uslu atından inip yanımıza otur, seninle birkaç el kâğıt atalım. Papaz kaçtı oynayalım! Kâğıt oynamak kafa isteyen bir iştir! Kolhoz idare etmeye benzemez..."

Ustin'in arkasında duran Kazaklardan biri hafif bir kahkaha attı, sonra hemen sustu. Tenteli arabanın çevresinde kısa süren sinir bozucu bir sessizlik oldu. Davidov'un göğsünü kabartıp indirerek derin derin solumasından, uzaklarda çalışan biçki makinelerinin şakırtısından, gözle görünmeyen tarla kuşlarının mavi gökteki şen şakrak, insanı sakinleştiren cıvıltılarından başka hiçbir ses duyulmuyordu. Tenteli arabanın etrafında toplanan heyecanlı insanlar arasında olup bitenler, o cıvıl cıvıl tarla kuşlarının umurunda bile değildi.

Davidov kırbacı yavaş yavaş başının üzerine kaldırdı, topuklarıyla da atının sağrısına hafifçe dokundu. Bunun üzerine Ustin ileriye doğru bir adım attı, sol koluyla atın gemini yakaladı. Sonra sağa doğru bir adım attı, Davidov'un ayağına sımsıkı yaslandı. Meydan okur gibi yavaşça:

"Ne o? Vurmak mı istiyorsun? Vur bakalım! Bir dene haydi!.." dedi.

Elmacık kemikleri hemen sert bir çıkıntı halinde belirmişti. Gözlerinde neşeli ışıklar parladı; bakışlarında sabırsız bir bekleyiş vardı.

Fakat Davidov kırbacını rengi kızıla çalan çizmelerinin üst tarafına şiddetle indirdi, sonra Ustin'i yukarıdan aşağıya süzerek gülümsemeye çalıştı. Yüksek sesle:

"Hayır. Sana vurmayacağım Ustin. Hayır!.. Bunu boşuna umma! Seni beyaz kerata seni! Bak, bundan on yıl önce karşıma çıksaydın, o zaman iş başka türlü olurdu! Ne yapsan elimden kurtulamazdın... Seni ihtilal düşmanı seni!.."

Ustin'i ayağıyla iterek atından indi:

"Eh, madem hayvanın dizginlerini tuttun, bağla bakalım onu bir yere Ustin Mihayiloviç! Ha! Ne diyordun? Kâğıt oynayalım demiştin, değil mi? Hay hay! Memnuniyetle oynarım. Dağıtın bakalım kâğıtları. Oynamaktan kaçınmam. Doğrusu bu!"

İşin böyle bir yön alması o kadar beklenmedik bir şeydi ki, Kazaklar birbirlerine baktı, kararsızlık içinde bir an durdular, sonra hiç konuşmadan yerdeki kilimin etrafına oturdular. Ustin, atı tenteli arabanın tekerleğine bağladı, Kalmuklar gibi bağdaş kurarak Davidov'un karşısına oturdu. Arada bir ona bakıyor, sonra gözlerini kaçırıyordu. Davidov'la yaptığı tartışmayı kazandığına inandığı için, konuşmayı devam ettirmeye karar verdi:

"Bizim tatil günleri üzerine daha bir şey söylemedin başkan? Bizim soruyu hasıraltı ettin!.." dedi.

Davidov anlamlı bir tavırla:

"Seninle bir konuşma daha yapacağız sonra!" dedi.

"Ne demek istiyorsun yani? Yoksa beni korkutmak mı istiyorsun?"

"Yok canım! Neden korkutayım? Madem kâğıt oynamaya oturdum, artık başka şeylerden söz açmanın gereği yok. Konuşmak için daha çok vakit var, çoook!"

Şimdi Davidov sakinleştikçe Ustin sabırsızlanmaya, sinirlenmeye başlıyordu. Oyunun ilk elini bitirmeden canı sıkılarak kâğıtları kilimin üzerine fırlattı, elleriyle dizlerini kavradı:

"Boş ver oyunu şimdi! Gelin bizim tatil günlerinden söz edelim. Sen ne sanıyorsun başkan? Tatil günleri yalnız insanları mı ilgilendiriyor? Hiç de değil! Dün sabah atları arabaya koşmak için gitmiştim, bizim al kısrak içini çekti, insanlar gibi konuşarak bana: 'Ah... Ustin, Ustin!.. Nedir bu kolhoz yaşamından çektiğim!' dedi. 'Haftanın bütün günlerini çalışmakla geçiriyorum. Koşumları üzerimden çıkardıkları yok! Bayramlarda bile çözmüyorlar beni. Eskiden öyle

miydi ya? Nerede eski günler! O zamanlar pazar günleri beni çalıştırmazlardı, yalnız misafirliğe ya da düğüne gitmek için arabaya koşarlardı! O zamanki yaşamım şimdikinden bin kat iyiydi...'"

Kazaklar alçak sesle gülüştüler. Yine Ustin'in tarafını tutuyor gibiydiler, ama Davidov'un ne karşılıklı vereceğini de bekliyorlardı. Davidov eliyle çenesini sıvazlayarak, alçak sesle:

"Ya... Öyle mi? Peki eskiden kimindi o senin konuştuğun çok bilmiş kısrak?" diye sordu.

Ustin kurnaz bir tavırla gözlerini kıstı, hatta hafifçe Davidov'a göz bile kırptı:

"Benim olduğunu sanıyorsun değil mi? Yanıldın başkan! Hiç de değil; Titok'un kısrağıydı. Senin anlayacağın, eskiden Kulaklara ait olup da el koyduğumuz hayvanlardandı. O kısrak kolektifleştirmeden önce kolhozdaki gibi değil, doğru dürüst beslenirdi. Kışın artık yemekleri yemeye bile tenezzül etmezdi. Sırf yulaf yerdi. Dişleri çürüyesiye kadar hep yulaf yedi. O zamanki hayatı bugünkü gibi değildi doğrusu. Lüks hayat yaşıyordu!"

Davidov sordu:

"Madem dişleri kalmamış, demek senin kısrak epey yaşlı. Öyle mi?"

Ustin karşısındakinden herhangi bir tuzak beklemediği için:

"Öyle ya, ihtiyarladı... Adamakıllı yaşlandı hayvancağız..." dedi.

"Öyleyse o geveze kısrağın laflarını boşuna dinlemişsin!"

"Neden boşuna olsun?"

"Çünkü Kulaklara ait at, Kulakça konuşur da ondan."

"Öyle şey olur mu? Şimdi Kulak malı değil ki, kolhoz malı."

"Sen de görünüşte kolhozcu gibisin ama, aslında Kulak uşağının birisin!"

"Bak işte bunda fazla ileri gittin başkan!"

"Hiç de ileri gitmedim, her şey ortada. Hem sen ne diye öyle bir ayağı çukurda ihtiyar kısrakları dinliyorsun? Yaşlılıktan bunamıştır artık. Daha genç olup da aklı başında olsaydı sana başka türlü şeyler söylerdi."

"Ne gibi?"

"O zaman sana derdi ki, 'Ah... Ustin, Ustin!.. Sen Kulaklara dalkavukluk eden gevezenin birisin. Bütün kış çalışmadın, itoğluit. Bahar gelince hasta numarası yaptın, yine çalışmadın. Şimdi de doğru dürüst çalışmak istemiyorsun... Kış gelince beni, al kısrağını neyle besleyeceksin? Kendin ne ziftleneceksin, ha? İşleri böyle tutarsak sen de ben de açlıktan gebeririz!' İşte sana bunları söylemeliydi."

Davidov'un son sözlerini kahkahalar bastırmıştı. Neçayev kız gibi, yere boncuk dökülürcesine, ince sesiyle çığlıklar atarak kıkır kıkır gülüyordu. Kalın sesli Gerasim Ziyablov ayağa fırlamış, tuhaf bir şekilde, sanki oyun oynuyormuş gibi diz kırarak kahkahalar atıyor, avuçlarını çizmelerinin üst kısmına vurup duruyordu. İhtiyar Tihon Osetrov ak sakalını eliyle kavramış, tiz bir sesle:

"İndir kafanı! Yat aşağı Ustin! Amma da sırtını yere getirdi Davidov! Pes ettirdi seni be!" diye bağırıyordu.

Ama Davidov, Ustin'in de sözlerinden hiç alınmamış gibi güldüğünü hayretle fark etti. Üstelik gülüşü de zoraki, yapmacık değildi; içten geliyordu. Herkes susunca Ustin yine başladı:

"Doğrusu mat ettin beni başkan! Sözümün altından öyle kolay kalkacağını hiç aklımdan geçirmiyordum. Ama Kulaklara dalkavukluk ettiğimi söylerken haksızlık ettin. Sonra baharda hastalanmayıp numara yaptığımı ileri sürdün. Bu da iftira! Özür dilerim ama, o söylediklerin yalandı."

"Yalan olduğunu ispat et!"

"Nasıl ispat edeyim be?"

"Davranışlarınla..."

Artık biraz ciddileşmiş olan Ustin kendine eskisi kadar güvenmediğini belirten bir tavırla gülümsedi:

"Biz burada seninle şaka ediyoruz, sen bana davranışlardan söz ediyorsun!" dedi.

Davidov öfkeyle:

"Bırak gevezeliği" dedi. "Konuşmamız şaka falan değildi. Senin istediğin iş, şakaya gelmez. Davranışlara gelince; bak ben sana birkaç tanesini açıkça söyleyeyim: Kolhozda hiç çalışmıyorsun; yalnız aklı ermeyen insanları peşinden sürüklemek için didiniyorsun, kendin için tehlikeli olan konuşmalara girişiyorsun. Bugün bile

yaptığın hareketlerle adamların çalışmasına engel oldun. Bu çabanın sonunda ekibin yarısı çalışacak yerde boş boş oturuyor... Bütün bunlar sana şaka mı geliyor?"

Ustin'in biraz önce gülerken hafifçe yukarı kalkan kaşları burnunun üst tarafında yine birleşmiş, aşağı inmiş, keskin bir çizgi halini almıştı:

"Tatilden söz ettik diye Kulak uşağı, ihtilal düşmanı olduk. Doğru mu ya? Demek burada yalnız sen konuşacaksın, biz dut yemiş bülbül gibi susacağız!"

Davidov öfkeyle devam etti:

"Yalnız o lafların için söylemedim!" dedi. "Hiçbir davranışın dürüst değil! Doğrusu bu. Tatil gününden ne söz açıyorsun? Kışın ayda yirmişer gün dinlendin, tatil yaptın. Hem sonra yalnız sen değil, burada yanında kim varsa, onlar da öyle yaptı. Kışın sığırlara bakmaktan, tohum ayıklamaktan başka iş yaptınız mı? Yapmadınız değil mi? Sıcacık odalarınızda keyfediyordunuz! Öyleyse yılın en hareketli iş zamanında ne yüzle tatil günü istiyorsun? Şimdi her saat önemlidir! Bütün hasat her an tehlikeye girebilir, elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin Allah aşkına. Haksız mıyım?"

Ustin hiçbir şey söylemeden dik dik, dalgın dalgın Davidov'a bakıyordu. Onun yerine Tihon Osetrov karşılık verdi:

"Şurada hepimiz Don Kazaklarıyız. Kimseden korkumuz yok. Ne yalan söylemeli, Davidov doğru söylüyor. Bu işte hatalıyız. Yaptığımızı düzeltmek bize düşer. Ne yapalım, işimiz böyle. Her zaman bayram edemeyiz!.. Gerçekten de kışın bol bol dinleniriz, zaten daha kolektifleştirme başlamadan önce de öyleydi ya! Pokrov yortusundan önce hiç işini bitiren olur muydu? Tam ürünü toplarsın, bir de bakarsın çift sürme zamanı gelmiş. Davidov doğru söylüyor, karıları boşu boşuna kiliseye saldık. Hele burada oturup da tatil yapmamız daha da berbat bir şey... Kendimizi savunamayız. Her bakımdan yanlış işler yaptık. Hepimiz suçluyuz, o kadar işte! Ama bizi doğru yoldan çeviren hep sen oldun Ustin! Şeytan herif..."

Ustin ateş almış barut gibi parladı. Mavi gözleri karardı, içlerinde öfkeli kıvılcımlar belirdi:

"Senin kendi aklın yok mu, sakallı budala? Kabahati ne üzerime atıyorsun?"

"Demek gerçekten kendi aklım yokmuş. Durum meydanda... Anlaşılan evde unutmuşum aklımı..."

"Madem evde unuttun, bir koşu köye git de getir."

Niçayev gülümsediği belli olmasın diye dar avcuyla ağzını örterek, incecik, titrek bir sesle Ustin'in sözleri karşısında küçük düşen Osetrov'a karşılık verdi:

"Bari aklını evde sağlam bir yere mi sakladın?" diye sordu.

"Sana ne?"

"Bugün pazar ya!.."

"Eee... Ne olacakmış pazarsa?"

"Aklını sedirin ya da tandırın altına sakladıysan, senin gelin herhalde sabahleyin etrafı temizleyip yerleri süpürürken muhakkak süpürgesiyle onu aldığı gibi dışarıya, avluya süpürmüştür. Tavuklar da hemen gelip onu didikleye didikleye yemiştir. Demek istiyorum ki, ömrünün son yıllarında aklını kaybetmiş olarak nasıl yaşayacaksın? Buna üzülüyorum işte."

Davidov da içlerinde olmak üzere herkes gülmeye başladı. Gerçi biraz önceki gerginlik kaybolmuştu ama, Kazakların bu seferki kahkahaları pek o kadar neşeli değildi... Şakayla karışık bir söz, her zamanki gibi, başlamak üzere olan kavgayı önledi. Gücenmiş olan Osetrov, biraz durulduktan sonra Neçayev'e döndü:

"Bakıyorum da Aleksandr, senin evde bırakacak kadar da aklın yok. Benimki hiç olmazsa evde. Seninki ise ne evde, ne de yanında... Kendini benden daha akıllı sanıyorsun değil mi? Oysa şu anda Tubyansk'a yollanan karılar arasında senin karı da var. Burada kâğıt oynayanlara sen de katılmadın mı sanki?"

Neçayev, şakacı bir tavırla:

"Ha, bak orası öyle! Ben de günahkârım! Ben de!" dedi.

Ama Davidov konuşmanın böyle bitmesinden pek memnun olmamıştı. Ustin'i adamakıllı köşeye sıkıştırmak istiyordu. Dik dik gözlerinin içine bakarak:

"O halde, gelin şu tatil günleri meselesini burada bir karara bağlayalım," dedi. "Sen kışın kaç gün çalıştın Ustin Mihailoviç?"

"Ne kadar gerektiyse o kadar çalıştım işte!"

"Sen bana bir sayı söyle?"

"Saymadım ki..."

"Deftere kaç iş günü yazdılar senin için?"

"Hatırlamıyorum. Ne üstüme varıyorsun? Yapacak başka işin yoksa git kendin say! Boş boş oturmaktan canım sıkıldı artık."

"Saymaya ne hacet! Sen çalıştığın günleri unutmuş olabilirsin, ama benim bir başkan olarak unutmam doğru olmaz!"

Davidov'un hiç yanından ayırmadığı kalın not defteri işine öylesine yaradı ki o sırada. Biraz önceki heyecandan parmakları hâlâ titriyordu. Sabırsızlıkla kirli yaprakları birbiri arkasına çevirdi:

"Buldum ismini çalışkan çocuk! İşte iş günlerin burada yazılı, bak: Ocak, şubat, mart, nisan, mayıs aylarında topu topu yirmi dokuz gün çalışmışsın! Ne dersin buna, ha? Çok çalışmışsın değil mi?"

Kazaklardan biri Ustin'e bakarak sitem dolu bir sesle:

"Amma da çalışmışsın be!" diye söylendi.

Öyleyken Ustin haksız olduğunu bir türlü kabul etmek istemiyordu:

"Daha önümüzde altı ay var; tavukları sonbaharda say derler."

Davidov sert bir tavırla:

"Biz de tavukları sonbaharda sayarız, ama iş günlerini her gün kontrol ederiz," dedi. "Şunu kafana iyice sok Ustin: Bizim kolhozda tembel adam tutmayız! Kim sabotaja kalkarsa, onu üç misli çalıştıracağız! Bedavadan ekmek yiyenlere bizde yer yok. Aklını başına topla! Ne yapıyorsun? Nereye gidiyorsun? Bak Osetrov'un yüz iş günü var. Sizin ekipte olan başka arkadaşlarınki de yüzden fazla. Neçayev gibi hasta bir adam bile hemen hemen yüz iş gününü tamamlamış. Senin ise sadece yirmi dokuz iş günün var. Rezalet değil de nedir bu?"

Ustin can sıkıntısıyla:

"Benim karım hasta! Kadın hastalığı var. Haftalarca yatar durur, yerinden kımıldamaz. Altı tane de çocuğum var," dedi.

"Öyleyse ne duruyorsun?"

"Ne mi duruyorum?"

"Tabii ya! Neden olanca gücünle çalışmıyorsun?"

Ustin'in yanakları koyu kırmızı bir renk aldı. Öfkeyle kısılmış mavi gözlerinde yine kin dolu kıvılcımlar parladı. Sol elini yumruk yaparak, öfkeyle:

"Ne bakıyorsun bana öyle? Bir gözlerime, bir suratıma bakıyorsun!" diye bağırdı. Kalın, kısa boynunda mor mor damarlar belirtmişti. "Beni ne sanıyorsun? Luşka Nagulnova mıyım ben? Yoksa senin için sararıp solan Varka Harlanova mı? Şu ellerime bak, ellerime! Ondan sonra da benden iş günü sor!"

Ellerini hızla öne doğru uzattı. O zaman Davidov, Ustinov'un sakat olan sağ elinde yalnız işaret parmağının sağlam kaldığını gördü. Öbür parmakların yerinde sadece mor, kırışık lekeler vardı. Davidov düşünceli bir tavırla burnunu kaşıdı:

"Demek öyle ha? Vay canına? Nerede kaybettin parmaklarını?"

"Kırım'da, Vrangel cephesinde! Demin bana 'Beyaz kerata' dedin. Oysa ben hafif bir karpuz gibi pembeyim. Beyazlarla da dövüştüm, Yeşillerin arasında iki hafta çarpıştım, Kızıllara da katıldım. Beyazlar arasındayken isteksiz çarpışıyor, daha çok cephe gerisinde sürüklenip duruyordum. Beyazlara karşı savaşmaya başlayınca ise, işte bak, buyur bakalım, parmaklarımı kaybettim! Yalnız işaret parmağım sağlam kaldı. O da kadeh tutacak kadar iş görüyor."

Ustin bunu söyledikten sonra sol elinin kalın parmaklarını kımıldattı:

"Senin anlayacağın, iş gören elim sakat. Besleyemiyor bile beni."

"Obüs parçası mı çarptı?"

"El bombası götürdü."

"İşaret parmağın nasıl sağlam kaldı?"

"Tetiğin üzerindeydi de o yüzden bir şey olmadı! O gün kendi elimle iki Vrangel erini öldürmüştüm. Bunun hesabını elbet verecektim değil mi? Allah baba, heriflerin kanını döktüm diye bana darılmış olacak ki, parmağımı kurban etmemi istedi. Yine de ucuz kurtulmuş sayıyorum kendimi. Ya kötü tarafına gelip bir de benden kafamın yarısını isteseydi ne yapardım?"

Davidov'un sakin tavrı yavaş yavaş Ustin'i de etkilemeye başlamıştı. Artık öfkelenmeden konuşuyorlardı. Hiçbir şeyi umursama-

yan Ustin'in öfkesi de gittikçe yatışıyordu. Sonunda her zamanki gibi dudaklarında alaycı bir gülümseme belirmişti. Davidov:

"Bari son parmağını da kurban etseydin; bir başına ne işine yarar o?" dedi.

"Başkasının malına karşı amma da cömertsin başkan! Evde tek parmak bile işe yarar!"

Davidov gülümsediğini belli etmeden:

"Yok canım! Ne iş yaparsın ki onunla?" diye sordu.

"Yapılacak az iş mi var? Geceleri karım kafamı kızdırdı mı, onunla tehdit ederim. Gündüz dişlerimi karıştırır, el âlemi şaşırtır dururum. Fakir olduğum için lahana çorbasına ancak yılda bir defa et katabilirim. Oysa her gün yemekten sonra sokakta giderken parmağımla dişimi karıştırıp yere tükürüyorum. Görenler de hemen: 'Allah kahretsin şu Ustin'i. Amma zengin hayat yaşıyor ha!.. Her gün et ziftleniyor. Nasıl da bitmiyor mutfağındaki et, hayret!' diyorlardır. Bir de 'Tek parmak ne işine yarar?' diyorsun. Onun da kendine göre bir ödevi vardır. Varsın adamlar beni zengin sansın. Ne olursa olsun, öyle sanmaları gururumu okşuyor ya, sen ona bak!.."

Davidov elinde olmayarak:

"Görüyorum ki çene yarıştırmakta ustasın," dedi. "Peki, bugün ot biçecek misin?"

"Tabii, böyle tatlı bir konuşmadan sonra biçmez olur muyum? Elbette biçerim."

Davidov, Osetrov'a döndü; onunla konuşurken yaşça kendisinden daha büyük olduğu için saygılı bir hali vardı:

"Sizin kadınlar Tubyansk'a gideli çok oldu mu?"

"Eh! Bir iki saat oluyor. Fazla değil..."

"Gidenler çok muydu?"

"On iki kişi kadar vardı. Bizim karılar koyun gibidir. Biri nereye giderse ötekiler de sürüyle oraya gider. Bir de bakarsın, tüyü dökülmüş berbat bir koyun, peşinden koca bir sürüyü sürüklüyor. Nasıl da uyduk Ustin'e, hasat zamanı tatil yapmaya kalkıştık. Allah kahretsin herifi!"

Ustin bu söze hiç kızmadan neşeyle güldü:

"Yine mi ben suçluyum? Sen başkasının suçunu benim sırtıma yükleme! Karılar dua etmeye gittiyse bunda benim ne suçum var? Onları doğru yoldan Atamançukov'un karısı ile köyden bir ihtiyar kadın ayırdı. Daha gün doğarken bizim kampa gelip karıları lafa tuttular! 'Bugün büyük acılar çekmiş olan kutsal Glikerya'nın yortusudur. Oysa siz hasat yapmaya koyulmuşsunuz. Günah işlemekten korkmuyor musunuz?' diyorlardı. Böyle diye diye kadınları kandırdılar. Bir ara ihtiyar kadınlara: 'Bu söylediğiniz Glikerya, hangi Glikerya? Yoksa Nagulnova mı? Bak, eğer oysa gerçekten acı çekmiştir zavallı. Bütün ömrünü kim karşısına çıktıysa, onunla çürütmüştür' diyecek oldum. Bizim ihtiyarlar bir kızsınlar... Hepsi birden bir üstüme yürüsünler! Atamançukov nine koltuk değneğini bile kaldırmıştı. Az kalsın kafama indiriyordu. Allah'tan tam zamanında çekiliverdim. Yoksa şimdi Hollanda kazı gibi kafam şişmiş olarak dolaşacaktım. Ayrıca bizim karılar da üstüme saldırmazlar mı!.. İt kuyruğuna yapışmış kenelerden beterdiler! Güç bela ellerinden kurtulabildim. Ne talihsiz adamım yahu! Hele bugün her işim ters gidiyor. Bir kere bakın arkadaşlar, bu sabah kimlerle kapışmadım: Daha öğleye varmadan bizim ihtiyar karılarla kapıştım, başkanla kavgaya tutuştum, üstelik bir de ak sakallı Gordeyiç'le atıştım. Bütün bunları başarmak için kafa ister, kafa!"

Osetrov, öğüt verir gibi:

"Tamam! Bu işte gerçekten beceriklisin! Başkalarından ders almaya ihtiyacın yok bu alanda. Zaten çocukluktan beri herkesle kapışır durursun Ustin. Tıpkı kavgacı bir horoz gibi. Yalnız, bak, sözümü unutma; kavgacı horozun ibiği hep kanlı olur!" dedi.

Ama Ustin sanki onun sözünü hiç duymamıştı; Davidov'a korkusuz, alaycı gözlerle bakarak devam etti:

"Gelgelelim propagandacılardan yana bugün talihimiz pek açık: Yaya da geliyorlar, ata binmiş olarak da. Gelen gelene! Demiryolu biraz daha yakın olsaydı, Allah bilir trenle de akın ederlerdi. Yalnız sana bir şey söyleyeyim mi başkan, sahici propagandayı sen bizim ihtiyar karılardan öğrenmelisin. Onlar senden hem yaşça daha büyük, hem daha kurnaz, hem de tecrübeleri daha fazla. Her şeyden önce şöyle yavaşça konuşuyorlar, tatlı tatlı yalvarıyorlar, terbiyeli terbiyeli

laflar ediyorlar, bu yüzden de istediklerini elde ediyorlar işte! Onlar propagandaya kalktılar mı en küçük bir sözleri bile boşa gitmiyor. Ya sen nasıl davranıyorsun, ha? Dörtnala tozu dumana katarak kampa geldin, bozkırı çın çın çınlatarak, avazın çıktığı kadar: 'Neden çalışmıyorsunuz?' diye bağırmaya başladın. Bugün halka öyle davranan var mı? Sovyet yönetimi başlayalı beri, halk sandıklarda sakladığı gururunu gün ışığına çıkardı kardeşim. Öyle üstüne varanlardan, bağırıp çağıranlardan hoşlanmıyor. Senin anlayacağın halk, en küçük bir zılgıta bile dayanamıyor artık başkan! Hem, doğrusunu istersen, eskiden de, çar zamanında da bizim Kazak reisleri, atamanlar öyle bağırıp çağırmazlardı, ihtiyarları kızdırmaktan korkarlardı. Onun için sen de Nagulnov da artık zamanın o zaman olmadığını anlasanız, eski alışkanlıklarınızı bir tarafa bıraksanız. Ne sanıyorsun? Durulmasaydın, bağırıp çağırmaktan vazgeçmeseydin, ben bugün otları biçmeye razı olur muydum? Çatlasan razı olmazdım! Ama sesini azıcık alçalttın, öfkeni bastırarak yumuşak davrandın, bizimle kâğıt oynamaya razı oldun, doğru dürüst lakırdı ettin. O zaman beni de kazandın işte! Şimdi artık bana istediğini yaptırabilirsin! Her şeye peki derim. Kâğıt oynamaya da, otları demetlemeye de..."

Ustin'i dikkatle dinleyen Davidov, kendine kızıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, aşırı derecede atılgan olan bu kısa boylu Kazak'ın söylediklerinde bir gerçek payı vardı. En başta şu konuda haklıydı: Gelir gelmez Kazaklarla konuşmadan bağırıp çağırmamalı, onları azarlamaya başlamamalıydı! Çünkü Ustin'in de ima ettiği gibi sözleri boşa gitmişti. Nasıl da kendisini böyle tutamamıştı? Açıkça kabul etmeliydi ki, hiç farkında olmadan, tıpkı Nagulnov gibi insanlara sert davranmaya başlamıştı. Andrey Razmiyötnov'un dediği gibi, "zıvanadan çıkmıştı". Sonucu da işte bu olmuştu. Şimdi de işte kendisine daima dikkatli, sinsi, yavaş davranan, üstelik kafalarına koyduklarını her zaman elde eden, amaçlarını bir defa olsun şaşırmayan birtakım ihtiyar kadınlardan örnek almasını öğütlüyorlardı. Her şey öylesine apaçıktı ki! Doğruya doğru...

Bir kere kampa sakin yaklaşmalı, insanlarla sakin sakin konuşmalıydı. Bayram tatili yapmanın hiç sırası olmadığına onları inandırmalıydı. Oysa kendisi gelir gelmez hepsine avaz avaz bağırmış,

üstelik kırbacı indirmesine ramak kaldığı bir an bile olmuştu. Böylece kolhozu oluşturmak için şimdiye kadar harcadığı bütün çabaları bir kalemde silebilir, üstelik belki de Bölge Komitesi'ne giderek parti üyelik kartını masanın üzerine koyup istifa etmesi gerekebilirdi... Böyle bir şey ise gerçekte ömrünü altüst edecek korkunç bir felaket olacaktı.

Davidov tam zamanında aklını başına toplayıp kendisini tutmasaydı neler olabileceğini düşününce soğuktan üşüyormuş gibi omuzlarını kaldırdı; sırtından aşağı sanki buz gibi bir el inivermişti.

Kendisini bu tatsız duygulara iyice kaptırmış, dalgın dalgın yerdeki kilimin üzerine fırlatılmış kâğıtlara bakıyordu. Birden, her nedense, bağımsızlık savaşı yıllarında papaz kaçtı oyununa alışmasını hatırladı. 'Elimdeki kozu kaçırdım. On altı sayıya en az on sayı daha kattım. Doğrusu bu!' diye düşündü. Kendisini tutamadığını, yanlış davrandığını kabul etmek oldukça ağrına gidiyordu. Ama yine de bunu açıkça, herkesin içinde söyleyebilecek kadar cesareti vardı. Kendisini zorlayarak:

"Doğrusunu söylemek gerekirse, gerçekten öyle yırtınırcasına bağırmaya hakkım yoktu. Bu konuda haklısın Ustin!" dedi. "Ama çalışmadığınızı görünce gücüme gitti. Benim yerimde sen olsaydın gücüne gitmez miydi? Hem sen de benim karşımda pek öyle fısıldayarak konuşmuyordun! Ne var ki yine de kavga etmeden anlaşmamız gerekiyordu. Her neyse, şimdilik yeter! Haydi, arabaya en kuvvetli atları koş bakalım. Sen de Neçayev! Onlara uygun bir çift hayvan daha bul da, şu yaylı arabaya koş."

Ustin hayretle:

"Kadınların peşinden mi gideceksin?" diye sordu.

"Evet. Kadınlara da bugün çalışmalarının doğru olacağını anlatmaya çalışacağım."

"Peki, sözünü dinleyecekler mi bakalım?"

"Hele bir yanlarına varayım, görürüz. Rica etmeye gidiyorum, emretmeye değil..."

"Öyleyse Allah yardımcın olsun, şeytan ayağına dolaşmasın. Bana baksana başkan! Beni de yanına alsana, ne olur ha?.."

Davidov, bir süre kararsız durdu, sonra razı oldu:

"Eh, gel bakalım. Yalnız, kadınları ikna etmeme yardım edecek misin?"

Ustin, sıcaktan çatlamış dudaklarıyla gülümsedi:

"Bu konuda sana benim çırak yardım eder, onu da yanımıza alacağım!"

Davidov bir şey anlamadan Ustin'e bakarak:

"Ne çırağı?" diye sordu.

Ustin hiçbir şey söylemeden tenteli arabaya yaklaştı, üst üste yığılmış kaputların en altından yepyeni, ucunda deriden saçağı bulunan şık bir kırbaç çıkardı:

"İşte benim çırağım bu. Nasıl, beğendin mi? Öyle de dillidir ki kerata! Sözünü hemen geçirir. Bir ıslık çaldı mı, artık kimse duramaz karşısında, herkesi hemen yola getirir. Sen benim solak olduğuma bakma!"

Davidov kaşlarını çattı:

"Sen bırak onu!" dedi. "Kadınlara elini dokundurmana izin vermem, anladın mı? Bana kalsa senin o çırağını sırtında öyle bir zevkle denerdim ki!"

Ustin alaylı bir tavırla gözlerini kıstı:

"Kim kimin sırtını okşar orası belli olmaz. İhtiyarın biri de zevkle peynirli börek yemeği düşünüyormuş ama, köpeği ondan önce davranmış. Ben bağımsızlık savaşında yara almış bir adam olarak üstün durumdayım, bana bir şeycik demezler. Kadınlar ise dayaktan hem semirir, hem uslanır. Kendi karımdan biliyorum. Karıları dövmezsek kimi döveceğiz? Birini dövmeden olur mu? Karıdan başka kim dövülür? Hem sen bu işten neden korkuyorsun böyle? İki üç tanesine şöyle bir şaklattın mı kırbacı, gerisini rüzgâr üfürür. Bir anda arabaya doluverirler."

Konuşmanın bittiği kanısına varınca, arabanın altında, yerlerde sürünen kayışları aldı, atları yakalamak için tepeye tırmandı; arkasından Neçayev de, öbür Kazaklar da acele acele iş başına gittiler. Davidov'un yanında yalnız Osetrov kalmıştı. Davidov:

"Sen neden otları biçmeye gitmiyorsun Tihon Gordeyiç?" diye sordu.

"Sana Ustin için iki çift söz söyleyecektim. İzin verir misin?"

"Söyle bakalım!"

Osetrov yalvarır gibi:

"Allah aşkına o budalaya kızma! Ne olursun. Kıçına atsineği kondu mu, bütün bütün keçileri kaçırır, budalanın biri olur," dedi.

Davidov sözünü kesti:

"Budala mudala değil o! Açıkça kolhoza karşı çıkan, ona düşman olan bir adam! Böyleleriyle eskiden de savaştık, bugün de hiç acımadan savaşırız!.."

Osetrov derin bir şaşkınlıkla:

"O düşman olur mu?" diye bağırdı. "Diyorum ya sana, bir kere öfkelendi mi artık gözü hiçbir şeyi görmez. O kadar işte... Ben onu çocukluktan beri tanırım, oldum olası öyle kirpi gibi hemen tüylerini kabartır. Bu inadı yüzünden, daha ihtilalden önce köy toplantısında kaç kez ihtiyarlar onu falakaya yatırdı. Kaç kere öldüresiye dövdüler. Ne kış üstü oturabiliyor ne yatabiliyordu. Ama bütün bunlar ona vız gelirdi! Bütün hafta kışının acısı geçsin diye bekler, sonra yine eskisi gibi ona buna saldırmaya, takılmaya, herkesin kusurunu bulmaya başlardı. Hem de nasıl kusur arardı, bir görseydin! Tıpkı üstünde pire arayan it gibi. Ne diye kolhoza düşman olsun? Ömrü boyunca zenginlere rahat vermedi! Nasıl yaşadığını da bir görsen... Evi eskimiş, çürümüş, neredeyse yıkılacak. Bir inek iki de cılız koyundan başka malı mülkü yok. Para desen, onu ömrü boyunca görmedi. Şu ölümlü dünyada dikili bir ağacı yok. Üstelik karısı hasta, çocuklar sersefil. Yoksulluk, sefalet... Belki de bu yüzden durup dururken hırsını başkalarından alıyor. Bir de sen ona düşman diyorsun! O düşman değil, gevezenin biri."

"Bu adam senin akraban mı? Ne diye onu bu kadar savunuyorsun?"

"Tam üstüne bastın! Akrabam ya! Yeğenim olur."

"Demek onun için böyle dil döküp duruyorsun!"

"Nasıl dökmeyeyim yoldaş Davidov? Evinde her biri ötekinden küçük altı çocuğu var. Onları beslemesi gerek. Oysa dilini tutmasını bile bilmiyor. Kaç kere de söylemişimdir ona: 'Dilini tut Ustin! Günün birinde dilin yüzünden başına bela gelecek; öfkeden öyle bir laf edersin ki, kendini bir anda Sibirya'da bulursun. O zaman dilini ısırırsın ama, iş işten geçmiş olur,' demişimdir. O bunlara karşılık ne dese beğenir-

sin? 'Ne olacakmış? Sibirya'daki insanlar insan değil mi? Dört ayaklı mı onlar? Bana da bir şey olmaz orada! Acı patlıcanı kırağı çalmaz!' dedi. Gel de sen böyle bir aptala laf anlatmaya çalış! Oysa çocuklarının bunda ne suçu var! Çocuk dediğin öyle zor yetişiyor ki. Ama bugün bir çocuğu öksüz bırakmak da çok kolay. Bir dakikalık iş."

Davidov gözlerini kapadı, uzun uzun düşünceye daldı. Acaba o ışıksız, o karanlık, o acı çocukluk yıllarını mı düşünüyordu? Osetrov tekrar:

"Ne olursun! O kötü sözleri söylediği için ona kızma!" diye yalvardı.

Davidov elini yüzünde gezdirdi; sanki birden uykudan uyanmıştı. Ağır ağır, her sözün üzerinde dura dura:

"Bak sana söyleyeyim Tihon Gordeyiç!" dedi. "Şimdilik Ustin'e dokunmayacağım. Varsın kolhozda çalışabildiği kadar çalışsın. Ona ağır iş vermeyeceğiz, gücüne göre, elinden geldiği kadarını yapsın. Yıl sonunda iş günleri eksik gelirse, ona yardım ederiz: Çocukları için kolhozun yardım fonundan ekmek de veririz, anladın mı? Yalnız, sen ona benim tarafımdan gizlice şunu söyle: Eğer bir daha ekipte karışıklık çıkartmaya, suyu bulandırmaya, adamları çeşit çeşit kötülüklere yöneltmeye kalkarsa, elimden kurtulamaz. İş işten geçmeden aklını başına toplasın. Onunla artık şaka etmem! Böylece söylersin ona! Ben Ustin'e acımıyorum, çocuklarına acıyorum!"

Osetrov yerlere kadar eğilerek:

"Bu sözlerin için sana ne kadar teşekkür etsem az yoldaş Davidov," dedi. "Ustin'e kin tutmadığın için de ayrıca teşekkür ederim!"

Davidov birden öfkelendi:

"Ne eğiliyorsun be! Tasvir miyim ben karşında? Eğilmenin gereği yok! Bunu yapmasan da söylediklerini dikkate alırım..."

Osetrov ciddi bir tavırla:

"Bizde eski bir töre vardır. Teşekkür ederken yerlere doğru eğiliriz," dedi.

"Anladık, anladık ihtiyar! Yalnız sen bana şunu söyle bakalım: Ustin'in çocuklarının giyim durumu nasıl? Kaç tanesi okula gidiyor?"

"Kışın hepsi 'peç'in üzerinde oturur, avluya çıkamazlar. Giyecekleri yoktur. Ama yazın yırtık elbiseler içinde koşar dururlar.

Kulakların malları dağıtılırken onların da payına az bir şey düşmüştü. Ancak çıplaklığı o iki üç parça şeyle örtemezsin ki... Kışın Ustin son çocuğunu da okuldan aldı. Bırakamazdı onu orada... Oğlanın ne üstünde ne başında vardı! Büyücek bir çocuktur, on iki yaşında kadar var. Öyle Çingene gibi okulda dolaşmaktan utanıyormuş..."

Davidov öfkeyle ensesini kaşıdı, sonra sert bir hareketle Osetrov'a arkasını döndü:

"Sen işinin başına git!" dedi.

Sesi boğuk boğuk çıkıyordu. Canının epey sıkıldığı belliydi. Osetrov, Davidov'un aşağı doğru eğilmiş, hafifçe kamburlaşmış vücuduna dikkatle baktı, bir defa daha yerlere kadar eğildi, sonra ağır ağır hasatçılara doğru yürüdü.

Davidov biraz sakinleşince uzaklaşan Osetrov'un arkasından uzun uzun baktı: 'Bu Kazaklar ne acayip millettir!' diye düşünüyordu. 'Gel de anla bakalım bu Ustin ne biçim adam? Öfkesi başına vurmuş bir düşman mı, yoksa aklındaki dilinde olan gevezenin, çenesi düşüğün biri mi? Her gün karşıma yeni bir bilmece çıkarıyorlar! Gel de her birini ayrı ayrı incele bakalım! Kahrolasıca keratalar! Eh, ne yapalım, hepsini teker teker anlamaya çalışacağım! Gerekirse onlarla içtiğim su ayrı gitmeyecek! Ama eninde sonunda, ne yapıp edip hepsini iliğine kadar tanıyacağım! Doğrusu bu...'

Bu düşüncelerinin akışını Ustin bozdu. Dörtnala yanına gelmişti. Peşinden de ikinci bir at getiriyordu:

"Biz ne diye yaylı arabaya koşalım bunları? Gel büyük arabayı alalım! Merak etme, karılar o arabanın içinde sarsılsalar da bir şey olmaz. Yani, geri dönmeye razı olurlarsa..."

Davidov:

"Hayır, sen öbür atları yaylı arabaya koş..." dedi.

Daha o anda her şeyi kafasında tasarlamış, başarıya ulaşırsa yaylı arabanın işine yarayacağını düşünmüştü.

• • •

Kırk dakika kadar hızla yol aldıktan sonra karşı yamaçtaki yazlık yoldan ağır ağır yukarı doğru çıkan, kalabalık, renk renk, süslü

püslü bir kadın topluluğu gördü. Ustin, öbür arabayla Davidov'a yetişerek:

"Eh... Ayağını sıkı bas bakalım başkan! Şimdi karılardan ikinci bir oyun göreceksin!" dedi.

Davidov hayvanların sırtına dizginleri vurarak, korkusuz bir tavırla:

"Ee, yaşayan görür!" dedi.

"Korkmuyor musun?"

"Ne korkacağım? Yalnız on iki kişiler ya da biraz fazla."

Ustin garip bir gülümsemeyle:

"Ya ben de onlara yardım edersem?" diye sordu.

Davidov dikkatle yüzüne baktı, ama adamın ciddi olup olmadığını bir türlü anlayamadı.

Ustin tekrar:

"O zaman iş ne yana döner, ha?" diye sordu. Ama bu sefer artık gülümsemiyordu. Davidov kendi atlarını kesin bir tavırla durdurdu, arabadan indi, öbür yaylı arabaya yaklaştı, elini cebine sokarak Nesterenko'nun hediye ettiği tabancayı çıkarıp Ustin'in kucağına koydu:

"Şu oyuncağı al da bir yere sakla. Günaha sokmasın beni. Eğer kadınlara uyarsan, içimdeki öfkenin üstesinden gelemem de kafana bir kurşun sıkarım diye korkuyorum!"

Rahat bir hareketle Ustin'in terli elinden koca kırbacı çekip aldı, ileri doğru fırlattı. Kırbaç yolun öbür tarafına, ta ötelere düştü.

"Haydi şimdi gidelim," dedi. "Biraz acele et Ustin Mihayiloviç... Hem de senin kırbacın düştüğü yeri iyice belle. Dönerken alırız. Doğrusu bu. Tabancayı da, kampa döndüğümüzde geri verirsin. Haydi, devam..."

Davidov kadınlara yaklaşınca yandan dolaşıp kalabalığın önüne geçti; arabayı yolun ortasında enlemesine durdurdu. Ustin de kendi sürdüğü yaylı arabayı onun yanında durdurdu. Davidov dindar kadınlara yapmacık bir neşeyle seslendi:

"Merhaba güzellerim, nasılsınız?"

Kadınların en korkusuz olanı hepsinin yerine cevap verdi:

"Şaka etmiyorsan söyleyeyim; iyiyiz..."

Davidov arabadan aşağı atladı, kasketini çıkardı, başını önüne eğdi:

"Kolhoz idare müdürlüğü adına sizden rica ediyorum, hemen işinizin başına dönün! Beni buraya erkekleriniz gönderdi. Onlar ekinleri biçmeye başladı bile!"

Yüzü terden pırıl pırıl, kıpkırmızı olmuş yaşlı bir kadın, öfkeyle:

"Biz eğlenceye değil, ayine gidiyoruz!" diye bağırdı.

Davidov buruşmuş kasketini iki eliyle göğsüne bastırdı:

"Hele hasat bitsin, ondan sonra istediğiniz kadar dua edersiniz! Şimdi duanın sırası değil. Bakın, gökte bulutlar toplanıyor. Oysa tarlada daha demetlenmiş bir tek saman yığını bile yok. Mahvolacak samanınız! Hepsi çürüyecek. Saman çürür, ziyan olursa, kışın hayvanlar da açlıktan geberir. Hoş, siz bunları benden daha iyi biliyorsunuz ya..."

Genç bir kız, alaylı alaylı:

"Bulutu da nereden çıkardın?" diye sordu. "Şu gökyüzüne baksana! Tertemiz, yıkanmış çamaşır gibi..."

Davidov onları elinden geldiğince ikna etmeye çalıştı:

"Barometre yağmur gösteriyor. Yakında mutlaka yağacak. Bunu kesin olarak söyleyebilirim. Ne olur sevgili bacılarım, haydi hep birlikte geri dönelim. Gelecek pazar gider, dua edersiniz. Ha bu pazar, ha gelecek pazar, ne fark eder! Haydi gelin! Sizi rüzgârda serin serin götüreyim. Binin şu arabaya bacılarım! İş beklemez ki!"

Davidov kolhozcu kadınları ikna etmek için en tatlı sözleri söylüyor, yalvarıp duruyordu. Kadınlar kararsızlıklarını belli ederek durup birbirleriyle fısıldaşmaya başladılar. İşte o sırada Davidov'un imdadına –hem de hiç beklemediği bir anda– Ustin yetişti. Hiç gürültü etmeden, yavaşça arkadan Neçayev'in iriyarı, uzun boylu karısına yaklaştı, onu kollarının arasına alarak havaya kaldırdı; onun gülerek indirdiği yumruklara aldırmadan, hızla koşup kadını götürdü, yavaşça arabanın arka tarafına oturttu. Kadınlar kahkahalar, çığlıklar atarak çil yavrusu gibi dağılıverdiler. Ustin bir vahşi gibi gözlerini devire devire avazı çıktığı kadar:

"Haydi, güzel güzel kendiniz binin şu arabaya! Yoksa kamçıyı kapıyorum ha!" diye bağırdı.

Sonra birden kendi de kahkahalarla gülmeye başladı:

"Oturun be! Dokunmam size, korkmayın! Ama çabuk olun ha! Uzun etekli dişi zebaniler sizi!"

Neçayev'in karısı arabanın üstünde ayağa kalkarak başından kayan yemeniyi düzeltti:

"Haydi otursanıza be kızlar! Çabuk olun! Sizi burada kırk yıl mı bekleyeceğiz?" diye bağırdı. "Baksanıza ne kadar saygı gösteriyorlar. Bizi almaya ta buraya kadar başkanın kendisi geldi."

Kadınlar üç yönden birbirlerini ite kaka, gülüşerek, arada bir de Davidov'a yan yan bakarak, alaylı hareketlerle arabaya bindiler. Yolun üstünde yalnız iki ihtiyar kadın kalmıştı. Atamançukov'un ninesi Davidov'u nefretle süzerek:

"Peki biz Tubyansk'a kadar yalnız mı gideceğiz, dinsiz imansız herif?" diye sordu.

Fakat Davidov denizciyken kadınlara karşı gösterdiği kibarlıkla, topuklarını birbirine vurarak eğildi:

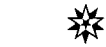
"Yaya gitmenize hiç gönlüm razı olur mu nineler? Bu arabayı sırf sizin için getirdim. Buyurun, güle güle gidin! Doya doya dua edin. Ustin Mihailoviç sizi oraya kadar götürür. Ayin bitinceye kadar bekler, sonra sizi tekrar köye getirir..." dedi.

Her saniye değerliydi, ihtiyar kadınların razı olmasını bekleyecek kadar bile vakit yoktu. Davidov her ikisinin kollarına girdi, onları yaylı arabaya doğru götürdü. Atamançukov'un ninesi elinden geldiğince direniyordu ama, Ustin onu saygılı bir tavırla hafif hafif arkadan itiyordu. İhtiyarları güç bela arabaya oturttular. Ustin dizginleri ayırırken hafif, çok hafif bir sesle:

"Sen ne kurnazsın Davidov! Tıpkı tilki gibi!" diye söylendi.

Bütün bu süre içinde başkana ilk defa soyadıyla seslenmişti. Davidov bunu fark etti, yorgun bir tavırla gülümsedi... Uykusuz kaldığı gece ve başından geçen heyecanlı anlar etkisini göstermeye başlamıştı. Bir an önce uykuya dalmak istiyordu. Bu, dayanılmaz bir dürtü halini almıştı.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AGAFON Dubtzov, Davidov'un sade döşenmiş bürosuna yorgun argın girince ihtiyarlar gibi oflayıp pufladı. Bankın üstüne oturdu, sonra:

"Amma çok otumuz var bu yıl, maşallah! Yağmurlar işimizi berbat etmez, hasadı havalar kuruyken bitirebilirsek, depolar dolusu samanımız olacak," dedi.

Rahatça yerleştikten sonra rengi solmuş kasketini yanına koydu, basma gömleğinin koluyla güneşten yanmış, yer yer çiçek bozuğu yüzündeki teri sildi, gülümseyerek Davidov'a, sonra masanın başında oturan muhasebeciyle Yakov Lukiç'e baktı:

"Merhabalar başkanım! Sizlere de iyi günler kitap fareleri!" dedi.

Muhasebeci alaylı bir gülümsemeyle:

"Aa, bakın arkadaşlar çiftçi Dubtzov gelmiş! Yoldaş Davidov şu koca adama dikkatle bir baksanıza! Sen kendini gerçekten çiftçi mi sanıyorsun be Agafon?" dedi.

Dubtzov meydan okuyarak:

"Peki, çiftçi değilsem neyim ben sence?" diye sordu.

"Çiftçiden başka her şeye benziyorsun!.."

"Neye benzetiyorsun?"

"Nasıl söyleyeyim neye benzettiğimi! Utanırım!"

Dubtzov kaşlarını çattı, somurttu. Esmer yüzü daha da kararmış gibiydi. Açıkça sabırsızlanarak:

"Eh, gevezelik etme!" dedi. "Çabuk söyle bakayım, kime benzetiyorsun beni? Dilini yuttuysan kamburuna şöyle bir yumruk atayım, hemen konuşmaya başlarsın."

Muhasebeci kesin bir tavırla:

"Bence sen tam anlamıyla Çingeneye benziyorsun," dedi.

"Nasıl yani? Ben mi Çingeneyim? Neden Çingene oluyormuşum?"

"Pek basit, nasıl anlamıyorsun?"

"Pire bile adamı sebepsiz ısırmaz. Senin de bir amacın olmalı. Anlat bakalım, gücüme giden o laf ne demek oluyor?"

Muhasebeci gözlüğünü çıkardı, kalemle kulağının arkasını kaşıdı:

"Kızma Agafon! Sözlerimi anlamaya çalış. Çiftçiler tarlada çalışır, öyle değil mi? Çingeneler ise köylerde dolaşır, dilenir, unutulmuş kalmış bir şey varsa çalar gider. Sen de öylesin işte. Şimdi ne diye köye geldin sanki? Herhalde hırsızlık etmeye değil. Demek ki, bir şeyler dilenmeye geldin. Doğru mu söylüyorum?"

Dubtzov cılız bir karşı çıkışla:

"Dilenecekmişim!" dedi. "Ne demek yani? Sizi ziyaret etmek yasak mı? Şöyle bir uğrayamaz mıyım? Herhangi bir işi konuşmak için gelemez miyim? Yoksa buraya gelmeyi sen mi bana yasak edeceksin, gözlüklü fare?"

Davidov gülümseyerek:

"Sahi, niye geldin?" diye sordu.

Ama Dubtzov bu soruyu duymamış gibi davrandı. Dikkatle loş odaya bakıyordu. İçinde bir çekememezlik duygusu varmış gibi derin derin iç geçirdi:

"Bazı insanlar ne güzel yaşıyor... Bakıyorum da evlerinin panjurlarını hafifçe örtmüşler, yerdeki tahtaları sulamışlar... Sessizlik, gölge, serinlik... Oh! Etrafta bir tek sinek yok. İlaç için bir tanecik sivrisinek vızıldamıyor. Tarlada öyle mi ya? Canı çıkıyor adamın orada! Güneş sabahtan akşama kadar tepende boza pişirir. Gündüzleri at sinekleri sığır gibi kanını emer durur. Sinekler tıpkı adamı usandıran bir karı gibi yapışırlar. Gece sivrisinek rahat vermez. Doğru dürüst sivrisinek olsa bir şey demem. Ama bunlar pabuç kadar... Vallahi, inanın, her bir sivrisinek serçe kadar... Bir de iyice kan emdi mi, serçeden de büyük oluyor! Baktım; bizim sinekler tuhaf. Sapsarı bir renkte, korkunç mu korkunç! Bir de gagaları var, iki karış... Namussuzlar! Bir tanesi üzerine kondu mu, gömleğini deldiği gibi bir sokuşta adamın etini koparıyor vallahi... Bu kanatlı canavarlardan

neler çekiyoruz, ne kadar kan kaybediyoruz bir bilseniz! Bağımsızlık savaşında bile bu kadar kan kaybetmedik."

Yakov Lukiç gülerek, hayretle:

"Amma da palavra atıyorsun be Agafon!" dedi. "Böyle gidersen Şukar Dede'yi de geçeceksin."

"Neden palavra atacakmışım? Sen burada serinlikte boş boş oturuyorsun, bozkıra gel bakalım da o zaman görürsün!"

Dubtzov bunu söylerken sert bir tavır takınmıştı ama, o kurnaz kısık gözlerindeki neşeli ışıklar uzun süre kaybolmadı. Ekibin tarlada çektiği acıları, sıkıntıları özellikle ballandıra ballandıra, üzüntülü üzüntülü anlatmaya devam edecekken Davidov sözünü kesti:

"Yeter canım! Mangalda kül bırakmadın. Ne ağlayıp sızlanıyorsun? Doğru dürüst söyle, niye geldin? Yardım mı isteyeceksin?"

"Hani yardım etseniz hiç fena olmayacak yani..."

"Öyleyse ne istiyorsun? Yetim mi kaldın? Sana ana baba mı bulalım?"

"Çok şakacısın Davidov! Biz de işin başında güle oynaya gitmiştik ama..."

"Şaka etmiyorum, ciddi soruyorum... Neyiniz eksik? İnsandan yana mı sıkıntınız var?"

"İnsanımız da az ya... Ternovaya vadisinin yamaçlarını kendin gördün, oradaki ot çok güzelse de o dik bayırlara, yokuşlara biçme makinelerini süremezsin ki! Oysa bizim ekipte orakla ot biçecek adam yok gibi bir şey. Oradaki güzelim otlar boşu boşuna çürüyecek diye öyle üzülüyorum ki..."

Davidov şaka yaptı:

"İstersen sana üç tane biçme makinesi daha verelim. Birinci ekipten alır, size veririz. İster misin, ha?"

Dubtzov kederli kederli ofladı pufladı, bir taraftan da sözlerinin ciddi olup olmadığını anlamak için kederli kederli, uzun uzun Davidov'a baktı. Bir süre sustu ve son defa içini çekti:

"Eh... Verirseniz kabul ederim; evde kalmış kız, topal nişanlıyı reddetmez! Bak, ben şöyle düşünüyorum; bizim kolhozdaki işler bir atölye işi gibi, herkesin yararına. Onun için, bir başka ekibin yardımını ayıp saymam, seve seve kabul ederim. Doğru değil mi?"

"Doğru düşünüyorsun. Peki, iki gün başkasının atlarını işe koşmak sana ayıp gelmiyor mu?"

"Hangi yabancı atları kullanmışım ben?"

Sesinde öylesine içten gelen bir şaşkınlık vardı ki, Davidov gülümsememek için kendini zor tuttu:

"Sanki bilmiyorsun... Kimin olacak, Lyubişkin'in atları! Çayırda otlarken iki tanesini gizlice kim alıp götürmüş bilmiyor musun? Bizim muhasebeci galiba haklı. Sende bir Çingenelik var... Dilenmeye bayılıyorsun, başkasının malı olan atlara karşı da kayıtsız kalamıyorsun..."

Dubtzov başını öbür tarafa çevirdi, oradakilere hakaret edercesine yere tükürdü:

"Siz onlara at mı diyorsunuz be! O at bozuntusu hayvanlar yollarını şaşırmışlar da kendi kendilerine bizim ekibe sokulmuşlar. Kimse kaçırmadı onları! Sonra, mademki bütün atlar bizim kolhozun malı, bunlar ne diye yabancı malı sayılsın?"

"Çünkü o at bozuntusu dediğin hayvanları hemen üçüncü ekibe göndermedin. Adamlar kendileri gelip de sizin biçme makinelerinden çözüp çıkardı. Öyle değil mi?"

Dubtzov güldü:

"Kendi mallarına amma da sahipmişler ha! Tarlalarımızda iki gün arayıp taramışlar da neden sonra gelip buldular. Bunlar da çiftçi olacak ha! Çiftçi değil, salak hepsi! Zaten bu iş artık geride kaldı, Lyubişkin'le barıştık bile. Şimdi eski hikâyeleri ne diye karıştırıyorsunuz? Hem ben buraya yardım istemeye gelmedim, çok önemli bir iş için geldim. Önemli bir şey olmasa işi bırakır da gelir miyim? Çaresiz kalınca, başkasının yardımı olmadan kendi çabamızla her şeyi hallederiz... O senin ihtiyar fare, muhasebeci Miheyiç yok mu! Daha beni görür görmez, durup dururken 'Çingene' dedi. Ben bunu haksızlık sayıyorum. Biz adamakıllı ihtiyacımız olmadan, bıçak kemiğe dayanmadan yardım istemeyiz! Gururumuzu da çiğnetmeyiz adama! Hem zaten o zavallı Miheyiç çiftçilikten ne anlasın? Doğduğu günden beri şu hesap tahtasında uğraşır durur. Ölünceye kadar da başını bunlardan kaldıramayacak! Sen onu bir haftacık bizim ekibe göndersene Davidov! Biçme makinesinin üs-

tüne oturtayım, ben de atları süreyim, bak çalışmayı nasıl öğrenir o zaman! Ömründe bir kerecik olsun o gözlükleri terd'en ıslansın da hanyayı konyayı anlasın."

Şakayla başlayan konuşma, neredeyse kavgaya dönüşecekti. Davidov bunu önlemek için aceleyle söze karıştı:

"Neymiş bakalım o önemli iş Agafon?"

"Nasıl söyleyeyim... Bizim için çok önemli, ama sizler ne dersiniz onu pek bilemeyiz. Kısaca söyleyeyim: Buraya üç tane dilekçe getirdim. Hepsi de mürekkeple yazılmış. Bizim muhasebeciden küçücük bir mor kalem istedik, içindeki boyayı çıkarıp kaynar suya attık, sonra işte bu dilekçeleri yazdık. Hepsi de birbirine benziyor..."

Davidov, pek saygılı olmayan bir tavırla konuştuğu için Dubtzov'u azarlamak üzereydi, ama son sözünü duyunca, merakla:

"Ne dilekçesiymiş bunlar?" diye sordu.

Dubtzov onun sorusuna önem vermeden devam etti:

"Bence bu dilekçelerle Nagulnov'a gitmek gerekiyordu. Gittim de. Yazık ki o evde yoktu. Meğer birinci ekipteymiş. Ben de bu kâğıtları sana getirdim işte! Geri götüremem ya!"

Davidov sabırsızlıkla:

"Neyle ilgiliymiş bu dilekçeler?" dedi.

Dubtzov'un birden ciddileşen yüzünde biraz önceki şakacı ifadeden eser kalmamıştı. Acele etmeden iç cebinden kırık bir tarak çıkardı, terden birbirine yapışmış saçlarını tarayıp kendine çekidüzen verdi, sonra heyecanını bastırmaya çalışarak ve sözlerini dikkatle seçerek konuşmaya başladı:

"Yani üç kişi bu işe karar verdik. Öyle bir iş işte... Sizin anlayacağınız, partiye girmek istiyoruz. Bunun için de Gremyaçiy Log hücresinden, bizi Bolşevik Partisi'ne almasını rica ediyoruz! Geceleri saatlerce tartıştık, konuştuk, şunu dedik bunu dedik, kendi kendimize fikirler yürüttük. Ama sonunda oy birliğiyle kararımızı verdik: Partiye gireceğiz! Akşamları yatmadan önce bozkıra doğru gidiyor, orada birbirimizin davranışlarını incelemeye, kendi kendimizi eleştirmeye başlıyorduk. Yaptığımız bütün bu tartışmalarda birbirimizi partiye girebilecek insanlar olarak kabul ettik. Ama bundan sonra karar sizin. Artık nasıl uygun görürseniz öyle olacak.

Aramızdan biri hep Beyazların safında hizmet ettiğini söyleyerek kendi kendini yeriyordu, ona dedim ki: 'Sen Beyazların safında emir eri olarak yalnız beş ay hizmet etmişsin. Sonra da kendi isteğinle Kızıl Ordu'ya geçtin, iki yıl da bir birliğe komutanlık ettin. Demek ki, son hizmetin ondan önceki hizmetlerini bastırır! Tam partiye girecek adamsın...' Öbürü dedi ki, sözde sen, Davidov, onu çoktan partiye girmeye çağırmışsın, ama o zaman adam öküzleri elinden alındığı için üzülüyormuş, onlara büyük bağlılık duyuyormuş. Şimdi şöyle diyor: 'Kulak döllerinin silaha sarılıp her şeyi eskiye çevirmeye kalkıştıkları bir sırada, artık insan öküzlerini filan düşünür mü? Eskiden malım olan öküzlerden de, öteki mallardan da vazgeçtim gitti. Partiye girmek istiyorum! Bundan on yıl önceki gibi komünistlerle beraber Sovyet idaresini savunmak için çarpışmaya hazırım...' Ben de onun gibi düşünüyorum... İşte bu yüzden dilekçelerimizi yazdık. Doğrusunu söylemek gerekirse, belki yazdıklarımız pek o kadar açık seçik değil, karışıkça ama..."

Dubtzov bunu söylerken yan yan Miheyiç'e baktı:

"Ne yazık ki muhasebecilerden, kâtiplerden okuma yazma öğrenmedik biz! Hem bizim yazdıklarımız, kâğıt üzerine çiziktirdiklerimiz dosdoğru şeyler!"

Dubtzov sustu. Ter içinde kalan alnını avucuyla bir daha sildi, sonra hafifçe sola doğru eğilerek, büyük bir dikkatle poturunun sağ cebinden katlanmış bir gazetenin içine konmuş dilekçeleri çıkardı.

Bütün bunlar o kadar beklenmedik şeylerdi ki, odada bir dakika derin bir sessizlik oldu. İçeride bulunanlardan hiçbiri tek sözcük söylememişti. Ama her biri Dubtzov'un sözlerini kendine göre tartıp yorumluyordu. Muhasebeci hesap yaptığı kâğıtlardan başını kaldırmış, şaşkınlık içinde gözlüğünü alnına itmiş, gözünü hiç kırpmadan, pek iyi görmeyen gözleriyle sersem sersem Dubtzov'a bakıyordu. Yakov Lukiç dudaklarında beliren hakaret dolu, aynı zamanda sıkıntılı gülümsemeyi belli etmemek için arkasını dönmüştü. Davidov ise yüzünü ışıl ışıl aydınlatan neşeli bir gülümsemeyle iskemlesinin arkalığına ansızın öyle sert bir hareketle dayandı ki, iskemle altında sağa sola sallandı, şikâyet ediyormuş gibi acı acı gıcırdadı.

Dubtzov:

"Al bakalım bizim kâğıtları yoldaş Davidov," diyerek gazeteyi açtı. Bir okul defterinden koparılmış, üstü kargacık burgacık yazılarla karalanmış birkaç yaprağı Davidov'a uzattı.

Davidov gür bir sesle:

"Dilekçeleri kim yazdı?" diye sordu.

"Beşlebov'un oğlu, Kondrat Maydannikov, bir de ben."

Davidov dilekçeleri alarak belli etmemeye çalıştığı bir heyecanla:

"Bu çok mutlu, aynı zamanda çok önemli bir olay yoldaş Dubtzov. Hem senin için, hem yoldaş Maydannikov ile yoldaş Beşlebov için, hem de Gremyaçiy hücresinin üyeleri olan bizler için. Bugün sizin dilekçelerinizi Nagulnov'a vereceğim. Sen şimdi ekibine git, arkadaşlarına haber ver, pazar akşamı dilekçelerinizi partinin açık toplantısında inceleyeceğiz. Toplantı akşam saat sekizde okulda başlayacak. Hiçbir şey tam vaktinde gelmenize engel olmamalı; zamanında gelin. Zaten bu işle seni görevlendiriyorum, yoldaşlarının vaktinde gelmelerini sağla. Öğleyin en iyi atları alıp arabaya koşar, köye gelirsiniz! Ha! Sırası gelmişken sorayım, sizin kampta yük arabalarından başka taşıt var mı?"

"Bir de brıçka var."

"İyi ya, ona biner, köyümüze onur verirsiniz!"

Davidov bunu söylerken bütün yüzünü aydınlatan bir ifadeyle yine çocuk gibi gülümsemişti. Sonra Dubtzov'a göz kırptı:

"Toplantıya damat gibi temiz pak giyinmiş olarak geleceksiniz!" dedi. "Böyle bir olay insanın ömründe bir kere olur kardeşim. Bu öyle bir olay ki, nasıl anlatayım sana... Söz gelimi gençlik gibi... İnsana ömründe bir kere nasip olan bir şey!.."

Belliydi ki, duygularını açıklayacak söz bulamıyordu. Bu yüzden de susuverdi! Heyecan içindeydi. Sonra birden endişelenerek:

"O brıçka dediğin doğru dürüst bir şey mi?" diye sordu.

"Eh, fena değil... Dört tekerleği var işte. Doğrusunu istersen onunla gübre taşınabilir, gündüz adam taşınmaz, ayıp olur azıcık. Ancak gece binilebilir ona. Her tarafı çizilmiş, yırtık pırtık. Benimle yaşıtmış galiba. Kondrat'a bakarsan, onu Moskova'da Napolyon'la savaşan bizim köyün Kazakları ganimet olarak almış."

Davidov kesin bir tavırla itiraz etti:

"Olmaz öyleyse. Onunla gelemezsiniz. Ben sizi almak için Şukar Dede ile yaylı bir araba göndereyim. Dedim ya sana, bu iş insanın ömründe bir kere olur diye..."

Sevdiği, inandığı adamların partiye girmesini elinden geldiği kadar parlak bir şekilde kutlamak istiyordu. Bir an için o tarihî günü daha başka neyle süsleyebileceğini düşündü. Sonunda dalgın dalgın Ostrovnov'a bakarak:

"Pazar gününe kadar okulun duvarlarını sıvamalı, badana etmeli! Yeni gibi olsun," dedi. "Binanın etrafını iyice süpürmeli, okulun bahçesindeki düzlüğe kum dökmeli. Duyuyor musun, Lukiç? İçerdeki döşemeleri de sildirmeli, sıraları temizlemeli, tavanın tozunu almalı, odaları havalandırmalı, senin anlayacağın etrafa adamakıllı çekidüzen vermeli."

Yakov Lukiç:

"Peki, toplantıya okulun almayacağı kadar kalabalık gelirse, herkes içeri sığmazsa o zaman ne yapacağız?" diye sordu.

Davidov ona karşılık verecek yerde düşünceye daldı; kendi kendine söylenir gibi yavaşça:

"Ah bir kulüp açabilseydik! Ne kadar iyi olurdu," diye söylendi.

Ama hemen sonra bu hayalden sıyrılıp tekrar gerçeklere döndü.

"Çocukları, delikanlıları toplantıya almazsınız. O zaman herkes sığar. Ama yine de okulu şöyle, nasıl diyeyim, bayramdaymış gibi süslemeli..."

Dubtzov tam gideceği sırada:

"Kefilleri nereden bulacağız?" diye sordu. "Bizim adımıza kim imza atar?"

Davidov kuvvetle elini sıkarak gülümsedi:

"Demek size kefil olacak insan arıyorsun ha? Bulunur, üzülme. Bu akşamdan tezi yok, biz sizi partiye almalarını sağlamak için birer kâğıt yazarız; doğrusu bu. Haydi yolun açık olsun! Bütün hasatçılara bizden selam söyle. Sonra şunu da hatırlat, otu fazla bekletmesinler. Demet yapıp üst üste yığdıkları samanlar fazla kurumasın. Bu konuda ikinci ekibe güvenebiliriz, değil mi?"

Dubtzov hiç de alışkın olmadığı bir ciddiyetle:

"Sen bize daima güven Davidov," dedi; sonra eğilerek selam verip çıktı.

• • •

Ertesi günü evsahibi Davidov'u erkenden uyandırdı:

"Kalk bakalım kiracı! Savaş meydanından atlı bir haberci geldi. Üçüncü ekipten gelmiş. Altındaki atın eyeri yok, doğru dürüst giyinmemiş. Dayak yemiş gibi bir hali var!"

Evsahibi bunları anlatırken alaylı alaylı gülüyordu.

Ama Davidov, ilk anda uykusundan sıyrılamadığı için adamın ne söylediğini anlayamadı. Ezilip büzülmüş yastığının üzerinden başını kaldırdı, kayıtsız bir tavırla:

"Ne var?" diye mırıldandı.

"Atlı bir haberci geldi diyorum, adamakıllı dayak yemiş. Herhalde yardım istemeye gelmiştir..."

Davidov en sonunda evsahibinin sözlerinin anlamını kavrayabildi, ayağa kalktı, acele acele giyinmeye başladı. Taşlıkta duran ve bütün gece leğende kaldığı için ılımış, berbat suyla yüzünü yıkadı, dışarı çıktı.

En alttaki basamakta, bir eliyle dizginleri tutmuş, öbür eliyle dörtnala geldiği için hâlâ sıcağı üstünde olan kısrağını sıvazlayan Ustin Rikalin duruyordu. Güneşte solmuş lacivert gömleği yer yer ta aşağıya kadar yırtılmıştı. Nasıl olup da omuzlarından aşağıya düşmediği anlaşılmıyordu. Sol yanağında, elmacık kemiğinin çıkıntısından çenesine kadar koyu mor bir leke vardı. Gözü kıpkırmızı olmuş, şişmişti.

Davidov "Günaydın" demeyi bile unutarak hızla basamaklardan aşağı indi:

"Ne oldu sana böyle?" diye sordu.

Ustin kısık bir sesle:

"Soygun var yoldaş Davidov! Soygun! Yağma... Başka söz bulamıyorum!" diye bağırdı. "Köpoğlu köpekler! Nasıl da böyle bir şeyi göze aldılar? Söylesene bana, ha?"

Az kalsın ayağına basacak gibi olan ata doğru, öfkeyle kolunu sallayarak:

"Dur be! Allah'ın belası sen de!" diye söylendi.

Davidov:

"Doğru dürüst anlatsana!" dedi.

"Daha nasıl anlatayım! Bundan başka ne diyeyim? Bunlara da komşu diyoruz ha? Allah belalarını versin. Gebersinler! Ateşte cayır cayır yansınlar... Sıtmadan kırılsınlar tembel herifler! Bu işe sen ne dersin Allah aşkına? Komşumuz olacak herifler, Tubyansk'tan gelen köylüler, canları çıkasıcalar... Bu gece gizlice Kalin köşesine sokulmuşlar, oradan otuz balya samanımızı alıp götürmüşler. Gün doğarken baktım, herifler geç kalmış. İki arabaya bizim malımız olan samanları yüklüyorlar. Etrafa bir göz attım, bir tek demet kalmamış! Tertemiz olmuş her yan! Atıma atladığım gibi dörtnala üzerlerine vardım: 'Eşşoğlu eşekler, ne yapıyorsunuz? Ne hakla bizim samanı kendi arabalarınıza yüklüyorsunuz?' diye bağırdım. Aralarından biri, bana yakın olan arabanın üzerinde oturan, gülerek: 'Eskiden sizindi, şimdi bizim oldu; siz siz olun, bir daha başkasının toprağındaki otları biçmeyin...' dedi. 'Nasıl, başkasının toprağı oluyormuş buralar? Gözün kör mü oldu, sınırı gösteren direği görmüyor musun?' dedim. O da bana şöyle karşılık verdi: 'Sen gözünü aç da etrafına iyi bak! Sınırı gösteren direk arkanda duruyor. Bu toprak, ta eski çağlardan beri bizim, yani Tubyansk toprağı. Allah sizden razı olsun, hiç tembellik etmemişsiniz! Bize bol bol saman hazırlamışsınız.' Bunun üzerine: 'Ya, öyle mi? Demek sınır direklerini oradan oraya taşıyarak bizi dolandırmaya kalkıyorsunuz ha?' dedim. Tabii herifi ayağından yakaladım, aşağıya çektiğim gibi kırbacı gözünün ortasına patlattım. Etrafı iyi görsün de bir daha kendi topraklarını başkalarının toprağıyla karıştırmasın diye. Hem de öyle bir patlattım ki! Adam yere yıkılıverdi. Ayakları pek sağlam değilmiş anlaşılan. Bunun üzerine üç kişi koşup geldi, birini daha yere serdim; ondan sonra artık ötekileri dövmeye vakit bulamadım. Dört kişi üzerime atılmış beni dövüyordu. Bir kişi dört kişiye karşı gelebilir mi hiç? Bizimkiler dövüşü görüp de imdadıma yetişinceye kadar herifler beni döve döve boyalı paskalya yumurtasına çevirdiler. Gömleğimi de paçavra ettiler... Söyle şimdi, alçak değil de nedir bunlar? Ben şimdi bu halde kendimi karıya nasıl gösteririm? Hay-

di dövdüler, neyse, ama yakama yapışıp gömleğimi ne diye yırttılar sanki? Şimdi ben ne yapayım bu gömleği? Bostandaki korkuluk için vereyim desem, korkuluk bile böyle yırtık pırtık bir gömlek içinde durmaktan utanır... Yırtıp yırtıp kızlara kurdele yapsınlar diye versem, takmazlar ki. Kumaş o kumaş değil bir kere. Ah... O Tubyansk'lılardan biri bir gün bozkırda benimle teke tek karşılaşsa... Ben bilirim yapacağımı. Onu da işte böyle boyalı boyalı, renk renk hale getirip karısına öyle gönderirim..."

Davidov gülerek Ustin'e sarıldı:

"Boş ver! Gömlek nasıl olsa bulunur! Suratındaki mor lekeler de düğüne kalmaz geçer..."

Ustin öfkeyle:

"Senin düğününe kadar mı?" diye sordu.

"Yok canım... Köyde ilk yapılacak düğüne. Ben daha kimseye talip olmadım, ama amcanın pazar günü sana verdiği öğüdü unuttun galiba, ha? 'Kavgacı horozun ibiği daima kanlı olur' demiyor muydu?"

Davidov gülümsüyor, aynı zamanda: 'Kolhoza ait bir saman için dövüşmeye kalkışman ne kadar güzel bir şey! Kardeşçiğim benim, Ustinciğim! Kendi malın olan bir saman için değil de, hepimizin malı için dövüştün. Bundan daha dokunaklı bir şey olabilir mi?' diye düşünüyordu.

Ama Ustin gücenmiş bir tavırla hafifçe geriye çekildi:

"Tabii sen bana bakıp rahatça gülüyorsun Davidov. Ama gel de sen bana sor. Kaburgalarım çatırdıyor! Öyle gülüp duracağına haydi atla atına, yallah Tubyansk'a git! Bizim samanı kurtarmaya bak. İki arabayı bizimkiler zorla ellerinden aldı. Ama gelgelelim geceleyin kim bilir kaç araba götürdüler. Böyle hırsızlık yaptıkları için bizim samanı kendi arabalarıyla ta köyümüze kadar getirsinler bakalım! Hak dediğin böyle olur."

Kan içinde kalmış, şişmiş dudaklarını güç bela kımıldatarak gülümsedi:

"Bak, göreceksin! Samanı bizim köye adamların karıları getirecek. O köyün Kazakları bizim köye misafir gelmeye bile korkar. Hem hırsızlığa yalnız Kazaklar çıkmışlardı, hem de aslan gibi oğ-

lanlardı. O kadar ki, dört tanesi üstüme atılıp da beni yumruklamaya başlayınca neredeyse içim dışıma çıkıyordu. Toprağa uzanmama bile fırsat vermiyorlardı! Çatladım patladım, ama yere bırakmadılar beni! Elden ele atıyorlardı. Ta bizimkiler koşup gelinceye kadar sürdü bu. Ben de kendi yumruğuma acımadan yapıştırıyordum ama, ne yaparsın! Gücün de gücü var!"

Ustin tekrar gülümsemek istedi ama yapamadı; ancak yüzünü buruşturabildi. Elini sallayarak:

"Sen bizim Lyubişkin'i görseydin, kahkahadan kırılırdın yoldaş Davidov," dedi. "Etrafımızda koşup duruyor, tıpkı çitin üstünden atlamaya hazırlanan bir beygir gibi diz kırıyor, çığlık çığlığa, 'Vurun şunlara çocuklar! Parçalayın herifleri! Dayağa dayanıklıdırlar, bilirim ben onları!' diye bağırıyor, ama kendisi dövüşe katılmıyor, hep beride duruyordu. Osetrov amcam sonunda dayanamadı: 'Yardım etsene be! İşe yaramaz kof herif seni! Ne duruyorsun? Yoksa sırtında çıban mı çıktı?' diye bağırdı. Lyubişkin ise neredeyse ağlayacaktı; amcam öyle deyince ona ne karşılık verse beğenirsin? 'Ben dövüşemem, ben partiliyim, üstelik ekip şefiyim. Parçalayın onları çocuklar! Ben ne yapıp edip kendimi tutmak zorundayım...' derken dişlerini gıcırdatıyordu. Her neyse! Şimdi vakit kaybetmeyelim; git, çabuk kahvaltını et. Ben sana bu arada bir at bulup eyerleyeyim. Ekibe kadar beraber gideriz, bizim ihtiyarlar seni almadan gözlerine gözükmememi söylediler. O tembel heriflere kan ter içinde hazırladığımız samanları hediye edecek değiliz..."

Ustin, Tubyansk'a gidiş konusunu artık halletmiş olduğunu düşünerek kısrağını merdiven başındaki parmaklığa bağlayıp Köy Meclisi binasına gitti. Davidov: 'Polyanitza'ya gitmeli' diye düşünüyordu; 'Eğer samanı onun izniyle aldılarsa, aramızda kaçınılmaz bir çatışma olacak. Katır gibi inatçıdır, ama öyle ya da böyle oraya gitmeliyim!'

Aceleyle bir maşrapa dumanı tüten süt içti. Kuru bir ekmek parçasının son lokmasını çiğnerken Nagulnov'un küçük al atına binen Ustin'in dörtnala yaklaştığını gördü. Sırtında yeni bir gömlek vardı. Ne kadar da çabuk davranmıştı!

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

GERÇİ Bölge Komitesi'nde ancak birkaç kere karşılaşmışlardı, bu yüzden birbirlerini daha çok ağızdan ağıza dolaşan ünleriyle tanırlardı, ama Tubyansk'ın Kızıl Işık Kolhozu'nun eskiden Dnepropetrovsk fabrikalarında tornacı olarak çalışmış olan başkanı, Yirmi beş binlik'lerden Nikifor Polyanitza, Davidov'u kolhoz idare binasında eski bir arkadaş gibi karşıladı:

"Aa... Hoş geldin sevgili yoldaş Davidov! Sefalar getirdin. Baltık denizcisi, bizim bütün istatistiklere göre geri kalmış olan kolhozumuza seni hangi rüzgâr attı böyle? Gel, şuraya otur, başımızın üstünde yerin var; hoş geldin!" dedi.

Geniş yüzü üstüne püskürtme boya sıçratılmış gibi nokta nokta çil içinde olan Polyanitza'nın dudaklarında sinsi, kurnaz bir gülümseme vardı. Küçücük, pırıl pırıl siyah gözleri candan bir yakınlığı yansıtıyor gibiydi ama, bu kadar dostça bir karşılama Davidov'un içinde hemen bir şüphe uyandırdı. Soğuk bir tavırla selam vererek masanın yanına oturdu, acele etmeden etrafına bakındı.

Davidov'a göre kolhoz başkanının odası biraz tuhaftı. Koca oda tıka basa saksılarla, kiremit rengine boyanmış çanaklar içinde tozlu çiçeklerle doluydu. Saksıların arasında tek tük eski püskü Viyana koltuklarıyla kirli tabureler görünüyordu. Kapının yanında paslı yayları dışarı fırlamış acayip bir divan duruyordu. Duvarlarda *Niva* dergisinden koparılmış resimlerle taş baskı değersiz tablolar asılıydı. Bunlardan kimi Rusların Kiev'i alışını, kimi Sivastopol kuşatmasını, kimi Şıpka Savaşı'ndan bir sahneyi, kimi de 1904 savaşında Liaoyan'da Japon piyadesinin saldırısını gösteriyordu.

Başkanın masasının üzerinde Stalin'in sararmış bir portresi asılıydı. Karşı duvarda ise her tarafı sinek pisliği içinde renk renk bir afiş, Morozov iplik fabrikasının bir reklam afişi vardı. Reklamda

sırtına eflatun bir cepken giymiş korkusuz bir boğa güreşçisi, öfkesi burnunda tüten koca bir boğanın boynuzlarına iplikten bir ilmek atmış, hayvanı böylece yakalamıştı. Kayıtsız bir tavırla öteki eliyle de kılıcını yere saplamış duruyordu. Boğa güreşçisinin ayakları dibinde yarıya kadar boşalmış bir beyaz iplik makarası vardı. Makaranın üzerindeki kâğıtta da rahatça okunabilen bir "40" sayısı göze çarpıyordu.

Odanın eşyasını, köşedeki, kenarlarına çizgi halinde beyaz teneke çakılmış kocaman bir sandık tamamlıyordu. İçinde bulunan evrakın çok önemli olduğu, sandığa göre aşırı ölçüde büyük olan, aynı zamanda pırıl pırıl parlayıncaya kadar ovularak temizlenmiş bir ambar kilidinden anlaşılıyordu.

Davidov, Polyanitza'nın odasına şöyle bir göz gezdirdikten sonra gülümsemekten kendini alamadı. Ama beriki bu gülümseyişi bambaşka bir şekilde yorumladı. Kendinden hoşnut bir tavırla:

"İşte gördüğün gibi, elimden geldiği kadar iyi döşemeye çalıştım burasını!" dedi. "Eski Kulak sahibinden ne kalmışsa olduğu gibi bıraktım. Odanın görünüşünü bile değiştirmedim. Yalnız kuş tüylü yatakla karyolayı, bir de yastıkları hademe kadının küçük odasına koymalarını söyledim. Geri kalanlar, işte gördüğün gibi burasını cana yakın, rahat bir yer haline getirdi. Burada öyle resmî bir hava bulamazsın. Zaten sana açık söyleyeyim, ben de buraya bir ev havası veren eşyadan hoşlanıyorum. İstiyorum ki, bana gelenler kendilerini rahat, kendi evlerindeymiş gibi hissetsinler. Haklıyım değil mi?"

Davidov karşılık vermekten kaçınarak omuzlarını silkti, sonra hemen konuyu açtı:

"Pek de hoş olmayan bir konudan söz etmeye geldim komşu," dedi.

Polyanitza'nın alaycı bakışlı küçük sinsi gözleri, derin kırışıkların içine âdeta büsbütün gömülüverdi. Gür siyah kaşları da ta yukarıya kalkmıştı:

"İki iyi komşu arasında ne gibi kötü bir konuşma olabilir? Beni korkutuyorsun Davidov. Her zaman seninle can ciğer kuzu sarmasıyız. Şimdi ise durup dururken bana kötü bir konuşma yapacağından söz ediyorsun. Dünyada inanamam buna! Ne dersen de, inanamam!"

Davidov dikkatle Polyanitza'nın gözlerinin içine baksa da o gözlerdeki anlamı bir türlü kavrayamadı. O anda ne duyduğunu yüzünden anlamak olanaksızdı. Dudaklarında ise tatlı, sakin bir gülümseme vardı. Belliydi ki Kızıl Işık Kolhozu'nun başkanı doğuştan aktördü. Kendi duygularını açığa vurmadığı gibi, aynı derecede ustalıkla karşısındakini de oyuna getiriyordu. Davidov lafı fazla uzatmadan:

"Söyle bakalım, samanı, bize ait olan samanı bu gece bizim tarlalardan senden emir alarak mı götürdüler?" diye sordu.

Polyanitza'nın kaşları daha da yukarı kalktı:

"Saman mı? Ne samanı dostum?"

"Basbayağı saman! Bozkırda yetişen otların samanı."

"İlk defa duyuyorum böyle bir şeyi. Götürdüler mi diyorsun? Bizim Tubyansk'lılar mı götürmüş? Olamaz böyle şey... İnanamam! Üzerime kurşun da sıksan, idama da çarptırsan yine inanmam! Bir kere sana şunu söyleyeyim Semyon, dostum; bizim 'Kızıl Işık' Kolhozu'nun adamları, bu sosyalist ülkenin yetiştirdiği en namuslu emekçilerdir. Senin bu şüphelerin yalnız onlar için değil, benim için de, kolhoz başkanı olarak hakaret sayılır... Bunu ciddi olarak göz önünde bulundurmanı rica ederim."

Davidov canının sıkıldığını belli etmeden, sakin sakin:

"Ben de sana başka bir şey söyleyeyim, sözde dost görünen arkadaşım," dedi. "Ben karşında Litvinov değilim! Sen de Çamberlayn değilsin. Karşılıklı birbirimize numara yapmaya hiç ihtiyacımız yok. Söyle, samanı senin emrinle mi çekip götürdüler?"

"Dostum, sana tekrar söylüyorum! Sen hangi samandan söz ediyorsun?"

Davidov öfkelendi:

"Tekrar baştan mı başlayalım? Yılan hikâyesi gibi bir şey olacak!"

"Ama kardeşim, ben sana ciddi olarak soruyorum, sen hangi samandan söz ediyorsun?"

"Kalinov köşesinde demetlenmiş saman balyalarından... Bizim hasatçılar, onların hemen yanı başında çalışıyor; siz ise durup dururken bizim samanı çaldınız. Doğrusu bu..."

Polyanitza sanki anlaşmazlık çok kolay çözülmüş gibi sevinçli bir tavırla ellerini zayıf dizlerine vurdu, kahkahalarla gülmeye başladı:

"Buradan başlasaydın ya arkadaşım. Sen tutturmuş, saman da saman diyorsun... Kalinov köşesinde sizinkiler yanlışlıkla, ya da belki bilerek bizim toprakların üstündeki otları biçmiş. Tabii biz de, bize ait olan samanı geri aldık, bunda kanunsuz hiçbir şey yok, anlıyor musun dostum?"

"Hayır, anlamıyorum arkadaş bozuntusu. Eğer o saman gerçekten sizinse, ne diye hırsız gibi gece götürdünüz?"

"O iş ekip şefini ilgilendirir. Geceleri çalışmak hem hayvanlar hem de insanlar için daha rahat. Herhalde ekip şefi samanı hava serinleyince kaldırmıştır. Sizinkiler hiç gece çalışmaz mı? Yazık! Özellikle aydınlık gecelerde öğle sıcağında çalışmaktan daha iyi, daha rahattır."

Davidov alaylı alaylı gülümsedi:

"Aksiliğe bak ki, geceler de hep karanlık şimdi! Doğrusu bu..."

"Yok, karanlık gecelerde demedim. Karanlık gecelerde insan basacağı yeri şaşırır."

"Öyle ya! Hele o bastığı yer başkasının toprağı olursa..."

"Sen bu lafları bırak dostum! Bu sözlerin bizim Kızıl Işık Kolhozu'nun namuslu, dürüst kolhozcuları için de büyük bir hakarettir, kolhozun başkanı olarak benim için de. Sen bizi ne sandın yani? Emekçiysek önüne gelen bize hakaret mi edecek?"

Davidov'un gözleri kıvılcımlandı, ama yine de tuttu kendini:

"Sen de öyle büyük büyük laflar etme bakalım, sözde arkadaşım! Seninle her şeyi açık açık konuşalım. Bu yıl baharda, Kalinov köşesine, vadinin iki tarafına üç tane sınır direğinin çakıldığını bilmiyor musun sen? Senin o namuslu dediğin kolhozcuların, direkleri aldıkları gibi öbür tarafa götürmüşler. Sınır çizgisini dümdüz yapıvermişler. Böylece en aşağı dört beş hektarlık toprağımıza sahip çıkmışlar. Bunlardan haberin yok mu?"

"Kardeşim, sen bunları nereden çıkarıyorsun? Bak, yine söylüyorum, senin bu şüphelerin, hiçbir suçu olmayan insanların gücüne gider..."

Davidov, Polyanitza'nın sözünü kesti:

"Kes gevezeliği be! Numara yapma bana!" Elinde olmadan iyice öfkelenmeye başlamıştı:

"Sen beni ne sanıyorsun be? Bebek miyim ben? Burada seninle ciddi bir işten bahsediyorum, sen gelmiş karşımda rol yapıyorsun. Yok gücüne gidiyormuş da, bilmem neymiş... Buraya gelmeden önce ben Kalinov köşesine gittim, orada olup bitenleri kendi gözümle gördüm. Kolhozcuların söylediklerini kontrol ettim: Samanı da götürmüşsünüz, direkleri de öbür tarafa yürütmüşsünüz. Doğrusu bu. Böyle bir gerçekten de kolay kolay kaçamazsın!"

"Ben hiçbir yere kaçmaya çalışmıyorum ki. Ne diye kaçayım? İşte bak karşındayım! İstersen beni çıplak ellerinle bile yakalayabilirsin. Ama böyle bir niyetin varsa, önce ellerine zift sür. Hem zift sür, hem de elini sıkı tut! Yoksa ne yapsan parmaklarının arasından bir çırpıda kayar giderim... Balık gibi."

"Sizin Tubyansk'lıların yaptıkları işe 'Keyfî el koyma' denir. Bunun hesabını da sen vereceksin Polyanitza!"

"Dur bakalım dostum! Önce o sınır direklerinin taşınması işini ispat etmen gerekir. İspat etmeden söylediğin bu sözler yalnız kişisel düşüncelerini ortaya koyar. Başka hiçbir anlamı yok. Hem sizin samanın damgası yok ki!"

"Kurt, damgalı kuzuyu da kapar!"

Polyanitza hafifçe gülümsedi, sonra darılır gibi başını salladı:

"Ay, ay ay... Oldu mu ya? Şimdi de bizi kurda benzetiyorsun. Sen ne dersen de, ben, o sınır direklerini herhangi bir kimsenin alıp da başka yere çakacağına inanmıyorum."

"Sen yerinde kontrol etsene! Direklerin eskiden bulunduğu yerlerde iz kalmadı mı sanki? Kaldı tabii. Orada toprak daha gevşek, otlar daha kısa, sonra açılan çukurların yuvarlak yerleri de belli. Her şey gün gibi belli! Doğrusu bu. Bunlara ne dersin? Ama istersen seninle beraber bir defa daha oraya gidelim. Razı mısın? Anladın ya arkadaş Polyanitza, benim elimden öyle çabuk kurtulamazsın! Söyle bakalım, geliyor musun gelmiyor musun?"

Davidov adamın vereceği karşılığı beklerken hiç konuşmadan sigarasını tellendiriyordu, Polyanitza da susuyor ve hep sakin sakin

gülümsüyordu. Çiçeklerle dolu odada boğucu bir hava vardı. Pencerelerde, kirden bulanık hale gelmiş camlarda sinekler hep aynı sesle, hiç durmadan vızıldıyordu. Davidov cam gibi parlayan kalın yeşil fikus yapraklarının arasından, genç olmasına rağmen aşırı derecede şişman, ama yine de güzel bir kadının kapıya çıktığını gördü. Kadının ayağında eski bir eteklik vardı. Kısa kollu geceliğinin alt kısmını etekliğin içine sokmuştu. Elini güneşe karşı gözlerine siper ederek uzaklarda bir yere bakıyordu. Birden canlandı, kulakları tırmalayan tiz bir sesle bağırdı:

"Fenka, kız, buzağıyı getirsene buraya piç kurusu! Görmüyor musun inek otlaktan dönüyor."

Polyanitza da pencereden genç kadının omzuna kadar açılıp saçılmış süt beyazı dolgun koluna, yazmasının altından fırlamış, rüzgârda hafif hafif dalgalanan gür kızıl saçlarına baktı. Nedense ağzında bir şey çiğniyormuş gibi dudaklarını kımıldattı, sonra içini çekti:

"Bizim hademe; bu binaya bakıyor," dedi. "Aynı zamanda burada oturuyor, binanın temizliğini filan yapıyor. Fena kadın değildir ama, çok patırtıcı, bağırıp durur. Bir türlü vazgeçiremedim onu bu âdetinden... Gelelim tarlaya gitme işine... Benim oraya gitmeme hiç gerek yok Davidov. Sen gittin, gördün ya, yeter! Samanı dersen, onu geri veremem! Veremem değil, vermem, anladın mı. İşte o kadar! Bu iş hâlâ anlaşmazlık konusu. Senin anlayacağın, burada toprak Tubyansk'lılarla Gremyaçiy'liler arasındaki beş yıl önce bölüşülmüştür. Bu sınır işini ne sen çözebilirsin, ne de ben..."

"Peki kim çözecek öyleyse?"

"Bölge komiteleri."

"Tamam, öyle olsun! Ben buna çoktan razıyım. Ama toprak işi başka, saman işi başka. Sen samanı geri ver! O otları biz biçtik, demek ki saman da bizim olmalı."

Anlaşılan Polyanitza, hiçbir sonuç vermeyeceğine inandığı bu konuşmayı bir an önce kesmek istiyordu. Daha Davidov sözünü bitirmeden gülümsemeye başlamıştı. Masanın üzerinde cansız bir şey gibi duran sağ elinin parmakları kımıldadı, başparmağı ağır ağır kaydı, işaret parmağıyla orta parmağının arasına girdi. Polyanitza

yaptığı bu işareti gözleriyle göstererek nedense ana dili olan Ukrayna lehçesiyle konuşmaya başladı:

"Gördün mü sen bunu? Buna babafingo derler... Nah alırsın samanları! İşte sana bütün sözüm bu. Gördün ya! Haydi güle güle, benim çok işim var!"

Davidov alaylı alaylı güldü:

"Ne budala, ne inatçı adamsın. Bakıyorum, konuşmasını bile bilmiyorsun... Söyleyecek söz bulamıyor musun da bu işareti yapıyorsun pazarda satıcılık yapan karılar gibi? Senin o yaptığın işaret işi halletmez oğlum. Ne yapayım yani şimdi? Bir saman işi yüzünden gidip seni savcıya mı şikâyet edeyim?"

"Git, kime istersen şikâyet et. Hay hay... Buyur. İster savcıya git, ister Bölge Komitesi'ne. Ama kime gidersen git, samanı sana yine vermem, yine vermem... Bunu aklına koy!"

Polyanitza bu son sözleri yine kendi lehçesiyle söylemişti. Artık konuşulacak bir şey kalmıyordu. Davidov yerinden kalktı; düşünceli bir tavırla evsahibi durumunda olan Polyanitza'ya baktı:

"Sana bakıyorum da arkadaş Polyanitza, şaşıp kalıyorum! Nasıl oldu da sen bir emekçi, bir Bolşevik iken bu kadar çabuk, ta iliğine kadar böyle mal düşkünü oldun? Daha söze başlarken burada Kulak'tan kalan eşyayı bıraktığını söyleyerek övünüyordun. Odayı eski halinde, olduğu gibi bırakmışsın! Bence yalnız bu evde esen Kulak havasını değiştirmemekle kalmamışsın, Kulak'ın ruhunu bile kapmışsın. Doğrusu bu! Altı ayda için dışın Kulak olmuş senin. Bundan yirmi yıl önce doğsaymışsın, tam bir Kulak olacakmışsın. Emin ol, doğru söylüyorum!"

Polyanitza omuzlarını silkti. İnsana batıyormuş hissini veren pırıl pırıl gözleri yine cildinin kırışıkları arasına gömülüvermişti:

"Ben Kulak olur muydum olmaz mıydım orasını pek bilmiyorum ama, sen muhakkak ya papaz ya da kilise mutemedi filan olurdun Davidov. Bunu böylece kabul et."

Davidov derin bir şaşkınlık içinde:

"O da neden?" diye sordu.

"Çünkü, sen ta iliğine kadar din hurafelerinin içine gömülmüşsün de ondan, eski denizci! Bak sana bir şey diyeyim mi; Bölge

Komitesi sekreteri ben olsaydım, yaptığın o numaralar, çevirdiğin dolaplar yüzünden hemencecik parti kartını elinden alıverirdim!"

"Ne dolapları? Neden söz ediyorsun!"

Davidov bunu söylerken şaşkınlıktan omuzlarını kaldırmıştı. Polyanitza devam etti:

"Bırak numarayı! Ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun! Biz burada hücre olarak hepimiz dine karşı savaşıyoruz. İki kere –kolhozun genel toplantısında da, köy toplantısında da– kilisenin kapatılmasını ileri sürdük. Oysa sen ne yapıyorsun? Arabamızın tekerine çomak sokuyorsun! Yaptığın bundan başka bir şey değil!"

"Anlat anlat bakalım, tekerinize çomak koyan kimmiş. Çok tuhaf şeyler bunlar!"

Polyanitza artık açıktan açığa öfkelenerek devam etti:

"Başka ne yapıyorsun ya? Pazar günleri kolhozunun malı olan atları arabaları koşup da ihtiyar karıları kiliseye dua etmeye gönderiyorsun. Yaptığın bu işte! Bak, sana bir şey söyleyeyim: Bu iş bizim karıların gözünden kaçar mı? Daha bunu görür görmez bana gelip, 'Seni namussuz, ahlaksız, bizim kiliseyi kapamak istiyorsun, kiliseyi kulüp yapmaya çalışıyorsun. Oysa bak, Gremyaçiy Kolhozu'nun başkanı dindar kadınlara büyük saygı gösteriyor, hatta onları bayramlarda kiliselere arabayla gönderiyor,' diye söylendiler."

Davidov elinde olmayarak kahkahalarla gülmeye başladı:

"Ha... Şimdi anladım işi. Demek kendimi din akımlarına kaptırdığımı söylerken bunu anlatmak istiyordun, öyle mi? Demek bütün suçum buymuş... Eğer yalnız bu kadarcıksa suçum, o kadar önemli bir şey değil canım!"

Polyanitza öfkeyle devam etti:

"Senin için önemli olmayabilir, ama şunu kafana koy ki, bizim için bundan daha kötü bir suç olamaz! Sen kolhozcuların gözüne girmek, herkese hoş görünmek istiyorsun; oysa yaptıklarınla dine karşı açtığımız savaşı temelinden yıkıyorsun! Çok iyi bir komünistmişsin! Diyecek yok doğrusu. Başkalarını mal mülk hırsıyla sulandırıyorsun, kendin ise bilmem ne halt karıştırıyorsun. Nerede kaldı politik düşüncelerin, bilincin, ha? Nerede kaldı Bolşeviklik idealleri, dine karşı savaşmak için verdiğin sözler?"

"Dur, dur! Seni gidi palavracı idealist! Yavaş ol bakalım... Kolhozculara yaranmak ne demek ha? Bir defa sen o ihtiyar karıları neden arabayla gönderdiğimi biliyor musun? Bunu hangi hesapla, neyi düşünerek yaptığımdan haberin var mı?"

"Hay senin o hesaplarının içine tüküreyim ben! Kendi kendine istediğin hesapları yap, vız gelir bana! Ama papazlara karşı açtığımız savaşta hesaplarımızı bozmaya kalkışma. Haberin olsun, bu davranışlarını Bölge Komitesi'ne bildireceğim! Bunu kafana koy."

Davidov üzüntüyle:

"Doğrusunu söyleyeyim mi sana Polyanitza! Seni daha akıllı bir adam sanıyordum!" deyip veda bile etmeden dışarı çıktı.

ON ALTINCI BÖLÜM

DAVİDOV daha Gremyaçiy Log'a gitmeden, yolda, Tubyansk'lıların topraklara el koymaları ve samanı alıp götürmeleri işini savcılığa bildirmemeye karar verdi. Bu iş için partinin Bölge Komitesi'ne başvurmak da istemiyordu. Her şeyden önce Kalinov köşesindeki tartışma konusu olan toprakların daha önce kime ait olduğunu öğrenmek ve buna göre davranmak gerekiyordu.

Davidov, Polyanitza ile yaptığı konuşmayı hatırlayarak kendi kendine, acı acı: 'O çiçek düşkünü, konfor sevdalısı acayip herif pek fazla akıllıya benzemiyor,' diye söyleniyordu. 'Hiç benzemiyor. Ama kurnaz olmasına kurnaz! Budalaların çoğunda böyle alçakça bir kurnazlık vardır. Böylesinin nasırına basmaya gelmez. Samanı onun rızasıyla götürdükleri besbelli. Zaten önemli olan saman balyaları değil. Direkler önemli! Onları herifin emriyle söküp başka yere dikmiş olamazlar! Adam öyle bir işe bulaşmak istemez, tehlikeli bir şey olur. İyi ama, ya adamların o direkleri söktüklerini bildiği halde göz yumduysa? O zaman ciğeri beş para etmez demektir. Daha şunun şurasında kolhoz kurulalı altı ay oldu. İşe komşu topraklara el koymakla, hırsızlıkla başlamak kolhozcuların ahlakını bozmaktan başka bir şey değil. Bunları yapmak, herkesi yine eski kötü alışkanlıklara yöneltmek, topraklar herkesin malı olmadan önceki alışkanlıklara itmek demektir. Eskiden öyle değil miydi ya? Millet elinden geldiği kadar çok kazanmak için her çareye başvuruyordu. Yeter ki en büyük parçayı kapsın... Yok, olmadı! Bu iş böyle yürümez. Toprakların bize ait olduğunu öğrenir öğrenmez, hemen Bölge Komitesi'ne giderim. Varsın büyüklerimiz ikimize de gereken cezayı versin; bana ihtiyar karıları kiliseye gönderdim diye, ona kolhozcuları kötü işlere alıştırıyor diye...'

Hayvanların ölçülü, düzenli, hiç değişmeyen rahvan yürüyüşü Davidov'un uykusunu getirmişti. Hafifçe kestirmeye başladı. Birden, o yarı uykunun bulanık sisleriyle Tubyansk'ta, kapının önünde gördüğü o şişman kadın, karşısında bütün varlığıyla canlanır gibi oldu; tiksinerek dudaklarını büktü. Uykulu uykulu: 'Üstünde amma da çok et, amma da çok yağ var ha!' diye düşündü. 'Bu sıcakta yürürken vücudu herhalde terden sabun gibi köpürüyordur. Doğrusu bu!'

Belleği her an emrini bekliyormuşçasına, gözünün önünde Luşka'nın usta bir sanatçı elinden çıkmış gibi biçimli, dipdiri, taptaze, ince vücudu canlanıverdi. Luşka'nın çevik adımlarla uçar gibi yürüdüğünü, saçlarını düzeltirken ince parmaklarının anlatılmaz bir zarafetle hareket ettiğini, genç kadının kendisine kaşlarının altından hafif alaycı, aynı zamanda çok bilmiş bir tavırla baktığını görür gibi oldu. Ansızın, sanki biri itmiş gibi irkiliverdi. Eyerin üzerinde doğruldu, büyük bir acı duyuyormuşçasına yüzünü buruşturdu. Öfkeyle atına bir kırbaç vurdu, hayvanı dörtnala kaldırdı...

Bu son günlerde, anıları hiç acımadan, durup dururken, hem de hiç sırası değilken ona kötü oyunlar oynuyordu. Bazen biriyle iş konuşurken, bazen düşüncelere daldığı anda, ya da uykuda, unutmak istediği ama bir türlü unutmadığı Luşka gözlerinin önünde canlanıveriyordu...

Gremyaçiy'e geldiğinde öğle olmuştu. Ostrovnov ile muhasebeci harıl harıl bir şeyler konuşuyordu. Davidov içeri girer girmez odada sanki o anda susma emri verilmiş gibi bir sessizlik oldu. Sıcaktan, yorgunluktan bunalmış olan Davidov masanın başına oturarak:

"Ne tartışıyordunuz öyle?" diye sordu. "Nagulnov buraya geldi mi?"

Ostrovnov bir süre duraksayıp muhasebeciye şöyle bir baktı, sonra karşılık verdi:

"Nagulnov uğramadı. Biz tartışma filan yapmıyorduk yoldaş Davidov. Size öyle gelmiş olacak. Şundan bundan söz ediyorduk. Daha çok, bizim kolhozla ilgili işlerden. Tubyansk'lılar bizim samanı geri veriyorlar mı?"

"Başka sıkıntıları yoktu... Daha var mı diyorlar. Sence oradaki topraklar kime ait Lukiç?"

Ostrovnov omuzlarını silkti:

"Ben ne bileyim yoldaş Davidov. Bu iş karanlık! Başlangıçta, daha ihtilalden önce o topraklar Tubyansk'a ayrılmıştı. Sovyetler idareyi ele aldıktan sonra ise, Kalinov köşesinin üst yanındaki topraklar bize verildi. 1926'da, son toprak dağıtımı yapılırken Tubyansk'lıları biraz daha geriye attılar. Ama sınırın nereden geçtiğini sorsan, orasını bilemem. Çünkü benim topraklarım öbür taraftaydı. Bundan iki yıl kadar önce oraları Titok biçiyordu. Bunu keyfine göre mi yapıyordu, yoksa gizlice fakirlerden o toprakları satın mı almıştı, bu konuda da bir şey söyleyemem. Bunu öğrenmenin en kestirme yolu, bölge kadastro memuru yoldaş Şportnıy'a sormak değil mi? Yirmi altı yılında toprak dağıtımını o yapmıştı... O bilmez de kim bilir bu işi?"

Davidov neşelendi. Ellerini sevinçle ovuşturarak:

"Tamam! Oldu!" dedi "Şportnıy bu toprakların kime ait olduğunu bilir tabii. Doğrusu bu! Ben ise buradaki toprak ayrımı işini toprak ofisinden gelmiş bir heyetin filan yaptığını sanıyordum. Hemen Şukar Dede'yi bul. Hemen iki tayı küçük faytona koşsun, kasabaya gidip Şportnıy'ı getirsin. Ben ona bir pusula yazarım."

Ostrovnov dışarı çıktı. Ama beş dakika kadar sonra döndü, bıyık altından gülerek parmağıyla Davidov'a "gel" diye işaret etti.

"Beraberce saman ambarına gidelim. Orada öyle bir şey göreceksiniz ki şaşıp kalacaksınız..."

Köy Meclisi binasının avlusunda, bütün köyde olduğu gibi, yazın en sıcak günlerinde öğleden sonra etrafa çöken derin bir sessizlik vardı. Güneşin altında solmaya yüz tutan çimenlerin kokusuna ahırdan gelen kuru tezek kokusu karışıyordu. Davidov saman ambarına yaklaşınca, yeni biçilmiş, azıcık da kurumaya başlamış otların keskin kokusunu duydu: Öylesine kuvvetli bir kokuydu ki bu, Davidov bir an kendisini bozkırda, yeni biçilip yığılmış ot yığınlarının yanında sandı.

Yakov Lukiç kapının bir kanadını yavaşça açarak yana çekildi, Davidov'u önünden geçirerek alçak sesle:

"Şu çifte kumrulara bakın," dedi. "Daha bir saat önce kıran kırana dövüştükleri hiç akla gelir mi? Demek ancak uykuya daldıkları zaman ateşkes imzalıyorlar."

Davidov gözleri karanlığa henüz alışmadığı için, ilk anda damdaki aralıktan içeri dümdüz bir çizgi halinde süzülerek samanlığın ortasına rastgele konulmuş yığının tepesine saplanan güneş ışınından başka bir şey göremedi. Sonra o saman yığınının üzerinde uyuyan Şukar Dede ile yanında tostoparlak olmuş Trofim'i fark etti.

Yakov Lukiç bu sefer yüksek sesle:

"Dede sabahtan öğleye kadar tekenin peşinde kırbaçla koştu durdu," dedi. "Şimdi ise yan yana uyuyorlar!"

Bunun üzerine Şukar Dede uyandı. Ama daha dirseğini dayayarak yeni doğrulmuştu ki, Trofim dört ayağıyla saman yığınını iterek yay gibi fırladı, yere atladı. Başını eğdi, sonra tekrar savaşacağını haber vermek istiyormuş gibi sakalını birkaç kere salladı.

Şukar Dede, dövüşe hazırlanan Trofim'i işaret ederek, kuvvetini kaybetmiş, uykulu bir sesle:

"Hiç böyle boynuzlu canavar gördünüz mü arkadaşlar?" diye söylendi. "Sabaha kadar samanların üstünde tepindi, aksırdı, tıksırdı, dişlerini gıcırdattı durdu... Bir an olsun gözümü kırpmama fırsat vermedi Allah'ın belası! Sabahleyin kaç defa dövüştük, şimdi de buyurun bakalım. Gelmiş yanımda çöreklenmiş, uykuya dalmış. Hangi uğursuz kuvvet onu alıp da yanıma getirmiş bilmem ki! Uyandırdık ya, yine dövüşe hazırlanıyor zebani. Bir insan böyle her an hayatı tehlikedeyken nasıl yaşayabilir? Vallahi göreceksiniz, bu işin sonunda cinayet olacak. Ya ben onu geberteceğim, ya o benim gırtlağıma boynuzlarını saplayıverecek. O zaman da çok ararsınız Şukar Dede'yi... Sözüme inanın, bu boynuzlu herifle aramızda bir kötülük olacak... Birimizden biri ölü çıkacak bu avludan..."

Şukar Dede'nin elinde nereden çıktığı belli olmayan bir kırbaç göründü. İhtiyar onu şöyle bir havada savuracak oldu, Trofim fırsat vermeden iki sıçrayışta kendini samanlığın karanlık köşesine attı. Küçük ayaklarıyla yeri tepe tepe, meydan okur gibi, fosforluymuşçasına parlayan gözlerini Şukar Dede'ye dikmişti. İhtiyar, kırbacı yan tarafa bırakarak sıkıntılı sıkıntılı başını salladı:

"Siz böyle bir musibet varlık gördünüz mü? Ancak kırbaç sayesinde kurtuluyorum ondan. O da her zaman değil. Çünkü o Allah'ın belası beni hiç akla hayale gelmeyecek yerlerde kıstırıyor. Gözetliyor

kerata! Bu yüzden gece gündüz şu kırbacı elimden bırakamıyorum. Bu tekenin yüzünden ne rahatım ne huzurum kaldı... En olmayacak yerde bir bakarsın karşına çıkar! Bakın dün ne oldu... Çok önemli, başka bir zamana bırakılamayacak bir ihtiyacımı görmek için ambarın öbür tarafına, uzakça bir yere gittim, etrafıma bakındım, teke yok. 'Oh... Hamdolsun, herhalde o Allah'ın belası Trofim serin bir yer bulmuş dinleniyor, ya da avlunun öbür tarafında bulduğu otları yiyor,' diye düşündüm. İçim rahat etti, samanlığın arkasına geçtim, tam gerektiği şekilde güzel güzel çömelmiştim ki, uğursuz yaratık karşıma dikildi. Kafasını yana eğmiş, yavaş yavaş bana doğru geliyor. Neredeyse üzerime atılıp boynuzlarını böğrüme saplayacak... İster istemez doğruldum... Bir kırbaçta kovdum onu, tam çömelmiştim ki baktım yine köşeden döndü geliyor! Kaç defa böyle üstüme atılmaya çalıştı, artık ihtiyacımı görecek ne heves bıraktı, ne bir şey! Buna da yaşamak mı dersiniz? Ben romatizmalıyım! Ayağımda romatizma var! Genç değilim ki, talimli asker gibi bilmem kaç kere çömelip doğrulayım... Böyle birkaç kere çömelip doğruldum mu, ayaklarımda titreme, belimde de çeşit çeşit ağrılar başlıyor. Bu Trofim yüzünden, vallahi doğru söylüyorum, şu kadarcık bir canım kaldıysa onu da kaybedeceğim. Günün birinde, bakarsınız, ihtiyacımı görürken açıkta ölüp gitmişim. Eskiden kartal gibi bütün bir gün tüneyebilirdim, ama şimdi öyle birkaç defa çömelip doğruldum mu, sonradan birini çağırıp beni koltukaltlarımdan tutarak kaldırmasını rica etmem gerekiyor... İşte bu kahrolası uğursuz Trofim beni böyle utanılacak bir hale getirdi! Tuh!.. Allah belasını versin!"

Şukar öfkeyle yere tükürdü, sonra bir şeyler mırıldanarak, küfür ede ede saman yığınının içinde el yordamıyla bir şeyler aradı. Davidov alaylı alaylı gülerek:

"Sen de kültürlü bir insan gibi yaşamasını öğren, helaya gir... Öyle samanlıkların, ambarların arkalarında sürtme..." dedi.

Şukar üzüntüyle baktı, sonra elini salladı:

"Yapamıyorum... Midem bulanıyor. Ben şehirli değilim, bütün ömrümce ihtiyacımı kırlarda görmüşüm. İsterim ki her tarafımdan rüzgâr essin. Kışın en şiddetli soğukta bile beni ayak yoluna götüre-

mezsin... Sizin binadaki helaya girdim mi, oranın o pis kokusundan fena oluyorum. Birazcık fazla durursam bayılırım vallahi..."

"Eh, öyleyse bu konuda sana hiçbir yardımda bulunamayız. Nasıl istersen öyle hareket et! Yalnız şimdi faytona tayları koş da hemen kasabaya git, kadastro memurunu getir. O adamla çok önemli bir işimiz var. Lukiç, Şportnıy'ın nerede oturduğunu biliyor musun?"

Davidov karşılık alamayınca arkasına baktı; Ostrovnov, Şukar Dede'nin konuşmalarının bir türlü sonu gelmediğini bildiği için tavlaya gitmişti. Tayları faytona kendisi koşacaktı.

Şukar Dede kendine güvenen bir tavırla:

"Kasabaya gitmek kolay, bir saniyede giderim..." dedi. "Benim için işten bile sayılmaz! Ama sen bana anlatsana yoldaş Davidov; neden eski Kulakların bütün hayvanları, ama hepsi, huy bakımından tıpkı eski sahiplerine benziyor? Neden kötülük yapmaktan zevk alıyorlar? Üstelik aklın almayacağı kadar da sinsi hepsi! Ha, neden böyle? Bak mesela şu işe yaramaz Trofim'i ele alalım. Neden bir defa olsun, söz gelimi Yakov Lukiç'e boynuz atmadı da hep benim üstüme varıyor? Bilmiyorsan söyleyeyim, çünkü kendi Kulak akrabasının kokusunu aldı da onun için. Tabii ona hiç dokunur mu, bütün hırsını benden alır! Ya da eskiden Kulaklara ait olan herhangi bir ineği ele alalım. O inek, kolhozda sütünü sağan kadına, mallarına el konmuş eski sevgili sahibesine verdiği kadar süt verir mi hiç? Haydi, diyelim bu konuda haklı hayvan! Eski sahibesi onu şekerpancarıyla, yemek artıklarıyla, çeşit çeşit başka yiyeceklerle beslerdi. Bizim süt sağan kadın öyle mi ya? Önüne geçen yıldan kalma bir parça saman atar, oturup hayvan süt versin diye uykulu uykulu bekler. Eskiden Kulakların olan köpekleri al, onlar da öyle! Hepsi aynı. Neden hep üstü başı yırtık pırtık, fakir adamların üstüne atılıyorlar, ha? Söz gelimi neden benim gibilerin üzerine varıyorlar? Sana ciddi bir soru işte. Bunu Makar'a da sordum, bana, 'Bu da bir sınıf çatışması!' dedi. Ama sınıf çatışmasının ne demek olduğunu anlatmadı. Güldü, kendi işine bakmak için çekip gitti. Ne yapayım ben böyle sınıf çatışmasını? Şeytanlar götürsün onu! Eğer köyde dolaşırken her köpeğe korkuyla bakacaksam, yazıklar olsun o sınıf çatışmasına! Köpeğin alnında doğru dürüst bir köpek mi, yok-

sa Kulak soyundan mı geliyor diye yazılı değil ki! Makar'ın dediği gibi, Kulaklara ait bir köpek benim sınıfıma düşmansa, ne yapmalıyım ben? Onu Kulak sınıfından çıkarmalıyım değil mi? Gelgelelim itin malına nasıl el koyarsın? Canlı canlı postunu yüzecek değilsin ya! Böyle bir şey yapamazsın. Zaten yapmaya kalksan, o daha önce davranır, senin derini yüzer. Demek yapılacak iş çok basit: O sınıf düşmanını önce ayaklarından bağlamalı, sonra derisini yüzmeli. Geçenlerde Makar'a bunu teklif ettim de bana, 'Ne budala adamsın be moruk! Öyle bir şey yapmaya kalkarsak, köydeki köpeklerin yarısını öldürmemiz gerekir,' dedi. Ama hangimiz daha budala, orası şimdilik belli değil! Bence Makar'ın kafasında da azıcık çatlaklık var! Bende değil. Deri toplama bürosu işlemek için it derisi kabul etmez mi? Eder. Oysa bütün memlekette Kulakların elinden alınmış, sahipsiz, bakımsız kaç köpek var dersin, ha? Milyonlarca! Hepsinin derisi yüzülse, o deriler işlense, itlerin yünü eğrilip çorap yapılsa ne olur? Ben sana söyleyeyim ne olacağını; Rusların yarısı ayağında rugan çizmelerle dolaşır! Köpek yününden yapılmış çorap giyenler de ömürleri boyunca romatizmadan kurtulmuş olurlar! Ben köpek yününden yapılmış çorapların romatizmaya iyi geldiğini ninemden duymuştum. Ondan daha iyi bir çaresi de yokmuş zaten. Hem boş yere ne konuşayım? Kendim de romatizma çektim, ancak köpek yününden örülmüş çorap kurtarıyor beni. Onlar olmasaydı çoktandır yengeç gibi yerde sürüne sürüne yürürdüm."

Davidov merakla:

"Dede, sen bugün kasabaya gitmeye niyetli misin?" diye sordu.

"Niyetliyim ama sözümü kesme. Bak sana daha neler söyleyeceğim! Köpek derilerini işlemek konusundaki bu icat aklıma gelince, üst üste iki gece uyumadım. Hep düşünüp duruyordum: Benim bu parlak fikrimden devlete ne kadar yarar gelecek diye. Asıl önemlisi, bu başarım için beni nasıl ödüllendireceklerdi? Vallahi ellerim titremese, Merkez Komitesi'ne yazacaktım. Bir bakarsın attığım tohum yerini bulur, benim böyle kafamı yorarak harcadığım bunca çaba için devlet bana ödül verirdi herhalde. Düşündüm taşındım, sonra gidip her şeyi Makar'a anlatmaya karar verdim. Ben bencil değilim ki. Gittim, içimdekileri ona olduğu gibi açtım. 'Makaruşka,' dedim;

'ben ihtiyar bir adamım. Parayı, ödülleri ne yapayım! Ben seni ömrünün sonuna kadar mutluluğa kavuşturmak istiyorum. Bu düşüncemi Merkez'e yazsana. Göreceksin, bağımsızlık savaşında kazandığın madalya gibi bir madalya verecekler sana. Yok eğer ayrıca para da verirlerse, o vakit onu yarı yarıya paylaşırız. Usul öyle değil mi ya? İstersen sen madalyayı kendine al! Yavrulu bir inek ya da bir buzağı alacak kadar para verirlerse, ben buna da razıyım,' dedim. Başkası olsaydı ayaklarıma kapanır teşekkür ederdi. Makaruşka öyle mi ya! Bana bir teşekkür etti ki, sorma! Ansızın iskemlesinden bir fırladı, aman Allah'ım! Bana ana avrat bir sövmeye başladı. 'Sen ihtiyarladıkça bunuyorsun be!' diye bağırıyordu. 'Omzunun üzerinde baş değil, boş çanak taşıyorsun.' Savurduğu küfürlerden odanın havası öyle bulanmıştı ki, sinek geçemezdi... Hımın... Bir de akıllılık taslar! Başkası olsa, neyse hani! Ama akıllılık taslamak ona düşmez, akıl mı onunkisi? Ne kendi yer, ne başkasına yedirir! Oturdum, savurduğu küfürlerden boğazı kurusun da sussun diye bekledim. Kendi kendime: 'Varsın içini döksün, nasıl olsa sözünü bitirince yerine oturup susacak' diye düşünüyordum. Herhalde küfretmekten yorulmuştu benim Makaruşka. Sonunda oturdu, 'Bu kadarı yeter mi?' diye sordu. İşte o zaman fena halde darıldım. Gerçi onunla içtiğimiz su ayrı gitmez ama... 'Ziyanı yok, yorulduysan azıcık dinlen, sonra yeniden başlarsın, ben beklerim, acelem yok. Yalnız ne diye böyle aptal aptal küfrediyorsun Makaruşka? Ben sana iyilik etmek istiyorum... Bu dediğimi yaparsan, adın Rusya'daki bütün gazetelere geçer' dedim. İşte o zaman yerinden fırladı, dışarı çıktı, kapıyı şakkk diye kapattı. Sanki poturunun içine kaynar su doldurmuştum! O akşam danışmak için öğrenmen Şpın'a gittim, ne de olsa okumuş adamdır. Ona hepsini anlattım, Makar'ın nasıl davrandığını da söyleyip şikâyet ettim. Bence bütün bu okumuş adamlar azıcık çatlak, öyle az buz değil, adamakıllı çatlak... Bana ne dedi biliyor musun? Alaylı alaylı güldü, sonra: 'Bütün büyük adamlar düşünceleri için acı çekmişlerdir, sen de bu acılara dayanmalısın dede!' dedi. Sözümona beni teselli ediyordu. O öğretmen değil, sersemin biri! Neye dayanacakmışım ben? Neyi bekleyecekmişim? Dediğimi yapsalardı ineğe kavuşacaktım. Ama değil ineği, kuyruğunu bile göremedim...

Hep de Makar'ın inatçılığı yüzünden. Bir de dost geçiniyor! Hay öyle dostluğun içine! Yine onun yüzünden evde de bir sürü tatsızlık oldu. Bizim ihtiyara, 'Belki de Allah bize benim o akıllıca çalışmalarım sayesinde bir inek bahşeder' diye övünmüştüm. Tam bahşetti! Bekle! Başka işi yoktu... Gelgelelim benim karı her gün dırlanmaya başladı: 'Nerede inek? Yine mi kıtır attın? Yalan mı söyledin?' diyor, dırdırından geçilmiyordu. Onun yüzünden neler neler çektim. Eh, madem bütün büyük insanlar böyle acılar çekmiş, ne yapalım, ben de çekerim! Ama benim o parlak fikrim ziyan oldu diye acıyorum. Ne yaparsın, kadere karşı gelemezsin ya!"

Davidov kapının pervazına dayanmış sessiz sessiz gülüyordu. Şukar Dede ise biraz kendine gelince acele etmeden çoraplarını, ayakkabılarını giymeye başladı. Sonra Davidov'a hiç önem vermeden, kendi kendine konuşur gibi devam etti:

"Köpek yününden yapılmış çorap romatizmaya karşı birebirdir. Bütün kışı ayağımda o çoraplarla geçirdim, bir gün olsun çıkarmadım! Bahara doğru ayaklarım neredeyse tamamen çürüyecekti. Sonra bizim kaşık düşmanı da kaç kere, 'Köpek kokuyorsun!' diye beni evden kovacak oldu, ama romatizmam geçti. Tam bir ay tavuk peşinde dolaşan genç bir horoz gibi rahat rahat, oynaya oynaya dolaştım. Gelgelelim bir yararı oldu mu sanki? Hiç olmadı, çünkü bu aptal kafaya laf dinletemiyorum ki. Daha baharda ayaklarımı ıslatmıştım. O zaman hapı yuttum işte. Ama artık bu hastalık beni eskisi kadar korkutmuyor. Şöyle tüyleri kıvırcık, uslu bir köpek yakaladım mı, hemen kırpacağını. Böylece bir daha romatizmanın yüzünü görmeyeceğim! Şimdi nasıl yürüyorum görüyor musun? Kursağına fazla yem doldurmuş idiş kuşu gibi. Ama bir kere o şifalı çorapları giyeyim, gençlere bile taş çıkartırım! Yalnız işin güç tarafı, bizim karının köpek tüyünü eğirmek istememesi. Onları eğirip bana çorap örmeye gönlü yok. Köpek kokusundan başı dönüyormuş. Bir başladı mı o tüyleri eğirmeye, çıkrığın başında tükürüğünü ters yutuyor. Önce hıçkırıyor, hıçkırıyor, sonra boğulur gibi yutkunuyor, en sonunda bütün midesi bulanıyor. Görsen, içi dışına çıkıyor gibi oluyor. Onun için artık üstüne varmıyorum. İlle bana çorap örsün diye zorlamıyorum. Yünü kendim yıkadım, güneşte

kuruttum, eğirdim, kendi kendime çorapları ördüm. İhtiyaç adamı her kılığa sokar oğlum... İş bununla kalsa iyi, asıl kötü tarafı şu: Benim karı var ya... Zehirli yılanın biridir, tam bir cadı... İki yıl önce, yazın, ayaklarımda ağrı başlamıştı. Eh, ne yapayım? Hemen aklıma o köpek tüyünden örülmüş çoraplar geldi. Bir sabah komşunun dişi köpeğini tatlı çörekle kandırarak bizim taşlığa çektim. Üstünde ne kadar tüy varsa hepsini kırptım. Hani tam bir köpek kırpıcısı gibi. Kasabadaki berberler bile öyle yapamaz. Yalnız kulaklarında iki demet tüy bıraktım, güzelliği bozulmasın diye. Azıcık da kuyruğunun ucunda; üstüne konan sinekleri kovabilmesi için... İnanmazsın, yarım pud tüy çıkardım hayvanın sırtından!"

Davidov avuçlarıyla yüzünü kapamış, gülmekten katılıyordu. Nefesi tıkanır gibi:

"Biraz fazla söyledin gibi geliyor," dedi. "Azıcık palavra tarafı yok mu bunun?"

Ama daha zor sorular karşısında bile Şukar Dede'nin kılı kıpırdamazdı. Kayıtsız bir tavırla omuzlarını silkti. Sonra büyüklük gösteriyormuş gibi, sözlerinde belki küçük bir yanlış olduğunu kabul etti.

"Eh, belki birazcık daha azdı. On-on iki funt kadardı. Hayvanı tartmadım ki, ne bileyim? Yalnız o dişi köpek öyle tüylüydü ki, tıpkı bir merinos koyunu gibi. Sırtından çıkardığım yün bana ömrüm boyunca yeter diye düşünüyordum. Hayır efendim, topu topu bir çift çorap örebildim. Onu da bitirir bitirmez, bir de baktım ki, geri kalan tüyleri bizim karı bulmuş, hepsini son tüyüne kadar bahçede yakmış. Dedim ya sana, benim karı kana susamış dişi kaplandır diye. Kötülükten yana bu Allah'ın belası tekeden hiç farkı yok. Bir o, bir de Trofim! İkisini bir arabaya koş. Vallahi doğru söylüyorum. Senin anlayacağın, benim bütün yedek tüyleri ateşe verdi. Onun yüzünden elimde hiçbir şey kalmadı. Oysa ben o dişi iti kırparken, uslu dursun diye boynuna koca bir torba çörek asmıştım. Anlıyorsun ya! Onlardan da olduk. Ama o dişi köpeğin işi hiç rast gitmedi. Ben kırpma işini bitirdiğinde çok memnun olmuş gibiydi. Sırtındaki fazla tüyleri kestim de yükünü hafiflettim diye... Hatta sevincini belli etmek için ucundaki fırça gibi tüyleriyle kuyruğunu sağa sola sallayıp duruyor-

du. Sonra birden hızla dereye koştu. Sudaki aksine bir bakmış, utancından ulumaya başlamış. Sonradan bizim köylüler söyledi, hayvan dere boyunda dolaşıp duruyormuş. Herhalde utancından kendini dereye atıp ölmek istiyordu. Gelgelelim bizim derede su diz boyu bile değil! Kendini kuyuya atabilirdi; akıl edemedi bunu. Ama daha fazla akıl beklenir mi ondan? Ne de olsa hayvan işte! Böcek gibi bir şey. Aklı desen, bir parmacık... İnsanın aklıyla bir değil ki! Hayvan üç gün üç gece komşu ambarlarda uluyup durdu. Uluduğunu duydukça içim parçalanıyordu. O ambarların içinden çıkmıyordu. Senin anlayacağın, utancından kendini yiyip bitiriyordu. O halde insan yüzüne çıkmak istemiyordu. Sonunda da köyden uzaklaştı, kimsenin gözüne görünmedi. Ta sonbahara kadar dönmedi. Ancak tüyleri tekrar çıkınca sahibinin yanına dönmüş! Ya... Meğer böyle utangaç bir köpekmiş işte. Ondaki utanma duygusu bazı karılarda bile yoktur. Allah biliyor ya doğru söylüyorum... O günden beri karar verdim! Yine ihtiyacım olur da bir köpek kırpmam gerekirse, dişilere hiç el sürmeyeceğim! Hayvanları elbiselerinden yoksun etmeyeceğim, kadınlık duygularını yaralamak istemiyorum. İyisi mi, erkek köpeklerden birini seçerim. Bilirsin ya erkek köpekler pek o kadar utangaç değildir. İstersen ustura ile derisini kazı, kılı bile kıpırdamaz."

Davidov, Şukar'ın sözünü keserek:

"Masal okumayı bırakacak mısın sen?" dedi. "Daha yola çıkacaksın, acele etsene!.."

"Şimdi çıkarım. Şu ayakkabılarımı giyeyim, hazır olurum. Yalnız Allah aşkına sözümü kesme. Çünkü sözümü bir kestin mi aklım fikrim karışır. Ne anlattığımı unuturum. Diyordum ya sana, Makaruşka beni budala sanıyor. Ama öyle bir yanılıyor ki... Bana göre ne de olsa genç! Daha hanyayı konyayı bilmiyor. Her şeyi kendi aklına göre hesap ediyor. Ben ise kaçın kurasıyım! Yaş tahtaya basar mıyım hiç, basmam. Doğrusu, o Makar gelip de benden akıl danışsa, kendisi için hiç fena olmaz. İşte bu kadar..."

Şukar Dede sanki zaman zaman dalga halinde gelen bir konuşma krizine tutulurdu. Razmiyötnov'un dediği gibi, şimdi de "artık kurulmuş makineden farksız"dı. Artık onu susturmak yalnız güç değil, hemen hemen imkânsız bir şeydi. Ömründe hiçbir işi rast git-

memiş olan ihtiyara daima şefkat, anlayış gösteren, ona karşı acımaya benzeyen bir duygu besleyen Davidov, buna rağmen, Şukar'ın dudaklarından çağlayan gibi dökülen sözleri kesti:

"Dur dede! Azıcık kendine gel. Nefes al. Senin bir an önce kasabaya gidip kadastro memurunu getirmen gerekiyor. Onu tanıyor musun bari?"

"Ben senin o Ştopornıy'ını değil, kasabanın sokaklarında dolaşan bütün köpekleri bile tanıyorum."

"Köpek konusunda uzmanlığın var, orasını anladık. Ama bana Ştopornıy gerekli. Anlıyor musun?"

"Dedim ya sana, 'getiririm' diye. Öyleyse getireceğim. Hem de gerdeğe girecek gelin gibi getireceğim. O kadar işte! Yalnız sen sözümü kesme. Ne fena âdet edinmişsin öyle, ikide bir insanın sözünü kesiyorsun. Sen gittikçe Makaruşka'dan beter oluyorsun. Vallahi öyle! Eh, Nagulnov hiç olmazsa Timoşka'yı vurdu; kahraman bir Kazak sayılır. O sözümü kesse bir şeycikler demem. Çünkü bir kere ona çok saygım var. Ya sen ne kahramanlık gösterdin şimdiye kadar? Sana ne diye saygı göstereyim? Hiç mi hiçbir şeycikler yapmadın. En iyisi şu Allah'ın belası tekeyi tabancayla vur; günlerimi zehir eden bu canavarı gebert, bak o zaman ölünceye kadar senin için nasıl dua ederim. Hem de sana, en az Makar'a gösterdiğim saygıyı gösteririm! Makar ise, nereden baksan, gerçekten kahraman. Bir kere bütün bilim dallarını öğrenmiş, şimdi de üstelik İngilizceyi su gibi ezberliyor. O her işten en az benim kadar anlar. Horoz ötüşlerinden bile ondan daha iyi anlayan yok. Sonracığıma Luşka'yı da kovdu. Sen ise budalalığına doyma, tuttun karıyı kanadının altına aldın. Sonra Makar, can düşmanımız Timoşka'yı da bir kurşunda yere serdi..."

Davidov sabırsızlıkla:

"Allah aşkına şu ayakkabılarını çabuk giy," dedi. "Ne oyalanıyorsun öyle?"

Şukar Dede hâlâ saman yığının üzerindeydi; oflayarak puflayarak dönüp duruyordu.

"Çarıklarımı bağlıyorum görmüyor musun?" diye homurdandı. "Karanlıkta çarıkları bağlamak kolay mı?"

"Aydınlığa çıksana."

"Ziyanı yok, burada elimden geldiği kadar bağlamaya çalışırım. Ya, işte böyle bir adamdır benim Makaruşkacığım. Hem yalnız kendisi bir şeyler öğrenmeye çalışmıyor ki! Bana da öğretiyor."

Davidov gülümsedi:

"Neymiş sana öğrettikleri Makar'ın?"

"Hiç, öyle birtakım bilgiler işte..."

Belliydi ki Şukar işin ayrıntısına dalmak istemiyordu. İsteksiz bir tavırla devam etti:

"Dedim ya sana, çeşitli bilim dallarında çalışıyor diye, anlamıyor musun? Şimdi de yabancı dilden bazı sözler öğreniyorum. Buna verdim kendimi. Ne dersin buna?"

"Anlayamadım. Ne gibi yabancı sözler?"

Şukar Dede'nin bu sefer fena halde canı sıkıldı:

"Madem hiçbir şeye aklın ermiyor, ne sorup duruyorsun öyleyse?" dedi. Sonra böyle usandırıcı sorulardan hiç hoşlanmadığını belli etmek için öfkeli öfkeli solumaya başladı.

Davidov gülümsemeye devam ederek:

"Yabancı dil öğrenmek senin neyine? Kel başa şimşir tarak," dedi. "Acele etsene sen!"

Şukar kızgın bir kedi gibi tısladı:

"Çabuk olacakmışım! Söylenecek laf mı sanki? İnsan, yalnız üstünde pire ararken, bir de başkasının karısıyla gece kaçarken, kadının kocası da peşinden kovalarken, neredeyse yakalayacağı sırada acele etmeli. Hay Allah kahretsin! Kamçımı bir türlü bulamıyorum. Şimdi elimde tutuyordum. Yok oldu gitti. Sanki yer yarıldı da içine düştü. Elimde kamçı olmadan dışarı çıkmaya korkuyorum tekenin yüzünden. Hah, Allah'a şükür, buldum. Kasketim nerede? Sen kasketimi gördün mü yoldaş Davidov? Hay Allah! Başımın ucundaydı... Kafam eski kalburdan beter oldu; hiçbir şey aklımda kalmıyor ki! Hah! Allah'a şükür, kasketimi de buldum. Şimdi iş ceketimi bulmaya kaldı. Onu da buldum mu, hazırım demektir. Hay Allah! O uğursuz Trofim yok mu! Ceketimi samanın içine ayaklarıyla o gömmüştür. Şimdi işin yoksa geceye kadar ara. Hah, hatırladım. Ceke-

timi evde bırakmıştım. Hem zaten bu sıcakta ceketi ne yapacağım! Buraya ne diye getirecektim onu..."

Davidov kapıdan baktı; Ostrovnov'un faytona koştuğu tayların dizginlerini taktığını, şefkatle hayvanları okşadığını, onlara alçak sesle bir şeyler fısıldadığını gördü. Bunun üzerine sert bir tavırla:

"Bak, Lukiç hayvanları arabaya koşmuş bile! Sen daha oyalanmaya devam edecek misin ihtiyar horoz?" diye bağırdı.

Şukar Dede yüksek sesle uzun uzun küfretti:

"Amma da ters kalkmışım bugün! Allah kahretsin! Aslında kasabaya hiç gitmesem daha iyi olacak. Çünkü olup bitenler hayra alamet değil, bir uğursuzluktur gidiyor. Öyle değil mi, sen de söyle! Bak, demin kasketimi buldum, şimdi tütün kesem ortadan kayboldu. Bütün bunlar iyiye mi işaret yani? Hiç de değil! Yolda başıma bir felaket gelecek! Başka türlü olamaz! Şu hale bak, tütün kesesini bulamıyorum. Çatlasam da patlasam da bulamıyorum. Yoksa onu Trofim mi yuttu? Neyse, çok şükür! Buldum, buldum! Şimdi tütün kesesi de yanımda. Eh, artık yola çıkabilirim... Şu yolculuğu yarına bıraksak olmaz mı, ha? Bütün belirtiler kötü. Kutsal kitapta diyor ki... Matta'nın hangi bölümündeydi? Unuttum. Aman... Hangisi olursa olsun boş ver... İşte o bölümde boşuna 'Eğer yola çıkmaya hazırlandığın sırada etrafta kötü belirtiler fark edersen, evinde otur, sakın dışarı ayak atayım deme' diye yazmamışlar! Şimdi sen karar ver yoldaş Davidov. Sorumluluğu sana ait. Gideyim mi gitmeyeyim mi?"

Davidov sert bir tavırla:

"Gideceksin dede! Hem de hemen!" dedi.

Şukar içini çeke çeke, ama karşılık vermeden saman yığınının üzerinden sırt üstü aşağıya doğru kaya kaya indi, ihtiyarlara özgü bir yürüyüşle ayaklarını sürüyerek, kırbacını yerde sürükleye sürükleye, bu arada karanlık bir köşeye sinmiş olan tekeye korkuyla bakarak kapıya doğru yürüdü.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

ŞUKAR Dede'yi güç bela yolcu eden Davidov, pazar günü okula bir bayram havası vermek, bunun için de neler yapılabileceğini yerinde incelemek üzere okula gitmeye karar verdi. Ayrıca başöğretmenle görüşmek, okulun onarımı için ne çeşit, ne kadar yapı malzemesine ihtiyaç olduğunu birlikte kabataslak hesaplamak, onarıma ne zaman başlanacağını kararlaştırmak istiyordu. Onarımı ders yılı başlayıncaya kadar bitirmek için tam zamanında yapmak gerekiyordu.

Gremyaçiy Log'a geldiğinden beri iş bakımından en hareketli dönemin başlamak üzere olduğunu hissediyordu. Daha otları biçme işi bitmeden buğdayları toplama zamanı yaklaşmıştı. Kış buğdayının rengi her gün biraz daha koyulaşıyor, arpalar da hemen hemen buğdayla aynı zamanda boy atıyordu. Tarlaları gür ayrıkotları bürümeye başlamıştı. Kişi malı olan incecik tarlaların yanında, göz alabildiğine uzanan kolhoz malı mısır ve ayçiçeği tarlaları, zararlı otlarının ayaklanmasını bekliyor gibiydi. Hasat neredeyse başlayacaktı.

Ama daha önce birçok işin yapılması gerekiyordu. Köye elden geldiğince çok saman getirilmeli, harman için dövenler hazırlanmalıydı. Eskiden Kulaklara ait olan ambarlarda ne varsa hepsini bir arada taşıma işini bir an önce sona erdirmeliydi. Ayrıca, kolhozda bulunan buharlı harman makinesini işleyecek duruma getirmek gerekiyordu. Bütün bu işlerin yanı sıra, büyük küçük daha birçok iş Davidov'un omuzlarına yüklenmişti. Üstelik her iş aynı titizlikle, aynı uyanıklıkla yapılmalıydı.

Davidov eski basamakları gıcırdata gıcırdata okulun geniş kapısına çıktı. Kapıda on yaşlarında yalınayak, gürbüz bir kız çocuğu duruyordu. Onu görünce hemen yana çekildi. Davidov şefkatli bir tavırla:

"Sen öğrenci misin yavrum?" diye sordu.

Küçük kız alçak sesle:

"Evet," dedi, sonra cesaretle aşağıdan yukarı Davidov'a baktı.

"Sizin başöğretmen nerede oturuyor?"

"Başöğretmen evde yok. Karısıyla bostandaki lahanaları sulamaya gitti."

"Gördün mü aksiliği! Okulda başka kimse yok mu?"

"Bizim öğretmenimiz Lyudmila Sergeyevna var."

"O ne yapıyor burada?"

Küçük kız gülümsedi:

"Dersleri zayıf olan çocukları çalıştırıyor. Her gün öğleden sonra buraya gelip topluyor onları."

"Demek onlar da çalışkanlara yetişsin diye uğraşıyor."

Küçük kız başını salladı. Davidov bu işten hoşlandığını belli eden bir tavırla:

"Disiplin buna derler işte..." deyip yarı karanlık koridora girdi.

Uzun koridorun bir köşesinden çocuk sesleri duyuluyordu. Davidov acele etmeden, boş sınıfları bir evsahibi gözüyle inceleyerek yürüdü. Son odanın aralık kapısından, yanyana bitiştirilmiş ön sıraların üzerine rahatça yerleşmiş on kadar küçük çocuğu, sonra yanlarındaki gencecik öğretmenlerini gördü. Orta boylu, zayıf, omuzları dar, sarı kıvırcık saçları kısa kesilmiş olan öğretmen de bir küçük kıza benziyordu.

Davidov çoktandır herhangi bir okula ayak basmamıştı. Şimdi sınıfın kapısında güneşten solmuş kasketini sımsıkı tutmuş dururken içinde tuhaf bir duygunun uyandığını seziyordu. Bu, çok eskiden, ta çocukluğunda okula karşı duyduğu saygıyla karışık tatlı bir heyecandı. Bunu heyecanın sebebi, çocukluğunun o uzak günleriyle ilgili anıların o sırada birden içinde uyanmasıydı.

Çekingen bir tavırla kapıyı açtı, boğazı kuruduğu için değil de, laf olsun diye hafifçe öksürerek, alçak sesle:

"Girebilir miyim?" diye sordu.

İçerden ince bir genç kız sesi duyuldu:

"Giriniz."

Öğretmen kapıya baktı, hayretle kaşlarını kaldırdı. Girenin Davidov olduğunu fark edince utangaç bir tavırla:

"Buyurun!" dedi.

Davidov beceriksizce eğilerek selam verdi:

"Günaydın. Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Zaten bir dakika için geldim. Bir de bu son sınıfı gözden geçirmek istiyorum. Buraya okulun onarımı için geldim, ama bekleyebilirim."

Çocuklar ayağa kalkmışlardı, Davidov "Günaydın" deyince karmakarışık bir şekilde cevap verdiler. Davidov genç kıza bakarak: 'Şu anda, tıpkı eskiden okula bağış yapan o kalın kafalı sert zenginlere benziyorum. İşte kızcağızın ödünü patlattım. Kıpkırmızı oldu. Ne de münasebetsiz bir zamanda gelmişim!' diye düşündü.

Genç kız Davidov'a yaklaştı:

"Rica ederim, içeri girin yoldaş Davidov. Birkaç dakika sonra dersimiz bitecek. Lütfen oturun. İsterseniz İvan Nikolayeviç'i çağırtayım."

"O da kim?"

"Bizim okulun başöğretmeni... İvan Nikolayeviç Şpın! Tanımıyor musunuz?"

"Tanıyorum. Siz rahatsız olmayın, ben beklerim. Siz dersteyken burada kalabilir miyim?"

"Tabii kalabilirsiniz. Rica ederim, buyurun oturun yoldaş Davidov..."

Genç kız Davidov'a bakıyor, onunla konuşuyordu ama çekingenliğini bir türlü yenemiyordu. Utancından o kadar kızarmıştı ki, boynu bile pembeleşmişti. Hele kulakları koyu kırmızı olmuştu.

İşte Davidov'un hiç sevmediği şey de buydu. Dayanamıyordu buna! Böyle durumlardan hiç hoşlanmamasının sebebi vardı: Yüzü kızaran bir kadına bakınca, nedense kendisi de kızarmaya başlıyor, her zaman da içinde bir utanç, bir huzursuzluk duyuyordu.

Genç kızın kendisine gösterdiği iskemleye, küçük bir masanın yanına oturdu. Genç kız ise pencereye doğru giderek çocuklara yazı yazdırmaya başladı. Her sözünü dura dura tekrar ediyordu. "Annem ye-mek... Yazdınız mı çocuklar? Pi-şi-ri-yor. Pişiriyor sözünden sonra bir nokta koyun. Tekrar ediyorum."

Çocuklar cümleyi ikinci defa yazdıktan sonra merakla gözlerini Davidov'a dikti. Davidov yapmacık bir ciddilikle parmaklarını bıyıklarını düzeltiyormuş gibi üst dudağının üzerinden geçirdi, çocuklara da dostça göz kırptı. Çocuklar gülümsedi. Davidov'la aralarında ahbaplık kurulmak üzereydi. Ama öğretmen hemen başka bir cümleyi yine hecelere böle böle yazdırmaya başladı, çocuklar da tekrar defterlerinin üzerine eğildiler.

Güneş içindeki sınıfta toz kokusu ve boğuk bir hava vardı. Pencerelere yapışmış leylak ve akasya ağaçları hiç de serinlik vermiyordu. Dışarıda rüzgâr yaprakları kımıldattıkça, tertemiz tahtaların üzerinde güneşin ışınları da oynuyordu.

Davidov kaşlarını çatarak hesap yapmaya başladı: 'En az iki metreküp meşe tahtası almalı. Döşemelerin bazı tahtalarını değiştirmeli, pencerelerin çerçeveleri şimdilik sağlam; ama dıştaki çift pencerelerin çerçevelerine bir bakmalı. Bir sandık cam almalı. Bizim ambarda herhalde bir tek cam yoktur... Çocukların camları kırmamalarını istemek imkânsız bir şey. Doğrusu bu! Beyaza boyasak iyi olur. Acaba tavanları, duvarları, pencere çerçevelerini, kapıları boyamak için ne kadar boya gider? Bunu marangozlardan öğrenmeli. Kapının önündeki basamakları söküp yerine yenilerini koymalı. Kendi tahtalarımızla olur bu iş... İki söğüt kestik mi tamam. Bu onarım işi bize epey pahalıya patlayacak. Ahşap kömürlüğün damını da yeniden samanla kaplamalı. Burada dünya kadar iş var. Şu ambar işini bir bitirelim, bütün marangoz ekibini buraya gönderirim. Okulun damını da yeniden boyamalı. İyi ama parayı nereden bulacağım? Çatlarım patlarım, okul için gereken parayı yine bulurum. Doğrusu bu. Zaten patlayıp çatlamaya da gerek kalmayacak. Iskartaya çıkmış iki öküz satarız, böylece parayı buluruz. Bu öküzler yüzünden Bölge Yürütme Komitesi'yle epey çatışacağız ama, ne yapalım, başka türlü hiçbir şey elde edemeyiz. Öküzleri gizli gizli satmaya kalkarsam başıma bela gelir. Göze alacağım çatışmayı. Nesterenko beni bu işte hiç desteklemez mi acaba?'

Davidov cebinden not defterini çıkardı, yazmaya başladı: 'Okul. Tahta, çivi, cam (bir sandık kadar), dam için Fransız boyası (yeşil renkte), badana için beyaz boya, tutkal.'

Kaşlarını çatmış son sözü yazıyordu ki, çiğnene çiğnene yumuşatılmış kâğıttan yapılma mini mini nemli bir top, küçük bir borudan üflenerek yavaşça alnının ortasına çarptı, derisine yapışıverdi. Davidov bunu hiç beklemiyordu; ansızın irkildi. Hemen arkasından çocuklardan biri eliyle ağzını kapayarak fıkır fıkır güldü. Sıraların üstünde hafif gülüşmeler dalgalandı.

Öğretmen sert bir tavırla:

"Ne oluyor orada?" diye bağırdı.

Karşılığı ciddi bir sessizlik oldu. Davidov gülümseyerek alnındaki topu aldı, gözlerini çocuklarda gezdirdi. Sarışın, esmer, kızıl saçlı küçük başlar sıraların üzerine eğilmişti ama güneşten yanmış küçük ellerden hiçbiri tek harf yazamıyordu...

"Bitirdiniz mi çocuklar? Şimdi bir başka cümle yazalım..."

Davidov sabırla bekliyor, gülen gözlerini sıraların üzerine eğilmiş küçük başlardan ayırmıyordu. En sonunda erkek çocuklardan biri ağır ağır, gizlice başını kaldırdı. O zaman Davidov karşısında eski ahbabını gördü. Bu, bir bahar günü kırda rastladığı Fedotka Uşakov'du. Çocuk gözlerini kısmış ona bakıyordu. Kırmızı dudakları ta kulaklarına kadar gerilmiş, bir türlü tutamadığı bir gülümsemeyle ağzı açılmıştı. Davidov bu yaramaz küçük yüze şefkatle baktı. Az kalsın kendisi de yüksek sesle gülecekti. Ama kendini tuttu; hemen not defterinden temiz bir yaprak kopardı, ağzına sokup çiğnemeye başladı. Yan yan öğretmene baktı, sonra şakacı bir ifadeyle Fedotka'ya göz kırptı. Çocuk merakla kendisine bakıyor, ama gülümsediğini belli etmemek için mini mini avcuyla dudaklarını kapıyordu.

Davidov, Fedotka'nın sabırsızlandığını seyretmekten zevk ala ala, hiç acele etmeden dikkatle ağzındaki kâğıttan küçük bir top yapıp sol elinin baş parmağı üzerine koydu, sol gözünü nişan alıyormuş gibi kapadı. Fedotka yanaklarını şişirdi; ihtiyatlı bir hareketle, ürkek ürkek başını omuzlarının içine çekti. Ne de olsa Davidov'un yaptığı top pek küçük bir şey değildi. Ağırcaydı. Davidov fırsatını bulup parmağıyla topu Fedotka'ya doğru fırlattığı sırada çocuk başını öylesine hızla eğdi ki, alnı tok bir sesle sıraya çarpıverdi. Doğrulunca korkudan iri iri açılan küçük gözlerini öğretmenine dikti:

Kızaran alnını hafif hafif ovmaya başladı. Davidov sessizce, bütün vücudunu titreten kahkahalarla gülüyordu. Arkasını döndü: her zamanki gibi gülerken elleriyle yüzünü kapadı.

Olacak şey değildi! Çocukça davranmıştı. Oysa nerede olduğunu unutmaması gerekiyordu. Kendini toplayınca suçlu bir ifadeyle gülümseyerek yan gözle öğretmene baktı. Ama onun da pencereye doğru döndüğünü, aynı zamanda güldüğünü belli etmemeye çalıştığını gördü. Genç kızın zayıf omuzları sarsılıyordu. Elindeki buruşuk küçük mendili gülmekten nemlenen gözlerine doğru götürüp duruyordu.

Davidov: 'Tam da okula bağış yapmış sert bir köy ağasına benziyorum ha!' diye düşündü. 'Dersi berbat ettim! Bir an önce çekip gitmeli...'

Yüzüne ciddi bir ifade vererek Fedotka'ya baktı, cıva gibi hareketli olan çocuk sırasının arkasında sabırsızlıkla kımıldayıp duruyordu. Parmağıyla ağzını işaret etti, sonra dudaklarını araladı. Eskiden önde, boşluk olan yerde şimdi süt mavisine çalan iki irice diş vardı. İkisi de daha büsbütün çıkmamıştı. Uçlarında öyle sevimli mini mini tırtıklar vardı ki, Davidov elinde olmayarak gülümsedi.

Çocukların yüzlerine ve sıraların üzerine eğilmiş çeşit çeşit renkteki küçük başlara bakarken huzur duyuyordu. Çok çok eskiden kendisinin de, işte tıpkı Fedotka'nın sıra arkadaşı gibi, yazarken başını ta aşağıya kadar eğdiğini, dilini çıkardığını, dilinin de pek kolay olmayan o işte kendisine yardım etmeye çalışıyormuş gibi, elinin her hareketiyle sağa sola kımıldadığını hatırladı. Sonra yine baharda Fedotka'yla ilk karşılaştıkları zamanki gibi içini çekti: 'İleride hayat sizin için daha kolay olacak böceklerim benim. Şimdi bile daha rahat yaşıyorsunuz. Bunun için savaşmadım mı ben? Siz de benim çocukluğumda başıma geldiği gibi fukaralık içinde olmayasınız, acı çekmeyesiniz diye çarpışmadım mı?' diye düşündü.

Bu düşüncelerden onu yine Fedotka ayırdı. Davidov'un dikkatini çekmek için sıranın üzerinde yaylıymış gibi kımıldayıp duruyor, 'Sende de diş çıktı mı?' demek ister gibi ısrarla ağzını işaret ediyordu. Davidov, öğretmenin arkasını dönmesini fırsat bilip üzüntülü bir tavırla kollarını iki yana açtı, dişlerini gösterdi. Fedotka,

Davidov'un ağzındaki dişler arasında daha önce de gördüğü boşluğun olduğu gibi durduğunu görünce yine ağzını avcuyla kapayarak fıkır fıkır güldü. Sonra da çok memnun bir tavırla gülümsemeye başladı. Her haliyle, söze hiç ihtiyaç kalmadan, 'Gördün mü ya? Ben senden üstün çıktım. Bak, bende diş çıktı, sende çıkmadı,' demek istiyordu.

Ama bir dakika sonra öyle bir şey oldu ki, aradan çok zaman geçtikten sonra bile Davidov'u her hatırlayışında irkiltecekti. Artık çığırından çıkmış olan Fedotka, Davidov'un dikkatini çekmek için yavaşça sıraya vurdu, Davidov dalgın dalgın kendisine bakınca, gururlu bir tavırla sıranın arkalığına dayanarak sağ elini kısa pantolonunun cebine soktu, hemen bir el bombası çıkardı; sonra onu yine aynı hızla cebine soktu. Bütün bunlar o kadar çabuk olmuştu ki, Davidov ilk anda yalnız gözlerini derin bir şaşkınlık içinde açıp kapadı. Neden sonra benzi atmaya başladı.

Dehşet içinde: 'Nereden aldı onu? Ya kapsülü de içindeyse? Şu anda bombayı sıraya vurursa ne olacak peki? Allah kahretsin! Ne yapsam acaba?' diye düşünüyordu. Bütün vücudu ateş içindeydi. Gözlerini kapadı, alnında, çenesinde, boynunda ter damlacıklarının belirip aşağıya doğru süzülmeye başladığını hissetti.

Bir an önce bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ama ne yapmalıydı? Kalkıp çocuğun elinden bombayı zorla mı almalıydı? Ya çocuk korkar, kendini ileri doğru atar, Allah korusun, el bombasını arkasından ölüm geleceğini bilmeden bir anda fırlatıverirse... Hayır, böyle yapmamalıydı. Kesinlikle bundan caydı. Hâlâ gözlerini açmamıştı; büyük bir üzüntüyle çıkar yol arıyor, zihnini zorluyordu. Hemen gözünün önünde bir infilakın sarı ışığı beliriverdi. Ve korku dolu kısacık bir çığlık, sonra da yerlerde parçalanmış mini mini çocuk cesetleri...

Ter damlalarının ağır ağır burnundan aşağıya süzüldüğünü, burnunun altını gıdıkladığını duyuyordu. Cebinden mendilini almak istedi, eli bir arkadaşının çok eskiden kendisine hediye ettiği çakıya değdi. Birden aklına parlak bir düşünce geldi: Sağ eliyle çakıyı çıkardı, sol eliyle alnında bol bol birikmiş olan teri sildi. Sonra

çakısını sanki onu hayatta ilk defa görüyormuş gibi elinde dikkatle evirip çevirmeye başladı. Bu arada yan gözle Fedotka'ya bakıyordu.

Çakı eskiydi, ucu kütleşmişti, ama sapının üzerindeki sedef parçacıklar güneşin altında pırıl pırıl yanıyordu. İki ağzı vardı. Üstelik şişe açacağından, tornavidadan başka mini mini, cici bir makasla süslenmişti. Davidov çakıdaki bütün bu özellikleri belirtir gibi hepsini ayrı ayrı açıyor, arada bir Fedotka'ya bakıyordu. Çocuk büyülenmiş gibi gözlerini çakıdan ayıramıyordu. Bu öyle herhangi bir çakı değildi ki! Başlı başına bir hazineydi. Çocuk bütün hayatı boyunca bu kadar güzel bir şey görmemişti. Hele Davidov not defterinden temiz bir yaprak çıkarıp da hemen oracıkta o mini mini makasla bir at başı yapınca, Fedotka artık zevkten dört köşe oldu.

Biraz sonra ders bitti. Davidov, Fedotka'ya yaklaştı, hafifçe fısıldayarak:

"Çakıyı gördün mü?" diye sordu.

Fedotka yutkundu, bir şey söylemeden başını salladı.

Davidov eğildi:

"Gel seninle değiş tokuş yapalım, olmaz mı?"

Fedotka daha da alçak bir sesle fısıldayarak karşılık verdi:

"Neyi neyle değiştireceğiz?"

"O cebindeki yuvarlak demir var ya, sen onu bana ver, ben sana çakıyı vereyim..."

Fedotka buna gönülden razı olduğunu belirtmek için öylesine şiddetle başını sallamaya başladı ki, Davidov çenesinden tutmak zorunda kaldı. Fedotka'ya çakıyı verdi, ondan da yavaşça el bombasını aldı. Bombanın üzerinde kapsülü yoktu. O ana kadar heyecandan nefesi kesilen Davidov ferahladı, doğruldu. Öğretmen yanlarından geçerken gülümsedi:

"Gizli gizli ne konuşuyorsunuz burada?" diye sordu.

Davidov saygıyla:

"Biz onunla eski ahbabız. Ama çoktandır görüşmedik... Kusurumuza bakmayın Lyudmila Sergeyevna," dedi.

Genç kız hafifçe kızardı:

"Dersime geldiğiniz için çok memnun oldum."

Davidov öğretmenin utangaç halini hiç görmüyormuş gibi:

"Çok rica ederim, arkadaş Şpın'a söyleyin, bu akşam benim büroya gelsin. Daha önce de okulda yapacağımız onarımın kaça mal olacağını kabaca bir hesaplasın, ayrıca yapılacak olanları da yazsın, olmaz mı?" dedi.

"Peki, söylerim. Siz bir daha bize gelmeyecek misiniz?"

Davidov kararlı bir tavırla:

"Boş vaktim olursa uğrarım tabii," dedi. Sonra bu konuşmayla hiç ilgisi olmadığı halde, damdan düşer gibi:

"Siz kimin evini kiralamıştınız?" diye sordu.

"Agafya Gavrilovna'nın evinde oturuyorum. Siz onu tanıyor musunuz?"

"Tanıyorum ya. Aileniz kalabalık mı?"

"Annem, iki de erkek kardeşim var. Novaçerkask'ta oturuyorlar. Ama bütün bunları niçin soruyorsunuz?"

Davidov şakacı bir tavırla:

"Sizi azıcık da olsa tanımam gerekmez mi? Genç kızlık sırlarınızla ilgili bir şey sormuyorum ki!" dedi.

Kapıda çocuklar Fedotka'nın etrafında halka olmuşlardı; hayran hayran çakıya bakıyorlardı. Davidov çakıya sahip olduğu için kendini göğün yedinci katında hisseden Fedotka'yı bir tarafa çekerek:

"Sen o oyuncağını nerede buldun Fedot Demidoviç?" diye sordu. "Bizim köyün neresinde?"

"Onu bulduğum yeri göstereyim mi sana amcacığım?"

"Göster ya."

"Gidelim öyleyse. Hemen gidelim. Çünkü sonradan olmaz, oraya gitmeye vakit bulamam."

Çocuk bunu işi başından aşkın bir adam gibi ciddi tavırla söylemişti. Davidov'un işaret parmağını sımsıkı tuttu; öyle herhangi bir amcayı değil de, kolhoz başkanını bir yere götürdüğü için gururlanarak, arada bir başını çevirip arkadaşlarına bakarak çalımlı çalımlı yürümeye başladı.

Böylece pek de fazla acele etmeden yürüdüler. Ara sıra bir iki çift söz ediyorlardı. Ansızın Fedotka biraz öne doğru ilerledi, endişeyle başını kaldırıp Davidov'un gözlerinin içine baktı:

"Değiş tokuştan vazgeçmezsin ya amca?" diye sordu.

Davidov çocuğun endişesini gidererek:

"Olur mu hiç öyle şey!" dedi. "Madem bir kere anlaştık, söz, sözdür!"

Beş dakika kadar erkek erkeğe, ciddi ciddi, hiç konuşmadan yürüdüler. Sonra Fedotka yine kendini tutamadı, Davidov'un parmağını elinden bırakmadan, yine bir iki adım ileriye fırladı, yine aşağıdan yukarı bakarak, candan bir ilgiyle:

"Pişman olmadın ya? Çakıyı bana verdiğine üzülmüyorsun ya?" dedi.

Davidov kesin bir tavırla:

"Hiç, hiç üzülmüyorum!" diye karşılık verdi. Yine susarak yürümeye devam ettiler. Ama belliydi ki Fedotka'nın mini mini yüreğine bir kurt girmişti. Yapmış oldukları bu değiş tokuşta Davidov'un aldandığını düşünmüş olacak ki, uzun süre sustuktan sonra:

"İstersen sana üste bir de sapanımı vereyim ha? İster misin?" diye sordu.

Davidov, Fedotka'nın bir türlü anlayamadığı bir cömertlikle razı olmadı:

"Olmaz! Neden verecekmişsin? Sapan sende kalsın. Biz seninle o değiş tokuşu başa baş yapmamış mıydık?"

"Nasıl başa baş yani?"

"Yani sen bana bir şey verdin, ben de sana başka bir şey verdim. Anlaşmamız öyleydi. Anladın mı?"

Hayır, Fedotka için bu hiç de anlaşılacak bir şey değildi. Koskoca bir amcanın böyle bir değiş tokuş yaparken, o kadar hesapsız davranmasına şaşmış kalmıştı. Bu, biraz da içinde şüphe uyandırmıştı. Güneşin altında pırıl pırıl parlayan şık bir çakı... Beri tarafta da hiçbir işe yaramayan yuvarlak bir demir parçası... Hayır, işin içinde kesin olarak bir bit yeniği vardı. Bir süre sonra Fedotka bir teklif daha yaptı:

"Madem sapanımı istemiyorsun, sana aşık kemikleri vereyim, ha? O demirin üstüne. İster misin? Vallahi, benim aşık kemikleri nasıl biliyor musun? Pırıl pırıl, tıpkı yeni gibi."

Davidov içini çekip gülerek:

"Aşık kemiklerini de istemem. Bana lazım değil," dedi. "Bak, bundan yirmi yıl kadar önce olsaydı, o aşık kemiklerini istemezlik etmezdim. Alırdım, hem de öyle bir alırdım ki! Ama şimdi artık öyle bir şey olmaz. Sen merak etme Fedot Demidoviç! Ne diye kendini üzüyorsun öyle? Ben sana çakıyı temelli verdim! Geri almam. Doğrusu bu."

Yine bir sessizlik oldu. Ama birkaç dakika sonra bir soru bu sessizliği de bozdu:

"Amca, sana verdiğim o toparlak demir nereden düşmüş? Kalbur makinesinden mi?"

"Sen onu nerede buldun?"

"Bir ambarda. Şimdi gidiyoruz ya, işte orada, bir kalbur makinesinin altında. Orada eski püskü, her tarafı kırık dökük bir kalbur makinesi yana devrilmiş yatıyor. O toparlak onun altındaydı işte. Biz saklambaç oynuyorduk. Saklanmak için kalbur makinesinin altına girdim, baktım, o toparlak orada duruyor. Ben de alıverdim işte."

"Öyleyse kalbur makinesinin bir parçasıdır. Bu toparlağın yanında şöyle büyükçe bir demir görmedin mi?"

"Hayır, etrafında başka bir şey yoktu."

Davidov: 'Allahtan ki yoktu, yoksa sen bize öyle bir iş yapardın ki, artık öbür dünyadakiler bile düzeltemezdi!' diye düşündü.

Fedotka ise merakla sordu:

"Kalbur makinesinin o parçası çok lazım mı sana?" diye sordu.

"Çok lazım ya!"

"Bir iş için mi lazım? Başka bir kalbur makinesine mi takacaksın onu?"

"Tabii ya."

Kısa bir sessizlikten sonra Fedotka, kalınlaşan sesiyle:

"Mademki o parça kendi işin için lazım, öyleyse üzülme, bu değiş tokuşta aldanmadın. Sonradan kendine başka bir çakı alırsın," dedi.

Yaşından umulmayacak kadar her şeyin incesini düşünen pratik zekâlı Fedotka, aklınca işte böyle karar vermişti. Davidov rahatlayarak gülümsedi. Belliydi ki çocuğun yüreği sonunda ferahlamıştı.

İşte yolda yürürken yaptıkları bütün konuşma bu kadarla kaldı. Ama bu sözler, sanki daha önce yapmış oldukları değiş tokuşta kimin ne kadar kârlı olduğunu belirtmiş, son noktayı koymuştu.

Şimdi artık Davidov, Fedotka'nın kendisini nereye götürdüğünü kesin olarak anlamıştı. Saptıkları yan sokağın solunda eskiden Yırtık Timofey'in babasına ait olan binalar görününce, Davidov damı saman kaplı bir ambarı işaret ederek:

"Şurada mı buldun onu?" diye sordu.

Fedotka hayran hayran:

"Her şeyi de hemen anlarsın be amca..." dedi, sonra Davidov'un parmağını bıraktı: "Şimdi artık oraya bensiz de gidersin! Ben bir koşu gideyim ha? Olmaz mı? Çok işim var da..."

Davidov veda ederken çocuğun küçük elini tıpkı bir büyük insanın elini sıkar gibi sıktı:

"Beni gereken yere getirdiğin için sana çok çok teşekkür ederim Fedot Demidoviç. Ara sıra bana uğra, olmaz mı? Seni özleyeceğim çünkü. Biliyorsun ya, evde yalnız oturuyorum..."

Fedotka karşısındakine iyilik yapmak istiyormuş gibi:

"Olur, bir gün uğrarım," dedi.

Sonra tek ayağının üzerinde dönerek haydut gibi iki elini ağzına soktu, tiz bir ıslık çaldı. Herhalde arkadaşlarını çağırıyordu. Sonra tazı gibi öylesine koşmaya başladı ki, kaldırdığı toz bulutunun içinde yalnız siyah tabanları görünüyordu...

Davidov, Damaskov'ların avlusuna girmedi; doğru kolhoz binasına gitti. Yönetim Kurulu toplantılarının yapıldığı loş odada Yakov Lukiç ile ambarcı oturmuş, dama oynuyorlardı. Davidov masanın başına oturdu; not defterinin bir yaprağına:

> "Kolhoz idare müdürü Ostrovnov'a. Benim iş günlerimin hesabından düşürülmek üzere, öğretmen L.S. Yegorova'ya 32 kilo buğday unu, 8 kilo buğday, 5 kilo domuz yağı gönderin!"

diye yazıp düşünceli düşünceli durdu, sonra Ostrovnov'a:

"Bizim öğretmen kız Yegorova Lyudmila nasıl geçiniyor?" diye sordu.

Ostrovnov dama taşlarından birini yerinden kaldırıp başka bir yere koyarak, kısaca:

"Zar zor," dedi.

"Biraz önce okula gittim, onarım işi için. Öğretmene baktım da zayıf, sonbahar yaprağı gibi incecik, sapsarı bir şey... Demek yeteri kadar yemek yemiyor. Bugünden tezi yok, şurada yazılı olanları onun evsahibine göndereceksin. Gönderip göndermediğini yarın kontrol ederim. Duyuyor musun?"

Davidov, yazdığı emri masanın üzerine bıraktı. Sonra doğruca Şalıy'ın yanına gitti.

Davidov dışarı çıkar çıkmaz Yakov Lukiç tahtanın üzerindeki taşları birbirine karıştırdı, parmağıyla omzunun üzerinden kapıyı işaret ederek:

"Nasıl itoğluit?" dedi. "Önce Luşka Nagulnova idi, sonra Varka Harlamova'yı baştan çıkardı, şimdi de öğretmeni parmağına doladı. Bütün o dişi köpekleri de kolhozun hesabına besliyor. Elimizde ne var ne yoksa hepsini karılara yedirecek!"

Ambarcı itiraz etti:

"Harlamova için hiçbir şey istemedi, öğretmene gönderdiklerini de kendi hesabından ödeyecek..."

Yakov Lukiç karşısındaki saf bir adammış da ona laf anlatmak istiyormuş gibi gülümsedi:

"Varka'ya herhalde para vermiyordu, ama öğretmen para alacaktır. O hesabı da kolhoz ödeyecektir. Luşka'ya ise gizlice, verilen emir üzerine, ne kadar mal taşıdım biliyor musun sen? Bilmiyorsun ya!.."

Yakov Lukiç, Yırtık Timofey öldürülünceye kadar ona da Luşka'ya da kendiliğinden kolhozun ambarından bol bol yiyecek taşımıştı. Ama şimdi ambar memuruna şöyle diyordu:

"Davidov bana kesin olarak Luşka'ya cancağızının istediği kadar yiyecek vermemi emretmişti. Üstelik bir de tehdit savurmuştu: 'Sen de, ambar memuru da, bu konuda ağzınızdan tek söz kaçırırsanız soluğu ta Sibirya'da alırsınız!' demişti. Onun için sen ağzını sıkı tut. Öğretmene teraziye vurmadan, istediği kadar domuz yağı da, bal da, un da vereceksin oğlum. Amirlerimizin davranışlarını yermek bize düşmez..."

Ambar memuru bunun üzerine Ostrovnov'un bütün söylediklerini yerine getirdi. Onun istediği kadar mal veriyor, yine onun

öğüdü üzerine, aradaki eksiklikler belli olmasın diye ekiplerdeki adamların haklarını kısıyordu.

Yakov Lukiç karşısına uygun bir fırsat çıkmışken, Davidov'a bir leke daha sürmeden durabilir miydi? Ostrovnov da, ambar memuru da yapacak başka bir iş olmadığı için, can sıkıntısından Davidov'u, Nagulnov'u, Razmiyötnov'u çekiştirip durmaya başlamışlardı.

Bu arada Davidov ile Şalıy faaliyete geçmişlerdi bile. Yırtık Frol'un ambarı biraz daha aydınlansın diye Davidov dama çıkmış, yaba ile iki kalasın üzerinden samanları almış, sonra:

"Eh, nasıl oldu? Şimdi daha iyi görebiliyor musun ihtiyar?" diye sormuştu.

Ambarın içinden Şalıy'ın sesi duyuldu:

"Yeter yeter! Damı mahvetme. Burası artık iyice aydınlandı. Avlu gibi ışıl ışıl oldu..."

Davidov yanındaki kalasın üzerinden birkaç adım attı, sonra çevik bir hareketle yumuşak, nemli toprağa atladı:

"Nereden başlayalım Sidoroviç?" diye sordu.

Demirci kalın bir sesle:

"Oyuncunun ustası, oyuna sobanın yanından başlar. Biz ise seninle aramaya duvarın dibinden başlamalıyız..." dedi.

Demir atölyesinde acele yapılmış, ucu sivri, kalın demirlerle silahlanmış olarak, duvarın ta dibinden, demirleri toprağa daldıra daldıra, ağır ağır karşı duvarın yanında devrilmiş eski kalbur makinesine doğru yürüyorlardı. Daha kalbur makinesine birkaç adım kala, Davidov'un elindeki kazık rahatça hemen hemen ta sapına kadar toprağın içine gömüldü; orada bir madene değerek tok bir ses çıkardı.

Şalıy gülerek:

"İşte senin hazineyi bulduk!" dedi, sonra küreğe sarıldı.

Ama Davidov küreği kendisine doğru çekti:

"Önce ben başlayayım Sidoroviç. Ben senden daha gencim."

Bir metre kadar derin bir çukur açtı. Çukurun dibinde kocaman bir paket duruyordu. Bu, yağlı bir branda bezine sarılmış, Maksim fabrikasının tezgâhlarından çıkma bir makineli tüfekti. Tüfeği ikisi birlikte hiç konuşmadan çıkardılar; sonra yine hiç konuşmadan

birbirlerine bakarak sigara tellendirdiler. Şalıy iki nefes çektikten sonra:

"Anlaşılan Yırtık'lar Sovyet yönetimini temelden sarsmak için ciddi olarak hazırlanmışlar!" dedi.

"Baksana, amma da titizlikle korumuşlar maksimi. Üstünde ne bir pas, ne de başka bir leke var. Hemen şeridi koy, kurşun saç. Dur bakayım, ben şu çukuru biraz daha arayayım, belki başka bir şey de buluruz..."

Yarım saat sonra Davidov çukurdan dört kutu makineli tüfek şeridi, bir tüfek, bir sandık tüfek mermisi, tapalarıyla birlikte çürümeye yüz tutmuş, muşambaya sarılı sekiz de el bombası buldu. Taş duvarın dibine kadar giden çukurun içinde, evde yapıldığı belli boş bir kılıf da bırakılmıştı. Uzunluğundan, bir tüfek kılıfı olduğu belliydi.

Davidov ile Şalıy demir atölyesinde makineli tüfeği söktüler, parçalarını ayırdılar, iyice temizlediler, yağladılar. Ortalık kararırken, Gremyaçiy Log'u saran yumuşak sessizliğin içinde, makineli tüfek tehdit savurur gibi, savaşı hatırlatan dolgun bir sesle takırdamaya başladı. Önce arka arkaya kurşunlar patladı. Bir sessizlik oldu. Aralıklı olarak iki kurşunun patladığı duyuldu, sonra yine takırtılar birbirini kovaladı. En sonunda da köyün kurumuş ot ve ısınmış siyah topraktan yayılan baygın koku ile dolu bozkırında, o sıcak günün yorgunluğunu çıkaran tarlalar, derin bir sessizliğe gömüldü.

Davidov oturduğu yerden kalkarak, alçak sesle:

"Mükemmel bir tüfekmiş! Usta elinden çıktığı belli!" dedi.

Şalıy öfkeli, kalın bir sesle karşılık verdi:

"Hemen Ostrovnov'a gidelim, bütün avlusunu, ambarını, hatta ambarının etrafını da bizim demir kazıklarla arayalım. Evini tepeden tırnağa gözden geçirelim. Artık ona nezaket göstermemeli!"

Davidov soğuk bir tavırla:

"Sen çıldırmışsın ihtiyar!" dedi. "Kendi keyfimize göre evini aramamıza izin veren olur mu? Köyün altını üstüne getirmeye ne hakkımız var? Sen aklını kaybetmişsin. Doğrusu bu..."

"Madem Yırtık'ın ambarında makineli tüfek bulduk, Ostrovnov'un samanlığının bir köşesinde de mutlaka yirmi dörtlük

bir sahra topu gömülüdür. Ben delirmedim, aslında sen akıllı görünen bir budaladan başka şey değilsin. Bak, sana açıkça bir şey söyleyeyim; biraz bekle, zamanı gelince Lukiç o toprağa gömdüğü topu çıkarıp da senin evine doğru güm diye patlatmazsa adam değilim! İşte o zaman hanyayı konyayı öğrenirsin. Doğrusu bu..."

Davidov kahkahalarla güldü, ihtiyara sarılmak istedi ama, Şalıy ansızın öfkeli bir tavırla arkasını döndü, yere tükürdü, küfürler savura savura, veda bile etmeden köye doğru yürüdü.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

SON zamanlarda Şukar Dede neyi tutsa elinde kalıyordu. Zaten hep öyle olurdu. Ama o gün sabahtan akşama kadar birbiri ardına küçük büyük yığınla üzüntü, hatta felaket geldi. O kadar ki, başına gelen bu sayısız aksilikten sonra akşama doğru bitkin bir hale gelen Şukar, asılsız inançlarına eskisinden çok daha fazla bağlandı. Hayır! Ne olursa olsun, Davidov'a hemen boyun eğmemeli, kasabaya gitmek üzere yola çıkmamalıydı. Mademki sabahtan beri bütün belirtiler o gün her şeyin ters gideceğini göstermişti...

Şukar Dede daha kolhoz binasının avlusundan çıkıp da atları rahvan sürerek iki mahalle öteye bile gitmemişti ki, tayları yolun ortasında durdurdu. Arabadan inmeden, iki büklüm olmuş bir halde derin düşüncelere daldı. Heykel gibi hareketsiz duruyordu. Gerçekten de düşünülecek çok şey vardı: 'Sabaha karşı rüyamda benekli bir kurdun beni kovaladığını gördüm. Neden başka bir kurt değildi de benekli bir kurttu? Hem ne diye ille beni kovalıyordu? Sanki dünyada başka insan mı yok benden başka? Bari başka birinin, genç, çabuk koşabilen, zinde birinin peşinden gitseydi! Ben de durup bir kenardan seyretseydim. Ama hiç olur mu? Buyurun bakalım! Rüyada bile başkalarının yerine hep ben acı çekiyorum. Artık böyle işler bana göre değil. Bir uyandım ki kalbim tak tak atıyor. Neredeyse göğsümden dışarı fırlayacak... Böyle 'güzel' bir rüyadan sonra fırlamasın mı yani? Allah belasını versin o rüyanın! Hem sonra neden o kurdun üzerinde öyle belirli benekler vardı? Neden öteki kurtlar gibi kurşuni renkte değildi? Yani şimdi bu iyiye işaret mi sanki? Hiç olur mu? Olmaz! Bu rüya berbat bir şey! Demek benim bu yolculuğum burnumdan gelecek, başıma köpek boku yağacak. Sanki rüyada öyleydi de uyanıkken başka türlü mü oldu? Bir kasketimi, bir tütün kesemi, bir ceketimi kaybettim. Bunlar da hep kötü işlerin

olacağını belirten önemli işaretler. Davidov'un sözünü dinlememeli, yerimden hiç kımıldamamalıydım.'

Şukar Dede sıkıntıyla bunları düşünüyor, dalgın dalgın boş sokağa, çitin gölgesine, serinliğe yatmış cins cins buzağılara, yoldaki tozun içinde bir şeyler aranan serçelere bakıyordu.

Neredeyse geri dönmeye karar verecekti, ama kısa süre önce Davidov'la nasıl kapıştığını hatırlayıp kararından vazgeçti. O gün de birtakım kötü belirtilere çok üzülmüş, kötü bir rüya gördüğünü ileri sürerek birinci ekibin kampına gitmemeye kesin olarak karar vermişti. İşte o zaman Davidov'un her zaman şefkatli, hatta anlayışlı bakan gözleri kararmış, bakışları buz gibi soğumuş ve karşısındakine batacak ölçüde sertleşmişti.

Şukar iyice korkmuş, gözlerini açıp kapayarak yalvarırcasına:

"Siyomuşka, bana acı Allah aşkına! O gözlerindeki iğneleri çıkar. Şu anda gözlerin tıpkı zincire vurulmuş köpeğin gözleri gibi öfke dolu. Adamın içini deliyor. Oysa biliyorsun, boyunlarına zincir vurulmuş, kendi halinde zavallı insanlara hırlayıp havlayan o Allah'ın belası yaratıklara hiç saygım yok. Allah aşkına, neden birbirimizi kıralım? Madem o kadar inatçısın, bu işte o kadar ısrar ediyorsun, eh ne yapalım, gidelim bari. Yalnız yolda başımıza bir iş gelirse sorumlusu ben değilim!"

Davidov ihtiyarın sözlerini dinledikten sonra gülmüş, gözlerinde eskisi gibi şefkatli, neşeli bir ışık belirmişti. Ağır eliyle Şukar'ın çelimsiz kuru sırtına vurarak:

"Bak, işte bu konuşmanı beğendim. Doğrusu bu!" demişti. "Haydi bakalım, yola çıkalım artık ihtiyar! Merak etme, seni sağ salim karına teslim edeceğime söz veriyorum! Benim için de hiç üzülme..."

Şukar Dede bunu hatırlayınca gülümsedi. Sonra artık hiç kararsızlık göstermeden dizginleri tayların sırtına hafifçe vurarak kendi kendine söylendi: 'Gideyim bakayım kasabaya... O uğursuzluk belirtilerine filan boş vermeli. Bir şey olursa Davidov sorumludur. Ben yolda başıma yağacak herhangi bir pislikten üzerime sorumluluk almaya hiç niyetli değilim. Zaten Davidov da bana karşı her zaman iyi davranır, durup dururken ne diye onu kızdırayım?'

Köyün üzerinde hâlâ belirsiz, genzi yakan bir tezek dumanı vardı. Hafif rüzgâr yolun yan taraflarındaki çiçeklerin kokusunu dalgalandırıyordu. Şukar Dede'nin önünden geçtiği ahırlardan, çocukluğundan beri tanıdığı taze fışkı ve dumanı tüten süt kokusu yayılıyordu. İhtiyar, kılları birbirine yapışmış sakalını her zamanki gibi sıvazlayarak gözlerini kısmış, köy hayatının o gösterişsiz, sade, aynı zamanda gözüne hoş görünen sahnelerine bakıyordu. Bir ara uyuşukluğunu yenerek arabanın tekerleği üzerinde deli gibi dövüşen serçelere bir kamçı vurdu. Ama Antip Graç'ın avlusunun önünden geçerken, burnuna taze pişmiş ekmek ve Gremyaçiy'de köylü kadınların ekmek pişirirken fırına koydukları lahana yapraklarının kokusu geldi. O sırada bir gün önceki öğle yemeğinden beri ağzına bir şey koymadığını hatırladı. Öylesine bir açlık hissetti ki, dişsiz ağzı bir anda tükürükle doldu, midesi de ezilmeye başladı.

Şukar Dede tayları yan sokağa saptırarak arabayı kendi evine doğru sürdü; kasabaya gitmeden önce bir iki lokma bir şey yemek istiyordu. Daha uzaktan evceğizinin bacasından incecik bir dumanın yükseldiğini fark edince, sevinçle gülümseyerek, 'Benim kaşık düşmanı yemeği pişirmiş. Herhalde şimdi dinleniyordur. Benim yanımda tıpkı bir prenses gibi yaşıyor! Ne üzüntüsü var, ne sıkıntısı. Ekmek elden su gölden!' diye düşündü.

Şukar'ın hüzünlü düşüncelerden kurtulup hemen sevimli bir hale kavuşması çok kolay bir şeydi. Çocukluktan beri iki kutup arasında gidip gelen saf bir huyu vardı. Tembel tembel dizginleri kımıldatırken şöyle düşünüyordu: 'Peki, böyle Allah'ın sevgili bir kulu gibi yaşamasını kime borçlu? Çok açık! Tabii bana. Kışın buzağıyı boşuna mı kestim? Allah bilir ya, hiç de boşuna değil. Buzağı ortadan kalkınca benim kaşık düşmanı öylesine rahata kavuştu ki... Yemeği pişirdi mi, tamam. Oysa buzağı büyüyüp de inek olsaydı, karga bokunu yemeden haydi kalk bakalım, sütünü sağ keratanın, üstelik sürüye götür. Bir de bakarsın, gündüz sırtına yapışan at sineklerinden bıkmış, canını onlardan kurtarmak için otlaktan çıkıp eve gelmiş. Haydi bakalım tekrar sürüye götür, yemini hazırla, kışlığını bir kenara koy, arkasından ahırı temizle, samanlığın damını samanla ya da kamışla kapla... İşin yoksa uğraş dur. Sonra koyunla-

rı da elimden çıkardım; bu daha doğru bir iş oldu. Otlağa sürünce de, artık o namussuz hayvanlar yüzünden üzüm üzüm üzül. Yok sürüden ayrılırlarsa, yok kurt boğazlarına yapışır da onları gırtlaklarsa... Benim öyle pislikler yüzünden artık üzülmeye halim yok. Zaten ömrüm boyunca üzüldüm, yetti artık. Üzüle üzüle herhalde ruhum delik deşik eski bir potura dönmüştür. Sonra efendicağızıma söyleyeyim, domuzumuz da yok. Bu da çok iyi bir şey. Domuz yavrusunu ne yapayım ben? Neyime gerek, ha? Bir kere domuz eti yedim mi midem yanıyor. Sonra, domuzum olsaydı, neyle besleyecektim onu? Ambarda topu topu kendim için bile yalnız iki üç avuç yiyecek varken, ha? Hayvan açlıktan ölmeye kalkardı da can havliyle bağıra bağıra yüreğimi parçalardı. Ayrıca, domuz dayanıklı hayvan değil ki... Bir bakarsın vebaya tutulur. Domuzlara zaten hep öyle musibetler bela olur... Evine o alçak varlığı aldın mı, bekle... Ya şimdi, ya yarın ölür. Hem öyle bir kokar ki nefes alamazsın! Domuz olmadı mı evinde her yer tertemiz, oh... İstediğin gibi nefes al... İçeride ot kokusu, bostandan getirdiğimiz sebzelerin kokusu, ya da yabani meyve kokusu vardır... Başka şeyi bilmem ama, temiz havaya düşkünüm ben. Durup dururken başıma bin türlü bela getirecek bir domuz yavrusu, ya da kocaman domuz almanın âlemi var mı yani? Kafalarına kendileri kadar taş düşsün! Bizim avluda tertemiz iki küçük tavukçuk, bir de derli toplu horozcuk dolaşıyor ya, bize bu hayvanlar yeter de artar bile. Varsın gençler zenginleşsin. Biz ne yapalım o zenginliği? Zaten Makaruşka da benim bu düşüncelerimi beğeniyor, bana: 'Sen tam bir proleter oldun!' diyor. 'Malından mülkünden vazgeçmekle iyi yaptın...' dedi. O zaman ben de ona derin derin içimi çekerek karşılık verdim: 'Belki de proleter olmak hoş bir şey, ama bütün ömrümü sade suya lahana ile geçireceksem buna razı değilim işte' dedim. 'Ne yapayım böyle proleter olmayı? Eğer çalıştığımız günlere karşılık lahana çorbası yapmak için et, yağ vermezlerse kışa varmaz düpedüz nalları dikerim. Böyle bir şey olursa artık proletermişim değilmişim bunun bir değeri olur mu yani? Sonbaharda çalıştığım günlere bakalım ne karşılık verecekler? Eğer doğru dürüst bir şey vermezlerse, hemen kolhozdan çıkıp kendi malıma kendim sahip olurum!'

Şukar Dede düşünceli bir tavırla gözlerini kıstı, sonra artık yüksek sesle:

"Böyle düzenlenmemiş, temeline oturmamış bir yaşantı bize epey ter döktürüyor," diye söylendi, "Her şey bir acayip yön tutturmuş, döne dolaşa gidiyor. Sanki iyi bir canbazın numaraları gibi!"

Atını çite bağladı, neredeyse kopacakmış gibi olan bahçe kapısını açtı; sonra buraların efendisi olduğunu belli eden bir yürüyüşle, ağır ağır, dura dura, ot bürümüş patikadan iç kapıya doğru yürüdü.

Mutfak yarı karanlık, yatak odasının kapısı da kapalıydı. Şukar Dede pide gibi yamyassı olmuş yağlı kasketiyle Trofim yüzünden bir an bile yanından ayırmadığı kırbacını sedirin üzerine koyup etrafına bakındı. Sonra laf olsun diye:

"Hanım, sağ mısın? Ölmedin ya?" diye seslendi.

Yatak odasından zayıf bir ses duyuldu:

"Sağ olmasına sağım ama, o kadar işte. Dün akşamdan beri başımı yastıktan kaldırmadım, her yerim ağrıyor. Gücüm kuvvetim kalmadı. O kadar üşüyorum ki, postun altında bile bir türlü ısınamıyorum. Sıtmaya tutuldum galiba. Sen niye geldin koca herif?"

Şukar kapıyı açıp eşikte durdu:

"Kasabaya gidiyordum. Yolda, eve uğrayıp bir iki lokma atıştırayım dedim!."

"Ne iş için gidiyorsun?"

Şukar çok önemli bir iş için gidiyormuşçasına tavır takınarak sakalını düzeltti; isteksiz isteksiz karşılık verdi:

"Çok önemli bir işi üzerime aldım. Kadastro memurunu getirmeye gidiyorum. Yoldaş Davidov bana: 'Bu işi ancak sen yapabilirsin' dedi. 'Onu buraya kimse getiremez' dedi. Bu bölgede bir tek kadastro memuru var, o da benim tanıdığım Şportnıy adındaki adam. Sırf benim hatırım için buraya gelecek."

Şukar bunları anlattıktan sonra daha da ciddi bir tavır takındı:

"Bana bir iki lokma yiyecek hazırla, beklemeye vaktim yok," dedi.

İhtiyar kadın daha çok sızlanmaya başladı:

"Ah başıma gelenler! Ben sana ne yemek vereyim? Ben bugün ne yemek yaptım ne de peç'i yaktım. Git bostandan birkaç salatalık kopar. Bodrumda da yoğurt var. Dün komşu getirdi..."

Şukar Dede biricik eşinin bu sözlerini açıkça hakaret sayıyormuş gibi öfkeyle bakıyordu. Sonunda dayanamadı, kızgın kızgın:

"Salatalıkla yoğurt mu?" diye sordu. "Sen bütün bütün aptallaşmışsın, hurda teleskop seni! Ne istiyorsun yani? Burada hiçbir otoritem kalmasın mı? Bağırsaklarımın ne kadar zayıf olduğunu biliyorsun, bu dediklerini yersem yolda ishal olurum. O zaman kasabada ne yapayım, ha? Elimde poturla mı dolaşayım? Bizim atların yanından bir adım ayrılamam! Peki ne yapacağım? Bütün otoritemi sıfıra indirerek ihtiyacımı sokağın ortasına mı göreyim, ha? Hayır! Bu ikramına çok çok teşekkür ederim. Sen git de o salatalıklarla yoğurdu kendin ye! Ben böyle bir tehlikeyi göze alamam. Sen benim işimi şaka mı sanıyorsun be? Ben sırasında yoldaş Davidov'u arabama alıyorum, onun için, senin salatalıklarla beslenmek bana hiç yakışmaz. Anladın mı bunu ihtiyar protokol?"

İhtiyar kadının altındaki ahşap karyolada tuhaf bir gıcırtı oldu; Şukar hemen kulak kabarttı. Daha son sözlerini söylememişti ki, ihtiyar kadın ansızın şaşılacak bir hareket yaptı. Birden yataktan fırladı, Şukar'ın karşısına dikildi, iki elini beline koydu. Yüzünde kararlı, öfkeli bir ifade belirmişti. Biraz önce çok zayıf olan sesi şimdi çın çın ötüyordu. Meydan okurcasına başındaki yazmayı yana doğru çekerek:

"Ya ne istiyordun ihtiyar bunak?" dedi. "Seni etli lahana çorbasıyla mı besleyecektim? Yoksa kaymaklı açma mı emredersin? Bütün bunları nereden bulayım? Bizim kilerde hiçbir şey yok ki! Yalnız fareler var. Onlar da açlıktan geberiyor. Hem sen ne zamana kadar böyle bana olmayacak küfürler savuracaksın, ha? Teleskop da neymiş? Protokol de neymiş? Makarka Nagulnov sana bir sürü ipe sapa gelmez kitaplar okumasını öğretti, sen de enayi gibi oradan aldıklarını bana satıyor, üstelik bir de bundan zevk alıyorsun ha? Bana bak! Bugüne bugün namuslu kadınım. Seninle de namuslu, dürüst bir kadın olarak yaşadım. Pis herif! Sen buna bakmıyorsun, yaşlılığıma da aldırmadan bana aklına geleni söylüyorsun!"

İş, Şukar Dede için hiç de beklenmedik bir şekil alıyordu. Bu yüzden, mutfağın dibine doğru birkaç adım gerilemeye karar verdi. Aceleyle geri geri giderek, barışmak istiyormuş gibi:

"Anladık anladık! Yeter karıcığım," dedi. "Hem o sözler hiç de küfür değil. Hatta bilim bakımından tatlı sözler sayılır. Ha sana 'sevgilim' demişim ha 'teleskop'... Senin anlayacağın, basit insan konuşurken 'Bir taneciğim benim' der. Ama kitapça konuşursa 'Protokolüm' demesi gerekir. Vallahi doğru söylüyorum. Bunu Makaruşka'nın verdiği kalın kitapta okudum. Kendi gözlerimle gördüm. Gelgelelim sen neler de düşünüyorsun! Görüyor musun kültürsüzlük, cehalet adamı nerelere götürüyor! Öğrenmek gerekir, öğrenmek! Bak benim öğrendiğim gibi!.. Sen de benim gibi yapmış olsaydın, istediğin sözü tıpkı benim gibi yapıştırabilirdin. Doğrusu bu."

Şukar'ın sesinde öyle inandırıcı bir kuvvet vardı ki, ihtiyar kadının öfkesi geçiverdi. Yine de ara sıra kocasına dikkatli dikkatli bakıyordu. İçini çekerek:

"Artık benim öğrenecek zamanım geçmiş, hem de öğrendiklerim bir şeye yaramaz!" dedi. "Doğrusunu istersen, sen de herkesin bildiğini, kendi dilini kullanmalısın ihtiyar horoz! Yoksa herkes seninle Allah'ın budalasıymışsın gibi alay edip duruyor."

Şukar gururlu bir tavırla:

"İnsanlar büyük adamları da alaya alır, sen bakma," dedi. Ama artık daha fazla inat edip de işi uzatmak istemedi.

Yoğurt dolu küçük bir çanağın içine kuru bir ekmek parçasını dikkatle ufalıyor, ağır ağır, sindire sindire yiyor, arada bir pencereye bakıp: 'Kasabaya gitmek için neden acele edeyim ki? İnsan ölmeye kalkışınca, yani günah çıkartması, kutsal ekmeği yutması gerektiğinde acele etmeli! Şportnıy papaz değil ki, kadastro memuru. Davidov'un da daha ölmeye niyeti olmadığına göre, ne demeye iki ayağımı bir pabuca sokayım? Öbür dünyada her şeye vakit buluruz. Ama daha öbür dünyaya gitmek için kimse sıraya girmedi. Onun için şimdicik, köyden çıkar çıkmaz şöyle bir hendeğe saparım, kimsecikler beni görmeden orada bir yere uzanır iyice uykumu alırım. Taycıklar da o ara azıcık otlasın. Akşam olunca Dubtzov'un ekibine varırım, Kupriyanovna karnımı doyurur; sonra serinde, geceleyin kasabaya giderim. Eğer, Allah vermesin, Davidov bu işi öğrenirse, o zaman ona şöyle derim: O kör olası tekeyi, Trofim'i gebertin! O zaman ben de yolda uyku uyumam. Canavar bütün gece yanımda,

samanın üzerinde cambazlık yapıyor. Hiç insan onun yanında uyuyabilir mi? Yalnız sinirleri bozulur, huzuru kaçar. İşte o kadar!'

Aklına Dubtzov'a konuk olmak gibi hoş bir şey geldiği için neşelenen Şukar gülümsemeye başladı. Ama karısı keyfini bu sefer de kaçırmanın çaresini buldu:

"Ne diye öyle felçli gibi ağır ağır çiğniyorsun yemeğini? Seni iş için göndermişler. Gübrenin içinde oynaşan mayıs böceği gibi sallanacağına bir an önce yola çık! O budalaca kitap laflarını da kafandan çıkar, bir daha da bana söyleme. Yoksa sırtında sopamın dolaştığını duyarsın ha! Bunak ihtiyar sen de..."

Şukar Dede belirsiz bir şekilde:

"Her sopanın iki ucu vardır," diye mırıldandı.

Ama kraliçesinin öfkeden yüzünde kırışıklar belirince acele acele yoğurdunu bitirip veda etti:

"Sen git yat sevgilim. Boş yere yataktan kalkma, istediğin kadar hasta yatabilirsin. Ben gidiyorum," dedi.

İhtiyar kadın pek de şefkatli olmayan bir tavırla:

"Allah'a emanet ol!" deyip sırtını döndü.

• • •

Şukar, "Kurtlu Dere"nin ucuna kadar hemen hemen altı kilometre yol aldı. Atları yavaş sürüyor, tatlı tatlı kestiriyor, bu yüzden ikide bir başı önüne düşüyordu. Öğle sıcağının etkisi altında öylesine uyuşmuştu ki, bir seferinde az kalsın arabadan aşağı düşüyordu. Bunun üzerine endişeyle, 'Böyle gidersem az sonra kafam parçalanır!' diye düşünüp arabayı dere yatağına doğru sürdü.

Kurtlu Dere'nin yatağında yarı bele kadar gelen keskin kokulu, henüz biçilmemiş otlar vardı. Yukarılardan, derenin killi yatağının üzerinden incecik bir su akıyordu. O kadar tertemiz, o kadar serindi ki, taylar bile dişlerinin arasından yudum yudum süzüp, ağızlarında ısıtarak içiyorlardı. Otlar öylesine gürdü ki, göklerde yükselmiş olan güneş bunların arasından geçemiyordu. Şukar Dede atların dizginlerini çözerken kendi kendine: 'Cennet gibi yer!' diye fısıldadı.

Hayvanları otlasınlar diye serbest bıraktı, kendisi de dikenli bir fundanın altına eski püskü ceketini serdi, sırtüstü yattı. Sıcaktan

rengi solmuş gibi görünen açık mavi göğe, onlarla aynı renkteki solgun mavi gözleriyle bakarak kendini derin düşüncelere kaptırdı:

'Böyle güzel bir yerden beni belime halat bağlasalar bile alamazlar. Doya doya bir uyuyayım, şu ihtiyar kemiklerimi güneşte ısıtayım, sonra Dubtzov'a konuk gider, lapa yerim. Evde yemek yemeye vakit bulamadığımı söylerim. O zaman elbet karnımı doyururlar. Bunun böyle olacağını şimdiden görüyorum. Hem zaten ekiptekiler neden sade suya lapa yesinler, ya da ağza alınmayacak herhangi bir başka berbat tiridi kaşıklasınlar? Dubtzov öyle hasat zamanı perhiz yapacak adamlardan değildir. O çiçekbozuğu kerata bir gün bile açlığa dayanamaz! Başkasına ait sürüden koyun çalar da yine adamlarını doyurur! Ah... Yemekte şöyle iki kiloluk bir koyun budu olsa, ne kadar iyi olur. Hem hafif kızarmış, biraz da yağlı olursa... Yağda pişmiş koç yumurtasına da razıyım. Yeter ki bol bol olsun... Kremalı açma da nefis bir şeydir hani! Kutsal ekmekten bile daha tatlıdır. Hele o sevgili açmaları tabağa doldurmalı, üzerlerine krema koyduktan sonra bir parti daha ekleyip üzerlerinde acı biber dolaştırmalı; sonra tabağı da krema en dipteki açmaya kadar süzülsün diye bir iki defa tutup sallamalı... Öyle güzel olur ki! Her bir açma bol bol kremaya bulanıverir... Hele o varenikileri* derince bir çanağa koyarlarsa daha iyi olur. Hiç olmazsa kaşığı içinde istediğin gibi dolaştırabilirsin...'

Şukar Dede boğazına fazla düşkün bir adam değildi. Fakat şu anda adamakıllı acıkmıştı. O uzun, aynı zamanda neşesiz geçen ömrü boyunca doyasıya yediği pek az olmuştu. Ancak rüyasında kendi anlayışına göre çok güzel saydığı çeşit çeşit yemekler yediğini görürdü. Bazen haşlanmış bir koyun budunu, bazen kremanın içine batırdıktan sonra kıvıra kıvıra boru haline getirdiği koca bir açmayı ağzına tıktığını, bazen de habire kaz ciğeri, kaz yüreğiyle haşlanmış erişteyi dudaklarını yakarcasına atıştırdığını gördüğü oluyordu. Zaten rüyasında başka neler görmezdi ki! Bütün aç insanlar gibi, bir türlü bitmek bilmeyen geceler boyunca çeşit çeşit şeyler görürdü. Ama bu rüyalardan daima kederli, bazen de öfkeli öfkeli uyanır, kendi kendine: 'Durup dururken böyle bir kepazeliği görmenin âlemi

* Vareniki: Bir çeşit hamurlu yemek.

var mı?' diye söylenirdi. 'Benimkisi yaşamak değil, rezalet! Böyle bir rüyayı görmek, kendi kendimle alay etmek değil de nedir yani? Güzel bir erişteyi düşünde harıl harıl, doya doya yiyorsun, dilin damağına yapışıyor... Ne var ki uyanınca kaşık düşmanı ağzına sade suya tirit uzatıyor... Allah kahretsin o Allah'ın belası, pis, uğursuz tiridi!'

Böyle rüyalardan sonra, kahvaltıya kadar kuru dudaklarını diliyle yalar durur, o fakir kahvaltı sofrasının başına oturunca derin derin içini çeker, eğri bir kaşıkla dalgın dalgın, isteksizlikle çanağın içindeki patates parçacıklarını avlamaya çalışırdı.

O sırada, fundalığın yanı başında yatarken de ekipte hangi yemeklerin piştiğini düşündü durdu uzun süre. Sonra, hiç ilgisi yokken, Yakov Lukiç'in annesinin ölümünden sonra düzenlenen anma töreninde karnını nasıl tıka basa doldurmuş olduğunu hatırladı. O gün yediği yemekleri düşünerek iştahını son haddine kadar kamçıladı. Birden öyle bir açlık hissetti ki, uykusu hemen dağılıverdi. Büyük bir öfkeyle yere tükürdü, seyrek sakalını eliyle sildi, sonra içeri çökmüş karnını elleyerek yüksek sesle:

"Bir parçacık ekmek, bir maşrapa da yoğurt! Yani bu gerçekten yaratıcı iş yapan bir erkek için yeterli mi? Yemek değil, hava! Bir saat önce karnım Çingene davulu gibi şişti, şimdi ne oldu? Neredeyse bel kemiğime yapışacak. Hay Allah'ım, ya rabbim! Bütün ömrünce günlük ekmeğimi nasıl çıkarayım, karnımı nasıl doyurayım diye düşünür, didinir durursun. Oysa ömrün parmaklarının arasından kayıp gider. Nasıl sonuna vardığını anlamazsın bile... Şu Kurtlu Dere'nin yanından son olarak ne zaman geçtim? O zaman derenin her tarafındaki fundalar çiçek açmıştı. Alabildiğine her taraf çiçek içindeydi. Beyaz köpükler gibi... Bir rüzgâr esince, küçümencik, kokulu çiçekler tıpkı şiddetli tipiyle yağan kar gibi döne döne uçar giderdi. Yolun alt kısmı da bembeyaz olur, üstelik kadın pomatlarından da güzel kokardı... Şimdi o bahar çiçekleri nerede? Hepsi yok oldu... Yaprakları çürüdü, mahvoldu! Fundalar da karardı, artık bir daha o çiçekleri geri çeviremezsin! İşte benim hiçbir işe yaramayan ömrüm de, ihtiyar yaşım da böyle karardı. Yakında zavallı Şukar'ın toprakları tepe tepe aşınmış nallarını dikmesi gerekecek! Artık o zaman bir bok yapamaz!"

Şukar'ın yürüttüğü şiirli, felsefeli düşünceler böylece sona erdi. Kendi kendine acıma duygusu bütün varlığını sarıvermişti. Bir iki ağladı, burnunu hınkırdı, gömleğinin koluyla kızarmış gözlerini sildi, sonra uykuya daldı. Üzülmesini gerektirecek kadar düşündükçe hep uykusu gelirdi.

Uykuya tam dalacağı sırada yine eski huyuna bağlı kalarak tatlı tatlı gülümsedi. Hayal âleminde yüzdüğünü belli edercesine gözlerini kıstı, uyku ile uyanıklılık arasında: 'Dubtzov'un ekibinde elbet taze koyun eti vardır; ta yüreğimde duyuyorum bunu! Eh, bir oturuşta dört funt yiyemem tabii, içim almaz. Öyle söylemiştim ama, azıcık heyecana kapılmış olacağım ki birazcık fazla söyledim. Ama şöyle üç, hatta üç buçuk fundu pekâlâ yerim! Hem de bir nefeste. Yalnız o koyun etini sofraya getirsinler, ondan sonra Şukar'ın herhalde eli boşa gitmez,' diye söylendi.

Saat üçe doğru sıcak büsbütün arttı. Doğudan gelen kuru, sıcak bir rüzgâr Kurtlu Dere vadisine boğucu bir hava getirmiş, biraz önceki serinlikten iz bile kalmamıştı. Üstelik güneş de sanki Şukar'ı kovalar gibi batıya doğru kaymıştı. İhtiyar yüz üstü uzanmış, yüzünü katlanmış ceketinin içine gömmüştü. Güneş ışınları delik deşik gömleğinin içinden süzülüp zayıf sırtını yakmaya başlayınca hiç uyanmadan gölgeye doğru kayıyordu. Ama birkaç dakika sonra o yapışkan güneş, hiç acımadan ihtiyar sırtını yakmaya başlıyordu. Şukar da karnının üzerinde sürüne sürüne yine yana çekilmek zorunda kalıyordu. Tam üç saat boyunca hiç uyanmadan öylece yerde sürüne sürüne, pek de küçük olmayan fundalığın yarısına kadar ilerlemişti. Sonunda sıcaktan bitkin, yüzü gözü şişmiş, tepeden tırnağa ter içinde kalmış bir halde uyandı. Elini gözüne siper ederek güneşe baktı, kızgın kızgın söylendi:

'Şuna bak! Sanki Allah'ın gözü gibi. Tövbe yarabbi. Ağacın altına sokuluyorsun da yine ondan kurtulamıyorsun... Onun yüzünden koca gün tavşan gibi fundalığın etrafında dolaşıp durdum. Bu da uyku mu yani? Uyku değil işkence! Keşke arabanın altına yatsaydım. Ama o Allah'ın gözü yok mu, orada da beni bulurdu! Çıplak bozkırın ortasında ondan kurtuluş olur mu hiç? Dünyada olmaz!'

Oflaya puflaya hiç acele etmeden, neredeyse parçalanacak kadar yıpranmış çarıklarını çıkardı; poturunun paçalarını sıvayıp uzun uzun kuru ayaklarına baktı. Bir taraftan alaylı alaylı gülüyor, öte yandan haline acımış gibi başını sallıyordu. Sonra ateş gibi yanan yüzünü serinletmek için çaya doğru yürüdü.

İşte o anda birbiri arkasına gelen can sıkıcı işler, çözülen bir zincirin halkaları gibi arka arkaya sökün etti.

Daha çayın ortasında bulunan düzlüğe çıkmak üzere sığ kumlukta ayaklarını yukarı kaldıra kaldıra bir iki adım atmıştı ki, birden sol ayağının tabanı altında kaygan, soğuk bir canlı varlığın kımıldadığını hissetti. Hemen arkasından da bileğinin biraz yukarısında iğne batarmışçasına hafif bir sızı duydu. Bunu duyar duymaz hızla sol ayağını sudan çekti. Tıpkı bataklığın ortasında duran bir turna kuşu gibi tek ayağının üzerinde dikildi. Ama sol taraftaki kamışların hışırdadığını duyup da oraya dönünce, kıvrıla büküle giden bir canlı olduğunu belli edercesine aralandıklarını gördü. O anda yüzü de kamışlar gibi yemyeşil oldu. Gözleri iri iri, neredeyse yuvalarından dışarı uğrayacakmış gibi açıldı...

O ihtiyar adam bunca çevikliği nereden bulmuştu? Sanki çoktandır kaybolup gitmiş olan gençliği birden geri dönüvermişti: İki zıplayışta kendini kıyıda buldu. Çamurlu bir tümseğe oturdu, dikkatle ayağının üzerindeki iki kırmızı noktaya baktı. Ara sıra başını kaldırıp korku dolu gözlerle o uğursuz dereye de bakıyordu.

Yavaş yavaş ilk korkusundan sıyrılıp kendini topladı, tekrar düşünebilecek bir hale geldi. Alçak sesle:

'Tamam! İşte şimdi başlıyor! Allah'ım bu günleri de gördük... O uğursuz belirtiler işte bunları bana haber vermişti. Dedim ya o aptal Davidov'a 'Şimdi kasabaya inmek tehlikeli olur' diye! Hayır efendim, sanki bir yeri tutuşmuş gibi ille de 'git' diye tutturdu. Tam gittim işte! Diyecek yok. İkide bir 'Ben işçi sınıfındanım!' der durur. Bu işçi sınıfı da neden öyle inatçı oluyor bilmem ki! Bir kere aklına koydu mu çatlar, patlar, seni bu dünyadan eder, yine de istediğini yaptırır. Şimdi de işte buyurun bakalım. İstediğine kavuştu itoğluit! Ne yapmalı şimdi?' diye fısıldıyordu.

Birden aklına bir düşünce geldi: 'Hemen yarayı emmeliyim. Beni elbet zehirli bir yılan sokmuştur! Kamışların arasından onları nasıl da dalgalandıra dalgalandıra gitti. Doğru dürüst bir yılan, diyelim bir ev yılanı, öyle acele etmez. Yavaş yavaş gider. Bu namussuz yaratık ise şimşek gibi gidiyordu! Kuyruğunu savura savura. Kim bilir benden ne kadar korkmuştur. Gelgelelim hangimizin daha fazla korktuğu belli değil. O mu, yoksa ben mi?'

Bu sorunu çözmenin sırası değildi, vakit geçiyordu... Bu yüzden, ihtiyar, hiç oyalanmadan oturduğu yerde iki büklüm oldu. Ama bütün çabasına rağmen yine de dudaklarını o mini mini yaraya dokunduramadı. Bunun üzerine topuğunu kavrayıp öylesine bir şiddetle kendisine doğru çekti ki, bileğinden bir çatırtı duyuldu. Şukar dayanılmaz bir acıyla kendini sırt üstü yere attı. Beş dakika kadar hiç kımıldamadan yattı; biraz kendine gelince sol ayağının parmaklarını yavaş yavaş kımıldatarak, derin bir şaşkınlık içinde söylenmeye başladı: 'Yılan sokmasıyla başladı, şimdi de aynı şekilde devam ediyor. Bir insanın kendi kendine, durup dururken ayağını çekip çıkardığını ömrümde ilk olarak görüyorum. Böyle bir acayipliğe kimse inanmaz... 'Yine masal okuyor Şukar' derler. İşte kötü belirtilere aldırmazsan böyle olur! Sonunda başına böyle işler açılır! Hay o Davidov'un kafasına... Ona insan gibi söyledim, gitmeyeyim dedim. Şimdi ben ne yapacağım? Atları nasıl koşacağım?'

Ama artık daha fazla oyalanamazdı. Yavaşça doğruldu, sol ayağının üzerine basmaya çabaladı. O zaman büyük bir sevinçle ağrının o kadar şiddetli olmadığını fark etti. Gerçi güç bela yürüyordu ama, yine de yürüyebiliyordu işte... Avucunun içinde küçük bir kil parçası ufalayarak onu tükürüğü ile karıştırdı, çamuru yarasının üzerine yapıştırdı, sakat ayağını de yere basmaya çalışarak topallaya topallaya atlara doğru yürüdü. İşte o sırada, derenin öbür tarafında, kendisinden dört metre kadar ileride öyle bir şey gördü ki, gözleri öfkeli kıvılcımlar saçmaya, dudakları da engel olamadığı bir kızgınlıkla titremeye başladı: Derenin öbür tarafındaki tümseğin üzerinde zehirsiz bir tarla yılanı çöreklenmiş, tatlı tatlı uyuyordu. Tarla yılanı olduğundan en küçük bir şüphe olamazdı; başının üzerinde portakal rengi, yuvarlak iki çizgi vardı. Tıpkı gözlük gibi iki yuvarlak...

İşte o zaman Şukar çileden çıktı. Hayatında hiçbir zaman bu kadar kendinden geçercesine heyecanlanmamış, bu kadar öfkelenmemişti. Hasta ayağını öne, kolunu da ileriye doğru uzattı, korkutmak ister gibi öfkeden titreyen bir sesle:

"Seni gidi uğursuz sürüngen seni!" diye bağırdı. "Seni gidi soğukkanlı rezil yaratık! Seni gidi sarı gözlüklü veba! Ne yaptığını biliyor musun sen? Beni, yani üretim yapan bir erkeği ölesiye korkuttun. Demek bunu sen yapmıştın ha? Alçak böcek seni! Ben de aptallığıma doymayayım. Seni doğru dürüst bir yılan sandım. Oysa bu işi şöyle bir düşünürsek, sen nesin yani? Yerde sürünen bir pislik. Senin gibisine 'Tuh' diye tükürürsün, olur biter. Şu anda üstüne tekrar bir basmalı da iyice ezmeli. Toz toprak olasın. Zaten bir şey kalmaz ya... Senin yüzünden ayağım gerçekten çıkmış olsaydı, dediğim gibi yapardım. Alçak herif sen de! Ezerdim seni... Bunu iyice aklına koy!"

Şukar derin bir nefes aldı, yutkundu. Tarla yılanı ise oyma gibi biçimli, siyah mermeri andıran küçük başını kaldırmıştı; ömründe ilk olarak böyle bir şeyle karşılaşmış olacak ki, kendisiyle konuşan adamı dikkatle dinliyor gibiydi. Şukar biraz dinlendikten sonra devam etti:

"O utanmaz gözlerini açtın dik dik bakıyorsun uğursuz yaratık! Ne sanıyorsun? Bu işten öyle kolay kurtulacak mısın, ha? Hayır azizim, bugünkü çalışmana karşılık kazancın ne ise, onu sana kuruşuna kadar ödeyeceğim. Şu adaptöre bakın Allah aşkına! Ben seni öyle bir parçalarım ki, bir tek ateş hattın bile kalmaz! Doğrusu bu..."

Şukar Dede öfkeli gözlerini yere indirdi, sığlığın üzerinde ilkbahar sellerinin ta Kurtlu Dere'nin yukarısından sürükleyip getirdiği, üstü sürtüne sürtüne dümdüz olmuş büyük bir taşı gördü. Sakat ayağını unutarak cesaretle öne doğru bir adım attı. Ama bileğinde öyle bir ağrı duydu ki, ana avrat söverek yana doğru devrildi. Yine de yakaladığı taşı elinden bırakmadı.

Oflaya puflaya tekrar ayağa kalktığında tarla yılanı kaybolmuştu. Sanki biraz önce orada duran o değildi. Yer yarılmış da içine girmiş gibiydi. Şukar elinden taşı yere attı, kollarını iki yana açarak şaşkın şaşkın söylendi:

'Hay Allah! Ne felaket be! Bela ki ne bela! Hangi cehenneme gitti o kör olası yaratık? Herhalde yine suyun içine atıvermiştir kendini! Zaten işin bir defa rast gitmedi mi artık hiç rast gitmez. Bence bu iş bununla bitmeyecek!.. Ah ihtiyar budala, ne diye onunla konuşmalara dalıyorsun? Yavaşça, hiç konuşmadan koca taşı alıp hemen kafasına indirsene! Tam da kafasına. Başka türlü o uğursuzu öldüremezsin ki... İkinci defa atmaya kalksan, taş hedefini bulmayabilir. Doğrusu bu. Ama şimdi, o alçak yaratık ortadan kaybolduktan sonra artık kime taş atarsın? Mesele bunda işte.'

Şukar Dede daha bir süre orada durup ensesini kaşıdı. Sonra umudunu keserek topallaya topallaya atları arabaya koşmaya gitti. Dereden epey uzaklaşıncaya kadar da arkasına bakıp durdu. Kendisine sorsalar, ancak birkaç kere şöyle bir bakmıştı, o da her ihtimale karşı.

Rüzgârın altında bozkır o geniş göğsünü doldururcasına derin derin, ağır ağır nefes alıyor gibiydi. Bu nefesten biçilmiş otların insana hafif bir hüzün veren sarhoş edici kokusu yayılıyor, yolun iki yanındaki meşelikten zindelik veren bir serinlik geliyordu. Geçen yıldan kalma dişbudak yapraklarından ise nedense taze bir bahar biraz da menekşe kokusu yayılıyordu. Böyle karmakarışık kokular duyan insan, nedense biraz neşesini kaybeder, içinde bir huzursuzluk duyar, özellikle böyle bir yerde kendisiyle baş başa kaldıysa...

Ama Şukar Dede öyle değildi. Sakat ayağını katladığı ceketinin üzerine koyup rahatça yerleştirdikten, sağ ayağını da serbestçe aşağı sallandırdıktan sonra dişsiz ağzı kulaklarına varırcasına gülümsüyor, yılların soldurduğu gözlerini kısıyor, ucu küt kırmızı burnunu, çocukluktan beri alıştığı sevgili bozkır kokularını duyabilmek için sağa sola kımıldatıp duruyordu.

Hem neden sevinmesindi? Bacağındaki ağrı yavaş yavaş azalmaya başlamıştı. Rüzgârın ta doğudan getirdiği bulut, uzun bir süre için güneşi örtmüş, bozkırın, tümseklerin, tepelerin, vadilerin üzerine koyu mor bir gölge düşmüştü. İnsan daha rahat nefes alabiliyordu. Sonra kendisini ne de olsa zengin bir sofra bekliyordu. Evet, her şeye rağmen, ne denilirse denilsin, Şukar Dede için işler o kadar kötü gitmiyordu şimdilik.

Şukar tepeye çıkıp da ikinci ekibin kulübesini ve kampını görünce, tembel tembel, sarsıla sarsıla giden atları durdurdu, arabadan indi. Ayak bileğindeki sızı hâlâ devam ediyordu. Ama o, iki ayağını da yere basabiliyordu. 'Şunlara gelenin su arabası olmadığını, ne de olsa kolhoz idaresinin arabası olduğunu göstereceğim... Madem arabamla Davidov'u, Makar'ı, sonra daha başka önemli kişileri gezdiriyorum, o halde ekibin oraya da şatafatlı şatafatlı gitmeliyim. Görsünler de kıskançlıktan göbekleri çatlasın heriflerin...' diye karar verdi.

Küfrede ede, sızlana söylene, dinlenecek bir yere yaklaştıklarını sezen hayvanlara "Brrrr... Brrrr..." diye diye tekrar arabaya bindi, ayağa kalkıp bacaklarını iki tarafa açarak dizginleri olanca gücüyle çekti. Sonra zinde bir sesle, "Dehhh!" diye bağırdı. Atlar yerlerinden fırladıkları gibi dörtnala koşmaya başladılar. Dönüşlerde daha da hızlanıyorlardı. Sonunda Şukar'ın kuşaksız gömleği rüzgârdan bir balon gibi şişmeye başladı. Hâlâ biraz daha hızlı gitmeleri için atlara yalvarıyor, ayağındaki ağrıyı hissettikçe yüzünü buruşturuyordu. Ama yine de neşeli neşeli kırbacını savuruyor, incecik bir sesle:

"Yavrularım benim. Haydi, göreyim sizi! Yüzümü kara çıkarmayın!" diye bağırıyordu.

Onu kampta önce tezgâhın yanında duran Agafon Dubtzov gördü:

"Baksana şuraya, hangi baş belası öyle Tavrin'liler gibi arabasını ayakta sürerek geliyor? İyice bak bakalım Pryanişkov, kimdir bize böyle şeref veren?"

Pryanişkov saman yığınının üzerinden:

"Bizim propaganda ekibi geliyor; Şukar Dede!" dedi.

Dubtzov memnun bir tavırla gülümseyerek:

"Tam zamanında yetişti! Neredeyse burada can sıkıntısından patlıyorduk. İhtiyar, akşam yemeğini bizimle beraber yesin, şimdiden anlaşalım da, bu gece onu hiçbir yere bırakmayalım!" dedi.

Kendisi de branda beziyle örtülü çardağın altından torbasını çekti, harıl harıl içini aradı, daha önce açılıp birazı içilmiş bir çeyreklik votka şişesini cebine soktu.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

ŞUKAR Dede, içine azıcık yağ katılmış sulu buğday haşlamasıyla çanağını ikinci defa doldurup bunu da son damlasına kadar mideye indirdikten sonra iyice neşelendi. Karnını tıka basa doyurduğu için de uykusu gelmeye başlamıştı. Cömert aşçı kadına da memnun memnun bakarak:

"İkramlarınız için de, votka için de hepinize çok çok teşekkürler..." dedi. "Hele senin karşında Kupriyanovna, yerlere kadar saygıyla eğilirim. Doğrusunu istersen sen kadın değil, altın dolu bir sandıksın... Doğrusu bu! Sen lapa pişirmekte böyle usta olduktan sonra, köylü parçalarına değil, Mihayıl İvaniç Kalinin'in kendisine yemek pişirmelisin. Ona yemek yapsan, üstün başarından ötürü bir yıl sonra göğüslerinin üzerine birer madalya yapıştırmazlarsa kafamı kes! Belki de elbisenin koluna bir üstün başarı kurdelesi bile dikerler, kim bilir? Vallahi yalan söylemiyorum, böyle yapıyorlar. Doğrusu bu. Zaten bana kalırsa, dünyada en önemli şey neyse onu çok iyi biliyorum, hem de bütün incelikleriyle..."

Yanında oturan Dubtzov heyecanla sordu:

"Neymiş o söyle bakalım dede? Sence şu dünyada en önemli şey nedir, ha?"

"Ziftlenmek. Sözüme güvenin, hayatta ziftlenmekten daha önemli hiçbir şey yoktur..."

Dubtzov konuştuklarını dinleyen öteki arkadaşlarına fırıl fırıl dönen gözleriyle yan yan bakarak, bir taraftan da çok ciddi durmaya çalışarak, sözde üzüntülüymüş gibi başını salladı:

"Yanılıyorsun dede!" dedi. "Hem de öyle bir yanılıyorsun ki! Ama ne yaparsın, ihtiyarlıktan. Aklın da herhalde şu anda yediğin o lapa gibi sulanmıştır. Kusur sende değil! Beynin sulanınca böyle yanılırsın işte! Elinden ne gelir?"

Şukar Dede, Dubtzov'a yukarıdan bakarak gülümsedi:

"Hangimizin beyni daha çok sulanmış orası daha belli değil. Söyle bakalım, sence dünyada en önemli şey nedir?"

Dubtzov fısıldar gibi içini çekerek bir nefeste:

"Aşk!" dedi.

Sonra gözlerini hayale dalmışçasına yukarı doğru kaldırıverdi. Onun çiçekbozuğu esmer yüzüne bakan Kupriyanovna kendini tutamadı... Yağmurun gelmek üzere olduğunu sezen bir kısrak gibi kişnercesine yüksek sesle güldü; kahkahalardan sarsıla sarsıla hırkasının koluyla koyu kırmızı bir renk alan yüzünü örttü.

Şukar söyleneni küçük görüyormuş gibi:

"Aşk ha!" diye söylendi. "O senin aşk dediğin, doyasıya yiyemedikten sonra kaç para eder? Bir tükürük bile etmez. İşte o kadar! Seni bir haftacık aç koysunlar da bak! Suratına değil Kupriyanovna, kendi karın bile bakmaz!"

Dubtzov inatla:

"Orası pek belli olmaz!" dedi.

"Öyle bir belli olur ki, konuşmaya bile değmez! Bir kere ben bu işi en ince noktasına kadar biliyorum!"

Şukar Dede bunu kesin bir tavırla söylemiş, ders verir gibi de işaret parmağını kaldırmıştı:

"Bakın size tuhaf bir iş anlatayım, o zaman her şey hemen anlaşılır. Bir daha da kimsenin bu konularda tartışmaya girmesi gerekmez!"

Şukar Dede oradakilerden daha dikkatli dinleyiciyi kolay kolay bulamazdı. Çoban ateşinin çevresinde toplanan hemen hemen otuz kişilik grup, onun bir tek sözünü bile kaçırmak istemiyordu, ya da ihtiyara öyle geliyordu. Zaten ondan başka ne beklenebilirdi! Toplantılarda hiçbir zaman kendisine söz vermezlerdi; Davidov arabayla bir yere giderken hiç konuşmaz, hep bir şeyler düşünür dururdu. Şukar'ın yaşlı karısı ise gençliğinde bile konuşkan değildi. Zavallı ihtiyar, kiminle şöyle candan bir konuşma yapabilirdi ki? Onun için kendisini dinlemeye istekli adamlar bulduğu ve yemekten sonra da karnı iyice doyup adamakıllı neşelendiği için, canının istediği kadar konuşmaya karar verdi. Rahatça oturdu, ayaklarını kıvırdı, av-

cuyla sakalını düzeltti. Tam yavaş yavaş anlatmaya başlayacaktı ki, Dubtzov ondan önce davrandı, sert bir tavır takınarak:

"Anlat bakalım dede!" dedi. "Yalnız palavra atma. Bizim ekipte şöyle bir kural vardır; yalan söyleyeni dizginle döveriz!"

Şukar Dede derin derin içini çekip avcuyla sol ayağını ovdu, sonra:

"Sen beni korkutma Agafoşa," dedi. "Ben zaten biraz önce korkudan neredeyse ölecektim. İşte anlatmak istediğim olay şöyle oldu. Baharda Davidov beni yanına çağırdı: 'Dede, ambarcıdan iki çuval yulaf al, kendine de yiyecek çıkarttır, sonra tayları alıp doğru kuru çimenliğe götür. Bizim kısraklar orada. Sen de bizim güveylerle doğru oraya gidersin. Oradaki Vasiliy Babkin'in otlattığı sürüyü iki kısma ayırırsın, birine Vasiliy bakar, ötekine sen! Yalnız üreticilerden sen sorumlu olacaksın! Yulafla da onları sen besleyeceksin' dedi. Doğrusunu söyleyeyim mi? Ben o zaman üretici nedir bilmiyordum. Böyle bir sözü ömrümde duymamıştım. Çıktı mı karşına bir soru! Al bakalım sana... Tayı biliyorum, kısrağı biliyorum, kısrağın da ne mal olduğunu biliyorum, ama gelgelelim, üreticiyi bilmiyorum. Onun için 'Üretici ne demek?' diye sordum. Davidov bana, 'Üretici, bir şeyi üreten demektir. Kim bir şeyi üretiyorsa, o üretici olur' diye karşılık verdi. Yine sordum: 'Peki aygıra da üretici diyebilir miyiz?' dedim. Davidov yüzünü buruşturdu: 'Tabii diyebiliriz ya!' dedi. Sormaya devam ettim: 'Peki, şimdi sen de ben de üretici miyiz?' Davidov güldü: 'Orasını kendin bilirsin dede. Bu işte herkes kendi kuvvetine güvenir!' dedi. Yani sizin anlayacağınız, sen ister serçe, ister herhangi bir sığır, ister insan ol, eğer dişi değil de erkeksen düpedüz tam bir üreticisin! Bunları öğrenince, ne hoş şey, diye düşündüm. Sonra Davidov'a: 'Peki, buğday üreten de üretici mi değil mi? Değilse ona ne deriz?' diye sordum. Davidov içini çekti: 'Sen çok geri kalmışsın' dedi. Ben de ona şöyle karşılık verdim: 'Bana öyle geliyor ki sen daha çok geri kalmışsın Siyomuşka. Çünkü ben senden kırk yıl önce doğmuşum!' Bu sözüm üzerine lafı orada kestik."

Kupriyanovna ıslık gibi bir fısıltıyla:

"Demek sen şimdi üreticisin, öyle mi dede?" diye sordu.

Şukar Dede gururlu bir tavırla karşılık verdi:

"Tabii ya! Sence neyim yani?"

Kupriyanova:

"Hay Allah!" diye inledi.

Başka bir şey de söyleyemedi. Çünkü yüzünü önlüğüyle örtmüştü. Sessizlikte yalnız hırıltıya benzeyen boğuk bir sesle gülüşü duyuluyordu.

Kondrat Maydannikov şefkatle:

"Sen ona bakma dede, sözüne devam et!" deyip hemen çoban ateşinin öbür tarafına döndü.

Şukar kesin bir tavırla:

"Ben ömrüm boyunca bu karılara hiç mi hiç önem vermemişimdir zaten. Önem vermiş olsaydım bu kadar yaşayabilir miydim sanki? Hiç bile yaşayamazdım!" deyip anlattığı konuya geçti: "Davidov öyle dedi ya, çekip gittim sürünün bulunduğu yere. Etrafıma bakıyorum, göğsüm kabarıyor vallahi! Her yerde öylesine bir ajiyotaj* vardı ki, bana kalsa hayatımın sonuna kadar orada kalırdım. Bozkırda mavi mavi çiçekler, taptaze çimenciler, her tarafta kısrakçıklar otluyor, güneş adamın kemiklerini ısıtıyor. Sizin anlayacağınız tam bir ajiyotaj."

Beşlebov ilgiyle:

"O söylediğin söz ne demek?" diye sordu. Şukar kesin bir tavırla:

"Ajiyotaj'ı mı soruyorsun? Ha o, çevrende, her tarafta güzellik var demektir. Aji, 'yaşa, gününü gün et, ömründen zevk al, keder etme, sızlanıp durma' demek. Bu, bilim adamlarının kullandığı bir sözdür," diye açıkladı.

Meraklı bir adam olan Beşlebov ısrar etti:

"Sen bu sözleri nereden öğrendin Allah aşkına?"

"Makaruşka Nagulnov'dan. Biz onunla çok iyi arkadaşız. O geceleri İngilizce çalışıyor. Ben de her gece yanındayım. Bana nah şu kadar, Kupriyanovna gibi şişman, kalın bir kitap verdi. Adı sözlükmüş. Çocukların okuma öğrendikleri alfabe değil. Büyükler için yazılmış bir lügat. İşte bana o kitabı verip 'Bilgi edin dede! İhtiyarlığında lazım olur!' dedi. İşte ben de yavaş yavaş bilgi ediniyorum. Yalnız sen ikide bir sözümü kesme Akimuşka. Yoksa hemencecik

* Şukar'ın sözlükten öğrendiği ve sevdiği kelimelerden biri.

düşüncelerimin akışını yitiririm. O sözlüğü size sonra anlatırım. İşte üreticilerle gideceğim yere varınca berbat bir şey oldu. Üreticiler bir boka yaramadı! Ne onlar işe yaradı, ne de etraftaki ajiyotaj... Size bir şey söyleyeyim mi arkadaşlar; o dilsiz Vaska ile ahbaplık etmemiş olan varsa, ömrü en az on yıl uzamıştır. Herif öylesine bir kereste ki! Bizim Sessiz Demid ile yan yana gelse, 'Sessiz' Gremyaçiy Log'da en konuşkan adam sayılır. O herifin hiç konuşmamasından ötürü bozkırda neler çektim Allah bilir! Kısraklarla konuşacak değildim ya! Vaska gece gündüz susuyordu. Yalnız arada bir kıtır kıtır ziftleniyor; geri kalan zamanda ya hiç konuşmadan uyuyor ya da kebenin altına uzanıp küflü, çürük bir kütük gibi yatırıyor. Yine de ağzını açıp bir tek laf etmiyordu! Yalnız arada bir gözlerini açıp kapıyor, sonra susmaya devam ediyordu. Benim için öyle çetin bir durum yaratmıştı ki, hiç mi hiç çaresini bulamıyordum! Yani sizin anlayacağınız, orada üç gün üç gece, mezarlıkta ölülere konuk olmuş gibi yaşadım. Sonunda artık kendi kendime konuşmaya başlamıştım. 'Hay Allah! Bu iş böyle yürümez, benim gibi insan canlısı bir adam, kısa zamanda burada keçileri kaçırır!' diye düşündüm. Benim Makaruşka Nagulnov bayramlarda, daha doğrusu Bir Mayıs'ta, Yedi Kasım'da dünya ihtilalinden söz edip de uzun uzun konuşmaya, ikide bir anlaşılmaz bir sürü sözler fırlatmaya başlayınca hiç dayanamam. Ne kadar nefret ederim bundan bilemezsiniz! Gelgelelim, o sırada öyle bir şey olsaydı, vallahi Makar'ın o nutuklarını bile bahçede bülbül ya da gece yarısı horoz sesi dinler gibi dinlerdim. Ha... Horoz sesi dedim de hatırladım. Siz horozların ötüşlerinden hoşlanır mısınız? Vallahi bir şey söyleyeyim mi, bence horozların sesi tıpkı kilisedeki korolar gibi, hani 'Ölülere rahmet olsun!' duasını okurlar ya, tıpkı onun gibi. Hatta ondan da daha dokunaklı. Bilmem hangi dua gibi bir şey..."

Ekibin muhasebecisi:

"Sen bize aşktan söz et! Lafı dolandırma... Horozların nasıl öttüğünü falan dinlemek istemiyoruz..." diyerek sabırsızlıkla sözünü kesti.

"Sinirlenmeyin arkadaşlarım, lafı oraya da getireceğim, aşktan falan da söz edeceğim. Zor bir iş değil ki! Ha, ne diyordum? O dilsiz

Vaska'yı anlatıyordum. Hani hiç konuşmadan otursa yine iyi, bir de öylesine oburdu ki, ne yese bir türlü doyamıyordu. Çaresini bulamıyordum. Lapa ya da tuzsuz hamurdan yayla çorbası pişirdik mi, ben kaşığımı tencereye bir daldırıp çıkarıncaya kadar o beş kere daldırıp çıkarıyordu. Kocaman kaşığını bir lokomotif pistonu gibi habire bir ileri bir geri, bir tencereye bir ağzına götürüp duruyordu. Bir de bakıyordum ki tencerenin dibi görünüyor. Aç açına sofradan kalkıyordum. O ise karnı gebe bir inek karnı gibi şişmiş halde sırt üstü uzanıyor, öylesine geğirmeye başlıyordu ki, sesi bozkırın ta öbür ucundan duyuluyordu. İki saat geğiriyordu kerata! Ondan sonra da horlamaya başlıyordu. Hele horlaması öyle berbat ki herifin, yanımızda otlayan kısraklar bile ürkerek kaçıp gidiyordu. Böylece geceye kadar tıpkı kış uykusuna yatmış tarla faresi gibi uyur dururdu. Ya! İşte oradaki yaşantım böylesine acıydı. Evsiz barksız kalmış it gibi aç açına dolaşıyor, can sıkıntısından patlıyor, bir kerecik olsun biriyle konuşamıyordum... İkinci gün Vaska'nın yanına oturdum, ellerimi boru gibi kıvırarak ta kulağına avazım çıktığı kadar: 'Sen neden sağır oldun? Savaşta mı oldu? Yoksa çocukken sarılık geçirdin de ondan mı?' diye bağırdım. O daha da yüksek sesle karşılık verdi: 'Savaşta oldu. On dokuz yılında Kızıllar zırhlı bir trenden on beşlik bir mermiyi ta yanıma düşürdüler. Altımdaki at geberdi, ben de kafamdan yara aldım, bir şeycik duymayacak kadar da sağır oldum!' O zaman: 'Peki neden öyle habire tıkınıp duruyorsun? Yoksa karşında başkasının da olduğunu unutuyor musun? Belleğini hepten mi yitirdin? Bu da mı kafandaki yaradan oldu?' diye bağırdım. Buna ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Ya öyle, bulutlar geliyor, yağmur yağacak! Ne kadar iyi!' dedi. Gelin de siz böyle bir budalaya laf anlatın!"

Dubtzov sabırsızlıkla:

"Sen bize aşkı ne zaman anlatacaksın?" diye sordu.

Şukar can sıkıntısıyla yüzünü buruşturdu:

"Amma da tutturdunuz bu aşk meselesini... Allah belasını versin bu aşkın! Ben o aşk dediğiniz şeyden ömrümce kaçındım. Rahmetli babam olmasaydı, o beni zorlamasaydı dünyada evlenmezdim. Şimdi gel de aşkı anlat bakalım! Amma da konuşulacak şey buldunuz.

Her neyse, aç açına aşk olur muymuş? Bunu öğrenmek istiyorsanız anlatırım. Gideceğim yere varınca, sürüyü iki kısma ayırdık! Gelgelelim benim damatlar, kısrakların suratına bile bakmıyor! Yalnız hiç durmadan otlayıp duruyorlar. Gelinlere hiç mi hiç önem verdikleri yok. Bu ne biçim iş yahu, diye düşündüm. Benim üreticiler rezil ediyorlardı beni. Onlara bol bol yulaf veriyordum, yine de hiçbiri başını kaldırıp da kısraklara bakmıyordu. Bir gün öyle geçti, ikinci günü de öyle oldu. Artık o zavallı kısrakçıkların karşısında utanmaya başladım. Yanlarından geçerken utancımdan başımı öbür tarafa çeviriyordum. Gözlerine bakamıyordum hayvancıkların. O kadar işte... Ömrüm boyunca hiç kızarmamıştım, kızarmayı orada öğrendim. Kısrak sürüsünün yanına varıp da onları göle, su içmeye götüreceğim zaman, al bakalım, birden kız gibi kıpkırmızı oluveriyordum. Hay Allah... O üç gün içinde bizim üreticilerin yüzünden kaç defa yerin dibine geçtim sayısını Allah bilir. Çaresini bulamıyorduk bir türlü bu işin. Üçüncü gün şöyle bir manzara gördüm: Gencecik bir kısrak, benim üreticilerden biriyle oynaşıyor. Bizimki al renkte, alnının ortasında yıldız gibi bir leke, sol arka ayağı da beyaz çorap giymiş gibi bembeyaz bir attı. Ona Çiçek adını takmıştım. İşte kısrakçık etrafında fırıl fırıl dönüyor, kıvrım kıvrım kıvranıyor, dişleriyle hafifçe boynunu ısırıyor, sizin anlayacağınız çeşit çeşit sevgi gösterisinde bulunuyordu. Bizim Çiçek ise başını kısrağın sırtına dayıyor, gözlerini kapıyor, yürek parçalarcasına acıklı acıklı içini çekip duruyordu... Gördünüz mü bizim Çiçek'in yaptığını! Ondan kötü üretici kırk yıl arasam yine bulamazdım. O böyle başını kısrağın sırtına dayayadursun, ben öfkeden tir tir titriyor, 'Bizim kısraklar benim hakkımda şimdi ne düşünüyor acaba?' diye söyleniyordum. Herhalde 'İhtiyar bunak! Bize damat diye hadım mı getirmiş ne?' diyorlardı. Belki de daha kötü şeyler söylüyorlardı hakkımda, kim bilir? Sonunda beyaz kısrakçığın sabrı tükendi, benim Çiçek'e sırtını döndü, bütün kuvvetini topladı, art ayaklarıyla ona yandan öyle bir tekme indirdi ki, hayvanın içinde bir şey cırt etti. Hemen ona doğru koştum. Bir taraftan acı acı gözyaşı döküyorum, öte yandan da sırtına kırbacı vurarak, 'Sen de üreticiysen doğru dürüst davran! Kendini de, şu ihtiyar yaşımda beni de rezil rüsva etmenin

âlemi yok!' diye söyleniyordum. O zavallı yavrucak, benden şöyle on sajen öteye kaçtı durdu. Öyle acı acı kişnemeye başladı ki, yüreğim parçalandı. Bu sefer ona acıdığımdan ağlamaya başladım. Elime kırbaç almadan yanına gittim, yelesini okşadım. O da kafasını omzuma koydu, içini çekmeye koyuldu. Yelesini tuttum, çadıra doğru götürdüm. Bir taraftan da 'Gidelim Çiçek, yavrum! Boşu boşuna buralarda sürünmenin, kendini rezil etmenin âlemi yok!' diye söyleniyordum. Hayvanları koşumladım, köyün yolunu tuttum. Sağır Vaska kişner gibi gülüyor, 'Bir yıl sonra yine buyur gel dede. Seninle bozkırda bir iki gün kalır, beraber lapa yeriz. Senin taylar o zamana kadar gebermezlerse belki kendilerini toplar da adam olurlar!' diyordu. Köye geldim, bütün bunları Davidov'a anlattım. Elleriyle başını tuttu, bana: 'Sen hayvanlara bakmasını bilememişsin!' diye bağırdı. Buna karşılık: 'Ben onlara kötü bakmadım, ama siz onları kötü kullanmışsınız. Bir Makaruşka, bir Andrey Razmiyötnov, bir de sen hazret, hayvanlara dinlenme fırsatı bile vermemişsiniz! Tayların koşumlarını bile çözmemişsiniz! Arpaya gelince, senin Yakov Lukiç'ten diz çöküp dilensen, bir avuç arpa alamazsın! Tayları arabaya kim koşar, sorarım sana? Madem bunlar üretici, ödevleri yalnız verilen yemi ziftlenmek olmalı, hiçbiri çalışmamalı. Başka türlü olunca, işte böyle çaresi olmayan bir durumla karşılaşıyoruz' dedim. Allah'tan kasabadan iki tane üretici geldi de –siz de hatırlıyorsunuz ya– kısrakların durumuna bir çözüm yolu bulundu. İşte doğru dürüst besin olmazsa, aşk böyle olur. Anlıyor musunuz armut kafalılar? Hem burada gülecek bir şey yok. Mademki çok ciddi bir konudan söz açtık, sırıtmayın öyle!"

Şukar kendisini dinleyenleri zafer kazanmış bir adam tavrıyla şöyle bir süzdükten sonra:

"Hoş, siz gübrede oynaşıp duran bokböceği gibi sabahtan akşama kadar toprağın içinde didinip duruyorsunuz, yaşamaktan ne anlarsınız?" dedi. "Ben öyle miyim ya? Hiç olmazsa her hafta bir ya da birkaç kez kasabaya iniyorum. Şimdi söyle bakalım Kupriyanovna; bir defacık olsun radyonun nasıl konuştuğunu duydun mu?"

"Nereden duyayım? Ben kasabaya bundan on yıl önce inmiştim, bir daha da inmedim."

"Görüyor musun ya! Ben ise her gidişimde doya doya radyo dinliyorum. Yalnız size bir şey söyleyeyim mi; bir tuhaf, berbat şey o radyo arkadaşlar..."

Şukar bunu söylerken başını bir sağa bir sola döndürdü, sonra hafifçe güldü:

"Tam Bölge Komitesi binasının karşısında, direğin üstünde siyah bir boru var, öyle bağırıyor, öyle bağırıyor, öyle bağırıyor ki, aman Allah'ım! Duyanın saçları diken diken oluyor, sırtı da en sıcak günde bile ürperiyor. O borunun yanı başında, hayvanların koşumlarını çözer, boruyu memnun memnun dinlerdim. Kolhozları, işçi sınıfını, daha başka şeyleri anlatırdı. Ama bir gün neredeyse kafamı arpa torbasının içine sokacaktım. Moskova'dan biri at gibi kalın sesiyle bağırmasın mı? 'Bir kadeh daha doldur, gel içelim seninle...' diye. Vallahi öyle! İnanmazsınız arkadaşlar, o anda canım öyle bir içki çekti ki. Artık dayanamadım, ne yaptığımı ne ettiğimi bilemiyorum... Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım! Kasabaya beni gönderdiler mi, önce bizim karının haberi olmadan kümesten on kadar yumurta çalarım, sonra yallah pazara. Yumurtaları satınca soluğu hemen oradaki lokantada alırım. Oturur borudan gelen çeşit çeşit seslere uyarak votkamı yudumlarım. O zaman yoldaş Davidov isterse iki gün iki gece görünmesin, yine bekleyebilirim. Evden yumurta çalamazsam (çünkü şimdi bizim karı yola hazırlanırken beni gözetlemeyi âdet edindi), doğru Bölge Komitesi'ne giderim. Sevgili yoldaşım Davidov'a: 'Siyomuşka, bana acı, ne olursun, bana bir dörtlük ver. Sensiz boş boş beklerken canım sıkılıyor!' derim. O da öyle iyi kalpli çocuktur ki, ne istesem hiçbir zaman hayır demez. Parayı alınca hemen soluğu lokantada alır, bir parçacık votka çekerim, sonra ya şöyle güneşte güzelce bir yerde oturup güzel güzel uyurum (bu arada da bir arkadaşa bizim üreticilere göz kulak olmasını rica ederim), ya da şöyle bir kasabayı dolaşır, yapılması gereken zor işleri başarmaya çalışırım."

Akim Beşlebov merakla sordu:

"Senin kasabada ne gibi bir işin olabilir?"

Şukar Dede içini çekti:

"Ev erkeği olur da işi olmaz olur mu? Ya bir şişe gazyağı alırsın, ya iki üç kutu kibrit, ya da daha başka işler işte... Ha... Siz bana o bilginlerin kullandığı sözleri ve sözlüğü sormuştunuz. Size anlatayım: O lügatte önemli laflar siyah harflerle yazılıdır. Onları gözlüksüz de mükemmel okuyabiliyorum. Gelgelelim, her lafın karşısında ne anlama geldiği mini mini yazılarla yazılmıştır. O da açıklaması oluyor yani... Ama ben zaten birçok sözü açıklamayı okuma gereği kalmadan anlıyorum. Bir örnek vereyim: 'Tekelcilik' ne demektir? Çok basit: Meyhane... 'Adaptör' ne demek? 'Boş kafalı alçağın biri' demektir. Başka ne olabilir? Akuarel ise güzel kız anlamına gelir. Ben öyle anlıyorum... 'Bordur' ise tam aksi, şıllığın biri anlamına gelir. 'Antresol' yapmak, işte o sizin 'aşk' dediğiniz şeydir. Hani şu insanı zıvanadan çıkaran aşk var ya, işte o... Sizin anlayacağınız, oradaki laflar işte hep böyle. Gözlüksüz anlıyorum ya, yine de gözlüğe ihtiyacım oldu. Davidov'la beraber kasabaya geldiğimizde gözlük almaya karar verdim. Bu önemli iş için bizim ihtiyar bana para vermişti. Bir hastaneye girdim, meğer orası hastane değil, doğum eviymiş. Odalardan birinde karılar çeşit çeşit ağlıyor, inleyip duruyor, öbür odada da bebekler kedi yavruları gibi miyavlıyordu. Eh... Burada bana gözlük vermezler, yanlış yere sokmuşum kafamı dedim. Başka bir hastaneye gittim, baktım kapının önünde iki kişi dama oynuyor. 'Arkadaşlar burada kendime nasıl gözlük alabilirim?' diye sordum. Heriflerin ikisi de öylesine bir gülmeye başladı ki... Sonunda biri güç bela: 'Sana burada öyle bir gözlük verirler ki, gözlerin dışarı uğrar dede. Burası zührevi hastalıklar hastanesi. Buradan hemen kaç, yoksa zorla içeri alıp tedavi etmeye başlarlar,' dedi. Ödüm patladı, tabana kuvvet kaçtım. O serseriler de peşimden bahçenin kapısından dışarı çıkmışlardı. Biri arkamdan var gücüyle ıslık çalıyor, öteki de: 'Koş! Seni ihtiyar çapkın seni! Daha hızlı koş. Yoksa şimdi seni yakalarlar!' diye bağırıyordu. Eh, o zaman halimi bir görseydiniz! Tam yarış atı gibi koşmaya başladım. Olur a, şeytanın işi mi yok? Herifler belki laf olsun diye koşup beni yakalar. Sonra gel de doktorların karşısında kendini savunmaya çalış bakalım! Eczaneye koşuncaya kadar kalbim neredeyse duracaktı. Ama eczanede de gözlük yokmuş. 'Milerovo'ya git dede. Ya da Rostov'a...

Orada ancak bir göz doktoru sana gözlük verebilir,' dediler. Kendi kendime, oraya ne diye gideyim, boş ver dedim. İşte o günden beri lügati bilmece okur gibi okuyorum. Sizin anlayacağınız, benim gözlük işi de çözümü bulunmayan önemli işlerden biri oldu. Hele o kasabada başıma neler neler geldi. Bir anlatsam sonu gelmez..."

Dubtzov:

"Sen her şeyi sırasıyla anlat dede! Ne diye serçe gibi daldan dala konuyorsun? Laflarının başı kıçı anlaşılmıyor..." dedi.

"Ben işi sırasıyla anlatıyorum. Ama sen sözümü kesme, asıl önemli olan bu. Bir daha sözümü kesersen düşüncelerim büsbütün karışır. O zaman öyle bir konuşmaya başlarım ki, hiçbiriniz anlattıklarımın içinden çıkamaz, birbirinize girersiniz. Haa, ne diyordum? Bir gün kasabada yürüyordum, baktım karşıdan gencecik, güzel, tıpkı keçi yavrusu gibi sevimli bir kız geliyor. Şehirliler gibi giyinmiş, çantası da elinde. Yüksek topuklu ayakkabıları var. Yürürken tıpkı bir keçi yavrusu gibi kaldırımın üstünde tık tık sesler çıkarıyor. Şu ihtiyar yaşımda her yeniliğe öyle bir meraklı oldum ki sormayın! İnanın velespite bile bindim arkadaşlar! Baktım sokaktan o makinenin üstünde bir delikanlı geçiyor. 'Evladım, ne olur senin şu makinene binip bir dolaşayım!' diye rica ettim. Sevinçle razı oldu. O kendi kendine yürüyen makinenin üzerine binip rahatça oturmama yardım etti. Bir taraftan da beni tutuyordu. Ben de var gücümle habire ayaklarımı çevirip duruyordum. Sonunda: 'Tutma arkamdan Allah aşkına! Ben kendi kendime de giderim,' dedim. Oğlan beni bırakır bırakmaz, direksiyon elimin altından öyle bir kaydı ki, ne olduğumu anlayamadan makine beni akasyanın dibine fırlatıverdi. O Allah'ın belası akasyanın altında amma da diken varmış ha... Gereken gerekmeyen her yerime o kadar çok diken battı ki, sayısını Allah bilir. Sonradan tam bir hafta vücudumdaki o dikenleri ayıkladım. Üstelik poturum oradaki köklerden birine takılıp yırtılmıştı!"

Dubtzov, soğuk bir tavırla:

"Sen poturunu bırak da bize kızı anlat," dedi. "Bir düşün dede, senin poturun bizi ne ilgilendirir yani?"

Şukar Dede canı sıkılmış gibi:

"Bak yine sözümü kesiyorsun!" dedi.

Ama yine de konuşmaya devam etti:

"İşte o sevimli cici keçi yavrusu, mini mini bir askercik gibi elini kolunu sallaya sallaya geliyordu. Ben ise o anda, ne yalan söyleyeyim, 'Şununla kol kola girip birkaç adımcık yürüsek ne olur?' diye geçiriyordum aklımdan. Ömrümde bir kez olsun öyle biriyle kol kola gezmedim ki ben. Oysa kasabada gördüm; gençler hep öyle yürüyor. Ya erkek kadının koluna giriyor, ya kadın erkeğin koluna. Öyle bir zevki başka nerede tadabilirdim arkadaşlar? Köyde o şekilde gezebilir miyiz hiç? Adamı tefe koyarlar. İşte o zaman karşıma bir çapraşık iş çıktı. O güzelle kol kola girip nasıl dolaşayım? Bir kurnazlık yapayım dedim. İki büklüm eğildim, avazım çıktığı kadar inlemeye başladım; sesim sokağın bir başından öbür başına duyuluyordu. Kızcağız hemen yanıma koştu: 'Ne oluyor size böyle dede?' diye sordu. 'Hastalandım yavrucuğum, hastaneye kadar bile yürüyemeyeceğim. Sırtıma bıçak saplanmış gibi bir ağrı var,' dedim. Bunun üzerine kız: 'Ben sizi oraya kadar götürürüm, bana yaslanın,' dedi. O zaman bütün cesaretimi topladım. Kızın koluna girdim, işte böyle tıkır tıkır yola koyulduk. Çok hoş bir şeydi böyle yürümek! Tam bölge kooperatifine yaklaşmıştık, yavaş yavaş doğruldum. Kız daha ne olduğunu anlayamadan, yanağını şap diye bir öptüm, yallah mağazanın içine! Oysa orada hiç işim yoktu. Kızın gözleri çakmak çakmak olmuştu, peşimden bağırıyordu: 'Seni zampara dede seni! Seni kandırıkçı seni!' O zaman bir ara durakladım: 'Yavrucuğum, insan çaresiz kalınca daha neler yapar! Düşün bir kez, ben doğduğum günden beri bir kez olsun böyle bir güzelle kol kola gezmedim. Oysa artık bir ayağım çukurda, neredeyse öleceğim artık,' dedim. Hem bunu söylüyorum, hem de bir taraftan, neme gerek, belki de bir milis memuru çağırır diye kooperatife koşuyordum. Ama genç kız yalnız şöyle bir güldü, yoluna devam etti. Topukları hâlâ tıkır tıkır ediyordu. Can havliyle kendimi kooperatife attım. Nefes nefese kalmıştım. Tezgahtaki adam, 'Ne oldu dede? Yangından mı kaçıyorsun?' diye sordu. Neredeyse tıkana tıkana: 'Daha da beter bir şeyden...' dedim. 'Sen şuradan bana bir kutu kibrit ver bakayım.'"

Şukar Dede daha belki uzun süre başından geçenleri anlatmaya devam edecekti, ama bütün gün çalışıp yorulan dinleyiciler yavaş yavaş dağılmaya başlamıştı. İhtiyar boşu boşuna birkaç öyküsünü daha dinlemeleri için yalvarıyordu, ama artık sönmeye yüz tutmuş olan çoban ateşinin etrafında bir tek kişi bile kalmamıştı.

Buna fena halde gücenen, aynı zamanda canı sıkılan Şukar Dede, ağır ağır yemliklerden birine doğru yürüdü, içine yattı. Soğukta büzülerek üzerine eski püskü ceketini aldı.

Gece her tarafa çiy düşmüştü. Şukar soğuktan titreye titreye uyandı. "Kazakların yanına, kulübeye gireyim, yoksa burada soğuktan köpek yavrusu gibi donar kalırım!" diye karar verdi.

Serüvenler zinciri yine bir yumak gibi ağır ağır çözülmeye başladı. Şukar, daha baharda topraklar sürülürken, Kazakların kulübede, kadınların da dışarıda yattığını hatırlayarak, iki ay içinde bazı şeylerin değişmiş olabileceğini uyku arasında aklına bile getirmeden, dört ayak olmuş bir durumda yavaşça kulübeye girdi, çarıklarını ayağından çıkardı, en kenarda bir yer bulup yattı. Hemen sonra da yanındaki insanın vücudundan yayılan sıcaklıkla ısınarak uykuya daldı. Ama bir süre sonra boğulur gibi olduğunu hissederek uyandı. Göğsünün üzerinde bir ağırlık vardı. El yordamıyla bunun birinin çıplak ayağı olduğunu sandı. Fena halde canı sıkıldı: 'Bak edepsize ne biçimsiz yatıyor. Ayağını öyle bir fırlatıyor ki... Sanki uyku uyumuyor da ata biniyor...' diye söylendi.

Ama ağırlığı üstünden atmaya kalkışınca, bunun hiç de biraz önce sandığı gibi erkek ayağı değil, Kupriyanovna'nın çıplak eli olduğunu anlayınca, yanı başında da kadının derin derin nefes aldığını duyunca dehşet içinde kaldı. Kulübede yalnız kadınlar yatıyordu!

Şukar birkaç dakika derin bir şaşkınlık içinde hiç kımıldamadan yattı. Heyecandan bütün vücudunun ter içinde kaldığını hissediyordu. Sonra birden çarıklarını kaptı, suçlu bir kedi gibi yavaşça, sürünürcesine kulübeden çıktı, topallaya topallaya arabaya doğru koştu. Tayları hiçbir zaman bu kadar aceleyle arabaya koştuğu görülmemişti. Hayvanlara hiç acımadan, kırbaç savura savura dörtnala kaldırdı. Giderken de ikide bir arkasına dönerek, artık ağar-

maya yüz tutmuş göğün altında uğursuz bir karaltı gibi görünen kulübeye bakıp duruyordu.

'İyi ki vaktinde uyandım!' diye söyleniyordu. 'Ya biraz gecikseydim de kadınlar Kupriyanovna'nın yanında yattığımı, onun da bana o koca eliyle sarıldığını görselerdi, ne yapardım ben? Aman, sen beni bunlardan koru Allah'ım! Vallahi beni o halde görselerdi, ömrümün sonuna kadar alaylarından kurtulamazdım. Öldükten sonra bile arkamdan güler dururlardı...'

Ortalık yavaş yavaş ağarıyordu. Artık kulübe görünmez olmuştu. Ama tepeyi aşar aşmaz bir başka felaketle daha karşılaştı: Bir ara ayaklarına bakınca, sağ ayağında hemen hemen yepyeni, şık, üstünde deri bir kurdelesi olan, yan taraflarına süslü dikişler vurulmuş bir kadın çarığı gördü. Ayağına uyacak kadar büyük olduğuna göre, ancak Kupriyanovna'nın olabilirdi...

Şukar Dede korkudan bütün vücudunun buz gibi olduğunu hissederek Tanrı'ya yalvarmaya başladı: 'Ulu Tanrım, bana neden böyle cezaları uygun görüyor, hep böyle cezalandırıyorsun? Demek karanlıkta çarıkları karıştırmışım! Bu halde bizim kocakarıya nasıl görünürüm? Bir ayağımda kendi çarığım, ötekinde bir kadın çarığı! Al sana içinden çıkılmaz bir iş daha!'

Ama bu işin de çaresi bulundu: Şukar sert bir hareketle tayları gerisin geri köye doğru çevirdi. Haklı olarak kasabaya ne yalınayak, ne de her ayağında bir başka çarıkla gidemeyeceğine karar vermişti. 'Boş vereyim ben o kadastro memurunu! Varsın işlerini onsuz hallediversinler. Her yerde Sovyet idaresi var. Her yerde kolhozlar kurulmuş. Bir kolhoz başka bir kolhozun toprağından bir parçacık çalarsa kıyamet mi kopar?' diye öfkeyle söylene söylene Gremyaçiy Log'un yolunu tuttu.

Şukar Dede köye iki kilometre kala yolun bir tarafının dimdik yarla çevrelendiği yerde, hemen hemen aynı derecede önemli bir karar daha verdi: Ayaklarından çarıkları çıkardı, etrafına hırsızlama şöyle bir baktıktan sonra onları yardan aşağı fırlatarak arkalarından, 'Sizin yüzünüzden kendimi mahvedecek değilim ya!' diye fısıldadı.

Kendisini güç durumlara düşürecek delillerden böyle rahatça, büsbütün kurtulduktan sonra neşelenen Şukar, Kupriyanovna'nın sabah çarığının esrarengiz şekilde kaybolduğunu görünce ne kadar şaşıracağını düşündükçe bıyık altından gülümsemeye bile başlamıştı.

Ama neşelenmekte biraz fazla acele etmişti: Evde onu en korkunç, en kahredici iki son darbe bekliyordu.

Daha evinin avlusuna varmadan, kapının önünde toplanmış, bilinmeyen bir sebepten ötürü heyecanlı heyecanlı konuşan kadınları gördü. Endişe içinde: 'Yoksa benim kocakarı öbür dünyayı mı boyladı?' diye düşündü.

Ama hiç konuşmadan, nedense gülümseyip duran kadınları ite kaka, aralarından geçerek mutfağa girip de aceleyle etrafına bakınınca dizlerinin dermanı kesildi; durmadan haç çıkartarak, güç bela: "Bu da ne?" diye fısıldadı.

İhtiyar karısı kucağında bezlere sarılmış bir çocuk tutuyor; hem de avaz avaz bağırıyor, ağlıyordu.

Şukar derin bir şaşkınlık içinde daha yüksek sesle:

"Bu da ne biçim şey be?" diye bağırdı.

İhtiyar kadın ağlamaktan şişmiş gözlerinde öfkeli bir parıltıyla aynı tonda karşılık verdi:

"Ne olacak, veledini bizim kapıya atmışlar! Seni rezil okuma delisi seni! Git masanın üstündeki kâğıdı oku!"

Şukar'ın gözleri gittikçe daha çok kararıyordu; ama bir kesekâğıdının üzerine karalanmış kargacık burgacık yazıyı güç bela seçebildi:

"Bu yavrucağızın babası siz olduğunuza göre, onu kapınıza bırakıyorum dedeciğim. Bundan böyle onu siz besler, siz büyütürsünüz."

Şukar Dede akşama doğru karısını bebeğin dünyaya gelişiyle yakından uzaktan hiçbir ilişiği olmadığına –heyecandan, bağırmaktan sesi büsbütün kısılarak da olsa– hemen hemen inandırmıştı. Ama işte tam o sırada mutfağın kapısında sekiz yaşlarında bir çocuk belirdi. Bu Lyubişkin'in oğluydu. Burnunu çeke çeke:

"Dedeciğim, bu sabah koyunları otlatıyordum; çarıklarınızı yardan aşağıya düşürdüğünüzü gördüm. Onları buldum, alıp getirdim size..." dedi.

Ve o uğursuz çarıkları Şukar Dede'ye uzattı.

Ondan sonra olup bitenler, bir vakitler Şukar'ın candan arkadaşı olan marangoz Lokateyev'in dediği gibi, "bir sır perdesi ile örtüldü". Bilinen tek şey, Şukar Dede'nin bir hafta kadar yüzü sargılı, gözü de şiş olarak dolaştığıydı. Gülümsemekten kendini alamayarak ona yanağının neden sarılı olduğunu soran olursa, Şukar başını öbür tarafa çeviriyor, ağzında kalan son dişin ağrıdığını söylüyor; "Hem de öyle bir ağrıyor ki, konuşamıyorum," diyordu...

YİRMİNCİ BÖLÜM

ANDREY Razmiyötnov sabahın erken saatinde otların biçilmesi, samanların demetlenmesi, hasat için hazırlık yapılması gibi işlerle ilgili raporu imzalamak, sonra da bir atlıyla Komite'ye göndermek için Köy Meclisi'ne gitmişti. Ekiplerin durumunu bildiren yazılara henüz göz gezdirmişti ki, biri kapıyı şiddetle vurdu. Razmiyötnov başını kâğıtların üzerinden kaldırmadan:

"Gir!" diye bağırdı.

Odaya iki yabancı girdi. Girer girmez de sanki odayı doldurup vermişlerdi. Birinin sırtında yepyeni bir muşamba yağmurluk vardı. Kısa boylu, tıknaz bir adamdı. Göze batar tarafı yoktu; yuvarlak yüzlüydü, sinekkaydı tıraş olmuştu. Gülümseyerek masaya yaklaştı, Razmiyötnov'a taş gibi sert bir el uzattı:

"Adım Boyko Polikarp Petroviç!" dedi. "Madenciler şehri İşçi Bürosu İaşe Şubesi müdürüyüm. Arkadaş da yardımcımdır, soyadı Hiznyak."

Bunu söylerken başparmağıyla kapının yanında kayıtsız bir tavırla duran arkadaşını işaret ediyordu.

Görünüşe göre öteki gerçekten bir iaşe memuruna ya da bir sığır alıcısına benziyordu: Sırtında branda bezinden yapılmış başlıklı bir yağmurluk vardı. Geniş konçlu yumuşak deri çizmeler giymişti. Başına yukarıdan bastırılmış sanısını veren kurşuni bir kasket takmış, eline de çift püsküllü şık bir kırbaç almıştı. Bütün bunlar mesleğinin ne olduğunu açıkça belli ediyordu. Ama Hiznyak'ın yüzü hiç de görünüşüne uymuyordu. Keskin, zeki bakışlı gözler, ince dudaklarının iki tarafında alaylı bir anlam taşıyan çizgiler... Adamın sol kaşını ikide bir kaldırması, sanki etrafa kulak kabartıyormuş gibi bir hal alması, sonra her davranışında aydın bir kişi olduğunu gösteren belirtilerin bulunması... Bütün bunlar, görmesini bilen dikkatli

bir insana onun hayvan alım satımıyla ya da köy işleriyle yakından uzaktan hiçbir ilgisi olmadığını gösteriyordu.

Razmiyötnov bütün bunları daha adama bakar bakmaz fark etmişti, ama Hiznyak'ın yüzüne sadece şöyle bir bakmış, sonra da gözlerini adamın aşırı derecede geniş omuzlarına indirmiş ve elinde olmayarak gülümsemişti. 'Amma da iaşe müdürleri türedi. Hepsi seçme, haydut gibi adamlar. Bunlara hayvan alım satımı değil, geceleri köprü altlarında pusu kurup da bizim Sovyet ticaret memurlarının yolunu keserek soygunculuk yapmak yakışır,' diye düşündü. Güçlükle ciddi durmaya çalışarak:

"Bizden bir isteğiniz mi var?" diye sordu.

"Kolhozculardan, kendilerine ait hayvanları satın alıyoruz. Büyük baş hayvanları da domuzları da alabiliriz. Yalnız şimdilik kümes hayvanlarıyla ilgilenmiyoruz. Belki kışın onları da alırız. Fiyatlarımız kooperatifteki fiyatların aynısıdır. Besili hayvanlar için biraz daha fazla veriyoruz. Anlarsınız ya başkan yoldaş! Bizim madencilerin işi ağırdır. Madenlerde çalışan işçi arkadaşlarımızı gerektiği şekilde beslemek zorundayız! Daha az yiyecek veremeyiz."

Razmiyötnov avcuyla hafif hafif masaya vurarak:

"Kimlik belgeleriniz?" dedi.

Her iki iaşe memuru da masanın üzerine hangi görevi almış olduklarını belirten evrakı koydular. Her şey tamamdı; mühürler, imzalar, damgalar yerli yerindeydi, ama Razmiyötnov yine de belgeleri uzun uzun, titiz bir tavırla gözden geçirdi. Bu arada Boyko'nun yanındaki arkadaşına dönerek göz kırptığını, ikisinin de gülümsediğini, hemen sonra da ciddileştiklerini fark etmedi.

Sonra Boyko açıktan açığa gülümseyerek, Razmiyötnov'un davetini beklemeden, serbest bir tavırla pencerenin yanındaki iskemleye oturdu:

"Bizim belgelerin sahte olduğunu mu sanıyorsunuz?" diye sordu.

"Hayır, sahte olduklarını sanmıyorum. Yalnız neden ille bizim kolhozu seçtiğinizi düşünüyorum."

Razmiyötnov bunu sorarken şakacı bir tavır takınmamıştı; ciddi konuşuyordu.

"İlle neden mi size geldik? Biz yalnız sizin kolhoza gelmeyi düşünmedik ki. Daha önce size komşu altı kolhoza uğradık! Oralardan elli baş hayvan aldık. Bu arada üç çift de artık iş görmeyen yaşlı öküz, birkaç buzağı, artık süt vermeyen inekler, keçiler, otuz kadar da domuz aldık."

Kapının yanında duran geniş omuzlu iaşe memuru, şefinin sözünü düzelterek:

"Otuz yedi!" dedi.

"Ha... Doğru, otuz yedi domuz aldık. Hem de çok elverişli fiyattan. Sizden sonra da başka köylere gideceğiz."

Razmiyötnov merakla:

"Hesabı hemen mi göreceksiniz?" diye sordu.

"Hemen ya. Gerçi yanımıza pek büyük para almıyoruz. Biliyorsunuz yoldaş Razmiyötnov, zaman kötü! Başımızı belaya sokmayalım. Onun için her ihtimale karşı yanımıza çek aldık."

Razmiyötnov, arkasını iskemlenin arkalığına dayayarak güldü:

"Yok canım! Gerçekten elinizden parayı alırlar diye mi korkuyorsunuz? Siz karşınıza çıkanı bir güzel soyabilir, üstelik sırtındaki elbiseleri bile sıyırırsınız!"

Boyko hafifçe gülümsedi, pembe yanaklarında, kadın yanağındakilere benzer gamzeler vardı. Hiznyak kayıtsız bir tavırla dalgın dalgın pencereden bakıyordu. Başını büsbütün dışarıya çevirdiği anda, Razmiyötnov sol yanağındaki, kulağının ucundan çenesine doğru uzanan derin yara izini gördü:

"Bu yara bir savaş anısı mı?" diye sordu.

Hiznyak çevik bir hareketle döndü, yine hafifçe gülümsedi:

"Yok canım, ne savaşı? Sonradan oldu!"

"Ben de öyle düşündüm ya. Pek kılıç darbesine benzemiyor. Karın mı tırmıkladı yoksa?"

"Hayır. Karım uslu kadındır. Bu iz içki yüzünden oldu. Arkadaşın biri bıçak çekmişti!"

Razmiyötnov gizli bir amaç taşımadan sorularına devam ederek, saf saf:

"Gösterişli adamsın! Bu yüzden karın tırmık attı sandım. Madem nedeni o değil, herhalde bir başkası yine karı yüzünden yap-

mıştır bu işi sana. Bir sevgili yüzünden olmuştur. Öyle değil mi?" diye sordu. Bir taraftan da gülerek parmaklarıyla bıyıklarını düzeltiyordu.

Hiznyak alaylı alaylı gülümsedi:

"Sen de her şeyi hemen anlıyorsun başkan!"

"Ne yapalım, üzerime aldığım görevler beni böyle her şeyi önceden düşünmeye zorluyor. O yüzündeki yara izi bıçaktan değil, kılıçtan kalma. Bu iş bana yabancı değil! Hem ben ne kadar papazsam, sen de o kadar iaşe memurusun! Ben öyle görüyorum. Suratın da basit adamın yüzüne benzemiyor. Ellerin de öyle!.. Bu eller ömürleri boyunca öküz boynuzuna değmemiştir. Soylu bir adamın eli gibi. Gerçi azıcık iri ama, derileri bembeyaz. Hiç olmazsa güneşe tutup yaksaydın ya, ellerin belki biraz kararırdı. Sonra da gübrenin içine daldırmalıydın, ancak o zaman senin iaşe memuru olduğuna inanırdım. Elinde kırbaçla dolaşmana gelince; o da bir şey değil, çünkü kırbaçla beni hiç aldatamazsın!"

Hiznyak artık hiç gülümsemeden:

"Gerçekten gözünden bir şey kaçmıyor başkan!" diye tekrar etti. "Yalnız seninkisi tek taraflı bir açıkgözlülük. O yüzümdeki yara gerçekten kılıç yarasıdır, ama sana bunu hemen açıklamak istemiyordum. Bir zamanlar Beyazlara hizmet ediyordum. Bu iz, o zaman oldu. Böyle şeyleri kim hatırlamak ister Allah aşkına? Ellerime gelince; çoban değilim ya, hayvan alıcısıyım. Benim işim para saymak; buzağıların kuyruklarını kıvırmak değil. Demek halim hoşuna gitmedi; öyle mi yoldaş Razmiyötnov? Belki de haklısın, iaşe memurluğuna yeni başladım. Ondan önce ziraat mühendisiydim. İçki içtiğim için işimden çıkardılar. Bu yüzden mesleği değiştirmek gerekti. Şimdi durumu anlıyor musun sayın başkan? Beni açık açık konuşmaya zorladın. Ben de işte günah çıkarır gibi sana her şeyi söyledim."

"Senin günah çıkarmanı ne yapayım ben! Vız gelir bana onlar! Senin günahını GPU'dakiler çıkartsın da sana biraz kutsal ekmek yedirsinler, o zaman anlarsın dünyayı. Bana gelince, senin durumun beni hiç ilgilendirmez!"

Razmiyötnov bunu söyledikten sonra sert tavrını hiç değiştirmeden:

"Marya buraya gel!" diye seslendi.

Yandaki odadan çekingen tavırlı bir genç kız geldi. Köy Meclisi'nde nöbetçi memurdu. Razmiyötnov ona:

"Hemen Nagulnov'a koş, söyle çabuk buraya gelsin!.. Bir ayağı orada, bir ayağı burada olsun! 'Acele bir iş var' dersin..." diye emretti ve dikkatle önce Hiznyak'ı, sonra da Boyko'yu süzdü.

Hiznyak şaşkın bir tavırla Razmiyötnov'a baktı. Çok alınmış gibi o geniş omuzlarını kaldırıp bankın üzerine oturdu, sonra öbür tarafa döndü. Boyko ise kahkahalar atmaktan kendini güç alıkoyarak titriyordu. Sonunda tiz bir sesle:

"İş başında titizlik buna derler işte! Bak bunu çok beğendim. Şimdi yakalandın mı Hiznyak? Hem de nasıl yakalandın, kıskıvrak!" dedi.

Ellerini şişman dizlerine vuruyor, iki büklüm oluyor, öylesine candan, öylesine dost bir tavırla gülüyordu ki, Razmiyötnov ona gizleyemediği bir şaşkınlıkla baktı:

"Sen ne gülüyorsun şişko? Kasabaya gidince gözyaşı dökmeyesiniz. İster gücenin ister gücenmeyin, kimliğinizi ortaya çıkarmak için ikinizi de Bölge'ye göndereceğim. Çünkü gözüme azıcık şüpheli göründünüz, iaşe memuru arkadaşlarımız!"

Boyko gülmekten yaşaran gözlerini sildi. Dolgun dudakları hâlâ gülümsüyordu:

"Peki kimlik belgelerimize ne diyeceksin? Onları gözden geçirdin ya! Sahte olmadıklarını kabul ettin ya?"

Razmiyötnov can sıkıntısıyla:

"Resmî belge sadece belgedir, ama adamın görünüşü başka şeydir. Tıpkı tabela gibidir!" dedi, sonra hiç acele etmeden sigara sarmaya başladı.

Kısa süre sonra içeriye Makar Nagulnov girdi: selam vermeden başıyla iaşe memurlarını işaret ederek Razmiyötnov'a:

"Bunlar da kim?" diye sordu.

"Kim olduklarını kendilerine sor."

Nagulnov iaşe memurlarıyla konuştu, kimliklerini inceledi; sonra Razmiyötnov'a döndü:

"İyi ya işte, ne olmuş ki? Beni ne diye çağırdın? Adamlar sığır almaya gelmişler, varsın alsınlar."

Razmiyötnov birden öfkelendi. Ama yine de kendisini tutmaya çalışarak, oldukça sakin bir tavırla:

"Hayır. Ben bunların gerçekte kim olduklarını anlamadan buradan bir zırnık alamazlar!" dedi. "Bu herifler hoşuma gitmedi, anladın mı şimdi meseleyi! Hemen kasabaya göndereceğim. Orada kimliklerini kontrol etsinler, ondan sonra varsın istedikleri kadar sığır alsınlar."

Bunun üzerine Boyko söze karıştı:

"Arkadaş Razmiyötnov, senin o kıza söyle, buradan çekip gitsin, konuşulacak bir iş var."

"Aramızda ne gibi gizli şey olabilir ki?"

Boyko yine alçak sesle, ama bu sefer emreder gibi:

"Sana ne dedikse onu yap!" dedi.

O zaman Razmiyötnov adamın sözüne uydu. İçeride yalnız kaldıklarında Boyko ceketinin iç cebinden küçük, kırmızı bir kimlik kartı çıkardı, onu Razmiyötnov'a uzatarak gülümsedi:

"Oku bakalım açıkgöz kerata! Madem maskemiz düştü, artık elimizdeki kozları da açıklayalım. Mesele şu arkadaşlar: İkimiz de bölge GPU teşkilatındanız, orada çalışıyoruz. Buraya da bir adamı aramaya geldik. Bu, tehlikeli politik işlere girişen, hükümete düşman, tertipler hazırlayan, koyu ihtilal düşmanı bir adamdır. Dikkati üzerimize çekmemek için iaşe memuru kıyafetine bürünmeyi uygun bulduk. Böyle çalışmak daha rahat oluyor sizin anlayacağınız. Köylerde dolaşıyoruz, halkla konuşuyoruz, böylece er geç o ihtilal düşmanı herifin izine rastlayacağımızı umuyoruz."

Razmiyötnov:

"Ne diye kim olduğunuzu bana hemen söylemediniz yoldaş Gluhov? O zaman aramızda hiçbir anlaşmazlık çıkmayacaktı ki!" dedi.

"Ne yapalım? Gizli çalışmak için böyle davranmak zorundayız yoldaş Razmiyötnov. Bu işi sana, Davidov'a, bir de Nagulnov'a açsaydık, bir hafta sonra bütün Gremyaçiy Log kim olduğumuzu öğ-

renirdi. Allah aşkına size hemen işi açıklamadık diye gücenmeyin. Size güvenmediğimizden değil, ama ne yapalım ki, bizim için çok önemi olan bir planı suya düşürmeye hakkımız yok!"

Asıl adı Gluhov olan Boyko, bunları nezaket gösterdiğini belli eden bir tavırla anlattıktan sonra, Nagulnov'un gözden geçirdiği kırmızı kimlik kartını cebine soktu.

Nagulnov:

"Kimi aradığınızı sorabilir miyiz?" diye sordu.

Boyko Gluhov hiç konuşmadan kalınca cüzdanını karıştırarak bir şeyler aradı. Sonra tombul avucunun üzerine dikkatle vesikalık bir fotoğraf koydu.

Razmiyötnov ile Nagulnov masanın üzerine eğildiler, dört köşe mini mini fotoğrafta, onlara candan bir ifadeyle gülümseyen yaşlıca bir adam bakıyordu. Geniş omuzları, öküz boynu gibi kalın boynu vardı. Ama dudaklarındaki o yalancı gülümsemeyle yüzüne kurt gibi yırtıcı bir anlam veren dar alnı, derine gömülmüş acı acı bakan gözleri, aynı zamanda köşeli kalın çenesi arasında öylesine bir çelişki vardı ki, Nagulnov sadece alaylı alaylı güldü. Razmiyötnov ise başını sallayarak:

"Evet. Hiç de hoş adama benzemiyor!" dedi.

Boyko Gluhov, vesikalık fotoğrafı kenarları tarazlanmış beyaz bir kâğıda dikkatle sarıp tekrar cüzdanının içine sakladı; düşünceli düşünceli:

"Biz bu 'Amca'yı arıyoruz işte," dedi. "Soyadı Polovtzev, adı da Aleksandr Anisimoviç. Eskiden Beyaz Orduda Kazak yüzbaşısıymış. Ceza bölüğündeymiş, Podtelkov ile Krivoşlikov'u idam eden mangada bulunuyormuş. Son zamanlarda başka bir adla öğretmenlik yapmış, sonra kendi kasabasında oturmuş. Şimdi kanuna aykırı faaliyette bulunuyormuş. Sovyet idaresine karşı ayaklanma hazırlayanlardan biriymiş. Ajanlarımızın verdiği bilgiye göre, buralarda, sizin bölgede bir yerde saklanıyormuş. İşte bizim bu herif hakkında bildiğimiz bu kadar! Burada yaptığımız konuşmayı Davidov'a da söyleyebilirsiniz, ama başka hiç kimseye açıklamayın! Size güveniyorum yoldaşlar. Haydi şimdilik allahaısmarladık. Bizimle konuşmanız gerekmedikçe bizi aramayın. Böyle olması daha iyi; bunu

siz de kabul edersiniz. Eğer bizim için önemli bir haberiniz olursa, beni Köy Meclisi'ne gündüz, ama yalnız gündüz çağırtırsınız! Köylüler benden şüphelenmesin diye. Son olarak da şunu söyleyeyim: En iyisi çok dikkatli olun, geceleri sokağa çıkmayın. Polovtzev'in bir saldırıya yelteneceğini sanmıyorum, kendisini ele vermek istemez. Ama yine de dikkatli davranmaktan zarar gelmez... Dediğim gibi, en iyisi geceleri çıkmamaktır, çıkarsanız da yanınızda daima silah bulunsun! Gerçi görüyorum ki zaten silahlarınızı üzerinizde taşıyorsunuz. Belki yanılıyorum ama, bana öyle geldi ki, sen yoldaş Razmiyötnov, Hiznyak ile konuşurken cebinde iki defa tabancanın toplusunu çevirdin, öyle değil mi?"

Razmiyötnov gözlerini kısarak başını öbür tarafa çevirdi. İmdadına Nagulnov yetişti:

"Üzerime ateş ettiklerinden beri biz de kendimizi savunmaya hazırlanıyoruz," dedi.

Boyko Gluhov alaycı bir tavırla gülümseyerek:

"Öyle. Görüyorum ki yalnızca savunmaya değil, saldırmaya da hazırlanmışsınız. Laf arasında söyleyeyim, senin öldürmüş olduğun 'Yırtık' denilen Timofey Damaskov, bir zamanlar bu Polovtzev'in örgütündeymiş. O örgütün bazı üyeleri sizin köydeymiş," dedi.

Bunu laf arasında söylemişti ama, belliydi ki "iaşe memuru" olup biten her şeyi biliyordu. Devam etti:

"Sonradan nedense o örgütten çıkmış. Sana da Polovtzev'in emri üzerine ateş etmemiş. Ateş etmesinin nedeni tamamen kendisini ilgilendiren bir durummuş..."

Nagulnov "Evet" der gibi başını salladı. Boyko Gluhov ise ders verir gibi ölçülü, sakin bir tavırla konuşmaya devam etti:

"Timofey Damaskov'un bilinmeyen bir nedenle Polovtzev'in grubundan ayrılarak tek başına çalışan adi bir haydut haline geldiğini gösteren şeylerden biri de şudur: Ta bağımsızlık savaşından beri Damaskov'ların ambarında saklı olan, sonra da Davidov tarafından ortaya çıkarılan mitralyözü kendisi gibi düşünen Polovtzev'e vermemeyi daha uygun bulmuş. Ama asıl önemli olan bu değil; bizim görevimizin ne olduğunu kısaca şöyle bir belirtmek istiyorum: Biz Polovtzev'i yakalamak zorundayız! Yalnız onu! Üstelik

mutlaka sağ olarak yakalamak zorundayız! Şimdilik sağ salim elimize geçsin, yeter! Grubundaki üyeleri sonradan zararsız hale getiririz. Şunu da söyleyeyim ki, Polovtzev koca bir zincirin tek halkasıdır. Tabii öyle önemsiz bir halkası değil. Bu yüzden onu arayıp tutuklama işini bölgedeki arkadaşlara değil, bize verdiler. Bu işte gücenecek bir taraf olmasın diye şunu söyleyeyim yoldaşlar: Sizin bölgede bulunduğumuzu yalnız bu bölgenin GPU örgütü başkanı biliyor. Nesterenko bile bilmiyor. Zaten o bölge parti sekreteridir. Ne diye böyle önemsiz birtakım iaşe memurlarıyla ilgilensin? Onun işi kendi bölgesindeki parti işlerini yönetmek. Biz de kendi işimize bakarız. Şunu da belirteyim; şimdiye kadar buraya gelmeden uğradığımız kolhozlarda oynadığımız role hemen inandılar. Yalnız sen Razmiyötnov, Hiznyak'tan şüphelendin. Tabii arkadaşı olduğum için benden de... Bizim gerçek birer iaşe memuru olmadığımızı anladın. Doğrusu, bu senin ne kadar keskin görüşlü olduğunu gösteriyor. Gerçi nasıl olsa size kim olduğumuzu açıklamak sorunda kalacaktık. Çünkü yıllardır yaptığımız bu işlerde kazandığımız yeteneklerle ve sezgilerimizle o Polovtzev denilen adamın buralarda, sizin köyde saklandığını hissediyoruz.

"Önce Alman Savaşı ile Bağımsızlık Savaşı sırasında cephede onunla beraber savaşmış olanları bulmaya çalışacağız. Bay Polovtzev'in hangi birliklerde hizmet ettiğini öğrendik, herhalde o zamanki savaş arkadaşlarından birinin evine yamanmıştır. İşte bütün anlatacağım bu. Gitmeden önce, sizinle yine görüşeceğiz, haydi şimdilik allahaısmarladık."

Boyko Gluhov gitmek üzereyken eşikte durup Nagulnov'a baktı:

"Karının nerede olduğunu, ne yaptığını bilmek ister misin?" diye sordu.

Makar'ın yanaklarında mora çalan lekeler belirdi, gözleri de daha koyu bir renk aldı. Hafifçe öksürerek alçak sesle:

"Nerede olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.

"Biliyorum ya..."

"Nerede peki?"

"Madenciler şehrinde..."

"Ne yapıyor? Orada hiç kimsesi yok ki. Ne akrabası, ne de ahbabı var!"

"Karın orada çalışıyor!"

Makar neşesiz bir tavırla gülümsedi:

"Ne iş yapıyor?"

"Madende kamyonları boşaltma işinde çalışıyor. Bizim örgütteki arkadaşlar iş bulmasına yardım etti. Ama tabii o kendisine kimin yardım ettiğini bilmiyor. Hem bir şey söyleyeyim mi, çok da iyi çalışıyor! Hatta bence çok başarılı. Aynı zamanda artık ağırbaşlı davranıyor. Yeni ahbap edinmiyor, eski ahbaplarından hiç kimseyle de görüşmedi..."

Nagulnov:

"Onu orada kim ziyaret edebilir?" diye sordu.

Görünüşte tam anlamıyla sakindi, yalnız sol gözünün üst tarafı hafifçe seğiriyordu.

"Kim ziyaret eder olur mu? Timofey'in arkadaşları bile gidip görebilir onu. Yoksa böyle bir düşünceyi hiç aklına getirmiyor musun? Yalnız bence kadın bütün hayatını yeni baştan gözden geçirmiş galiba. Geçirince de aklı başına gelmiş. Bu nedenle, onunla ilgilensen iyi olur yoldaş Nagulnov!.."

Nagulnov daha yavaş bir sesle:

"Neden ilgilenecekmişim onunla?" diye sordu. Ayağa kalktı, hafifçe öne doğru eğilerek uzun ellerini masanın iki tarafına dayadı. Yüzü sapsarı olmuştu, derisinin altında sert adaleleri kımıldayıp duruyordu. Sözlerini seçerek, her zamankinden daha yavaş, dura dura konuşmaya başladı:

"Sen buraya niçin geldin, laf meraklısı arkadaş? İş yapmaya değil mi? O halde git, işinle ilgilen. Beni teselli etmeye kalkışma, senin teselline ihtiyacım yok! Endişelerin de bize vız gelir: Gece mi sokağa çıkarız, gündüz mü, o bizim bileceğimiz iş. Ömrümüzü nasılsa tamamlarız. Sizin budalaca öğütlerinize ihtiyacımız yok. Yabancı dadı da istemiyoruz. Anladın mı? Haydi, çek arabanı buradan! Fazla konuşmaya başladın! Neredeyse içinde konuşacak laf kalmayacak. Bir de Çekist diyorlar sizlere ha? Sana bakıyorum da, gerçekten GPU örgütünün sorumlu kişilerinden biri misin, yoksa gerçekten

sığır alıcısı mısın, laf ebesi misin bilemiyorum. Biz senin gibilere sadece geveze deriz..."

Fazla konuşkan olmayan Hiznyak içinde bir utanç duydu. Şefine biraz mat olduğunu düşünerek memnunlukla bakıyordu. Nagulnov ise masanın öbür tarafından dolaştı, belindeki kemeri düzelterek kapıya doğru yürüdü. Her zamanki gibi giyimi tertemizdi, dimdik yürüyordu, halinde askerce bir gösteriş vardı.

Nagulnov çıktıktan sonra odanın havasında bir gerginlik ve sessizlik oldu. Boyko Gluhov küçük parmağıyla burnunun üzerini kaşıyarak:

"Belki karısından söz etmemem daha doğru olurdu. Öyle anlaşılıyor ki, gidişinden sonra duyduğu acı devam ediyor..." dedi.

Razmiyötnov da aynı kanıdaydı:

"Evet, bu konuyu hiç açmasaydınız daha iyi olurdu. Bizim Makar kirpi gibidir, dokundun mu hemen dikenlerini çıkarır. Aynı zamanda o temiz yüreğine kirli ayakkabılarıyla girmeye kalkışan olursa bundan pek hoşlanmaz!.."

Hiznyak elini kapının tokmağına atarak:

"Ziyanı yok! Toparlar kendini," diye ortalığı yatıştırmak istedi.

Razmiyötnov huzursuz havayı dağıtmak için:

"Sen bana şunu söyle yoldaş Gluhov," dedi. "Sığır alım satımı ne olacak? Gerçekten sığır alacak mısınız, yoksa ev ev dolaşıp yalnız fiyat mı öğreneceksiniz?"

Boyko Gluhov bu saf soruyu duyunca neşelendi, gergin yanaklarında yine gamzeler belirdi:

"Sen gerçekten de iyi çiftçiymişsin; belli." dedi. "Sığırı gerçekten satın alıyoruz, parasını da peşin ödüyoruz. Sen bizim alacağımız sığırlar için merak etme. Hayvanları Madenciler şehrine sürüyle göndeririz. Madenciler de gönderdiklerimizi iştahla yer. Ama bize teşekkür bile etmeyecekler. Çünkü yeter derecede beslenebilmeleri için sığırları onlara hangi yüksek örgütün gönderdiğini bilmeyecekler... Görüyorsun bizim işleri kardeşim!"

Razmiyötnov konukları geçirdikten sonra uzun süre masasının başında kaldı. Dirseklerini önüne dayamış, yumruk yaptığı ellerini de çenesinin altına koymuştu. Aklına takılan bir düşünce ona hiç

rahat vermiyordu: 'O alçak subay bozuntusuyla işbirliği yapan kim acaba?' Aklından Gremyaçiy Log'daki bütün Kazakları teker teker geçirdi, hiçbiri de içinde en küçük bir kuşku uyandırmıyordu.

Masanın başından kalktı, uyuşmuş bacaklarına biraz hareket gelsin diye kapıdan pencereye, pencereden kapıya doğru birkaç kere gitti geldi. Sonra sanki görünmeyen bir engele rastlamış gibi ansızın odanın ortasında durdu. Endişeyle: 'O şişko, Makar'ın ruhunu altüst etti. Ne diye Luşka'dan söz açtı sanki? Ya Makar duygularına kapılır da, özlemini dindirmek için Madenciler şehrine giderse o zaman ne olacak? Son zamanlarda her zamanki gibi ciddi ciddi dolaşıyor; içinde olup bitenleri belli etmiyor ama, öyle sanıyorum ki geceleri kimseye sezdirmeden tek başına kafayı çekip duruyor...'

Razmiyötnov birkaç gün endişeyle 'Makar acaba ne yapacak?' diye bekledi. Cumartesi akşamı da Nagulnov, Davidov'un yanında Bölge Komitesi'nden izin alarak Martmovskaya kasabasına, Don bölgesinde kurulan ilk yüksek fırının nasıl çalıştığını görmeye gideceğini söylediği vakit, Razmiyötnov şaşkın şaşkın, 'Tuzağa düştü Makar... Herhalde Luşka'nın yanına gidecek. Erkeklik gururu kalmadı mı hiç?' diye düşündü.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

BAHARIN ilk günlerinde, çitin kuzeye bakan tarafında bile son karların erimeye, tertemiz bir suya dönüşmeye yüz tuttuğu sıralarda, bir çift masmavi güvercin Razmiyötnov'un avlusunu gözlerine kestirdi. Önce uzun uzun evin üstünde döndüler; her dönüşte biraz daha alçalıp bodrumun kapısına kadar hemen hemen toprağa değercesine indiler, sonra rahatça tekrar yükselerek evin damına kondular. Orada uzun süre mini mini başlarını iki tarafa çevire çevire, etrafa baka baka yeni yerlerine alışmaya çalıştılar. Sonra erkek güvercin, eflatuna çalan küçücük ayaklarını kaldıra kaldıra, bacanın etrafına dağılmış olan pis kirecin üzerinden, tiksinerek ama zarif bir tavırla yürüdü. Önce başını omuzlarının içine çekti, sonra da geriye atıp etraftan çekiniyormuş gibi guguklamaya başladı... Göğsünün üzerindeki tüyler kabarıyor, gök kuşağı gibi renk renk, pırıl pırıl görünüyordu.

Dişi güvercin ise kayar gibi aşağı indi; uçarken bir iki kez kanat çırptı, yarım bir dönüş yaparak Razmiyötnov'un yatak odasının penceresine doğru süzüldü ve pencerenin kenarına kondu. Durup durup, arka arkaya kanatlarını çırpışı eşini yanına çağırmaktan başka ne anlama gelebilirdi?

Razmiyötnov öğle yemeği için eve geldiğinde daha bahçe kapısından güvercinleri gördü. Dişi güvercin mini mini şık ayaklarını hızlı hızlı kımıldatarak bir su birikintisinin kenarında koşuyor, orada bir şeyler gagalıyordu. Erkek güvercin ise peşinden koşuyor, arada bir duruyor, dönüyor, göğsünün üzerindeki tüyleri yere değdirircesine eğiliyor, kızgın kızgın "Guk!.. Guk!" diye ötüyor, sonra yine kuyruğunu yelpaze gibi aça aça, daha kıştan kalma bir soğukluk taşıyan nemli toprağa doğru sokula sokula eşinin arkasından gi-

diyordu. İnatla, sanki dişi güvercinin su birikintisine girmesini istemiyormuş gibi soldan gidiyor, onu öbür tarafa itmeye çalışıyordu.

Razmiyötnov yavaş yavaş yürüyerek güvercinlerin hemen hemen iki adım yakınından geçti. Ama güvercinler ondan kaçmayı akıllarına bile getirmedi, yalnız biraz yana çekildiler. Razmiyötnov evinin kapısına ulaşınca çocukça bir sevinçle: 'Eeeee... Demek buranın asıl sahipleri sonunda uçarak geldiler,' diye düşündü. Sonra dudaklarında tuhaf, acı bir gülümsemeyle: 'Bana son olarak uğur getirmeye geldiler galiba. Herhalde burada yuva kuracaklar, öyle anlaşılıyor,' diye söylendi.

Gidip kilerden bir avuç buğday aldı, pencerenin önüne serpiverdi. Razmiyötnov sabahtan beri hem sinirli, hem de öfkeliydi: Ekim hazırlıkları bir türlü doğru dürüst ilerlemiyordu; yemleri temizleme işi de yoluna girmiyordu. Üstelik Davidov'u kasabaya çağırmışlardı. Nagulnov ise atına atlamış, sürülen toprakları kendi gözüyle görmeye gitmişti. Tek başına kalan Razmiyötnov, öğleye kadar iki ekiple ve ambar memuruyla adamakıllı kavga etmişti!

Eve gelip de sofraya oturunca, kâsenin içinde soğumaya yüz tutan lahana çorbasını unuttu, güvercinleri seyretmeye koyuldu. İşte o zaman bahar rüzgârlarıyla kavrulmuş yüzü bir tuhaf aydınlandı. Ama kalbinde büyük bir ağırlık varmış gibi geliyordu ona. Dudaklarında hüzünlü bir gülümseyişle ve gözleri buğulanarak mini mini dişi güvercinin harıl harıl buğday tanelerini gagalamasına, gösterişli erkek güvercinin ise bir tek tane olsun yemeden bıkıp usanmadan dişisinin etrafında dönüp durmasına bakıyordu.

Bundan yirmi yıl kadar önce kendisi de tıpkı bu güvercin gibi gençti, gösterişliydi. O da sevdiğinin etrafında fırıl fırıl dönen bir delikanlıydı. Evlenmişlerdi. Askerlik gelip çatmıştı, savaş patlamıştı... Ömür ne çabuk, ne kadar büyük bir hızla, hiç acımadan geçip gitmişti! Razmiyötnov karısıyla oğlunu hatırladı. Acıyla: 'Size hayattayken de doyamadım biricik sevgililerim! Şimdi mezarınıza bile pek gidemiyorum,' diye düşündü.

O güneş içindeki pırıl pırıl nisan günü, erkek güvercinin umurunda bile değildi. Andrey Razmiyötnov da o sırada yemeğini hiç düşünmüyordu. Şimdi pencereden dışarı bakarken gözleri yalnız

buğulu değildi; artık gözyaşlarıyla doluydu. Ne güvercinleri, ne de pencerenin arkasında uzanıp giden bahar maviliğini görebiliyordu. Gözünün önünde ömründe yalnız bir kere duyduğu sevgiyle bağlandığı, kendi hayatından bile daha çok sevdiği, sevmeye doyamadığı kadının hüzünlü yüzü canlanır gibi olmuştu. Ölüm onları on iki yıl önce herhalde işte böyle pırıl pırıl bahar gününde ayırmıştı.

Biraz sonra Razmiyötnov başını ta kâsenin üstüne kadar eğmiş, ekmeğini çiğniyordu. Annesinin, yanaklarından süzülerek tuzlu lahana çorbasına biraz daha tuz katan gözyaşlarını görmesini istemiyordu. Kaşığı iki kez eline aldı, her ikisinde de kaşık garip bir şekilde birden kuvveti kesiliveren parmaklarının arasından kayarak sofranın üzerine düştü. Elleri tir tir titriyordu.

Bazen öyle olur ki, başka birinin mutluluğu değil, iki kuşun kısa süren mutluluğu bile ruhu yaralanmış insanın içinde kıskançlık yaratır; dudaklarında gülümseme değil, kırılmış umutlarla dolu acı anılar uyandırır. Razmiyötnov kararlı bir tavırla sofradan kalktı, annesine arkasını dönerek içi pamuklu ceketini giydi, kalpağını parmaklarının arasında ezip büzerek:

"Allah razı olsun anneciğim! Ama bugün nedense hiç iştahım yok!" dedi.

"Lahana çorbası hoşuna gitmediyse sana yoğurtlu lapa vereyim. İster misin?"

"Hayır, istemiyorum anne... Getirme..."

Annesi yavaşça:

"Yoksa bir üzüntün mü var?" diye sordu.

"Ne üzüntüm olacak? Hiçbir üzüntüm yok. Eskiden çektiklerim de artık geçip gitti."

"Çocukluktan beri öyle garip, içine kapalı birisin ki Andryuşka... Annene bile hiçbir zaman bir derdini açmazsın! Bir şikâyet etmezsin. Taş gibi yüreğin var galiba."

"Beni sen doğurdun anacığım. Dediğin gibiysem başkasının bunda suçu yok ki. Nasıl doğurduysan öyleyim işte. Ne yaparsın!"

İhtiyar kadın gücenmiş bir tavırla dudaklarını büktü:

"Eh, yolun açık olsun!"

Razmiyötnov bahçe kapısından çıkınca sağa, Köy Meclisi'ne gidecek yerde sola, bozkıra doğru saptı. Geniş adımlarla, acele etmeden yol geçmeyen toprakların üzerinden bir başka Gremyaçiy Log'a doğru, eskiden beri ölülerin yan yana barış içinde yaşadıkları yere yürüdü. Mezarlığın etrafındaki duvarlar yıkılmıştı; o çetin yıllarda sağ olanlar, ölülere pek saygı göstermemişti. Zamanla kararmış haçlar eğrilmiş, bazıları yüz üstü, bazıları arka üstü devrilmişti. Hiçbir mezar bakımlı değildi. Doğudan gelen rüzgâr küçük killi tepeciklerin üzerindeki, geçen yıldan kalma fundalıkları hüzünle hafif hafif sallıyor, sanki ince kadın parmaklarıyla rengi solmuş, sararmış pelinlerin örgülerini yavaş yavaş çözüyordu. Mezarların üzerinde karları erimiş kara toprağın, çürümüş otların, küflenen yaprakların kokusu vardı!

Yılın hangi mevsiminde ya da ayında olursa olsun, bir insan hangi mezarlığa girse hüzün duyar. Ama baharın başındaki günlerde, ya da sonbaharın son günlerinde mezarlıklarda bambaşka, insana hançer gibi saplanan acıklı bir hava vardır.

Razmiyötnov buzağıların açtığı patikadan mezarlığın kuzeyindeki çizgiye, beri tarafına yalnız intihar edenlerin gömüldüğü yere doğru yürüdü. Çok iyi tanıdığı, kenarları yıkılmış bir mezarın önünde durdu, kalpağını çıkardı ve saçları ağarmaya başlamış kafasını önüne eğdi. İnsanların unuttuğu bu toprak parçasına sinmiş olan o düşündürücü, derin sessizliği yalnız tarla kuşlarının sesleri bozuyordu.

Andrey parlak bir güneşin ışıl ışıl aydınlattığı, her an yaşama sevinciyle dolu bu bahar gününde neden buraya gelmişti? Kuvvetli parmaklarını kenetleyip dişlerini sıkarak, kısılmış gözlerle ufkun sisli çizgisine, sanki o sislerin içinde kendi gençliğini, kısa süren mutluluğunu görmek istiyormuş gibi bakmak için mi? Belki de gerçekten bunun içindi. Çünkü her şeye rağmen insanın yürekten bağlı olduğu bir geçmişe, mezarlıktan ya da uykusuz bir gecenin karanlık sessizliği içinden bakmak daima daha kolaydır!

• • •

O günden sonra Razmiyötnov evine yerleşen güvercin çiftine dikkatle, sevgiyle bakmaya başladı. Onları kanadının altına almış-

tı. Günde iki defa pencerenin altına birer avuç buğday atıyor, arsız tavukları kovarak güvercinler karınlarını iyice doyuruncaya kadar bekliyordu. Sabahları erkenden ambarın eşiğinde uzun süre oturup sigara içiyor, yeni "kiracılarının" pencere pervazının öbür tarafına incecik dalları, çitin üzerinden topladıkları rengi solmuş tüyleri taşımalarını sessizce seyrediyordu. Bir süre sonra yuva kabataslak ortaya çıktı, biraz sonra da tamamlandı. Razmiyötnov içini çekti, rahatladı: 'Yerleştiler! Artık başka yere uçup gitmezler!' diye düşündü.

İki hafta sonra dişi güvercin yere serpilmiş yemleri yemeye gelmedi. Razmiyötnov gülümsedi: 'Demek kuluçkaya oturdu. Evimize bereket gelecek!' diye düşündü.

Güvercinlerin gelmesiyle yapacağı işler de artmıştı: Onlara zamanında yem vermek, çanaktaki suyu değiştirmek gerekiyordu. Çünkü eşiğin yanındaki su birikintisi kurumuştu. Bundan başka kendilerini savunabilecek durumda olmayan zavallı güvercinleri korumak için nöbet beklemesi de gerekiyordu.

Razmiyötnov bir gün tarla dönüşü evine yaklaştığı sırada annesinin çok sevdiği ihtiyar kedinin vücudunu samanlara iyice yapıştırarak evin damında sürüne sürüne ilerlediğini, sonra gayet çevik, hafif bir hareketle yarı açık kalmış olan kepengin üst tarafına sıçradığını, oradan da kuyruğunu sallaya sallaya aşağıya atlamak üzere olduğunu gördü. Dişi güvercin, yuvasının içinde sırtı kediye dönük olarak hiç kımıldamadan oturuyordu. Belliydi ki, tehlikeyi fark etmiyordu bile. Onu felaketten ayıran uzaklık, ancak kırk santim kadardı.

Razmiyötnov parmaklarının ucuna basarak koşmaya başladı, koşarken de cebinden tabancasını çıkarmıştı. Nefesini tutmaya çalışıyor; kısılmış gözlerini de kediden ayırmıyordu. Kedinin hafifçe kendini geriye çektiği, ön ayaklarını sinirle ileri doğru atacağı sırada birden tabanca patladı. Kepenk hafifçe sallandı. Dişi güvercin yukarı doğru fırladı, kedi ise tıpkı bir torba gibi baş aşağı tümseğin üzerine düştü. Vücudu kurşunla yanlamasına delinmişti.

Andrey'in annesi tabanca sesini duyar duymaz dışarı koştu. Razmiyötnov sanki bir şey olmamış gibi, ciddi bir tavırla:

"Bizim demir kürek nerede anneciğim?" diye sordu.

Ölü kediyi kuyruğundan tutmuş, tiksintiyle yüzünü buruşturuyordu. İhtiyar kadın kollarını açıp kapadı, dualar mırıldandı, sonra avazı çıktığı kadar bağırıp çağırmaya başladı.

"Seni katil seni! Hiçbir canlıya acımıyorsun! Senin için de, Makar için de, ha kedi öldürmek, ha insan öldürmek, hepsi bir! Elleriniz alıştı artık. Sizi gidi kan dökücü herifler! Birini öldürmeden rahat edemiyorsunuz. Tütün içmeyince hayatı zehir olan adamlar gibi siz de kurşun atmadıkça rahat olamıyorsunuz!"

Oğlu sert bir tavırla karşılık verdi:

"Eee, paniğe kapılma be! İşi büyütme! Neyine gerek senin?" dedi. "Bundan böyle bu eve kedi girmeyecek! Bana da Makar'a da laf etme. İkimiz de bize kimlerin neler söylediğini biliyoruz. Başkalarına yaşama hakkı tanımayan varlıkları, ister dört ayaklı, ister iki ayaklı olsun, hedefimizi şaşırmadan vuruyorsak bunu yine öbürlerine acıdığımız için yapıyoruz. Anlaşıldı mı anneciğim? Haydi bakalım, sen içeriye gir. Orada istediğin kadar bağırıp çağır. Ama avluda beni azarlamanı Köy Meclisi başkanı olarak kesinlikle yasaklıyorum!"

Annesi bir hafta oğluyla konuşmadı. Ama annesinin konuşmaması Razmiyötnov'un çok işine geliyordu. Bu bir hafta içerisinde bütün komşu kedileri teker teker vurdu. Böylece güvercinlerinin sağ kalmalarını uzun süre için sağlama bağladı. Davidov, Köy Meclisi'ne uğradığı bir gün:

"Senin evinin oradan neden her gün tabanca sesleri geliyor? Gün geçmiyor ki bir tabancanın patladığını duymayayım. Soruyorum sana; halkı neden korkutuyorsun öyle? Tabancanı denemek istiyorsan bozkıra git, orada istediğin kadar patlat. Ama burada ateş etmen yakışık almıyor Andrey! Doğrusu bu!" dedi.

Razmiyötnov canı sıkılarak:

"Etrafta ne kadar kedi varsa hepsini yavaş yavaş ortadan kaldırıyorum," dedi. "Kedilerden ne rahatımız, ne huzurumuz kaldı vallahi!"

Davidov güneşten solmuş kaşlarını hayretle yukarı doğru kaldırdı:

"Hangi kedilerden?" diye sordu.

"Bütün kedilerden. Kızıl tüylülerden, tekirlerden, alacalardan. Hangisi gözüme ilişirse vuruyorum işte..."

Davidov'un üst dudağı titredi. Bu, içinden gelen gülme ihtiyacıyla elinden geldiği kadar savaştığına işaretti. Razmiyötnov bunu bildiği için Davidov'un gülmesini önlemek ister gibi çekingen bir tavırla kolunu ileri doğru uzattı:

"Dur bakalım, acele etme denizci! Gülme öyle! Önce işin ne olduğunu öğren, ondan sonra gül!"

Davidov gülmemek için yüzünü buruşturarak, ağlayacakmış gibi titrek bir sesle:

"Peki neymiş işin aslı?" diye sordu. "Haa... Yoksa sen de mi plana uygun olarak deri toplama işine katıldın? Duyduğuma göre uzun tüylü hayvanların postlarını toplama işi ağır gidiyormuş. Demek bunu duyunca kedi derisi toplamaya karar verdin, öyle mi? Ah, Andrey... Neler gelmez aklına senin! Söyle Allah aşkına şunun aslını. Yoksa şurada gülmekten öleceğim ha!"

Davidov bunları söylerken başını eğip ellerinin üzerine koymuştu. Ama omuzlarındaki adalelerin kıvrılması güldüğünü belli ediyordu. Razmiyötnov bir yerini eşek arısı sokmuş gibi ansızın yerinden fırladı:

"Şu aptala bakın!" dedi. "Budala! Şehirli çocuğu ne olacak! Benim güvercinler yakında yavru çıkaracaklar! Sen deri toplama işine girdiğimden, yok bilmem ne planından söz ediyorsun. O işlerle benim ilgim ne ki? Ben ne postu, ne yünü, ne de hayvanların nallarını isterim. Evime bir çift güvercin gelmiş, yuva yapmış, ben onları korumaya çalışıyorum. Bunda ne var yani? Şimdi sana açıkladım ya, istediğin kadar gülebilirsin!"

Davidov'un yine kendisiyle alay edeceğini sanan Razmiyötnov, sözlerinin onun üzerinde bambaşka bir etki yapacağını hiç aklına getirmemişti. Oysa Davidov hemen nemli gözlerini sildi, sonra ilgiyle:

"Ne güvercinleri?" dedi. "Nereden buldun onları?"

"Ne güvercinleri? Ne kedileri? Nereden buldun onları? Bunlar da laf mı Syoma, ne diye bana saçma sapan sorular soruyorsun Allah aşkına?"

Razmiyötnov bunu öfkeli bir tavırla, alaylı alaylı sormuştu. Devam etti:

"Basbayağı güvercinler işte! Hani iki ayaklı, iki kanatlı, bir başlı, kuyrukları ve vücutları tüyle kaplı hayvanlar var ya, işte onlardan... Ayaklarına ayakkabı filan giymiyorlar; fakirlikten olacak, kışın bile yalınayak dolaşıyorlar, anladın mı şimdi hangi güvercinlerin sözünü ettiğimi?"

"Ben sana onu sormuyorum, cins mi güvercinlerin yoksa değil mi? Ben de çocukken güvercin besledim de onun için sordum. Havada takla atanlardan mı, yelpaze kuyruklulardan mı, tek olarak yaşayanlardan mı, yoksa martı kırması olanlardan mı? Hem sonra sen onları nereden buldun?"

Şimdi Razmiyötnov gülümsüyor, parmaklarıyla bıyıklarını düzeltiyordu:

"Madem başkasının avlusundan kaçıp bana gelmişler, bunların cinsi 'Avlucu' olacak. Aynı zamanda davetsiz geldiklerine göre 'Beleşçi' cins de diyebiliriz. Sonra kendileri yiyeceklerini bulamadıklarına göre, onları ben beslediğim için 'Bedavacı' cins de olabilir. Yani canının istediği adı verebilirsin!"

Davidov artık ciddileşmişti:

"Tüyleri ne renk?" diye sordu.

"Basbayağı mavi!"

"Nasıl bir mavi?"

"Henüz el değmemiş, olgun erik gibi laciverde çalan, içinde de külrengi çizgiler bulunan bir mavi!"

Davidov hayal kırıklığına uğramış gibi:

"Ya! Demek adı mavi güvercin öyleyse," dedi. Ama hemen sonra ellerini ovuşturdu:

"Yine de o mavi güvercinler arasında bile öyleleri oluyor ki, hiç sorma! Pek marifetli şeyler. Seninkilere bir bakmalı, çok ilgi çekici bir şey. Doğrusu bu."

"Buyur gel, konuğum olursun!"

Bu konuşmadan birkaç gün sonra sokakta bir grup mini mini çocuk, etrafını sarıp Razmiyötnov'u durdurdu. En cesaretli olanı,

yine de Razmiyötnov ile kendisi arasında saygıdan doğan bir mesafe bırakarak, incecik, tiz bir sesle:

"Andrey amca! Kedilerin derilerini siz mi topluyorsunuz?" diye sordu.

Razmiyötnov:

"Ne dedin?" diyerek çocukların üzerine yürüdü.

Çocuklar çil yavrusu gibi dağıldı. Ama biraz sonra yine birbirlerini ite kaka toplandılar. Razmiyötnov öfkesini güç bela yenmeye çalışarak:

"Benim kedi derisi topladığımı size kim söyledi?" diye ısrarla sordu.

Ama çocuklar başlarını önlerine eğmiş, ara sıra birbirlerine yan yan bakıyorlardı. Hiç karşılık vermiyor, hepsi de sözleşmiş gibi çıplak ayaklarıyla yolun soğuk tozlarına çizgiler çiziyordu.

Sonunda soruyu soran çocuk bütün cesaretini topladı; dayak yiyecekmiş gibi başını zayıf omuzlarının içine çekerek o incecik sesiyle:

"Annem söyledi! Siz kedileri tabancayla vuruyormuşsunuz," dedi.

"Vuruyorum ama derilerini yüzmüyorum ki! İkisi ayrı iş oğlum."

"Annem dedi ki: 'Bizim başkan kedileri sanki derilerini toplayacakmış gibi habire vuruyor. Keşke bizim kediyi de vursa. Güvercinlerimizin yavrularını yiyor!' dedi."

Razmiyötnov hemen canlandı:

"Ha... Bak o zaman başka evladım. Demek sizin kedi güvercinleri yiyor ha! Sen kimin oğlusun bakayım? Adın ne?"

"Benim babam Yerofey Vasiliç Çebakov. Benim adım da Timoşka..."

"İyi öyleyse, haydi bakalım Timofeycik. Beni evine götür, sizin kedinin hesabını hemen görelim. Hem madem annen istiyor..."

Ama Razmiyötnov'un Çebakov'ların güvercinlerinin sağlığını korumak için giriştiği, aynı zamanda iyi niyetle üzerine aldığı bu iş, ne başarıyla sonuçlandı, ne de ona ayrıca bir ün kazandırdı. Hatta, doğrusunu söylemek gerekirse, büsbütün tersi oldu!

Razmiyötnov her biri ayrı sesle bir şeyler konuşan bir sürü çoluk çocukla birlikte Yerofey Çebakov'un avlusuna doğru giderken orada kendisini hiç de hoş olmayan olayların beklediğini bilmiyordu. Yanında yürüyenlerin habire kendi ayaklarına dolanan çıplak, mini mini ayaklarına basmamak için çizmelerini şapırdata şapırdata, dikkatle yürüyerek köşeyi daha yeni dönmüştü ki, Çebakov'un evinin kapısında ihtiyar bir kadın belirdi. Bu, Yerofey'in annesiydi.

Uzun boylu, sağlam yapılı, gösterişli biri olan ihtiyar kadın, kapıda kaşlarını çatmış, çok besili, tüyleri kızıl renkte, kocaman bir kediyi göğsüne bastırmış duruyordu.

Razmiyötnov kadının yaşına saygı göstererek, nezaketle:

"Günaydın nine!" dedi, parmaklarıyla da hafifçe kurşuni kalpağına dokundu.

İhtiyar kadın çok kalın bir sesle:

"'Sağ ol... Söyle bakalım, seni buraya hangi rüzgâr attı köy reisi?" diye karşılık verdi.

"Senin kedi için geldim. Çocukların anlattığına göre, güvercinlerini yiyormuş. Getir bakalım onu buraya! Hemencecik yargılayalım. Sonra da o canavar için 'İdam kararı verilmiştir, temyiz edilemez!' diye ilan edelim."

"Ne hakla yapacaksın bunu? Sovyet idaresi kedileri öldürmek için yeni bir kanun mu çıkarttı yoksa?"

Razmiyötnov gülümsedi:

"Kanunu ne yapacaksın canım! Madem kedi haydudun biri, zavallı suçsuz kuşları yok ediyor, demek cezalandırılmalı. İşte o kadar... Biz bütün haydutlara aynı kanuna göre ceza veririz. 'İhtilalci olmanın verdiği bilince dayanarak' deriz, olur biter. Hem ne diye burada boşu boşuna gevezelik ediyoruz? Getir bakalım şu kediyi nine. Onunla daha kısa bir konuşma yaparız."

"Peki onu idam edersen bizim ambardaki fareleri kim tutacak? Belki sen bu işe talip olursun, ha?"

"Benim kendime göre işim var. O iş tam sana göre. Tasvirlerin karşısında iki büklüm dua edip duracağına, boşuna vakit geçireceğine, fareleri tutuverirsin..."

İhtiyar kadın gür bir sesle:

"Sen daha bana yol yordam öğretecek kadar olmadın!" diye bağırdı. "Bizim Kazaklar senin gibi ipe sapa gelmez bir adamı nasıl olmuş da başkan diye seçmiş? Sen biliyor musun ki eski zamanda hiçbir köy reisi benimle baş edemezdi. Seni avlumdan öyle bir kovarım ki, kendini sokakta bulunca aklın başına gelir!"

Kadının gür sesi öylesine çınlıyordu ki, ambardan benekli bir köpek yavrusu fırladı, kulakları tırmalayan tiz sesiyle havlamaya başladı. Razmiyötnov kapının yanında duruyor, sakin sakin sigara sarıyordu. Sigaranın uzunluğuna bakılırsa, bulunduğu yeri kolay kolay bırakmaya niyetli değildi. En aşağı on beş santim uzunluğunda, işaret parmağı kalınlığında olan sigara Razmiyötnov'un uzun bir konuşma yapmaya hazırlandığını belli ediyordu. Ama hiç de böyle olmadı...

Razmiyötnov sakin sakin, karşısındakine ders vermek ister gibi konuşmaya başlamıştı:

"Doğru söylüyorsun nine, Kazaklar beni başkan seçmekle aptallık etti. Boşuna dememişler ya 'Kazak'ın aklı kıçındadır' diye... Ama bu işi kabul ettiğime göre ben de pek akıllı sayılmam... Yine de sen üzülme, yakında bu işten beni affetmelerini söyleyeceğim."

"Geç bile kaldın!"

"Ben de öyle diyorum ya... Her neyse. Haydi bakalım kedinle vedalaş da onu başkanının ellerine teslim et."

"Sen köydeki bütün kedileri tabancayla mı öldürdün? Başka kedi kaldı mı? Yakında köyde o kadar çok fare türeyecek ki, geceleri önce senin tırnaklarını kemirecekler! Göreceksin..."

Razmiyötnov kesin bir tavırla:

"Kemirmezler, üzülme," dedi. "Benim tırnaklarım o kadar serttir ki, senin at bile kemirmeye kalksa dişini kırar. Haydi, ver şu kediyi! Seninle burada pazarlık edecek değiliz! Üstüne istavroz çıkar da güzel güzel ver bakalım. Bir kucaktan bir kucağa..."

Ama ihtiyar kadının güneşten yanıp kahverengileşmiş sağ elinin boğum boğum parmakları ağır ağır kaydı; başparmak, işaret parmağıyla orta parmağın arasından çıktı. Bir eliyle bu işareti yaparken öbür eliyle kediyi göğsüne öyle kuvvetle bastırdı ki, hayvan can havliyle bağırdı, sonra kudurmuş gibi tıslaya tıslaya tırmık atmaya

başladı. Razmiyötnov'un arkasında duvar gibi yan yana duran çocuklar, ince sesleriyle neşeli neşeli gülüştüler. Belliydi ki, daha çok Razmiyötnov'u destekliyorlardı. Ama ihtiyar kadın heyecanlanmış olan kediyi sakinleştirip de bağırmaya başlayınca hepsi birden susuverdi. Kadın:

"Defol buradan dinsiz putperest! Lanetli herif! Güzellikle git, yoksa ben seni kötülükle de göndermesini bilirim!" diye bağırıyordu.

Razmiyötnov sigarasını ağır ağır, dilini pütür pütür gazete kâğıdının üzerinde gezdirerek, dikkatle yapıştırıyor, bir taraftan da kaşlarının altından savaşa hazırmış gibi duran ihtiyar kadına anlamlı anlamlı bakıyor, üstelik alaycı alaycı gülümsüyordu. Annesi dışında bütün ihtiyar köylü kadınlarıyla ağız dalaşı yapmak nedense ona büyük bir zevk veriyordu. Bunu bir türlü gizleyemiyordu. Yaşına rağmen içinde hâlâ Kazak delikanlılarının şakacılığı ve biraz kaba bir şekilde belirttikleri kabadayılık kaybolmamıştı. Bu sefer de o kötü alışkanlığından vazgeçemedi, sigarasını yakıp iki nefes çekti, sonra:

"Sesin de ne kadar güzelmiş İgnatiyevna nine," dedi. "Ömrümün sonuna kadar seni dinlemek isterdim. Elimde olsaydı ne yer ne içer, sabahtan akşama kadar seni bağırtır dururdum! Çok üstün bir sesin var! Diyecek yok. Kalın, dolgun, yaygın bir ses. Tıpkı kasabadaki eski diyakozun ya da bizim kolhozda 'Çiçek' adını verdiğimiz tay var ya, onun sesi gibi! Bugünden sonra karar verdim, sana artık 'İgnatiyevna nine' demeyeceğim, 'Çiçek nine' diyeceğim. Hem gel seninle bir anlaşma yapalım! Toplantıya adam çağırmak gerekirse, köy meydanında şöyle bir çığlık atarsın avaz avaz, biz de buna karşılık hemencecik kolhoz namına iki iş günü yazdırırız sana."

Razmiyötnov daha sözünü bitirmemişti ki, fena halde öfkelenen ihtiyar kadın kediyi ensesinden yakaladığı gibi erkeğe taş çıkartacak bir kuvvetle savuruverdi. Razmiyötnov korkuyla yana çekildi. Kedi dört ayağını germiş, yeşil gözlerini döndüre döndüre, can havliyle miyavlayarak Razmiyötnov'un yanında uçtu, yaylanarak toprağa indi, kocaman kuyruğunu tilki kuyruğu gibi kabarttı ve yıldırım gibi kendini bostana attı. Arkasından kulaklarını sallaya sallaya, tiz

sesle havlaya havlaya yavru köpek, onun arkasından da çığlık çığlığa bağrışan çocuklar koştu.

Kedi çitin üzerinden rüzgâr gibi geçmişti. Yavru köpek ise kendisi için korkunç sayılacak engeli aşamayınca, olanca gücüyle öbür tarafta bulunan geçit yerine doğru koştu. Burasını eskiden beri biliyordu. Çocuklar ise hep birden, hiç de sağlam olmayan çitin üzerine atılınca onu çatır çatır yıkıverdiler...

Kedi salatalıkların, domateslerin, lahanaların arasında kızıl bir şimşek gibi oradan oraya gidiyor; Razmiyötnov coşkun bir neşe içinde dizlerini bükerek elleriyle bacaklarına vuruyor, avazı çıktığı kadar:

"Tutun şunu! Kaçıyor! Yakalayın onu! Ne mal olduğunu bilirim ben!" diye bağırıyordu.

Bir ara arkasına bakınca hayretler içinde kaldı: İgnatyevna nine, ikide bir kabarıp inen geniş göğsünü elleriyle bastırmaya çalışarak durmadan gülüyordu. İhtiyar kadın başındaki yazmanın ucuyla gözlerini uzun uzun sildikten sonra gülmeye devam ederek, boğuk bir sesle:

"Bana bak Andryuşka Razmiyötnov! Bu zararı senin Köy Meclisi ödesin! Kuruşuna kadar ödeyeceksiniz bunu! Dur, akşam olsun da bir hesaplayayım bakayım, senin o yanında getirdiğin haydutlar neleri ezmiş! Hepsini bir bir ortaya çıkarayım. O zaman aç bakalım kesenin ağzını!" dedi.

Andrey kapıya yaklaştı, bir şey isteyeceğini belirten bir tavırla ihtiyar kadını tepeden tırnağa süzerek:

"İstersen başkanlık maaşımdan, istersen bizim bostanda neler yetişiyorsa onlardan mal olarak öderim borcumu, kuruşuna kadar öderim! Ama ne olursun, o senin kedinin kaptığı güvercinin yavrularını bana ver. Yakında benim güvercinler de yavru çıkaracak, iki tane de sen verirsen benim de bir yuvam olur..."

"Al Allah aşkına, istersen hepsini al. Zaten onlardan bir kazancım yok ki. Yalnız zararları var, tavuklarımın yemini hep onlar yiyor..."

Razmiyötnov bostana doğru dönerek:

"Hey, çocuklar, herkes evine!" diye bağırdı.

On dakika kadar sonra evine gidiyordu, ama sokaklardan değil, aşağıdan, dere boyundan, Gremyaçiy'de akşam hazırlıklarını yapan kadınların gözüne ilişmemeye çalışarak geçiyordu. Kuzeyden hemen hemen soğuk denecek kadar serin bir rüzgâr esiyordu. Razmiyötnov kalpağının içine kursakları şişmiş bir çift güvercin yavrusu yerleştirmiş, üzerini de içi pamuklu ceketinin eteğiyle örtmüştü. Hem yürüyordu, hem de utangaç bir tavırla gülümseyip durmaktaydı. Kuzeyden esen o soğuk rüzgâr, alnına düşen artık ağarmaya başlamış saçlarını hafif hafif dalgalandırıyordu.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

GREMYAÇİY parti toplantısından iki gün önce, Nagulnov'un evine altı kolhozcu kadın geldi. Sabahın erken bir saati olması yüzünden içeri girmeye çekiniyorlardı. Resmî bir tavırla yan yana kapının önündeki basamaklara ve oradaki sundurmanın üzerine oturdular. Kondrat Maydannikov'un karısı koyu çivide batırılmış tertemiz beyaz yazmasını düzelterek:

"Ne dersiniz, önce ben mi gideyim bacılar?" diye sordu.

Alt basamakta oturan Agafon Dubtzov'un karısı, ötekilerin yerine karşılık verdi:

"Madem bu işi sen çıkardın!" dedi. "Sen konuş!"

Makar odasında, bir çiçek saksısına dayadığı mini mini, kırık ayna parçasının karşısında rahatsız bir halde iki büklüm oturmuş tıraş oluyordu. Eski kör ustura, esmer yanaklarının üzerindeki tüyleri alırken tıpkı kaçak yapan eski bir elektrik motoru gibi çatır çatır ses çıkarıyor, sert, siyah kılları hatır hatır kazıyordu. Makar ise acıyla yüzünü buruşturuyor, oflayıp pufluyor, boğuk sesle arada bir homurdanıyor, bazen de gömleğinin koluyla gözlerinden fışkıran yaşları siliyordu. Birkaç defa cildini kesmişti; yanaklarındaki sabun köpüğü bu yüzden hafif pembe bir renk almıştı. O küçük aynada yansıyan yüzünden çeşitli duygular seziliyordu: Bazen kadere boyun eğiyor gibi görünüyor, yüzünde bazen bastırmaya çalıştığı bir acı, bazen müthiş bir öfke, bazen de ne pahasına olursa olsun ille de bu usturayla yaşamına son vermeye karar vermiş bir insanın umutsuz, çaresiz ifadesi beliriyordu.

Maydannikov'un karısı yatak odasına girdi ve alçak sesle, "Günaydın..." dedi. Makar kaşları çatık, acıdan bir yana eğilmiş, yer yer kanayan yüzünü ona doğru çevirince kadıncağız korku içinde bağırdı, gerisin geri kapıya doğru çekildi:

"Aman yarabbim! Allah iyiliğini versin!.. Yüzün gözün niye öyle kan içinde? Gidip yıkan bari! Üstünden kesilmiş koyun gibi kan fışkırıyor..."

Makar şefkatli bir tavırla gülümseyerek kadının selamına karşılık verdi, sonra:

"Korkma be! Aptal! Ne korkuyorsun? Otur!" dedi. "Ustura kör de ondan, tıraş olurken bir iki yerim kesildi. Çoktandır atmalıydım onu ama, ne yapayım ki alıştım bu merete. Beraber iki savaş geçirdik. On beş yıldır bana çekidüzen veriyor! Nasıl ayrılırım ondan? Otursana, ben işimi şimdi bitiririm."

Maydannikov'un karısı ne söyleyeceğini bilemeyerek:

"Demek ustura kör ha?" diye sordu. Sonra çekingen bir tavırla sedirin üzerine oturarak Makar'a bakmaya çalıştı.

Makar:

"Kör ki ne kör! Hiç olmazsa ucu..." dedi; bu arada tükürüğünü ters yuttuğu için iki defa öksürdü, sonra alelacele sözünü tamamladı:

"Merak etme, gözüm bağlı olsa da bununla ezbere tıraş olurum. Peki, sen ne diye böyle sabahın bu saatinde geldin? Bir şey mi oldu evinde? Kondrat'a inme falan inmedi ya?"

"Yok... Hiçbir şey olmadı ona, Allah'a şükür! Hem ben yalnız gelmedim ki! Altı kadın senden bir şey istemeye geldik."

"Ne istiyorsunuz?"

"Öbür gün bizim kocaları partine yazacakmışsın. O güne dek okula çekidüzen verelim dedik."

"Kendi kendinize mi karar verdiniz, yoksa kocalarınız mı söyledi?"

"Bizim kendi aklımız yok mu? Anlaşılan sen bizi pek küçük görüyorsun yoldaş Nagulnov!"

"Mademki kendi kendinize karar vermişsiniz, iyi etmişsiniz. Güzel düşünmüşsünüz."

"Okulu sıvayıp hem içeriden hem de dışarıdan badana yapmak istiyoruz!"

"Daha da iyi ya. Verdiğiniz kararı ben de candan destekliyorum. Yalnız şunu bilesiniz ki, bu iş için ayrıca ücret veremeyiz. Bu herkesin yararına bir şey çünkü."

"Ne ücreti canım! Madem bu işe gönüllü olarak talip olduk. Yalnız, sen ekip şefine söyle, bizi başka işe koşmasın. Bu işe altı kişi talip olduk, adlarımızı bir kâğıda yazıver..."

"Ekip şefine dediğinizi söylerim, adlarınızı yazmam da gerekli değil. Zaten yeteri kadar kırtasiyecilik yapıyoruz, bir de siz çıkmayın başımıza!"

Maydannikov'un karısı kalktı, bir süre sustu, yandan Makar'a bakarak hafifçe gülümsedi:

"Benimki de acayiplikte senden aşağı kalmaz, belki senden daha acayip adamdır. Herkes diyor ki, tarlada bile her gün tıraş oluyormuş. Eve gelince de durup durup gömlek değiştiriyor. Topu topu üç gömleği var. İşte kalkıp ya birini ya ötekini giyiyor, bir türlü partiye kayıt olacağı gün hangi gömleği giyeceğini kestiremiyor. Güldüm, sonra ona dedim ki: 'Tıpkı düğününe hazırlanan bir kız gibisin.' Öyle bir kızdı ki bana. Kızdı ama, hiç belli etmedi. Yalnız onunla alay etmeye kalkıştıkça gözlerini kısarak öyle bir bakıyor ki, ana avrat söveceğini anlayarak hemencecik yanından çekip gidiyorum. Ne diye adamı büsbütün kızdırayım?"

Makar güldü, gözlerinde bir şefkat belirmişti:

"Bu iş kocan için, bir kızın gelin olmasından daha önemli bacım! Evlenmek neymiş? Nikâhı kıydın mı yallah eve! İş oldu bitti demektir! Partiye girmek öyle mi ya? O öyle bir iş ki, nasıl anlatayım sana? Öyle bir iş ki... Ama nasıl olsa anlatsam da anlayamazsın ki... Şimdi sana anlatmaya kalksam parti işleri konusunda söylediğim sözler arasında kendini şaşırırsın. Ne yapacağını, ne edeceğini bilemezsin. Ne diye boşuna çene yarıştırıp da havanda su döveyim! Yalnız şunu bil ki, parti işi büyük iştir. Son sözüm bu işte. Anlıyor musun?"

"Anladım, yalnız Makaruşka, söyle de bize en az on araba balçık getirsinler, olmaz mı?"

"Olur..."

"Badana için de kireç lazım..."

"Olur."

"İki beygirle birkaç da çocuk gönderirsen iyi olur balçığı karıştırmak için."

Makar usturayı yüzünden uzaklaştırarak birden atılmaya hazırlanan kurt gibi bütün vücudunu kadına doğru döndürerek, alaylı alaylı:

"Emrederseniz Rostov'dan da on kadar sıvacı çağırtalım, ister misin?" diye sordu.

"Sıvayı kendimiz yaparız, ama beygirlere ihtiyaç var; yoksa pazara kadar işi bitiremeyiz!"

Makar içini çekti:

"Siz karı milleti yok musunuz, karşınızda iyi bir insan bulunca, hemen tepesine binersiniz. Peki, peki... Beygirleri de, ne istiyorsanız onları da göndeririz emrinize. Yalnız şimdi Allah aşkına buradan git! Senin yüzünden suratımı iki kere daha kestim. Eğer iki dakika daha konuşmaya devam edersek, suratımda sağlam yer kalmayacak, anladın mı?"

Makar'ın erkekçe bir anlam taşıyan sesine öyle hoşnutsuzluk, aynı zamanda yalvarış vardı ki, Maydannikov'un karısı hemen arkasını döndü, "Hoşça kal öyleyse!" diyerek dışarı çıktı. Ama biraz sonra kapıyı yine araladı:

"Özür dilerim Makar ama..." dedi.

"Ne istiyorsun yine?"

Makar'ın sesinde artık açıktan açığa bir can sıkıntısı seziliyordu.

"Sana teşekkür etmeyi unuttum."

Kapı gürültüyle kapandı. Makar irkildi. Aynı anda ustura elinden bir daha kayarak derisini kesti. Makar kadının arkasından:

"Asıl sana, daha doğrusu size teşekkür ederim, sersem! Budala! Siz bana neden teşekkür edecekmişsiniz? Zahmet etmeyin!" diye bağırdı; sonra uzun uzun, sessiz sessiz güldü.

İşte bu aslında hiç de önemli olmayan küçücük olay, hep asık yüzlü olan Makar'ı o kadar neşelendirmişti ki, akşama kadar Kondratov'un karısının gelişini, hiç sırası olmadığı halde teşekkür etmeye kalkışını hatırladıkça kendi kendine gülümsedi durdu.

Günler pek rastlanmayacak kadar güzel, güneşli, aynı zamanda rüzgârsızdı. Cumartesi akşamı okul binasının dışı, tertemiz badanalanmış duvarlarıyla pırıl pırıl parlıyordu. İçerisi de tertemiz silin-

miş döşemelerle öylesine lekesiz, o kadar yeni görünüyordu ki, her giren elinde olmayarak parmaklarının ucuna basa basa yürüyordu.

Parti toplantısı akşam altıda olacaktı. Ama daha saat dörtten başlayarak okulda aşağı yukarı yüz elli kişi toplanmıştı. Hemen bütün sınıflarda pencere ve kapılar ardına kadar açık olduğu halde keskin, sert bir tütün kokusuyla ispirto gibi genzi yakan bir ter kokusu vardı. Aynı zamanda hepsi bir araya toplanmış, süslü süslü giyinmiş kızlarla genç kadınlardan etrafa ucuz bir pomat ve adi bir sabun kokusu yayılıyordu.

Gremyaçiy Log'da, partiye yeni üyelerin kaydedilmesi, üstelik aynı köyden olanların alınması vesilesiyle ilk olarak böyle bir toplantı yapılıyordu. Bu yüzden saat altıya doğru çocuklarla yatalak hastalardan başka bütün Gremyaçiy Log halkı okulda ya da okulun yanında toplanmıştı. Bozkırda, tarlalardaki çardaklarda bir tek kişi kalmamış, herkes köye akın etmişti. Köyün çobanı Agey Dede bile sürüsünü küçük yamağına bırakmış, derli toplu giyinmiş, sakalını dikkatle taramış, ayaklarına da epey eskimiş, dizlikleri kabarmış çizmeler giyerek okula öyle gelmişti. Onu böyle ayaklarında çizme, sırtında derli toplu bir elbiseyle; yani dikkatle ve iyi giyinmiş olarak, elinde kamçısı, omzunda da çuha torbası olmadan görmek o kadar alışılmamış bir şeydi ki, birçok yaşlı Kazak ilk bakışta onu tanıyamıyor, yabancı bir konukla selamlaşır gibi selamlaşıyordu.

Saat tam altıda Makar Nagulnov, kırmızı satenle örtülü masanın arkasından kalkarak sıralara yan yana, dirsek dirseğe oturmuş ya da sıraların arasında ayakta duran kolhozcular kalabalığına baktı. En arka sıradan boğuk seslerle incecik tiz bir kadın kahkahası duyuluyor, bir türlü susmuyordu. Makar elini kaldırdı:

"Haydi bakalım susun azıcık! Size söylüyorum, sesleri en çok çıkanlar! Özellikle sizlere bacılar. Elinizden geldiği kadar sessiz durmanızı rica ediyorum. Gremyaçiy Log parti toplantısını açıyorum. Söz, yoldaş Nagulnov'a, yani bana verilmiştir. Gündemde bir tek konu var: Partiye yeni üyelerimizin alınışı! Bize birkaç dilekçe verilmişti. Bu arada bizim köylülerden Kondrat Maydannikov'un dilekçesi de vardı. Hepiniz onu çok iyi tanıyorsunuz. Ama parti tüzüğüne göre, kurallara uygun olarak onun bu isteğini incelememiz

gerekiyor! Onun için bütün arkadaşlardan, hemşerilerden rica ediyorum, partili olsunlar olmasınlar, Kondrat hakkında düşündüklerini açıklasınlar! Partiye girmesinden yana olanlar söylesin. Belki karşı düşüncede olanlar da vardır, onlar da söylesin. Karşı olmak, 'İtiraz etmek' demektir. Karşı olan varsa, 'Yoldaş Maydannikov'a itiraz ediyorum' der. Ama o zaman da Maydannikov'un partiye girmesinin neden doğru olmadığını açıklaması, sebeplerini belirtmesi gerekir. Biz, yalnız belirli bir temele dayanan nedenler istiyoruz. Ancak onları inceleyebiliriz. Yoksa lafı dolandırıp bir adama hiçbir gerekçeye dayanmayan çeşit çeşit laflar söylemek anlamsız bir şey! Böyle gevezelik etmeye kalkan olursa, önem vermeyeceğiz. Önce Kondrat Maydannikov'un kısa dilekçesini okuyacağım, sonra da Kondrat Maydannikov size otobiyografisini anlatacak. Otobiyografi demek, bir adamın gelmişi geçmişi, ilerisi, kısaca bütün yaşamı demektir. İşte o size bunları anlatacak, sonra siz de bizim Maydannikov üzerine neler düşündüğünüzü söylersiniz, anladınız mı? Anladınız! Peki öyleyse, dilekçeyi okuyorum."

Nagulnov dilekçeyi okudu, küçük kâğıt parçasını masaya koyup düzeltti, sonra kocaman, ağır eliyle bastırdı. Bir okul defterinden koparılmış o küçücük yaprak yüzünden Kondrat kaç gecesini düşünceler içinde, uykusuz geçirmişti! Şimdi de hiç alışkın olmadığını ortaya koyan çekingen bir tavırla, gözlerini masanın etrafında oturan komünistlerle sıra arkadaşlarının üzerinde ürkek ürkek dolaştırırken o kadar heyecanlanıyordu ki, alnında iri ter damlaları belirmişti. Bütün yüzü sanki yağmur altında kalmıştı.

Kısa cümlelerle hayatını anlatmaya başladı. Gereken sözleri bulmak için sıkıntı çekiyor, uzun uzun susuyor, kaşlarını çatıyor, aynı zamanda dudaklarında üzgün, zavallı bir gülümseme beliriyordu. Lyubişkin dayanamadı, yüksek sesle:

"Hayatını anlatmaktan ne utanıyorsun be! Ne diye öyle direğe bağlanmış at gibi kıvranıp duruyorsun! Hayatında çekinecek bir taraf yok! Daha korkusuz konuş Kondrat!" dedi.

Maydannikov alçak sesle:

"Ne varsa hepsini söyledim!" deyip oturdu; sonra üşüyormuş gibi omuzlarını kaldırdı.

O sırada tuhaf bir duygu içerisindeydi; sanki sımsıcak bir evden çıplak olarak buz gibi soğuk bir yere çıkmıştı. Kısa süren bir sessizlikten sonra Davidov ayağa kalktı. Kısaca Maydannikov'u överek, başka kolhozcuları daima çalışkanlığıyla işe sürüklediğini söyledi; onu arkadaşlarına örnek gösterdi. En sonunda da kesin bir tavırla:

"Bizim partiye girmeye hak kazanmış bir arkadaştır. Doğrusu bu!" dedi.

Birkaç kişi daha Maydannikov'dan iyilikle, candan bir sevgiyle söz etti. Konuşmacıların sözlerini arada bir dinleyiciler de bir şeyler söyleyerek kesiyordu:

"Doğru söylüyor!"

"Gerçekten iyi çiftçidir..."

"Daima kolhozun yararına davranıyor!"

"O öyle bir insan ki, hepimizin malı olan bir paranın tek kuruşunu yitirmez. Yitirse bile o yitirdiğinin yerine iki kuruş elde eder!"

"Onun için hiç kimse kötü söyleyemez, söylese de kimse inanmaz..."

Heyecandan sapsarı olan Kondrat, kendisiyle ilgili birçok iyi söz duydu o akşam. Herkesin kendisi hakkındaki düşünceleri hemen hemen olumlu görünüyordu. Ama hiç beklenmedik bir anda, Şukar Dede ansızın yerinden kalktı, daha doğrusu, kalkmadı da yaylı gibi fırladı:

"Sevgili hemşerilerim! Sevgili kocakarılar! Ben Kondrat'ın partiye girmesine karşıyım!" diye söze başladı. "Ben öyle başkaları gibi değilim. Benim için arkadaşlık başka şey, düşünce başka. Herkes kendi tütününü kullanmalı, işte ben böyle bir adamım. Biraz önce burada Kondrat'ı öve öve öyle bir göklere çıkardılar ki, sanki insan değil de kutsal bir varlık oldu, tıpkı bir evliya gibi. Söyleyin bana hemşerilerim, o adamdan hiç evliya olur mu? Mademki o da hepimiz gibi günah işleyen bir insandır, olur mu ha?"

Nagulnov, öfkelenmeden, iyilikle:

"Her zamanki gibi yine laf karıştırıyorsun dede... Biz onu cennete kaydedecek değiliz ki, partiye kaydediyoruz..." dedi.

Ama Şukar Dede öyle bir tek sözle uslanacak ya da utanacak adam değildi. Nagulnov'a doğru döndü. Bir gözü öfkeyle pırıl pı-

rıl parlıyordu. Öteki gözü ise çoktandır yıkanmamış bir mendille bağlıydı:

"Ah, sen yok musun Makaruşka! Adamın canını çıkarırsın! Seni mandırada yağ çıkaran yayık diye kullansalardı daha iyi olurdu. Ayçiçeğinden daha çok yağ çıkarırdın! Ne diye şimdi lafı ağzıma tıkıyor, konuşmama izin vermiyorsun? Ben senden söz etmiyorum ki. Senin partiye girmene de karşı çıkmıyorum! Öyleyse sus biraz... Biliyorsun ya, partinin emri var. Hepimiz elimizden geldiği kadar kendimizi de, başkalarını da eleştireceğiz. Kendi kendini eleştirmek ne demek? Bunun Rusçası bütün suçu açığa çıkarmaktır... O da ne demek? Şu demek, yani adamı çimdikleyeceksin! Neresini? Neresini istersen, hem de var gücünle, acıtırcasına çimdikleyeceksin! Çimdikle onu itoğluiti! Varsın tepeden tırnağa ter içinde kalsın. İşte 'Kendi kendini eleştirmek' budur. Ben böyle anlıyorum..."

Nagulnov kesin bir tavırla sözünü kesti:

"Dur dede!.. Sözleri aklına estiği gibi değiştirme. 'Kendi kendini eleştirmek' demek, insanın kendi suçunu açığa vurması demektir. Anlamı budur. Kolhoz toplantısında sana söz verirlerse o zaman kendini istediğin kadar, istediğin şekilde çimdikleyebilirsin. Nereni istersen çimdikle o zaman. Ama şimdilik sus da uslu dur bakalım..."

Şukar Dede heyecana gelerek çatlak bir sesle:

"Asıl sen sus!" diye bağırdı. "Benim ileri sürdüğüm eleştiriyi yine ağzıma tıkmaya kalkışma! Çok akıllısın doğrusu Makaruşka. Durup dururken ne diye kendimi olur olmaz şekilde suçlamaya kalkıp olmadık laflar edeyim sanki? Ne diye kendi kendime iftira edeyim ha? Sovyet idaresi kurulalı beri artık aptallara, budalalara yer kalmadı. Eski budalaların soyu tükendi; gelgelelim o eski budalaların yerine öyle çok yeni budala türedi ki... Sayısına bereket! Sovyet idaresi budala yetişsin diye tohum saçmıyor ama, onlar ayrıkotu gibi her yerden öylesine bir yetişiyorlar ki! Kimse onlarla başa çıkamaz. Örnek diye seni ele alalım Makaruşka..."

Nagulnov sert bir tavırla:

"Sen beni karıştırma; burada söz konusu olan ben değilim!" dedi. "İşin özüne değin. Kondrat Maydannikov'dan söz et. Söyleyecek bir şeyin yoksa, kes sesini! Doğru dürüst insanlar gibi sessiz otur."

Şukar Dede hüzünle boynunu büktü:

"Demek ben doğru dürüst bir adam değilim ha?" diye sordu.

O anda arka sıralarda oturan biri kalın sesle:

"Kendini o kadar dürüst sayıyorsan, kendinden söz et bakalım dede. Söyle, bu ihtiyar yaşında kimden çocuk yaptın? Sonra bir gözün bakarken öteki gözün neden morarmış? Onu anlat! Başkalarına gelince çitin üzerine fırlamış horoz gibi ötüyorsun, kendine gelince susuyorsun. Kurnaz şeytan seni!"

Okulda uğultu halinde gülüşmeler duyuldu. Ama Davidov ayağa kalkınca sesler hemen kesildi. Davidov'un yüzünde bir can sıkıntısı, konuşmaya başladığı zaman da sesinde öfke sezildi:

"Burası komedi tiyatrosu değil, parti toplantısı arkadaşlar! Doğrusu bu. Eğlenmek isteyen varsa dışarı çıksın! Siz işin özüne değinecek misiniz, yoksa böyle gevezelik etmeye mi devam edeceksiniz dede?"

Davidov ilk defa olarak Şukar'a böylesine dokunaklı şekilde, nezaketle söz söylemişti. İhtiyarı büsbütün çileden çıkaran da herhalde bu oldu. Bulunduğu sıranın arkasından birden savaşa hazırlanan gencecik bir horoz gibi sıçradı, öfkeden sakalı bile titriyordu:

"Kimmiş burada gevezelik eden, ben mi? Yoksa ta arkada oturup da bana aptal aptal sorular soran mı? Sonra şunu anlamıyorum: İnsanın söz söylemesine izin verilmezse buna açık toplantı denilir mi? Yani sizin gözünüzde ben neyim, ha? Oy hakkı elinden alınmış bir adam mıyım? İşte işin özüne geliyorum: Kondrat'a itiraz ediyorum. Böylelerine partimizin hiç ihtiyacı yok. İşte bu kadar!"

Razmiyötnov gülmekten katılarak:

"O neden öyle dede?" diye sordu.

"Çünkü bizim partiye girecek adam değil de ondan. Hem sen ne diye gülüyorsun ak gözlü kerata! Açıkta bir şey mi gördün? Gördün de işine yarar diye mi seviniyorsun? Eğer Kondrat'ın neden partiye girecek bir adam olmadığını anlayamıyorsan, ben sana kesin olarak anlatayım, o zaman öyle alaylı alaylı gülmez, hangi kuzuyu kapacağını kestiren bir kartal gibi bakmazsın... Başkalarına yol gösteriyorsunuz, gelgelelim kendiniz nesiniz yani? Sen Köy Meclisi başkanısın, önemli bir adamsın! Yaşlılar da gençler de seni örnek almalı.

Oysa sen ne yapıyorsun? Toplantıda budala budala gülüyor, hindi gibi morarıyorsun. Mademki Kondrat'ın kaderi söz konusu oluyor, terazide tartılıyor, öyle gülmenin âlemi var mı? Söyle bakalım! Şimdi sen mi daha ciddisin, ben mi? Yazık ki Makaruşka, konuşurken onun sözlüğünden öğrendiğim yabancı sözleri kullanmamı yasak etti. Yoksa seni o sözlerle öyle bir boyardım ki, ömrünün sonuna kadar ne söylediğimi, nasıl söylediğimi anlayamazdın! Kondrat'ın partiye girmesine şu bakımdan karşıyım; o, küçük çapta mal düşkünü bir adam. Ondan hiçbir fayda göremezsiniz. Yağmur olsa başkasının tarlasına yağmaz! Belki günün birinde bilim diliyle 'posası çıkmış adam' olur ama, dünyada komünist olamaz..."

Kondrat o kadar gücenmişti ki, titrek bir sesle:

"Neden komünist olamayacakmışım, söyle bakalım!" dedi.

Şukar Dede kasıtlı bir tavırla gözlerini kıstı:

"Sanki kendin bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum ya... Bana da hemşerilerimize de partiye girmeye neden layık olmadığımı anlatsan fena olmaz. Yalnız, gerçekleri olduğu gibi söyleyeceksin. Palavra sıkmayacaksın..."

"Benim hiç palavra sıktığımı duyan oldu mu? Allah için söyleyin, durup dururken bir şey uydurdum mu?"

Şukar Dede bunu söylerken bütün okulu inletircesine acı acı içini çekti, sonra acıyla başını salladı:

"Bütün ömrüm boyunca doğruluktan hiç mi hiç ayrılmadım! Ne düşündüysem daima insanların yüzüne söyledim. Onun için işte birçok kişi beni hiç sevmez Kondraduşka. Beni artık işe yaramayan biri sayarlar... Rahmetli baban, bazen 'Eğer Şukar da yalan söylüyorsa, artık kimse doğru söylemiyor demektir...' derdi. İşte rahmetli babacığın beni böyle el üstünde tutardı. Yazık ki öldü. Burada olsaydı, hemen bu sözlerimi desteklerdi, yeri cennet olsun!"

Şukar istavroz çıkardı, bir an gözyaşı dökmek istedi ama nedense vazgeçti. Maydannikov ısrar etti:

"Sen benim için konuş. Babamın bu işle ilgisi yok. Ne suçum varmış benim? Söyle bakalım..." dedi.

Odada hafif bir uğultu oldu, duyulan tek tek seslerden Şukar'ı desteklemedikleri belliydi ama, o buna hiç bozulmadı. Tecrübeli bir

arı yetiştiricisi olarak, rahatı kaçırılmış bir oğulun karşısında nasıl davranacağını bildiği için burada hiç ciddiliğini bozmadı, yine sakin sakin konuşmaya hazırlandı. Etraftakileri susturmak için kollarını açıp hafif hafif sallayarak:

"Şimdi anlatacağım! Ne varsa hepsini açıklayacağım! Siz, hemşerilerim, sizler de ihtiyar kocakarılar, gürültünüzü kesin! Nasıl olsa patırtı etseniz de düşüncelerimin akışını bozamazsınız. Şimdi arkadan biri, yılan gibi: 'Aylak kedi yapacak iş bulamayınca şeyini yalarmış!' diye olmayacak laflar fısıldadı. Ama bu yılan fısıltısının nereden geldiğini biliyorum. Bunu söyleyen, sevgili hemşerilerim, sevgili kocakarılarım, Agafon Dubtzov'dur. Sinsi sinsi, cehennem zebanisi gibi bana çamur atıp duruyor. O mahsus kafamı karıştırmak istiyor, kendisi için de bir şey söylemeyeyim diye. Ama benden öyle acıma falan beklemesin! Ben onun bildiği insanlardan değilim! Agafon da bodruma sokulup orada doya doya süt içmeye hazırlanan bir yılan gibi partiye sokulmak istiyor! Oysa ben ona Kondrat'a verdiğimden çok daha şiddetli bir ders vereceğim. Onun öyle şeylerini biliyorum ki, öğrendiğiniz vakit şaşırıp kalacaksınız! Kim bilir, belki de aranızdan bazıları bayılır."

Nagulnov kalemiyle boş bardağa vurarak:

"Sen daha şimdiden düşüncelerinin akışını kaybetmişsin ihtiyar!" dedi. "Zamanımızı çalıyorsun. İnsan azıcık utanır!"

Şukar Dede ağlar gibi bir sesle sızlanmaya başladı:

"Bak, yine lafı boğazıma tıkıyorsun Makaruşka. Yani sen hücre sekreteri isen, keyfin isterse ayağının altında beni çiğneyebileceğini mi sanıyorsun? Bunda yan bastın işte! Bir kere parti programında yaşlılar konuşamaz diye bir madde yok. Onu çok iyi biliyorum. Hem nasıl oluyor da bana böyle karşı geliyorsun? Sanki ben vicdansızın biriymişim gibi. Bu lafı, eteğini sallaya sallaya kim bilir hangi cehenneme gitmiş olan Luşka'ya zamanında söyleseydin ya! Benim kocakarı ise ömründe bir defa olsun bana 'utanmaz' dememiştir. Beni fena halde darılttın Makaruşka! Ömrümün sonuna kadar unutmayacağım bunu."

Şukar her zamanki alışkanlığına uyarak azıcık gözyaşı döktükten sonra gözlerini gömleğinin koluyla sildi ve yine aynı atılganlıkla devam etti:

"Bir kere ben öyle bir insanım ki... Kime ne istersem söylerim! Partinin gizli toplantısında da sana bile el atarım Makaruşka, hem de öyle bir atarım ki, elimden kurtulamazsın! Ben senin sandığın adamlardan değilim... Bir kere öylesine korkusuzum ki, bir ileri atıldım mı, artık kimse tutamaz beni. Bunu da senden daha iyi kimse bilemez. Biz seninle candan iki arkadaş değil miyiz? Bütün köy biliyor öyle olduğumuzu. Onun için, eski dost olduğumuzdan ötürü benden sakın. Bir kere seni eleştirmeye, o 'Kendi kendini eleştirmek' işine başlarsam kimsecikler elimden kurtaramaz. Partiye leke sürmeye kalkışanlar bunu böylece bilsin!"

Nagulnov sol kaşını kaldırarak Davidov'a döndü:

"Şunu dışarı çıkarayım mı?" diye fısıldadı. "Toplantıyı berbat edecek. Keşke onu bugün bir başka işe gönderseydin! Nasıl da düşünmedin? Bir kere kuyruğunun altına atsineği girmiş, artık onu dünyada susturamazsın..."

Ama Davidov sol eliyle tuttuğu gazeteyle yüzünü örtüyor, gülmekten gözlerinden fışkıran yaşları siliyordu. Bir tek söz söyleyemediği için yalnız "Hayır" anlamında başını salladı. Nagulnov can sıkıntısı içinde omuzlarını silkti, öfkeli bakışlarını yine Şukar Dede'ye çevirdi. O ise sanki hiçbir şey olmamış gibi, acele acele, tıkana tıkana konuşmaya devam ediyordu:

"Mademki bu toplantı açıktır, sen de Kondratuşka, bize şunu açıkça söylemelisin: Kolhoza girmeye karar verip de bir çift öküzünü teslim ettiğinde, arkalarından gözyaşı döküp bağırmadın mı?"

Demka Uşakov:

"Sorunun asıl konuyla ilgisi yok!" diye bağırdı.

Ustin Rikalin de onu destekledi:

"Ne biçimsiz soru be! Ne diye şimdi eskileri karıştırıp duruyorsun?"

Şukar Dede onların sesini bastırmaya çalışarak gerginlikten alı al, moru mor:

"Neden boş bir soruymuş? Neden yersizmiş, ha? Ben burada iş konuşuyorum, iş. Siz de yağcılar, kesin sesinizi!.." diye bağırdı.

Herkesin susmasını bekledi ve yine sinsi sinsi konuşmaya başladı:

"Belki sen unuttun Kondratuşka, ama ben çok iyi hatırlıyorum. Sen o sabah öküzlerini herkese ait olan ahıra doğru sürerken gözlerin yumruk gibi şişmiş, kıpkırmızı olmuştu. Tıpkı geceyi iyi geçirmemiş bir beygirin ya da bir tavşanın gözleri gibiydi. İşte şimdi papaza günah çıkarır gibi söyle bakalım: Böyle bir şey oldu mu, olmadı mı?"

Maydannikov ayağa kalktı, utanarak gömleğinin eteğini düzeltti, buğulu gözleriyle Şukar Dede'ye şöyle bir baktı, sonra ağırbaşlı bir tavırla:

"Böyle bir şey oldu gerçekten! Bunu gizlemiyorum. Ağlamasına ağladım... Öküzlerimden ayrılmak bana acı geliyordu. O öküzler babamdan miras kalmamıştı; onları alnımın teriyle, çalışarak kazandım. Hiç de kolay olmadı o öküzlere sahip olmam. Ama bu iş geçmişte kaldı. O günlerde döktüğüm gözyaşlarının partiye ne zararı olabilir?"

Şukar Dede öfkelendi:

"Nasıl ne zararı olabilir? Sen o öküzlerle nereye gidiyordun? Sosyalizme doğru evladım! Ya! Onlarla tuttuğun yol, sosyalizmin yoluydu! Peki sosyalizmden sonra ne olacak? Tam bir komünizm olacak! Ben sana şunu söyleyeyim bir kere: Ben Makaruşka Nagulnov'un evinde neler neler öğrendim... Hepiniz de biliyorsunuz ki biz onunla çok iyi dost olduk. Onun evinde çeşit çeşit bilimler öğreniyorum. Kafamın alabileceği kadar. Geceleri ya resimsiz, kalın, ciddi kitapları okuyorum, ya da sözlüğe bakıp içinden önemli sözleri öğrenmeye çalışıyorum. Ama şu ihtiyarlığım yok mu, Allah kahretsin onu. Habire numara yapıyor bana... Aklım deseniz, cebi delik potur gibi oldu. İçine ne koysan kaybolup gidiyor. İşte o kadar. Ama eğer elime küçücük bir dergicik bile geçse, artık onu dünyada bırakmam. İçindekileri hep aklımda tutarım. İşte okumaya, kitapları karıştırmaya bir başladım mı böyle oluyorum. Çeşit çeşit dergiler okudum; bu yüzden şimdi kiminle istesem tartışabilirim. Ta horozlar üçüncü defa ötünceye kadar... Kim ne derse desin, şuracıkta size kesin olarak söylüyorum ki, bizde sosyalizm gerçekleştikten sonra komünizm olacak!.. İşte bu noktada içime şüphe düşüyor Kondratuşka. Sosyalizme giderken habire gözyaşı döküp duruyordun, ya

komünizme giderken ne yapacaksın? Allah bilir ya, dizlerine kadar çıkan bir gözyaşı denizi içinde boğulacaksın. İşte bugünden fala bakar gibi görüyorum bunu. Soruyorum size hemşerilerim, sevgili bacılarım; ikide bir böyle gözyaşı döken bir adam partiye yararlı olabilir mi?"

İhtiyar bir kahkaha atarak eliyle dişsiz ağzını örttü:

"Ben oldum olası ciddi adamlardan nefret ederim; hele bunlar partili olursa nefretim büsbütün artar. Bir kere öyle suratsız adamları partide ne yapacağız? Doğru dürüst adamlara bile hüzün verirler, sırf o suratsızlıklarıyla partinin kurallarını bozarlar. Öyle değil mi? Eğer partiye böyle suratsız adamlar almak gerekiyorsa Sessiz Demid'i alalım, ha! Bak, onu aldınız mı bizim arkadaşlar arasında tam bir ölüm sessizliği başlar... Ben ömrümde bizim Sessiz'den daha ciddi bir insan görmedim. Hayır arkadaşlar, bence partiye neşeli, hayat dolu, söz gelimi benim gibi insanları almalı. Oysa oraya somurtkan, el âlemi tedirgin eden adamları alıyorlar. Ne yararı var sanki? Makaruşka'yı ele alalım: Makaruşka 1918 yılında baston yutmuş gibi dimdik yürümeye başlamıştı. Bugüne kadar da hep böyle somurtkan, dimdik, kendini beğenmiş gibi yürüyüp duruyor. Bataklıkta dolaşan turna gibi, ne şaka yapar ne neşeli bir söz konuşur. İnsan değil, pantolon giymiş can sıkıntısı mübarek!"

Nagulnov sert bir tavırla:

"Dede sen beni karıştırma, benimle uğraşma, yoksa gereken tedbirleri alırım!" dedi.

Ama ihtiyar gücenmiş gibi gülümseyerek, aynı zamanda da artık bir kere kapıldığı konuşma selinden kendini kurtaramadan harıl harıl devam ediyordu:

"Ben senden söz etmiyorum, şu kadarcık olsun dokunmadım sana. Sonra Kondrat'a gelelim: Bir ruble yirmi kopek için kalemi kaptığı gibi atına atlar, habire dolaşır... Boyuna da bir kâğıda hesaplar yapar durur. Sanki o olmasa başka kimse onun yerine yazamayacak onları. Moskova'da bilim adamları çoktan her şeyi yazmış, her şeyi hesaplamıştır. Durup dururken kafa yormak ona mı düşer? Onun işi öküzlerin kuyruğunu kıvırmak; oysa haline bakmadan ap-

tal aptal Moskova'daki o bilim adamları nereye burunlarını sokarlarsa, o da oraya sokmaya çalışıyor...

"Bana kalırsa hemşerilerim, sevgili ihtiyarcıklarım, Kondrat bunu cehaletinden yapıyor. Sizin anlayacağınız, bizim Kondrat daha politikanın bilincine varmamış. Ama madem politika bakımından olgunlaşmamışsın, evinde otur arkadaş! Yavaş yavaş olgunlaşmaya bak, acele etme... Partiye de hemen sokulmaya çalışma! O Kondrat isterse öfkesinden patlasın, yine de kesin olarak itiraz ediyorum işte..."

Bu sırada Davidov, Varya Harlamova'nın incecik sesini duydu. Çoktandır genç kızı görmemiş, o derinlerden gelen tatlı sesini epeydir duymamıştı:

"Bir şey söylememe izin verir misiniz?"

Nagulnov:

"Buraya gel bakalım! Herkes görsün seni!" dedi.

Bağrı Yanık Varyuha kalabalığın arasından geçerek cesaretle masaya yaklaştı, yanmış elleriyle ensesindeki saçları düzeltti.

Davidov ona gizli bir hayretle bakıyor, gülümsüyor, gözlerine inanamıyordu. Varyuha birkaç ay içinde tanınmayacak kadar değişmişti. Hayır, artık çocukluktan daha yeni kurtulmuş kız değildi. Sağlam yapılı, başını gururlu bir tavırla dimdik tutan bir genç kızdı. Saçları kalın bir örgüyle arkasına doğru sarkıtılıp mavi bir kurdeleyle bağlanmıştı. Genç kız başkanlık divanının yanında durmuştu. Herkesin susmasını bekliyor, oturanların başları üzerinden belirsiz bir yere, sanki uçsuz bucaksız bozkıra bakıyormuş gibi, genç, güzel gözlerini kısarak bakıyordu. Davidov: 'Bahardan beri amma da güzelleşmiş,' diye düşündü.

Varyuha'nın gözleri heyecanla parlıyordu. Pudra ve pomat nedir bilmeyen pembe yüzü de terden pırıl pırıldı. Fakat oradakilerin kendisine baktığını hissedince cesareti biraz sarsıldı; küçük, dantelli mendilini sinirli sinirli didiklemeye başladı. Yüzü koyu kırmızı bir renk aldı. Şukar'a doğru dönerek konuşmaya başlayınca göğsünün derinliklerinden gelen dolgun sesi titredi:

"Haksızsınız dede! Arkadaş Maydannikov Kondrat Hiristoforiç için hiç de iyi konuşmuyorsunuz. Onun partiye girecek adam olma-

dığını söylüyorsunuz, ama kimse size inanmaz! Ben baharın başından beri tarlada onunla birlikteyim. O herkesten daha iyi çalışıyor. Aynı zamanda kolhoz işlerini de canla başla benimsiyor. Oysa siz ona karşı çıkıyorsunuz! Siz yaşlı bir insansınız ama, hiçbir şeye aklı ermeyen bir çocuk gibi konuşuyorsunuz..."

Pavel Lyubişkin hiç zorlanmadan, gür bas sesiyle:

"Hah şöyle! Hakkından gel şunun Varka! Yoksa dana boynuna takılmış çıngırak gibi çın çın ötüyor! Kimse için de bir tek iyi söz söylemiyor..."

İhtiyar Beşlebov söze karıştı:

"Varka doğru söylüyor! Kondrat kolhozda herkesten daha çok iş günü çıkarmıştır. Çalışkan bir Kazak'tır! Diyecek yok!"

Soğuk almış birinin kısık sesi duyuldu:

"Kondrat gibilerini partiye almazsanız, o zaman Şukar Dede'yi alın bari! Şukar girdi mi artık işler tıkırında gider..."

Ama Şukar Dede, çoktandır taranmamış sakalının çevrelediği dudaklarında hakaret anlamı taşıyan, başkalarını küçümseyen bir gülüşle sıranın arkasında sanki yere gömülüymüş gibi duruyor, söze karışanların seslerini duymasına rağmen arkasına bile bakmıyordu. Herkes susunca sakin sakin:

"Varka'nın burada zaten işi yok," dedi. "Çünkü, bir kere, daha ergin yaşa gelmedi, ona herhangi bir ambarın altında evcilik oynamak yakışır. Oysa gelmiş saksağan gibi ötüyor burada. Yaşını başını almış ihtiyarlara akıl vermeye kalkıyor. Ne günlere kaldık! Yumurtalar tavuklara akıl öğretiyor şimdi. Sanki ötekiler Varka'dan aşağı mı kaldı? İş günlerinden filan söz ediyorlar; Kondrat'ın yaptığı iş günlerini arabaya koysan sığmaz diyorlar. Şimdi sorarım size, iş günlerinin bununla ne ilgisi var? Bu kadar iş günü çıkarmak da yine açgözlülükten ileri geliyor. Az buçuk malı olan adamlar hep böyle açgözlü olur. Makaruşka bile bana kaç defa bunu anlatmıştır. Bir başka budala da: 'Şukar Dede'yi partiye alırsanız, kolhozun işleri tıkırında gider!' diyor. Bunda bence gülünecek hiçbir şey yok. Kim gülüyorsa bir tahtası eksik demektir... Onlar böyle konulara gülebilir. Bir kere ben okuma yazma biliyor muyum? Biliyorum! İstediğimi okuyorum! Hele imzamı öyle bir atıyorum ki! Sonra partinin

kurallarını kabul ediyor muyum? Hem de nasıl! Canla başla! Programını destekliyor muyum? Destekliyorum! Partiye hiç karşı çıktım mı? Sosyalizmden komünizme geçişe gelince, böyle bir şey olursa adım adım değil, koşa koşa giderim. Tabii bir ihtiyarın koşabileceği kadar. Çok hızlı koşamam çünkü. Bir kere nefesim tıkanır... Zaten ben daha önceden partiye girmiş olsaydım şimdi yükselmiştim bile! Şu anda koltuğumun altında evrak çantasıyla dolaşıp duracaktım. Ama Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım; sevgili hemşerilerim, sevgili ihtiyar bacılarım. Ben bile bizim partiye girmeye henüz hak kazanmadım! Neden diye sorarsanız... Din yok mu, din? O işte beni hâlâ ta içimden kemiriyor. Kör olası! Başımın üzerinde, yukarılarda bir şimşek şiddetle çakınca, hemen fısıldayarak: 'Allah'ım koru beni! Benim gibi günahkârı kurtar!' diye fısıldamaya başlar, istavroz çıkarır, Hazreti İsa'ya da, Hazreti Meryem'e de dua ederim. Hazreti Meryem'in 'Ey Bakire, mutlu ol...' ilahisini okurum. Sonra aklıma ne kadar evliya gelirse, hepsine ayrı ayrı dualar ederim. Ayrıca o canımı sıkan gök gürültüsünü duyunca yere çömelirim."

Şukar Dede anlattıklarının etkisiyle az kalsın hemen orada istavroz çıkaracaktı. Elini alnına götürmüştü bile; ama tam zamanında aklı başına geldi, alnını kaşıyıp utangaç bir tavırla güldü:

"Hem, nasıl söyleyeyim? Gözlerini korku bürüdü mü kendi kendine: 'Aziz İlya'nın aklına eseni ne bileceksin? Bir de bakarsın laf olsun diye yıldırımı tak diye çıplak kafanın ortasına indiriverir! Haydi bakalım, işin yoksa bir altmış beş yere uzan Şukar!' diye düşünürsün. Hayır arkadaşlar, öyle şey benim hiç işime gelmez, çünkü komünizm gelinceye kadar yaşamak istiyorum ben! O tatlı yaşamı tatmak isteğini ben de duyuyorum. Çünkü bazen öyle oluyor ki, fukaralık canıma tak ediyor da, o açgözlü papaza bile bir yirmilik atıyorum... Sırf Tanrı'yı daha fazla kızdırmayayım diye... İnsan, ileride işler daha iyi olacak diye düşünüyor. Ama orasını Allah bilir artık! İşler nasıl olacak, ters mi düz mü? Papaz senin gibi budala herifin biri için oturup dua eder sanırsın. Oysa işin inceliğine bakarsan, papaz seni ne yapsın yani? Ölü bir herife bir şey kâr eder mi? Etmez... İşte sen de onun gibi bir şeysin papazın gözünde. Yani 'Bordur' gibi bir şey işte... O kör olası papaz senin paranla dua etmeyi değil, gidip

votka almayı düşünür. İşte soruyorum size: Benim içimde o kör olası din, bu kadar derinlere kök salmışken, ben partiye nasıl girerim ha? Hem o sevgili partiyi bombok ederim, hem kendimi, hem de partinin programını. Öyle değil mi? Hayır arkadaşlar! Beni böyle bir günaha sokmayın. Böyle bir şey hiç işime gelmez benim. Bunu kesin olarak ilan ediyorum."

Razmiyötnov:

"Yine konudan ayrıldın!.." diye bağırdı. "Lafı dolandırma, asıl konuya gel..."

Buna karşılık Şukar Dede bir tehlikeyi işaret eder gibi elini kaldırdı:

"Şimdi bitiriyorum Andryuşenka! Yeter ki beni budalaca sorularınla şaşırtma. Yoksa hiçbir konuya yanaşmam. Oturduğun yerde uslu uslu benim akıllıca laflarımı dinle de aklında tut! Yaşamın boyunca işine yarar! Ben hiçbir zaman lafı dolandırmam. Sen de Makaruşka ile beraber habire üstüme varıyorsun. Zangoça çatan diyakoz gibi. Ana konudan ayrılıyorsam, bunu isteyerek yapmıyorum ki, düşüncelerimin akışından öyle oluyor. İşte, diyorum ya, komünizm gelinceye kadar, partisiz de olsam, beklerim. Hem de o çağ gelince gözü yaşlı Kondrat gibi değil, güle oynaya, sevine sevine bağrıma basacağım onu. Çünkü ben doğru dürüst bir proleterim. O ise küçük bir mal sahibi. Bunu size açıkça söylüyorum! Gerçek proleterlerin kaybedecek hiçbir şeyleri yokmuş, zincirlerinden başka. Bunu bir yerde okuduydum. Bende zincir ne gezer? O bile yok. Yalnız eskiden bizim köpeği bağladığımız zincir var, daha zengin olduğum yıllardan kalma... Ama artık zincir bile sayılmaz. Yalnız, benim bir karım var, ah kardeşlerim, öyle bir kocakarı ki, evlere şenlik. Pranga zincirinden beter! Ama olsun, onu da yitirmeye niyetim yok! Varsın benim yanımda yaşasın. Allah hakkından gelir onun. Ama eğer bana komünizme giden yolda engel olmaya kalkışırsa yanından öyle bir kaçıveririm ki... Ah demeye vakit bulamaz! Bu konuda bana güvenebilirsiniz! Ben böyle atılgan adamım işte. Bir kere kendimi attım mı ortaya, artık kimse karşıma çıkmasın. Ya ayaklarımın altında ezerim, ya da bir tarafa fırlatırım. Hem de göz açıp kapayıncaya kadar..."

Nagulnov kararlı bir tavırla masaya vurarak:

"Dede, sözünü bitiriyor musun, yoksa konuşmanı keseyim mi?" diye bağırdı.

"Şimdi bitiriyorum Makaruşka. Vurma öyle masaya, elcağızını acıtırsın. Diyorum ya işte... Son sözüm bu: Madem hepiniz Kondrat'ı tutuyorsunuz, ben de ona karşı durmayacağım. Varsın girsin partimize. İyi çocuktur. Saygı değer adamdır! Çalışkandır. Bunu her zaman söylemişimdir. Hem işi inceden alırsak, Kondrat bizim partiye mutlaka girmeli. Bunu size kesin olarak bildiriyorum. Yani kısacası Kondratuşka tam partimize girmeye hak kazanmış bir insandır. Benim sözüm bu kadar."

Razmiyötnov şaşkınlıkla:

"Şu işe bak; söze adamı yermekle başladın, övmekle bitirdin. Bu ne biçim konuşma?" diye sordu.

Ama atılan kahkahalar yüzünden hemen hemen hiç kimse soruyu duymadı. Şukar Dede yapmış olduğu bu çıkıştan son derece memnun, yorgun argın kendini sıranın üzerine bıraktı, koluyla çıplak kafasının terini sildi, yanında oturan Antip Graç'a:

"Nasıl? Hani o 'Kendi kendini eleştirmek' işini becerdim değil mi?" diye sordu.

Antip sorusuna cevap verecek yerde:

"Sen git de aktör ol dede!" diye fısıldadı.

Şukar şaşkın şaşkın, yan yan komşusuna baktı. Ama berikinin siyah bıyığının altından gülümsediğini fark etmedi:

"Ne diye aktör olacakmışım yani?"

"Orada parayı avuç avuç alırsın! Yalnız avuç avuç değil kürekle! Yapılacak iş de çok basit; bir kırbaç vurmaktan daha kolay. Otur, insancıkları neşeli laflarla eğlendir! Bütün iş bu! Hem de üstün başın kirlenmez! Temiz iştir, para da getirir..."

Şukar Dede'nin heyecanlandığı belliydi. Oturduğu yerde kımıldayıp duruyordu. Önce gülümsedi, sonra:

"Ya... İşte böyle sevgili Antipciğim," dedi. "Şukar hiçbir yerde aç kalmaz! Hiçbir lafı karşılıksız bırakmaz. Hemen taşı gediğine koyar. Öyle sözünü bilmeyecek, şaşıracak adam değildir o. Ha, ne diyordun? Yani işler kötü giderse beni şu ihtiyar yaşımda aktör ola-

rak alırlar mı dersin? Zaten küçükten beri maceraya düşkünümdür. Öyle de atılgan, gözüpek bir çocuktum ki, tuttuğumu koparırdım! Benim için aktörlük nefes almak gibi bir şey."

İhtiyar adam düşünceli bir tavırla dişsiz ağzında bir şeyler çiğner gibi dudaklarını kımıldattı. Bir süre susup düşüncelere daldı, sonra:

"Aktörlere ne kadar para verirler biliyor musun? Parça başı mı verirler, yoksa başka türlü mü? Yani senin anlayacağın bir aktör kaç para alır, onu anlamak istiyorum. Kürekle kuruş da toplayabilirsin! Ama kuruş kuruş toplayacaksam ne yapayım ben o parayı? İstemem. Hoş, cimri adam için kuruş da paradır ya!"

Antip bir sır söyler gibi:

"Sahnede kendini nasıl tutarsan, ne ölçüde serbest davranırsan, ona göre para verirler," dedi. "Yani herkesin karşısındaki davranışına bakarlar. Ne kadar serbest olur, ne kadar çok hareket edersen, o kadar fazla para verirler. Zaten aktörler ne yapar? Yiyip içer, bir de şehir şehir gezerler. Öyle rahat yaşarlar ki, bir orada, bir burada, kuş gibi kent kent gezerler!"

Artık toplantıya karşı bütün ilgisini yitirmiş olan Şukar dışarı çıkmak istedi:

"Gidip avluda bir sigara içelim, ha? Ne dersin Antipuşka?" diye teklif etti.

Güçlükle kalabalığın arasından yürüyüp sınıftan çıktılar. Dışarıda, çitin yanı başına, güneşten ısınmış toprağın üzerine oturup birer sigara tellendirdiler:

"Sen o aktör dediklerini hiç gördün mü Antipuşka?"

"Çoook! Grodno'da askerliğimi yaparken doya doya seyrettim onları!"

"Ne biçim insanlar?"

"Basbayağı insanlar..."

"Doyasıya yemek yemişe benziyorlar mı?"

"İyi beslenmiş damızlıklar gibi hepsi de..."

Şukar içini çekti:

"Demek kışın da yazın da yiyecekleri bitmiyor?"

"Öyle ya! Sırayla alıyorlar!"

"Peki, onlara katılmak için nereye gitmeli?"

"Rostov'a. Daha yakında bulamazsın onları."

"Eh, Rostov pek uzak sayılmaz. Hem böyle rahat para kazanmak varken, sen bana bunu neden daha önce söylemedin? Söyleseydin belki çoktan aralarında bir iş bulurdum, kim bilir! Biliyorsun ki ben hafif iş istiyorum. İster aktörlük olsun, ister başka bir iş. Böyle hafif işlerde çok yetenekliyimdir. O belalı hastalığım yüzünden çiftçilik gibi ağır işte çalışamıyorum. Sen beni ekmeğimden ettin işte! Kafa yok ki sende!"

Şukar Dede bu son sözü çok canı sıkılarak söylemişti. Antip kendisini savunmaya çalıştı:

"Daha önce böyle bir konu açılmadı ki söyleyeyim..."

"Aklımı başıma getirmeliydin! Şimdiye kadar çoktan aktörlerin arasında keyif çatıp dururdum. Arada bir bizim kocakarıyı görmeye gelirdim! Sana da uğrar, masanın üzerine tak diye yarım litrelik bir votka koyardım bana iyi öğüt verdin diye... Ben de doymuş olurdum, sen de kafayı çekerdin. Güzel bir hayat yaşardık işte! Ah, Antip, Antip! Seninle çok kazançlı bir iş kaçırdık!.. Şimdi gidip benim kocakarıya danışmalı, sonra kış gelince belki de ekmek parası kazanmak için yola koyulurum... Davidov gitmeme izin verir. Birazcık para kazanırsam eve de faydam olur! Bir inek alırım. On koyun, bir de domuz aldım mı gel keyfim gel! İşler tıkırında gitmeye başlar!"

Şukar Dede hayallere kendisini öyle bir kaptırmıştı ki, artık duramıyordu. Sözlerini ilgiyle dinleyen Antip'ten de cesaret alarak devam etti:

"Doğrusunu istersen, atlardan bıktım usandım! Sonra kışın arabacılık yapmak bana göre değil, yıprandım artık! Soğukta üşüyorum. Senin anlayacağın, sağlık durumum adamakıllı sarsıldı. Arabada bir saat kaldım mı bağırsaklarım birbirine yapışıyor. Böyle bağırsaklarım birbirine yapışınca bir de bakarsın soğuktan düğümlenmişler ya da rahmetli Hariton gibi kıçımdaki sinirler donup iltihaplanmış! Yok... Bütün bunlar bana göre değil! Benim bu dünyada daha yapacak çok işim var. Patlasam da çatlasam da komünizm çağı gelinceye kadar yaşayacağım!"

Antip çocuk gibi her şeye kanan ihtiyarla için için eğlenmekten bıktı. Şakaya son vermek amacıyla:

"Sana bir şey söyleyeyim mi dede! Aktör olmak için yazılmadan önce iyice bir düşünsen daha iyi olur," dedi.

Şukar Dede kendine güvendiğini belli eden bir tavırla:

"Düşünecek bir şey yok!" diye karşılık verdi. "Madem bedavadan para veriyorlar, kışın soluğu orada alırım. İnsanları neşelendirmek, onlara çeşit çeşit şeyler anlatmak iş mi yani?"

"Ama öyle zaman olur ki, parayı bile istemezsin!"

Şukar merakla sordu:

"O nedenmiş öyle?"

"Oyuncuları döverler de..."

"Döverler mi? Kim döver?"

"Biletlere para veren seyirciler!"

"Peki neden dövüyorlar?"

"Ne bileyim? Oyuncunun biri söylediği bir sözle halkın keyfini bozar, hoşuna gitmez, ya da bakarsın suratı seyircilerin sinirine dokunur; işte o zaman hemen kalkar döverler..."

"Yani bu dövme işi nasıl olur? Gerçekten adamakıllı döverler mi? Yoksa laf olsun diye şakacıktan şöyle bir korkuturlar mı?"

"Şakacıktan olur mu be! Bazen oyundan sonra öyle bir döverler ki, sonradan zavallı oyuncuyu hastaneye, mezarlığa götürmek gerekir. Gözümün önünde birisinin kulağını ısırdılar, arka ayağını da tersine çevirdiler! Zavallı adamcağız o durumda evine gitmek zorunda kaldı!"

"Dur azıcık! Ne demek arka ayağını ters çevirdiler? Senin o oyuncu dört ayaklı mıydı yani?"

"Tiyatrolarda çeşit çeşit adam olur. Eğlence için her çeşit adam bulundururlar! Ama demin yanlış söyledim; arka ayağı derken sol ayağı demek istiyordum. Adamın sol ayağını ters çevirdiler. Zavallıcığın tersi döndü. Geri geri yürümeye başladı. Sağa mı gidiyor, sola mı, belli değildi. Hem de öyle bir bağırıyordu ki fukara! Bütün şehir çınlıyordu! Tren düdüğü gibiydi; sesini hatırladıkça tüylerim diken diken oluyor..."

Şukar uzun uzun, içini okumak istercesine Antip'in –herhalde hoş olmayan anıların etkisi altında– kararmış, ciddi yüzüne baktı. Sonra sözlerine inandı, öfkeyle:

"Peki polis neredeydi? O kör olasıca polis yok muydu? Böyle bir olaya nasıl izin verdi?" diye sordu.

"O dövme işine polisin kendisi de katılmıştı. Gözümle gördüm. Polisin biri sol eliyle düdüğünü tutuyor, habire öttürüyor, sağ eliyle de oyuncunun boynuna vuruyordu."

"Böyle şeyler ancak Çar zamanında olurdu Antipuşka! Sovyet idaresi geldikten sonra polisin adam dövmesine izin vermezler."

"Polis herkese dokunmaz tabii, ama oyuncuları döver! Hem de nasıl! Buna da izin verilir. Eskiden beri böyle bir kural vardır... Buna karşı gelemezsin ki!.."

Şukar Dede şüpheyle gözlerini kıstı:

"Palavra sıkıyorsun be! Seni kerata Graç!.. İçimden nedense sana inanmak gelmiyor... Bir kere aktörleri eşek sudan gelinceye kadar dövdüklerini nasıl söylersin? Bunu nereden bilirsin? Otuz yıldır şehre gitmedin, burnunu köyden dışarı çıkaramazsın... Bütün bunları nereden bilebilirsin?"

Antip:

"Novoçerkask'ta özbeöz bir yeğenim var, bana oradaki şehir hayatını mektuplarında her zaman anlatır..." dedi.

Şukar Dede yine kararsızlık içinde derin derin içini çekti, somurttu:

"Yeğenin yazıyorsa, o başka," dedi. "Demek işin içinde iş varmış Antipuşka... Demek aktör olmak tehlikeli kardeşim. Gerçekten durup dururken halk adamı öldüresiye döverse, ben ne yapayım böyle işi? Allah kahretsin böylesine 'keyifli' mesleği..."

"Ben de sana her şeyi hesaba katasın diye vaktinde haber vereyim dedim. Hem sen önce kocakarıya danış. Ondan sonra gidip başvurursun..."

Şukar Dede:

"Kocakarıyı ilgilendirmez ki bu..." dedi. "Bir şey olursa böğrüne yumruk yiyecek olan o değil ki. Ne diye ona danışacakmışım?"

Antip ayağa kalktı, yere attığı izmariti ezerek:

"Öyleyse kendin karar ver," dedi.

"Acelem yok canım! Daha kışa çok vakit var. Hem doğrusunu söyleyeyim, tayları bırakmaya acıyorum. Sonra benim kocakarının

da yapayalnız canı sıkılır. Hayır Antipuşka! Varsın oyuncular benim yardımım olmadan işlerini yapsın. Bu çeşit kolay kazanç yolları yerin dibine batsın! Hem sonra iyice düşünürsen, kolay para kazanmak değil ki bu! Eğer polis seni savunacağına, her gün yumruklarını sırtında denerse, her gün el âlem eline geçenle sana dayak atarsa... Böyle de iş mi olur yani? Yoook! Teşekkür ederim! Ben böyle iş istemem, senin olsun öyle keyifli işler! Zaten ben küçükten beri kimlerden eziyet görmedim ki! Kazlar da, boğalar da, köpekler de, hepsi bana musallat olur. Onların yüzünden başıma neler neler gelmedi! İş o dereceye vardı ki, evimin kapısına çocuk bıraktılar! Yani bu sence hoş bir şey mi? Yaa! Şu ihtiyar yaşımda oyuncu olayım da beni öldürsünler, vücudumun bir parçasını da tersine çevirsinler, öyle mi? Yok, teşekkür ederim. Öyle şey istemem ben; işte o kadar! Gel Antipuşka, biz seninle toplantıya gidelim. Orası tehlikeli değil, üstelik neşeli de... Oyunculara gelince, varsın başlarının çaresine baksınlar! Herhalde hepsi genç, hepsi kuvvetli kerataların! Baksana durup dururken dövüyorlar diyorsun, onlar da bu yüzden zayıflayacaklarına habire şişmanlıyorlar! Ben ise zavallı bir ihtiyarcığım. Belki orada adama bol para veriyorlar, ama biri şöyle bana iki kötek attı mı öbür dünyayı boylarım. O zaman o tatlı ekmeği ne yapayım yani? O zavallı oyuncuları döven herifler yok mu? Yuttuğum lokmayı bile boğazımdan çıkarırlar. Hayır, kesin karar verdim; oyuncu olmayacağım. Bir daha da beni böyle işlere sürükleme! Kara şeytan seni! Bir daha da öyle sinirlerimi ayağa kaldırayım deme! Son sözüm bu... Bak sen demin bir serseri bir oyuncunun kulağını nasıl ısırmış, sonra ayağını nasıl ters çevirmiş, daha başkaları da onu nasıl dövmüşler diye anlattın ya, daha seni dinlerken kulaklarım ağrımaya, ayaklarım sızlamaya başladı. Bütün kemiklerim sanki birileri beni dövmüş, oradan oraya sürüklemiş gibi ağrıyor. Kulağım da sanki biri ısırmış gibi sızlıyor. Ben böyle kanlı serüvenlerden hoşlanmam. Sinirime dokunur. Tıpkı başından yara almış biri gibi başım dönüyor... Onun için sen Allah aşkına toplantıya yalnız git! Ben de azıcık burada dinleneyim! Sakinleşeyim. Hele sinirlerim yatışsın biraz. Ondan sonra gidip Dubtzov'un partiye girmesine karşı gelmeye çalışırım. Ama şimdi oraya gidemem Antipuşka... Âlemin

karşısında söz söyleyemem. Sırtım ürperiyor, dizlerim titriyor. Ne biçim şey bu titreme? Allah kahretsin! Anlayamıyorum... Ayakta bile doğru dürüst duramıyorum..."

Şukar bir sigara sarmaya başladı, gerçekten de parmakları titriyor, bükülmüş gazete kâğıdının içinden iri iri kıyılmış tütün parçacıkları yere dökülüyordu. Antip sözde ihtiyara acıyormuş gibi baktı:

"Senin o kadar ince ruhlu olduğunu bilmiyordum dede! Bilseydim oyuncuların karşılaştığı acı olayları sana anlatmazdım. Hayır dedeciğim, sen hiç oyuncu olamazsın. İyisi mi, otur oturduğun yerde! Peçin üstünden ayrılma. Kolay kazanç peşinde de koşma. Hem senin kocakarıyı uzun süre yalnız bırakman doğru olmaz. İhtiyarlığına acımalısın."

"Onun hatırı için oyuncu olmaktan vazgeçtiğimi kendisine söyleyince, kim bilir ne kadar çok sevinecek. Ne kadar çok teşekkür edecek bana..."

Şukar Dede karısına bu güzel haberi verdiğinde kadının duyacağı sevinci, bunun üzerine kendi içinde uyanacak olan hoşnutluğu şimdiden duyuyormuş gibi tatlı tatlı gülümseyerek başını salladı. Ama başının üzerine bir bulut çökmüştü bile!

Sadık dostu Makar Nagulnov'un yarım saat kadar önce delikanlılardan birini Şukar'ın karısına gönderdiğini, kadının derhal okula gelmesini, herhangi bir bahaneyle, ne yapıp edip ihtiyarı toplantıdan alarak evine götürmesini emrettiğini bilmiyordu.

Antip Graç artık saklamaya gerek görmediği bir gülümsemeyle memnun memnun iç geçirdi:

"Senin kocakarı iyi insandır! Tam lafının üzerine geldi. An iti, kap çomağı!" dedi.

Şukar Dede başını kaldırdı. Yüzündeki o tatlı gülümsemeyi gizli bir el ıslak bir süngerle silivermiş gibi oldu. Karısı kendisine verilen görevi tam olarak yapmak isteyen sert bir insan tavrıyla kaşlarını çatmış, kesin adımlarla üstüne yürüyordu. Şukar Dede şaşkınlıkla: 'Geberesice!' diye fısıldadı. 'Nereden de çıktı Allah'ın belası? Biraz önce hasta yatıyor, başını bile kaldıramıyordu. Şimdi de al bakalım, kendi kendine kalkmış geliyor. Hangi uğursuz rüzgâr attı onu buraya bilmem ki?'

İhtiyar kadın karşılık kabul etmez, kararlı bir tavırla, sevgili eşine:

"Haydi bakalım eve, koca herif!" dedi.

Şukar Dede toprağın üzerinde, oturduğu yerden ona sanki büyülenmiş gibi, yılanın göz diktiği bir tavşan şaşkınlığıyla aşağıdan yukarı bakıyordu. Sonunda yavaşça:

"Toplantı daha bitmedi ki karıcığım... Benim de çıkıp biraz konuşmam gerekiyor. Bizim köy idaresindeki arkadaşlar rica ettiler, ille konuşmamı istiyorlar," dedi, hemen sonra da hıçkırdı.

"Onlar sensiz de idare ederler işi. Haydi yürü, evde yapılacak dünya kadar iş var."

İhtiyar kadın kocasından hemen hemen bir baş daha uzundu, aynı zamanda ondan iki misli şişmandı. Üstünlüğünü belli eden bir tavırla kocasını elinden tuttuğu gibi rahatça ayağa kaldırıverdi. Şukar Dede birden kendine gelerek öfkeyle ayağını yere vurdu:

"Gitmeyeceğim işte! Gitmeyeceğim! Söz söylemek hakkımı elimden alamazsın! Ne sanıyorsun? Eski idare mi var şimdi? Geçti o günler!"

İhtiyar kadın tek söz söylemeden arkasını döndü, geniş adımlarla eve doğru yürümeye başladı! Arkasından sürüklediği Şukar Dede arada bir ayak diretiyor, sonra yine küçük adımlarla peşinden gidiyordu. Her haliyle kendisini körü körüne kaderine teslim etmiş bir adam olarak görünüyordu.

Arkasından bakan Antip Graç sessiz sessiz gülüyordu. Ama kapının önündeki merdivenden çıkarken: 'Allah korusun, ihtiyar ölürse bizim köyün ne tadı ne tuzu kalacak!' diye düşündü.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞUKAR Dede okuldan çıkar çıkmaz toplantı bambaşka bir hava içinde devam etti. Kolhozcuların konuşmaları artık arada bir gülüşmelerle kesilmiyor, herkes ciddi ciddi Dubtzov'un partiye girmesi konusunu tartışıyordu. Hele hiç kimsenin beklemediği bir sırada, demirci İpolit Şalıy söz alınca, ilk olarak sanki biraz sonra fırtına patlak verecekmiş gibi derin bir sessizlik oldu.

Artık partiye girmek için dilekçelerini vermiş olanların durumları her yönden incelenmişti. Her üçü de, oy birliğiyle altı aylık bir deneme devresi için aday olarak alınmışlardı. İşte o zaman ihtiyar Şalıy söz istemişti. Demirci, pencerenin hemen yakınında bulunan sırasından kalktı; geniş sırtını pencerenin pervazına dayayarak:

"Yakov Lukiç'e bir soru sormak istiyorum, izin var mı?" diye sordu.

Makar Nagulnov neşeyle, ama yine de hafif bir merakla:

"Bir değil, iki soru da sorabilirsin istersen..." dedi.

Yakov Lukiç isteksiz bir tavırla Şalıy'a döndü. Yüzünde hoş olmayan bir şey beklediğini belli eden bir gerginlik vardı. Şalıy hafif patlak siyah gözlerini Yakov Lukiç'ten ayırmadan, boğuk, kalın bir sesle:

"İşte bak, insanlar partiye giriyor, onun sinesinde yaşamak istiyorlar!" diye söze başladı. "Yanı başında pineklemek hoşlarına gitmiyor, sevinçlerini de, üzüntülerini de partideki yoldaşlarıyla paylaşmak istiyorlar. Ya sen Lukiç, neden partiye girmek için dilekçe vermiyorsun? İşte bunu sana sormayı çoktandır istiyordum: Neden daima bir tarafta kalıyorsun? Yoksa partinin bizi daha iyi bir yaşama kavuşturmak için uğraşıp didinmesi, buz üstüne fırlamış balık gibi çırpınması seni hiç ilgilendirmiyor mu? Sen ne yapıyorsun ki? Önemi olan işlerden elinden geldiği kadar uzak durmaya, serinlik-

te dinlenmeye çalışıyor, başkaları ekmeğini bulup getirsinler, hatta çiğneyip ağzına koysunlar diye bekliyorsun. Öyle değil mi ya? Bu işi nasıl da başarıyorsun? Çok tuhaf! Hem de hepimiz için örnek olacak bir durum. Daha doğrusunu istersen bu bütün köy için üzerinde durulacak bir durum!.."

Ostrovnov hemen:

"Ben kendi ekmeğimi kendim kazanıyorum. Şimdiye kadar senden ekmek istediğim olmadı!" diye karşılık verdi.

Ama Şalıy kendinden emin bir tavırla kolunu yana doğru açarak, bir engeli ortadan kaldırıyormuş gibi:

"İnsan günlük ekmeğini her şekilde elde edebilir: Omzuna torba asıp Allah rızası için dilenmeye kalksan bile açlıktan ölmezsin! Ama benim söylemek istediğim bu değil Lukiç! Sen de yabanın altında kıvranan yılan gibi kaçmaya çalışma. Benim ne demek istediğimi anlıyorsun. Eskiden, daha kolhoz kurulmadan herkesin kendi malı varken, senin elinden hiçbir iş kurtulamazdı! Eşek gibi çalışırdın! En küçük işi bile kaçırmak istemezdin! Yeter ki o iş sana bir parçacık para getirsin! Şimdi ise sözde çalışıyormuş gibi davranıyorsun... Seninki sırf göz boyamak! Ama ben bundan da söz etmiyorum; böyle kötü çalıştığın, doğru yoldan ayrılmış olduğun için halkın önünde hesap vermenin zamanı gelmedi. O zaman gelince hesabını soracağız! Şimdi sen bana şunu söyle: Neden partiye girmiyorsun bakalım, ha?"

Ostrovnov alçak sesle:

"Ben partiye girecek kadar okumuş değilim ki!" dedi.

Bunu o kadar alçak sesle söylemişti ki, yanında oturanlardan başka hiç kimse ne söylediğini duymamıştı. Arkada oturanlardan biri, sertçe:

"Daha yüksek sesle konuş!" diye bağırdı. "Orada ne homurdanıp duruyorsun? Anlaşılmıyor. Söylediğini tekrar et!"

Yakov Lukiç uzun süre sustu, sanki kendisine sorulan soruyu duymamıştı. Ortalığa sinmiş olan derin sessizlikte, karanlık, uykulu derenin kenarında ayrı ayrı seslerle, ama hep bir ağızdan bağrışan kurbağaların vıraklamaları ve ta uzaklarda, herhalde köyün arkasında bulunan eski yel değirmeninde bir baykuşun kederli kederli

ötüşü, bir de pencerelerin öbür tarafında etrafa dal budak salmış yeşil akasyaların arasındaki ağustos böceklerinin sesleri duyuluyordu.

Daha uzun süre susmak yakışık almayacaktı. Ostrovnov yüksek sesle tekrar etti:

"Ben partiye girecek kadar okumuş değilim!"

Şalıy:

"İdare müdürü olmak için yeter derecede okumuşsun da, partiye girecek kadar mı okuman yazman yok?" diye sordu.

Yakov Lukiç hiç beklemediği böyle bir çıkıştan sonraki şaşkınlığından kurtulmuş, kendini toparlamıştı. Bu sefer açık açık, gür bir sesle:

"Biri yönetim işidir, öteki politika! Sen aradaki farkı belki anlamıyorsun ama, ben anlıyorum!" dedi.

Ne var ki Şalıy bir türlü yakasını bırakmak istemiyordu. Alaylı alaylı devam etti:

"Ama bizim partililer hem yönetim işleriyle, hem de politikayla uğraşıyor. Ne garip değil mi? Onlar nasıl beceriyorlar bu işi bilmem ki? Madem iki işi de yürütebiliyorlar, demek biri ötekine engel olmuyor. Sen lafı dolandırıyorsun Lukiç! Soruma doğru dürüst karşılık vermiyorsun. Gerçekleri saklamak istiyorsun. Bin dereden su getiriyorsun!"

Ostrovnov boğuk bir sesle:

"Benim lafı dolandırmaya, bin dereden su getirmeye ihtiyacım yok!" dedi.

"Dolandırıyorsun ama... Kim bilir ne gizli düşüncelerin var ki, partiye girmek için dilekçe vermiyorsun! Ben belki yanılıyorum; ama yanılıyorsam, yanlışımı çıkar!"

Toplantı başlayalı dört saatten faza olmuştu; akşam serinliğine rağmen okulun içi dayanılmayacak kadar sıcaktı. Sınıflarda da, koridorda da birkaç lamba donuk ışık vererek yanıyordu. Ama onların bu ışığından sanki ortalık daha da ısınıyordu. Buna karşılık, insanlar ter içinde sırılsıklam olmuş, hiç kımıldamadan, derin bir sessizlik, aynı zamanda gergin bir ruh hali içinde oturuyor; hiç beklenmedik bir anda ihtiyar demirciyle Ostrovnov arasında başlayan bu

söz düellosunu dikkatle izliyor, sözlerin altında söylenmemiş kötü, ağır, karanlık bazı şeylerin gizli olduğunu anlıyorlardı.

Ostrovnov neredeyse kaybetmek üzere olduğu sakinliğini tekrar kazanarak savunmadan saldırganlığa geçti:

"Ne gibi gizli düşüncelerim olabilir benim? Mademki sen her şeyin özünü görebiliyorsun, bari bunu da söyle!" diye meydan okudu.

"Sen kendi durumunu kendin açıkla Lukiç! Ben senin yerine ne diye konuşayım?"

"Benim sana söyleyecek sözüm yok..."

"Sen benimle konuşma. Halka karşı, arkadaşlara karşı konuş."

"Senden başka kimse bana bir şey sormadı ki..."

"Ben soruyorum ya, yeter! Demek söylemek istemiyorsun ha? Eh... Zararı yok, bekleyelim, bugün olmazsa yarın nasıl olsa konuşmaya başlarsın!"

"Ne diye bana musallat oluyorsun İpolit? Hem de sen neden kendin partiye girmiyorsun? Benim günahlarımı çıkartmaya çabalayacağına kendin için konuş... Sen papaz mısın ki başkasının günahlarını çıkarıyorsun!"

Şalıy pozunu hiç değiştirmeden, sözcüklerinin üzerinde dura dura, ağır ağır:

"Benim partiye girmeyeceğimi sana kim söyledi?" diye sordu.

"Madem şimdi partide değilsin, girmeye niyetin yok demektir..."

Bunun üzerine Şalıy iç geçirerek pencerenin kenarına bir omuz attı, yerinden doğrulup acele etmeden, iki tarafa sallana sallana başkanlık divanının masasına doğru yürüdü. Köylüler iki tarafa açılıyordu. Şalıy hem yürüyor, hem konuşmaya devam ediyordu:

"Eskiden girmemiştim, orası öyle, ama şimdi gireceğim. Madem sen partiye girmiyorsun Yakov Lukiç, öyleyse ben girmeliyim! Eğer bugün dilekçe vermiş olsaydın, ben geri alırdım. Çünkü seninle aynı partide barınamayız biz. Ayrı ayrı partilerdeniz çünkü."

Ostrovnov belirsiz bir şekilde gülümsedi. Şalıy masaya doğru yürüdü; sararmış bir defter yaprağının sekizde biri kadar küçük bir kâğıt parçasına güç bela karalanmış dilekçesini uzattı. Davidov'un pırıl pırıl parlayan gözlerle, davranışını çok beğendiğini belirten bir tavırla baktığını fark etti.

"Kefil olacak kimse bulamadım! Bu durumda ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. Bana kefil olacak kimse var mı aranızda çocuklar? Yazın bakalım şuraya..."

Davidov zaten iri harflerle, acele acele bir kefaletname yazıyordu. Sonra kalemi elinden Nagulnov aldı.

Böylece İpolit Şalıy da oy birliğiyle partiye kabul edildi. Oylar verildikten sonra Gremyaçiy hücresindeki komünistler ayağa kalkıp yeni üyeleri alkışlamaya başladı. Onların arkasından da toplantıda bulunanlar yerlerinden fırlayarak ağır işlerde yıpranmış nasırlı ellerini beceriksizce ağır ağır çarpıp etrafı çınlatırcasına alkışladılar.

Şalıy'a bütün bunlar o kadar dokunmuştu ki, durduğu yerde gözlerini açıp açıp kapıyordu. Nemlenen gözleriyle eskiden beri bildiği, tanıdığı köylülerinin yüzlerine, sanki onları ilk olarak görüyormuş gibi bakıyordu. Ama Razmiyötnov ona dönüp:

"Sen şimdi arkadaşlara şöyle dokunaklı birkaç laf etsen çok iyi olur İpolit amca," deyince başını salladı:

"Boş boş konuşmanın gereği yok. Zaten öyle dokunaklı laflar da bilemem. Görmüyor musun nasıl alkışlıyorlar! Demek ki, her şeyi anlamışlar. Benim konuşmam fazla olur."

O anda partiye yeni girmiş olanların halinde değil de parti hücresinin sekreteri Nagulnov'un dış görünüşünde bir değişiklik oldu. Davidov onu böyle hiç görmemişti: Makar, ağzı kulaklarına vararak gülümsüyordu. Masanın arkasında oturduğu yerden dimdik kalkmış, sinirli bir tavırla ceketini düzeltiyor, hiç gerekmediği halde belindeki asker palaskasına dokunuyor, bir sağ ayağını, bir sol ayağını kaldırıyordu. Ama en önemlisi küçük, sık dişlerini ortaya çıkararak neşeyle gülümseyip durmasıydı.

Hep sımsıkı kapalı duran dudakları hafifçe büzülmüş, yayılan ağzında öylesine çocukça öylesine dokunaklı bir gülümseme belirmişti ki, bu Makar'ın somurtkan, zayıf yüzünde hiç görülmemiş, alışılmamış bir şeydi. Ustin Rikalin dayanamadı, derin bir şaşkınlık içinde:

"Bakın arkadaşlar, bizim Makar gülümsüyor galiba. Ömrümde ilk kez böyle acayip bir şey görüyorum!" diye bağırdı.

Nagulnov, gülümsemesini saklamadan karşılık verdi:

"Neyse, biriniz fark ettiniz! Aferin sana! Neden gülümsemeyecekmişim sanki? Şu anda neşe içindeyim ve gülümsüyorum işte. Gülümsemek de parayla mı? Kim yasak edecekmiş bana gülümsemeyi? Sevgili hemşerilerim, köylülerim. Toplantıyı kapatıyorum. Gündemdeki konuların hepsi görüşülmüştür..."

Biraz daha kendini toplayarak, zaten kemikli olan omuzlarını gerdi, masanın öbür tarafından çıktı, gür bir sesle:

"Hücre sekreteri olarak bizim büyük Komünist Partisi'ne giren sevgili yoldaşlarımızın, bana yaklaşmalarını rica ederim. Her birini kazandıkları bu büyük şeref için kutlamak istiyorum."

Sonra her zamanki Makar oluverdi. Dudaklarını kıstı, ama yine de emretmeden, rica ederek:

"Buraya yoldaşlar!" dedi.

Önce Kondrat Maydannikov yaklaştı, arkada oturanlar, gömleğinin terden sırtına, ta kürek kemiklerinden beline kadar yapıştığını görüyorlardı. İhtiyar kadınlardan biri ağzında bir şey çiğner gibi:

"Zavallıcık amma da terlemiş. Sanki bir hektar buğday biçmiş!" diye candan acındı. Bir başkası hafifçe güldü:

"Kondrat'ı adamakıllı elekten geçirdiler ha!" dedi.

Nagulnov, Kondrat'ın kendisine dümdüz uzattığı eli tuttu, olanca gücüyle sıktı. Sonra aşırı bir ciddiyetle:

"Yoldaşım, kardeşim. Candan kutlarım seni. Biz, buradaki bütün komünist arkadaşlar, senin örnek bir Bolşevik olacağına inanıyoruz. Zaten başka türlü de olamazsın," dedi. Sesi hafifçe titriyordu.

En son İpolit Şalıy çekingen bir tavırla, herkesin kendisine dikkatle bakmasından utana sıkıla, bir ayı gibi beceriksiz adımlarla yaklaşıp çekiç tutmaktan ezilmiş kocaman elini uzattı. Nagulnov da ona doğru yürüdü, hafif kambur duran geniş omuzlu ihtiyar demirciyi kuvvetle kucakladı:

"İşte İpolit amca, gördün mü, ne kadar güzel oldu! Seni candan kutlarım! Öteki arkadaşlar da kutluyorlar seni! Sağ ol. Sakın hastalanayım falan deme. İnşallah daha yüz yıl bizim Sovyet idaremizle kolhozumuzun yararına çekiç sallarsın. Çok çok uzun ömürlü olmanı dilerim amca. Senin gibi insanların uzun ömürlü olmaları ancak başkalarını sevindirir! Bunu sana canı gönülden söylüyorum..."

Partiye yeni girenler, beceriksizce, birbirlerini ite kaka öbür partililerle de el sıkıştı. İçeride bulunanlar ise hararetli hararetli konuşarak kapının önünde toplanmışlardı bile. Gitmeye hazırlanıyorlardı. Ama Davidov:

"Hemşerilerim, bir dakika! İzin verirseniz birkaç söz söylemek istiyorum!" diye bağırdı. Kalabalıktan biri gülerek:

"Söyle bakalım başkan. Ama kısa olsun, yoksa burada hepimiz boğulacağız! Hamam gibi burası, boğucu bir sıcak var," dedi.

Kolhozcular eski yerlerine geçerek oturdular. Birkaç dakika okulun her tarafından uğultular yükseldi; sonra sesler dindi. Davidov:

"Kolhozcu arkadaşlarım. Özellikle kolhozcu kadın arkadaşlarımız! Bugün bizim kolhozun bütün üyeleri bir araya toplandığı için..." diye söze başlayacak oldu.

Ne var ki Demka Uşakov sözünü keserek koridordan bağırdı:

"Sen de tıpkı Şukar Dede gibi söze başlıyorsun. O, 'Sevgili hemşerilerim, sevgili kocakarılar...' diye başlıyordu. Sen de öyle, aynı havayı çalıyorsun!"

İhtiyar Obnizov:

"Zaten onlar her şeyi birbirlerinden öğreniyor. Bakarsın, Şukar durup dururken Davidov'un sık sık söylediği sözlerden birini söyler, 'Doğrusu bu!' der. Yakında Davidov da Şukar Dede gibi, 'Sevgili hemşericiklerim, sevgili ihtiyar bacılarım' diye söze başlayacak..." Bunun üzerine okulda kahkahalar öylesine bir uğultu şeklinde patladı ki, lambaların alevleri bile titredi. Hatta bir tanesi söndü. Davidov bile her zamanki gibi, bir dişi eksik olan ağzını geniş avcuyla kapayarak gülüyordu. Yalnız Nagulnov öfkeyle bağırdı:

"Ne oluyor! Toplantının ciddiyeti kalmadı be! Nerede deminki ciddiliğiniz? Yoksa terle birlikte onu da mı içinizden boşalttınız, ha?"

Onun bu bağırışı yangına körükle gitmek gibi bir şey oldu. Gülüşmeler dalga dalga koridora kadar yayıldı. Makar canı sıkılarak koluna salladı, somurtkan yüzünü pencereye çevirdi.

Fakat cildinin altında sert çenesinin oynadığına, sol kaşının da seğirdiğine bakılırsa ciddi görünmek için büyük çaba harcıyordu.

Bir süre sonra herkes susup da arka sıralardan Şukar Dede'nin titrek sesi kuvvetlice duyulunca, Makar yine yay gibi yerinden fırladı. Şukar:

"Size sormak isterim sevgili hemşerilerim, sevgili ihtiyar bacılarım. Demin ben neden burada öyle konuştum biliyor musunuz?" diyordu.

İhtiyar daha sözünü bitirmemişti ki, kahkahalar top patlaması gibi gürleyen bir sesle tekrar etrafı çınlattı. Üstelik iki lamba daha söndü. Biri, yarı karanlıkta istemeyerek lambalardan birinin şişesini kırdı ve sonra bir küfür savurdu, bir kadın da ona darılır gibi:

"Tutsana çeneni! Karanlıkta yüzünü görmüyorlar diye küfrediyorsun değil mi? Budala!" dedi.

Gülüşmeler yavaş yavaş dinince, yarı karanlıkta Şukar Dede'nin titrek, öfkeli sesi yine duyuldu:

"Budalanın biri durup dururken karanlıkta küfreder, başka budalalar da gülüşür... Ne günlere kaldık Allah'ım!.. Adamda toplantılara katılmak için heves bile bırakmıyorlar! Size biraz önce niçin 'Sevgili ihtiyar bacılarım... Sevgili hemşerilerim' diye söze başladığımı anlatacağım. Söze böyle başlamamın sebebi, ihtiyar bacılarımızın çok önemli, aynı zamanda güvenilir kimseler olmasıdır! Hangi ihtiyar kadını ele alırsan al, aynen devlet bankası gibidir. Dalaveresi yoktur, adama oyun yapmaz! Şu ihtiyar yaşımda onlardan bana hiçbir kötülük gelmeyeceğine inanıyorum! Genç kadınları, hele kızları ise gözüm görmesin! Nedenini söyleyeyim mi? Çünkü benim kapıma durup dururken çocuk bırakan kimse, saygıdeğer ihtiyar bir kadın olamaz! Bu iş ihtiyar kadın işi değil! En zinde ihtiyar kadını al, kıçını sıksa çocuk doğuramaz. Muhakkak o işi sinsi genç karılardan biri yapmıştır. Durup dururken, laf olsun diye beni piçinin babası olacak heriflerin arasına katmış, başıma bu belaları getirmiştir. İşte bu yüzden her çeşit eksik eteğe düşman olmuşumdur. Onlardan nefret ederim. Başıma böyle bir iş geldikten sonra, artık birine olsun şöyle yan gözle bile bakmak istemiyorum. Yanılıp da herhangi bir güzel karıya bakacak olsam, hemen kafayı çekmiş gibi fenalık geçiriyorum. Gördünüz mü ne hale getirdiler beni? O çocuk meselesinden sonra toplantıya gelip de söze başlarken: 'Sevgili bacı-

larım, sevgili suçsuz, tertemiz genç kızlarımız' gibi tatlı sözleri söyleyebilir miydim yani? Öldürseler beni böyle şey söylemem onlara!"

Nagulnov kendini tutamadı, kaşlarını yukarı kaldırarak şaşkınlıkla:

"Sen nereden çıktın dede? Demin kocakarı seni eve götürmedi mi? Nasıl oldu da damdan düşer gibi yine karşımıza çıktın?" dedi.

Şukar Dede gururlu bir tavırla:

"Eve götürdü ne demek?" dedi. "Hem sana ne? O iş bizim aile işimiz! Partiyle ilgisi yok. Anlıyor musun?"

"Hiç de anlamıyorum. Madem kocakarı seni götürdü, demek ki yapılacak bir iş vardı, öyleyse şu anda burada değil, evde olmalısın..."

"Evdeydim ama kaçıp geldim işte Makaruşka. Kimseye de hesap verecek değilim! Ne sana, ne de benim kocakarıya. Hepinizin köküne kibrit suyu! Bırakın yakamı Allah aşkına..."

Davidov elinden geldiği kadar gülmemeye çalışarak:

"Evden kaçmayı nasıl başarabildin be dede?" diye sordu.

Son zamanlarda Şukar'ın yakınındayken hiç ciddi duramıyordu, ona gülmeden bakamıyordu bile. Şimdi de daha Şukar cevabını vermeden eliyle ağzını örtmüş, gözlerini kısmış, karşılığını bekliyordu (Nagulnov da bunu fark etmiş olacak ki, baş başa kaldıkları bir sırada, can sıkıntısıyla: "Ne oluyorsun Semyon? Son zamanlarda gıdıklanan bir kız gibi oldun. Habire gülüyorsun. Bu halin hiç de erkeğe yakışmıyor," demişti).

Davidov'un sorusundan cesaret alan Şukar Dede, sert hareketlerle, dirseklerini kullanarak, kapının önünde biriken köylülerin arasından kendisine yol açıp başkanlık divanının bulunduğu masaya doğru ilerledi.

Nagulnov:

"Buraya baksana dede!" diye bağırdı. "Herkesi ne rahatsız ediyorsun? Bulunduğun yerden konuş, izin veriyoruz! Yalnız lafı fazla uzatma!"

Şukar Dede yarı yolda durdu. Meydan okur gibi karşılık vererek:

"Sen git de nereden konuşacağını anana öğret!" diye karşılık verdi. "Ben nereden konuşacağımı biliyorum. Sen, Makaruşka, daima

kürsüye çıkıp durur, ya da başkanlık divanına otururşun, oradan herkesin kafasını şişire şişire olmayacak laflar edersin! Sen böyle yaptığına göre ben neden o karanlık sıraların oradan konuşmak zorunda kalayım? Bir kere oradan hiç kimsenin yüzünü göremiyorum. Yalnız enselerini, sırtlarını, bir de iskemleye neyle oturuyorlarsa işte oralarını görüyorum. Yani sence oradan konuşursam kime laf anlatacağım? Kiminle tartışacağım? O gördüğüm enseler, sırtlar ya da bilmem nelerle mi konuşacağım? Meraklıysan sen arkadan konuş, oradan nutuk çek. Ben konuşurken insanların gözlerine bakmak istiyorum. Anladın mı şimdi? Öyleyse biraz sus da düşüncelerimin akışını bozma. Sen kötü alışkanlık edindin; sürekli lafımı kesiyorsun. Ağzımı açmayagöreyim, hemen fıskiye gibi üstüme bir sürü laf yağdırıyorsun. Hayır kardeşçiğim! Bu işler böyle yürümez..."

Şukar Dede artık masaya yaklaşmıştı. Tek gözüyle Makar'ın gözlerinin içine bakarak:

"Sen hayatında bir karının kocasını durup dururken iş başından ayırıp çok önemli bir ihtiyacını görmek için götürdüğünü gördün mü Makaruşka? Elini vicdanına koy da söyle..." dedi.

"Her zaman olmaz ama, yine de olur. Bir yangın, ya da başka bir felaket sırasında neden olmasın yani? Yalnız sen toplantıyı uzatma baba, bırak Davidov sözünü bitirsin. Toplantıdan sonra bizim eve gideriz, orada istersen sabaha kadar konuşuruz!"

Hiçbir zaman kurallardan fedakarlık etmeyen Nagulnov, belliydi ki, Şukar Dede'nin toplantıyı boşu boşuna uzatmasına fırsat vermemek için onu yumuşatmaya çalışmıştı. Ama bu sözlerin hiç beklenmedik bir etkisi oldu. Şukar Dede hıçkırdı, gözlerinden hiç de yapmacık olmayan, yürekten gelen yaşlar fışkırıverdi. Kolunu kaldırıp gözlerini silerken:

"Artık benim için hepsi bir, istersen senin evde yatayım, istersen ahırda atların yanında!" dedi. "Ama bu durumda eve hiç dönemem! Çünkü dönersem kocakarı bana öyle bir meydan savaşı açar ki, bir anda kendi evceğizimin eşiğinde canımı Allah'a teslim ederim! Hem de bir anda!"

Pişmiş elma gibi buruşuk yüzünü Davidov'a doğru çevirmişti. Birden kuvvetlenen bir sesle devam etti:

"Sen bana nasıl olup da eve gittiğim halde oradan kaçtığımı sordun Syomuşka, öyle değil mi? Sen ne sanıyorsun, bu o kadar basit bir iş mi yani? Benim kocakarının ne menem bir varlık olduğunu hemencecik, hem de bir saniyede, işi hiç uzatmadan toplantıdaki arkadaşlara anlatmalıyım. Çünkü milletin beni anlamasını istiyorum! Derdimi paylaşmalarını istiyorum. Derdime ortak olmazlarsa, o zaman varsın şu kara toprağa uzansın Şukar Dede. Uzansın da öbür dünyaya göçüversin. Ya, işte ben böylesine bir insan olarak yaşıyorum... Sizin anlayacağınız, bundan bir saat önce, eşim olacak karı buraya çıkageldi! O sırada Antipuşka Graç ile avluda birer sigaracık tellendirmiştik; sanatçılardan, şu akıp giden yaşayışımızdan söz ediyorduk. Benim karı, o Allah'ın belası cadı geldi, beni elimden tuttuğu gibi peşinden sürüklemeye başladı. Besili bir beygir, ters çevrilmiş bir tırmığı nasıl çekerse, tıpkı öyle işte!.. Rahatça, çaba harcamadan sürüklüyordu. Oysa ben olanca gücümle, iki ayağımla direniyordum... Doğrusunu söyleyeyim mi size! Benim karıyı sabana koşabilirsin, sırtına yük de vurabilirsin. Beni sürüklemek nefes almak gibi bir şey onun için. Öyle sağlamdır ki namussuz!.. Yük beygiri gibi kuvvetlidir! Öyle müthiş direnci vardır. Vallahi yalan söylemiyorum! Başkası onun kuvvetini bilmeyebilir, ama ben ta en ince noktasına kadar bilirim. Çünkü o kuvveti sırtımda hissetmişimdir. İşte böyle, beni çekiyor, sürüklüyordu. Ne yaparsın, zor, her şeyin hakkından gelir. Ben de hızlı hızlı arkasından koşuyor, 'Ne diye yeni doğmuş yavruyu memeden ayırır gibi beni toplantıdan ayırıyorsun! Benim orada yapılacak işim var' diyordum. O ise bana, 'Yürü moruk! Bizim evde pencerelerden birinin kepengi tek çengel üstünde duruyor, onu sağlam olarak yerine tak, yoksa gece, Allah vermesin rüzgâr çıkarsa pencerenin camını tuz buz eder,' dedi. Nasıl, numarayı beğendiniz mi? Kendi kendime, 'Hapı yuttum!' diye düşündüm. Sonra karıya, 'Gece vakti kepenk takılır mı? Gündüz torbaya mı girdi? Yarın taksam ne olur? Yoksa sen aklını mı kaçırdın bunak cadı!' dedim. Buna ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Ben hastayım, tek başıma hasta hasta yatmak canımı sıkıyor. Azıcık yanımda otursan bir şeycik olmazsın; merak etme!' demez mi! Al sana bir tane daha. O zaman ona, 'Kocakarılardan birini çağır, yanında

oturuversin ben toplantıdan dönünceye kadar. Toplantıda Agafon Dubtzov'a karşı koymam gerekiyor' dedim. Gelgelelim o bana, 'Olmaz, ben sıkıntımı seninle paylaşmak istiyorum. Hiçbir kocakarıya ihtiyacım yok...' dedi. Oldu mu sana üç! Üç tane saçma sapan laf! O kadar işte. Şimdi insan böylesine bir hakarete seve seve boyun mu eğer, yoksa böylesine tedavi kabul etmez bir budaladan kurtulmaya mı bakar? Ben de işte böyle yaptım! Eve girer girmez, fazla vakit geçirmeden hemen hooop, kendimi taşlığa attım. Oradan kapıya çıktım, aceleyle kapının çengelini tahta sürgüye geçiriverdim, kendim de yallah okula. Bizim evin pencereleri küçük, daracıktır, kocakarı ise, biliyorsunuz ya, enine boyuna, iriyarıdır! Pencereden dünyada geçemez; tıpkı çitten geçemeyen bir dişi domuz gibi ortasında kalıverir. Bunu tecrübeyle biliyorum, kaç defa öyle pencerede kalakaldı. Şimdi uslu uslu evde pinekleyip duruyor. İhtilalden önce olsaydı, 'Musluk başında tüneyen cadı gibi!' derdim. Öyle oturuyor işte! Dışarı da çıkamaz. Şimdi kim gönüllüyse gitsin hapisten kurtarsın onu!.. Ben dünyada gözüne görünmemeliyim. Hiç olmazsa bir iki gün için birinin evinde misafir kalmalıyım! Ta ki öfkesi geçip de biraz sakinleşinceye kadar. Ben budala değilim. Hayatımı tehlikeye atamam! Öyle kocakarıyla muharebe filan da yapmak işime gelmez! Öfkesinden beni bir çırpıda öbür dünyaya gönderiverir! O zaman ne olacak yani? Hiç. Savcı gelir, 'Şıpka cephesinde yeni bir şey yok' diye rapor yazar olur biter. Hayır, çok çok teşekkür ederim! Arzu eden, buyursun, bunları kendisi göze alsın. Zaten akıllı bir adam, bunların hepsini söze hacet kalmadan anlar. Budala birine ise ister anlat, ister anlatma. Yine anlamaz, yine anlamaz! Ömrünün sonuna kadar da budala kalır!"

Razmiyötnov, sakin bir tavırla:

"Sözünü bitirdin mi dede?" diye sordu.

"Sizin gibilerin karşısında insan ister istemez sözü bitirmek zorunda kalıyor. Agafon'a karşı koyacaktım, geç kalmışım... Siz zaten onu partinize almışsınız... Belki böylesi daha iyi oldu. Ben de sizin düşüncenizde olabilirim yani. Kocakarı için de içimden ne geliyorsa hepsini anlattım. Gözlerinizden anlıyorum, hepiniz halimi anlıyor ve bana acıyorsunuz. Başka bir şey istediğim de yok zaten! Sizinle

bol bol konuştum ya, oh, rahatladım! Hep atlarla konuşacak değildim ya! Hiç olmazsa sizde birazcık olsun anlayış var. Benim baktığım beygirlerden ne de olsa bir parçacık daha anlayışlısınız..."

Nagulnov:

"Otur dede! Yoksa yine lafının sonunu getiremeyeceksin, yine sözlerini şaşırmaya başladın..." diye emretti.

Orada bulunanların beklediklerinin aksine, Şukar Dede hiç karşılık vermeden, konuşmadan yerine döndü. Dudaklarında durumundan memnun bir gülümseme vardı; tek gözü de öylesine parlıyordu ki, orada bulunan herkes hemen kendisini yenilmiş hissetmediğini, karşısındakileri yendiğini düşünerek yerine döndüğünü anlıyordu. Arkadan dostça gülümsüyorlardı; ne de olsa Gremyaçiy'liler ona karşı çok iyi duygular besliyordu...

Şukar Dede'nin neşesini yalnız Agafon Dubtzov kaçırdı. Pek önemli bir kişiymiş gibi gururlu gururlu yanından geçerken, Agafon çiçekbozuğu yüzünü gererek, özellikle canını sıkmak ister gibi:

"Sonunda cezanı bulacaksın dede. Gel seninle vedalaşalım bari!" diye fısıldadı.

Şukar birden olduğu yerde sanki donakaldı. Kısa süre bir şeyler çiğniyormuş gibi dudaklarını kımıldattı, sonra cesaretini topladı, titrek bir sesle sordu:

"Yani ne demek istiyorsun? Neden seninle vedalaşacakmışız?"

"Çünkü bu dünyada yaşaman için çok az süren kaldı. Ancak bir iki bakışlık, üç dört nefeslik ömrün var. Daha horozlar ötmeye başlamadan kendini tabutta bulacaksın..."

"Yani... Nasıl olur Agafoşa?"

"Basbayağı olur işte! Seni öldürmeye hazırlanıyorlar!"

Şukar güç bela:

"Kim?" diye sordu.

"Kim olacak? Kondrat Maydannikov'la karısı. Kondrat karısını eve baltayı almaya gönderdi!"

Şukar'ın ayakları titremeye başladı, dermanı kesildi, hemen kendisine acıyormuş gibi bir tavırla yan tarafa çekilen Dubtzov'un yanına oturdu. Şaşkın şaşkın:

"Peki beni neden öldürecekmiş?" diye sordu.

"Sen bunu düşünemiyor musun?"

"Yani ona itiraz ettim diye mi?"

"Tabii ya! Eleştiri yüzünden adam öldürürler hep... Bazen baltayla, bazen de bıçakla! Senin hangisi daha çok hoşuna gider? Baltayla mı öldürülmek istersin, yoksa tabancayla mı?"

"Hangisi hoşuna gider laf mı yani? Böyle bir işten kim hoşlanır?"

Şukar bunu öfkeyle sormuştu; devam etti:

"İyisi mi sen bana söyle şimdi ne yapacağımı. O budala heriften kendimi nasıl koruyayım?"

"Daha sağsın ya, hemen gidip işi Yönetim Kurulu'na bildir! Başka çaresi yok."

Şukar Dede biraz düşündükten sonra bu teklifin yerinde olduğunu kabul etti:

"Öyle yapmalı ya! Hemen gidip Makaruşka'ya şikâyet edeyim. Peki o Allah'ın belası Kondraşka benim yüzümden hapse girmekten korkmuyor mu?"

"Söylediğine göre korkmuyormuş. 'Şukar Dede için bana bir yıl, bilemedin iki yıl hapis verirler, oysa ben bu süreyi rahatça geçirebilirim hapiste. Öyle ihtiyarlar için fazla hapis cezası vermiyorlar. Artık ıskarta olan gereksiz adamlar için azıcık ceza veriyorlar,' dedi."

"Hava alır! İtoğluit! Tam on yıl verirler be! Bunu çok iyi biliyorum!"

Şukar Dede kendini tutamayarak son sözünü öfkeyle, avazı çıktığı kadar bağırarak söylemişti. Bunun üzerine Nagulnov hemen sert bir tavırla:

"Eğer bir daha boğazına bıçak saplanmış koç gibi bağırmaya kalkarsan, seni toplantıdan kapı dışarı ederiz!" dedi.

Dubtzov:

"Uslu dur dede! Ben seni evine kadar götürürüm merak etme, kimsenin sana bir şey yapmasına fırsat vermem," diye söz verdi.

Ama Şukar karşılık bile vermedi. Dirseklerini dizlerine dayamış, başını önüne eğmiş öyle oturuyordu. Uzun uzun, inatla, ikide bir alnını kırıştıra kırıştıra bir şeyler düşünüyordu. Sonra ansızın fırladı, etraftakileri ite kaka başkanlık divanına doğru koştu. İhtiyarın arkasından bakan Dubtzov, onun Nagulnov'un kulağına eği-

lerek bir şeyler fısıldadığını, eliyle önce kendisini, sonra da Kondrat Maydannikov'u işaret ettiğini gördü.

Nagulnov'u güldürmek hemen hemen olanaksız bir şeydi, ama bu sefer o bile kendini tutamadı. Dudaklarının ucuyla gülümserken, Dubtzov'a bakarak ona darılır gibi başını salladı. Sonra Şukar'ı yanına oturttu:

"Otur buraya Allah aşkına! Oraya buraya burnunu sokma. Yoksa başına bir iş getireceksin!" diye fısıldadı.

Biraz sonra sakinleşen, aynı zamanda üstün bir duruma geçtiğini belirtmek istiyormuş gibi gururlu tavırlarla oturan Şukar, Maydannikov'un kendisine baktığını görünce, kendi durumundan hoşnutluk duyarak sağ elini sol dirseğinin altına soktu ve başparmağını işaret parmağıyla orta parmağının arasından çıkararak bilinen işareti yaptı. Kondrat derin bir şaşkınlık içinde kaşlarını kaldırdı, Şukar ise, Makar'ın yanı başındayken kendisini tam güvenlikte hissettiği için bu sefer aynı işareti bir de sağ eliyle tekrarladı. Yanında oturan Antip Graç, Maydannikov'a:

"İhtiyara bak be! Neden sana işaretler yapıyor?" diye sordu.

Kondrat canı sıkılarak:

"Ne bileyim ben?" dedi. "Kim bilir aklına ne esti yine. Farkındayım, artık iyice bunamaya başladı. Zaten o yaşta kim bunamaz. Sonra, ömrü boyunca az çekmedi zavallı. Eskiden iyi geçinirdik, şimdi nedense bana kızıyor. Neden kızdığını ona sormalı!"

Şukar Dede'nin biraz önce oturduğu yere bakınca, birden hafifçe güldü, Antip'i dirseğiyle dürterek:

"O biraz önce Agafon'un yanında oturuyordu. O namussuz Agafon yok mu, herhalde beni kötülemek için kulağına kim bilir ne pislikler fısıldamıştır. İhtiyar da çileden çıkmıştır. Ben de neden bana kızdığını bir türlü anlayamıyordum. Şimdi çaktım. Bizim Şukar artık çocuk gibi oldu, ne desen hepsine inanıyor!"

Masanın başında duran Davidov, sabırla köylülerin tekrar yerlerine oturmalarını, gürültünün dinmesini bekliyordu. Beklemekten hiç hoşlanmayan Demka Uşakov:

"Söyle bakalım Davidov, söyle! Uzatma!" diye bağırdı.

Davidov, Razmiyötnov'la fısıldaştıktan sonra acele acele konuşmaya başladı:

"Merak etmeyin, sizi fazla tutmayacağım. Doğrusu bu. Şu anda özellikle kolhozcu kadınlarımıza bazı şeyler söylemek istiyorum. Çünkü karşınıza çıkaracağım sorun, daha çok onları ilgilendiriyor. Bugünkü parti toplantısına aynı zamanda bütün kolhoz üyelerimiz de gelmiş. Biz komünistler aramızda tartıştıktan sonra, size bir teklif yapmaya karar verdik: Bizim fabrikalarda çoktandır çocuk yuvaları, anaokulları var. Küçük çocuklar bu yuvalarla anaokullarında dadıların ye eğitimcilerin yardımıyla bakılıyor, besleniyor, dinleniyorlar. Bu söylediğim doğrudur arkadaşlar. Çocuklar yuvadayken anneleri çalışıyor, yavruları için de hiç endişelenmiyorlar. Çocuk bakımından kurtuldukları için de daha rahat çalışabiliyorlar... Biz de kolhozumuzda neden bir çocuk yuvası açmayalım? Elimizde Kulaklardan kalma iki ev var, boş duruyor. Kolhozumuzda süt, ekmek, et, buğday ve daha başka şeyler de var. Doğrusu bu. Mini mini yavrularımıza bol bol yiyecek sağlayabiliriz. Bakımlarını da sağlamak elimizde. Öyleyse ne duruyoruz sanki? Neredeyse hasat başlayacak! Kadınlar tarlaya çıkma konusunda pek istekli davranmıyor. Bu bakımdan durumumuz, açık söyleyeyim, hiç iyi değil. Bunu siz de biliyorsunuz. Ne dersiniz kolhozcu bacılar, bizim bu teklifimize razı mısınız? Gelin, oylama yapalım, çoğunluk oy verirse, hemen şurada kararlaştırırız! Bir daha bu konu için boşuna toplantı yapmayız! Kim onaylıyor bu teklifimi? Ellerinizi yukarı kaldırın, rica ederim."

Çok çocuklu bir kadın olan Turilin'in karısı:

"Böyle iyi bir şeye kim karşı gelir ki!" diye bağırdı.

Yanında oturan kadınlara bakıp herkesten önce elini kaldırdı. Sıralarda oturanlarla kapıda toplanan kadınlı erkekli kolhozcuların elleri orman gibi havaya kalktı. Kimse bu teklife karşı gelmiyordu. Davidov ellerini ovuşturdu, memnun memnun gülümsedi:

"Demek çocuk yuvası açmamız oy birliğiyle kararlaştırılmıştır. Buna çok sevindim, sevgili yoldaşlarım. Hepinizin böyle aynı düşüncede olması, parmağımızı tam ihtiyacın üzerine bastırdığımızı gösteriyor. Doğrusu bu! Hemen yarın işe başlarız. Anneler, yarın saat altıdan sonra kolhoz idaresine gelsin; yemek işini bitirir bitir-

mez gelebilirsiniz. Çocuklarınızı yuvaya yazdırın. Aranızda tartışın, içinizden bir aşçı kadın seçin. Derli toplu olsun, güzel yemek yapmasını da bilsin. Ayrıca iki üç tane de temiz giyimli, çocuklara karşı şefkatli davranan arkadaş bulun. Onları dadı olarak alacağız... Çocuk yuvasına başöğretmen olarak bölgeden birini isteteceğiz. Okumuş yazmış bir kadın olsun. Hesap yapmasını da bilsin. Doğrusu bu! Biz aramızda tartıştıktan sonra şu karara vardık: Çocuk yuvasına dadı ya da aşçı olarak girecek kadınlara tam iş günü karşılığı kadar ücret vereceğiz. Başöğretmene ise, devlet ne veriyorsa onu ödeyeceğiz. Bunu yaparsak fakirleşmeyiz. Doğrusu bu. Bu öyle bir iş ki, masraftan kaçınmak doğru olmaz! Zaten yaptığımız masrafları tarlada fazladan yapılan işler ödeyecek. Bunu size sonra hesaplayarak ispat ederim. Yuvaya iki yaşından yedi yaşına kadar olan çocuklar alınacak. Soracağınız bir şey var mı?"

Kolhoza son girenlerden olup da kısa süre öncesine kadar kendi başına çalışan Yefim Krivoşeyev:

"Birer iş günü ücreti vermek azıcık fazla olmayacak mı? Çocukla uğraşmak, tarlada orak sallamakla aynı şey mi?" diye kararsız bir tavırla sordu.

Ama bunu sorar sormaz öfkeli kadın sesleri öylesine bir uğultuyla etrafı doldurdu ki, kulakları sağırlaşan Yefim, önce bir oğulun arıları gibi sıkıştıran kadınlardan kurtulmak istercesine yüzünü buruşturarak elini kolunu salladı, sonra işin kötüye varacağını anlayıp sıranın üzerine fırlayarak, gür bir sesle şaka eder gibi konuştu:

"Kendinize gelin sevgili bacılarım! Allah aşkına kendinize gelin! Ben o sözleri laf olsun diye söyledim! Aptallığımdan söyledim işte. Çok rica ederim, bırakın beni dışarı çıkayım. Yumruk sıkıp da üzerime varmayın! Yoldaş Davidov, yeni kolhozcunun imdadına yetiş! Burada ölmek, er meydanında ölmek değil ki! Bizim karıların ne bela olduğunu biliyorsun!"

Kadınlar avaz avaz, çeşit çeşit seslerle bağırıyordu:

"Seni ahlaksız namussuz! Sen hiç çocuk baktın mı ömründe?"

"Aşçı diye çocuk yuvasına alalım onu, koca şişkoyu!"

"Hayır hayır, dadı diye alalım!"

"Çocuklarla sabahtan akşama kadar bir gün uğraştın mı, gözün hiçbir şeyi görmez. Bir değil, iki iş günü ücreti bile istemezsin! Şuna bakın hele, söylenip duruyor. İtoğluit..."

"Ona iyi bir ders verelim kızlar. Gevezelik ettiği zaman ölçüsünü bilsin diye!"

Belki de her şey patırtıya gerek kalmadan sona erecekti. Ne var ki Yefim'in şakacı sesi gerginliğin birden patlamasının başlangıcı oldu ve iş, Yefim için hiç beklenmeyen bir yöne döndü: Kadınlar kahkahalarla onu sıranın üstünden al aşağı ettiler. Birinin esmer eli, Yefim'in kahverengi sakalını avucunun içinde sımsıkı tutuyordu! Sırtındaki yeni saten gömlek, bütün dikişlerinden çatır çatır yırtılmaya başladı.

Nagulnov boşu boşuna avazı çıktığı kadar bağırarak kadınları uslu durmaya çağırıyordu. Oysa boğuşma devam etmekteydi. Bir dakika sonra, gülmekten, utancından kıpkırmızı olan Yefim'i el birliğiyle ite kaka koridora çıkardılar. Ama gömleğinin yırtılmış iki kolu da sınıfta kalmış, yerlerde sürükleniyordu. Sağlam bir tek düğmesi kalmayan gömleği ise yakadan eteğine kadar sökülmüş olarak, parça parça üzerinden sarkıyordu.

Gülüşerek etrafını saran Kazakların arasında, Yefim de ayakta durmaya çabalıyor, gülmekten nefesi tıkanıyormuşçasına:

"Gördünüz mü bizim belalı karıları?" diyordu. "Felaket yahu! İlk kez onlara karşı çıktım, bakın başıma neler geldi!"

Öte yandan da utangaç bir tavırla kuşağını kavuşturmaya çalışıyordu:

"Sırtımda elek gibi olmuş gömlekle evde karının gözüne nasıl görünürüm? Bizi zarara soktun diye beni hemen kovar. Ne yapalım? Bari Şukar Dede'yle beraber, bir dulun evine geçici bir süre için misafir olalım. Başka çaresi yok..."

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLANTI gece yarısından çok sonra dağıldı. Bütün yollarda, yan sokaklarda insanlar hararetli hararetli konuşarak ağır ağır yürüyor, her avluda kapılar gıcırdıyor, gecenin derin sessizliği içinde kapıdaki sürgüler çıtırdıyor, ara sıra orada burada bir kahkaha duyuluyor, gece vakti bu kadar kalabalığa, patırtıya alışmamış, aynı zamanda uykularından uyanmış köpeklerin tiz havlamaları bütün Gremyaçiy Log'u çınlatıyordu.

Okuldan son çıkanlardan biri Davidov'du. İçeride bütün binaya yayılmış o boğuk, kirli havadan sonra, sokaktaki taptaze, aynı zamanda soğuk görünen havayı derin derin içine çekerken hafifçe esen rüzgârın arasında tanıdık bir koku seziyor gibiydi.

Önünden iki kişi yürüyordu, Davidov seslerini duyunca elinde olmayarak gülümsedi. Şukar Dede ateşli ateşli konuşmaktaydı:

"Ben de o insafsız herife aptallığımdan inandım! Kondrat'ı eleştirdiğim ve kendi suçlarımızı açıklama kuralına uygun olarak söylediklerim için beni öldürmeye karar verdiğini sandım. Öyle bir korktum ki, kendi kendime: 'Kolay şey mi yani? Ya Kondrat eline gerçekten bir balta alırsa? Görünüşte sakin, uslu adama benziyor, ama ne yapacağını, ne edeceğini Allah bilir. Öfke arasında baltayı bir savurdu mu kafamı karpuz gibi ikiye yarıverir...' diye düşündüm. Nasıl oldu da o serseri Agafoşka'ya inandım kendim de anlamıyorum. Bir kere, o bana bir kötülük etmeden duramaz vallahi. Sonra, ömrü boyunca ona buna boşboğazlık eder durur! Sanki ağzındaki dil değil, her deliğe giren bir paçavra. Trofim'e benim öyle gözüpek bir adam olduğuma bakmadan, üstüme atılıp oramı buramı boynuzlamayı öğreten de yine o itoğluittir! Bunu çok iyi biliyorum, çünkü Trofim'i o canavarca davranışlara alıştırdığını kendi gözüm-

le gördüm. Ama o zaman ne bileyim hayvanı bana karşı kışkırttığını, ömrümü kısaltmak için hayvana çeşit çeşit şeyler öğrettiğini?"

Nagulnov, Şukar Dede'yi sakinleştirmek için kalın, kısık bir sesle:

"Sen de ona inanma, hiçbir sözüne, hiçbir davranışına güvenme! Daima her halinden şüphe et. Agafon şaka yapmaya bayılır, herkese şaka yapar. Huyu öyle onun," diyordu.

Şukar Dede ile Nagulnov, herhalde daha okuldayken başlamış olan konuşmaya devam ede ede Nagulnov'un bahçe kapısından birlikte girdiler. Davidov da arkalarından gitmek istediyse de sonra vazgeçti. En yakın yan sokaktan birine saptı, biraz yürüdü. Birden çite dayanmış Varya Harlamova'yı gördü. Genç kız ona doğru bir adım attı, artık ufalan ay, çok solgun bir ışık yansıtıyordu. Ama Davidov yine de kızın dudaklarındaki hüzünlü, utangaç gülümseyişi fark etti:

"Ben de sizi bekliyordum. Eve giderken daima bu sokaktan geçtiğinizi biliyorum. Çoktandır sizi görmedim de yoldaş Davidov."

Davidov içinde bir memnunluk duyarak:

"Ya... Gerçekten öyle oldu... Seninle uzun süredir görüşmedik Bağrı Yanık Varyuha!" dedi. "Bu arada sen adamakıllı büyümüş, güzelleşmişsin. Doğrusu bu! Nerelerde geziyordun?"

"Ya otları biçiyor, ya ayrıkotlarını söküyor, ya da evde iş yapıyorum. Ama siz bir gün olsun gelip beni görmediniz... Herhalde bir kez olsun beni hatırlamadınız bile!"

"Herkese de çabucak güceniyorsun yavrum! Bana darılmamalısın! Benim hiç vaktim yoktur. Bir sürü işim var, hep onlarla uğraşır dururum. Bazen haftalarca tıraş olamadığımız, günde bir kerecik yemek yiyemediğimiz oluyor. Anladın mı? İşler o kadar bastırdı işte. Neredeyse hasat başlamak üzere. Sen beni burada niçin bekliyordun, bir şey mi söyleyecektin? Anlamıyorum seni! Bir tuhaf kızsın... Bir üzüntün mü var, yoksa bana mı öyle geliyor?"

Davidov genç kızın dolgun, gergin kolunu dirseğinin biraz üstünden hafifçe sıkarak, anlayışlı bir tavırla gözlerinin içine baktı:

"Söyle, gerçekten bir derdin mi var senin, ha? Anlat bakalım!"

"Siz eve mi gidiyorsunuz?"

"Bu saatte başka nereye giderim?"

"Ben ne bileyim nereye gidersiniz? Size bütün kapılar açıktır! Eğer eve gidiyorsanız yolumuz aynı. Beni bizim evin kapısına kadar geçirir misiniz?"

Davidov şakacı bir tavırla genç kızın koluna girerek:

"Tabii geçiririm!" dedi. "Ne tuhaf çocuksun sen! Hiç denizciler, yaşları geçmiş olsa bile, genç kızları evlerine kadar götürmeyi reddederler mi? Haydi bakalım! Ayağını uydur bana. Bir, iki, bir, iki... Şimdi anlat bakalım nedir derdin? Ne varsa içinde hepsini dök! Bir başkan her şeyi bilmeli, doğrusu bu! Başından sonuna kadar her şeyi!"

Davidov birden parmaklarının altında Varya'nın elinin titrediğini, adımlarını kararsız bir tavırla attığını, ikide bir tökezlediğini fark etti. Hemen sonra da genç kızın hafifçe hıçkırdığını duydu. Bunun üzerine o şakacı tavrını bırakarak endişeyle, yavaşça:

"Sen gerçekten gözü yaşlı olmuşsun Varyuha! Ne oldu sana böyle?" diye sordu.

Yine durakladı, genç kızın gözlerinin içine bakmaya çalıştı. Varya gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü Davidov'un geniş göğsüne yasladı. Davidov hiç kımıldamadan duruyor, güneşten sararmış kaşlarını ya çatıyor ya da şaşkınlıkla yukarı doğru kaldırıyordu. Davidov genç kızın hıçkırıklar arasında güçlükle:

"Beni Vanka Obnizov'a istiyorlar..." dediğini duydu. "Annem gece gündüz dırlayıp duruyor... 'Ona varacaksın, onlar rahat bir hayat yaşıyor! Sen de rahat edersin!' diyor."

Genç kızın yüreğinde belli ki bir günde değil, uzun zamandır biriken acı, üzüntülü bir çığlık halinde ansızın dökülüverdi:

"Allah'ım, ben ne yapacağım şimdi?"

Eli bir an için Davidov'un omzuna dokundu, sonra aşağı doğru kaydı, cansızmışçasına sarkıverdi. Davidov böyle bir haberin kendisini şaşkınlık, hatta üzüntü içinde bırakabileceğini aklından bile geçirmemişti! Ne yapacağını bilemez bir halde, bu beklenmedik durum karşısında söyleyecek şey bulamadan yüreğinde keskin bir acı duyarak Varya'nın ellerini sıktı; bir adım geri çekilerek genç kızın gözyaşları içindeki yüzüne kararsızlık içinde baka kaldı!

Kendinden bile çoktandır sakladığı bir gerçeği ancak o anda kavramıştı: Bu genç kızı, kendisi gibi feleğin çemberinden geçmiş

bir erkek için anlaşılmaz, yepyeni, tertemiz bir sevgiyle çoktandır seviyordu. Ama aynı zamanda her gerçek sevgiden ayrılmayan iki hüzün verici arkadaşı da ta yakınına kadar sokuluvermişti: Ayrılık korkusu ve boşuna harcanmış duyguların yarattığı pişmanlık.

Kendini toparlayınca biraz kısılmış bir sesle:

"Peki sen ne diyorsun? Annenin bu sözüne ne karşılık verdin, küçük karacam benim?" diye sordu.

"Ona varmak istemiyorum! Anlasana, istemiyorum işte!"

Varya dolu dolu olmuş gözlerini Davidov'a doğru kaldırdı; kabarmış dudakları dokunaklı dokunaklı, yalvarır gibi titriyordu. Davidov genç kızın bu duygularına karşılık içinde bir şeylerin çırpındığını hissetti. Ağzı kurudu, güçlükle boğazını yakan tükürüğü yuttu:

"Madem istemiyorsun, varma ona! Doğrusu bu! Kimse seni zorla ona veremez ki..."

"Annemin altı çocuğu var, anlasana! Ötekilerin hepsi de benden küçük. Ben bütün bu kalabalığı ölesiye çalışsam da besleyemem! Bunu nasıl anlamıyorsun sevgili başkanım?"

"Peki, evlenirsen o zaman ne olacak? Kocan yardım edecek mi yani?"

"O bizimkilere yardım etmek için sırtındaki son gömleği de çıkarır. İşten hiç yılmaz... Beni ne kadar sevdiğini biliyor musun? Deli gibi seviyor beni! Ama ne yardımını isterim, ne sevgisini... Şu kadarcık bile sevmiyorum onu! Öyle bir tiksiniyorum ki ondan! O terli ellerini bana dokundurdu mu midem bulanıyor. Onunla evlenmektense... Ama kime ne anlatayım! Babam sağ olsaydı hiçbir şey düşünmezdim, belki de şimdi ortaokulu bitirecektim..."

Davidov genç kızın ay ışığında solgun görünen, gözyaşlarıyla ıslanmış yüzüne daha dikkatli baktı. Dolgun ağzının iki tarafında acı bir anlam taşıyan derin çizgiler belirmişti. Gözleri yere bakıyordu. Göz kapakları lacivert bir renk almış görünüyordu. O da susuyor, mendilini parmaklarının arasında didik didik ediyordu. Davidov bir süre sustuktan sonra düşünceli, aynı zamanda kararsız bir tavırla:

"Peki biz ailene yardımda bulunsak olmaz mı?" dedi.

Daha sözünü bitirmemişti ki, Varyuha'nın birden kupkuru oluveren gözlerinde bu sefer gözyaşı değil, müthiş bir öfke parladı.

Burun delikleri kabarmıştı. Erkekçe, kaba bir tavırla, alçak sesle ve kesik kesik:

"Yardımını al da başına çal! Anladın mı!" diye söylendi.

Yine kısa bir sessizlik oldu, sonra bu beklenmedik karşılıktan biraz şaşırmış olan Davidov:

"Neden böyle söylüyorsun?" diye sordu.

"Öyle işte!"

"Ama neden?"

"Senin yardımına ihtiyacım yok da ondan!"

"Benim yardımımdan kim söz ediyor sana? Ben değil, kolhoz yardım edecek annene. Çok çocuklu dul bir kadın olduğu için. Anlıyor musun? Kolhozun toplantısında durumu anlatacağım, bunu karar altına alırız. Şimdi kavradın mı işi?"

"Kolhozun yardımına da ihtiyacım yok benim..."

Canı sıkılan Davidov omuzlarını silkti:

"Vallahi acayip kızsın! Doğrusu bu. Bir bakıyorum, yardıma ihtiyaç duyduğundan karşına çıkan ilk delikanlıya varmaktan söz ediyorsun; bir bakıyorum, kimsenin yardımına ihtiyacın olmadığını söylüyorsun. Anlamıyorum seni ben. Bugün ikimizden birinin kafası ters işliyor. Doğrusu bu! Onu istemem bunu istemem diyorsun. Ne istiyorsun öyleyse?"

Davidov'un sakin, her şeyi akıllıca anlatan sesi, genç kızın bütün umutlarını kırıvermişti. Elleriyle yüzünü kapadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sert bir dönüşle sırtını Davidov'a çevirip avuçlarını yüzünden ayırmadan hafifçe öne doğru eğilerek ondan uzaklaştı. Önce hızlı hızlı yürüyordu. Sonra birden koşmaya başladı.

Davidov ona tam köşeyi döneceği sırada yetişti; omuzlarından tuttu, öfkeyle sordu:

"Bana bak Bağrı Yanık! Deli etme beni! Sana doğru dürüst soruyorum. Ne oluyor sana böyle, ha?"

İşte o zaman zavallı Varya, içinde birikmiş olan bütün duyguları, dayanılmaz genç kızlık umutsuzluğunu, bütün varlığını yakan acıyı birden açıklayıverdi:

"Kör budala! Gözü görmeyen aptal! Hiçbir şeyi fark etmiyorsun! Seni seviyorum! Başından beri seviyorum. Oysa sen, gözleri

bağlı bir adam gibi dolaşıyorsun. Bütün arkadaşlarım benimle alay ediyor! Belki de bütün köy... Sen işi anlamıyorsun bile! Kör değil de nesin yani? Senin gibi duygusuz bir adam için ne kadar gözyaşı döktüm! Kaç gece uykusuz kaldım... Ama sen yine hiçbir şey fark etmedin. Mademki seni seviyorum, senden ya da kolhozdan sadaka alır mıyım? Böyle bir şeyi söylemeye nasıl da dilin vardı? Açlıktan ölürüm de sizden bir şeycik almam! İşte sana hepsini söyledim! İstediğin oldu mu şimdi? Sonunda istediğini yaptırdın ya! Haydi git bakalım sevgili Luşka'larının yanına... Öyle taş gibi soğuk, hiçbir şeyi gözü görmeyen, gözlerini her şeye yummuş bir adamı ben ne yapayım? Sana hiç mi hiç ihtiyacım yok!"

Davidov'un ellerinden kurtulmak için kuvvetle ileriye doğru atıldı ama, genç adam onu sımsıkı tutuyordu. Ellerinin kuvvetine güvenerek kolunu iyice kavramıştı. Birkaç dakika böyle, hiç konuşmadan durdular. Sonra Varya yazmasının ucuyla gözlerini sildi; tuhaf, heyecanı sönmüş, yorgun bir sesle:

"Bırak beni! Gideceğim!" dedi.

Davidov:

"Yavaş konuş! Kimse duymasın!" diye rica etti.

"Zaten bağırmıyorum ki..."

"Ama ölçüsüz davranıyorsun..."

"Şimdiye kadar ölçülü davrandım da ne oldu? Altı aydır her attığım adıma dikkat ettim! Artık kendimi tutamıyorum, kuvvetim kalmadı. Haydi, bırak beni! Neredeyse gün doğacak... Gidip ineği sağmalıyım, duyuyor musun?"

Davidov başını önüne eğdi; susuyordu. Sağ eliyle hâlâ genç kızın yumuşak omuzlarını sarıyor, kendine doğru çektiği gencecik, dipdiri vücudundan gelen sıcaklığı, saçlarından yayılan hafif kokuyu duyuyordu. Ama o anda tuhaf bir şey olmuştu içinde: Ne heyecan, ne damarlarında ateş, ne de yakıcı bir istek duyuyordu... Hafif bir hüzün, tıpkı incecik bir sis gibi yüreğini ve bütün varlığını sarıvermişti, nefes alması bile nedense güçleşmişti.

Üzerindeki uyuşukluğu yenerek sol eliyle genç kızın yuvarlak çenesini tuttu, yüzünü hafifçe kaldırdı, sonra gülümsedi:

"Sana teşekkür ederim yavrum! Bir tanecik Bağrı Yanık Varyuhacığım!" dedi.

Genç kız hemen hemen duyulmayacak kadar hafif bir sesle:

"Neden teşekkür ediyorsun?" diye fısıldadı.

"Bana duyurduğun bu mutluluk için! Bana darıldığın, kör dediğin için. Ama sanma ki büsbütün körüm... Biliyor musun benim de bir şeyler düşündüğüm oldu. Ama sık sık aklıma gelen şey şuydu: Benim mutluluğum, özel hayatımın mutluluğu çok çok gerilerde, geçmişte kaldı diyordum. Hoş, geçmişte de nasibime pek fazla mutluluk düşmemiştir ya! Ancak bir iki damlacık kadar..."

Varya yavaşça:

"Bana ondan da azı düşmüştür!" dedi. Sonra daha yüksek bir sesle:

"Haydi beni öp sevgili başkanım. İlk ve son defa öp! Ondan sonra kendi yolumuzda gidelim. Neredeyse gün doğuyor. Bizi birlikte görürlerse ayıp olur," dedi.

Genç kız çocuk gibi parmaklarının ucuna basarak uzandı, başını geriye doğru atıp dudaklarını Davidov'a uzattı. Ama Davidov heyecana kapılmadan, bir çocuk gibi alnından öptü. Sonra kararlı bir tavırla:

"Hiçbir şeye üzülme Varyuha, her şey düzelir!" dedi. "Seni evine kadar götürmeyeceğim, gereği yok. Doğrusu bu. Ama yarın görüşürüz. Bana öyle bir bilmece sordun ki... Merak etme, sabaha kalmadan çözeceğim bu bilmeceyi. Doğrusu bu! Annene söyle, akşam bir yere çıkmasın. Güneş batarken size geleceğim! Bazı şeyler konuşacağız. Sen de evde ol! Haydi, güle güle küçük karacam benim. Senden böyle ayrıldığım için darılma, şimdi hem senin kaderini, hem de kendiminkini düşünmem gerekiyor! Doğru söylemiyor muyum?"

Genç kızın karşılığını beklemedi. Hiç konuşmadan arkasını döndü, sessizlik içinde, her zamanki gibi acele etmeden, ölçülü adımlarla evine doğru yürüdü. İşte böyle, birbirlerine fazla yaklaşmadan, aynı zamanda da aralarında uzun bir mesafe açılmadan, öylece ayrılacaklardı. Birden Varya alçak sesle Davidov'a seslendi. Davidov onu bekledi, durgun bir tavırla, yavaşça:

"Ne istiyorsun?" diye sordu.

Hızla kendisine yaklaşan genç kıza bakarak endişeyle 'Bu son ayrılık anında kim bilir yine kendisini üzecek nasıl bir konu bulmuştur! Bu acı duygular onu kim bilir nerelere sürükler!' diye düşündü.

Varya hızla yaklaştı, Davidov'un göğsüne başını dayadı, sıcak nefesini duyurarak, heyecanla:

"Sevgilim benim! Bize gelme, annemle konuşma!" diye fısıldadı. "Eğer istiyorsan seninle yaşamaya bile razıyım! Tıpkı Luşka gibi... İster misin? Bir yıl yaşarız, bıkınca beni bırakırsın! Sonra yine Vanka ile evlenirim. O beni her zaman alır. Senden sonra da alır! Önceki gün bana 'Sen nasıl olursan ol ben seni severim!' dedi. İster misin böyle yapmamızı?"

Davidov artık hiçbir şey düşünmeden, kaba bir hareketle Varya'yı itti. Hakaret eder gibi:

"Sersem! Kafasız kız! Budala! Ne söylediğinin farkında mısın?" dedi. "Kudurdun mu ne? Doğrusu bu. Aklını başına topla, eve git, bir uyku çek, kendine gelirsin. Duyuyor musun söylediğimi? Akşam da evinize geleceğim. Benden saklanayım deme! Seni nerede olsa bulurum, haberin olsun!"

Varya bu sözler üzerine gücenmiş bir tavırla, hiçbir şey söylemeden yanından uzaklaşmış olsaydı, yine böylece ayrılmış olacaklardı. Ama genç kız şaşkın şaşkın:

"Peki, ne yapayım Semyon? Nasıl davranayım?" diye sordu.

Davidov içinde yine garip bir kasılma duydu. Ama bu, genç kıza acımaktan ileri gelmiyordu. Varya'ya sarıldı, birkaç kere genç kızın önüne eğdiği başını okşadı. Sonra, yumuşak bir tavırla:

"Öfkelendiğim için beni bağışla!" dedi. "Gerçi sen de pek iyi davranmadın ya! Amma da yerinde bir fedakârlık tasarlamışsın. Laf mı seninki? Bak, bir daha söylüyorum, gidip yat Varyuhacığım. Azıcık uyu. Akşama görüşürüz, olur mu?"

Varya söz dinleyen bir çocuk gibi:

"Olur!" dedi. Sonra Davidov'dan ayrılırken korkuyla: 'Allah'ım, ortalık aydınlanmış bile, mahvoldum!' diye söylendi.

Gün, sinsi sinsi, hiç belli etmeden doğuvermişti. Davidov uykudan yeni uyanmış gibi, artık net olarak görünen evlere, ambarlara, damların kenarlarına, sessizliğe gömülmüş bahçelerdeki koyu lacivert, yuvarlak tepeler halinde görünen ağaçlara ve doğan günün ufukta belli belirsiz duran bulanık ateş rengi, incecik çizgisine bakıyordu...

• • •

Davidov, Varya ile konuştuğu sırada laf arasında "Mutluluğunun çok gerilerde kaldığını" söylerken boşuna konuşmamıştı. Gerçekten de fırtınalarla dolu yaşamında böyle bir mutluluk olmuş muydu? Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç olmamıştı!

O sabah uzun süre açık pencerenin önünde oturmuş, birbiri ardına sigara içmiş, geçmiş gönül oyunlarını hatırlamaya çalışmıştı. Ama geçmişi gözden geçirdikçe fark ediyordu ki, gerçekten de ömründe şu anda iyilikle, hüzünle hatta pişmanlıkla bile anacağı hiçbir şey olmamıştı. Yalnız bazı kadınlarla, rastlantılar sonucu yaşadığı, kendisini hiçbir sorumluluk altında bırakmayan kısa süreli bağlılıkları olmuştu. İşte o kadar...

O kadınlarla serbestçe bir araya geliyor, birlikte yaşamaya başlıyor, sonra da güçlük çekmeden, acı duymadan, hiçbir anlam taşımayan sözler söylemeden ayrılıyor, bir hafta sonra da sanki tamamen yabancıymış gibi karşılaşıyor, âdet yerini bulsun diye nezaketle, soğuk soğuk birbirlerine gülümsüyorlar, ya da hiç önemi olmayan bir iki laftan sonra tekrar ayrılıyorlardı.

Tavşan aşkı gibi şeylerdi bunlar... Zavallı Davidov o hikâyeleri hatırlamaktan bile utanıyor, geçmiş yıllarda olup biten gönül işlerini zihninden geçirirken elinde olmayarak tiksintiyle yüzünü buruşturuyor, temiz bir denizci üniformasını lekeleyerek yağlı yağlı etrafa bulaşan bir mazot lekesine benzeyen bu bölümü çabucak unutmaya çalışıyordu. O tatsız anıları büsbütün unutmak için üzüntüyle, acele acele bir sigara daha sarıyor: 'Hay Allah! İşlerin toplamını yapmaya kalkıştın mı, bakıyorsun ki saçma saçma şeylerden, adilikten başka bir şey yok. Doğrusu bu... Demek ki bir denizci olarak yaşadığım serüvenler, sıfıra sıfır elde var sıfırmış. Amma da güzel günler yaşa-

mışım! Sanki övünmeye değecek bir yaşantı geçirmişim kadınlarla! Böylesini sokaktaki köpekler bile geçirir!' diye düşünüyordu.

O sabah saat sekize doğru kararını verdi: 'Eh... Ne yapalım, Varyuha ile evlenirim! Artık bekârlık hayatına veda etmelisin denizci! Hem bana öyle geliyor ki, benim için en iyisi bu. Kızı Tarım Teknik Okulu'na yerleştiririm, iki yıl sonra kolhozumuzun tarım mühendisi olur. Beraber, el ele işleri yaparız. Sonrasını da sonra düşünürüz...' diye söylendi.

Kararını verdikten sonra işleri sürüncemede bırakmaya alışık olmadığı için, hemen yıkanıp Harlamov'ların evine gitti.

Varya'nın annesiyle avluda karşılaştılar. Saygıyla eğilerek selam verdi:

"Günaydın anne! Nasılsın bakalım?"

"Hoş geldin başkan! İyiyiz işte, yaşayıp gidiyoruz. Bir şey mi istemeye geldin böyle sabah sabah?"

"Varya evde mi?"

"Uyuyor. Toplantılarınız sabahlara kadar sürüyor! Bu yüzden uyanamıyor..."

"İçeri girelim, onu da uyandır! Konuşacak şeylerimiz var!"

"Buyur, konuğumuz ol!"

Birlikte mutfağa girdiler. Evsahibesi, Davidov'un yüzüne niçin geldiğini anlamak istercesine bakarak:

"Sen otur, ben gidip Varya'yı uyandırayım..." dedi.

Biraz sonra yatak odasından Varya çıktı. Belliydi ki o da sabaha kadar uyumamıştı. Gözleri ağlamaktan şişmişti ama, gencecik yüzü taptazeydi; aynı zamanda sanki içinden sıcacık bir ışık geliyormuş gibi aydınlıktı. Kaşlarının altından Davidov'a niçin geldiğini anlamak istiyormuş, bir şeyler bekliyormuş gibi baktı:

"Hoş geldiniz yoldaş Davidov!" dedi. "Sabah sabah konuğumuz oldunuz demek."

Davidov sedirin üzerine oturdu, yan gözle eski püskü bir karyolanın üzerinde alt alta üst üste yatan çocuklara baktı. Sonra:

"Ben buraya konukluğa gelmedim, iş için geldim!" dedi. "Sana bir şey söylemek istiyorum anne..."

Bunu söyledikten sonra bir an sustu, gereken sözleri bulamıyor gibiydi. İhtiyar kadına yorgun gözlerle bakıyordu. Kadın peçin yanında duruyor, eski püskü elbisesinin çukurlaşmış göğsünün üzerindeki kırmalarını endişeli endişeli düzeltmeye çalışıyordu.

Davidov:

"Sana söylemek istediğim şu..." diye yeniden başladı söze. "Varvara beni seviyor, ben de onu seviyorum; bu nedenle, karar verdim, onu Bölge'ye, Tarım Okulu'na göndereceğim. Tarım mühendisi olsun diye. Orada bir teknik okul vardır. İki yıl sonra tarım mühendisi olarak çıkar, sonra buraya, Gremyaçiy'e gelir. Sonbaharda da işler bitince düğün yaparız. Biliyorum, ben gelmeden buraya Obnizov'lardan görücü gelmiş, ama sen kızı zorlama. O kendi kaderini kendi belirlemeli. Doğrusu bu!"

İhtiyar kadın sert bir ifadeyle kızına doğru döndü:

"Varka!" dedi.

Kız ise sadece:

"Anneciğim!" diye fısıldadı, sonra annesinin kucağına atıldı. Mutluluk içinde sevinç gözyaşları dökerek töreye uygun biçimde yerlere kadar eğildi, ihtiyar kadının ömrü boyunca ağır işlerde yıpranmış buruşuk ellerini öptü. Pencereye dönmüş olan Davidov, onun hıçkırıklar arasında:

"Anneciğim... Sevgili anneciğim, ben onunla dünyanın öbür ucuna bile gitmeye razıyım! Ne söylerse onu yaparım! İsterse okula giderim, isterse çalışırım, ne isterse onu yaparım. Yalnız beni Vanka Obnizov'a varmaya zorlama! Onunla evlenirsem mahvolurum!" diye fısıldadığını duyuyordu.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Davidov, Varya'nın annesinin heyecandan titreyen sesini duydu:

"Demek annene danışmadan, onun rızasını almadan kendi kendinize karar vermişsiniz ha? Eh, ne yapalım? Allah yardımcınız olsun! Ben Varya'nın kötülüğünü istemem. Ama sen de benim kızın namusuna leke süreyim deme denizci. Benim bütün umudum onda. Görüyorsun işte, bu evin büyüğü odur. Evimizin erkeği yerinde. Bana gelince; acıdan, çocukların derdinden, fakirlikten ne halde olduğum, ne duruma geldiğim belli. Vaktinden önce ihtiyar bir

kadına döndüm! Ama yine de savaş yıllarında denizcilerin ne mal olduğunu gördüm, biliyorum! Ailemizi mahvedeyim deme sakın!"

Davidov sert bir tavırla arkasını pencereye döndü, ihtiyar kadının gözlerinin içine baktı:

"Sen denizcilere iftira etme anne!" dedi. "Savaş yıllarında sizin Kazaklara nasıl dayak attığımızı, günün birinde tarih yazacaktır. Doğrusu bu! Onurumuza, sevgimize gelince; biz de herhangi bir sivil serseriden çok daha namuslu, daha sözünün eri olmasını biliriz. Varka için hiç korkma! Ben ona kötülük edecek değilim. Yapacağımız işlere gelince: Senden yalnız şunu isteyeceğim; eğer onunla birlikte olmamıza razıysan yarından tezi yok kızı Millerovo'ya götürüp Teknik Okul'a yazdıracağım. Ben de sizin eve taşınıp düğüne kadar burada oturacağım; daha rahat ederim. Sonra bundan böyle sizin aileye yardım etmek, sizi geçindirmek bana düşer, öyle değil mi ya? Varvara yokken çocuklarla başa çıkamazsın. Sizin her işinizi yüklenirim... Benim omuzlarım geniştir, epey yük çeker. Bu bakımdan hiç üzülme. Doğrusu bu! Böylece her işimiz düzene girer. Nasıl? Anlaştık mı?"

Davidov ona doğru yürüdü, kupkuru omuzlarını sardı. İleride kayınvalidesi olacak ihtiyar kadının gözyaşlarından ıslanmış dudaklarıyla kendisini öptüğünü hissedince canı sıkılarak:

"Siz kadınlar amma da bol gözyaşı döküyorsunuz!" dedi. "Böyle ağlarsanız en katı kalpli adamın yüreği bile eriyiverir. Haydi, haydi! Ağlama anne! İyi kötü yaşarız işte. Doğru söylüyorum. Bak göreceksin nasıl yaşayacağız!"

Davidov bunu söyledikten sonra buruşmuş bir deste kâğıt parayı utana sıkıla masanın üzerindeki yıpranmış örtünün altına soktu. Beceriksizce gülümseyerek:

"Bunları eskiden, fabrikada çalışırken biriktirdim," diye mırıldandı. "Benim tek masrafım tütün! Çok az içki içerim. Onun için pek paraya ihtiyacım yok! Sizin şimdi paraya ihtiyacınız olacak. Varvara'ya bir şeyler hazırlaman gerekiyor. Sonra çocuklara da bir şeyler alırsın. İşte bu kadar... Haydi ben gidiyorum! Bugün Bölge'ye de gitmek zorundayım. Akşam dönerim, benim küçük bavulu

da getiririm. Sen de hazırlan Varvara! Yarın sabah gün doğarken Bölge'ye gideriz. Haydi, allahaısmarladık anneciğim, Varyacığım."

Davidov kendisine sokulan Varya ile annesini iki eliyle kucakladıktan sonra kararlı bir tavırla arkasını döndü, kapıya yürüdü.

Yine o denizcilere özgü, hafifçe sağa sola yaylanan, sert adımlı, kararlı bir yürüyüşle ilerliyordu. Ama Davidov'u yakından tanıyanlar o anda baksalardı, bu yürüyüşte yepyeni bir şey fark edeceklerdi!

• • •

Davidov ertesi gün Bölge Komitesi'ne uğradı; Nesterenko'dan Bölge Parti Komitesi'ne gitmek için izin istedi.

Nesterenko:

"Yalnız orada fazla kalma!" diye tembih etti.

"Fazla kalmam merak etme. Bir saat bile gecikmem. Yalnız sen Bölge sekreterine telefon et. Bizim Harlamova'yı teknik okula yerleştirmek için bana gereken kolaylığı göstersin..."

Nesterenko alaycı bir tavırla gözlerini kıstı:

"Sen beni uyutuyorsun galiba denizci," dedi. "Bak, eğer beni aldatır da bu kızla evlenmezsen, sonradan gelip şikâyet etme! İkinci bir zamparalık yapmana göz yummayız. Lukerya Nagulnova söz konusu iken iş daha basitti. Ne de olsa o evlenip boşanmış dul bir kadındı. Şimdi ise durum bambaşka."

Davidov, Nesterenko'ya öfkeyle baktı ve hemen sözünü kesti:

"Ne konuşuyorsun sen? Benim hakkımda amma da kötü düşünüyorsun sekreter! Doğrusu bu! Daha bu sabah kızın annesiyle görüştüm, törelere uygun olarak onu istedim. Başka ne istiyorsun? Neden bana inanmıyorsun?"

Nesterenko alçak sesle:

"Sana son bir soru soracağım Semyon," dedi, "sen bu kızla yaşadın mı? Eğer yaşadınsa neden kızı okula göndermeden önce onunla resmen nikahlanmıyorsun? Yoksa Leningrad'tan günün birinde çıkagelecek başka bir kadını mı bekliyorsun? Sakın orada daha önce evlenmiş olduğun bir kadın olmasın? Şunu iyice kafana koy ki, önce seni düşünüyorum sersem budala! Kardeşim gibi endişe ediyorum senin için! Yani, bir erkek olarak, dürüst davranmadığını fark et-

mek benim için çok üzücü olur! Laf olsun diye, sırf merakımı gidereyim diye öğrenmeye çalışmıyorum bunları. Bana darılma. Ne dediğimi duyuyor musun? Sana son olarak bir de şunu sormak istiyorum: Harlamova'yı ellerin boş kalsın, serbest kalasın diye okula göndermeyi istemiyorsun ya? Bu işi ondan kurtulmak için yapıyorsan attığın adıma dikkat et kardeşim!"

Davidov uzun süre hızla at sırtında yol almaktan uyuşan yorgun ayaklarını kıvırarak, Nesterenko'nun oturduğu kavaf işi koltuğun karşısındaki eski iskemlenin üzerine çöktü. Donuk bir tavırla o koltuğun örülmüş hasırdan yapılma yıpranmış kol ağızlarına baktı. Dışarıdan, akasyaların gür dalları arasından yükselen, hiç susmayan serçe cıvıltılarını dinledi. Sonra gözlerini bir Nesterenko'nun sarı yüzünde, bir kolları dikkatle bastırılmış eski ceketinde gezdirdi.

"Baharda tarlalar sürülürken seninle tanıştığımızda, hayatımızın sonuna kadar dost olmayı boşuna teklif etmişsin anlaşılan!" dedi. "Boşuna diyorum, çünkü belli ki hiç kimseye güvenemiyorsun. Ama ister inan ister inanma, vız gelir bana sekreter yoldaş! Öyle anlaşılıyor ki, sen yalnız kendine –o da her zaman değil, arada bir– inanıyorsun. Başkalarına ise, arkadaş olmayı teklif ettiklerine karşı bile, aptalca bir şüphe besliyorsun. Sende bu karakter varken nasıl oluyor da Bölge Parti Örgütü'nü yönetebiliyorsun? Önce kendine inan, ondan sonra da başkalarından şüphe et!"

Nesterenko üzüntüyle gülümsedi:

"Gördün mü, bana gücenme demiştim ama, gücendin işte!"

"Tabii gücenirim ya!"

"Bana bu iş için güveniyorsan beş para etmezsin demektir."

Davidov daha da yorgun bir tavırla ayağa kalktı:

"Ben gideyim, yoksa seninle burada kavga edeceğiz..."

Nesterenko:

"Ama ben kavga etmek istemiyorum ki..." dedi.

"Ben de istemiyorum!"

"Öyleyse biraz daha otur da şu anlaşmazlığı giderelim. Anlaşamadığımız noktaları ortadan kaldıralım..."

Davidov tekrar iskemleye çökerken:

"Oturalım bakalım..." dedi. "Ben o kıza hiçbir kötülük yapmadım. Doğrusu bu. Onun okuması gerekiyor. Kalabalık bir ailesi var, kardeşlerinin en büyüğü o. Ailenin bütün yükünü omuzlarında taşıyor. Anlıyor musun?"

Nesterenko:

"Anlıyorum!" dedi, ama yine de Davidov'a sert, soğuk bir ifadeyle bakıyordu.

"Onu okula yerleştirdikten, benim sonbahar işleri de bittikten sonra evlenmeyi düşünüyorum."

Davidov bunu söyledikten sonra neşesiz bir tavırla gülümsedi:

"Senin anlayacağın, köylüler gibi hasattan sonra tam bir köylü düğünü yapacağız!" dedi.

Nesterenko'nun biraz yumuşadığını ve büyük bir dikkatle dinlemeye başladığını fark edince, artık candan, istekli anlatmaya başladı. Biraz önceki kayıtsızlığından eser kalmamıştı. Sebebini bilmeden duyduğu o çekingenlik de yok oluvermişti:

"Leningrad'ta iken hiç kimseyle evlenmedim; daha önce de hiç evlenmedim. Böyle bir işi ilk olarak Varyuha ile göze alıyorum. Zamanı da geldi hani! Yakında neredeyse kırka merdiven dayayacağız!"

Nesterenko gülümsedi:

"Otuzdan sonra geçen her yılı on yıl mı sayıyorsun?" diye sordu.

"Sen bağımsızlık savaşını unuttun mu? Bence o savaşta geçirdiğim her yıl en az on yıl eder!"

"Biraz çok!"

"Haline bakarsan hiç de fazla söylemediğimi anlarsın!.."

Nesterenko masadan kalktı, üşüyormuş gibi ellerini ovuştura ovuştura odada bir aşağı bir yukarı dolaştı. Sonra kararsız bir tavırla:

"Nasıl söyleyeyim... Kişiden kişiye değişir!" dedi. "Ama bizim konumuz başka Semyon. Bu işte Lukerya Nagulnova konusundaki gibi ayağının tökezlemeyeceğini açıkladığın için çok sevindim! Demek bu sefer ayağını sağlam tahtaya bastın! Onun için, bu hayırlı işte seni destekliyorum. Çok çok mutlu olmanı dilerim!"

Davidov kalbinde bir sıcaklık duyarak:

"Sonbaharda düğünüme geleceksin, değil mi?" diye sordu.

Nesterenko:

"Baş konuğun ben olacağım!" dedi. Ve dudaklarında bu sefer hiç de yapmacık olmayan, gerçekten neşeli bir gülümseme, bulanık gözlerinde de tıpkı eskisi gibi alaycı, sevinçli ışıklar belirdi:

"Önem bakımından söylemiyorum tabii. Düğün haberini alır almaz önce ben geleceğim demek istiyorum."

"İyi ya! Haydi, hoşça kal! Yalnız Bölge Komitesi sekreterine telefon etmeyi unutma."

"Hemen ederim. Ama orada fazla oyalanma e mi?"

"Bir çırpıda gider gelirim..."

Birbirlerinin ellerini içtenlikle sıktılar. Davidov güneşten ısınmış tozlu sokağa çıkınca: 'Çok değişmiş. Hâli eskisine hiç benzemiyor! Bunun bir sebebi olmalı!' diye düşündü. 'Çok hasta herhalde. O sarılık, yanaklarının bu kadar çökmüş olması, suratının ölüye benzemesi, gözlerinin bulanık bulanık bakması... Hepsi bunu gösteriyor. Belki de benimle bu yüzden öyle sert konuştu, kim bilir?'

Davidov atına yaklaşmıştı ki Nesterenko pencereden sarkarak seslendi:

"Semyon, bir dakika buraya gelsene!"

Davidov dalgın bir tavırla tekrar Bölge Komitesi'nin basamaklardan çıktı. Nesterenko biraz daha kamburlaşarak, bütün vücudunu garip bir şekilde eğip Davidov'a baktı:

"Belki sana karşı biraz fazla kaba davrandım, özür dilerim kardeşim. Kusuruma bakma, büyük bir derdim var!.. Sıtmadan başka, bilmem hangi cehennemde bir de vereme yakalandım. Şimdi bütün vücudumu kasıp kavuruyor. Hem de en berbat şekilde. Her iki ciğerimde de yaralar varmış. Yarın sanatoryuma gidiyorum; Bölge Komitesi gönderiyor. Tam hasat zamanı bölgeden ayrılmak istemezdim ama, yapılacak başka bir şey yok! Oraya isteye isteye gitmiyorum... Her neyse, merak etme, düğününe kadar dönmeye çalışırım. Sana epey dert yandım değil mi? Sakın şikâyet ettiğimi falan sanma, sadece bir arkadaşa derdimi dökeyim dedim. Üstüme hem de hiç beklenmedik bir zamanda geliverdi bu dert..."

Davidov masanın etrafından dolaştı, hiçbir şey söylemeden Nesterenko'yu kucaklayıp sıcak, nemli yanağını öptü. Sonra:

"Git kardeşim, kendini tedavi ettir!" dedi. "Bu dertten yalnız gençler ölür, merak etme! Senin de benim de hiçbir dert hakkımızdan gelemez..."

Nesterenko duyulmayacak kadar hafif bir sesle:

"Teşekkür ederim," dedi.

Davidov geniş adımlarla sokağa çıktı, atına bindi. İlk olarak hayvanı durduğu yerde kırbaçladı, kasabanın caddesinden dörtnala geçti, dişlerinin arasından hayvana öfkeli öfkeli söyleniyordu:

"Hep de uyumak istersin! Koca kulaklı kerata seni!"

• • •

Davidov öğleden sonra köye vardı ve gelir gelmez doğru Harlamov'ların evine gitti. Bahçe kapısının önünde atından inip hiç acele etmeden avluya girdi. Herhalde evdekiler geldiğini görmüştü. Davidov alışmadığı halde at sırtında epey yol aldığından ayakları pişmişti. Bacaklarını açа açа, yüzünü buruşturarak yürüyordu. Kapıda onu sanki yarım gün içinde tamamen benimsemiş olan ihtiyar kadın bambaşka şekilde, candan bir tavırla:

"Ah evladım! Yoruldun, bittin değil mi? Ne kadar da çabuk döndün? Kasabaya kadar gidiş geliş az yol değil ki!" diyerek karşıladı.

Bunu sözümona genç adama acıyormuş gibi söylüyordu, ama Davidov'un ayaklarına bir türlü hâkim olamıyormuş gibi eğri eğri yürüyüşüne bakarak, herhalde için için –kötülük düşünmeden– alaylı alaylı gülüyordu. Yakında damadı olacak adamın gösterişli bir tavırla, gençler gibi kırbaç sallaya sallaya ilerlediği halde adımlarını bile güç attığını hemen fark etmişti. Başkası olsaydı, belki fark etmezdi, ama o, yaşlı bir Kazak kadını olarak "Rus süvarilerinin" nasıl ata bindiğini çok iyi biliyordu.

Davidov ihtiyar kadının yapmacık ilgisine sinirlenerek, sert sert:

"Rica ederim, beni şımartma anne!" dedi. "Varvara nerede?"

"Terzi aramaya gitti. Eski elbiselerinden bir ikisini hazırlaması gerekir, değil mi ya? Ah oğlum, kendine öyle bir gelin seçtin ki, deme gitsin! Sırtındaki eski eteklikten başka hiçbir şeyciği yok. Mumla arasan böylesini bulamazsın! Gözlerin neredeydi?"

Davidov sıcaktan kurumuş dudaklarının üzerinde dilini gezdirerek:

"Ben bu sabah senden eteklik değil, kız istedim," dedi. "Soğuk suyun var mı, sen ondan haber ver... Etekliklere gelince, onları her zaman yapabiliriz, acelesi yok! Ne zaman gelecek Varvara?"

"Allah bilir! Buyur, gel içeri. Ne oldu? Oradaki müdürlerle konuştun mu? Varka'yı âlim yapacak mısın yani?"

"Başka türlü olabilir mi? Yarın onunla Bölge'ye gideceğiz. Kızını uzak yolculuğa hazırlayacaksın. Ne bakıyorsun? Hemen de gözlerin yaşarır. Geç kaldın anacığım hemen ağla!"

İhtiyar kadın gerçekten acı acı, hiçbir zaman avunamayacakmış gibi ağlamaya başladı. Ama hemen sonra duygularına hâkim oldu; perdenin pek de temiz olmayan ucuyla gözlerini silerek üzgün bir tavırla baktı:

"İçeriye gir Allah aşkına... Allah iyiliğini versin. Öyle önemli işlerden taşlıkta söz edilir mi?" dedi. Aynı zamanda hâlâ ağlıyormuş gibi bir iki kez daha hıçkırdı.

Davidov eve girdi, sedire oturdu. Kırbacını da sedirin altına attı:

"Ne konuşacağız anne? Her şey belli! Artık kararımızı verdik. Onun için fazla konuşulacak şey yok. Bugün çok yoruldum. Sen bana içmek için biraz su getirsene. Sonra bir saat kadar şuracıkta uyurum. Uyanınca bol bol konuşuruz. Benim atı da bizim çocuklardan biri kolhozun ahırına götürsün."

İhtiyar kadının yüzünde daha yumuşak bir anlam belirdi:

"Sen atını merak etme, çocuklar onu götürür. Ama sen burada azıcık bekle, olmaz mı? Ben sana soğuk süt getireyim. Şimdi bodrumdan getiririm..."

Yorgunluk, uykusuz geçen geceler Davidov'u o kadar bitkin hale getirmişti ki, sütün gelmesini bekleyemedi. İhtiyar kadın üstü buğulanmış süt testisini kırmamak için dikkatle yürüyerek içeri girdiğinde Davidov'u sedirin üzerine uzanmış ve hemen oracıkta uyuyakalmış buldu. Bir eli sakin sakin aşağı sarkıyordu. Ağzı hafif açılmıştı. Onu uyandırmaya kalkışmadı. Yavaşça Davidov'un arkaya doğru attığı başını kaldırdı, altına lacivert yüz geçirilmiş büyücek bir yastık soktu.

Sıcaktan, yorgunluktan bitkin olan Davidov iki saat kadar derin derin uyudu. Sonra bir çocuk fısıltısı, aynı zamanda ılık bir kız elinin şefkatli temasıyla uyandı. Gözlerini açtı; sedirin kenarına oturup kendisine gülümseyerek bakan Varya ile onun etrafında toplanmış beş çocuğu gördü. Harlamov soyunu işte bu çocuklar devam ettirecekti.

Çocuklardan en küçüğü, aynı zamanda herhalde en cesaretli olanı, mini mini ellerinin arasına Davidov'un kocaman elini alarak ona sokuldu, çekingen bir tavırla:

"Semyon amca, sen bundan böyle bizde oturacakmışsın, doğru mu?" diye sordu.

Davidov ayaklarını aşağı sarkıttı, uykulu uykulu çocuğa gülümsedi:

"Doğru oğlum! Başka türlü olabilir mi? Varya okula gideceğine göre, size kim bakacak? Üstünüzü başınızı kim yapacak? Bundan böyle artık bütün bunları ben yapacağım! Doğrusu bu," dedi.

Sonra bir baba gibi elini çocuğun sıcacık başında, kıvırcık saçları üzerinde gezdirdi.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

ERTESİ gün güneş doğmadan çok önce Davidov, bir saman yığınının içinde uyuyan Şukar Dede'yi uyandırdı. Arabaya atları koşmasına yardım etti, sonra ikisi birlikte Harlamov'ların avlusuna gittiler. Aralık kalmış kepenklerin arasından mutfakta lambanın yandığı belli oluyordu.

Varya'nın annesi kahvaltı hazırlıyordu. Çocuklar geniş tahta karyolanın üzerine enlemesine yatmışlardı. Varya ise yola çıkacağı için süslenip püslenmişti; kendi evinde sanki geçici süreliğine gelmiş bir konuk gibi oturuyordu.

Genç kız, Davidov'u mutlu, aynı zamanda her şeyini kendisine borçlu olduğunu belirten candan bir gülümsemeyle karşıladı:

"Ben çoktan hazırım! Seni bekliyordum sevgili başkanım!" dedi.

Varya'nın annesi de Davidov'la merhabalaştı; sonra:

"Daha ilk horozlar öterken hazırlanmaya başladı," diye söze karıştı. "Eh... Ne de olsa gençlik! Ama gençlik de olsa, budalaca işler yapmamak gerek! Bunu söylemem bile fazla!.. Kahvaltı neredeyse hazır olacak, buyur otur yoldaş Davidov..."

Üçü birlikte bir gün önceden kalma lahana çorbasıyla patates kızartmasını yediler, üstüne de süt içtiler. Davidov sofradan kalkarken evsahibesine teşekkür etti. Sonra:

"Gitme zamanı geldi, haydi Varvara! Annene hoşça kal de, ama uzun sürmesin. Ağlayıp sızlamanın gereği yok. Ömrünüzün sonuna kadar ayrılmıyorsunuz. Bölgeye her gidişimde seni de götürürüm anne! Benimle beraber gelir, kızını görürsün. Haydi, ben atların yanına gidiyorum!"

Eşikte bir an durdu, Varya'ya:

"Yanına sıcak tutan bir hırka falan aldın mı?" diye sordu.

Varya biraz utanarak karşılık verdi:

"İçi pamuklu bir hırkam var, ama epeyce eskimiş..."

"Zararı yok! İşine yarar. Baloya gitmiyorsun ya! Doğrusu bu."

Bir saat sonra köyden epey uzaklaşmışlardı. Davidov Şukar'ın yanında, Varya ise arabanın öbür tarafında oturuyordu. Arada bir Davidov'un elini alıyor, onu hafifçe sıkıyor, sonra yine kendi dünyasına, düşüncelere dalıyordu. Genç kız kısacık ömrü boyunca, bir kere olsun köyden uzun süre için ayrılmıştı. Kasabaya yalnız bir kez inmişti. Demiryolu nedir, onu bile hiç bilmiyordu. Bu yüzden ilk olarak şehre giderken yüreciğinde büyük bir heyecan, derin bir şaşkınlık, aynı zamanda coşkun bir sevinç duyuyordu. Yine de ailesinden, arkadaşlarından ayrılmak ona acı gelmişti. Arada bir gözlerinde yaşlar beliriyordu.

Don nehrinden salla karşıya geçtikten sonra, atlar yokuş yukarı, ağır ağır, adım adım çıkmaya başladığında Davidov arabadan atladı, Varya'nın oturduğu yerin yanı başından yürümeye başladı. Alçak pelin otlarının üzerine bol bol yağan, ama artık güneş doğduktan sonra gökkuşağının renklerini yansıtmadan duran donuk çiy tanelerini çizmeleriyle yere düşürüyordu. Arada bir Varya'ya bakıyor, ona cesaret vermek ister gibi gülümsüyor, yavaşça:

"Haydi bakalım, sil şu gözlerini Varyuha. Gözyaşı musluklarını kapat," diyordu. Ya da: "Ama sen artık kocaman kız oldun, büyüklere öyle ağlamak yakışır mı? Ağlama yavrucuğum!.." diye öğüt veriyordu.

Gözyaşları içindeki Varya, mavi yazmasıyla ıslak yanaklarını uslu uslu siliyor, sessizce bir şeyler fısıldayarak, Davidov'a çekingen, aynı zamanda söz dinler bir kız olduğunu belirtmek istercesine gülümsüyordu. Don nehrinin karşı yakasındaki kambur, kireçli tepelerin üzerinde kalın bir sis toplanmıştı! Bulutlardan, tepelerin arkasındaki dağlar görünmüyordu.

Sabahın bu erken saatinde bozkır bitkilerinin, Don kıyılarında yetişen, dallarını aşağı doğru sarkıtmış sazların, tepede belirip yolun ta yakınına kadar uzanan katırtırnaklarının, gün iyice kızıştığı zaman yaydıkları baygın kokular duyulmuyordu. Çok keskin bir kokusu olan pelinler bile kokularını yitirmiş gibiydi. Bütün bu

kokuları sanki az önce bir haziran yağmuru gibi tane tane, kısa süre yağmış olan yağmur yok etmiş, eritmiş, buğdayların, otların üzerine düşen çiy damlacıklarını da iyice bastırmıştı. Bu yüzden, sabahın o sessiz saatlerinde bozkırın üzerinde duyulan yalnız iki çeşit koku vardı: çiy damlalarının otlara karışan rutubetli kokusu ile tozlu yolun üzerindeki toprak kokusu...

Şukar Dede sırtına branda bezinden yapılmış eski yağmurluğunu geçirmiş, beline daha da eski, kırmızı kumaştan yapılma bir kuşak bağlamış olarak oturuyor, üşüyormuş gibi omuzlarını kaldırıyor, hiç de alışkın olmadığı halde susuyor, yalnız kırbacını sallıyor ve zaten hızlı koşan atları dürtüklüyor, ikide bir ıslığa benzer seslerle dudaklarını kımıldatıyordu. Güneş doğunca canlandı:

"Köyde diyorlar ki, sen Varka ile evlenmeyi düşünüyormuşsun Syomuşka? Doğru mu bu?" diye sordu.

"Doğru dede!"

İhtiyar derin derin düşündükten sonra, felsefe yürütür gibi:

"Nasıl iştir bu; ne yapsan ne etsen er geç evlenmek zorunda kalıyorsun," diye söze başladı. "Yani erkeklerden söz ediyorum! Beni de rahmetli annemle babam daha on sekiz yaşıma bastığım zaman evlendirmişlerdi! O yaşta bile öyle kurnazdım ki, o evliliğin ne menem bir halt olduğunu biliyordum. Bu beladan kurtulmak için neler yapmadım, ne dolaplar çevirmedim, nasıl kıvrandım! Şu dünyada kimse benim kıvrandığım kadar kıvranmamıştır. Çok iyi biliyordum ki, evlenmek, ballı badem yemek değildir... Yaa, Syomuşka, bir bilsen evladım, o iş başıma gelmesin diye neler etmedim. Deliymişim, hastaymışım, saralıymışım gibi oyunlar oynadım; deli numarası yaptım diye babam tam iki saat beni kırbaçla dövdü. Sert adamdı rahmetli! Dayağı ancak kırbaç sırtımda kırılınca bıraktı. Saralı numarası yaptığım zaman da sert deriden yapılmış dizginlerle öyle bir dayak attı ki... Hele hasta numarası yaptığım zaman eve felaket gelmiş gibi bas bas bağırmaya başladı: 'Bu oğlanın içi dışı fesat! Çürümüş gitmiş...' diyordu. Sonra başka söz söylemeden avluya çıktı, bir de baktım ki elinde arabanın okuyla geri dönüyor. Üşenmemiş ihtiyar zebani, ta ambara kadar gitmiş, kızağın altından oku döndüre döndüre çıkarmış, kızağı mahvetmiş. İşte benim babam böyle

bir adamdı! Yeri cennet olsun! Oku getirdi, şöyle şefkatli şefkatli baktı: 'Kalk oğlum, seni şimdi tedavi edeceğim,' dedi. Kendi kendime: 'Eğer kızağın altından oku çıkartmaya üşenmediyse, elindeki bu ilaçla canımı çıkarmaya hiç üşenmez!' diye düşündüm. Elindeki o oku görsen, berbat bir şeydi! Benim babam kafadan azıcık çatlaktı. Daha küçükken onun bu halini fark etmiştim, o böyle üstüme gelince, karyoladan öylesine bir fırladım ki, sanki üstüme kaynar su boşaltmışlardı... Sonra da evlendim işte. O aptal adama laf anlatabilir miydim? O günden sonra hayatım yan yan, enlemesine enlemesine, tersine tersine akmaya başladı. Bugün benim kocakarı en aşağı seksen pud vardır. On dokuz yaşındayken..."

İhtiyar düşünceli düşünceli, bir şey çiğniyormuşçasına dudaklarını şapırdattı, gözlerini yukarı doğru kaldırdı, sonra kararlı bir tavırla sözünü bitirdi:

"Aşağı yukarı on beş pud kadar vardı. Vallahi palavra değil. Doğru söylüyorum! On beş pudluk bir kızdı!"

Davidov gülmekten boğulur gibi, yavaşça:

"Azıcık fazla söylemedin mi?" diye sordu.

Şukar Dede aklı başında bir insan tavrıyla:

"Senin için hepsi aynı değil mi?" dedi. "Ha bir pud fazla olmuş, ha bir pud eksik. Ne farkı var senin için? Kocakarıdan acı çeken, onunla savaşlar yapan sen değilsin ki! Benim, ben! Ne dersen de, evlilik hayatımız boyunca öyle kötü günlerim olmuştur ki, kendimi asmak, intihar etmek istemişimdir. Ama benim kocakarı çetin cevize çatmıştı. Bir kez kızmayagöreyim, artık gözüm hiçbir şey görmez. Öyle gözüpek adamdım! Bu kadar gözüpek olduğumdan, içimden kocakarıya: 'Önce sen kendini as, ondan sonra ben!' diye söyleniyordum."

Şukar Dede neşeli neşeli başını sağa sola çevirdi, incecik bir kahkaha attı. Belliydi ki, gözünün önünden çeşit çeşit anılar geçiyordu. Kendisini hiç azalmayan bir ilgiyle dinlediklerini fark edince, sevine sevine devam etti:

"Eh, sevgili hemşerilerim. Sen de Varka... Dinle bak. Gençlikte bizim karıyla öyle ateşli bir aşk yaşadık ki! Kızgın bir aşktı bizimki... Sorarım size, neden kızgındı? Çünkü bütün hayatımız öfke içinde

geçiyordu! Öfke de, kızgınlık da aynı şeymiş. Makaruşka'nın o kalın sözlüğü yok mu, orada öyle okudum. Bazen geceleri uyanırdım, bakardım benim karı bir gözyaşı döküyor, bir gülüyor. O zaman kendi kendime: 'Ağla şekerim ağla! Kadınların gözyaşı Allah'ın çiy damlaları gibidir! Sanki ben senin yanında bal gibi tatlı bir hayat mı yaşıyorum? Ama ağlamıyorum ki...' diye söylenirdim. Evliliğimizin beşinci yılında şöyle bir olay geçti: Komşumuz Polikarp askerden döndü. Bizim atamanların hassa alayında askerlik yapmıştı. Orada budala herife bıyık burmayı öğretmişler. Eve gelince de benim karının karşısında bıyık burmaya başladı. Akşam olunca bir de baktım, çitin yanında duruyorlar. Benim karı bizim tarafta, herif kendi tarafında. Eve girdim, sanki olup bitenleri görmüyormuşum, körmüşüm gibi davrandım. Ertesi gün, akşam baktım, yine orada duruyorlar. Eeeeh... İşler fena, diye düşündüm. Üçüncü gün mahsus evden çıkıp gittim, karanlık bastığı zaman döndüm, bir de ne göreyim, yine orada duruyorlar. Amma da iş ha! Bir şey yapmam gerekiyordu, düşündüm taşındım, üç kiloluk bir ağırlık aldım, havluya sardım, yavaşça Polikarp'ın avlusuna sokuldum. Duymasın diye yalınayak yürüyordum. O bıyığını buradursun elimdeki ağırlıkla taaak, ensesine bütün kuvvetimle vurdum. Herif çitin dibine tahta gibi uzanıverdi. Birkaç gün sonra Polikarp'a rastladım, başı sarılıydı. Suratını ekşiterek bana: 'Budala, beni öldürebilirdin!' dedi. Ben de ona: 'Hangimiz budala, orası daha belli değil. Çitin altında yerlerde yatan mı, yoksa ayakta kalan mı?' dedim. O günden sonra bıyık burma işi bitti. Artık bir daha çitin önünde durmaz oldular. Yalnız karı bir süre sonra geceleri diş gıcırdatmaya başladı. O diş gıcırtıları yüzünden uyanınca: 'Ne oluyor sevgilim? Dişlerin mi ağrıyor?' diye soruyordum. O da bana hep: 'Beni rahat bırak, aptal...' diyordu. Ben de yattığım yerde, kendi kendime: 'Hangimiz aptal orası belli değil! Geceleri diş gıcırdatan mı, yoksa beşikte uslu bir bebek gibi rahatça, hiç patırtı etmeden, mışıl mışıl uyuyan mı?' diye düşünürdüm..."

İhtiyarı dinleyen Davidov'la Varya, onu kızdırmamak için çok sessiz oturuyorlardı. Varya bir şey söylemeden sessiz sessiz gülüyor, bütün vücudu sarsılıyordu. Davidov ise başını öbür tarafa çevirmiş, Şukar'a arkasını dönmüş, elleriyle de yüzünü örtmüş, her neden-

se sık sık, uzun uzun öksürüp duruyordu. Şukar bunların hiçbirini fark etmeden, hararetli hararetli anlatmaya devam ediyordu:

"Yaa... İşte ateşli aşk dediğin böyle olur. Zaten evlilik denen şeyden kolay kolay hayır gelmez; ben şu ihtiyar kafamla böyle düşünüyorum. Bir olayı örnek alalım: Eski zamanda bizim köyde genç bir öğretmen vardı. Bu öğretmen, bizim köyden bir tüccarın kızıyla nişanlıydı. Her gün öylesine süslü, öylesine güzel dolaşırdı ki... Yani giyimi şık mı şıktı... Tıpkı gencecik bir horoz gibiydi. Çoğu zaman da öyle herkes gibi yürümez, velespite binerdi.

"O zamanlar velespitler daha yeni çıkmıştı, onunki bizim köye ilk gelen velespitti. Herkes şaşıp kalıyordu o acayip makineye. Hele köpekler... Onları hiç sorma... Öğretmen sokağa çıkıp da pırıl pırıl tekerlekleri oynattı mı, ne kadar köpek varsa hepsi zıvanadan çıkardı kerataların... Zavallı öğretmen onlardan kaçmak için makinenin üstünde iki büklüm olur, ayaklarını öyle bir hızlı döndürürdü ki, nasıl döndürdüğünü fark edemezdin... Kaç tane küçük köpeği ezdi Allah bilir! Hoş onlar da öğretmene epey çektirdiler ya! Bir sabah bozkırda otlayan kısrağımı almak için meydandan geçiyordum; bir de ne göreyim, köpeklerden bir düğün alayı çıktı karşıma. En önde bir dişi köpek, arkasından da bir sürü erkek köpek koşuyor. Otuz kadar ya da biraz daha fazla... O zamanlar bizim köylüler, Allahlarından bulsunlar, öyle çok köpek beslerdi ki sayamazdın bile! Her avluda iki üç köpek vardı. Hem de ne köpek! Her biri kana susamış kaplandan farksız... Boylarını sorarsan, her biri dana kadar. Köylüler hep onları sandıklarına, bodrumlarına bekçilik etsinler diye besliyordu. Neye yaradı sanki? Savaş geldi çattı, ellerinde ne varsa hepsini aldı götürdü işte... Gelelim o köpeklerin düğün alayına... Karşıdan ta üzerime geliyorlardı, ben aptal mıyım? Hemen dizgini elimden fırlattım, en çevik kedilerden daha çabuk davrandım, bir anda telgraf direğine tırmanıverdim; ayaklarımı dolayıp oracıkta öyle kaldım. Bir de baktım ki, olacak şey ya, bizim o öğretmen makinesine binmiş, pırıl pırıl tekerleklerini döndüre döndüre, dümenini çevire çevire geliyor. Tabii köpekler hemen ona doğru bir çevirme hareketi yaptı. Öğretmen makineyi bıraktı, yerde çırpınıp duruyor... Ona: 'Aptal, sen de direğe çıksana, çıkmazsan bu köpekler seni bir

anda paçavraya çevirir!' diye bağırdım. Zavallıcık ne yapsın? Başladı tırmanmaya, ama azıcık geç kaldı. Tam direğe sarılmıştı ki, itler ayağından çizgili, yepyeni pantolonunu çekiverdiler. Altın düğmeli ceketini de kaptılar. Üstelik iç çamaşırını da aşağı alıverdiler. En azgınları neredeyse adamın çıplak tenine diş dokundurmaya başladı. Onunla doya doya eğlendikten sonra hepsi de yollarına devam etti. Öğretmeni bir görsen! Direğin üzerinde oturuyor, başındaki siperli kasketten başka hiçbir şeyciği kalmamış... O kasketin siperliği bile yırtıldı... Saklandığımız yerden indik. Önce o indi, sonra da ben. Çünkü ben, ta telgraf tellerinin geçtiği o küçük fincanlara kadar tırmanmıştım. İşte, sırayla indik; öğretmen çırılçıplak, benim üstümde ise adi bir gömlek, bir de çuhadan yapılmış potur var. Öğretmen: 'Amca, ne olursun şu poturunu birazcık bana ver. Yarım saat sonra getiririm!' dedi. Bunun üzerine ona: 'Evladım, sana onu nasıl vereyim? İçimde başka bir şey yok ki benim. Donumu giymedim, sen makinene binip gidebilirsin ama, ben güpegündüz, bu direğin etrafında donsuz olarak dönüp dururum. Yok evladım! Gömleği istiyorsan, vereyim bir süre için, ama özür dilerim, poturumu veremem!' dedim. Zavallıcık gömleğimi aldı, ayaklarını gömleğin kollarına geçirdi. Ne yapsın fakir? Ağır ağır yürümeye başladı... Oysa yıldırım gibi koşması gerekirdi. Ama nasıl koşsun, adımını bile zor atıyordu! Tıpkı koşumları ayağına dolanmış at gibiydi. İşte o tüccarın kızı, yani nişanlısı onu bu halde görmüş. Aşkları o gün bitiverdi işte! Öğretmen hemen başka bir okula atanmak zorunda kaldı. Bu olaydan bir hafta sonra da, utançtan mı, köpekler saldırınca duyduğu korkudan mı, nişanlısı kendisini bıraktığından mı, sevgilerinin birden köküne kibrit suyu ekildiğinden mi, her nedense, oğlan tez vereme tutulup öldü. Ama ben başka şeylerden değil, onun korku ve utançtan öldüğüne inanıyorum. İşte aşk dediğin şey adamı bu hallere getiriyor. Artık evlenmelerden, düğünden söz etmiyorum. Onun için Syomuşka, sevgili oğlum, Varka ile evlenmeden önce her şeyi enine boyuna adamakıllı düşün. Karı milletinin mayası hep birdir. Makaruşka ile ben boşuna onlardan nefret etmiyoruz ya..."

Davidov ihtiyarın endişesini gidermek için:

"Peki dede... Düşünürüm," dedi.

Sonra da Şukar'ın sigara sarmasından yararlanarak çevik bir hareketle Varya'yı kendine doğru çekti, şakağındaki bir saç tutamının rüzgârın etkisiyle hafif hafif dalgalandığı yeri öpüverdi.

Çok konuşmaktan ya da anılarının etkisi altında kalmaktan yorulmuş olan Şukar Dede biraz sonra kestirmeye başladı. Davidov da dizginleri, onun gevşeyen ellerinden almak zorunda kaldı. Uykusunu bir türlü yenemeyen Şukar Dede:

"Hah şöyle! Teşekkür ederim evladım. Sen şu bizim atlara azıcık kırbaç salla, ben bir saatçik kadar şurada kestirivereyim!" diye mırıldandı. "Allah belasını versin şu ihtiyarlığın. Azıcık güneş çıkınca hemen uyku bastırıyor. Kışın da soğuk ne kadar bastırırsa o kadar uykun geliyor. Bir de bakarsın uykunda donmuşsun. Donmak işten bile değil karda kışta."

İhtiyar, küçük zayıf vücuduyla arabanın içine, Varya ile Davidov'un arasına kırbaç sapı gibi upuzun uzanıvermişti. Biraz sonra da ince bir sesle, düdük çalar gibi horlamaya başladı.

Şimdi güneşten ısınmış olan bozkırdan çeşit çeşit kokular geliyordu. Biçilmiş otların baygın kokusuna, tozlu yolun sıcak toprak kokusu karışıyor, ta uzaklarda iplik gibi uzayıp giden ufuk sislerde kayboluyor, Varya bu hiç bilmediği, aynı zamanda yüreğine çok yakın hissettiği Don bozkırına büyük bir merakla bakıyordu.

• • •

Akşama kadar yüz kilometreden fazla yol aldıktan sonra bir saman yığınının dibinde konakladılar; evden getirdikleri iki üç parça yiyecekle karınlarını doyurdular. Arabanın yanında, hiç konuşmadan yıldızlı göğe bakarak bir süre oturdular. Sonra Davidov:

"Yarın yine erken kalkacağız. Haydi yatalım..." dedi. "Sen arabada yat Varyuha. Benim paltomu al, üzerine ört. Biz dedeyle beraber şu saman yığınının altında yatarız!"

Şukar Dede, Davidov'un kendisiyle beraber yatmasından çok memnun olmuştu. Neşeyle:

"Çok doğru söylüyorsun Syomuşka..." dedi.

Doğrusunu söylemek gerekirse, ihtiyar bu yabancı, bu ıssız bozkırda yalnız başına yatmaktan korkuyordu. Davidov sırt üstü yattı, ellerini başının altına alıp üzerlerindeki uçsuz bucaksız göğe baktı. Büyük Ayı'yı buldu, içini çekti. Sonra, nedense kendi kendine gülümsediğini fark etti.

Bütün gün güneşin altında kavrulmuş olan toprak ancak gece yarısı serinledi. Biraz ilerideki vadide herhalde bir göl ya da pınar vardı. Yakınlardan bir saz ve yosun kokusu geliyordu. Hemen oralarda bir bıldırcın takır takır sesler çıkardı. Sonra birkaç kurbağa sanki kendilerine güvenemiyorlarmış gibi çeşit çeşit sesler çıkararak vrakladılar. Küçük bir baykuş yavrusu, sanki "Uyuuuu... Uyuuuuu..." diye bağırıyordu.

Davidov tam kestirmeye başladığı sırada saman yığınının içinde bir fare hışırtısı duyuldu. Şukar Dede aklı başından gitmiş gibi birden ayağa fırladı, Davidov'u sarsarak:

"Duyuyor musun Syoma..." diye söylendi. "Amma da yer bulmuşuz ha! Allah belasını versin! Bu yığının içinde kim bilir zehirli zehirsiz ne kadar yılan vardır! Duyuyor musun? Nasıl hışırdıyor namussuzlar! Üstelik baykuşlar da ötüyor, mezarlık gibi bir yer burası... Gel, bu uğursuz yerden uzaklaşıp başka bir yere gidelim..."

Davidov uykulu uykulu:

"Uyu! Saçma saçma şeyler uydurma!" diye karşılık verdi.

Şukar yine uzandı. Ama muşambasını her taraftan altına kıvırmak için uzun süre olduğu yerde döndü durdu:

"Dedim sana! Üstü kapalı arabayı alalım diye az mı ısrar ettim! Hayır, ille gösteriş olsun diye bu arabayla gitmek istedin..." diye homurdanıyordu. "Al bakalım işte! Sevin şimdi! O arabayı alsaydık, içine bizim köyden saman doldurur, rahat rahat giderdik. Üçümüz de o arabada yatardık. Şimdi ise sahipsiz köpek gibi gel de el âlemin saman yığınları altında sürün. Varka'nın işi iş! O yukarıda üstünü örtmüş yatıyor hanımefendi gibi. Burası öyle mi ya? Kafanın üzerinde hışırtı, yanlarda hışırtı, ayağının altında hışırtı! Nedir bu hışırdayanlar? Hele uyu da bak. Bir yılan gelip de mahrem yerini sokunca o zaman tam güvey olursun! O namussuz bir kez soktu mu, nereni sokarsa soksun, nalları dikersin. İşte o zaman senin Varka

kovalar dolusu gözyaşı da dökse yararı olmaz! Beni hiçbir yılan ısırmaz; çünkü işine gelmez. Benim etim kart, damarlı damarlı bir et. Üstelik keçi keçi kokuyorum, çünkü ambarda Trofim sık sık yanımda yatar. Yılanlar keçi kokusunu hiç sevmezmiş. Bu yüzden kendim için üzülmüyorum, senin için üzülüyorum, gelen yılan seni sokacak diye. Haydi, ne olursun! Başka bir yere taşınalım..."

Davidov canı sıkılarak:

"Sen bugün susacak mısın dede? Gece yarısı nereye gideriz Allah aşkına?" diye söylendi. Şukar Dede hüzünlü hüzünlü:

"Ne Allah'ın belası yere getirmişsin beni!" deyip duruyordu. "Bilseydim gelirken benim kocakarıyla helalleşirdim, oysa sanki bekârmışım, sanki hiç kimsem yokmuş gibi yola koyuldum. Şimdi sen demek buradan başka bir yere gitmeyeceksin ha?"

"Gitmeyeceğim! Uyusana be ihtiyar!.."

Şukar Dede derin derin içini çekerek haç çıkardı:

"Ben uyumak istemez miyim Syomuşka? Ama ne yapayım ki ben korkuyu içimden sökemiyorum. Yüreğim korkudan tak tak vuruyor. Göğsüm ötüyor... Üstelik bir de o uğursuz baykuş bağırıyor! Boğazı kuruyasıca!"

Davidov, Şukar Dede'nin tekdüze konuşmasının etkisiyle derin bir uykuya daldı.

Gün doğmadan biraz önce uyandı. Yanı başında, ayaklarını altına alıp saman yığınına hafifçe yanlamasına dayanmış olan Varya oturuyor, alnının üzerinde birbirine karışan saçları ayırıyordu. Genç kızın ince parmaklarının hareketleri o kadar hafif ve dikkatliydi ki, Davidov uyandığı halde onların alnına dokunduğunu fark edemiyordu. Arabada ise, genç kızın yerine Şukar Dede yatmış, üstüne Davidov'un paltosunu çekmiş, derin derin uyuyordu.

Varya'nın yanakları tıpkı gün doğusu gibi pembe pembe olmuştu. Yavaşça:

"Ben pınara gidip yüzümü yıkadım. Dedeyi uyandır da yola koyulalım!" deyip dudaklarını Davidov'un kıllı yanağına değdirdi. Sonra yay gibi ayağa fırladı. "Sen yüzünü yıkayacak mısın Syoma? İstersen sana pınara giden yolu göstereyim!"

Davidov uykulu uykulu, kısık sesle:

"Yıkanmaya vakit yok Varyuha, uyumuş kalmışım!" dedi. "Yolda bir yerde yıkanıveririm. O ihtiyar tarla faresi seni çoktan mı uyandırdı?"

"O beni uyandırmadı ki. Ben kendi kendime gün doğarken uyandım. Bir de baktım ki yanında oturuyor, elleriyle dizlerini kavramış sigara içiyor. 'Neden uyumuyorsun dede?' diye sordum. 'Ben bütün gece gözümü kırpmadım evladım. Burası yılan dolu! Sen azıcık bozkırda dolaşsana, ben arabaya senin yerine çıkıp bir saatçik uyuyayım, ne olur!' dedi. Ben de kalktım, gidip yüzümü yıkamak için pınara doğru yürüdüm..."

O gün öğleye kadar Millerovo'ya varmışlardı bile. Davidov yarım saat içinde Bölge Komitesi'ndeki işini gördü, sokağa memnun memnun, neşeli neşeli gülümseyerek çıktı:

"Bizim sekreter her şeyi halletmiş. Bölge Komitesi'nde işler böyle olmalı işte! Çabucak, dakikası dakikasına... Senin anlayacağın, Bağrı Yanık Varyuhacığım, burada, Bölge Komitesi'ndeki komsomol örgütünden kızlar ablalık edecekler! Şimdi Tarım Teknik Okulu'na gidelim. Seni oraya yerleştireyim. Müdür yardımcısıyla konuştuk bile. Giriş sınavlarından önce öğretmenler seni yetiştirecekmiş. Sonbahara dek iyice yetişmiş olacaksın! Doğrusu bu. Bölge Komitesi'ndeki kızlar sık sık gelip seni görecek, onlarla bu konuda telefonla konuşup anlaştım..."

Davidov her zaman yaptığı gibi hızlı hızlı ellerini ovuşturup duruyordu:

"Bil bakalım Varyuha, bizim köyün komsomol örgütüne sekreter olarak kimi gönderiyorlar? Bilecek misin bakalım? Hani kışın bize propaganda koluyla gelen delikanlı vardı ya, İvan Naydenov; işte onu... Çok aklı başında oğlandır. Onun gelmesine öyle seviniyorum ki. Bak göreceksin, o gelince bizim komsomol işleri de tıkırında gidecek! Davidov demişti dersin..."

İki saat içinde Tarım Teknik Okulu'nda yapılması gereken her şey yapılmıştı. Artık vedalaşma zamanı geliyordu. Davidov duygularını açığa vurmadan:

"Haydi, hoşça kal sevgili Bağrı Yanık Varyuhacığım benim. Sakın üzülme. Derslerine iyi çalış, biz de orada sensiz işleri idare etmeye bakarız!" dedi.

Sonra ilk olarak Varya'yı beceriksizce dudaklarından öptü, arkasını dönüp koridordan kapıya doğru yürüdü. Tam çıkacağı sırada arkasına baktı. Birden içinde öyle keskin bir acı duydu ki, ayağının altında döşeme sallanıyormuş gibi oldu. Sanki bir gemi güvertesindeydi. Varya, ayakta alnını duvara dayamış, elleriyle yüzünü örtmüş duruyordu. Açık mavi yazması omuzlarına düşmüştü. Bütün varlığında öylesine bir çaresizlik, öylesine olgun bir insan acısı vardı ki, Davidov dayanamadı, yüksek sesle içini çekti, sonra aceleyle avluya yürüdü.

Davidov'la Şukar yola çıktıklarının üçüncü günü Gremyaçiy'e dönmüşlerdi. Gecenin geç saatine rağmen kolhozun idare binasında Nagulnov ile Razmiyötnov, Davidov'u bekliyorlardı. Nagulnov onu kaşları çatık olarak selamladı, sonra somurtkan bir tavırla sordu:

"Ne oluyor sana Semyon? Son günlerde evinde durmuyorsun! Önce kasabaya, sonra da Bölge Komitesi'ne gittin. Millerovo'da ne işin vardı?"

"Zamanı gelince hepsini açıklayacağım. Köyde yeni bir şey var mı?"

Razmiyötnov karşılık verecek yerde:

"Sen yollarda giderken buğdayların durumunu gördün mü? Nasıl? Ergin hale gelmişler mi?" diye sordu.

"Bazı yerlerde çavdar biçilecek duruma gelmiş, ama yer yer seçmek gerekir. Buğday da aynı durumda. Bence buğday biçilip üst üste yığılabilir. Yalnız, bizim komşular nedense işi ağırdan alıyor."

Razmiyötnov kendi kendine konuşur gibi:

"Öyleyse biz de acele etmeyiz!" dedi. "Buğdayı yeşilken, ancak iyi havada biçebiliriz, o zaman vadilerde kendi kendine sararır, ama yağmur yağarsa olmaz. Her şey berbat olur."

Nagulnov da onu destekledi:

"Üç gün daha bekleyebiliriz. Ama sonunda artık canla başla hasada girişmek gerekir. Yoksa Bölge Komitesi seni çiğ çiğ yer Semyon. Benimle Andrey'i de kendine meze yapar. Ha! Sana bir haberim var:

Sovhoz'da bir arkadaşım var, askerlikten kalma. Dün onu görmeye gitmiştim, çoktandır beni çağırıp duruyordu. Bir türlü fırsat bulup da yanına gidemiyordum. Dün kararımı verdim. Bir gün kadar onda misafir kalırım, hem arkadaşımı görür, hem de bu arada traktörlerin nasıl çalıştığına bakarım dedim. Ben ömrümde hiç traktör görmedim, onun için nasıl çalıştığını merak ediyordum. Sovhoz'da toprakları sürmeye başlamışlar bile. Bütün gün tarlada kaldım. O Fordson traktörleri yok mu! Öyle meret şeyler ki arkadaşlar, bir görseniz, yıldırım gibi toprağı sürüveriyorlar. Ama tarlada, herhangi bir yerde dönüş yaparken daha hiç sürülmemiş toprağa rastlayınca, zavallının gücü yetmiyor. Engele çatmış beygir gibi şaha kalkıyor, duruyor, duruyor, tekerlekleriyle toprağa bir çarpıyor, sonra hemen oradan yine tarlaya doğru kaçıyor. Bakir topraklar onun gücüne göre değil. Ama bizim kolhozda o çeşitten iki beygircik olsa, hiç fena olmaz. İşte bu günlerde hep bunu düşünüyorum. Çiftçilikte traktöre sahip olmak herkesin harcı değil. Bu iş beni öyle bir sardı ki, arkadaşımla karşılıklı bir şey bile içemedim. Tarladan doğru eve döndüm!"

Razmiyötnov:

"Sen hani Martinov fabrikalarına gidecektin?" diye sordu.

"Eh... Ne farkı var! Ha Martinov fabrikası olmuş, ha Sovhoz. Orada da traktörler var, burada da! Hem Martinov fabrikaları epey uzak. Oysa hasat neredeyse başlamak üzere..."

Razmiyötnov kurnaz bir tavırla gözlerini kıstı:

"Ben de senin günahını almıştım Makar. Martinov fabrikalarına giderken yoldan sapar da Lukerya'yı görmek için madenciler şehrine gidersin diye düşünmüştüm."

Nagulnov kesinlikle:

"Aklıma bile gelmedi!" dedi. "Benim yerimde sen olsaydın mutlaka giderdin! Ben senin ne mal olduğunu bilmez miyim kel kafalı!"

Razmiyötnov içini çekti:

"Luşka benim eski karım olsaydı, yalnız uğramakla kalmaz, üstelik en az bir hafta yanında misafir olurdum," dedi. Sonra şakacı bir tavırla sözünü bitirdi:

"Ben senin gibi kılıbıklardan değilim."

Nagulnov:

"Ben senin ne mal olduğunu bilirim..." diye söylendi. "Seni gidi karı düşkünü seni! Hani sen bana kılıbık diyorsun ya, ben de senin gibi karı budalası değilim."

Razmiyötnov omuzlarını silkti:

"Ben on üç yıldır karı yüzü görmedim! Yalnız yaşıyorum. Bana ne diye iftira atıyorsun?"

"Bekâr yaşıyorsun ya, işte onun için karı budalasısın."

Kısa bir sessizlikten sonra Razmiyötnov artık ciddi tavırla, yavaşça:

"Belki de on üç yıldır hep aynı kadını seviyorum; sen ne biliyorsun?" dedi.

"Sen mi on üç yıldır birini seviyorsun? Hemen inandım ben de! Sen beni aptal mı sanıyorsun?"

"Benim gönlümde bir tek aslan yatar..."

"Yoksa Poyarkova Marina'yı mı seviyorsun?"

"Kimi seviyorsam seviyorum, sana ne? Başkalarının yüreğine girme! Belki de bir gün kafayı çektikten sonra sana kimi sevdiğimi, hâlâ da nasıl sevmeye devam ettiğimi anlatırım. Ama... Sen duygusuz adamsın Makar... İnsan sana hiçbir zaman içini açamaz!.. Sen hangi ayda doğdun?"

"Aralıkta..."

"Ben de öyle düşünüyordum. Herhalde anası buz üstünde doğurdu diyordum. Kim bilir belki de kadıncağız su getirmek için dereye gittiği bir sırada, seni hemen oracıkta, buzların üzerinde dünyaya getirmiştir. Bu yüzden olacak, senden her zaman etrafa sanki buz gibi soğuk bir hava esiyor. Sende bu soğukluk varken, insan sana yüreğindekileri açabilir mi?"

"Sanki seni annen sıcak fırının üzerinde mi doğurdu!"

Razmiyötnov gülümseyerek:

"Öyle olacak!" dedi. "Çünkü içim ateş gibi yanıyor! Etrafıma bile soba gibi sıcaklık yayarım. Sen öyle misin ya?"

Nagulnov canı sıkılarak:

"Eeee yeter artık, bıktım be! Karılardan söz edip duruyoruz. Yeter artık. İyisi mi hangimizin hangi ekibin başında hasada çıkacağını konuşalım!" dedi.

Razmiyötnov kabul etmedi:

"Olmaz! Başladığımız konuşmayı bitirelim bir kere. Ondan sonra kimin hangi ekibin başında gideceğini tartışırız. Şöyle bir düşün; ama heyecana kapılmadan Makar! Demin sen bana karı budalası dedin, zampara dedin. Peki, ben sizin ikinizi de düğüne davet etmeye kalkarsam, bana yine zampara der misin, ha?"

Nagulnov sert bir tavırla:

"Ne düğünü be?" diye sordu.

"Kendi düğünüme. Anam artık ihtiyarladı, ev işleri zor geliyormuş. İlle de evlen diye zorluyor beni."

Nagulnov öfkesini saklayamadan:

"Sen de onun aklına uydun öyle mi ihtiyar budala!" dedi.

Razmiyötnov, azarlanmış bir çocuk gibi karşılık verdi:

"Kabul etmeyip de ne yapacağım kardeşim?"

Nagulnov:

"Edersen enayilik etmiş olursun!" dedi. Sonra düşünceli bir tavırla burnunun üstünü kaşıyarak: "Semyon, bana öyle görünüyor ki, seninle birlikte ev tutup beraber oturmak zorunda kalacağız, canımız sıkılmasın diye. Evin kapısına da 'Burada yalnız bekârlar oturur!' diye yazarız."

Davidov karşılık vermeden önce bir an durdu, sonra:

"Biz öyle bir şey yapamayız Makar. Çabamız boşa gider. Çünkü benim de nişanlım var. Millerovo'ya o iş için gittim," dedi.

Nagulnov, 'Acaba şaka mı yapıyorlar?' diye dikkatle bir Razmiyötnov'a bir Davidov'a baktı. Sonra ağır ağır yerinden kalkarak, burun delikleri öfkeden kabarmış bir halde, aynı zamanda heyecandan biraz da sararmış olarak:

"Hepiniz kudurdunuz mu ne?" dedi. "Size son olarak soruyorum! Ciddi mi konuşuyorsunuz, yoksa benimle alay mı ediyorsunuz?"

Sonra bu sorusunun karşılığını beklemeden, büyük bir öfkeyle yere tükürdü, veda etmeden odadan çıktı.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

POLOVTZEV ile Lyatevski, katlanmak zorunda oldukları işsizlikten, can sıkıntısından bunalarak, her gün kişiliklerinden birçok şey kaybederek, geri döndükleri Yakov Lukiç'in daracık odasında gece gündüz aynı yaşantıyı sürdürüp duruyorlardı.

Son zamanlarda nedense haberciler azalmıştı. Uzak bölgede bulunan ve ayaklanmaları yönetecek kişilerden kendilerine cesaret vermek için yollanan gösterişsiz, kenarları iyice yapıştırılıp bağlanmış paketler içindeki o parlak şeyler vaat eden yazılar da onlar için artık bütün değerini kaybetmişti.

Polovtzev görünüşte bu uzun süren hapisliğe daha kolay dayanıyor, dengesini daha kolay koruyabiliyormuş gibi görünüyordu. Ama Lyatevski arada bir kendini kaybediyor, her seferinde de bir başka türlü davranıyordu: Ya gece gündüz susuyor, karşısındaki duvara feri sönmüş gözüyle bakıp duruyor, ya da ansızın, kendisinden beklenmeyen bir şekilde, hiç durmadan gevezelik etmeye başlıyordu. O zaman Polovtzev sıcağa rağmen yamçıyı başının üzerine kadar çekiyor, arada bir kılıcını kınından çekip Lyatevski'nin o pek özenli taranmış kafasını uçurmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Bir gece Lyatevski hiç belli etmeden ortalıktan kayboldu. O gecenin sabahında ancak gün doğmadan biraz önce bir kucak nemli dağ çiçeğiyle döndü.

Oda arkadaşının birdenbire yok oluşundan pek endişelenen Polovtzev bütün gece gözünü kırpmamış, derin bir heyecana kapılarak dışarıdan gelen en küçük seslere bile kulak kabartmıştı. Üstüne başına gecenin serinliği sinmiş olan Lyatevski, yaptığı gezintiden sonra hâlâ heyecan içindeydi; hemen gidip taşlıktan bir kova su getirdi, çiçekleri yavaşça içine koyuverdi.

Yatak odasının boğuk havasına baygın bir sümbül, güzel bir tütün, aynı zamanda tatlı bir dağ menekşesi ve Polovtzev'in adını bile bilmediği daha birçok çiçeğin kokusu yayılıvermişti. O zaman beklenmedik bir şey oldu; o demir yürekli Yüzbaşı Polovtzev, varlığını bile neredeyse unuttuğu çiçeklerin kokusunu içine çekerek birden ağlamaya başladı. Gün doğmadan önceki o loş aydınlıkta, pis kokan döşeğinde, terli ellerini yere bastırarak yatıyordu. Hıçkırıklardan neredeyse boğulacak hale gelmişti, birden duvara doğru döndü, var gücüyle yastığının ucunu ısırdı.

Lyatevski odanın sıcacık tahtaları üzerinde yalınayak, yumuşak adımlarla dolaşıp duruyordu. İçinde birden ince duygular uyanmıştı. Islıkla aryalar çalıyor, sanki Polovtzev'in halini görmüyormuş, sesini hiç duymuyormuş gibi davranıyordu.

Polovtzev o gün saat on bire doğru derin, ama kısa süren bir uykudan uyanınca, Lyatevski'yi o gece aklına esip de evden çıktığı için şiddetle azarlamak istedi. Ama bunu yapacak yerde:

"Kovadaki suyu değiştirmeli. Solarlar yoksa..." dedi.

Lyatevski neşeyle karşılık verdi:

"Emriniz derhal yerine getirilecektir efendim!"

Gidip bir testi soğuk kuyu suyu getirdi, kovadaki sıcak suyu da yerlere döküverdi. Polovtzev:

"Çiçekleri nereden aldınız?" diye sordu.

O gece gösterdiği iradesizlikten, döktüğü gözyaşlarından utanıyordu. Bu yüzden başını öbür tarafa çevirmişti. Lyatevski omuzlarını silkti:

"Bence 'Aldınız' sözü çok yumuşak oluyor bay Polovtzev. 'Nereden çaldınız?' deseydiniz daha doğru olurdu," dedi. "Okulun önünde dolaşırken, burnuma birden bu kutsal güzel kokular geldi. Hemen çitin üzerinden atlayıp öğretmen Şpın'ın bahçesine girdim, çiçek tarhlarından ikisini hemen hemen büsbütün yoldum. Hiç olmazsa buradaki hüzünlü yaşamımıza biraz renk katmak için. Söz veriyorum, istediğiniz zaman size yine taze çiçek getiririm!"

"Zahmet etmeyin!"

Lyatevski, Polovtzev'in gözlerinin içine bakarak, bir şeyler ima eder gibi:

"Görüyorum ki siz bazı insanca duyguları büsbütün yitirmemişsiniz..." dedi.

Polovtzev susuyordu; Lyatevski'nin söylediklerini duymamış gibi davrandı.

Gündüzleri vakit geçirmek için kendilerine göre işler bulmuşlardı: Polovtzev saatlerce masanın başında oturuyor, kirli iskambilleri, kalın parmaklarıyla tiksine tiksine oradan oraya koyarak pasyans* açıyordu. Lyatevski ise yatağından hiç kalkmadan, belki yirminci kez yanında bulunan tek kitabı, Sienkieviç'in *Quo Vadis*'ini okuyor, her kelimesinin zevkini ayrı ayrı tatmaya çabalıyordu.

Bazen Polovtzev iskambilleri bırakıyor, Kalmuklar gibi yere bağdaş kurup oturuyor, önüne bir branda bezi yayıyor, zaten tertemiz olan portatif mitralyözünü parçalara ayırıp tekrar temizliyor, ovuyor, sıcaktan ısınmış tüfek yağı ile her parçayı ayrı ayrı yağlıyor, sonra yeniden parçaları bir araya getiriyor, yerli yerine takıyor, geniş alınlı başını bir sağa bir sola eğerek hayran hayran tüfeği seyredip duruyordu. Sonunda içini çekerek makineli tüfeği aynı branda bezine sarıyor, dikkatle portatif yatağının altına sokuyor, şarjörü yağlıyor, yeniden dolduruyordu. En sonundan masanın başına geçip oturduğunda şiltesinin altından subay kılıcını çıkarıyor, keskinliğini başparmağının üzerinde deniyor, kuru biley taşını dikkatle birkaç kez donuk donuk parlayan çeliğin üzerinden geçiriyor; "Ustura gibi..." diye hoşnutlukla mırıldanıyordu.

Bu gibi anlarda Lyatevski kitabı bir tarafa koyarak tek gözünü kısıyor, alaylı alaylı gülümsüyordu:

"Şaşıyorum, gerçekten çok şaşıyorum sizin böyle budalaca duygulanmanıza... Kedi yavrusunu taşır gibi, o kasap demirini oradan oraya ne diye taşıyorsunuz? Unutmayın ki dokuz yüz otuz yılındayız. Kılıçların, mızrakların, mancınıkların ve bu çeşit demirlerin çağı çoktan geçti! Geçen savaşta son sözü topçu kuvvetleri söyledi! Ata binmiş ya da yaya giden ercikler değil. Sevgili dostum, bu savaşta da, gelecek savaşlarda da son söz daima topçuların olacaktır. Bunu size eski bir topçu olarak kesinlikle söyleyebilirim!"

* Bir çeşit iskambil falı.

Polovtzev, her zamanki gibi kaşlarının altından bakarak dişlerinin arasından:

"Peki, siz topçu bataryalarına dayanarak mı ayaklanma hareketine başlamak niyetindesiniz? Yoksa eli kılıçlı erlerle mi?" diye sordu. "Bana daha başlangıçta bir tek sahra topu verin, kılıcımı Ostrovnov'un karısına seve seve bırakır, silahıma onun bakmasını söylerim. Şimdilik madem elimizde top yok, size susmak düşer... Her şeyi kendi kafasına göre tartan ukala laf ebesi! Bu sözlerinizden midem bulanıyor. Geçen savaşta topçuların oynadıkları rolü gidin de Leh kızlarına anlatın, bana değil! Hem zaten hep benimle çok yukarıdan konuşmaya kalkışıyorsunuz, bence bu davranışınız çok yanlış! Ulu Polonya'nın sayın temsilcisi! Sesinizin tonu da laflarınız da hep kötüye işaret... Zaten daha dokuz yüz yirmi yıllarında sizin ülkenizden boşuna, 'Daha Polıska* çürümedi ama, şimdiden küf kokmaya başladı' diye söz etmiyorlardı!"

Lyatevski bir dram oyuncusu gibi:

"Aman Allah'ım! Siz ne adi bir varlık olmuşsunuz!" dedi. "İskambilden kılıca, kılıçtan iskambile mekik dokuyup duruyorsunuz. Şu yarım saat içinde bir tek yazı olsun okumadınız! Ne kadar yabanileştiniz. Oysa bir zamanlar ortaokul öğretmeniydiniz!"

"Ben öğretmenlik yaptıysam, zorda kaldığım için yaptım sayın bayım. Evet, sefalet içinde kaldığım için."

"Galiba sizin Çehov'un Kazaklar üzerine bir öyküsü vardır: Bir köyde cahil, kafası işlemeyen toprak sahibi bir Kazak yaşarmış. Bu Kazak'ın artık kazık kadar olmuş iki serseri oğlunun bir tek eğlencesi varmış, biri habire havaya evdeki horozları atıyor, öteki de o horozları tüfekle vuruyormuş. Bütün günlerini böyle geçiriyorlarmış. Ne kitapları, ne başka kültür ihtiyaçları, ne de duygularını inceltecek herhangi bir ilgileri varmış. Bana öyle geliyor ki, o adamın o iki oğlundan biri sizsiniz. Yanılıyor muyum yoksa?"

Polovtzev karşılık vermeden kılıcının ölümü düşündüren donuk çeliğine hohluyor, sonra parlak madendeki lacivertimsi lekesinin ağır ağır dağılıp yok oluşunu seyrediyor, en sonunda da kurşuni dik

* Lehistan anlamında bir söz.

yakalı gömleğinin eteğiyle kılıcını siliyor, yine aynı dikkatle, aynı sevgiyle, en küçük bir gürültü çıkarmadan onu yıpranmış kınına sokuveriyordu.

• • •

Ama aralarında ansızın başlayıveren konuşmalarla süregelen kısa çatışmalar her zaman böyle barış içinde bitmiyordu. Pek az havalandırılan küçük odada bunalıp duruyorlardı. Başlayan sıcaklar, ikisinin de Ostrovnov'ların evindeki bu acınacak yaşamlarını daha da çekilmez hale getiriyordu. Polovtzev gün geçtikçe daha çok bunalıyor, sık sık ter kokan nemli yatağından fırlıyor, ikide bir boğuk sesle:

"Cezaevi burası! Bu cezaevinde geberip gideceğim!" diye homurdanıyordu. Geceleri uykusunda bile bu tatsız sözü sık sık tekrarlıyordu. Sonunda sabrı tükenen Lyatevski bir gün:

"Öyle sanıyorum ki, sizin zaten pek de zengin olmayan söz dağarcığınızda yalnız bir tek söz, 'cezaevi' kalmış," dedi. "Eğer o Allah'ın belası yere bu kadar özlem çekiyorsanız, size öğüdüm olsun, bugünden tezi yok bölge GPU bürosuna gidin, rica edin, sizi şöyle bir yirmi yıl içeri çıksınlar. İnanın bu ricanızı hemen yerine getirirler!"

Polovtzev yüzünü buruşturdu, hakaret eder gibi gülümseyerek:

"Sizce bu ne yani? Nükte mi? Polonyalıların nüktesi böyle mi olur?" dedi.

Lyatevski omuzlarını kaldırdı:

"Demek nüktemi beğenmediniz öyle mi?"

Polovtzev kayıtsız bir tavırla:

"Siz hayvanın birisiniz. O kadar!" dedi.

Lyatevski yine omuzlarını kaldırdı, sonra gülümsedi:

"Olabilir! Ama yanınızda o kadar uzun süreden beri yaşıyorum ki, artık insanlıktan çıkmış olmama hiç şaşmamalı!"

Bu çatışmadan sonra üç gün birbirlerine tek söz söylemediler. Dördüncü gün ise ister istemez konuşmak zorunda kaldılar.

Sabahleyin erkenden, Yakov Lukiç daha işe gitmeden avluya iki yabancı girmişti. Birinin üstünde muşamba geçirilmiş bir palto,

ötekinin üstünde de branda bezinden yapılmış eski püskü başlıklı bir yağmurluk vardı. Birincisi koltuğunun altında kalın, kabarık bir evrak çantası tutuyordu. Ötekinin omzunda ise deriden yapılmış şık saçakları olan bir kırbaç asılıydı. Yakov Lukiç çok önceden kararlaştırdıkları şekilde, pencereden gelenleri görür görmez hemen taşlığa çıktı, dura dura Polovtzev ile Lyatevski'nin oturdukları odanın kapısına iki kere vurdu. Sonra hiç acele etmeden, ağır ağır, bıyıklarını bura bura kapıya çıktı:

"Bize mi geliyorsunuz sayın baylar? Yoksa kolhozda yem işlerine bakan arkadaşlardan birini mi arıyorsunuz? Kimsiniz? Başka köyden mi geldiniz?"

Geniş omuzlu, kısa boylu, koltuğunun altında çanta olan adamın tombul yanakları kadın yanağı gibi gamzeliydi. Candan gülümseyerek elini hafifçe o eski kasketinin siperliğine dokundurdu:

"Bu evin sahibi sizsiniz değil mi? Günaydın Yakov Lukiç! Bizi buraya komşularınız gönderdi! İkimiz de sığır satın alıyoruz. Sizin anlayacağınız, Madenciler şehrindekilerin günlük yiyeceğini sağlıyoruz. İyi de para veriyoruz. Devletin verdiği paradan biraz daha yüksekçe fiyat verebiliyoruz. Bizim Besin Maddeleri Depolama Dairesi'nin yüksek fiyat vermesinin sebebi şudur: Madencilere doyasıya, aynı zamanda hep aynı şekilde, besinin değerini düşürmeden, ara vermeden yiyecek sağlamak zorundayız. Kolhozun idare müdürü siz olduğunuz için ihtiyaçlarımızı da siz sağlayacaksınız. Ama biz sığır etini kolhozdan almıyoruz. Özel olarak sığır yetiştirenlerden topluyoruz. Sonra, kolhozlara girmemiş olanlardan da alıyoruz! Sizin elinizde yazın doğmuş bir buzağı olduğunu söylediler. Belki onu bize satarsınız diye düşündük. Fiyat konusunda zorluk göstermeyiz. Yeter ki hayvan etine dolgun olsun..."

Yakov Lukiç sustu; düşünceli bir tavırla kaşını kaşıdı. Cömert sığır alıcılarından umduğundan da fazla para sızdırabileceğini, üstelik pazar pazar dolaşmak zorunda kalmaktan kurtulacağını düşündü; sonra elindeki malın değerini düşürmemesini bilen çiftçilerin çoğu gibi karşılık verdi:

"Benim satılık buzağım yok," dedi.

"Satılık olmasın! Bir bakalım hele. Belki anlaşırız, ha? Bir daha söyleyeyim, yüksek fiyat vermeye de hazırız..."

Yakov Lukiç bir süre sustu, kendine daha önemli bir insan görünüşü vermek için elleriyle bıyıklarını düzeltti. Sonra, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi sözleri uzata uzata karşılık verdi:

"Yani buzağım var. Hem de besili, fıstık gibi, pırıl pırıl bir hayvan. Ama kendime lazım. Bizim inek ihtiyarladı, yerine başkasını almak gerek. O buzağı ise hem çok iyi süt veren, hem de yavrulayan bir ineğin, cins bir ineğin yavrusudur. Sütünü bir görseniz, kaymak gibi. Çok çok iyi bir hayvan doğrusu. Onun için hayır alıcı arkadaşlar, onu satamam!"

Koltuğunda çantası olan tıknaz adam can sıkıntısıyla içini çekti:

"Eh... Ne yapalım! Sahibi sizsiniz. Daha iyi bilirsiniz! Özür dileriz. Gidip başka yerde mal arayalım bari..." dedi. Utangaç bir tavırla buruşuk kasketinin siperliğine dokundu, sonra bahçeden dışarı çıktı.

Arkasından da etine dolgun, geniş omuzlu sığır alıcısı kırbacını sallaya sallaya, dalgın dalgın çevresine, eve, öteki yapılara, pencerelere, çatı katının sımsıkı kapalı kapısına bakarak, ağır ağır arkadaşının peşinden gitti.

İşte o sırada mal canlısı Yakov Lukiç dayanamadı, misafirlerin bahçe kapısına kadar gitmesini bekledikten sonra tıknaz adama seslendi:

"Hey! Sığır alıcısı arkadaş. Azıcık bekle. Canlı hayvanın kilosuna kaç para verirsiniz?" diye seslendi.

"Kaça anlaşırsak. Sana daha önce söyledim ya, fiyat bizim için önemli değil. Paraları istediğimiz gibi kullanabiliriz."

Tıknaz adam bunu söyledikten sonra tombul eliyle kabarık çantasına vurarak övünür gibi:

"Bizim paralarımızı kimse saymaz. Hesabını da sormaz," deyip Yakov Lukiç'in konuşmasını bekledi.

Yakov Lukiç kararlı bir tavırla basamaklardan aşağı indi:

"Gelin size buzağıyı göstereyim. Sürüye götürmeden bir görün onu. Yalnız aklınıza şunu koyun: Hayvanı size ucuza vermem. Sırf

anlayışlısınız, cimri insanlar değilsiniz diye, size saygı beslediğim için satıyorum hayvanı. Yoksa cimri alıcıları avluma bile sokmam!"

İki alıcı büyük bir dikkatle, büyük titizlik göstererek, insanın sabrını tüketircesine hayvanı gözden geçiriyor, orasını burasını eliyordu. Sonra tıknaz olan uzun uzadıya pazarlığa girişti. Kamçılı olan ise can sıkıntısından ıslık çalarak avlunun içinde oraya buraya dolaşmaya, kümese, boş ahıra, kısacası hiç de burnunu sokmaması gereken yerlere bakmaya başladı. İşte o zaman Yakov Lukiç'in içine doğdu: 'Eyvah! Bunlar alıcı malıcı değil,' diye düşündü.

Bunun üzerine, hemen tam yetmiş beş ruble indirdi:

"Peki, zararına da olsa size vereyim onu. Bunu yalnız madenci arkadaşların hatırı için yapıyorum. Yalnız, özür dilerim, benim hemen kolhoz idaresine gitmem gerekiyor. Burada sizinle vakit geçiremem. Buzağıyı hemen götürecek misiniz? Öyleyse parayı verin bakalım!."

Tıknaz adam ağılın önünde, parmaklarını tükürükleyerek kâğıt paraları uzun uzun saydı; söylenen fiyattan on beş ruble de fazla verdi. Sonra somurtup duran Yakov Lukiç'in elini sıkarak göz kırptı:

"Belki de bu pazarlıktan sonra bir şişecik içeriz ha? Ne dersin Yakov Lukiç? Sığır alıcılığı bahşiş vermeye zorlayan bir iştir!" dedi. Sonra hiç acele etmeden güneşin ilk ışıklarını donuk donuk yansıtan beyaz başlıklı bir şişe çıkardı. Yakov Lukiç, sözde sevinmiş gibi bir tavır takındı:

"Akşam içeriz dostlarım, akşam! Akşama gelirseniz sizi seve seve karşılar, birlikte içki de içerim. O senin şişe içinde gösterdiğinden her kendini bilen evsahibinin evinde vardır. Daha o kadar yoksullaşmadık. Ama şimdilik özür dilerim, sabah sabah votka içmeye sağlığım izin vermez. Sonra işim de var, bu yüzden yapamam. Kolhoza gidip işlere bakmam gerekiyor. Gün battıktan sonra gelin, o zaman benim buzağıyı beraberce ıslatırız!"

Tıknaz adam elini Yakov Lukiç'in koluna koyarak, rica eder gibi bir tavırla ve tombul yanaklarındaki gamzeleri çukurlaştıran candan, aydınlık bir gülümsemeyle:

"Bari bizi evine davet etseydin, buzağının anasının sütünden ikram etseydin ne olurdu?" diye söylendi.

Ama Yakov Lukiç daha o anda sanki yalnız irade kesilmiş bir varlık oluvermişti. Gülümseyerek, biraz da kayıtsız görünerek:

"Biz Kazaklarda görgülü insanlar, misafirliğe kendi keyifleri istediği zaman değil, evsahipleri çağırdığı zaman giderler. Ama belki sizde başka türlüdür, öyle mi? Her neyse! Gelin sizinle bizim törelere göre, köyün âdetine uyarak anlaşalım. Nasıl, anlaştık mı? Akşam görüşeceğiz değil mi? Mademki öyle, sabah sabah boşuna konuşup vakit kaybetmeyelim! Haydi güle güle!"

Yakov Lukiç, bunu söyledikten sonra sırtını onlara dönerek, sığır alıcısının hiç acele etmeden boyunduruk altına almaya çalıştığı buzağıya bir defa olsun bakmadan, tembel tembel, sallana sallana evin kapısına doğru yürüdü. İçini çekerek, oflaya puflaya sol eliyle belini tutarak en üst basamağa kadar çıktı. Ancak taşlığa girince artık oyun oynamayı gerekli görmeden elini göğsüne bastırdı, bir an öyle durdu. Gözlerini kapadı, solgun dudaklarıyla: 'Allah bin türlü belanızı versin!' diye fısıldadı. Göğsünde duyduğu keskin ağrı azaldı, hafif baş dönmesi de tamamen geçti. Kısa bir süre daha durduktan sonra saygılı, ama ısrarlı bir tavırla Polovtzev'in oturduğu odanın kapısını çaldı.

Daha odanın eşiğinden içeri girip, "Sayın beyim, felaket!" diye mırıldanmıştı ki, gecenin karanlığında şimşek çakmış gibi geldi ona. Bir tabanca namlusunun kendisine doğru çevrildiğini; Polovtzev'in dolgun vücuduyla öne doğru eğilmiş olduğunu ve kendisine dik dik baktığını fark etti. Ayrıca, karyolada kayıtsız bir tavırla oturan, ama kürek kemiklerini sımsıkı duvara dayamış olan Lyatevski de hafifçe yukarı doğru kaldırdığı dizlerinin üzerinde otomatik tüfeğini tutuyordu. Tüfeğin namlusu giriş kapısına, tam göğsüne doğru çevrilmişti. Yakov Lukiç bütün bunları sanki göz kamaştırıcı bir ışık yanıp sönmüş gibi bir anda görmüş, hatta Lyatevski'nin gülümseyişini ve tek gözünün heyecanlı parıltısını bile fark etmişti. O ara bir sesin, sanki çok uzaktan:

"Sen buralara kimi getirdin bakalım? Söyle sevgili evsahibimiz!" diye sorduğunu duydu.

Büyük bir sarsıntısı içinde olan Yakov Lukiç bu sesi tanıyamadı bile! Sanki üçüncü bir kişi, görünmeyen bir adam bu soruyu ıslağa

benzeyen, ara sıra kesilen bir fısıltıyla sormuştu. Ama karşı koyamadığı bir kuvvet, ihtiyarı kısa süre için bambaşka bir varlık gibi davranmaya zorlamıştı: İki yanına sarkıttığı kolları dirsekten bükülmüş, Yakoy Lukiç'in bütün vücudu da sanki birden çökmüş, gevşemişti. Konuşmaya başladığında sözleri arasında gerçi bir bağlantı kuramıyordu; dura dura, kesik kesik konuşuyordu; ama bu sefer eskisine hiç benzemeyen, bambaşka bir tavır takınmıştı. Kullandığı sözler de bambaşkaydı:

"Ben buraya kimseyi getirmedim, onlar buraya davetsiz geldiler. Yalnız size şunu sormak istiyorum sayın baylar: Siz daha ne zamana kadar bana böyle durup dururken bağıracak, beni azarlayacak, bir küçük çocukmuşum gibi üstüme varacaksınız? Ben bundan alınıyorum ama... Sizi bedava besliyorum, yiyecek içecek veriyorum, hatırınızı hoş etmeye çalışıyorum. Bizim evin kadınları da çamaşırınızı yıkıyor, size yemek pişiriyor... İsterseniz beni hemen şuracıkta öldürebilirsiniz, ama sizinle yaşamak artık benim için dayanılmaz bir ağırlık oldu. Buzağıyı bile zararına sattım, çünkü sizi bir şeylerle beslemem gerekir, değil mi? Sizin gibi beyefendilere sade suya pişmiş lahana veremezsin! İlle de etli yemek istersiniz. Onunla kalsa yine iyi, boyuna votka isteyip duruyorsunuz. O davetsiz misafirler avluya girer girmez size işaret vermiştim ya! Ancak neden sonra bunların gerçek sığır alıcısı olmadığı kafama dank etti, bunun üzerine onlardan hemen kurtulmak için; 'anasını satayım, isterseniz buzağıyı bedavadan alın, ama bir an önce buradan defolun,' diye düşündüm. Oysa sayın beyler, siz bana teşekkür edeceğiniz yerde... Aman... Ne söylersem söyleyeyim, sanki haklı olduğumu kabul eder misiniz?"

Yakov Lukiç, umudunu yitirmiş bir tavırla kolunu yukarıdan aşağıya, lanet olsun, der gibi salladı. Sonra göğsünü kapının kenarına dayadı, avuçlarıyla da yüzünü örttü.

Polovtzev bir süredir âdet edindiği garip bir kayıtsızlıkla, aynı zamanda garip, donuk bir sesle:

"Öyle görünüyor ki ihtiyar haklı pan* Lyatevski," dedi. "Ne dersiniz? Burası yanık kokmaya başladı. İş işten geçmeden çıkıp gitsek daha iyi olur. Bu konudaki düşünceniz nedir?"

* Lehçe'de "Bey" anlamına gelir.

Lyatevski otomatik tüfeği buruşuk yatağının üzerine yavaş yavaş koyarak, kesin bir tavırla:

"Bugünden tezi yok hemen gitmeli!" dedi.

"Peki, ilişkilerimiz ne olacak?"

Lyatevski:

"Onu sonra düşünürüz!" dedi. Sonra başıyla Yakov Lukiç'i işaret ederek sert bir tavırla ona çıkıştı:

"Yeter artık Lukiç! Kadın gibi sızlanıp durmayın! İyisi mi bize o sığır alıcılarıyla neler konuştuğunuzu anlatın. Paraları size tam olarak mı ödediler? Bu alıcılar buraya bir daha gelecekler miymiş?"

Yakov Lukiç çocuk gibi hıçkırıp burnunu kuşaksız gömleğinin eteğine sildi. Sonra da elini gözlerinin, bıyıklarının, sakalının üzerinde gezdirdi. Başını kaldırmadan sığır alıcılarıyla neler konuştuğunu, celebin kuşku uyandıran davranışlarını anlattı. Ayrıca sığır alıcılarının bu akşam –bahşiş olarak– içki içmek üzere evine geleceklerini söylemeyi de unutmadı.

Polovtzev ile Lyatevski bu son söz üzerine hiç konuşmadan birbirlerine baktılar. Lyatevski sinirli sinirli gülerek:

"Çok güzel doğrusu..." diye söylendi. "Bundan daha akıllıca bir şey düşünemedin mi? Evine ne diye davet ettin onları kafasız herif! Akılsız! Budala, ne olacak?"

"Ben onları davet etmedim! Onlar kendi kendilerini davet ettiler, üstelik hemen eve girmek istiyorlardı... Güç bela akşama kadar beklemeleri için kandırabildim... Siz de sayın bayım, başkalarının size ne unvan verdiklerini bilmiyorum, ama, bana boşuna 'Budala' diyor, haksız yere beni aptal sayıyorsunuz. Siz burada ömür tüketirken ben o herifleri hangi şeytana uyarak evime davet edebilirim? Tövbeler olsun! Sizi de beni de öbür dünyaya göndersinler diye mi?"

Yakov Lukiç'in yaşlı gözleri öfkeyle parladı, sözünü de artık gizleyemediği bir kızgınlıkla bitirdi:

"Siz, sayın subay beyefendiler, dokuz yüz on yedi senesine kadar hep kendinizi akıllı görüyordunuz. Erleri, aynı zamanda Kazakları da azıcık kafadan sakat insanlar olarak kabul ediyordunuz. Kızıllar size bazı şeyler öğretti, ama anlaşılan siz hiçbir şey öğrenmemiş-

siniz... Bu dersler hiç de yararınıza olmamış! Yaşadığınız önemli olaylardan da hiç mi hiç ders almamışsınız!"

Polovtzev, Lyatevski'ye göz kırptı. Lyatevski perdesi sımsıkı örtülü pencereye baktı. Polovtzev ise Ostrovnov'un ta yakınına geldi; elini omzuna koyarak sakinleştirmek ister gibi gülümsedi:

"Bu saçma şeylerle kendini boşuna üzüyorsun Lukiç..." dedi. "İnsan öfkeliyken neler söylemez... Ama her lafı önemli sayılmaz... Senin haklı olduğun taraf şu: Buzağını almaya gelenler sığır alıcısıysa ben de papazım! Bu heriflerin ikisi de Çeka'dan. Birini Lyatevski şahsen tanıdı, anlıyor musun! Herifler bizi arıyor. Ama henüz el yordamıyla aramakla yetiniyorlar... Körü körüne! İşte onun için sığır alıcısı kılığına girmişler. Şimdi sana başka bir şey söyleyeyim: Öğleye kadar buradan teker teker çıkmalıyız. Sen gidip o sığır alıcılarını iki üç saat için oyala, neyle nasıl oyalayacaksın, orası senin bileceğin iş. İstersen onları bizimkilerden bir tanıdığına, bu sırada evinde bulunan birine götür, onlarla birer votka iç, sohbet et. Sen de, onları götüreceğin evin sahibi de sakın sarhoş olup da ağzınızdan bir şey kaçırayım demeyin. Böyle bir şey yaptığınızı öğrenirsem ikinizi de gebertirim. Bunu kafana iyice koy! Sen onlara içki ikram ederken biz yavaşçacık senin avlunun arkasındaki yardan aşağı iner, bozkıra çıkarız. Oraya çıktıktan sonra da artık ara ki bulasın bizi! Oğluna söyle, hemen benim kılıcı, makineliyi, şarjörü, sonra her ikimizin tüfeklerini tezek yığınları arasına iyice saklasın."

Lyatevski:

"Sizin tüfeği saklasın, benimki yanımda kalacak!" dedi.

Polovtzev hiçbir şey söylemeden yüzüne baktı, sonra devam etti:

"Benim bütün malımı mülkümü branda bezinin içine sarsın, etrafına iyice bakındıktan sonra hepsini sizin ambara götürsün. Evde en küçük bir şey saklayayım deme... Sonra senden bir isteğim daha var, daha doğrusu emrediyorum: Adıma gelecek olan paketlerin hepsini alır almaz ambarın yanında duran değirmen taşının altına koyarsın; geceleri buraya gelir, onları alırız. Söylediklerimin hepsini anladın mı?"

Yakov Lukiç:

"Evet efendim!" dedi

"Haydi git bakalım. O Allah'ın belası sığır alıcılarından da gözünü sakın ayırma! Onları elinden geldiği kadar uzağa götür! İki saat sonra biz buradan gitmiş oluruz, akşam olunca onları evine davet edebilirsin! Bu portatif karyolaları tavan arasına kaldır, odayı havalandır. Gözü aldatmak için buraya çer çöp at! Sonra, evi görmek isterlerse, onlara her tarafı gezdir. Onlar mutlaka çeşit çeşit bahaneler uydurarak senin tüfeğini de görmek isteyeceklerdir. Biz bir hafta kadar sağda solda kalırız, sonra yine senin eve geliriz. Burada yediklerimizi başımıza kakma... Davamız başarıya ulaştığı anda yaptığın iyilikler de masrafların da misliyle ödenecektir. Ama buraya tekrar gelmek zorundayız. Çünkü ayaklanma hareketini buradan, Gremyaçiy'den başlatacağım. Artık saati de çok yakın..."

Polovtzev bunu çok önemli bir haber veriyormuşçasına söyledikten sonra Yakov Lukiç'i kucakladı:

"Haydi güle güle ihtiyar! Allah yardımcın olsun," dedi.

Ostrovnov'un arkasından kapı kapanınca Polovtzev masanın başına oturdu, Lyatevski'ye:

"Siz o Çeka'lı adamla nerede karşılaştınız? Sakın benzetmiş olmayasınız?" diye sordu.

Lyatevski arkalıksız iskemleyi masaya yaklaştırarak Polovtzev'e doğru eğildi. Onunla tanıştığından beri ilk kez hiç alay etmeden, meydan okur gibi bir tavır takınmadan:

"Hiç yanılır mıyım?" dedi. "Bu adamı hayatımın sonuna kadar unutamayacağım... Yanağındaki yara izini gördünüz mü? O iz benim kılıcımdan kalma. Beni yakaladıkları zaman kılıcımla yanağını çizivermiştim. Benim de şu sol gözüm var ya, işte beni sorguya çekerken gözümü o patlattı... Yumruklarını gördünüz mü ne kadar büyüktü... Bundan dört yıl önce Krasnodar'daydım. Beni bir kadın ele vermişti. Allah'a şükür o kadın şimdi hayatta değil. Daha cezaevindeyken beni ele verenin o olduğu anlaşılmıştı. Cezaevinden kaçışımın ikinci günü öbür dünyaya gitti. Hem de genç, güzel bir kadındı, orospu! Kuban Kazaklarındandı. Daha doğrusu, Kuban dişi köpeklerinden biriydi. Sizin anlayacağınız, başımdan böyle şeyler geçti işte. Cezaevinden nasıl kaçtım biliyor musunuz?"

Lyatevski memnun memnun güldü, küçük kuru ellerini ovuşturdu:

"Nasıl olsa beni kurşuna dizeceklerdi. Kaybedecek bir şeyim yoktu. Bu yüzden tehlikeyi göze aldım, hatta bu uğurda biraz alçakça bir davranışa da başvurdum. Sözde bu işlerde basit bir aletmişim gibi numara yapıp savcıların başını ağrıtırken, beni son derece titizlikle göz hapsinde tutuyorlardı. O zaman beni kurtuluşa götürecek son adımı attım: Korenovskaya kasabasında oturan önemsiz bir Kazak'ı ele verdim. O adam bizim örgütteydi ama, zincirin son halkasıydı. Yakalanınca ancak kendi kasabasından üç kişiyi ele verebilirdi. Başka kimseyi ele veremezdi, çünkü bizimkilerden hiç kimseyi tanımıyordu! Kendi kendime: 'O dört budalayı varsın kurşuna dizsinler. Hiç olmazsa ben kurtulurum. Bizim davamız için hayatım o dört hayvanın, o enayi heriflerin hayatından daha önemli...' diye düşündüm. Şunu da söyleyeyim ki, Kuban'daki örgütte önemli bir rol oynuyordum. Ne derece önemli olduğumu şuradan anlayabilirsiniz; dokuz yüz yirmi iki yılından beri beş kere sınırı geçtim, tam beş kere Paris'e gittim, orada Kutepov'la görüştüm. Gerçi bu dört üyemizi ele vermiştim ama, onları ele vermekle savcıyı yumuşatmıştım. Bunun üzerine benim cezaevindeki öteki mahkûmlarla beraber sabahları iç avluda dolaşmama izin verdi. Bir an bile gecikmemem gerekiyordu anlıyor musunuz! Bir akşam o ölüme mahkûm Kuban ayaktakımının arasında dolaşırken, daha avluda birinci dönüşü tamamlamadan, baktım ki saman yığınına bir merdiven dayalı. Herhalde onu kısa süre önce getirmişlerdi. O sırada hasat zamanıydı. GPU'nun herifleri gündüz kendi atları için saman getiriyorlardı. Avluda bir daha döndüm, daima olduğu gibi ellerim hep arkamdaydı. Üçüncü kez dönerken sakin sakin merdivene yaklaştım, sağıma soluma bakmadan, ağır ağır, tıpkı sirklerdeki cambazlar gibi yukarı çıkmaya başladım. Ellerim hâlâ arkadaydı. Hesaplarım doğru çıktı bay Polovtzev, psikolojik bakımdan dosdoğru bir hesap yapmışım! Benim bu çılgınca cesaretimden şaşkına dönen gardiyanlar, en aşağı sekiz basamak yukarı çıkmama fırsat verdiler, ancak o zaman aralarından biri deli gibi 'Dur!' diye bağırdı. Ben ise iki basamak daha çıktım; eğilerek, iki büklüm olmuş bir halde ta yukarı çıktım,

teke gibi dama atladım. Birbiri ardınca silahlar patladı, çığlıklar, küfürler duyuldu. İki atlayışta damın kenarına vardım, oradan aşağı atladım, kendimi ara sokakta buldum. İşte hepsi bu kadar! Ertesi sabah Maykop'ta, güvenilir birinin evindeydim. Beni sakat bir ucube haline getiren o koca herifin adı Hiznyak'tır. Biraz önce o karı suratlı herifi gördünüz. Başka ne istiyorsunuz? Onu elimden canlı canlı kaçırayım mı? Hayır! Patlattığı göz yerine iki gözü birden kapanmalı. Göze göz değil, bir göze iki göz!"

Polovtzev:

"Siz çıldırmışsınız!" diye öfkeyle bağırdı. "Kişisel kin yüzünden bütün bir davayı yok edeceksiniz..."

"Üzülmeyin, Hiznyak ile arkadaşını burada öldürecek değilim! Onları köyün uzağında, Gremyaçiy Log'dan çok uzaklarda pusuya düşüreceğim. Sözde herifler soyulmuş gibi bir dekor da yaratacağım, her şey olup bitiverecek. Kimse bir şeycikler anlamayacak. Paralarını da alacağım. Mademki alım satım yaparken yakalandılar, demek iyi alıcı değiller! Siz tüfeğinizi saklayın, ben kendiminkini yağmurluğumun altına sokuveririm. Beni vazgeçirmeye kalkışmayın! Kararım karar! Kimse vazgeçiremez beni bundan! Ben şimdi çıkarım, siz de daha sonra. Cumartesi günü güneş battıktan sonra Tubyansk'ın altındaki ormanda, pınarın başında, geçen sefer buluştuğumuz yerde buluşuruz. Haydi, allahaısmarladık! Allah aşkına bana darılmayın bay Polovtzev... Doğrusunu söyleyeyim, burada gerçekten sinirlerimiz sonuna kadar gerilmişti. Ben de zaman zaman uygunsuz davrandım, bunu itiraf ederim..."

Polovtzev mahcup olmuş bir tavırla:

"Fazla uzatmayın canım! Bizim durumumuzda olanlar birbirlerine aşırı nezaket göstermeseler de olur..." diye mırıldandı. Sonra Lyatevski'yi kucakladı, onu solgun alnından bir baba gibi öptü.

Bu beklenmedik dostluk gösterisi Lyatevski'yi duygulandırmıştı. Ama heyecanını belli etmek istemediği için Polovtzev'e sırtını dönerek elini kapının tokmağına götürdü.

"Yanıma Tubyansk'tan Maksim Haritonov'u alacağım. Onun tüfeği vardır, kendisi de zor anlarda güvenilecek insanlardandır. İzin veriyorsunuz değil mi?" diye sordu.

Polovtzev bir an sustu, sonra:

"Haritonov bizim birlikte onbaşıydı," dedi. "Yerinde karar vermişsiniz. Evet, alın yanınıza onu. Çok iyi bir nişancıdır. Daha doğrusu eskiden öyleydi. Şu anda neler hissettiğinizi anlıyorum, faaliyete geçebilirsiniz. Yalnız ne pahasına olursa olsun Gremyaçiy'in yakınlarında, ya da içinde olmasın. Bozkırda bir yerde olsun..."

"Başüstüne... Hoşça kalın..."

"İşiniz rast gitsin..."

Lyatevski taşlığa çıktı, omuzlarına Ostrovnov'un eski püskü ceketini aldı, kapının deliğinden ıssız ara sokağa baktı. Bir dakika sonra süvari tüfeğini sol tarafına dayayarak, hiç acele etmeden avludan geçti. Yine hiç acele etmeden ambarın öbür köşesinde gözden kayboldu. Ama aşağı atlar atlamaz hemen değişti. Ceketi giydi, tüfeğini koluna aldı, emniyet mandalını açtı; vahşi bir hayvan gibi sine sine, etrafına bakına bakına, her hışırtıya kulak kabarta kabarta, aşağıda sabahın eflatun sisleri arasına gömülmüş olan köye arada bir bakarak, yarın öbür tarafından yokuş yukarı tırmanmaya başladı

• • •

İki gün sonra, cuma sabahı, Tubyansk ile Voyskovo arasında, fundalığın alt ucundan altmış metre kadar ileriden geçen yolun üzerinde, iki sığır alıcısıyla arabaya koşulu atlardan biri öldürüldü. Tubyansklı Kazak arabacı, öteki atın kemerlerini kesip sırtına atlamış, doludizgin Voyskova'ya gitmişti. Olup bitenleri Köy Meclisi'ne haber veren oydu.

Olay yerine gelen bölge milis memuru, Köy Meclisi başkanı, korucu, sonra nöbetçi memurlar, şu gerçekleri ortaya çıkardılar: Haydutlar ormanda saklanmış, tüfekle en az on kez ateş etmişlerdi. İlk atışta iriyarı, geniş omuzlu celep öldürülmüştü. Arabadan yüz üstü düşmüştü. Kurşun tam kalbine saplanmıştı. Tıknaz sığır alıcısı avazı çıktığı kadar arabacıya "Sür!" diye bağırmış, elinden kırbacı kapmış, sağ taraftaki atı kırbaçlamak istemişti; ama buna vakit kalmamıştı. İkinci kurşunda arabanın üzerine devrilmişti. Kurşun sol

kulağının biraz üstünden kafasına saplanıvermişti. Atlar ürküp ileri doğru fırlamıştı; ölü sığır alıcısı, yirmi metre kadar ileride arabadan düşmüştü. Sonra haydutlar birkaç kez daha ateş etmişlerdi.

Soldaki at dörtnala giderken kurşunu yiyince takla atarak oku kırmış, üzerine gelen arabayı da devirerek düşüvermişti. Arabacı sağ kalan atın gergin kayışlarını kesmiş, hemen dörtnala kaçmıştı. Haydutlar peşinden birkaç kez ateş etmişlerdi ama, herhalde niyetleri onu öldürmek değil, sadece gözdağı vermekti. Çünkü arabacının söylediğine göre kurşunlar ta yukarılardan geçmişti.

Her iki ölünün cepleri de ters yüz edilmişti. Üzerlerinde hiçbir kâğıt yoktu. Boş cüzdan yolun kenarındaki otların arasına fırlatılmıştı. Haydutların ceplerini araştırırken sırt üstü çevirdikleri celebin yüzündeki ize bakılırsa, biri ayakkabısının topuğuyla sol gözünü patlatmıştı.

İki savaş görmüş, gün geçirmiş bir Kazak olan Köy Meclisi başkanı, milis memuruna:

"Baksana Luka Nazariç, ölüye karşı bile nasıl saygısızlık etmiş! Alçak! Namussuz! Adam ona ne yaptı ki? Hangi tavuğuna kış dedi? Yoksa karı mı paylaşamadılar nedir? Basit haydutlar böylesine vahşi davranışlarda bulunmaz..." dedi.

Sonra da ölen adamın boş kalan göz oyuğuna, yanağına dağılmış, donmuş kanlı et parçasına bakmamaya çalışarak mendiliyle yüzünü örttü, doğrularak içini çekti:

"Millet ne ahlaksız oldu. Herhalde kötü niyetli birtakım adamlar bunları gözetlemişler. Üstelik paralarına da konmuşlar. Öyle bir iki binlik değil, kim bilir ne para çalmışlardır. Allah kahretsin bu herifleri! Para yüzünden aslan gibi adamlara kıymışlar."

Hiznyak ile Boyko Gluhov'un ölüm haberlerinin Gremyaçiy'e geldiği gün, Nagulnov, Kolhoz Başkanlığı odasında Davidov'la baş başa kalınca:

"Semyon, sen bu işlerin nereye yöneldiğini anlıyor musun?" diye sordu.

"Sen ne kadar anlıyorsan ben de o kadar. Bu işte Polovtzev'in ya da yardakçılarının parmağı vardır. Doğrusu bu."

"Orası öyle. Yalnız bir tek şeyi anlayamıyorum; bu adamların kim olduklarını nasıl öğrenmişler? Mesele bunda işte. Bunu kim tahmin edebilirdi?"

"Bu meseleyi ne sen çözebilirsin ne de ben! Bu iki bilinmeyenli denklem gibidir. Oysa ne sen, ne de ben cebir konusunda kuvvetliyiz. Değil mi ya!"

Nagulnov uzun süre hiç konuşmadan bacaklarını kavuşturup gözlerini dalgın dalgın tozlu çizmesinin ucuna dikmiş olarak oturdu. Neden sonra:

"Bilinmeyenlerden birini çözdüm," dedi.

"Söyle bakalım neymiş?"

"Kurt kuzuyu ininin yakınında boğazlamaz."

"Yani ne demek istiyorsun?"

"Şunu demek istiyorum: Onları öldürenler uzaktan gelmiş. Ne Tubyansk, ne de Voyskova köyünden... Orası besbelli..."

"Sence Madenciler şehrinden mi? Yoksa Rostov'dan mı geldiler yani, öyle mi düşünüyorsun?..."

"Yooo... Kesin söyleyemem, belki de bizim köyden gitmişlerdir."

Davidov bir an düşündü, sonra:

"O da olabilir," dedi. "Sen bir tahmin yürütebiliyor musun Makar?"

"Bence komünistler açıkgöz olmalı, uykudan azıcık fedakârlık etmeli. Geceleri de yavaşça, gizli gizli köyde dolaşıp etrafı gözden geçirmeli. Belki de talihimiz yaver gider de, köyde ya da köyün dışında Polovtzev'e, hatta herhangi bir şüpheli yabancıya rastlarız. Kurtlar ava gece çıkar."

Davidov gülümsedi:

"Bizi kurda mı benzetiyorsun yani?" diye sordu.

Ama Nagulnov onun gülümsemesine gülümsemeyle karşılık vermedi. Birbirinden uzakça olan kaşlarını çatarak:

"Kurt olan onlar, biz ise kurt avcısıyız. Anlasana lafımı," dedi.

"Kızma canım. Bir konuda seninle aynı görüşteyim. Haydi gel, bütün komünistleri bir araya toplayalım..."

"Şimdi değil, biraz daha geç olsun. Herkes yatınca..."

Davidov:

"Bunu da doğru söyledin..." dedi. "Ama bence köyde dolaşmak doğru olmaz... Kazaklar hemen şüphelenir. Bana kalırsa pusuya yatmak gerekir..."

"Nasıl pusuya yatacağız? Herhangi bir yerde mi? Bence boşuna bir iş olur. Timoşka'yı gözetlemek için pusuya yatmak güçlük değildi, ama onun Luşka'dan başka gidecek kimsesi yoktu, hiçbir yere gidemezdi. Ya bunları nerede bekleyeceğiz? Köy geniş, avlular çok! Hangisinin yanında pusuya yatacağız?"

"Her avlunun yanında beklemeye gerek yok."

"Hangisinin yanında pusuya yatacağımızı nasıl tespit edeceğiz?"

"Sığır alıcıları kimlerden sığır almış, bir kere bunu öğreneceğiz. Ondan sonra o adamların avlularını gözetlemeye başlayacağız. Öldürülen arkadaşlarımız daha çok şüpheli köylülerin etrafında dönüp duruyorlar, onlardan sığır alıyorlardı. O haydutlar da mutlaka bu köylülerden birine sokulacaktır... Anladın mı?.."

Nagulnov kesin bir tavırla:

"Çok akıllı adamsın doğrusu..." dedi. "Bazen aklına o kadar mantıklı düşünceler geliyor ki..."

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

POLOVTZEV ile Lyatevski tekrar Ostrovnov'un odasına yerleşmişlerdi; dört gündür orada oturuyorlardı. Bir sabah gün doğarken, Ostrovnov'un evini komşu pencereden gözetleyen Razmiyötnov'un son defa esneyip de yerinden yavaşça kalkarak evine gitmesinden yarım saat sonra gelmişlerdi. Razmiyötnov kendi kendine söyleniyordu: 'Bu Semyon'un aklına da ne saçmalıklar geliyor! Her gün başkalarının avlusunda nefes tüketiyoruz. Tıpkı at hırsızları ya da adi haydutlar gibi saklanıp duruyor, gece sabahlara kadar uyumuyoruz. Hepsi de boş şeyler. Hani, nerede o haydutlar? Kendi gölgemizi gözetliyoruz, hepsi o kadar. Acele etmeli, yoksa erkenden inek sağmaya kalkan karılardan biri beni görür, o zaman da dedikodu dalga dalga bütün köye yayılır. 'Razmiyötnov'u gün doğarken kapı dışarı ettiler. Acaba hangi karı onu sabaha dek koynunda ısıttı da adamcağız ancak gün doğarken kendine gelebildi?' derler. Ondan sonra laf eder dururlar. Bu da otoritemi artırmak şöyle dursun, sarsar. Bu işlere son vermeli. Varsın haydutları GPU yakalasın. Çeka memurlarının görevini ne diye üzerimize alalım? İşte ben bütün bir gece bahçede yattım durdum, etrafı öyle bir gözetledim ki, neredeyse gözlerim dışarıya uğrayacaktı. Bu işten sonra gündüz hiç doğru dürüst çalışabilir miyim? Şurada masanın üzerinde uyur kalırsam ne olacak? Gelenlerin yüzüne kıpkırmızı gözlerle bakarsam ne derler? Yine: 'Bütün gece sürter, sonra da sundurmada yatan it gibi esner durur!' derler. Bu da otoritemi büsbütün sıfıra indirir!'

Şüpheler içinde kalan, uykusuz geçen gecenin yorgunluğunu bütün ağırlığıyla duyan, aynı zamanda bu gözetlemenin hiçbir işe yaramadığına kendini inandıran Razmiyötnov, sakına sakına yürüye-

rek avluya girdi. Tam evin eşiğinde, taşlıktan dışarı çıkan annesiyle burun buruna geldi. Kendini hemen taşlığa atmaya çabalayarak, utangaç bir tavırla:

"Benim anne!" dedi.

Ama ihtiyar kadın yolunu kesti, sert bir tavırla:

"Görüyorum, kör değilim!" dedi. "Her gece oraya buraya sürtmeyi, eğlenmeyi artık bırakmanın zamanı gelmedi mi Andryuşka? Artık genç değilsin, gönül eğlendirecek yaşı geçirdin. Artık annenden de, başka insanlardan da utanmanın sırası gelmedi mi? Kendine gel. Bu işleri bırak da evlen artık. Yeter..."

Andrey öfkeyle:

"Şimdi mi evleneyim, yoksa güneş doğsun diye bekleyeyim mi?" diye sordu.

Annesi hiç de iyi niyet taşımayan bu şakayı önemsemeden, ciddi bir tavırla:

"O dediğin güneş daha üç kere doğup batsa, dördüncüsünde de evlensen yine razıyım. Ben sana acele et demiyorum," dedi. "Ama ihtiyarlığıma acı. Bu ihtiyarlıkla üzerimde bin türlü hastalık varken inek sağmak, yemek pişirmek, senin çamaşırını yıkamak, bostana bakmak, evde her işe koşmak bana göre değil artık. Bunu nasıl da anlamıyorsun oğlum? Sen evde bir çivi çakmazsın, bana yardımcı olmazsın. Su bile getirmezsin! Yemek yer doğru işine gidersin! Tıpkı bir kiracı ya da evde bir yabancı gibisin... Yalnız güvercinlerinle ilgileniyorsun, tıpkı küçük bir çocuk gibi. Onlarla uğraşıp duruyorsun. Bu erkeğe yakışır mı yani? Çocuk gibi güvercinlerle uğraştığın için insanlardan utan bari... Eğer Nyurka bana yardım etmeseydi çoktandır yatağa düşerdim. Gözlerin kör mü oldu nedir? Kızcağızın her Allah'ın günü bize koşup geldiğini, bir gün bir iş, bir başka gün başka iş yaptığını, ineği sağdığını, ya da bostanda bitkilerin altını karıştırıp suladığını, bunlar olmasa bir başka işte yardım ettiğini nasıl da görmüyorsun? Öyle şefkatli, öyle iyi bir kız ki, koca kasabada eşini bulamazsın! Gözlerinin içine bakıyor da sen yine görmüyorsun. Öylesine sürtüyorsun ki gezip tozmaktan gözlerin etrafı görmüyor! Şu haline bak, nerelerde sürttün yine? Üstün başın diken içinde. Seni

sürtük köpek seni! Eğ bakayım başını. Ah! Benim başımın derdi oğlum! Yerlerde mi yuvarladılar seni? İşkence mi ettiler? Nedir..."

İhtiyar kadın elini oğlunun omzuna koydu, hafifçe kendine doğru çekti, genç adamı eğilmeye zorladı. Andrey başını eğince de artık ağarmaya yüz tutmuş dalgalı saçlarının arasından, ta dibe kadar yapışmış, geçen yıldan kalma bir tutam dikeni güçlükle ayıkladı.

Andrey doğruldu, annesinin tiksintiyle buruşturduğu yüzüne dikkatle bakarak:

"Benim için kötü düşünmeyin anneciğim," dedi. "Beni otların arasında sürünmeye zorlayan şey eğlence değil, başka bir şey. Şimdilik siz bu işi anlayamazsınız, zamanı gelince öğrenirsiniz. Evlenmeye gelince; bana verdiğiniz o üç günlük süre çok bile. Yarından tezi yok Nyurka'yı gelin olarak evimize getireceğim. Yalnız, bakın anne, onu kendinize gelin olarak siz seçtiniz! Yani onunla anlaşmaya bakın, aranızda kavga olmasın. Bana gelince, ben aynı çatı altında üç karıyla bile oturabilirim. Nasırıma basılmazsa ne kadar yumuşak başlı olduğumu biliyorsunuz! Şimdi izin verin de işe gitmeden önce bir saatçik uyuyayım!"

İhtiyar kadın haç çıkara çıkara kenara çekildi:

"Allah'a şükür aklın başına geldi. Allah aklını başına getirdi de ihtiyarlığıma acımaya başladın. Haydi git yavrum, git evladım, uyu. Ben sana kahvaltı için blinçiki kızartayım. Senin için azıcık kaymak da topladım. Beni öyle sevindirdin ki sana nasıl yaranacağımı bilemiyorum..."

Andrey odasına girdikten sonra kapıyı sıkıca kapadı. İhtiyar kadınsa, sanki oğlu hâlâ yanındaymış gibi, alçak sesle:

"Senden başka dünyada kimsem yok ki!" dedi ve ağlamaya başladı.

Köyün çeşitli noktalarında Andrey Razmiyötnov, geceyi Atamançukov'un avlusunun yanında geçirmiş olan Davidov, hamamcının avlusunu gözetlemiş olan Nagulnov ve kazasız belasız Yakov Lukiç'in evine sokulmuş olan Polovtzev ile Lyatevski aynı anda yatağa yatıyorlardı.

Düşünceleri, karakterleri birbirlerine bu kadar aykırı olan bütün bu insanların o hafif sisli, sakin, sessiz yaz sabahında gördükleri

rüyalar da herhalde birbirine hiç benzemiyordu. Ama hepsi de aynı saatte uykuya dalmıştı...

En erken Andrey Razmiyötnov uyandı. Sinekkaydı tıraş oldu, başını yıkadı, sırtına temiz bir gömlek, ayağına da Marina Poyarkova'nın ölen kocasından miras kalan yeni poturu geçirdi, uzun uzun çizmelerine tükürdü, onları eski bir kaputun eteğinden kesilmiş bez parçasıyla dikkatle parlattı. Her şeyi düşünerek, fazla acele etmeden hazırlanıyordu.

Annesi bu hazırlıkların ne için olduğunu anlamıştı. Ama yersiz bir sözle oğlunun önemli iş yapmaya hazırlanan insanlara özgü ciddiliğini bozmamak, onu ürkütmemek için hiçbir şey sormuyordu. Yalnız arada bir ona bakıyor, sonra da peçin yanında her zamankinden daha çok uğraşıp didiniyordu. Hiç konuşmadan kahvaltı ettiler. Razmiyötnov resmî bir tavırla:

"Beni akşamdan önce beklemeyin anneciğim," dedi.

Annesi:

"Allah yardımcın olsun," diye karşılık verdi. Genç adam, Tanrı'nın kendisine yardım edeceğine hiç inanmıyormuş gibi:

"Başka işi yok da yardım edecek! Bekle!" dedi.

Razmiyötnov, talip olma işini Davidov gibi değil de, tıpkı bir iş adamı gibi on dakika içinde görüverdi. Ama Nyurka'nın annebabasının evine girince, töreler yerini bulsun diye bir iki dakika oturdu, hiç konuşmadan bir sigara tellendirdi. Sonra Nyurka'nın babasıyla ürünün nasıl olacağı üzerine konuşmaya başladı. Birkaç dakika havadan sudan söz ettiler. Sonra Razmiyötnov, sanki bu iş çoktan kararlaştırılmış gibi:

"Yarın Nyurka'yı sizden alacağım!" dedi.

Gelinin şakadan hoşlanan babası:

"Nereye götüreceksin; başkanlıkta nöbet beklemeye mi?" diye sordu.

"Daha beter bir işe! Kendime karı diye alacağım!"

"O konuda söz sahibi kendisidir, nasıl derse öyle olur."

Razmiyötnov yanakları al al olmuş genç kıza doğru döndü. Her zaman alaylı alaylı gülümsediği halde, o anda dudaklarında hafif bir gülümseme bile yoktu.

"Kabul ediyor musun?" diye sordu.

Genç kız sevgi dolu yuvarlak gözlerini cesaretle Andrey'e dikmişti. Kararlı bir tavırla:

"Seninle her şeye razıyım!" dedi.

Razmiyötnov memnunlukla:

"İşte bu kadar!" dedi.

Kızın annesi ile babası eski törelere uyarak biraz naz etmek istediler, ama Andrey bir sigara daha tellendirerek sözlerini yarıda kesti:

"Ben sizden hiçbir çeyiz istemiyorum, siz de benden hiçbir şey alamazsınız! Şu tütün dumanından başka ne alabilirsiniz ki zaten? Kızı hazırlayın. Biraz sonra kasabaya gider, nikâhımızı kıydırır, hemen döneriz. Yarın da düğünümüzü yaparız. İşte bu kadar..."

Gelinin annesi:

"Niye acele ediyorsun? Tutuştun mu nedir?" diye sordu.

Razmiyötnov ona soğuk bir tavırla baktı:

"Ben on iki yıl önce tutuşmuştum, yandım yandım da artık kül oldum. Acele etmeme gelince, sebebi şu: Evde işler sıkıştırıyor. Annemi biliyorsunuz, neredeyse emekli olacak. Şimdi kararlaştıralım, votkayı kasabadan ben getiririm... Ama on litreden fazla değil... Votkaya göre meze hazırlar, ona göre de misafir davet edersiniz. Benim tarafımdan üç kişi gelecek, annem, Davidov, bir de Şalıy..."

Evsahibi:

"Nagulnov gelmeyecek mi?" diye sordu.

Andrey, Makar'ın ne olursa olsun düğüne hiçbir zaman gelmeyeceğine kesinlikle inandığı için:

"O hastalandı..." diye yalan söyledi.

"Bir koyun keselim mi Andrey Stepaniç?"

"Onu siz bilirsiniz. Yalnız fazla eğlenemeyiz, bana izin vermezler. İşi fazla ileri götürürsek beni işten atabilirler, partiden de öyle bir azar işitirim ki, sonra votka kadehini tutan parmaklarımı sanki ateş üstündeymiş gibi bütün bir yıl üfler dururum."

Razmiyötnov bunu söyledikten sonra geline döndü, çapkın bir tavırla göz kırptı, ama gülümseyişi hemen hemen belirsizdi.

"Yarım saat sonra gelirim. Sen bu arada giyin kuşan Nyura. İyice süslen. Öyle herhangi bir kimseyle değil, Şûra başkanı ile evleniyorsun, bunu unutma," dedi.

• • •

Neşesiz bir düğündü. Ne şarkı vardı, ne de oyun; hatta Kazak düğünlerinde duyulan neşeli fıkralar, gelinle güveye yöneltilen çeşit çeşit, bazen de açık saçık dilekler bile yoktu. Bu havayı Razmiyötnov vermişti. Kendi öyle bir yerde hiç de normal görünmeyecek derecede ciddi, ağırbaşlı, üstelik de ayıktı. Konuşmalara hemen hemen hiç katılmıyordu. Misafirler arada bir, "Amma da acıymış..." diye bağırdıkları zaman, sanki zorlanıyormuş gibi başını al yanaklı eşine doğru çeviriyor; isteksiz bir tavırla, soğuk dudaklarıyla onu öpüyordu. Hep pek canlı olan gözleri ise ne gelinde, ne de misafirlerdeydi; uzaklara, sanki çok gerilerde kalmış hüzünlü bir geçmişe bakıyordu.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

GREMYAÇİY Log'un üzerinden hep aynı göz kamaştırıcılığı ve acelesiz akışı ile geçip gidiyordu zaman. Köyün üstünden yine aynı şekilde, bazen kar gibi bembeyaz görünen bulutlar kayıyordu. Bazen renkleri değişiyor, fırtınayı haber veren koyu lacivertten, büsbütün renksiz denilecek kadar çeşit çeşit tonlara bürünüyordu. Bazen güneş batarken donuk donuk ya da parlak bir kırmızı renk alıyor, tutuşmuş gibi görünüyor, böylece ertesi gün rüzgâr çıkacağını haber veriyordu. O zaman Gremyaçiy Log'da kadınlarla çocuklar, aile reislerinin ya da aile reisi adaylarının, her zamanki gibi karşılık kabul etmeyen kesin bir tavırla, sakin sakin:

"Böyle bir rüzgârda samanlar demetlenip arabalara yüklenilir mi hiç?" diye konuştuğunu duyuyorlardı. Bunun üzerine yanlarında oturan, aynı zamanda kendilerinden daha yaşlı olanların, ya da komşulardan birinin, azıcık düşündükten sonra:

"Sakın ha!.. Bunu yapayım deme, rüzgâr samanı alır götürür," diye cevap verdiği duyuluyordu.

İşte o sırada ta yükseklerde, doğudan gelen çılgın rüzgâr delice eserken, aşağıda da insanlar katlanmak zorunda kaldıkları işsizlik içinde boş boş otururken, köyün üç yüz avlusunda da hep aynı hikâye, çoktandır hayata gözlerini kapamış İvan İvanoviç Degtyaröv'le ilgili bir hikâye anlatılıyordu. Bu adamcağız çok çok eskiden bir gün işte böyle lodosun estiği bir sırada, tarlalardan harman yerine buğday yüklemeye kalkışmış, rüzgârın olgun buğdayı demet demet, yığın yığın götürdüğünü görünce doğanın gücüyle bir süre savaştıktan sonra umudunu yitirmiş, yabayla kocaman bir buğday yığını kaldırmış, doğuya bakarak, öfkeyle rüzgâra seslenmiş:

"Madem o kadar kuvvetlisin, al bakalım bunu da götür! Al götür işte! Allah kahretsin seni!" diye bağırmış. Sonra üst üste, rastgele

konmuş buğday demetleriyle dolu arabayı yana devirerek yere boşaltmış, sonra da ana avrat söverek boş arabayla eve dönmüş.

Gremyaçiy Log'da insanların ömrü ağır akışını hiç hızlandırmadan devam edip gidiyor, ama her gün, her gece köyün üç yüz hanesinden birine küçük büyük sevinçler, üzüntüler, heyecanlar, bazen de acısı hemen dinmeyen felaketler getiriyordu...

Pazartesi günü gün doğarken köyün yaşlı çobanı Agey Dede ölmüştü. Yavrusu olan yaramaz bir inek sürüden kaçınca, ihtiyar adam yakalamak için koşmaya kalkışmıştı. Ama yaşlılara özgü titrek koşusu çok sürmemişti, birden olduğu yerde duraklamış, kırbaç tutan elini göğsüne bastırmış, bir an dizleri bükülen ayaklarını ileri geri atarak sallanmış, sonra yine sarhoş gibi sallana sallana elinden kırbacını düşürerek ağır ağır, kararsız adımlarla geri geri gitmişti.

İhtiyarın yanına Beşlebov'un gelini koşup gelmiş, soğumaya başlayan buruşuk ellerini tutmuş, tıkana tıkana, sıcacık nefesini ihtiyarın cam gibi donuklaşan gözlerine doğru çevirerek:

"Dedeciğim! Sevgili dedeciğim! Fena mı oluyorsun?" diye sormuştu.

Adamın halini görünce de avazı çıktığı kadar:

"Eyvah! Zavallı dedeciğim! Şimdi ben sana nasıl yardım edeceğim?" diye bağırmıştı.

Agey Dede peltekleşen diliyle:

"Yavrucuğum! Korkma. Koluma gir, yoksa düşeceğim," diye söylenmişti.

Gerçekten de düşmüştü, önce sağ dizinin üzerine kapaklanmış, sonra da yana devrilivermişti. Hemen de ölmüştü. Böylece hayata gürültüsüz patırtısız veda etmişti.

Öğle saatlerinde ise, hemen hemen aynı saatte iki genç kolhozcu kadın doğum yapmıştı. Birinin doğumu zor oluyordu. Davidov, Voyskovo'dan Bölge Sağlık memurunu getirtmek için ilk bulduğu arabayı hemen oraya göndermek zorunda kalmıştı. Agey Dede'nin evinden, onun yakınlarının yanından müdürlük binasına yeni dönmüştü ki, genç kolhozculardan Mihey Kuznetzov çıkageldi. Genç adam sapsarı olmuş bir halde, heyecan içinde daha eşikten konuşmaya başlamıştı:

"Sevgili yoldaş Davidov! Allah rızası için imdadımıza yetiş. Karım iki gündür doğum sancısı çekiyor, ne var ki türlü doğuramıyor. Bizim iki çocuğumuz daha var! Karımın acı çekmesine çok üzülüyorum; yüreğim parçalanıyor. Ne olursun yardımını esirgeme, izin ver at bulsunlar. Buraya sağlık memurunu getirmeli, bizim karılar nedense karıma yardım edemiyor."

Davidov:

"Gidip bakalım!" dedi, sonra avluya çıktı. Şukar Dede saman getirmek için bozkıra gitmişti.

Bütün atlar işlere koşulmuştu. Davidov:

"Gel senin evin oraya gidelim, rastlayacağım ilk arabayı Voyskovo'ya gönderelim. Sen karının yanına git, ben kapıda durur, yoldan geçen hangi arabayı görürsem onu gönderirim," dedi.

Davidov çok iyi biliyordu ki, bir kadının doğum yapmak üzere olduğu evin yakınında bir erkeğin bulunması yakışık almaz bir şeydi. Ama yine de Kuznetzov'un evinin etrafındaki alçak çitin beri tarafında geniş adımlarla bir aşağı bir yukarı yürüyor, boş sokağın bir başından öbür başına bakıyor, içeriden gelen boğuk kadın iniltileriyle uzayıp giden çığlıkları duyuyor, kendisine yabancı olan bu analık acısını duyuyormuş gibi üzüntüyle homurdanıyor, aynı zamanda alçak sesle denizcilere özgü en yakası açılmadık küfürleri savurup duruyordu.

Sokağın öbür başından, ekiplerden birine bağlı on altı yaşındaki Andrey Akimov adındaki sucunun arabasını ağır ağır sürerek geldiğini görünce, çocuk gibi koştu, yolunu kesti, hiç zorluk çekmeden arabanın içindeki su dolu fıçıyı aşağıya itti, nefes nefese:

"Bana bak delikanlı! Burada bir kadın doğumda zorluk çekiyor. Atların sağlam, var gücünle Voyskovo'ya sür. Oradan sağlık memurunu aldığın gibi hemen buraya getir! Nasıl gelirse gelsin... Atları çatlatsan bile zararı yok, ben sorumluluğu kabul ediyorum. Doğrusu bu!" dedi.

Öğlenin derin sessizliği içinde ölecek derecede acı çektiği belli olan bir kadının boğuk, hafif çığlığı duyuldu. Hemen sonra da kesiliverdi. Davidov dik dik delikanlının gözlerinin içine baktı:

"Duyuyor musun? Haydi sür bakalım!"

Delikanlı arabanın üzerinde ayağa kalkarak, tıpkı yaşlı bir adam gibi yukarıdan aşağıya Davidov'u süzdü:

"Anlıyorum Semyon Amca... Gidiyorum, atlar için de merak etmeyin..."

Atlar oldukları yerde yıldırım gibi ileriye doğru fırladı, delikanlı ayakta olanca gücüyle ıslık çalıyor, kırbacını hızla savuruyordu. Davidov arabanın tekerlekleri altından döne döne yukarı doğru yükselen tozlara bakarak umutsuzluk içinde elini aşağı doğru salladı, sonra kolhozun idare binasına gitti. Giderken boğuk kadın çığlığını tekrar duydu. Büyük bir acı çekiyormuşçasına yüzünü buruşturdu, ancak iki mahalleyi geçtikten sonra, canı sıkılarak:

"Bir de doğurmaya kalkarlar! Onu bile doğru dürüst beceremezler..." diye söylendi.

Daha idarede "günlük işler" dediği çalışmalarla ilgilenmeye vakit bulamamıştı ki, bu sefer yanına genç, utangaç bir delikanlı geldi; ihtiyar kolhozcu Abhamov'un oğluydu. Olduğu yerde yaylanıyordu. Sonunda utana sıkıla konuşmaya başladı:

"Yoldaş Davidov! Bizim evde düğün var, ailecek sizi davet ediyoruz! Soframızda siz olmazsanız keyifli olmaz..." dedi.

İşte o zaman Davidov dayanamadı, masanın başından ayağa fırladı:

"Şu köyde hepiniz çıldırdınız mı nedir? Bir gün içinde biriniz ölmeye, biriniz doğurmaya, biriniz evlenmeye kalkıştınız. Sözleştiniz mi be!"

Sonra kendi haline için için gülerek, artık sakinleşmiş bir tavırla:

"Ne diye acele ediyorsun sanki?" diye sordu. "Sonbahar gelince pekâlâ evlenirdin, düğün zamanı sonbahardır..."

Delikanlı sanki ayağının altında yanan kömürler varmış gibi, âdeta kıvranarak:

"Durum sonbahara kadar beklememize izin vermez!" dedi.

"Hangi durum?"

"İşte, anlarsınız ya yoldaş Davidov. Ondan!.."

Davidov:

"Ya, öyle mi?" dedi. Sonra öğüt vermek ister gibi devam etti:

"O işin sonunu daha başlamadan düşünmeli." Biraz düşündükten sonra gülümseyerek: 'Bu öğütleri verecek insan ben değilim... O da bunları benden duymamalıydı...' diye düşündü.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Davidov kararını verdi:

"Eh, ne yapalım, akşama uğrarız. Hepimiz geliriz. Nagulnov ile Razmiyötnov'a da haber verdin mi?"

"Onları da davet ettim..."

"İyi ya, üçümüz de geliriz. Bir saatçik otururuz. Ama içki içmemize izin yok. Zaman o zaman değil, içmezsek bize darılmayın. Haydi güle güle, mutlu olmanı dilerim. Gerçi bu dilekleri size geldiğimizde de söyleyeceğiz ya... Seninki çok mu şişmanladı?"

"Hayır, o kadar değil ama belli oluyor..." Davidov yine sanki öğüt verir gibi:

"Belli olsa bile zararı yok, daha da iyi olur..." dedi. Sonra bu konuşmada tabii olmayan bir şey yakalamış gibi yine gülümsedi.

Bir saat sonra Davidov hazırladığı raporu imzalarken yeni baba olan Mihey Kuznetzov mutlu bir tavırla içeri girdi, hemen yaklaşıp Davidov'u kucakladı, memnun memnun, acele acele konuşarak:

"Allah senden razı olsun sevgili başkanımız. Andryuşka sağlık memurunu tam zamanında getirdi. Bizim karı neredeyse nalları dikiyordu! Oysa memurun yardımıyla hemencecik bana öyle bir oğlan doğurdu ki, tıpkı yavru dana gibi. Ellerinde tutamazsın. Sağlık memuru diyor ki, çocuk ters geliyormuş, ondan öyle olmuş... Ben ise onu düşünmüyorum; ters mi yüz mü doğmuş vız gelir. Şimdi ailemizde bir erkek daha var ya, ona bakarım ben. Bize 'Kum' olacaksın arkadaş Davidov..."

Davidov eliyle alnını ovuşturarak:

"Kum olmasına olurum," dedi, hemen ekledi: "Çok sevindim karının kazasız belasız kurtulmasına. Bir şeye ihtiyacın varsa yarın Ostrovnov'a gider, ondan istersin. Ben gereken emirleri veririm. Senin oğlanın ters gelmesine bakma, önemli değil, zaten oğlanlar, gerçek erkekler hep öyle gelir..."

Davidov bunu söylerken hiç gülümsemiyor, öğüt verir gibi konuştuğunu da fark etmiyordu. Oysa daha biraz önce böyle konuştuğu için kendisiyle alay etmişti...

Başkasının sevincini paylaştığına göre ve bir kadın sağlıkla doğurdu diye gözleri yaşardığına göre, demek ki feleğin çemberinden geçmiş, artık yufka yürekli biri olmuştu denizci. Gözlerine yaş dolduğunu hissedince, hemen geniş avcuyla gözlerini örttü, sonra sözünü karşısındakini azarlar gibi bitirdi:

"Haydi bakalım! Şimdi sen karının yanına git. Eğer bir ihtiyacınız olursa gelebilirsin. Haydi çek arabanı! Öyle söylediğime de kızma. Şu anda başımı kaşıyacak vaktim yok, anlıyor musun? O kadar çok işim var ki, burada bir de seninle uğraşamam."

O gün akşama doğru, Gremyaçiy Log için oldukça önemli, ama yine de hiç kimsenin fark etmediği olağanüstü bir olay oldu. Saat yediye doğru Ostrovnov'un evinin önünde besili iki atın çektiği şık bir fayton durdu. İçinden keten ceketli, ayağında da keten bir pantolon olan orta boylu bir adam indi. İhtiyarlara özgü ağırbaşlı bir tavırla tozlanmış pantolonunun paçalarını silkeledi, sonra genç bir adam gibi sert adımlarla Ostrovnov'un evinin basamaklarından yukarı çıktı. Kendine güvendiğini belirten bir tavırla, bu yeni ziyaretten ötürü endişeye kapılan Yakov Lukiç'in beklediği sofaya girdi. Tütünden hemen hemen kararmış dişlerini göstererek bir an için dostça gülümsedi. Küçük, kupkuru eliyle Yakov Lukiç'in dirseğini kuvvetle sıkarken:

"Aleksandr Anisimoviç evdeler mi?" diye sordu. "Seni hemen tanıdım. Sen evsahibi Yakov Lukiç'sin, değil mi?"

Yakov Lukiç yıllarca memur olarak hizmet etmiş birinin sezgisiyle, gelenin dimdik duruşundan önemli bir kişi, bir üst olduğunu anladı. Yıpranmış çarıklarının topuklarını hemen saygıyla birbirine vurarak şaklattı, şaşkınlıkla:

"Sayın başkanımız, efendimiz, demek gelen sizdiniz. Allah'ım, bilseniz, ne kadar sabırsızlıkla bekliyorlar," dedi.

"Götür beni öyleyse oraya!"

Yakov Lukiç hiç de yaradılışına uymayan bir acelecilikle, bir an önce hizmette bulunmak isteğiyle yanıp tutuşuyormuş gibi, Polovtzev ile Lyatevski'nin oturdukları odanın kapısını ardına kadar açtı:

"Daha önce bildiremediğim için özür dilerim Aleksandr Anisimoviç," dedi. "Çok saygıdeğer bir misafirimiz var."

Gelen adam ardına kadar açılmış olan kapıdan girdi, kollarını sahnede rol yapıyormuş gibi iki tarafa açarak, içeridekileri kucaklamak istediğini belirten bir hareketle:

"Günaydın sevgili mahpuslarım benim," dedi. "Burada yüksek sesle konuşabiliriz değil mi?"

Masanın önünde oturan Polovtzev de, her zamanki gibi kendini kayıtsız bir tavırla yatağa atmış olan Lyatevski de, sanki "Hazır ol" emri duymuşçasına birden ayağa fırladılar.

Gelen adam Polovtzev'i kucakladı, Lyatevski'yi ise yalnız sol eliyle bağrına bastı:

"Çok rica ederim, oturun beyler! Kendimi tanıtayım: Ben Albay 'Aksaçlı'! Size emirleri gönderen bendim. Ama bugüne bugün kaderin bir cilvesiyle Bölge Tarım Müdürlüğü mühendisiyim. Gördüğünüz gibi sizleri teftiş etmek için geldim. Pek fazla vaktim yok; size hemen durumu açıklamalıyım."

Yeni gelen adam subaylara oturmalarını söyledikten sonra biraz önceki gibi tütünden kirlenmiş dişlerini göstere göstere gülümseyerek, sözde dostça bir tavırla:

"Ne kadar da fakir yaşıyormuşsunuz. Bir misafiri ağırlayacak bir şeyiniz bile yok. Gerçi benim için önemli değil; asıl değinmek istediğim beni ağırlamanız değildir. Ben başka yerde de yemek yerim; sizden ricam, hiç olmazsa arabacımı doyurmanızdır. Sonra hiç olmazsa etrafı gözetlemek için tedbirler alın."

Polovtzev hemen bu sözleri emir saydığını belirten bir tavırla kapıya koştu ama, albayın iriyarı arabacısı kapıdan içeri girmişti bile. Üstelik elini serbestçe Polovtzev'e uzatmıştı:

"Gününüz aydın olsun yüzbaşım!" diyordu. "Bizim törelere göre, biliyorsunuz eşik üstünde el sıkışılmaz."

Sonra albaya döndü, saygıyla:

"Burada kalmama izin verir misiniz efendim? Merak buyurmayın, gözetleme işini yoluna koydum," dedi.

Gelen adam derine gömülmüş külrengi gözlerini bir Polovtzev'e bir Lyatevski'ye çevirerek hep gülümsüyordu:

"Tanışmanızı rica ederim sayın subaylarımız: Teğmen Kazantzev. Evsahiplerimize gelince, siz herhalde onları zaten uzaktan tanı-

yorsunuz değil mi Bay Kazantzev? Haydi şimdi iş başına. Önce sizin şu bekâr masanızın etrafına bir oturalım..."

Polovtzev çekingen bir tavırla:

"İzin verirseniz size bir ikramda bulunalım," dedi. "Şöyle sade bir yemek yesek, ne dersiniz? Allah ne verdiyse hep beraber paylaşırız..."

Albay soğuk bir tavırla:

"Çok teşekkür ederim, gereği yok," dedi. "Önce konumuz neyse onu görüşelim. Çünkü benim hiç vaktim yok... Haritayı verir misiniz teğmen..."

Teğmen Kazantzev ceketinin iç cebinden dörde katlanmış, bir bölü on ölçeğinde Azov-Karadeniz bölgesi haritasını çıkarıp masanın üzerine yaydı. Dördü birden haritanın üzerine eğildi.

Albay düğmelerini çözdü, serbestçe açtığı keten ceketinin yakasını düzelttikten sonra cebinden mor bir kalem çıkardı, onunla hafif hafif masaya vurarak:

"Benim soyadım sandığınız gibi 'Aksaçlı' değil, Nikolskiy'dir. Çar Ordusu Genelkurmayına bağlı bir albayım. Burada gördüğünüz harita fazla ayrıntılı değil, ama yapacağınız harekât için daha ayrıntılısına ihtiyacınız yok. Göreviniz şu: Emrinizde iki yüz kadar süngü ya da kılıç kullanan faal adam var. Onlarla birlikte buradaki komünistleri yok ettikten sonra, uzayıp gidecek küçük çatışmalara girişmeden, ulaştırma kollarının yolunu keserek doğru 'Kızıl Şafak' Sovhozunun üzerine yürüyeceksiniz. Orada gerekeni yapar, kırk tüfekle yetecek kadar cephane ele geçirirsiniz. Şimdi işin en önemli tarafına geliyorum: Orada elinize bütün parçaları tam, aynı zamanda hiç kullanılmamış portatif toplar ve ayrıca bindirilmiş toplar geçecek. Bunları yine sovhozdan elde edeceğiniz otuz kadar kamyona yükledikten sonra, son hızla doğru Millerovo'ya gidersiniz. Çok önemli bir şey daha var! Görüyorsunuz ya, size ne kadar önemli görevler veriyorum! Bu söyleyeceğim sizin için kaçınılmaz bir zorunluk olacak, bu konuda size kesin emir veriyorum yüzbaşı!.. Millerovo'ya gidince, orada dağınık bir halde bulunan alaya baskın yapacaksınız, tekrar bir araya gelmesine fırsat vermeyecek, ansızın üstüne yürüyecek, onu silahsız hale getirecek, erlerin elinde ne ka-

dar silah varsa hepsini alacaksınız. Size katılacak olan Kızıl Ordu erlerini silah altına alacak, sonra onlarla beraber kamyonla Rostov'a gideceksiniz. Gerçi size bu görevlerin yalnız ana hatlarını veriyorum, ama birçok şey sizin yapacağınız hareketlere bağlı olacak. En kötü durumu düşünelim: Eğer Millerovo'ya yapacağınız bu yürüyüş sırasında düşmanın şiddetli direnişiyle karşılaşırsanız, o zaman Millerovo'nun etrafından dolaşıp Kamensk üzerine yürüyeceksiniz. İşte şu yönden..."

Albay bunu söylerken mor kalemle haritanın üzerinde düz bir çizgi çizmişti:

"Kamensk'te sizi kendi birliğimle ben karşılayacağım yüzbaşı!"

Bir an sustu, sonra devam etti:

"Kuzeyden sizi binbaşı Savvatayev'in destekleyeceğini sanıyorum, ama siz ona pek güvenmeyin. Bu işleri kendi kuvvetlerinizle başarmaya çalışın. Dediğim gibi, birçok şey yapacağınız bu harekâta bağlıdır. Bunu anlamalısınız. Söz konusu olan Millerovo'daki alayın silahsızlandırılması, ellerindeki bütün ateşli silahların sizin elinize geçmesi. Bence en önemli iş budur... Ne kadar az silahlanmış olurlarsa olsunlar, ellerinde ne de olsa bir topçu bataryası var. Böyle bir bataryanın elimize geçmesi birçok bakımdan işinize yarar; sonradan Kamensk'te Rostov'u ele geçirmek için çarpışmalara başlarız. Bu arada öyle tahmin ediyorum ki, Kuban'daki, Terek'teki kuvvetlerimiz de yardımımıza yetişir. Ondan sonra da müttefikler bize yardım eder. Böylece güneyi tamamen elimize geçirmiş olacağız! Şunu da göz önünde bulundurmanızı rica edeceğim sayın subaylar: Tarafımızdan planlanmış olan bu harekât tehlikelidir! Birçok tehlikesi vardır. Ama başka çaremiz de yok! Eğer tarihin içinde bulunduğumuz 1930 yılı bize sunduğu bu fırsattan yararlanmazsak, İmparatorluğa veda edeceğiz; çaresiz, bölge bölge küçük sabotaj hareketlerine başvurursunuz. İşte size benim söyleyeceklerim bu kadar. Şimdi buyurun siz konuşun yüzbaşı Polovtzev: Kısaca düşüncelerinizi açıklayın. Şunu da belirtmek isterim ki, daha Köy Meclisi'ne uğramam, buraları kontrol ettiğimi bildirmem, sonra da kendi bölgeme dönmem gerekiyor. Sizin anlayacağınız görevle gelmiş bir kişi,

Tarım Bakanlığı'na bağlı bir tarım mühendisi olduğum için, vaktim dardır. Bu yüzden sözleriniz ne kadar kısa olursa o kadar iyi olur."

Polovtzev albayın yüzüne bakmadan, boğuk bir sesle:

"Sayın Albayım! Bana bir görev veriyor, genel hatlarını çiziyorsunuz ama, bize elle tutulacak bir destekten söz açmadınız. Sovhozu ele geçirmesine geçiririm. Ancak, öyle sanıyordum ki, onu ele geçirdikten sonra Kazakları ayaklandırma işine girişecektik. Oysa siz beni hiçbir eksiği olmayan, düzenli bir Kızıl Ordu alayı ile savaşa gönderiyorsunuz. Şu andaki imkânlarımızla kuvvetimize göre, bu, size yerine getirilmesi imkânsız bir görev olarak görünmüyor mu? Yola çıktığımız anda diyelim ki karşıma bir tek tabur çıktı. Bu durumda beni tam anlamıyla ölüme göndermiş olmayacak mısınız?"

Albay Nikolskiy parmaklarını bükerek masaya hafif hafif vurdu. Alaylı alaylı gülümseyerek:

"Bana öyle geliyor ki, size yüzbaşılık rütbesini boşuna vermişler! Eğer çetin bir durum karşısında kararsızlığa kapılıyor, tasarladığınız planın başarısızlığa uğrayacağını düşünüyorsanız, Rus ordusu subayı olarak beş para etmezsiniz! Sakın kendi aklınıza uyup da bir şeyler uydurmaya, kendi kendinize planlar yapmaya kalkışmayın! Demin söylediğiniz sözleri nasıl değerlendirmeli? Bizimle beraber hareket edecek misiniz, yoksa sizi saf dışı mı edelim?"

Polovtzev ayağa kalktı, geniş alınlı başını eğerek, yavaşça:

"Sizinle beraberim albayım! Emredersiniz! Yalnız... Bu plan başarıya uğramazsa, harekâttan ben değil, siz sorumlu olacaksınız!" dedi.

Albay Nikolskiy neşesiz bir tavırla gülümseyerek ayağa kalktı:

"Orası sizi ilgilendirmez yüzbaşı!" dedi.

Albay ayağa kalkınca, Teğmen Kazantzev de yerinden kalkmıştı. Nikolskiy, Polovtzev'e sarıldı:

"Cesaret, tekrar tekrar söylüyorum; eski imparatorluk ordusundaki subay kadrosunda eksik olan tek şey cesaretti. Kiminiz ortaokul öğretmeni, kiminiz tarım mühendisi olarak kaldınız. Peki sorarım size törelerimiz ne oldu? Rus ordusunun dillere destan olan töreleri ne oldu ha? Onları unuttunuz mu? Neyse... Zararı yok. Siz yalnız verilen emre uyup, sizin yerinize her şeyi düşünenlerin söz-

lerini yerine getirin, yeter. Sonra her şey tıkırında gider. Boşuna dememişler ya, 'İştah yemek yerken açılır' diye... Sizi günün birinde Novorosiysk'te ya da diyelim Moskova'da bir orgeneral olarak görmek isterim. Sizin bu insanlardan kaçar halinize bakılırsa, birçok şeyi başarabilirsiniz, sizden daha çok şey beklenebilir... Haydi, Kamensk'te buluşmak üzere! Son olarak da şunu söyleyeyim: Ayaklanma emri her yerde aynı anda verilecek! Hele bizim direniş gruplarının bulunduğu bölgelerde özel titizlikle yerine getirilecek. Bunu siz de herhalde çok iyi anlıyorsunuz. Haydi, allahaısmarladık. Kamensk'te buluşmak üzere!.."

Polovtzev gelenlerle soğuk bir şekilde kucaklaşıp odanın kapısını açtı, misafirlerini uğurlarken sofada heyecanla bekleyen Yakov Lukiç'le göz göze geldi ve bir iskemleye oturacak yerde kendini döşeğin üzerine attı. Bir süre sonra sırtını pencereye dayamış olan Lyatevski'ye:

"Siz hiç böyle bir palavracıyı ömrünüzde gördünüz mü?" diye sordu.

Lyatevski hakaret eder gibi elini salladı:

"Canım, siz Rus ordusundan başka ne bekliyorsunuz? Asıl sizin şu soruya bir karşılık bulmanızı isterdim Bay Polovtzev: Ben hangi şeytana uydum da sizinle işbirliği yaptım? Bunu söyler misiniz bana?"

• • •

O gün acı bir olay daha oldu: Teke Trofim kuyuya düşüp boğuldu. Hiçbir yerde rahat etmeyen, geceleri sabahlara kadar oradan oraya serseri serseri dolaşan teke, herhalde gece azgın bir köpek sürüsüne rastlamış, bunlar da hayvanı kolhoz binasının yanında bulunan kuyunun üzerinden atlamaya zorlamışlardı. Artık iyice ihtiyarladığı için her şeyi ihmal eden Şukar Dede yüzünden kuyunun kapağı akşamdan açık kalmış, azgın köpeklerin peşinden koşması üzerine korkuya kapılan ihtiyar teke, kuyunun üzerinden atlayayım derken herhalde ezilmiş ayak tırnakları kuyunun kenarına tutunamadığından dengesini kaybederek kuyuya düşüp boğulmuştu.

Akşam olunca Şukar Dede tarladan saman yüklü bir arabayla dönüp de atlarına su vermek için kovayı kuyuya daldırdığı zaman, kovanın bir şeye çarptığını fark etti. İpe bağlı kovayı su almak için oradan oraya sürükledi, ama onu bir türlü suyla dolduramıyordu. Bunun üzerine birden korkunç gerçeği kavrayarak, hüzün dolu gözlerini damın köşelerinde eski düşmanını bulmak ümidiyle dolaştırdı. Ama hiçbir şey göremedi. Trofim hiçbir yerde yoktu. Şukar Dede acele acele samanlığa gitti; oradan da koşarcasına bahçe kapısının dışına çıktı. Hayır, hiçbir yerde Trofim'i bulamadı... O zaman gözyaşları içinde, üzüntüsünden şaşkın bir halde Davidov'un bulunduğu müdürlük odasına girdi, sedirin üzerine çöktü:

"İşte Syoma, evladım... Sonunda bir felaket daha gelip çattı başımıza. Bizim Trofim mutlaka kuyuda boğulmuştur. Gel seninle gidip bir çengel bulalım, onu oradan çıkaralım, olmaz mı?"

Davidov gülümsedi:

"Ne o? Üzülüyor musun yoksa?" diye sordu. "Her zaman onu keselim diye yalvarıp duran sen değil miydin?"

Şukar Dede öfkeyle:

"Sen benim yalvarmama ne bakıyorsun?" diye bağırdı. "Kesin dediğim vakit kesmediniz ya, sen ona bak! Ama şimdi ben onsuz nasıl yaşarım? O beni her gün korku içinde yaşatıyordu. Sabahtan akşama kadar elimde kırbaçla bekler durur, kendimi ondan korumaya çalışırdım. Peki şimdi nasıl yaşayacağım? Can sıkıcı, bomboş bir yaşam... Hani neredeyse şeytana uyup kendimi de kuyuya atacağım geliyor. Aramızda bir dostluk mu vardı sanki? Hayır! Hiç bile değil! Yalnız dövüşmek için bir araya gelirdik! Bazen o Allah'ın belası yaratığı yakalar, boynuzundan sımsıkı tutar, 'Buraya baksana Trofim! İtoğluit seni. Artık o kadar genç bir teke değilsin ki. Bu kadar kini nereden buluyorsun? Nasıl oluyor da bu yaşında bana bir saniyecik nefes aldırmayacak kadar atılgan olabiliyorsun? Hep de gözetlersin beni! Ya arkadan, ya yandan bir fırsatını bulup tos vurmak için! Oysa şunu anlaman gerekir ki ben hasta bir insanım, sende şu kadarcık insaf varsa bana acıman gerekir!' diye söylenirdim. O da bana donuk gözleriyle bakar dururdu. Gözlerinde insanca hiçbir şey göremezdin ki! Hele bana karşı acıma falan, hiç, hiçbir şey yok-

tu. Ben de kırbacımla şöyle bir sırtına vurur, arkasından: 'Defol şuradan yere batasıca! Ahlaksız, namussuz! İnsan sana laf anlatabilir mi yani?' diye bağırırdım. O zaman arka ayaklarını savura savura şöyle bir on adım kadar koşar, ileride durup sanki karnı çok açmış gibi ot yemeye başlardı kerata! Bir taraftan ot yerken, bir taraftan da o düğme gibi hareketsiz gözleriyle beni gözetlerdi. Herhalde boş bulunduğum bir anı yakalamak için! Yani, senin anlayacağın, onunla beraberken hayatımız çok hareketliydi. Tabii onun gibi bir budalayla, daha doğrusu budalanın budalası, aptal bir varlıkla anlaşamadım. Öyleyken bak, şimdi boğuldu da arkasından acınıp duruyorum. Birden büsbütün renksiz oluverdi yaşamım..."

Şukar Dede bunları söyledikten sonra üzüntüyle hıçkırdı, kirli basma gömleğinin koluyla yaşlanan gözlerini sildi.

Davidov'la Şukar komşu avlulardan birinden çengel bulup artık vücudu suda epey şişmiş olan Trofim'i kuyudan çıkardılar. Davidov, Şukar'ın yüzüne bakmadan:

"Şimdi ne yapacağız?" diye sordu.

Şukar Dede yine hıçkıra hıçkıra ağlayarak, yaşaran gözlerini sile sile:

"Sen git devlet işlerini yönet Syomuşka! Ben onu kendi başıma gömerim. Bu işler senin gibi genç adamlar için değil. İhtiyar adamlara göre bir iş bu! Ben o çapkını gerektiği şekilde defneder, mezarının başında oturur biraz ağlarım! Onu kuyudan çıkarmama yardım ettiğin için çok çok teşekkür ederim. Allah senden razı olsun. Yoksa kendi başıma dünyada yapamazdım. Bu koca boynuzlu herif şimdi en aşağı üç pud gelir, bedavadan verilen yemlerle şişmanladı kerata! Belki de asıl bu yüzden boğulmuştur. Daha zayıf olsaydı kuyunun üzerinden sıçrar giderdi! Bir şeycik de olmazdı... O köpekler ödünü patlatmıştır, o da deli gibi o kuyunun üzerinden atlamaya kalkışmıştır. Zaten deli değil de akıllı olsaydı ne çıkardı? Böyle bir ihtiyar budalanın aklından ne beklersin? Sen Syomuşka, ne olursun bana acı da bir parçacık para ver. Bir dörtlük votka alayım. Akşam samanlıkta onu anar, ruhunu şad etmek için şerefine içerim. Bizim kocakarının yanına gitmek istemiyorum. Ne diye gideyim? Hem gitsem ne olacak yani? Bütün sinir sistemim bozulacak, hepsi

o kadar! Sonra bizim karıyla tekrar dövüşelim mi yani? Böyle şeyler artık benim yaşıma göre değil! Onun için iyisi mi kendi kendime bir parçacık içer, ruhuna dua ederim. Sonra atlara su verir, uykuya dalarım. Doğrusu bu..."

Davidov elinden geldiği kadar gülümsediğini belli etmemeye çalışarak bir onluk verdi, sonra kolunu Şukar'ın dar omuzlarına sararak:

"Sen onun için pek üzülme dede! Gerekirse sana yeni bir teke alırız!" dedi.

Şukar Dede acı acı başını salladı:

"Onun gibi bir tekeyi parayla satın alamazsın! Dünyada böyle bir teke daha yoktur. Yeni bir teke de alsan, üzüntüm geçmez!"

Sonra elinde kürek, kamburlaşmış bir halde yürümeye başladı. Bu derin üzüntü içinde öylesine dokunaklı, öylesine zavallı, aynı zamanda gülünç bir hali vardı ki...

O gün Gremyaçiy Log'da küçük büyük olaylarla dolu geçen gün, işte böylece sona erdi...

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

DAVİDOV yemeğini yedikten sonra odasına çekildi. Kısa süre önce postadan gelen gazetelerini gözden geçirmek için masanın başına daha yeni oturmuştu ki, birinin pencereye hafif hafif vurduğunu işiterek gidip pencereyi araladı. Nagulnov ayağını dışarıdaki tümseğin üzerine koyarak, boğuk bir sesle:

"Hazırlan! Görülecek bir iş var! Şöyle çekil de içeri gireyim, olup bitenleri anlatırım," dedi.

Esmer yüzü sapsarı, aynı zamanda çok ciddiydi. Hafif bir hareketle ayağını pencerenin kenarından aşırdı, içeri atlayarak arkalıksız bir iskemleye oturdu. Yumruğunu dizine indirerek:

"Sana söylemiştim ya Semyon, işte dediğim gibi çıktı! Sonunda birini yakaladık," diye söze başladı. "Tam iki saattir Ostrovnov'un evinin önünde pusuda yatıyordum. Baktım, orta boylu biri geliyor. Dikkatle, etrafına kulak vere vere yürüyor. Demek ki o heriflerden biri, diye düşündüm. Bu gece pusuya yatacağım yere azıcık geç gelmiştim. Hava iyice kararmıştı. Daha önce tarlaya gitmiştim. Bu yüzden geç kaldım. Belki de o heriften önce başka biri daha gelmiştir, kim bilir? Sözün kısası şu: Hemen gidelim. Yolda Razmiyötnov'u da yanımıza alalım. Fazla gecikmezsek, herifleri Lukiç'in orada elimizle koymuş gibi avlarız. Hepsini yakalayamasak bile, hiç olmazsa birini ele geçiririz!.."

Davidov elini yastığının altına soktu, tabancasını çıkardı:

"İyi ama herifleri nasıl yakalayacağız? Seninle burada bir plan kuralım!.."

Nagulnov bir sigara tellendirerek hafifçe gülümsedi:

"Eskiden böyle şeyleri çok yaptığım için, bu işler artık bana pek yabancı değil! Şöyle yapalım: O gördüğüm kısa boylu herif var ya, kapıyı çalmadı. Demin yaptığım gibi, Lukiç'in penceresine vurdu.

Biliyorsun, Yakov Lukiç'in evinde penceresi avluya bakan bir oda vardır. O haydut herifin sırtında gocuk mu, yoksa muşamba mı ne, öyle bir şey vardı. Karanlıkta pek iyi göremedim. Pencereye hafif hafif vurdu, içeriden biri, Lukiç mi, yoksa oğlu Semyon mu, her kimse, kapıyı araladı, adam içeri girdi. Basamaklardan yukarı çıkarken arkasına dönüp baktı, kapıdan içeri girdiği sırada bir daha baktı. Ben çitin öbür tarafında yattığım için hepsini gördüm. Bir kere sakınacak hiçbir şeyi olmayan bir insan, öyle kurt gibi sağa sola bakınarak yürümez! Benim teklifim şu: Biz ikimiz gidip pencereye hafif hafif vururuz, Andrey de avlunun öbür tarafında, pencerenin yanında bekler. Kapıyı kim açarsa, biz de ona göre davranırız. Zaten ben evin içini biliyorum. O dediğim odanın kapısı sağdan birinci kapıdır. Sofaya girer girmez sağ tarafta! Göreceksin, o odanın kapısı kilitli olacak! Belki de onu kırmak zorunda kalacağız.

"Biz ikimiz içeri gireriz. Bu sırada eğer biri pencereden atlayıp kaçmaya kalkarsa, onu da Andrey vurur. Bu gece misafirlerini kolayca canlı canlı ele geçirebiliriz. Göreceksin, kolay olacak... Ben kapıyı kırarım; sen geride durursun, en küçük bir aksaklık olursa hiç beklemeden, odadan gelen en küçük bir patırtı üzerine ateş edersin!"

Makar bunları söyledikten sonra gözlerini hafifçe kısarak Davidov'un gözlerinin içine baktı. Sert dudaklarında alaylı bir gülümseme belirdi:

"Sen o oyuncağı elinde evirip çevireceğine şarjörünü, emniyet mandalını gözden geçir. Şuraya bir kurşun koy, her şey düzene girsin. Yine buradan, pencereden çıkarız. Kepengi de kaparız..."

Nagulnov ceketinin üzerindeki kayışı düzeltti, sigarasını yere attı. Önce çizmelerinin ucuna, sonra çamurlanmış koncuna bakarak yine gülümsedi:

"Bilmem hangi alçak heriflerin yüzünden üstümü başımı berbat ettim yerlerde sürünmekten! Köpek yavrusu gibi... Şu halime bak! Ne yaparsın? Sevgili misafirlerimizi beklemek için ne hallerde yatmak gerekti. Neyse, sonunda biri geldi ya!.. Yalnız bana öyle geliyor ki onlar orada ancak iki üç kişi kadar... Fazla değiller. Bir ordu toplanacak değil ya..."

Davidov şarjörü çekip açtı, namluya kurşun sürdü, sonra tabancasını ceketinin cebine sokarak:

"Bugün pek neşelisin Makar! Şuraya geleli beş dakika olmadı, üç defa gülümsedin..." dedi.

"Nasıl gülümsemem! Sevinçli bir işe çıkıyoruz Syoma! Bu yüzden de gülümsüyorum işte!"

İkisi de pencereden çıktı. Önce camı, sonra da kepengi kapadılar. Gece ılıktı; aşağıdan, dereden hafifçe serinlik geliyordu. Köy derin bir uykuya dalmıştı. Günlük işler bitmişti. İleride bir yerde bir buzağı hafifçe bağırdı, köyün öbür tarafında köpekler havladı, ta yakında herhalde saatini şaşırmış, uykusundan serseme dönmüş bir horoz vakitsiz öttü. Makar ile Davidov hiç konuşmadan Razmiyötnov'un evine yaklaştılar. Makar işaret parmağını bükerek hemen hemen hiç duyulmayacak kadar hafif bir şekilde pencerenin kenarına vurdu. Biraz bekledikten sonra yarı karanlıkta Andrey'in yüzünü görünce "Gel!" anlamında elini salladı, sonra tüfeğini gösterdi.

Davidov içeriden Andrey'in ciddi, ağırbaşlı, boğuk sesini duydu:

"Anladım! Geliyorum!"

Gerçekten de Razmiyötnov biraz sonra evin kapısında göründü. Kapıyı kaparken canı sıkılarak içeriye seslendi:

"Her şeyi de bilmek istersin Nyura! Köy Meclisi'ne çağırıyorlar işte, ne olacak yani? Eğlenceye gitmiyorum ya... Sen uyu... Öyle içini de çekme; çabuk dönerim..."

Üçü yan yana durmuşlardı, Razmiyötnov memnun memnun:

"Ne o? Yoksa birini mi yakaladınız?" diye sordu.

Nagulnov, boğuk bir fısıltı ile ona olup bitenleri anlattı.

Üçü beraberce, hiç konuşmadan Yakov Lukiç'in avlusuna girdiler. Razmiyötnov sıcacık taş temele yapışırcasına sokularak yere sindi. Sırtı duvara dayalıydı. Tüfeğini dikkatle dizinin üzerine yerleştirdi. Sağ elinin bileğinde aşırı bir gerginlik olmasını istemiyordu.

Önce Nagulnov kapının önündeki basamaklardan çıktı, kapıya yaklaştı, tokmağı hafifçe takırdattı.

Ostrovnov'un avlusunda da, evinde de derin bir sessizlik vardı. Ama uğursuz sessizlik uzun süre devam etmedi; Yakov Lukiç'in taşlıktan gelen, beklenmeyecek kadar gür sesi ansızın etrafı çınlattı:

"Kimdir böyle gece vakti oradan oraya sürten?"

Nagulnov:

"Lukiç! Seni gecenin bu geç saatinde uyandırdığım için özür dilerim, ama önemli bir iş var. Seninle beraber hemen sovhoza gitmeliyiz. Geri bırakılması imkânsız bir iş var!" dedi.

Bir dakikalık kararsızlıkla birlikte yine bir sessizlik oldu. Bunun üzerine Nagulnov, sabrı tükenerek:

"Ne bekliyorsun? Kapıyı açsana!" diye emretti.

"Sevgili yoldaş Nagulnov, bu saatte misafir beklemiyorduk. Böyle karanlıkta... İnsan neyin nerede olduğunu, sürgüyü falan hemen bulamıyor ki! Buyurun içeri girin..."

İçeriden çok sağlam olduğu belli demir bir sürgü çekildi. Kalın, sağlam kapı hafifçe aralandı. Nagulnov var gücüyle sol omzunu kapıya verdi, yüklendi, kapı açılınca da Yakov Lukiç'i duvara doğru fırlattı; geniş bir adım atarak taşlığa girdi. Hemen omzunun üzerinden Davidov'a seslendi:

"Bir şey yaparsa vur herifi!"

Nagulnov'un burnuna bir eve özgü sıcak koku ile taze pişmiş yemek kokusu geldi. Ama kokuları falan inceleyebilecek vakti yoktu. Sağ eliyle tüfeğini tutuyor, sol eliyle kapalı duran odanın kapısındaki çengeli arıyordu. Pek sağlam kapanmamış olan kapıya bir tekme attı:

"Kim var orada? Çıkın meydana! Ateş edeceğim!" diye bağırdı.

Ama ateş etmeye vakit bulamadı; sözü biter bitmez bir el bombasının şapırtıya benzeyen sesi duyuldu. Sonra da gecenin sessizliğinde daha korkunç bir uğultu çıkaran bir makineli tüfek takırdamaya başladı. Onun arkasından kırılan bir pencere camının şıngırtısı, avluda tek bir silah sesi, sonra da birinin çığlık attığı duyuldu. El bombasının parçalarıyla yüzü gözü paramparça olan Nagulnov, vurulur vurulmaz hemen orada ölmüştü. Odaya doğru atılarak karanlığa doğru iki el ateş etmeye vakit bulan Davidov ise, makinelinin saçtığı kurşunların altında kalmıştı!

Kendini kaybederek ağır ağır sırt üstü düştü. Acıdan başını geriye atmıştı. Sol elinde kurşunun kapı pervazından kopardığı bir tahta parçasını sımsıkı tutuyordu...

• • •

Ama yaşama gücü Davidov'un dört yerden delik deşik olmuş geniş göğsünü kolay kolay bırakmıyordu... Arkadaşları gecenin karanlığında ayakları tökezleye tökezleye, ellerinden geldiğince sarsmamaya çalışarak onu el üstünde evine getirdiklerinden beri bir kez olsun kendine gelememişti. Oysa ölümle bu çetin savaş başlayalı on altı saat olmuştu.

Gün doğarken, koşmaktan ağızları köpük içinde kalan atların getirdiği bir araba ile Bölge'den bir operatör gelmişti. Gençti ama, yaşına göre çok ciddi bir adamdı. Davidov'un yattığı odada ancak on dakika kalmıştı. Bu süre içerisinde Gremyaçiy Log hücresinde kayıtlı üyelerle partiye kayıtlı olmadıkları halde Davidov'u çok seven kolhozcular, mutfakta toplanmış, gergin bir sessizlik içinde bekliyorlardı. Ancak bir defa, odadan bir rüya gibi Davidov'un boğuk, hafif iniltisini duymuşlardı. Ellerini havluyla silerek mutfağa gelen doktorun kolları sıvalıydı. Sararmıştı ama, sakin görünüyordu. Davidov'un arkadaşlarının hiç konuşmadan, bakışlarıyla sordukları soruya:

"Ümit kalmadı," diye karşılık verdi. "Benim burada yapabileceğim bir şey yok. Şaşılacak ölçüde direniyor. Sakın onu yerinden kımıldatmayın... Yattığı yerde dursun, el sürmeyin. Köyde buz varsa... Hoş, buz da artık bir şeye yaramaz ya! Yalnız yaralının yanında daima birini bulundurun!"

Doktorun arkasından Razmiyötnov ile Maydannikov çıktı. Razmiyötnov'un dudakları titriyordu. Anlamını kaybetmiş donuk bakışı mutfakta oradan oraya dolaşıyordu. Sanki orada birbirlerine girmiş, sabırsızlıkla bekleyen köylüleri görmüyordu. Maydannikov başını önüne eğmiş olarak yürüyordu. Şakaklarındaki damarlar kabarmıştı.

Alnındaki ve burnunun hemen üst tarafındaki çizgiler, sanki birer yara iziymiş gibi kıpkırmızı olmuştu.

Maydannikov'dan başka herkes kapıya çıktı, sonra kalabalık dağıldı. Gelenlerin çoğu evlerine dönmüştü. Razmiyötnov göğsüyle çite abanmış, başını aşağı doğru sarkıtmıştı. Sırtındaki adalelerin

dalga dalga sarsılmasından başka hiçbir şey ağladığını belli etmiyordu. İhtiyar Şalıy ise çılgın bir öfke içindeymiş gibi yana doğru eğrilmiş, meşeden bir direği sarsıp duruyordu. Demka Uşakov ambarın duvarına tıpkı kabahat işlemiş bir öğrenci gibi sımsıkı yapışmıştı; tırnağıyla yağmurlardan solmuş badanayı kazıyıp duruyor, gözlerinden yağmur gibi dökülen yaşları silmeye bile ihtiyaç duymuyordu. Her biri dostlarının artık yok oluşunu ayrı bir şekilde duyuyordu, ama başlarına gelen bu büyük felaket hepsinin erkekçe duygularını aynı şekilde yaralamıştı...

Davidov gözlerini hayata o gece yumdu. Ölmeden biraz önce bir ara kendine geldi. Baş ucunda oturan Şukar Dede'ye şöyle bir baktıktan sonra, nefesi tıkana tıkana:

"Ne ağlıyorsun ihtiyar?" diye söylendi.

O anda, ağzından kanla karışık bir köpük fışkırdı. Bunun üzerine bir iki kere yutkunabilmek için bütün vücudunu kasan bir iki hareket yaptı, kanı çekilmiş bembeyaz yanağını yastığına gömerek sözünü güç bela bitirdi:

"Ağlamaya değmez!"

Bunu söyledikten sonra gülümsemeye bile çalıştı. Sonra güçlükle, ağır ağır, uzun bir inleyişle gerildi ve birden sesi kesiliverdi...

Candan sevilen Davidov'la Nagulnov'un ölüm şarkısını Don kıyılarındaki bülbüller, yeşermeye yüz tutmuş buğday başaklarının hafif hışırtıları, bir de Gremyaçiy'in tepelerinden, bilinmeyen bir yerden çıkan adsız bir derenin şırıldayan suları söylediler... İşte o kadar!

• • •

Aradan iki ay geçmişti. Gremyaçiy Log'un üzerinden yine bulutlar kayıp gidiyordu. Yalnız, şimdi o sıcak yaz ayları boyunca rengi solan göğün ta yukarılarında, sonbaharın artık yakın olduğunu haber veren kalın, dolgun bulutlar gezinmekteydi. Gremyaçiy deresinin kenarındaki kavak ağaçlarının yaprakları da kızıla çalan altın rengine bürünmüş, Gremyaçiy deresinin suyu da daha durgun, daha soğuk olmuştu. Köyün meydanında, okula yakın bir yere gömülmüş olan Davidov ile Nagulnov'un mezarlarında ise, sonba-

harın hiç de cömert olmayan güneşinin okşadığı açık yeşil yosunlar belirmişti. Yine de ağustos yağmurlarından sonra mezarların biraz ilerisinde çıkan üç gündoğdu, her şeye rağmen boy atmış, sapları hemen hemen yarıya kadar yükselmişti. Şimdi hafif bir rüzgâr esince hafif hafif sallanıyorlardı.

İki ayda Gremyaçiy köprülerinin altından çok sular akmış, köyde çok şey değişmişti. Şukar Dede arkadaşlarını toprağa verdikten sonra, gözle görünür ölçüde çökmüş, tanınmayacak hale gelmiş, insanlardan kaçar olmuştu. Artık gevezeliği de bırakmıştı. Gözleri ise şimdi eskisine göre çok daha sık yaşarıyordu. Cenaze töreninden sonra tam dört gün yataktan kalkmamış, kalktığında ise ihtiyar karısı, ağzının hafifçe bir yana çekildiğini, bütün yüzünün de sanki hafifçe sola çevrilmiş olduğunu fark etmişti.

Bunu fark edince de korkuyla ellerini açmış ve hızla iki yanına indirerek:

"Ne oldu sana böyle?" diye bağırmıştı.

Şukar Dede dudaklarının sol ucundan süzülen tükürüğünü avcuyla silerek, hafif peltekleşmiş diliyle, ama yine de sakin sakin karşılık vermişti:

"Bir şey olmadı, önemli değil. Gördün ya, ne gençler toprağa yattı! Benim dinlenme sıram ise çoktan geldi de geçti bile. Anlaşıldı mı?"

Ama ağır ağır sofraya doğru yürümeye başladığı zaman sol ayağını da sürüklediği anlaşıldı. Sigarasını sarmak için sol elini de binbir güçlükle kaldırmıştı. Bunun üzerine Şukar Dede bir türlü söz dinletemediği eline hayretle bakarak:

"Anlaşıldı... Demek o kahrolasıca felç bana da oyun etti kocakarı!" dedi. "Başka türlü olamaz. Hay Allah! Zaten hiç eskisi gibi değilim artık!"

Ama bir hafta geçtikten sonra biraz kuvvetlenmiş, adımlarını daha cesaretle, kendisine daha çok güvenerek atmaya başlamıştı. Ne var ki arabacılık yapmaktan artık kesinlikle vazgeçmişti. Bu düşüncesini de kolhoz idare binasına giderek, yeni kolhoz başkanı Kondrat Maydannikov'a şöyle açıklamıştı:

"Arabacılık ede ede ömrümü tükettim Kondratuşkacığım. Sen bilirsin. Bundan böyle artık taylarla baş edemeyeceğim!"

Maydannikov:

"Biz zaten Razmiyötnov'la birlikte seni düşündük dede," diye karşılık vermişti. "Sana bizim dükkânın gece bekçiliğini versek ne dersin, ha? Kış için sıcacık bir kulübe yaptırırız, içine dökme demirden bir soba koyar, bir de oturacak yer yaparız, sonra kış için içi kürklü bir gocuk, bir kaftan, bir çift de içi keçe kaplı çizme veririz. Rahat etmez misin, ha? Üstelik para da vereceğiz sana. İş desen hafif, zor bir şey değil! En önemlisi, bir görevin olacak. Nasıl, işine geliyor mu bunlar?"

"Allah senden razı olsun! Bu iş tam bana göre. Benim gibi bir ihtiyarı unutmadığınız için çok çok teşekkür ederim. Zaten geceleri evde de olsam uyuyamıyorum ki, gözümü bile kırpamıyorum. Bizim çocukları özleyip duruyorum Kondratuşka. Eskiden de zaten fazla uyumazdım ya, şimdi büsbütün gözüme uyku girmez oldu. Neyse, ben gidip bizim taylarla vedalaşayım bari. Oradan da eve gideyim. Taylara kim bakacak peki? O işi kime vereceksiniz?"

"İhtiyar Beşlebov'a."

"Ha, bak o da ihtiyar ama kuvvetli adamdır! Bana gelince, artık iyiden iyiye yıprandım. Makaruşka ile Davidov'un ölümü bütün bütün içimdeki ateşi söndürüverdi... Onlar sağ olsaydı, belki daha bir iki yıl ömrümü sürüklerdim. Ama onlar olmayınca, dünyanın da benim için ne tadı kaldı ne tuzu... Boşu boşuna ömür sürüklemek canımı sıkıyor artık."

Şukar Dede bu sözleri hüzünle söylerken, eski kasketiyle gözlerini silip duruyordu.

O günün gecesi bekçilik yapmaya başladı. Davidov ile Nagulnov'un parmaklıkla çevrili mezarları biraz ileride, köy dükkânının karşısındaydı. Şukar Dede bekçilik yapmaya başladığının ertesi günü, eline bir keser bir de testere alarak mezarların parmaklığının ta yanında küçük bir bank yaptı. Ondan sonra bütün gecelerini bankın üzerinde geçirmeye başladı.

Razmiyötnov'a:

"Sevgili çocuklarıma biraz daha yakın olmak istiyorum," diyordu. "Hem onlar yanlarında olduğum için daha rahat yatarlar, o kadar üzüntü duymazlar, hem ben böylece gecelerimi daha sıkıntısız geçiririm. Ömrümde hiç çocuğum olmadı benim Andryuşenka! Gelgelelim onları yitirince iki oğlumu birden yitirmiş gibi oldum... O Allah'ın belası yüreğim yok mu, gece gündüz sızlar durur, bir türlü rahat vermiyor bana!"

Hücrenin yeni sekreteri olan Razmiyötnov, endişelerini Maydannikov'la paylaşıyordu:

"Farkında mısın Kondrat, son zamanlarda bizim Şukar Dede o kadar çöktü ki. Çocukların ölümü üzerine kendini derde kaptırdı, bambaşka bir insan oldu. İnsanlıktan çıktı sanki. Bana öyle geliyor ki, yakında bizim ihtiyarcık da ölecek. Daha şimdiden başı sallanmaya başladı, elleri de kararıyor... Vallahi bizi üzüntülere boğacak! İhtiyar bunağa öyle bir alıştık ki, o da giderse köyde büyük bir boşluk olacak..."

Günler gittikçe kısalıyor, hava gittikçe daha temiz, daha pırıl pırıl oluyordu. Rüzgâr artık mezarlara doğru bozkırdan acı bir pelin kokusu değil, köyün dışındaki harman yerlerinden yeni öğütülmüş buğdayın kokusunu getiriyordu.

Buğday öğütülürken Şukar daha neşeli olurdu: Harman yerlerinden öğütme makinelerinin gürültüleri gecenin geç saatlerine kadar duyuluyordu. Dövenlerdeki çakmak tozlanmış, bastırılmış toprağın üzerine tok bir sesle indiği, uzaktan uzağa insanların hayvanlara bağırdığı, atların çıkardığı sesler köyde bile duyuluyordu. Sonra bütün sesler diniyordu. Şimdi geceler daha uzun, daha karanlık olmuştu. Dövenler susunca, gecenin karanlığında duyulan sesler de bambaşkaydı: Kömür gibi kapkara gökte turnaların inleyişi, hüzünlü seslenişleri, yaban kazlarının boğuk gak gakları, bir de yaban ördeklerinin kanat çırpışları...

Yapayalnız yaşayan Şukar Dede, kuşların yukarılardan, sanki birini çağırıyormuş gibi gelen seslerine kulak kabartarak içini çekiyor:

"Artık kuşlar da sıcak ülkelere göç etmeye başladı," diye söyleniyordu.

Bir akşam, ortalık iyice karardıktan sonra Şukar Dede'ye siyah şala bürünmüş bir kadın yaklaştı. Hiçbir şey söylemeden yanında durdu. İhtiyar, gelenin kim olduğunu görmeye çalışarak:

"Kimsin sen? Tanrı misafiri mi?" diye sordu.

"Benim dedeciğim, ben, Varya!"

Şukar Dede, elinden geldiği kadar çevik bir hareketle bankın üzerinden kalktı:

"Yavrum, evladım, en sonunda geldin ha? Ben de senin bizi unuttuğunu sanıyordum. Ah, Bağrı Yanık Varyuhacığım, bizi nasıl yetim bıraktı da gitti! Gel çocuğum, kapıyı açıyım sana, işte mezarı şuracıkta, şu kenardadır... Sen azıcık onun yanında kal. Ben gidip dükkâna bir göz atayım, kilitleri iyi kapamışlar mı bir gözden geçireyim... Senin anlayacağın ben burada birçok işe bakıyor, her şeye bekçilik ediyorum. Bu ihtiyar yaşımda epeyce işim var... Yetiyor da artıyor bile yavrum!"

İhtiyar aceleyle meydandan geçip uzaklaştı, Varya'nın yanına da ancak bir saat sonra döndü. Varya, Davidov'un mezarının baş ucunda diz çökmüştü. Şukar Dede'nin geldiğini haber vermek için nezaketle hafif hafif öksürdüğünü duyunca ayağa kalktı, mezarın parmaklıklı kapısını iterek dışarı çıktı. Bir an olduğu yerde sallandı, düşeceğini sanarak, çekingen bir tavırla parmaklığa dayandı. Hiç konuşmuyordu. İhtiyar da bir şey söylemedi. Neden sonra Varya yavaşça:

"Onunla baş başa kalmama izin verdiğin için sana çok teşekkür ederim, dede," dedi.

"Bir şey değil. Şimdi ne yapacaksın evladım?"

"Artık köye döndüm. Bu sabah gelmiştim, ama buraya geç geldim. Başkaları beni görmesin diye..."

"Peki, okul işi ne olacak?"

"Bıraktım okulu! Bizimkiler benim yardımım olmadan geçinemez ki..."

"Syoma sağ olsaydı, bu hiç hoşuna gitmezdi. Ben böyle düşünüyorum."

Varya'nın sesi birden titredi:

"Ama başka ne yapabilirdim dedeciğim?"

"Ben sana öğüt veremem yavrucuğum! Bu işte kendin karar vermelisin. Ama onun ruhunu kırma! O seni çok severdi değil mi ya! Doğrusu bu!"

Varya aceleyle arkasını döndü, meydandan hıçkıra hıçkıra ağlayarak koştu, uzaklaşıp gitti. İhtiyara veda etmeye bile gücü kalmamıştı...

Hiçbir ışığa rastlanmayan kapkara gökte ise gün doğuncaya kadar turna sürülerinin inleyen, insanı bir yerlere çağıran sesleri çınladı durdu. Şukar Dede de yine gün doğuncaya kadar o küçük bankın üstünde iki büklüm olmuş bir halde, gözünü kırpmadan oturdu, içini çekti, ikide bir haç çıkarıp dua ederek ağladı durdu...

• • •

Don bölgesinde ihtilale karşı hazırlanan ayaklanmaların, tertiplerin düğümü bir yumak gibi her gün biraz daha çözülüyordu... Davidov öldükten üç gün sonra Rostov'dan Gremyaçiy Log'a Bölge GPU Müdürlüğünden memurlar geldi. Bunlar, Razmiyötnov'un öldürdüğü adamın, Ostovnov'un avlusunda bulunan cesedini gözden geçirdiler. Bu adamın çoktandır aranan bir suçlu, aynı zamanda eskiden de gönüllüler ordusunda teğmen olarak hizmet görmüş Lyatevski adında biri olduğunu açıkladılar.

Üç hafta kadar sonra da Taşkent yakınlarındaki bir sovhoza, kısa süre önce alınan Kalaşnikov adında bir muhasebecinin odasına, hiçbir özelliği olmayan, gösterişsiz, sivil giyimli bir adam girdi. Masanın üzerinden eğilerek, sakin bir tavırla, bağırmadan:

"Ne kadar da rahat bir yer bulup yerleşmişsiniz Bay Polovtzev!" dedi. "Burası ne kadar da sessizmiş! Benimle bir dakika dışarı çıkar mısınız? Siz önden buyurun!"

Kapıda onları yine sivil giyinmiş, şakakları ağarmış bir adam daha bekliyordu. Bu ikincisi, kendisinden daha genç olan arkadaşı gibi duygularını açığa vurmayan nazik bir insan değildi; Polovtzev'i görür görmez ileri doğru bir adım attı, duyduğu kinden yüzü sapsarı olmuştu; gözlerini sık sık açıp kapıyordu:

"Seni yılan seni!.." dedi. "Amma da uzaklara gelip çöreklenmişsin! Burada bizden saklanabileceğini umuyordun değil mi? Dur hele

seninle Rostov'da bir sohbet edelim. Gebermeden önce seni karşımda şöyle bir kıvrandırayım..."

Polovtzev kapıda durup ucuz bir sigara sararak alaylı alaylı:

"Aman çok korktum! Ah ne kadar korktum! Bakın korkudan bir sonbahar yaprağı gibi tir tir titriyorum," dedi.

Kaşlarının altından, nefret dolu gözlerle soğuk soğuk gülümseyerek bakıyordu. Hemen oracıkta üstünü aradılar. O ise uslu uslu oraya buraya dönerek:

"Dinleyin beni! Boşuna uğraşmayın. Üstümde silah filan yok. Ne diye silah taşıyayım burada? Mavzerimi evimde saklarım. Haydi gidelim," dedi.

Evine giderlerken şakakları ağarmış olan GPU memuruna ders verir gibi, sakin sakin konuşuyordu:

"Ne saf insansın! Beni korkutacağını mı sanıyorsun? İşkence ederek mi korkutacaksın? Bir şeycik elde edemezsin! Çünkü ben her şeye hazırım, her şeye dayanabilirim. Zaten bana işkence etmeniz de gerekmeyecek; çünkü hiçbir şeyi saklamadan, sizi aldatmadan her şeyi, evet, bildiğim her şeyi olduğu gibi anlatacağım! Size subaylık şerefim üzerine söz veriyorum. Beni iki defa öldüremezsiniz ya! Ölüme ise ben kendimi çoktan hazırladım. Biz bu işte yenildik, öyle olunca da yaşamak denilen şey benim için bütün anlamını yitirdi... Bunu laf olsun diye söylemiyorum, gösteriş olsun diye de anlatmıyorum. Rol de yapmıyorum... Bu, bizim gibiler için sadece acı bir gerçektir. Her şeyden önce bir onur işi bu: Madem yenildin, öde bakalım! Bu yenilgiyi hayatımla ödemeye hazırım. Vallahi hiç korkmuyorum!"

Polovtzev'in bunları anlattığı adam, kendisine özgü o sert tavırla:

"Yüksekten atmayı bırak da sus bakalım! Ödeme işine gelince, onu merak etme, zamanı gelince sana ödetiriz!" dedi.

Evinde suç unsuru sayılacak mavzerden başka hiçbir şey bulunamadı. Mukavvadan yapılmış bavulunda bir tek kâğıt bile yoktu. Ama masanın üzerine Lenin'in yirmi beş cildi bulan kitaplarının hepsi yan yana, düzenli olarak dizilmişti. Polovtzev'e:

"Bunlar sizin mi?" diye sordular.

"Evet."

"Peki bu kitapları ne diye aldınız?"

Polovtzev meydan okur gibi alaylı bir tavırla hafifçe güldü:

"Düşmanı yenmek için silahını bilmek gerekir."

Sözünü de tuttu. Rostov'da sorgusu sırasında Albay Aksaçlı-Nikolskiy'i, Teğmen Kazantsev'i, sonra –Gremyaçiy Log'daki örgütlerine girenlerden olsun, etraftaki köylerden olsun– onlarla işbirliği yapanlardan kimleri hatırlayabildiyse hepsini ele verdi. Nikolskiy de geri kalanların adlarını açıkladı.

Tutuklamalar Azov-Karadeniz bölgesinin üzerinden geniş bir dalga halinde geçti. Ayaklanma hazırlıklarına katılan altı yüzden fazla Kazak, bu arada Ostrovnov ile oğlu, özel bir yargılama sonunda çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar. Ayaklananlar arasından yalnız Polovtzev gibi doğrudan şiddet hareketlerine karışmış olanlar kurşuna dizildi.

Polovtzev, Nikolskiy, Kazantsev, Stalingrad bölgesinden Albay Savvateyev ile iki yardımcısı, onlardan başka Moskova'da takma adlarla yaşayan dokuz beyaz subay ile birkaç general de kurşuna dizildi. Moskova ile etraftaki bölgelerde tutuklananlar arasında, Denikin'de ordu çevrelerinde oldukça tanınmış bir Kazak general bile vardı! Ayaklanmayı doğrudan yöneten de, ülkenin dışında bulunan göçmen ordu gruplarıyla sürekli ilişki sağlayan da oydu. Ayaklanmayı yöneten gruptan olup da tutuklamalardan kurtulabilen, sonra da çeşitli yollarla sınır dışına kaçmayı başarabilenler yalnız dört kişiydi.

Devrime karşı olan kuvvetlerin, ülkenin güneyinde Sovyet iktidarına karşı bir ayaklanma düzenlemek üzere giriştikleri, tarihin de peşinen başarısızlığa mahkûm ettiği bu umutsuz çırpınış, işte böylece sona ermiş oldu...

• • •

Varya Harlamova köye geldikten birkaç gün sonra Andrey Razmiyötnov Madenciler şehrinden döndü. Maydannikov'un isteği üzerine Madenciler şehrine kolhoz için traktör almaya gitmişti.

Gece geç vakit kolhozun idare binasında üç kişi oturuyorlardı: Maydannikov, Razmiyötnov, bir de Gremyaçiy Log'da kurulan kom-

somol hücresinin sekreteri İvan Naydenov... Razmiyötnov yolculuğunu etraflıca anlattı, traktörün alınışı üzerine bilgi verdi, sonra:

"Varka Harlamova köye dönmüş, okumayı bırakmış. Üstelik gelir gelmez Dubtzov'a gidip de kendisini ekibe alması için rica etmiş diyorlar, doğru mu bu?" diye sordu.

Maydannikov içini çekti:

"Doğru ya! Annesiyle çocuklar nasıl geçineceklerdi? Ne yapsın kız? Teknik okulu bırakmak zorunda kaldı. Oysa yetenekli kızdır."

Razmiyötnov herhalde Varya için yapılabilecek her şeyi ayrıntılarıyla düşünmüş olacak ki, teklifini kabul edeceklerine güvendiğini belli eden bir tavırla:

"Varya, ölen arkadaşımız Semyon'un nişanlısıydı. Kızın okuması gerekir! Semyon öyle istiyordu. Mademki onun isteği buydu, biz de öyle yaparız," dedi. "Yarından tezi yok kızı buraya çağırırız, onunla konuşuruz, sonra da onu okuluna geri göndeririz. Ailesine gelince; onun bakımını kolhoz üzerine alsın. Mademki artık sevgili Davidov arkadaşımız aramızda bulunmuyor, onun ailesine biz kol kanat gerelim. Buna karşı olan var mı?"

Maydannikov hiçbir şey söylemeden başını salladı. Ateşli bir delikanlı olan Naydenov ise Razmiyötnov'un elini sıkarak:

"Aslansın be Andrey amca!" diye bağırdı.

Bu sırada Razmiyötnov'un aklına bir şey geldi:

"Ha... Çocuklar, size anlatmayı unuttum... Madenciler şehrinde sokakta kime rastladım dersiniz? Söyleyin bakalım bilecek misiniz? Luşka Nagulnova'ya! Baktım, şişman bir kadın geliyor, yanında da kabak kafalı şişman bir erkek. Bir de yüzüne baktım, şaşırıp kaldım: O mu değil mi? Gözlerime inanamadım. Suratı kocaman olmuş, gözleri parlaklığını kaybetmiş, sarılmaya kalksan üç kol yetmez. Bir de yürüyüşüne baktım; diyecek yok, ta kendisi. Yanına yaklaştım, selam verdim, 'Luşanya, sen misin?' diye sordum. Bana ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Vatandaş, sizi tanımıyorum!' dedi. Bunun üzerine güldüm: 'Köylülerini ne de çabuk unutmuşsun, sen Luşka Nagulnova'sın, seni bilmez miyim?' dedim. O zaman, tıpkı bir şehirli kadın gibi züppe bir tavırla dudaklarını bükerek: 'Olabilir, bir vakitler Nagulnova idim, bir vakitler de Luşka derlerdi bana,'

dedi. 'Ama bugüne bugün adım Lukerya Nikitiçna Sviridova'dır. Bu bey de kocamdır. Maden mühendisi Sviridov... Sizi tanıştırayım.' Mühendisle el sıkıştık, herif bana domuz gibi bakıyordu. Belki de karısıyla pek serbestçe konuşuyorum diye kızmıştı, kim bilir? Arkalarını döndüler, çekip gittiler. İkisi de şişman şişmandı, ikisi de anlaşılan hayatlarından memnundu. Ben ise kendi kendime: 'Şu karılar amma da kuvvetli oluyor, Makar ömrünün sonuna kadar onlara karşı söylenip durdu ya, haklıymış. 'Kadın iki kişiyi mezara koydu, Timoşka'yla Makar'ı; daha onların mezarları kurumadan üçüncüsüne varmış bile!' diye düşündüm. Asıl merak ettiğim şey de başkasına varması değildi. Nasıl olmuş da bu kadar kısa bir süre içinde böylesine her tarafını yağ bürümüş! İşte sokakta arkalarından bakarken bunu düşünüyordum. Kalbimde bir hüzün duydum, tuhaf bir duygu işte... Eski genç, atılgan, güzel Luşka'yı aradım. Ne derseniz deyin, o eski Luşka'yı çok çok eskiden bir gün ben bile rüyamda görmüştüm. Oysa köyde evlerimiz bile yan yana değildi..."

Razmiyötnov içini çekti:

"İşte çocuklar, yaşamımızı görüyor musunuz? Durup dururken ne şekiller alıyor? Bazen bakarsın öyle bir biçime girer ki, aklına hayaline gelmez! Her neyse... Gidelim mi?"

Hep beraber dışarı çıktılar. Çok uzaklarda, Don'un öbür tarafında yoğun fırtına bulutları toplanıyor, şimşekler yanlamasına göğü kesiyor, uzaktan uzağa hafif bir gök gürültüsü duyuluyordu.

Maydannikov:

"Bu yıl fırtınaların bu kadar gecikmesine şaşıyorum," dedi. "Durup güzelliğini seyredelim mi, ne dersiniz?"

Razmiyötnov:

"Siz seyredin, ben gideyim," diyerek arkadaşlarına veda etti, çevik adımlarla koşarak basamaklardan indi. Köyün dışına çıkıncaya kısa süre durdu; sonra acele etmeden mezarlığa doğru yürüdü. Uzaktan dolaşarak, belli belirsiz görünen haçların, kabirlerin, yarı yıkılmış taş duvarın öbür tarafından geçerek yürüyordu. Sonunda varmak istediği yere geldi. Kasketini çıkardı, sağ eliyle ağarmış kıvırcık saçlarını düzeltti, içeri göçmüş mezarın kenarına bakarak, alçak sesle:

"Son barınağına gerektiği gibi bakamıyorum Yevdokiya," dedi.

Eğildi, yerden kuru bir toprak parçası aldı, avucunda ezdi. Sonra daha boğuk bir sesle devam etti:

"Oysa seni hâlâ seviyorum, benim unutulmaz biricik eşim. Hayat arkadaşım benim. Sen de görüyorsun, hiç vaktim yok... Pek az gelebiliyorum yanına... Eğer sana kötülük ettiysem, dünyaya gözlerini kapamış olan seni herhangi bir şekilde kırdıysam beni affet..."

Sanki bir karşılık bekliyormuş gibi kımıltısız, uzun süre orada öyle, kamburlaşmış olarak durdu. Yüzüne ılık bir rüzgâr çarpıyor, üzerine ılık yağmur damlaları dökülmeye başlıyordu...

Don nehrinin öbür tarafında beyaz şimşekler çakıyordu. Razmiyötnov'un neşesiz, soğuk gözleri ise artık aşağıya, o yürekten bağlı olduğu küçük mezarın çökmüş kenarına değil, öbür tarafa, görünmeyen ufuk çizgisinin orada birden göğün yarısını kızıl bir alevle aydınlatıp uyumak üzere olan doğayı yeniden uyandırarak, tıpkı yazın en sıcak günlerinde olduğu gibi coşkun, aynı zamanda ihtişamlı bir güzellik içinde patlak veren yılın son fırtınasına bakıyordu.

SON

Nobel ve Lenin ödüllü yazar Şolohov'un *Uyandırılmış Toprak* romanı, Sovyet edebiyatını temsil edebilecek nitelikte büyük bir yapıttır.

Durgun Don'da Ekim Devrimi ve iç savaş yıllarını betimleyen Şolohov, sanatsal duyarlılığıyla bu kez Sovyetler Birliği'ndeki tarımsal kolektifleştirme sürecine bakıyor. Bolşeviklerin iktidara gelişi, kırsaldaki sınıfsal yapıları yerinden oynatmış olsa da tam anlamıyla çözememiştir. Büyük toprak sahipleri (Kulaklar), sosyalizmin ve kolhozların kuruluşuna mülkiyet hırsıyla direnirken, orta halli köylünün bir kısmı da Kulakları takip etme eğilimindedir. Yoksul köylülerin ve Bolşeviklerin önünde, tarımsal üretimi artırmak için iki seçenek vardır: "*Kulakları yavaş yavaş sindirmek ya da zararlı bitkiler gibi kökleriyle koparmak.*"

Uyandırılmış Toprak'ta Şolohov, Don Kazaklarının yaşadığı köydeki sınıf mücadelesini hikâye etmekle kalmıyor, roman kişilerinin toprakla, doğayla olan ilişkilerini, emek dolayımıyla kurulan toplumsallığı da sevecen, yer yer mizahi bir dille aktarıyor. Hayat koşulları ne denli zor olsa da umudu, sevgiyi ve her şeye rağmen eşitlikçi bir toplum kurma azmini öne çıkarıyor. İki ciltten oluşan, yetmiş beş dilde milyonlarca okura ulaşan bu romanı Leyla Soykut'un akıcı Türkçesiyle sunuyoruz.

"Gremyaçiy Log'a geldiğinden beri iş bakımından en hareketli dönemin başlamak üzere olduğunu hissediyordu. Daha otları biçme işi bitmeden buğdayları toplama zamanı yaklaşmıştı. Kış buğdayının rengi her gün biraz daha koyulaşıyor, arpalar da hemen hemen buğdayla aynı zamanda boy atıyordu. Tarlaları gür ayrıkotları bürümeye başlamıştı. Kişi malı olan incecik tarlaların yanında, göz alabildiğine uzanan kolhoz malı mısır ve ayçiçeği tarlaları, zararlı otlarının ayaklanmasını bekliyor gibiydi. Hasat neredeyse başlayacaktı."

yordam edebiyat
YordamEdebiyat
YordamEdebiyat

THG
0788312
LEF

28 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-605-172-268-9
9 786051 722689